

द्वितीयखंडस्य पर्वसूची ।

५२३८५५

पद्मविंशतितमं पर्व—सीताभामंडलोत्पत्त्यभिधानं	...	पृष्ठ-	१
सप्तविंशतितमं पर्व—म्लेच्छपराजयसंकीर्तनं	...	"	१५
अष्टाविंशतितमं पर्व—रामलक्ष्मणरत्नमालाभिधानं	...	"	२२
एकोनविंशतमं पर्व—दशरथवैराग्यसर्वभूतहितागमाभिधानं	...	"	४५
त्रिंशत्तमं पर्व—भामंडलसमागमाभिधानं	...	"	५४
एकत्रिंशत्तमं पर्व—दशरथप्रव्रज्याभिधानं	...	"	६८
द्वात्रिंशत्तमं पर्व—दशरथरामभरतानां प्रव्रज्यावनराज्यप्रस्थानाभिधानं	...	"	८७
त्रयस्त्रिंशत्तमं पर्व—ब्रह्मकर्णोपाख्यानं	...	"	१०३
चतुस्त्रिंशत्तमं पर्व—यालिविल्योपाख्यानं	...	"	१२९
पंचत्रिंशत्तमं पर्व—कपिलोपाख्यानं	...	"	१३७
षट्त्रिंशत्तमं पर्व—वनमालाभिधानं	...	"	१५३
सप्तत्रिंशत्तमं पर्व—अतिवीर्यनिष्कम्पणाभिधानं	...	"	१६१

अष्टत्रिंशत्तमं पर्व—जितपदोपाख्यानं	१७४
एकोनचत्वारिंशत्तमं पर्व—देशकुलभूषणोपाख्याने	१८६
चत्वारिंशत्तमं पर्व—रामगिर्युपाख्यानं	२०५
एकचत्वारिंशत्तमं पर्व—जटायुरुपाख्यानं	२०९
द्वाचत्वारिंशत्तमं पर्व—दण्डकारण्यनिवासाभिधानं	२२२
त्रिचत्वारिंशत्तमं पर्व—शंबूकवधख्यानं	२३४
चतुश्चत्वारिंशत्तमं पर्व—सीताहरणरामविलापाभिधानं	२४४
पञ्चचत्वारिंशत्तमं पर्व—सीताविद्योगदाह्यभिधानं	२५६
षट्चत्वारिंशत्तमं पर्व—मायाप्रसाराभिधानं	२६५
सप्तचत्वारिंशत्तमं पर्व—विटसुमेववधाख्याने	२८३
अष्टचत्वारिंशत्तमं पर्व—कोटिशिलाक्षेपणभिधानं	२९५
एकोनपञ्चाशत्तमं पर्व—हनुमत्प्रस्थानं	३१५
पञ्चाशत्तमं पर्व—महेन्द्रदुहितासमगमाभिधानं	३२४
एकपञ्चाशत्तमं पर्व—गन्धर्वकन्यालालाभाभिधानं	३२९
द्विपञ्चाशत्तमं पर्व—हनुमत्संकुसुन्दरीकन्यालालाभाभिधानं	३३३

त्रिपञ्चाशत्तमं पर्व—हनूमत्प्राभिगमनं	३४०
चतुःपञ्चाशत्तमं पर्व—लंकाप्रस्थानं	३६२
पञ्चपञ्चाशत्तमं पर्व—विभीषणसमागमाभिधानं	३६९
षट्पञ्चाशत्तमं पर्व—उभयदलप्रमाणाविधानं	३७६
सप्तपञ्चाशत्तमं पर्व—रावणदलनिर्गमनं	३८०
अष्टपञ्चाशत्तमं पर्व—हस्तप्रहस्तयथाभिधानं	३८६
एकोनपष्टितमं पर्व—हस्तप्रहस्तनलनीलपूर्वभवानुकीर्तनं	३९०
पष्टितमं पर्व—विद्यालभः	३९३
एकपष्टितमं पर्व—सुग्रीवभामंडलसमाश्वासनं	४०५
द्वापष्टितमं पर्व—शक्तिसंतापाभिधानं	४०७
त्रिपष्टितमं पर्व—शक्तिभेदरामविलापाभिधानं	४१६
चतुःपष्टितमं पर्व—विशल्यापूर्वमवाभिधानं	४१९
पञ्चपष्टितमं पर्व—विशल्यासमागमाभिधानं	४२८

षड्विंशतितमं पर्व ।

अतो जनकसंबंधं शृणुं श्रेणिक ते परं । निवेदयामि यद्वृत्तं भवावहितमानस ॥ १ ॥
 भामिनी जनकस्यासीद्विदेहा नाम सुंदरी । गर्भनिर्वेदनं तस्याः प्रत्यैक्षित चिरं सुरः ॥ २ ॥
 जगाद श्रेणिको नाथ तं गर्भं केन हेतुना । देवो ररक्ष विज्ञानुमेतमिच्छामि शिष्यतां ॥ ३ ॥
 उवाच, गौतमो राजा नाम्ना चक्रध्वजोऽभवत् । स्थाने चक्रपुराभिख्ये भार्यो तस्य मनस्विनी ४
 तयोर्विद्यतोत्सवापत्यं कन्या गुरुगृहे च सा । रराज सितमुल्लेखैर्लखनी कर्णपूरिका ॥ ५ ॥
 राज्ञां पुरोहितस्यास्य धूमकेवास्य पिंगलः । स्वाहाकुक्षिभवोधीते सुतस्तत्रैव पाठके ॥ ६ ॥
 विद्यालामस्तयोर्नासीदन्योन्यदूतचेतसोः । विद्याधर्मावगाहश्च जायतेवहितात्मनां ॥ ७ ॥
 पुरासंसर्गतः प्रीतिः प्राणिनामुपजायते । प्रीतितोभिरतिग्राहीरतोर्विस्त्रभसंभवः ॥ ८ ॥
 सद्भावात्प्राणयोंत्पत्तिः प्रेमैवं पंचहेतुकं । दुर्मोचं वध्यते कर्म पातकैरिव पंचभिः ॥ ९ ॥
 अथासौ ज्ञातसद्भावां तेन चित्तोत्सवा रंहः । न्हियतेस्म महाख्या कीर्तिदुर्यशसा यथा ॥ १० ॥
 दूरं देशं यथाऽनायि तदाज्ञायि सुबंधुभिः । हता प्रमाददोषेण मोहेन सुगतिर्यथा ॥ ११ ॥

कन्यया मुदितर्धोरः पिंगलो घनवर्जितः । न चिमाति यथा लोभी नृप्यया धर्मवर्जितः ॥ १२ ॥
चिदग्धनगरं चापदुर्गमं परराष्ट्रिणां । बहिः कृत्वा कुटीं तत्र तस्यौ निस्वकपाटकः ॥ १३ ॥
ज्ञानविज्ञानरहितस्तृणकाष्ठादिविक्रयात् । अनुरक्षति तां पत्नीं मग्नो दारिद्र्यसागरे ॥ १४ ॥
पुत्रः प्रकाशसिंहस्य परराष्ट्रभयंकरः । ज्ञातोऽत्र प्रवरावल्यां राजा कुण्डलमंडितः ॥ १५ ॥
तेन दृष्टान्यदा बाला निर्यातेन कथंचन । हतश्च पंचभिर्वाणैर्मरस्याभूत्सुदुःखितः ॥ १६ ॥
प्रच्छन्नं प्रेषिता दूती तया रात्रौ नृपालयं । यथासीत्कमलामेला सुमुखस्य प्रवेशिता ॥ १७ ॥
तया सह सुखं रमे प्रीतः कुण्डलमंडितः । उर्वश्या सह संरक्तो यथासीन्नलकूबरः ॥ १८ ॥
ततः स पिंगलाख्योऽपि श्रांतः स्वगृहमागमत् । तामपश्यद्विशालार्धीं मग्नो दैर्घ्यसागरे ॥ १९ ॥
विस्तीर्णेन किमुक्तेन सोऽयं विरहदुःखितः । न कचिल्लभते सौख्यं चक्रारुद् इवाकुलः ॥ २० ॥
हतमार्यो द्विजो दीनस्तं राजानमुपागमत् । ऊचे चान्विष्य मे राजन् पत्नीं केनापि चोरिता २१
भीषितानां दरिद्राणामार्तानां च विशेषतः । नारीणां पुरुषाणां च सर्वेषां शरणं नृपः ॥ २२ ॥
अमात्यं धूर्तमाहूय समायं पार्थिवोऽब्रवीत् । चिराय मा कृथा माम जायाऽस्यान्विष्यतामिति २३
जगादेति च तत्रैकः सविकारेण चक्षुषा । सा दृष्टा पथिकैर्देव पैदनस्थानवत्सर्मेनि ॥ २४ ॥

क्षांत्यार्याहुंदमध्यस्थां तपःकलुं समुद्यतां । चिनिवर्तयतां क्षिप्रं किं विरौपि ब्रज द्विज ॥ २५ ॥
 कोवा प्रायज्यकालोस्या दमत्यास्तरुणीं तनुं । वरस्त्रीगुणपूर्णाया हरंत्यास्तरुणं जनं ॥ २६ ॥
 इत्युक्ते द्विज उत्थाय बद्धा परिकरं दृढं । दद्याव रंहसा विद्धो भ्रष्टाश्चतरको यथा ॥ २७ ॥
 पौदिने नगरेऽन्विष्य चैत्येषूपवनेषु च । अदृष्ट्वा पुनरागच्छद्विदग्धनगरं द्रुतं ॥ २८ ॥
 नृपाज्ञया नरैः कूर्गेर्गलयातैः स तर्जनैः । यष्टिलोष्टग्रहारैश्च दूरं निर्वासितो भृशं ॥ २९ ॥
 स्यानभ्रंशं परिक्लेशमवमानं वधं तथा । अनुभूय परं दीर्घमन्वानं स प्रपन्नवान् ॥ ३० ॥
 रतिं न लभते कत्रापि रहितः प्रियया तथा । शुष्यत्यहनि रात्रौ च पतितोऽप्राविबोरगः ॥ ३१ ॥
 विशालपंकजवनं दावाग्निमिव पश्यति । सरोऽपि ग्राहमानोऽसौ दहते विरहाग्निना ॥ ३२ ॥
 एवं सुदुःखितमतिः पर्यटन् पृथिवीतले । नगरंस्थ स्थितं दूरं ददर्श गगनांबरं ॥ ३३ ॥
 आचार्यमार्यगुप्तिं च समेत्य रचितांजलिः । प्रणम्य शिरसा हृष्टो धर्मं शुश्राव तत्त्वतः ॥ ३४ ॥
 श्रुत्वा धर्मं सुनेः प्राप्तः स वैराग्यमनुचमं । प्रशशंस जिनेन्द्राणां शासनं शांतमानसः ॥ ३५ ॥
 अहो परममाहात्म्यो मार्गोऽयं जिनदोशितः । मर्मांधकारयातस्य यो भास्कर ह्रवोदितः ॥ ३६ ॥
 प्रपद्येहं जिनेन्द्राणां शासनं पापनाशनं । देहं निर्वापयाम्यद्य दग्धं विरहवद्विना ॥ ३७ ॥

ततः संवेगमापद्य गुरुणात्यनुमोदितः । कृत्वा परिग्रहत्यागं दीक्षां दैगंवरीमितः ॥ ३८ ॥
 तथापि विहरन् क्षोणीं सर्वसंगविवर्जितः । चित्तोत्सवां समुत्कंठां जातुचित्प्रतिपद्यत ॥ ३९ ॥
 सरित्पर्वतदुर्गेषु श्मसानेष्ववट्येषु च । वसन् स परमं चक्रे तपो विग्रहशोषणं ॥ ४० ॥
 न यस्य जलधेर्वाते काले खेदं गतं मनः । हेमन्ते हिमपङ्केन वपुर्यस्य न कंपितं ॥ ४१ ॥
 पूष्णोर्यस्य करैरुग्रस्तापोऽणुरपि नो कृतः । स्मृत्वा सीदत्सतां जातु स्नेहस्य किमु दुष्करं ॥ ४२ ॥
 दह्यमानं तथाप्येष शरीरं विरहाग्निना । पुनर्विध्यापयज्जनवचनोत्करसाकरैः ॥ ४३ ॥
 अर्धदग्धतरुच्छायं तत्तस्य वपुरागतं । रमणीस्मरणेनोग्रतपसा च निरंतरं ॥ ४४ ॥
 आस्तां तावद्दिदं वक्ष्ये मंडितस्याधुनेहितं । कथा हंतरयोगेन स्थिता रत्नावली यथा ॥ ४५ ॥
 अनरण्ये च राज्यस्थे वृत्तमेतन्निबुध्यतां । कथानुक्रमयोगेन कथ्यमानमतः शृणु ॥ ४६ ॥
 स्थानं दुर्गे समाश्रित्य मंडितेन वसुंधरा । विरोधितानरण्यस्य कुशीलेन यथास्थितेः ॥ ४७ ॥
 देशा उद्भासितास्तेन दुर्जनेन गुणा यथा । विरोधिताथ सामंता कपाय इव योगिना ॥ ४८ ॥
 नाशक्रोदनरण्यस्तं गृहीतुं क्षुद्रमप्यलं । आखोर्गिरिविलस्थस्य किं करोति मृगाधिपः ॥ ४९ ॥
 नक्तं दिवमशुष्यत्स तत्परो जयचितया । अनादरेण शारीरमपि कर्म प्रपन्नवान् ॥ ५० ॥

ततोऽसौ बालचंद्रेण सेनान्या जात्वभाष्यत । उद्विग्न इव कस्मात्त्वं सततं नाथ लक्ष्यसे ॥ ५१ ॥
 उद्वेगकारणं भद्र मम मंडितकः परं । इत्युक्ते बालचंद्रेण प्रतिज्ञेयं समाश्रिता ॥ ५२ ॥
 राजन्न साधयित्वा तं पापं मंडितकं तव । सकाशं नागमिष्यामि व्रतमेतन्मया कृतं ॥ ५३ ॥
 इति राज्ञः पुरः कृत्या संगरं रोषमुद्रहन् । बलेन चतुरंगेण सेनानी गंतुमुद्यतः ॥ ५४ ॥
 चित्तोत्सवासमायुक्तचित्तो युक्तान्यचेष्टितः । प्रमादबहुलो भिन्नमूलभृत्पक्षतायतिः ॥ ५५ ॥
 अज्ञातलोकनृत्तांतो मंडितः खंडितोद्यमः । हेलया बालचंद्रेण गत्वा बद्धो मृगो यथा ॥ ५६ ॥
 गृहीतचलराज्यं तं निर्वास्य विपयात्कृती । बालचंद्रोऽनरण्यस्य समीपं पुनरागमत् ॥ ५७ ॥
 ततस्तेन सुभृत्येन कृतसुस्थवसुंधरः । परं प्रमोदमापन्नोऽनरण्यः सुखमन्वभूत् ॥ ५८ ॥
 शरीरमात्रधारि तु मंडितः पादचारकः । पर्यटन् धरणी दुःखी यथात्तापसमाहतः ॥ ५९ ॥
 परिप्राप्याश्रमपदं श्रमणानां महात्मनां । नत्वा च शिरसाचार्यं धर्मं पत्रच्छ भावतः ॥ ६० ॥
 दुःखितानां दरिद्राणां वज्रितानां च वांधवैः । व्याधिसंपीडितानां च प्रायो भवति धर्मधीः ६१
 प्रात्रज्ये यस्य भगवन्, शक्तिर्जतोर्न विद्यते । परिग्रहपरस्यास्य धर्मः कश्चिन्न विद्यते ॥ ६२ ॥
 कथं वा मुच्यते पापेभ्यः संज्ञापरायणः । एतदिच्छामि विज्ञातुं प्रसीद व्याकुलस्त्व मे ॥ ६३ ॥

गुरुः प्रोवाच वचनं धर्मः प्राणिदया स्मृता । मुच्यंते देहिनः पापैरात्मानिदाविगर्हणैः ॥ ६४ ॥
 हिंसायाः कारणं घोरं शुक्रशोणितसंभवं । पिशितं मा भक्षय त्वं शुद्धं चेद्धर्ममृच्छसि ॥ ६५ ॥
 प्राणिनां मृत्युमीरूणां मांसधर्मप्रसेविकां । पूरयित्वा भुवं याति नरकं पापमानवः ॥ ६६ ॥
 शिरसो मुंडनः स्नानैर्विलिङ्गग्रहणादिभिः । नास्ति साधारणं जंतोर्मांसभक्षणकारिणः ॥ ६७ ॥
 तीर्थस्नानानि दानानि सोपवासानि देहिनः । नरकाच्च परित्राणं कुर्वति पिशिताशिनः ॥ ६८ ॥
 सर्वजातिगता जीवा बोधवाः पूर्वजन्मसु । स्युरमी भक्षितास्तेन मांसभक्षणकारिणा ॥ ६९ ॥
 पश्चिमत्स्यमृगान् हन्ति परिषथं च तिष्ठति । यो नरोऽस्मादपि क्रूरान् मधुमांसादति व्रजेत् ॥ ७० ॥
 न वृक्षाज्जायते मांसं नोद्भिद्य धरणीतलं । नांभसः पद्मवन्नापि सद्ब्रूव्योभ्यो यथोपधं ॥ ७१ ॥
 पश्चिमत्स्यमृगान् हन्वा वराकान् त्रियजीवितान् । क्रूरैरुत्पाद्यते मांसं तन्नाश्रंति दयापराः ॥ ७२ ॥
 शून्येन वर्धितं यस्यां शरीरं तां मृतां सर्ती । महिषीं मातरं कष्टं भक्षयति नराधमाः ॥ ७३ ॥
 माता पिता च पुत्रश्च मित्राणि च सहोदराः । भक्षितास्तेन यो मांसं भक्षयत्यधमो नरः ॥ ७४ ॥
 इतः क्षमापटलं मेरोरधस्तात्सप्तमं स्मृतं । तत्र रत्नप्रभाभिख्ये देवा भवनवासिनः ॥ ७५ ॥
 सकंपायं तपः कृत्वा जायंते तत्र देहिनः । देवानामधमास्ते तु दुष्टकर्मसमन्विताः ॥ ७६ ॥

अधस्तस्याः क्षितेरन्या दारुणाः पट्टच भूमयः । नारका यासु पापस्य भुञ्जते कर्मणः फलं ॥ ७७ ॥
 कुरूपा दारुणारावा दुःस्पर्शा ध्वस्तपूरिताः । उपमोज्झितदुःखानां कारणीभूतविग्रहाः ॥ ७८ ॥
 कुंभीपाकाख्यमारुयाते नरकं भीमदर्शनं । नदी वैतरणी घोरं शालमलीकूरकंटकाः ॥ ७९ ॥
 असिपत्रवनच्छन्नाः क्षुरधाराश्च पर्वताः । ज्वलदग्निनिमास्तीक्ष्णलोहकीला निरंतरा ॥ ८० ॥
 तेषु ते तीव्रदुःखानि प्राप्नुवंति निरंतरं । प्राणिनो मधुमांसादियातकाश्चासुधारिणां ॥ ८१ ॥
 नास्त्यर्धाङ्गुलमात्रोऽपि प्रदेशस्तत्र दुःखितैः । क्रियते नारकैर्वत्र निमेषमपि विश्रमः ॥ ८२ ॥
 प्रच्छन्नमि तिष्ठाम इति ध्यात्वा पलायिताः । हन्यन्ते निर्दयैर्यैर्नारकैर्मरैश्च ते ॥ ८३ ॥
 ज्वलदंगारकुटिले दग्धा मत्स्या इवानिले । विरसं विहिताक्रंदा विनिश्चित्य कथंचन ॥ ८४ ॥
 नारकाग्निभयग्रस्ताः प्राप्ता वैतरणीजलं । चंद्रक्षारोष्णिभिर्भूयो दह्यन्ते वह्नितोऽधिकं ॥ ८५ ॥
 असिपत्रवनं याताश्छायाप्रत्याशया हृतं । पतद्भिस्तत्र दार्यते चक्रखड्गदादिभिः ॥ ८६ ॥
 विच्छिन्ननासिकाकर्णस्कंधजंघादिविग्रहाः । कुंभीपाके नियुज्यन्ते चांतशोणितवर्षिणः ॥ ८७ ॥
 प्रपीड्यन्ते च यंत्रेषु क्षूरारावेषु विह्वलाः । पुनः शैलेषु भिद्यन्ते तीक्ष्णेषु विरसस्वराः ॥ ८८ ॥
 उल्लुघ्यन्तेऽतितुंगेषु पादपेष्वंधकारिषु । ताड्यन्ते सुप्रराघातैर्महद्भिर्मस्तके तथा ॥ ८९ ॥

जलं प्रार्थयमानानां तृष्णातीर्त्तानां प्रदीयते । ताम्रादिकललं तेन दग्धदेहाः सुदुःखिताः ॥ ९० ॥
 भ्रुवते नास्ति तृष्णा न इत्यतोऽपि वलादमी । पाथ्यते तदतिक्रूरः संदंशव्यावृताननः ॥ ९१ ॥
 प्रयात्यभूतले भूयो वक्षस्याक्रम दीयते । तेषां निर्दग्धकंठानां दहते हृदयं पुनः ॥ ९२ ॥
 निष्क्रामंति परीतंति निर्भिद्य जठरं सह । ज्वलता कललेनाशु तेषां कलुषकर्मणां ॥ ९३ ॥
 परस्परकृतं दुःखं तथा भवनवासिभिः । नरका यत्प्रपद्यते कस्तद्वर्णयितुं क्षमः ॥ ९४ ॥
 इति ज्ञात्वा महादुःखं नरके मांससंभवं । वर्जनीयं प्रयत्नेन विदुषा मांसमक्षणं ॥ ९५ ॥
 अत्रांतरे जगादैवं कुंडलस्त्रस्तमानसः । नाधाणुव्रतयुक्तानां का गतिर्दृश्यते यद ॥ ९६ ॥
 गुरुरुचे न यो मांसं खादत्यतिदृढव्रतः । तस्य वक्ष्यामि यत्पुण्यं सम्यग्दृष्टिर्दिशेषतः ॥ ९७ ॥
 उपवासादिहीनस्य दरिद्रस्यापि धीमतः । मांसशुक्तेर्निवृत्तस्य सुगतिर्हस्तवर्तिनी ॥ ९८ ॥
 यः पुनः शीलसंपन्नो जिनशासनभाविनः । सोऽणुव्रतधरः प्राणी सौधमार्गदिषु जायते ॥ ९९ ॥
 अहिंसा प्रवरं मूलं धर्मस्य परिकीर्तितं । सा च मांसाच्चिवृत्तस्य जायतेत्यंतनिर्मला ॥ १०० ॥
 दयावान् संगवान् योऽपि म्लेच्छंश्चांडाल एव वा । मधुमांसाच्चिवृत्तः सन् सोऽपि पापेन मुच्यते १०१
 मृत्तमान्नः ॥ पापेन पुण्यं गृह्णाति मानवः । जायते पुण्यबंधेन सुरः सन्मनुजो यथा ॥ १०२ ॥

सम्यग्दृष्टिः पुनर्जंतुः कृत्वाणुव्रतधारणं । लभते परमान् भोगान् विभुः स्वर्गोनिवासिनां ॥१०३॥
 इत्याचार्यस्य वचनं श्रुत्वा कुंडलमंडितः । मंदभागतया शक्त्या रहितोऽणुव्रतेष्वपि ॥ १०४ ॥
 प्रणिपत्य गुरुं मूर्ध्ना मधुमांसविवर्जनं । जग्राह शरणोपेतं समीचीनं च दर्शनं ॥ १०५ ॥
 कृत्वा चैत्ये नमस्कारं गुरोर्दिग्भाससां तथा । निष्क्रान्तः सततो देवादिति चिन्तामुपागतः १०६
 मातुः सहोदरो भ्राता कृतांतसमविक्रमः । ध्रुवं मे सीदतः सोऽयं भविष्यत्यवलंबनं ॥ १०७ ॥
 राजा भूत्वा पुनः शत्रुं जेय्यामीति सुनिश्चितः । आशां बहन् प्रवृत्तोसावातुरो दक्षिणापथं १०८
 श्रमादिदुःखपूर्णस्य व्रजतोऽस्य शनैः शनैः । उदीयुर्व्याधयो देहे पार्परन्यमवाजितैः ॥ १०९ ॥
 संधिषु छिद्यमानेषु भिद्यमानेषु मर्मसु । सर्वस्य जगतो घ्राणं मरणं तस्य ढौकितं ॥ ११० ॥
 मुंचते समये तस्मिञ्जीवं कुण्डलमंडितः । तत्रैव ज्यवते देवः शेषपुण्यादिवश्च्युतः ॥ १११ ॥
 गर्भे चित्तौ विदेहाया विधिना परियोजितौ । यस्य कर्मानुभावस्य विचित्रमिति चेदितं ॥ ११२ ॥
 एतस्मिन्नंतरे साधुकालं कृत्वा स पिंगलः । तपोवलान्महातेजा महाकालोऽसुरोभवंत् ॥ ११३ ॥
 भवनेऽवधिना स्मृत्वा धर्मस्य च फलोदयं । दध्यौ चित्तोत्सवा केति तावज्जज्ञे यथाविधि ११४
 द्रुष्ट्वा किं तथा कृत्यं कासौ कुंडलमंडितः । येनाहं प्रापितोऽवस्थां विधुरां विरहार्णवे ॥ ११५ ॥

पत्न्यां जनकराजस्य गर्भमाश्रित्य मंडितः । साकमन्येन जीवेन विवेद स्थित इत्यसौ ॥११६॥
 स्रुतां तावदियं देवी युगलं किममानया । गर्भद्विततयोगिन्या मृतयास्ति प्रयोजनं ॥ ११७ ॥
 ततो निर्लुडितं संतं पापं मंडितकं ध्रुवं । नेष्यामि यदहं दुःखं ततमेव दुरीहितं ॥ ११८ ॥
 इति संचितयन् क्रुद्धः पूर्वकर्मानुबंधतः । देवो रक्षति तं गर्भं सन्मृदन् पाणिना करं ॥११९॥
 इति ज्ञात्वा धर्मं कर्तुं दुःखं जंतोर्न कस्यचित् । कालव्यवहितं तद्धि कृतमात्मन एव हि ॥१२०॥
 कालेनाथ सुतं देवी प्रसूता युगलं शुभं । सुतं दुहितरं चांते जहार पुथुकं सुरः ॥ १२१ ॥
 आस्ताल्य मारयाम्येनं शिलायां पूर्वमंडितं । इति ध्यातं पुरा तेन पुनरेवमचितयत् ॥ १२२ ॥
 धिग्मया चितितं सर्वं संसारपरिवर्द्धनं । जायते कर्मणा येन तत्कुर्वीत कथं बुधः ॥ १२३ ॥
 तृणस्यापि पुरा दुःखं श्रामण्येन कृतं मया । सर्वारंभनिवृत्तेन तपो विविधवाहिना ॥ १२४ ॥
 गुरोस्तस्य प्रसादेन कृत्वा धर्मं सुनिर्मलं । ईदृशीं द्युतिमाप्तोऽस्मि करोमि दुरितं कथं ॥१२५॥
 स्वल्पमप्यजितं पापं व्रजत्युपचयं परं । निमग्नो येन संसारे चिरं दुःखेन दहते ॥ १२६ ॥
 निर्दोषभावनो यस्तु दयावान् सुसमाहितः । स्थितं करतले तस्य रत्नं सुगतिसंज्ञकं ॥ १२७ ॥
 घृणावान् संप्रघार्येदं तमलंकृत्य बालकं । कुंडले कर्णयोरस्य चक्रे दीप्तांशुमंडले ॥ १२८ ॥

पर्णलध्वीं ततो विद्यां संक्रमय्य शिशोः सुरः । सुखदेशे विमुच्येनं गतो धाम मनीषितं ॥ १२९ ॥
नक्तं शक्त्या स्थितेनासावुद्याने नमसः पतन् । विद्याभूतदुगतिना ददृशे सुखभाजनं ॥ १३० ॥
उडुपातः किमेप स्याद्विद्युत्खंडोऽथवा व्युतः । वितर्क्येति समुत्पत्य ददृशे पृथुकं शुभं ॥ १३१ ॥
गृहीत्वा च प्रमोदेन देव्याः पुष्पवतांश्रुतैः । वरशय्याप्रसुप्तायां जंघादेशे चकार सः ॥ १३२ ॥
ऊचे चैतां ह्रुतस्थान उत्तिष्ठोत्तिष्ठ सुंदरि । किं श्रेयं बालकं पश्य संप्रसूतासि शोभिने ॥ १३३ ॥
ततः कान्तकरस्पर्शसौख्यसंपत्प्रभोधिता । शय्यातः सहस्रोत्तस्थौ सा विधूर्णितलोचना ॥ १३४ ॥
अर्भकं च ददृशीतिसुंदरं सुंदरानना । तस्यास्तदंशुजालेन निद्राशेषो निराकृतः ॥ १३५ ॥
परं च विस्मयं प्राप्ता पप्रच्छ प्रियदर्शना । कयायं जनितो नाथ पुण्यवत्या स्त्रिया शिशुः १३६ ॥
सोऽवोचद्वयिते जातस्तवार्यं प्रवरः सुतः । प्रतीद्वि संशयं मागास्त्वत्तो धन्या परा तु क्ता ॥ १३७ ॥
सावोचत्प्रिय वंध्यास्मि कुतो मे सुतसंभवः । प्रतारितास्मि देवेन किं मे भूय प्रतार्यते ॥ १३८ ॥
सोवोचदेवि मा शंकां कार्षीः कर्मनियोगतः । प्रच्छन्नोऽपि हि नारीणां जायते गर्भसंभवः १३९ ॥
सावोचदस्तु नामवं कुंडले त्वत्तिचारिणी । ईदृशी मर्त्यलोकेऽस्मिन् सुरत्ने भवतः कुतः ॥ १४० ॥
सोऽवोचदेवि नानेन विचारेण प्रयोजनं । शृणु तथ्यं पतन्नेप भगनादाहृतो मया ॥ १४१ ॥

मया तु मोदितस्तेऽयं सुतः सुकुलसंभवः । लक्ष्मणानि वंदंत्यस्य महापुरुषभूमिकं ॥ १४२ ॥
 श्रमे कृत्वापि भूयांसं भारमूढ्वा च गर्भजं । फलं तनयलामोऽत्र तचे जातं सुखं प्रिये ॥ १४३ ॥
 कुक्षिजातोऽपि पुत्रस्य यः कृत्यं कुरुते न ना । अपुत्र एव कांतेऽसौ जायते रिपुरेव वा ॥ १४४ ॥
 तव सोयमपुत्रायाः सति पुत्रो भविष्यति । अंतयानेन किं कृत्यमत्र वस्तुनि शोभने ॥ १४५ ॥
 एवमस्त्विति संभाव्य देवी सूतिगृहे गता । प्रभाते सुतजन्मास्यास्तुष्टया लोके प्रकाशितं १४६
 ततो जन्मोत्सवस्तस्य पुरेऽस्मिन् रथनूपुरे । संप्रवृत्तः समागच्छद्विस्मिताशेषवांधवः ॥ १४७ ॥
 रत्नकुंडलभानूनां मंडले नयतो वृतः । प्रभामंडलनामास्य पितृभ्यां निर्मितं ततः ॥ १४८ ॥
 अर्पितः पोषणायांसौ धात्र्या लीलामनोहरः । सर्वातः पुरलोकस्य करपद्ममधुव्रतः ॥ १४९ ॥
 विदेहा तु हते पुत्रे कुररीवत्कृतस्वना । बंधूनपातयत् सर्वान् गंभीरे शोकसागरे ॥ १५० ॥
 परिदेवनंभेयं च चक्रे चक्राहतेव सा । हा वत्स केन नीतोऽसि मम दुष्करकारिणा ॥ १५१ ॥
 विघृणस्य कथं तस्य पापस्य प्रसृतौ करौ । अज्ञानं जातमात्रं त्वां गृहीतुं ग्रावचेतसः ॥ १५२ ॥
 पश्चिमायां इवाशायां संध्येवेयं सुता मम । स्थिता स तु परिप्राप्तो मंदायाः स्वयंवस्तुतः ॥ १५३ ॥
 ध्रुवं भवांतरे कोऽपि मया बालो वियोजितः । तदेव फलितं कर्म न कार्यं बीजवर्जितं ॥ १५४ ॥

मारितास्मि न किं तेन पुत्रचोरणकरिणा । पुरुषास्मास्मि यद्बहुः खं समागत्यार्धवैश्वसं (?) ॥ १५५ ॥
 इति तां कुर्वतीमृगैर्विहलां परिदेयनं । समाश्वासयदागत्य जनको निगदन्निदं ॥ १५६ ॥
 प्रिये मागाः परं शोकं जीवत्येव शरीरजे । हृतः केनाप्यसौ जीवन् द्रक्ष्यसे ध्रुवमेव हि ॥ १५७ ॥
 दृश्यते नैक्ष्यते भूयः पुनर्जातवलोचयते । पूर्वकर्मनिभावेन जाये ! रोदिषि किं वृथा ॥ १५८ ॥
 ब्रज स्वास्थ्ययमिमं लेखं सुहृदो नीययाम्यहं । वार्ता दशरथस्येमां परिवेदयितुं प्रिये ॥ १५९ ॥
 सचाहं न सुतस्याशु करिष्यामि गयेपणं । प्रच्छाद्य धरणीं सर्वां चरोः कुशलचेष्टितैः ॥ १६० ॥
 दयितां सात्त्वयित्वैवं लेखं मित्राय दत्तवान् । तं प्रवाच्य सशोकेन पूरितोऽति गरीयसा ॥ १६१ ॥
 मलामन्वेपितस्ताभ्यां नासी दृष्टो यदार्भकः । मंदीकृत्य तदा शोकमस्थुः कृच्छ्रेण वार्धवाः १६२
 नासावासीज्जनस्तत्र पुरुषः प्रमदाधवा । यो न वाष्पपरीताक्षस्तच्छोकेन वशीकृतः ॥ १६३ ॥
 शोकचिस्मरणे हेतुर्वभूव सुमनोहरा । जानकी वंशुलोकस्य शुभशैशवचेष्टिता ॥ १६४ ॥

ब्रमदयुपगतानां योषितामंकदेशे । पृथुतनुभवकांत्या लिपती दिक्समूहं ॥

विपुलकमलपाता श्रीरिवासौ सुकंठा । शुचिहसितसितास्यावर्धताभोजनेत्रा ॥ १६५ ॥
 ब्रमधति गुणसस्यं येन तस्यां समृद्धं । भजदखिलजनानां सौख्यसंभारदानं ॥

तदतिशयमनोक्षा चाल्लक्ष्मान्वितांगा । जगति निगदितासौ भूमिसाम्येन सीता ॥ १६६ ॥
 वंदनजितशशांका पल्लवच्छायपाणिः । सितमणिसमतेजःकेशसंघातरम्या ॥

जितसमदनहंसस्त्रीगतिः सुंदरभ्रूर्बकुल सुरभिवक्त्रा मोदद्वद्धालिवृंदा ॥ १६७ ॥

अतिमृदुभुजमाला शक्रशस्त्रानुमध्या । प्रवरसरसरंभास्तंभसाम्यस्थितोकः ॥

स्थलकमलसमानोत्तुंगपृष्ठोज्ज्वलांघ्रिः । प्रभवदतिविशालच्छायवक्षोजयुग्मा ॥ १६८ ॥

प्रवरभवनकुक्षिव्यत्युदारेषु कांत्या । विविधविहितमार्गो लब्धवर्णा परं म्ना ॥

सततमुपगतांतः सप्तकन्याश्रताना-मतिशयरमणीयं शास्त्रमार्गेण रेमे ॥ १६९ ॥

अपि दिनकरंदीप्तिः कौमुदी चंद्रकांतिः । सुरपतिमहिषी वा कापि वा सा सुभद्रा ॥

यदि भजति तदीयांसंगशोभां कथंचि-न्नियतमतिमनोज्ञास्तास्ततो वेदनीयाः ॥ १७० ॥

विविधरिव रतिदेवीं कामदेवस्य बुद्ध्या । दशरथतनयस्याकल्पयत्पूर्वजस्य ॥

जनकनरपतिस्तां सर्वविज्ञानयुक्तां । ननु रविकरसंगस्योचिता पद्मलक्ष्मीः ॥ १७१ ॥

इत्यार्षे रविपेणाचार्यश्रोक्ते पद्मचरिते सीताभामंडलोत्पत्त्यभिधानं नाम पद्मविंशतितमं पर्व ।

अथ सप्तविंशतितमं पर्व ।

ततो मगधराजेंद्रश्चारुवृषांतविस्मितः । पप्रच्छ गणिनामग्न्यं नूतनप्रश्रयान्वितः ॥ १ ॥
 किं पुनस्तस्य माहात्म्यं दृष्टं जनकभूभृता । रामस्य येन सा तस्मै तेन बुद्ध्या निरूपिता ॥ २ ॥
 ततः करतलासंगद्विगुणीभूतदंतभाः । जगौ गणधरो वाक्यं चिचप्रह्लादनाग्रहं ॥ ३ ॥
 शृणु राजन् प्रवक्ष्यामि रामस्याकिलष्टकर्मणः । यतः प्रकल्पिता कन्या जनकेन सुबुद्धिना ॥ ४ ॥
 दक्षिणे विजयार्द्धस्य कैलाशद्रेस्तयोचरे । अंतरंत्यंतबहवः संति देवा सदातराः ॥ ५ ॥
 तत्रार्धवर्वरो देशो निःसंयमनमस्कृतिः । निविदग्धजनो घोरम्लेच्छलोकसमाकुलः ॥ ६ ॥
 मयूरमालनगरे कृतान्ननगुरोपमे । आंतरंगतमो नामेत्यर्द्धवर्वरचारिणां ॥ ७ ॥
 पूर्वापरायतक्षोण्यां यावंतो म्लेच्छसंभवाः । कपोतशुककंबोजमांकनाद्याः सहस्रशः ॥ ८ ॥
 गुप्ता बहुविधैः सैन्यभीषणैर्विचिघायुधैः । आंतरंगतमं प्रीत्या परिवार्य ससाधनाः ॥ ९ ॥
 आर्यानिताञ्जनपदान् प्रचंडांतरंरहसः । उद्धासयंत आजगृह्णन्ति कारुण्यवर्जिताः ॥ १० ॥
 देशं जनकराजस्य ततो व्याप्तुं समुद्यताः । शूलभा इव निशेयमुपप्लवविधायिनः ॥ ११ ॥

जनकेन च साकेतां युवानः प्रेषिता द्रुतं । आंतरंगतमं ग्राप्तमृचुर्दशरथस्य ते ॥ १२ ॥
विज्ञापयति देव त्वां जनको जनवत्सलः । पौलिग्य परचक्रेण समाक्रांतं महीतलं ॥ १३ ॥
आर्यदेशः परिध्वस्ता म्लेच्छैरुद्धासितं जगत् । एकवर्णाः प्रजां सर्वा पापाः कर्तुं समुद्यताः ॥ १४ ॥
प्रजासु धिप्रनष्टासु जीवांसः किं प्रयोजनं । चित्यतामिति किं कुर्मो ब्रजामो वा कमाश्रयं ॥ १५ ॥
किं वा दुर्गे समाश्रित्य तिष्ठामः समुहज्जनाः । नदीकीर्लीद्रभागान्वा गिरिं वा विपुलाढ्यं १६
अथवा सर्वसैन्येन निंकुजगिरिमाश्रिताः । सन्निरुद्धाः समागच्छत्परसैन्यं भयानकं ॥ १७ ॥
साधुगोश्रावकाकीर्णां प्रजामेतां बुविह्वलां । सम्यक् संधारयिष्यामस्त्यक्त्वा जीवं सुदुस्तहं ॥ १८ ॥
अतो ब्रवीमि राजंस्त्वं यच्चया पालयते मही । तव राज्यं महाभाग त्वमेव हि जगत्पतिः ॥ १९ ॥
यजते भावतः संतो यावतः श्रावकादयः । पंचयज्ञान् ग्रधानेन व्रीह्याद्यैर्यवबीजकैः ॥ २० ॥
मुक्तिः क्षांतिगुणैर्धुक्ता यच्च ध्यानपरायणाः । तर्प्यते सुतपो मोक्षसाधनं गगनांशराः ॥ २१ ॥
महांतश्च पुरस्कारा यच्चैत्यभवनादिषु । विधीयतेऽभिषेकांश्च जिनानां क्षीणकर्मणां ॥ २२ ॥
प्रजाः सुरक्षितास्त्वेतत्सर्वं भवति रक्षितं । ततश्च घर्मकामार्थाः प्रेत्य चेह च भूभृतां ॥ २३ ॥
बहुकोपो नरेशो यः ग्रीतः पालयति क्षितिं । परचक्राभिभूतश्च नावसादं समश्नुतं ॥ २४ ॥

हिंसा धर्मविहीनानां यच्छतां यागदक्षिणां । कुरुते पालनं यश्च तस्य भोगाः पुनर्भुवः ॥ २५ ॥
 धर्मार्थकाममोक्षाणामधिकारा महीतले । जनानां राजगुप्तानां जायते तेन्यथा कुतः ॥ २६ ॥
 नृपबाहुचलच्छायां समाश्रित्य सुखं प्रजाः । ध्यायंत्यात्मानमव्यग्रास्तथैवाश्रमिणो बुधाः ॥ २७ ॥
 यस्य देशं समाश्रित्य सायवः कुर्वते तपः । पष्ठमंशं नृपस्तस्य लभते परिपालनात् ॥ २८ ॥
 अथैवमिति तत्सर्वमुपश्रित्य नराधिपः । द्रुतं रामं समाहूय दातुं राज्यं समुद्यतः ॥ २९ ॥
 मुदितैः किंकरैर्मरीचनानंदा समाहताः । आजग्मुः सचिवाः सक्ते गजैश्चाजिसमाकुलाः ॥ ३० ॥
 जायूनदमयान्कुंभान् गृहीत्वा वारिपूरितान् । बद्धा परिकरं शूरां भासमानाः समागताः ॥ ३१ ॥
 चारुनूपुरनिस्वाना दधाना वेपमर्चितं । वत्सालंकारमादायः पटलेऽथागताः स्त्रियः ॥ ३२ ॥
 आटोपमीदृशं दृष्ट्वा किमेतदिति शब्दितं । रामं दशरथोऽद्योचत्पालयेमां सुत क्षितिं ॥ ३३ ॥
 रिपुचक्रमिहायातं यद्वैरपि दुर्जयं । विजेज्ये तदहं गत्वा प्रजानां हितकाम्यया ॥ ३४ ॥
 ततो राजीवनयनो रायवो नृपमब्रवीत् । किमर्थं तात संरंभमस्थाने प्रतिपद्यसे ॥ ३५ ॥
 किं कार्यं पशुसंगैस्तरसंभाषैर्दुरात्मभिः । येषामभिमुखीभावं प्रयासि रणकांक्षया ॥ ३६ ॥
 न ह्याखुनां विरोधेन क्षुभ्यंति वरवारणाः । नचापि तुलदाहार्यं सन्नहति विभावसुः ॥ ३७ ॥

तत्र प्रयातुमस्माकं युज्यते यच्छ शासनं । इत्युक्ते हर्षितांगस्तं परिष्वज्य पिताब्रवीत् ॥ ३८ ॥
 त्वं बालः सुकुमारांगः पद्म पद्मनिभेक्षणः । कथं तां सहसे जेतुं न प्रत्येक्यहमर्मेकः ॥ ३९ ॥
 सोऽजोचत्सद्यमुत्पन्नो भृशमल्पोऽपि पावकः । कथं दहति विस्तीर्णं महद्भिः किं प्रयोजनं ॥ ४० ॥
 बालः सूर्यस्तमो घोरं द्युतिः क्रोधगणस्य च । एको नाशयति क्षिप्रं भूतिभिः किम्प्रयोजनम् ॥ ४१ ॥
 ततः सहृष्टरोमांगो नृपो दशरथः पुनः । प्रमोदं परमं प्राप्तो विपादं च सवाण्यदृक् ॥ ४२ ॥
 सत्त्वत्यागादिदृचीनां क्षत्रियाणामियं स्थितिः । उत्सहते प्रयातुं यद्विहातुमपि जीवितं ॥ ४३ ॥
 अथवा क्षयमग्रासे जंतुरायुषि नाश्नुते । मरणं गहनं प्राप्तः परं यद्यपि जायते ॥ ४४ ॥
 इति चितयतस्तस्य कुमारो रामलक्ष्मणौ । पितुः पादाब्जयुगलं प्रणम्योपगतौ बहिः ॥ ४५ ॥
 ततः सर्वास्त्रकुशलो सर्वशस्त्रविशारदौ । सर्वलक्षणसंपूर्णौ सर्वस्य प्रियदर्शनौ ॥ ४६ ॥
 चतुरंगबलोपेतौ पूर्यमाणौ विभूतिभिः । संप्रयातौ रथाह्वौ दीप्यमानौ स्वतेजसा ॥ ४७ ॥
 पूर्वमेव तु निर्यातौ जनकः सोदरान्वितः । अंतरं योजने द्वेच परसैन्यस्य तस्य च ॥ ४८ ॥
 शत्रुशब्दममंक्षतौ जनकस्य महारथाः । विविशुर्लेच्छमंघातं मेघधृंदमिव ग्रहाः ॥ ४९ ॥
 प्रवृत्तश्च महाभीमः संग्रामो रोमहर्षणः । वृहत्प्रहरणाटोप आर्यम्लेच्छभटाकुलः ॥ ५० ॥

जनकः कनकं दृष्ट्वा परं गहनमागतं । अचोदयदतिक्लृब्धो दुर्वीकरिणां घटां ॥ ५१ ॥
 धर्वरैस्तु मदासैन्यैर्भग्नैर्भैः पुनः पुनः । भीमैर्जनकराजोऽपि दिक्षु सर्वासु वेष्टितः ॥ ५२ ॥
 एतस्मिन्नंतरे प्राप्ताः पथः सौमित्रिणा सह । अपारं गहनं सैन्यमपश्यच्चारुलोचनः ॥ ५३ ॥
 दृष्ट्वा तस्य सितच्छत्रं विशीर्णां शत्रुवाहिनी । तमसां संततिः स्फीताः पौर्णमासीविधुं यथा ॥ ५४ ॥
 आद्यासितश्च वाणैर्घैर्जनको ध्वस्तकंकटः । तेन जंतुर्वथा दुःखी घर्मेण जगदायुषा ॥ ५५ ॥
 राघवो रथमारुढो युक्तं चपलवाजिभिः । कवचोद्योतितवपुः हारकुंडलमंडितः ॥ ५६ ॥
 धनुरायतमास्थाय शरपाणिर्हरिध्वजः । प्रकीर्णकोलवणच्छत्रो धरणीधीरमानसः ॥ ५७ ॥
 प्रविशन् विपुलं सैन्यं लीलया लोकत्रयसलः । सुभटैः पूर्यमाणः सन् भात्यर्क इव रश्मिभिः ॥ ५८ ॥
 संरक्ष्य जनकं प्रीतः कनकं च ययाधिधि । व्रतं विध्वंसयच्छत्रैरिभवरकदलीवनं ॥ ५९ ॥
 तथैव लक्ष्मणस्तत्र वाणानाकर्णसंहतान् । वधर्प वायुना नुत्यः सागरे जलदो यथा ॥ ६० ॥
 निशितानि च चक्राणि शर्क्ताश्च कनकानि च । शूलं क्रकचनिर्घातान्येवमाद्यान्यचिक्षिपत् ॥ ६१ ॥
 सौमित्रिभुजनिर्गुक्तैस्तैः पतद्भिरितस्ततः । म्लेच्छदेहानि कृत्यते क्रुमाः परशुभिर्यथा ॥ ६२ ॥
 मृदान् श्वशरैस्तैर्न्येऽस्मिन्वाणैर्निभिन्नवससः । केचिच्छिन्नशृजग्रीवा निपतन्ति सहस्रशः ॥ ६३ ॥

ततः पराद्भुतीभूता लोककण्टकयाहिनी । तथापि लक्ष्मणस्तेषामनुधावति पृष्ठतः ॥ ६४ ॥
 अनिवार्यं समालोक्य तं सौमित्रि मृगाधिपं । अपरे म्लेच्छशार्दूला समंतात्क्षोभमागताः ॥ ६५ ॥
 बृहदादिप्रनिर्घोषैः कुर्वाणा भैरवं रवं । चापासिचक्रबहुला कुतसंघातपंक्तयः ॥ ६६ ॥
 रक्तयस्त्राग्निरस्ताणाः केचिद्वैरधारिणः । असिधेनुकराः क्रूरा नानावर्णागधारिणः ॥ ६७ ॥
 केचिन्निशान्नजनच्छाया शुष्कपत्रत्विपोऽपरे । केचित्कर्दमसंकाशाः केचित्ताम्रसमत्विषः ॥ ६८ ॥
 कटिद्युग्ममणिप्रायाः पद्मचीवरधारिणः । नानाधातुविलिप्तांगा मञ्जरीकृतशेखराः ॥ ६९ ॥
 पराटकामदशना विशालपिठोदराः । विरेदुः सैन्यमध्यं ते कुटजा इव पुष्पिताः ॥ ७० ॥
 अपरे शयरा रेजुर्भाषिणायुधपाणयः । पीनजंघाभुजस्कंधा अशुरा इव दपिताः ॥ ७१ ॥
 निर्देया पशुर्भासादो मूढाः प्राणिवधोद्यताः । आरभ्य जन्मनः पापाः सहसारभ्यकारिणः ७२
 पराहमहिषव्याघ्रपृकंककादिकेतवः । नानायानच्छदच्छास्तत्सामंता सुभोषणाः ॥ ७३ ॥
 नानायुद्धकृतध्वंता मरार्वेगपदातयः । सागरोर्मिनिभाथंद्रा नानाभीषणनिस्त्वनाः ॥ ७४ ॥
 लक्ष्मणश्माधरं यद्गु गुन्धाः शरदनीरदाः । निजसामंतवातेन प्रेरिताः पुरुरंहसः ॥ ७५ ॥
 अथावहृल्लक्ष्मणस्तेषां निपाताय समुद्यतः । यथा नदस्समूहानां महोवेगो गजधिपः ॥ ७६ ॥

मृधमाना निपेतुस्ते स्वरवेव सुधातले । विदुद्वुरसंख्याश्च भीत्या विकृतमूर्तयः ॥ ७७ ॥
 ततः साधरयन् सैन्यमातरंगतमो नृपः । समं सकलसैन्येन लक्ष्मणाभिमुखं स्थितः ॥ ७८ ॥
 तेनाभ्यागतमात्रेण प्रवृत्ते भैरवे मृधे । लक्ष्मणस्य धनुश्छिन्नं बाणैः संततवर्षिभिः ॥ ७९ ॥
 कृपाणं यावदादत्ते लक्ष्मणो विरयीकृतः । समीरणजवाचावत्पद्मो रथमचोदयत् ॥ ८० ॥
 लक्ष्मणस्योपनीतश्च रथोऽन्यः क्षेपवर्जितः । अपारमदहत्सैन्यं रामः कक्षमिवानलः ॥ ८१ ॥
 काञ्चिच्छेद बाणोद्यैः काञ्चित्कनकतोमरैः । चक्रैः शिरांसि केपाञ्चित्कुचिचोष्ठान्यपातयत् ८२
 ननाश भयपूर्णा च यथासंम्लेच्छवाहिनी । विश्वस्तचामरच्छत्रध्वजचापसमाकुला ॥ ८३ ॥
 निमिषांतरमात्रेण रामेणाक्लिष्टकर्मणा । म्लेच्छा निराकृता सर्वे कपाया इव साधुना ॥ ८४ ॥
 आगतो यश्च सैन्येन निष्पारेणोदधिर्यथा । भीतोश्चेर्द्धेशभिः सोयं म्लेच्छराजो चिनिस्मृतः ॥ ८५ ॥
 पराङ्मुखीकृतैः कर्लवैः किमेभिर्निहतरिति । सौमित्रिणा समं रामः कृती निवधृते सुखे ॥ ८६ ॥
 अमी भयाकुला म्लेच्छा विहाय विजिगीषुतां । आथित्य सहाविध्वाद्भीम् समयेनावतस्थिरे ८७
 कंदमूलफलाहारास्तत्यजू रौद्रकर्मतां । राघवाद्भयमापन्ना वैनतेयादिबोरगाः ॥ ८८ ॥
 साभुजः साभुजं पद्मो विश्वे द्यांतविग्रहः । विसर्ज्य जनकं हृष्टं जनकामिमुखोगमत् ॥ ८९ ॥

प्रजातपरमानंदा रोमविस्मितमानसा । रराज पृथिवी सर्वा भूत्या कृतयुगे यथा ॥ ९० ॥

धर्मार्थकामसंसर्कः पुरुषैर्भूषितं जगत् । व्यतीतिहिमसरोर्धनध्वन्रंवरं यथा ॥ ९१ ॥

माहात्म्यादमुतो राजन् दुहिता लोकसुन्दरी । जनकेन प्रसन्नेन राघवस्य प्रकल्पिता ॥ ९२ ॥

किं वात्रकृत्यं बहुभाषितेन । श्री श्रेणिक स्वं ननु कर्म पुसां ॥

समागते गच्छति हेतुभावं । वियोजने वा सुजनेन माकं ॥ ९३ ॥

सोयं महात्मा शुब्दे समस्ते । गतः प्रतापं परमं सुभाग्यः ॥

गुणैरनन्यप्रमितीरुपेतो । रविर्यथोद्भूतपरो मयूखः ॥ ९४ ॥

इत्यार्षे रघिपेणाचार्यप्रोक्ते पद्म-चरिते म्लेच्छपराजयसंकीर्तनं नाम सप्तविंशतितमं पर्वम् ।

अथाष्टाविंशतितमं पर्वम् ।

ईदृक् पराक्रमाकृष्टो नारदः पुरुषस्मयः । धृतिं न लभते कापि राससंकयया विना ॥ १ ॥

श्रुतश्च तेन वृत्तांतो रामस्य किल मैथिली । पित्रा दातुमभीष्टेति प्रकटा सर्वविष्टे ॥ २ ॥

अचितयच्च पश्यामि कन्यां तामद्य कीदृशी । शोभनैर्लक्षणैर्येन रामस्य परिकल्पिता ॥ ३ ॥
 पद्मगर्भदलं यस्मिन् कृत्वा स्तनवटे रहः । मत्कांत्या सदृशा नेदमिति बुद्ध्यावलोकिते ॥ ४ ॥
 समये नारदस्त्वस्मिन् सीतालोकनलालसः । विशुद्धहृदयः प्रापदारुरोहं च तद्गृहं ॥ ५ ॥
 ततो दर्पणसंक्रांतं जटामुकुटभीषणं । नारदीये वपुर्वीक्ष्य कन्या त्राससमाकुला ॥ ६ ॥
 हा मातः कोयमत्रेति कृत्वा प्रस्खलितं स्वनं । विवेश गर्भमयनं वेपमानशरीरिका ॥ ७ ॥
 नारदोऽनुपदं तस्याविशन्नतिकुतूहलः । नारीभिर्द्वारपालीभिः सावयुग्ममरुध्यत ॥ ८ ॥
 यावत्तस्य च तासां च कलहो वर्तते महान् । तावच्छब्देन संप्राप्तुर्नराः खड्गयन्तुर्धराः ॥ ९ ॥
 गृह्यतां गृह्यतां कोयं कोयमित्युद्धतस्वनाः । कुंचितोष्ठाबरात् दृष्ट्वा सद्यस्त्रान् हंतुमुद्यतान् ॥ १० ॥
 नारदः परमं विभ्रद्भयमुत्कटवेपथुः । ऊर्ध्वरोमा खमुत्पंस्य विश्रांतोष्ठापदाचले ॥ ११ ॥
 अचितयच्च हा कष्टं प्राप्तोऽस्मि जननं पुनः । निष्क्रांतोऽस्मि महादावात्पक्षी ज्वालाहतो यथा १२
 शनैः शनैस्ततः कंपं तदिग्न्यस्तेक्ष्णोऽनुचत् । ममार्जं च ललाटस्थान् स्वेदविंदून् स्थवीयसः १३
 समादधे स्खलत्पाणिर्जटाभारं समाकुलं । मुहुः स्मृत्वा च निश्वासान्मुमुचे दीर्घवेगिनः ॥ १४ ॥
 ततः स्वैरं भयान्नष्टो दध्यावेवं प्रकोपवान् । निश्चितस्थितशेषांगो मूर्धनं कंपयन्मनाक् ॥ १५ ॥

अदुष्टमानसः पश्यन् यातो रूपदिदृक्षया । रामानुरागतः प्रापमवस्थां मृत्युगोचरां ॥ १६ ॥
 अहो प्रौढकुमार्यास्तंचेष्टितं दुष्टविभ्रमं । गृहीतोऽस्मि नयनैष कृतांतसदृशैर्नरैः ॥ १७ ॥
 क्व मे पापायुना याति व्यसने पातयामि तां । नृत्याभ्यातोद्यमुक्तोऽपि किमुतातोद्यसंयतः ॥ १८ ॥
 विचिन्तयैवं द्रुतं गत्वा नगरं रथनूपुरं । सीतारूपं पटे न्यस्य प्रत्यक्षमिव सुंदरं ॥ १९ ॥
 चकारोपवने चंद्रगते क्रीडनसन्ननि । उत्सृत्य च बहिस्तस्थौ पुरस्याग्रकटात्मकः ॥ २० ॥
 अन्यदाथ तमुद्देशं कुमारैर्वहुभिः समं । भ्रामंडलकुमारोसौ रममाणः समाययौ ॥ २१ ॥
 तत्राज्ञानात्समालोक्य स्वसारं चित्रगोचरां । ईशुतिस्पृतिमुक्तात्मा द्राक् भ्रामंडलोऽभवत् २२
 ततः शोचति निश्वासान्मुंचेत्यंतमापतान् । शुष्यति क्षिपति सस्तं गात्रं यत्र क्वचिद्भुतं ॥ २३ ॥
 न रात्रौ न दद्या निद्रां लभते ध्यानतत्परः । उपचारेण कान्तेन न जातु सुखमश्नुते ॥ २४ ॥
 पुष्पाणि गंधमाहारं द्वेष्टि क्ष्वेडं यथा भृशं । करोति लोठनं भूयः संतापी जलकृष्टिमे ॥ २५ ॥
 भोजनमाचरति स्मित्वा करोति च कथां मुहुः । सहसोचिष्ठति व्यथे याति भूयो निवर्तते ॥ २६ ॥
 ततो गृहगृहीतस्य सदृशस्तैर्विचेष्टितैः । ज्ञातं तदातुरत्वस्य कारणं मतिशालिभिः ॥ २७ ॥
 जगदुर्ध्वमन्योन्यं कन्येयं केन चित्रिताः । पटोऽत्र निहितो गेहे स्याद्वा नारदचेष्टितं ॥ २८ ॥

ततः श्रुत्वा कुमारं तमाकुलं स्वेन कर्मणा । नारदस्तस्य वंशूनां विस्रब्धो दर्शनं ददौ ॥ २९ ॥
 आदेरेण च तैः पृष्टः कृतपूजानमस्कृतिः । मुने कथय कन्येयं दृष्टा क्व भवतेदृशी ॥ ३० ॥
 महोरगांगना किं स्याद्भवेत्किंवा विमानजा । मर्त्यलोकं समायाता त्वया दृष्टा कथंचन ॥ ३१ ॥
 अवद्वारस्ततोऽञ्चोचत्रिनयं परमं महत् । भूयो भूयः स्वयं गच्छद्विस्मयं कंपयन् शिरः ॥ ३२ ॥
 अस्त्यत्र मिथिला नाम पुरी परमसुंदरी । इंद्रकैतोःस्तुतस्तत्र जनको नाम पार्थिवः ॥ ३३ ॥
 विदेदेति प्रिया तस्य मनोबंधनकारिणी । गोत्र सर्वस्वभूतेयं सीतेति दुहिता तयोः ॥ ३४ ॥
 निवेद्यैवमसौ तेभ्यः कुमारं पुनरुक्तवान् । बाल मा याः विपादं त्वं तवेयं सुलभैव हि ॥ ३५ ॥
 रूपमात्रेण यातोसि किमस्या भावमीदृशं । ये तस्या विभ्रमा मद्रः ! कस्तां वर्णयितुं क्षमः ३६
 तथा चित्तं समाकुटं तर्पेति किमिहाद्भुतं । धर्म्यध्याने दृढं बद्धे मुनीनामपि सा हरेत् ॥ ३७ ॥
 आकारमात्रमत्रैतत्तस्या न्यस्तं मया पटे । लावण्यं यत्तु तत्तस्या तस्यामेवैतदीदृशं ॥ ३८ ॥
 नवयैवैनसंभूतकांतिसागरवीचिषु । ता तिष्ठति तरंतीव संसृतास्तनकुंभयोः ॥ ३९ ॥
 तस्या थोणी वरारोहा कांतिसंप्लावितांशुका । वीक्षितोन्मूलयत्स्वांतं समूलमपि योगिनां ॥ ४० ॥
 मुक्त्वा भयंतमन्यस्य सेयं कस्योचिता भवेत् । यत्नं वस्तुनि कुर्वन्नाजायतां योग्यसंगमः ॥ ४१ ॥

इत्युक्त्वा चरितार्थः सन्नारदोऽगान्मनीषितं । दध्यौ भामंडलोप्येवं स्मरसावकताडितः ॥ ४२ ॥
 क्षेपिष्टं प्रमदारत्नं न लभेयं यदीदृशं । न जीवेयं तदावश्यं स्मराकुलितमानसः ॥ ४३ ॥
 धारयन्ती परां कांतिमियं मे हृदयं स्थिता । कथं च कुरुते तापमग्निज्वालेन सुंदरी ॥ ४४ ॥
 दहति त्वन्मेवाकौ बहिरंतश्च मन्मथः । अंतर्द्विरस्ति सूर्यस्य मन्मथस्य न विद्यते ॥ ४५ ॥
 द्रवमेव ध्रुवं मन्ये प्राप्तव्यमधुना मया । तथा वा संगमः साकं मरणं वा स्मरेयुभिः ॥ ४६ ॥
 अनारतमतिध्यायन्नशने शयने न च । न प्रासादे नचोद्याने धृतिं भामंडलोऽगमत् ॥ ४७ ॥
 स्त्रियोऽथ नारदं मत्वा कुमारसुखकारणं । स संभ्रमं समुद्विष्टा पितुरस्य न्यवेदयत् ॥ ४८ ॥
 तथानर्थसमुद्रेन नारदेनाहता पटे । चित्रीकृत्यांगना क्वापि रूपातिशययोगिनी ॥ ४९ ॥
 समालोक्य कुमारस्तां विह्वलीभूतमानसः । धृतिं न लभते क्वापि त्रयया दूरमुज्झितः ॥ ५० ॥
 मुहुस्तामीधते कन्यां सीताशब्दं समुच्चरन् । करोति विविधां चेष्टां वायुनेन वशीकृतः ॥ ५१ ॥
 उपायार्थित्यतामाशु तस्योत्पादयितुं धृतिं । यावन्न मुच्यते प्राणैर्भोजनादिपराद्बुधः ॥ ५२ ॥
 ततश्चंद्रगतिः श्रुत्वा चार्तमेतां समाकुलः । आगत्य कांतया साकं सुतमेवमभाषत ॥ ५३ ॥
 मज्ज सर्वाः क्रियाः पुनः सुचेता भोजनादिकाः । अयं वृणोमि तां कन्यां भवतो मनसि स्थितां ॥

परिश्रात्य सुतं क्रीतां रह्यद्रायणोऽवदत् । प्रमोदं च विपादं च विस्मयं च वहन्निदं ॥ ५५ ॥
 आर्यं विद्याभृतां कन्याः संत्यज्य प्रतिमोज्जिताः । भूगोचराभिसंघः कथमस्मासु युज्यते ५६
 क्षमागोचरस्य निलयं गंतुं वा युज्यते कथं । यदा वा तेन नो दत्ता सुखच्छाया तदा तु का ५७
 तस्मात्केनाप्नुपायेन कन्यायाः पितरं प्रियं । इहैव नययाम्याशु नान्यः पंथा विराजते ॥ ५८ ॥
 नाथ युक्तमयुक्तं वा त्वमेव ननु मन्यते । तथापि तावकं वाक्यं समापि हृदयंगमं ॥ ५९ ॥
 ततश्चपलवेगाख्यं भृत्यमाहूय सादरं । कर्णजायेन विशतदृत्तांतमकरोन्नृपः ॥ ६० ॥
 आश्वादानेन तुष्टोऽसौ मिथिलां त्वरितो ययौ । हृष्टहंसयुवामोदसूचितामिव पद्मिनीं ॥ ६१ ॥
 अयतीर्याविराचारुसन्तिषेपमुपाश्रितः । वित्रासयितुमुद्युक्तो गोमहिषध्वारणान् ॥ ६२ ॥
 देशघाते यथा यातः समार्कदस्तदापरः । शुश्राव च जनैषेभ्यो जनकस्तद्विचेष्टितं ॥ ६३ ॥
 निर्ययौ च पुराद्युक्तः प्रमोदोद्वेगकौतुकैः । ईक्षाचक्रे च तं सप्तं नवयीवनसंगतं ॥ ६४ ॥
 उदमानं मनोरोगं मास्वत्प्रवरलक्षणं । प्रदक्षिणमहावतं तनुक्वत्रोदरं बलं ॥ ६५ ॥
 मुशक्ताग्निर्मृदंगानां कुर्वाणमिव तालनं । पृथग्जनैर्दुरारोहं दधतं प्रोथुषेपथुं ॥ ६६ ॥
 ततः शुद्धः प्रमोदः सन् जगाद जनको मुहुः । ज्ञायतामेव कस्याथः प्राप्तो निर्दमितामिति ६७

ततो द्विजगणा ऊचुः प्रियोद्योद्यतचेतसः । राजन्नस्य न ना कोऽपि तुरंगो विद्यते समः ॥६८॥
 केच वार्ता पृथिव्यां तु राज्ञामीदृग्भवेदिति । अथ वा किं न कालेन नृप दृष्टस्त्वयेयता ॥ ६९ ॥
 रथे दिवाकरस्यापि श्रुतिविभ्रमगोचरः । विद्यते नेति जानीमः स्थूरीपृष्टोऽमुना समः ॥ ७० ॥
 नूनं भवंतमुद्दिश्य कृतवन्तं परं तपः । सृष्ट्यां विधिना सप्तिरतः स्वीक्रियतां प्रभो ! ॥ ७१ ॥
 ततोऽसौ विनयी निन्ये प्रग्रहद्वयसंयुतः । मंदुराकुंजुमाद्रोगप्रचलचारुचामरः ॥ ७२ ॥
 संवृतो मासमात्रोऽस्य ययौ कालो गृहीतितः । उपचारैररलं योग्यैः सेव्यमानस्य संततं ॥ ७३ ॥
 पाशकोश्रान्तरे नत्वा जनकाय न्यवेदयत् । नाथ नागस्य सदेशे ग्रहणं दृश्यतामिति ॥ ७४ ॥
 ततोऽसौ मुदितस्तुंगमारुह्य वरवारणं । उद्दिष्टपदविस्तेन विवेश सुमहद्वनं ॥ ७५ ॥
 दूरे च सरसो दुर्गे स्थितं दृष्ट्वा वरं द्विपं । जगादानय तत्क्षिप्रं कंचिदश्वं महाजवं ॥ ७६ ॥
 ढाकितश्च स मायाश्वः सद्यः स्फुरितविग्रहः । आरुरोह स तं यातथोत्पत्य तुरगो नभः ॥ ७७ ॥
 हाहाकारं नृपाः कृत्वा वहंतः शोकमुद्धतं । निवृत्ताः सहसा भीता विस्मयव्याप्तमानसाः ॥ ७८ ॥
 ततो नदीगिरिदेशान् अरण्यानि च भूरिशः । प्रयाति लंघयन् सप्तिः मनोवदनिवारणः ॥ ७८ ॥
 नाति दूरे ततो दृष्ट्वा ग्रसादं तुंगमुच्चलं । हियमाणः स शाखायां ददं लग्नो महातरोः ॥ ८० ॥

अचतीर्य ततो बृक्षाद्विश्रम्य च सविस्मयः । चरणाभ्यां परिक्रामन् प्रययौ स्तोकमंतरं ॥ ८१ ॥
 ददर्श च महातुंगं शालं चामीकरात्मकं । गोपुरं च सुरत्नेन तोरणेनातिशोभिन् ॥ ८२ ॥
 नानाजातीश्च दृश्यानां लताजालकयोगिनां । फलपुष्पसमृद्धानां नानाविहगशोभिनां ॥ ८३ ॥
 संध्याञ्चकूटसंक्रान्तासान्मंडलस्थितान् । सर्वा प्रासादराजस्य कुर्वाणानिव तत्परां ॥ ८४ ॥
 ततोऽसौ खट्वमालंब्य दक्षिणो दक्षिणे करे । केसरीवातिनिशंकः प्रविवेश स गोपुरं ॥ ८५ ॥
 अपश्यच्च परिरस्मीताः पुष्पजातीर्विदुत्विषः । मणिकंचनसोपाना वापी च स्फटिकांससः ॥ ८६ ॥
 रमणांश्च महामोदान् विशालान् कुंदमंडपान् । चलत्पल्लवसंधातान् कृतसंगीतपट्टपदान् ॥ ८७ ॥
 ततश्च माधर्वतुंगजालकांतरयोगिना । विस्फारितप्रसन्नेन चक्षुषा चारुकांतिना ॥ ८८ ॥
 रत्नचातायनैर्युक्तं मुक्ताजालकशोभितः । श्यार्तकौममहास्वंभसहस्रकृतधारणं ॥ ८९ ॥
 नानारूपसमाकर्षणं मेरुशृंगसमप्रभं । वज्रवद्धमहापीतमद्राक्षीद्भवनं नृपः ॥ ९० ॥
 अचिंतयच्च कित्येतद्विमानं पतितं खतः । वासवस्य हतं किंवा दैत्यैः क्रीडागृहं भवेत् ॥ ९१ ॥
 पातालादुत्थितः किंवा नागैर्द्रस्यायमालयः । कुतोऽपि कारणत्वर्यमरीचिकृतखंडनः ॥ ९२ ॥
 अहो मे ययुना तेन मद्रणोपकृतं परं । अदृष्टपूर्वमेतद्यत्साधु वेष्माबलोकितं ॥ ९३ ॥

विवेश चितयन्नेव भवनं तन्मनोहरं । संफुल्लवदनांभोजो ददर्श च जिनाधिप ॥ ९४ ॥
 हुताशनशिखागौरं पूर्णचंद्रनिभाननं । पद्मासनस्थितं तुंगं जटामुकुटधारिणं ॥ ९५ ॥
 प्रातिहार्यसमायुक्तं हेमतामरसार्चितं । चित्ररत्नकृतच्छायं तुंगसिंहासनस्थितं ॥ ९६ ॥
 तर्पोजलिपुटं मूर्ध्नि कृत्वा दृष्टतनूदहः । प्रणामं प्रयतः कुर्वन् भक्त्या मूर्छामुपागतः ॥ ९७ ॥
 क्षणेन प्राप्य संज्ञां च स्तुतिं कृत्वा सुसंस्कृतां । विसन्धं जनकस्तस्थौ विस्रयं परमुद्वहन् ॥ ९८ ॥
 कृती चपलयेगश्च मायां संहृत्य सत्परः । खड्गविद्याधरो भूत्वा संग्राप रथनूपुरं ॥ ९९ ॥
 स्वामिने चावदन्नत्वा तुष्टो जनकमाहृतं । रम्यकाननसंवीते स्थापितं जिनवस्त्रमिति ॥ १०० ॥
 आगतं जनकं ज्ञात्वा परं हर्षमुपागमत् । आसवर्गेण संयुक्तश्रद्धयांनो महामनाः ॥ १०१ ॥
 गृहीत्वा च परां पूजां नानावाहनसंकुलः । मनोरथरथारूढो ययौ जिनचरालयं ॥ १०२ ॥
 दृष्ट्वा तत्सुमहत्सैन्यमागच्छत्परमोज्ज्वलं । तूर्यशंखमहानादमाविशो जनकोऽभवत् ॥ १०३ ॥
 ततो हरिगजद्वीपिनागहंसादिवाहिनां । पुरुषाणामिदं मध्ये विमानं स व्यलोकयत् ॥ १०४ ॥
 अचिंच्य च ते नूनमेते विद्याधरा जनाः । विजयार्द्रगिरैरूर्ध्वं ये वसंतीति मे श्रुतं ॥ १०५ ॥
 मध्येयमस्य सैन्यस्य स्वविमानकृतस्थितिः । शोभते परमो दीप्त्या कोऽपि विद्याधराधिपः ॥ १०६ ॥

एवं चितापरे तस्मिन्नृत्यतौ दैत्ययुगवः । संग्रापञ्चैत्यश्रवणं सम्मदी नतविग्रहः ॥ १०७ ॥
दृष्ट्वा दैत्याधिपं प्राप्ते भीमसौम्यपरिग्रहं । जनकः किमपि ध्यायंस्तस्थौ सिंहासनांतरे ॥ १०८ ॥
भक्त्या दशांकयानोऽपि कृत्वा पूजामनुत्तमां । प्रणम्य विधिना चक्रे जिनानां परमस्तुतिं १०९
विपंचीं च विधायार्कैः प्रियामिव सुखस्वरां । महाभावनया युक्तो जगौ जिनगुणात्मकं ॥ ११० ॥

त्रिभुवनवरदमभिष्टुत—मत्तिशयपूजाविधानविनिहितचित्तैः ॥

प्रणतं सुरयुषभगर्णः । प्रणमत नाथं जिनेन्द्रमक्षयसीख्यं ॥ १११ ॥

ऋषभं सततं परमं । चरदं मनसा वचसा शिरसा सुजनाः ॥

भजत प्रवरं विलयं । प्रगतं विदितं सकलं दुरितं भवति ॥ ११२ ॥

अतिशयपरमं विनिहितदुरितं । परमगतिगतं नमत जितवरं ॥

सर्वसुरासुरपूजितपादं । क्रोधमहारिपुनिर्मितभंगं ॥ ११३ ॥

उत्तमलक्षणलक्षितदेहं । नौमि जिनेन्द्रमहं प्रयतात्मा ॥

भक्त्या विनमितसर्वजनीषं । नतिमात्रविनाशितभक्तभयं ॥ ११४ ॥

अनुपमगुणधरमनुपमकायं । विनिहतभवमयसकलकुचेष्टं ॥

कालिमलपनपटविनयनदक्षं । प्रणमत जिनवरमतिशयपूतं ॥ ११५ ॥

इति गायति देत्येद्रे जिनसिंहासनांतरात् । निर्ययौ मयमुत्सृज्य जनको नाम शोभनः ॥ ११६ ॥
 ततश्चंद्रायणोऽवोचदीपधालितमानसः । को भवान् विजने देशे वसत्यत्र जिनालये ॥ ११७ ॥
 उरगाणां पतिः किंस्यात्किंचा विद्याधराधिपः । सखे वद कुतः प्राप्तो भवान् किंसंज्ञकोऽपि वा ॥
 मिथिलानगरीतोहं प्राप्तो जनकसंज्ञकः । हृतो मायातुरंगेण नभस्वरमहीपते ॥ ११९ ॥
 इत्युक्ते जनकैर्नृपावन्योन्यं प्रोत्तमानसौ । इच्छाकारांजलीं कृत्वा सुखासीनो यभूवतुः ॥ १२० ॥
 धणं स्थिवा च वृत्तांतरन्योन्यविनियेदितैः । जनितान्योन्यसन्मानौ तौ विभ्रं समीयतुः १२१
 ततश्चंद्रायणोऽवोचद्वीमान् कृत्वा कथांतरं । पुण्यवानस्मि येन त्वं मिथिलापतिरीक्षितः ॥ १२२ ॥
 अस्ति ते दुहिता राजन् लक्षणैरन्यिता शुभैः । कर्णगोचरमायाता मम भूरिजनाननात् ॥ १२३ ॥
 सा भामंडलसंज्ञाय मत्पुत्राय प्रदीयतां । त्वया विहितसंबंधं मन्ये स्वं परमोदयं ॥ १२४ ॥
 सोऽवोचत्सर्वमेतत्स्यात् कृतं विद्याधराधिप । किंतु दाशरथेर्वाला ज्येष्ठस्य परिकल्पिता ॥ १२५ ॥
 मुहचंद्रगतिरूचे सा कस्मात्तस्य कल्पिता । सोऽवोचच्छ्रयतामस्ति भवतां चेत्कुतूहलं ॥ १२६ ॥
 धनगोरत्नसंपूर्णा मदीया मिथिला पुरी । अर्द्धवर्वरकैर्मलच्छैरवाप्यत सुदारुणैः ॥ १२७ ॥

अपीड्यन्त प्रजाः सर्वोः स्वहियन्त घनोत्कराः । धर्मयज्ञान्यवर्तन्त आचक्राणां महात्मनां ॥ १२८ ॥
 ततो महाहवे जाते रक्षित्वा मां सहानुजं । पद्मेन विजिता म्लेच्छा ये सुरैरपि दुर्जयाः ॥ १२९ ॥
 लक्ष्मणश्चानुजस्तस्य शक्रोपमपराक्रमः । कुरुते क्षासनं नित्यं महाविनयसंयुतः ॥ १३० ॥
 यदि नाम न तस्सेन्यं ताभ्यां स्याद्विजितं द्विषा । म्लेच्छलोकेन संपूर्णा नतः स्यादखिला महीं ॥
 विवेकरहितास्ते हि लोकपीडाभया इव । महोत्पाता इवात्यन्तमीषणा धिपदारुणाः ॥ १३१ ॥
 प्राप्य तौ गुणसंपूर्णौ सुपुत्रौ लोकवत्सलौ । इन्द्रवज्रघने राज्यं सुखं दशरथोऽभजन्त ॥ १३२ ॥
 तस्य राज्येऽधुना जाते नयश्रीर्यविलासिनः । वातोऽपि नाहरत्कचित्प्रजानां पुरुसंपदां ॥ १३३ ॥
 ततः प्रत्युपकारं कं करोमीति समाकुलः । न रात्रौ न दिवा निद्रां संप्राप्तोऽस्मि विचिन्तयन् ॥ १३४ ॥
 रक्षित्वा येन मे प्राणास्तस्य रामस्य नो समः । कश्चित्प्रत्युपकारोऽस्ति किमुताधिक्यगोचरः ॥ १३५ ॥
 हतं महोपकारेण प्रतीकारयिचिन्तितं । मन्ये तृणभिवात्मानं भोगभीतिपरांमुखः ॥ १३६ ॥
 नवयौवनसंपूर्णो दृष्ट्वा दुहितरं शुभां । यतो विस्मतां शोकः शोकस्थानेऽपि मे ततः ॥ १३७ ॥
 तथा कल्पितया तस्य रामस्य पुरुतेजसः । नावेव शोकजलधेस्तारितोऽहं सुजातया ॥ १३८ ॥
 ततो नमश्चरा ऊनुरंधकारी—कृताननाः । अहो मानुषमात्रस्य बुद्धिस्तव न शोभना ॥ १३९ ॥

स्नेच्छैः किं गृहणं क्षुद्रैर्यदि तेषां पराजये । प्रशंस्य परां शक्तिं भूमिगोचरिणोर्बुधः ॥ १४१ ॥
 स्नेच्छन्निर्घाटनास्तोत्रं त्वया पद्मस्य कुर्वता । कृता मृत्युतनिदेयमहो हास्यमिदं परं ॥ १४२ ॥
 शिरोर्विपक्वले प्रीतिर्निःश्वस्य वदरादिषु । ध्यांस्य पादपे शुष्के स्वभावः खलु दुस्त्यजः १४३
 शुम्भंयं परित्यज्य धित्तिगोचरिणामतः । कुरु विद्याधरेद्रेण संबंधमधुना सह ॥ १४४ ॥
 क्व महामंषदो देवैः सदृशो व्योमचारिणः । क्व भूमिगोचराः भुद्राः सर्वैर्यवातिदुःखिताः १४५
 जनकोवोचदत्यंतविपुलः धारसागरः । न तत्करोति यद्वाप्यः स्तोकस्वादुपयोभृतः ॥ १४६ ॥
 अत्यंतपनर्धेन तमसा भूयसापि किं । अल्पेन तु प्रदीपेन जन्यते लोकचेष्टितं ॥ १४७ ॥
 अंसल्या अपि मातंगा मदिनः कुर्वते न तत् । केसरी यत्किञ्चोरः संधंद्रमंडलकेसरः ॥ १४८ ॥
 इत्युक्तं कैऽपि नोत्तरं समं कृतमहारायाः । भूमिचेष्टां समारब्धा निश्चितं गगनायनाः ॥ १४९ ॥
 विद्यामाहात्म्यनिर्मुक्ता नित्यं स्वेदसमन्विताः । शौर्यसंपत्परित्यक्ता शोचनीया धराचराः ॥ १५० ॥
 यद तेषां पश्यतां च को भेदो जनक त्वया । दृष्टो येन त्रपां त्यक्त्वा दुर्बुद्धिस्तान् विकृत्यसे १५१
 उवाच जनको धीरः हा कष्टं किं श्रुतं मया । वसुधाराजरत्नानां निदितं पापकर्मणा ॥ १५२ ॥
 कथं त्रिभुवनख्यातो वंशो नाभेयसंभवः । कर्णेगोचरमेतेषां न प्राप्तो लोकपावनः ॥ १५३ ॥

अहंतस्त्रिजगत्पूज्याश्चक्रिणो हरयो चलाः । उत्पद्यंते नरा यस्यां सा कथं निदिता मही ॥१५४॥
 पंचकन्याणसंप्राप्तिः पुंसां वदत खेचराः । स्वप्नेऽपि जातु किं दृष्टा भवद्भिः खेचरावनौ ॥१५५॥
 इक्ष्वाकुवंशसंभूता गोप्पदीकृतविष्टपाः । अनीक्षितपरच्छत्रा महारत्नसमृद्धयः ॥१५६॥
 सुरेंद्रक्रीर्तितोदारकर्त्तियो गुणसागराः । न्यतीता बहवो भूमौ कृतकृत्या नरोत्तमाः ॥१५७॥
 पुत्रोऽनरण्यराजस्य तत्र वंशे महात्मनः । जातः सुमंगलाकुक्षौ नृपो दशरथोऽभवत् ॥१५८॥
 यो लोकहितमुद्दिश्य विरहेदपि जीवितं । मूर्ध्ना वहति यस्याक्षां शेषामिव जनाऽखिलः ॥१५९॥
 चतस्रो यस्य संपन्ना सर्वशोभागुणोज्ज्वलाः । आशा इव महादेव्यः सुभावाः सुप्रसाधिताः १६०
 शनानि वरनारीणां पंच यस्य सुचेतसः । वक्त्रनिर्जितचंद्राणां हरंति चरितैर्मनः ॥१६१॥
 पद्मो नाम सुतो यस्य पद्मालिगितविग्रहः । दीप्तिनिर्जिततिग्मांशुः क्लीर्तनिर्जितशीतगुः ॥१६२॥
 स्थैर्यनिर्जितदीर्घलैः शोभालितपुरंदरः । क्षौर्येण यो महापद्मं जयेदपि सुधिभ्रमः ॥१६३॥
 अनुजो लक्ष्मणो यस्य लक्ष्मीनिलयविग्रहः । द्रवंति शत्रवो भीता दृष्ट्वा यस्य शरासनं ॥१६४॥
 वायसा अपि गच्छंति नभसा तेन किं भवेत् । गुणेष्वत्र मनः कृत्यमिदजालेषु को गुणः ॥१६५॥
 ग्रहणं वा भवद्भिः किं यत्र देवाधिपा अपि । क्रियते भूमिसंभूतैर्मनतः क्षितिमस्तकाः ॥१६६॥

इत्युक्ते रहसि स्थित्वा सन्मन्त्र्य गगनायनाः । ऊर्जुर्न वेत्ति कार्याणि जनकैकाग्रमानसः ॥ १६७ ॥
 पद्मो लक्ष्मण इत्युर्ध्वर्गजितं वहसे वृथा । अथ विप्रत्ययः कश्चित्ततोऽस्माद्भज निश्चयं ॥ १६८ ॥
 समयं नृणु भूनाथ यच्चावर्तमिदं धनुः । इदं च सागरावर्तमरैः कृतरक्षणं ॥ १६९ ॥
 इमे वाणासने कर्तुमीधज्ये यदि तां क्षमौ । अनेनैव तयोः शक्तिं ह्यास्यामः किं महदितैः ॥ १७० ॥
 यच्चावर्तं समारोप्य पद्मो गृह्णातु कन्यकां । अस्माभिः ग्रसभं पश्य तामानीतामिहान्यथा ॥ १७१ ॥
 ततः परममित्युक्त्वा धनुषी धीस्य दुर्ग्रहे । मनकाप्याकुलीभावं जनको मनसागमत् ॥ १७२ ॥
 ततः कृत्वा जिनेन्द्राणां पूजां स्तोत्रं तु भावतः । गदासीरादिसंयुक्ते पूजां नीते शरासने ॥ १७३ ॥
 उपादाय च ते शूरा जनकं च नमश्चराः । मिथिलाभिमुखं जग्मुर्धन्द्रोऽपि रथनूपुरं ॥ १७४ ॥
 ततः कृतमहाशोभं समंगलमहाजनं । विवेश जनको चेदम पीरलोकावलोकितः ॥ १७५ ॥
 विधायापुधशालां च समावृत्य नमश्चराः । बहंतः परमं गर्वं नगरस्य बहिः स्थिताः ॥ १७६ ॥
 जनकस्तु सखेदांगः कृत्वा किंचित्स भोजनं । चितयाकुलितो भजे तल्पमुत्साहयजितः ॥ १७७ ॥
 तत्र चोत्तमनारीभिर्विनीताभिः सुविभ्रमं । चंद्रांशुचयसंकाशैश्चामरैरभिर्वीजितः ॥ १७८ ॥
 उष्णदीर्घातिनिश्वासान् विमुंचन् विपमानलं । दधत्या विविधं भावमभाप्यत विदेह्या ॥ १७९ ॥

का च व कामिस्त्वया दृष्टा नारी या तेन लक्षितः । तद्वियोगकथामेतामवस्थामसि संश्रितः १८०
 प्राकृता कापि सा नारी कामिनीगुणरिक्तिका । इति या स्मरसंसक्तं भवंतं नानुकंपते ॥ १८१ ॥
 नाथ वेदय मे स्थानं येन तामानयामि ते । भवदुःखेन मे दुःखं जनस्य सकलस्य वा ॥ १८२ ॥
 उदारे सति सौभाग्ये कथमिष्टोऽसि नो तया । प्राचमानसया येन धृतिं न लभसे मृदुं ॥ १८३ ॥
 उत्तिष्ठ भज निश्शेषाः क्रिया राजज्जनोचिताः । शरीरे सति कामिन्यो भविष्यंति मनीषिताः १८४
 इत्थुक्ते पार्थिवोऽवोचत् कान्तां प्राणगरीयसां । अन्यथा खेदितस्यास्य किं मे चित्तस्य खेद्यते ॥
 शृणु देवि यतोवस्थामीदृक्षीमहमागतः । अपरिज्ञातवृत्तांवा किमर्थमिति भापसे ॥ १८६ ॥
 तेन मायातुरगेण नीतोऽहं विजयाचलं । समयेनांशुना तत्र मुक्तः पत्या खगामिनां ॥ १८७ ॥
 वय्मावर्तमधिज्यं वेदनुः पद्मः करिष्यति । ततः स्यात्तस्य कन्येयं तनयस्य ममान्यथा ॥ १८८ ॥
 कर्मनुभावतस्तच्च मया साध्वसतोऽपि वा । प्रतिपन्नमभागेन बंधावस्थामुपेयुषा ॥ १८९ ॥
 समुद्रावर्तसंख्येन तच्चापेन समन्वितं । आनीतं खेचरैर्गर्वह्रिःस्थानस्य तिष्ठति ॥ १९० ॥
 मन्ये तस्य सुरेशोऽपि न शक्तोऽधिज्यताकृतौ । दिग्ज्वालानलतुल्यस्य दुर्निरीक्ष्यस्य तेजसा १९१
 कृतांतोऽयं तत्कुद्धमनाकृष्टमपि स्वनत् । अनधिज्यमपि स्वैरं भीष्मं तिष्ठत्यनारतं ॥ १९२ ॥

अधिगमेन धृते यस्मिन् पद्मेन मादयेयं ध्रुवं । हरिष्यते स्वर्गः कन्या मांसपेशीव जंतुकाव् ॥ १९३ ॥
 विश्रुतिर्योसराणां च वस्त्यन्यत्र कृतोऽवधिः । वराभीता वराकीयं भूयोऽस्माभिः क्व वीक्षिता ॥
 एवमुक्तेऽक्षसंपूर्णलोचना सहसाभवत् । विदेहापहृतं बालमस्मरच्च प्रसंगतः ॥ १९५ ॥
 अतीतागामिशोकाभ्यामभितः पीडितैव सा । चकार चारिनेत्राभ्यां कुररीव कृतस्वना ॥ १९६ ॥
 परिदेवनमेवं च चक्रं विह्वलमानसा । कुर्वती परिवर्गस्य द्रविणं चेतसामलं ॥ १९७ ॥
 कीदृग्यामं मया नाथ दैवस्यापकृतं भवेत् । पुत्रेण यन्न संतुष्टं हर्तुं कन्यां समुद्यतं ॥ १९८ ॥
 स्नेहालंघनमेकैव बालिकेयं सुचेष्टिता । मम ते बांधवानां च प्रेमभावो जनस्य च ॥ १९९ ॥
 दुःखस्य याचदेवस्य नातं गच्छामि पापिनी । द्वितीयं तावदेवन्मे कृतसन्निधि वर्तते ॥ २०० ॥
 शोकावर्तनिमग्नो तं करुणं रुदतीमिति । नियम्याश्रुं प्रियोवोचदतः शोकसमाकुलः ॥ २०१ ॥
 अलं कांतिं हृदित्वा ते ननु कर्माजितं पुरा । नर्तयत्यखिलं लोकं नृत्ताचार्यो ह्यसौ परः ॥ २०२ ॥
 अथवा मयि विश्वस्ते हृतो दुष्टेन बालकः । अप्रमत्तस्य बालां तु हर्तुं शक्तोऽस्ति को मम ॥ २०३ ॥
 आसन्नधारणन्यायमप्ररित्यज्यता मया । पृष्टासि दयिते वस्तु जानाम्येस्तुखावहं ॥ २०४ ॥
 मारैर्वविर्बैवाक्यैः कांतेन कृतसात्त्वना । विदेहा विरलीकृत्य शोकं कृच्छ्रादवस्थिता ॥ २०५ ॥

पद्मपुराणम् ।

ततो धनुर्ग्रहप्रांते विशाला रचितावानिः । स्वयंयथार्थमाहूताः पार्थिवा सकलाः क्षितौ ॥२०६॥
 प्रेषितः कोशलां दूतः पद्माद्याः समुपागताः । मातृपित्रादिसंयुक्ता जनकेन अभिपूजिताः ॥२०७॥
 ततो हर्म्यतले कानि स्थिता परमसुंदरी । कन्या सप्तशतानिस्था सीता शूरभटावृता ॥ २०८ ॥
 प्रतिपु सर्वसामंता वैश्वमनोऽस्यावतस्थिरं । कुर्वाणा विविधां लीलां महाविभववर्तिनः ॥ २०९ ॥
 ततः स्थित्वा पुरस्तस्या कंचुकी सुवह्नुयुतः । जगाद तारशब्देन हेमवेत्रलताकरः ॥ २१० ॥
 राजपुत्रि परीक्षस्व पद्मोसौ पद्मलोचनः । अयोध्याधिपतेराद्यः पुत्रो दशरथश्रुतः ॥ २११ ॥
 लक्ष्मीवान् लक्ष्मणश्चायमनुजोस्य महाद्युविः । भरतायं महाबाहुः शत्रुमोयं सुचेष्टितः ॥२१२॥
 सुतैर्वैशरयोऽमीभिर्गुणसागरमानसैः । वसुधां शस्ति निर्दग्धमयांकुरसमुद्भवां ॥ २१३ ॥
 हरिवाहननामार्यं धीमानेप धनग्रमः । अयं चित्ररथः कांतो दुर्मुखोयं प्रभाववान् ॥ २१४ ॥
 श्रीसंजयो जयो भानुः सुप्रभो मंदरो बुधः । विशालः श्रीधरो वीरो वंशुर्भद्रवलः शिली ॥२१५॥
 एतेऽन्ये च महासत्त्वा महाशोभासमन्विताः । विशुद्धवंशसंभूताश्चंद्रनिर्मलकांतयः ॥ २१६ ॥
 कुमाराः परमोत्साहा गुणभूषणधारिणः । महाविभवसंपन्ना भूरिविज्ञानकोविदाः ॥ २१७ ॥
 गजोयमस्य शैलामस्तुरंगोऽस्यायमुन्नतः । रथोऽस्यायं महाभागो भटोऽस्यायं कृताद्भुतः ॥ २१८ ॥

सांकाश्यपुरनायोयमयं रथपुराभिषः । गवाधुमदधीशोयमयं नन्दनिकाधिपः ॥ २१९ ॥
 विशुः धरपुरस्यायमेप कुंडपुराधिपः । अयं मगधराजैद्रः कांपिल्यविभुरेष च ॥ २२० ॥
 अयमिद्वानुसंभूतो नृपोयं हरिवंशजः । अयं कुरुकुलानंदो भोजोयं वसुधापतिः ॥ २२१ ॥
 इत्यादिपर्णनायुक्ताः धूयंतज्मी महागुणाः । इदं त्वदर्थमेतेषां समारब्धं परीक्षणं ॥ २२२ ॥
 वज्रावर्तमिदं चापमारोपयति यो नरः । कुमारि वरणीयोसी भवत्या पुरुषोत्तमः ॥ २२३ ॥
 क्रमेण मानिनस्ते च कुर्वाणाः स्वविकृत्यनं । वज्रावर्तधनुस्तेन दौकिता चारुविभ्रमा ॥ २२४ ॥
 आसीदत्सु कुमारेषु धनुर्मुंचति पावकं । विद्युत्सटा समाकारं निधसद्रीपणोरगं ॥ २२५ ॥
 चक्षुस्त्वत्र द्रुतं केचिद्वदुर्ज्यालासमाहतं । व्रस्ताः पिधाय पाणिभ्यां पराचीनत्वमाश्रिताः २२६
 तस्युर्दूत एवान्ये दृष्ट्वा स्फुरितपद्मगान् । कंपमानसमस्तांगा निमीलितविलोचनाः ॥ २२७ ॥
 केचिद्वराकुलाः पेतुः क्षिताचन्ये गिरोज्ज्वलाः । द्रुतं पलायिताः केचिदेके मूर्च्छासुपागताः २२८
 केचित्पद्मगवातेन क्षिप्ता मर्मरपत्रवत् । अपरे स्तंभमायाताः स्थिताः शान्तर्द्धयोऽपरे ॥ २२९ ॥
 केचिदूर्ध्वदि स्थानं गमिष्यामो निजं ततः । जीवदानानि दास्यामश्चरणौ देहि देवते ॥ २३० ॥
 ऊनुरन्ये न नारीभिः सेवां मानसवासिनः । प्रियमाणाः करिष्यामो रूपिण्यापि किमेतया २३१

अन्ये जगुरियं नूनं केनापि कूरचेतसा । प्रयुक्ता परमा मायावधार्यं पृथिवीक्षितां ॥ २३२ ॥
 अन्ये जगुः किमस्माकं कामेनास्ति प्रयोजनं । ब्रह्मचर्येण नेष्यामः समयं साधवो यथा ॥ २३३ ॥
 ततः पद्मः समुत्तस्थौ चरकाम्युक्कलालसः । दुर्बौके च महानागमंधरां गतिमुद्वहन् ॥ २३४ ॥
 आसीदति शुभे तस्मिन् रूपं भेजे धनुर्निजं । सुचारुपरमं साम्यमन्तेवासी गुराविव ॥ २३५ ॥
 ततो विस्त्रन्धमादाय धनुरुद्वेष्ट्य चांशुकं । समारोपयदभ्युच्चैर्ध्वनितं विपुलं प्रभं ॥ २३६ ॥
 महाजलधरध्यानशंकिभिः शिखिभिः कृतं । मुक्तेकरवैर्नृत्यं वद्वचिस्तीर्णमंडलैः ॥ २३७ ॥
 अलातचक्रसंकाशः संजातो दिवसाधिपः । सुवर्णरजसान्छन्ना इवासन् व्योमवाहवः ॥ २३८ ॥
 साधु साध्यति देवानां बभूव नभसि स्वनः । ननृतुर्व्यंतराः केचिन्युंचंतः पुष्पसंहतीः ॥ २३९ ॥
 ततो दनिजटंकाराधिरिकृतविष्टपं । आचकर्ष धनुः पद्मः संप्राप्तं चक्रताविव ॥ २४० ॥
 विकलीभूतनिश्शेषहृषीकः सकलो जनः । तदावर्तमिव प्राप्तो भ्राम्यति व्रस्तमानसः ॥ २४१ ॥
 प्रचातघूर्णतांभोजपलाशाधिकक्रांतिना । चक्षुषा स्मरचापेन सीता रामं निरैक्षत ॥ २४२ ॥
 रोमांचार्चितसर्वांगा दधती परमस्रजं । ग्रीता रामं डुढोके सा वीडाविनमितानना ॥ २४३ ॥
 पार्श्वस्थया तया रजे स तथा सुंदरा यथा । यथायमिति दृष्टांतं यो गदेत्स गतत्रयः ॥ २४४ ॥

अवतारितमौर्वीकं स कृत्वा सायकासनं । तस्थौ विनयसंपन्नः स्वासने सीतया सह ॥ २४५ ॥
 मकरद्वया सीता रामाननदिदक्षया । भावं कमपि संग्राप्ता नवसंगमसाध्वसा ॥ २४६ ॥
 धुन्याकूपारनिस्वानं सागरावर्तकामुकं । तावच्च लक्ष्मणोधिज्यं कृत्वास्फालयदुन्नतं ॥ २४७ ॥
 शरं निह्निददष्टि तं समालोक्य नमश्चराः । वदंतो देव मा मेति मुमुक्षुः कुसुमोत्करान् ॥ २४८ ॥
 आकृष्य कामुकं शूरं मौर्वीसरावमूर्जितः । अवतार्य च पद्मस्य पार्श्वे सुविनयस्थितः ॥ २४९ ॥
 विक्रांताय तथा तस्मै विद्याभृच्चंद्रवर्धनः । अष्टादश ददौ कन्या धियैवाप्रौढिका इति ॥ २५० ॥
 विद्याधरः समागत्य परमं भयघूरितैः । वृत्तानि कथिते तस्मिंश्चंद्रधितापरः स्थितः ॥ २५१ ॥
 वृत्तान्तमिममालोक्य भरतः पुरुषिस्मयः । अशोचदैवमात्मानं मनसा संप्रबुद्धवान् ॥ २५२ ॥
 कुलमेकं पिताप्येक एतयोर्मम चेदृशं । प्राप्तमद्भुतमेताभ्यां न मया मंदकर्मणा ॥ २५३ ॥
 अथवा किं मनो व्यर्थं परलक्ष्म्याभितप्यसे । पुरा चाल्लि कर्माणि न कृतानि ध्रुवं त्वया २५४ ॥
 पद्मगर्भदलच्छाया साक्षाल्लक्ष्मीरिवोज्ज्वला । इदृशी पुरुषुण्यस्य पुंसो भवति भामिनी ॥ २५५ ॥
 कलाकलापनिष्णाता विज्ञाना केकया ततः । विज्ञाय तनयाकृतं कर्णे प्रियममापत् ॥ २५६ ॥
 भरतस्य मया नाथ शोकबल्लक्षितं मनः । तथा कुरु यथा नायं निर्वेदं परमुच्छति ॥ २५७ ॥

अस्त्यत्र कनको नामजनकस्यानुजो नृपः । सुप्रभायां ततो जाता सुकन्या लोकसुंदरी ॥२५८॥
 स्वयंयराभिषं भूयः समुद्रयोष्य नियोज्यतां । तथायं यावदायाति नान्यं तं भावनांतरं ॥२५९॥
 ततः परममित्युक्त्वा वार्ता दशरथेन सा । कर्णगोचरमानीता कनकस्य सुचेतसः ॥ २६० ॥
 यदाज्ञापयतीत्युक्त्वा कनकेनान्यवासरे । समाहूता नृपाः क्षिप्रं गता ये निलयं निजं ॥२६१॥
 ततो यथोचितस्थानस्थितभूनाथमध्यगं । नक्षत्रं गणमध्यस्थं शर्वरीवरविभ्रमं ॥ २६२ ॥
 उपात्तसुमनोदामा कानकी कनकप्रभा । सुप्रभा भरतं च त्रे सुमद्रा भरतं यथा ॥ २६३ ॥
 अस्यंतविषमीभाषं पश्य श्रेणिक कर्मणां । यतोऽसौ संप्रचुद्धः सन् कन्यया मोहितः पुनः ॥२६४॥
 विलक्षाः पार्थिवाः सर्वे जग्मुः स्थानं यथायथं । अस्थुश्च विकथाशक्त्या घंधुवर्गसमागमे ॥२६५॥
 यादृक् येन कृतं कर्म भुंक्ते तादृक् स तत्फलं । नद्युप्तान् कोद्रवान् कश्चिदश्नुते शालिसंपदं २६६॥
 केतुतोरणमालाभिर्मंडितायां महाद्युतौ । अगुल्फकुसुमापूर्णा विशाला पण्यवर्त्मनि ॥ २६७ ॥
 स शंखतूर्यनिस्वानपूरिताखिलवैभ्रमनि । मिथिलायां तयोश्चक्रे विवाहः परमोत्तमः ॥ २६८ ॥
 द्रविणेन तथा लोकः सकलो परिपूरितः । महाप्रलयमायातं देहीति ध्वनितं यथा ॥ २६९ ॥
 ये विवाहोत्सवं दृष्टुं स्थिता भूपाः सुचेतसः । परमं प्राप्य सन्मानं ययुस्ते स्वं स्वमालयं २७०

सकलविष्टपनिर्गतकीर्तयः । परमरूपपयोनिधिवर्तिनः ॥

पितृजनार्पितसंमदसंपदः । परमरत्नविभूषितविग्रहाः ॥ २७१ ॥

विविधयानसमाकुलसैनिकाः । जलनिधिस्वनतूर्यनिनादिताः ॥

विविधगुरुरभ्युदयेन सुकोशला । दशरथस्य सुता वधुकं तथा ॥ २७२ ॥

समयलोकिफुत्तुमुत्तमविग्रहे । पुरि तदा वधुकं सकलौ जनः ॥

रहितसामिकृत्तिस्यमनःक्रियः । श्रयति राजपथं भृशमाकुलः ॥ २७३ ॥

कृतसमस्तजनप्रतिमाननाः । द्रुतगुणास्तवसन्नतमूर्तयः ॥

स्वनिलयेषु महासुखमोर्गिनो । दशरथस्य सुताः सुधियः स्थिताः ॥ २७४ ॥

समवगम्य जनाः शुभकर्मणः । फलमुदारमशोभनतोऽन्यथा ॥

कुरुत कर्म बुधैरभिर्नदितं । भवत येन खेरधिकप्रभाः ॥ २७५ ॥

इत्यार्षे रविपेणाचार्यभोक्ते पद्मचरिते रामलक्ष्मणरत्नमालाभिधानं नामाष्टाविंशतितमं पर्व ।

एकोनविंशत्तमं पर्व ।

आपादधवलाष्टम्याः प्रभृत्यथ नराधिपः । महिमानं जिनेन्द्राणां प्रयतः कर्तुमुद्यतः ॥ १ ॥
 सर्वाः प्रियास्तदा तस्य तनया बांधवास्तथा । विधातुं जिनिर्षियानामिति कर्तव्यमुद्यताः ॥ २ ॥
 पितृष्टि पंचवर्णांनि कश्चिच्चूर्णांनि सादरः । कश्चिद्वग्रथ्नाति मालयानि लब्धवर्णः सुभक्तिपु॥ ३ ॥
 घासयत्युदकं कश्चिद्रव्यत्यपरःक्षिति । पिनीष्टि परमान् गंधान् कश्चिद्धुविधच्छयीन् ॥ ४ ॥
 द्वारशोभां करोत्यन्यो वासोभिरितिभामुरः । नानाधातुरसैः कश्चित्कुहते भित्तिमंडनं ॥ ५ ॥
 एवं जनः परां भक्तिं वहन् प्रमदपूरितः । जिनपूजासमाधानात्पुण्यमर्जयदुत्तमं ॥ ६ ॥
 ततः सर्वसमृद्धीनां कृतसंभारसन्निधिः । चकार स्नपनं राज्ञा जिनानां तूर्यनादितं ॥ ७ ॥
 अष्टादोषोपितं कृत्वाभिपेकं परमं नृपः । चकार महतीं पूजां पुष्पैः सहजकुत्रिमैः ॥ ८ ॥
 यथा नंदीश्वरे द्वीपे शक्रः सुरसमन्वितः । जिनेन्द्रमहिमानंदं कुहते तद्वदेव सः ॥ ९ ॥
 ततः सदनयातानां महिषीणां नराधिपः । प्रजिघाय महापूतं शांतगंधोदकं कृती ॥ १० ॥
 तिसृणां तरुणीस्त्रीभिर्नीतं शांत्युदकं द्रुतं । प्रतीता मस्तके चक्रुस्ततो दुरितनोदनं ॥ ११ ॥

गृहकंचुक्तिर्नो हस्ते दत्ते जिनधरोदकं । अग्राप्य सुप्रभा कोपं शोकं च परमं गता ॥ १२ ॥
 अन्वितयद्य नो साध्वी बुद्धिरेषा महीभृतः । यदेता मानिता नाहं श्रुतिवारिविसर्जनात् ॥ १३ ॥
 को यात्र नृपवेदोपः प्रायः पुण्यं पुरा मया । नाजितं येन संभ्राता निकारमिदमीदृशं ॥ १४ ॥
 पुण्यवत्य इमा श्लाघ्या महासौभाग्यसंयुताः । पूतं यासां जिनेन्द्रांशु प्रीत्या प्रहितमुत्तमं ॥ १५ ॥
 अपमानेन दग्धस्य हृदयस्यास्य मेऽधुना । शरणं मरणं मन्ये तापः श्राम्यति नान्यथा ॥ १६ ॥
 विशारसंप्रमाहूय भांडागारिकमेककं । जगाद् भद्र नाख्येयं त्वयेदं वस्तु कस्यचित् ॥ १७ ॥
 विपेणारत्यंतपरमं मम जातं प्रयोजनं । तदानय द्रुतं भक्तिर्मयि चेच्च विद्यते ॥ १८ ॥
 गत्वा स यावदन्यप्यंश्चिरयत्यतिशक्तिः । तावत्तल्पगृहं गत्वा सातिष्ठत्तस्तगात्रिका ॥ १९ ॥
 नृपतिश्च गतो वीक्ष्य त्रिशास्तिस्तस्या विना । समन्विध्यागमचस्याः समीपं त्वरितक्रमः ॥ २० ॥
 अपश्यद्य मनश्चारीमंशुकच्छन्नविग्रहां । अनादरेण सत्तल्पे शक्यष्टिमिव स्थितां ॥ २१ ॥
 गृहाण तदिदं देवि स्वेडभिर्यवदच्च सः । प्रेष्यो दशरथश्चतं देशं प्राप्याशृणोद्भुनि ॥ २२ ॥
 हा देवि किमिदं मुग्धे प्रारब्धमिति च भुवन् । स निराकरोद्भजिष्यंतं तत्तल्पे चोपविष्टवान् २३
 राजानमागतं ज्ञात्वा सहसा सन्नपोत्थिता । क्षिताबुपविविधंती कान्तेनाके निवेदिता ॥ २४ ॥

अथाचि न प्रिये कस्मात्क्रोपं प्राप्ता त्वमीदृशं । सर्वतो दयिते येन जीवितेऽप्यसि निस्पृहा ॥ २५ ॥
 सर्वतो मरणं दुःखमन्यस्माद्दुःखतः परं । प्रतिकारस्तु यद्यस्य तद्दुःखं वद कीदृशं ॥ २६ ॥
 त्वं मे हृदयसर्वस्वं दयिते वद कारणं । क्षणेनापनयं यस्य करिष्यामि वरानने ॥ २७ ॥
 श्रुतं वै तिस्रि जिनेन्द्राणां सदसद्व्रतिकारणं । तथापि मत्तमीदृक्ते धिक्क्रोपं श्वांतमुत्तमं ॥ २८ ॥
 प्रसीद देवि कौद्यापि कोपस्यावसरस्तव । प्रसादध्वनिपर्यंतप्रकोपा हि महास्त्रियः ॥ २९ ॥
 तयोक्तं नाथ कः कोपस्त्वयि मे दुःखमीदृशं । समुत्पन्नं न यद्याति शान्तिं पंचयता विना ॥ ३० ॥
 देवि तत्कतरं दुःखमित्युक्तैवमभाषत । शान्त्यंबुदानमन्यासां मम नेति कुतो वद ॥ ३१ ॥
 हृष्टेन केन कार्येण हीनाहं विदिता त्वया । यदयंचितपूर्वास्मि वंचिता पंडितायुना ॥ ३२ ॥
 यावदेवं वदत्येषा तावदायाति कंचुकी । देवि त्रैनांबु नाथेन तुभ्यं दत्तमिति श्रुवन् ॥ ३३ ॥
 अत्रांतरे प्रियाः प्राप्ता इतरास्ताभिदं जगुः । अयि मुग्धे प्रसादस्य स्थाने प्राप्तासि किं वया ३४
 यस्यास्माकं जुगुप्साभिर्दासीभिर्जलमाहतं । वरिष्ठेन पवित्रेण तव कंचुकिनायुना ॥ ३५ ॥
 ईदृशी नाम नाथस्य संप्रीतिर्भवती प्रति । यतोयं जनितो भेदः किमकांडे प्रकुप्यसि ॥ ३६ ॥
 प्रसीद दधितस्यास्य लग्नस्यैव भयतन्तः । प्रणयादपराधेऽपि ननु तुभ्यंति योषितः ॥ ३७ ॥

दयिते क्रियते यावत्कोपो दारुणमानसे । तावत्संसारसौख्यस्य विघ्नं जानीहि शोभने ॥ ३८ ॥
 विषादयितुमस्माकमात्मानमुचिंतं ननु । कित्वत्र जिनचंद्राणां वारिणां नः प्रयोजनं ॥ ३९ ॥
 सप्तनीभिरपि प्रीतिमिति सांत्वितया तया । चक्रे शांत्युदकं मूर्ध्नि रोमांचांचितगात्रया ॥ ४० ॥
 ततः प्रक्रुपितोऽगोचद्राजा कंचुकिनं तकं । व्याक्षेपः क नु ते जातो वदापसद कंचुकिन् ॥ ४१ ॥
 ततो भयाद्विशेषेण कपिताखिलधिग्रहः । कंचुकी कथमप्यूच क्षितिजानुशिरोजलिः ॥ ४२ ॥
 हृदयस्थापिता कृच्छ्रादानीता वक्त्रगोचरं । ओष्ठे प्रणिहिता वर्णा व्यलीयंतेस्य भूरिशः ॥ ४३ ॥
 सखत्कारं मुहुःकुर्वन् स्फुरयन्नाधरं मुहुः । हृदयं संस्पृशन् कृच्छ्रादुपनीतेन पाणिना ॥ ४४ ॥
 प्रधानमस्तकभागस्थधंद्रांशुसितमूर्दजः । मंदवाताहतथेतचामरोपमकूर्चकः ॥ ४५ ॥
 मीधिकाच्छदनच्छातत्वाक्पितरोहितकंकसः । धवलिस्रुवलिच्छन्नशोणप्रभिनिरीक्षणः ॥ ४६ ॥
 अभिलक्ष्य शिराजालसंवेष्टितचलचतुः । असंपूरितपुस्ताभः कृच्छ्राद्वासोऽपि धारयन् ॥ ४७ ॥
 हिमाहत इवात्यर्थं कपोलो कंपयन् श्रुयौ । विवक्षया मुहुर्जिह्वां स्थानानि स्थलितानं नयन् ॥ ४८ ॥
 अप्येकाधरनिष्पाति मन्यमानो महोत्सवं । वर्णांतराभिसंधानाद्दर्शनमन्यं समुच्चरन् ॥ ४९ ॥
 संधानवर्जितान् वर्णान् परमश्रमकारिणः । कंटकानिव कृच्छ्रेण मुमोच परिजर्जरात् ॥ ५० ॥

जराधीनस्य मे नाथो किमागो भृत्यवत्सलः । संप्राप्तोऽसि यतः कोपं देव विज्ञानं भूषण ॥ ५१ ॥
 पुरा करिकराकारभुजं कर्कशमुन्नतं । पीनोत्तुगं महोरस्कमालानसदृशोरुकं ॥ ५२ ॥
 आसीन् मम वपुः शैलराजकूटसमाकृति । कर्मणामिति चित्राणां कारणं परमोदयं ॥ ५३ ॥
 अभूतां वूर्णने देव शक्तौ हस्तकषाटयोः । करौ पार्ष्णिप्रहारश्च पर्वतस्यापि भेदकः ॥ ५४ ॥
 उच्चावचां क्षितिं वेगात्पुराहं परिलेखयन् । राजहंस इवावायं नाथ स्थानमभीप्सितं ॥ ५५ ॥
 आसीत् दृष्टरवंष्टमस्तादृशो मम पार्थिव । आमन्येऽपि क्षितेरिशं यादृशेन तुणोपमं ॥ ५६ ॥
 अंगनाजनदृष्टीनां मनसां च महास्थिरं । आलानमेतदासीन्मे शरीरं चारुविभ्रमं ॥ ५७ ॥
 लालितं परमैर्भोगैः प्रसादेन पितुस्तव । विसंघटितमेतन्मे कुमित्रमिव सांप्रतं ॥ ५८ ॥
 अधत्त यः पुरा शक्तिं रिपुदारणकारिणीं । करेण यष्टिमालंब्य तेन भ्राम्पयामि सांप्रतं ॥ ५९ ॥
 विक्रांतपुरुषाकृष्टशरासनसमं मम । पृष्टास्थि स्थितमाक्रांते मुग्धि मृत्योरिवांग्रिणा ॥ ६० ॥
 दंतस्थानमवा वर्णाधिरं क्वापि गता मम । ऊर्ध्ववर्णोष्मणा तापमशक्ता ह्व सेवितुं ॥ ६१ ॥
 आलंब्य यदि नो यष्टिमेतां प्राणगरीयसीं । क्षितौ पतेत्ततः पक्वमिदं हतशरीरकं ॥ ६२ ॥
 वलीनां वर्तते वृद्धिरुत्साहस्य परिश्रयः । राजन् शसिभि देहेन यदेतेन तदद्भुतं ॥ ६३ ॥

अथ स्वीनममुं कायं जरया जर्जरीकृतं । नाथ धर्तुं न शक्नोमि बाहो वस्तुनि का कथा ॥ ६४ ॥
 नितांतपटुताभांजि हृषीकाणि पुरा मम । संप्रत्युद्देशमात्रेण स्थितानि जडचेतसः ॥ ६५ ॥
 पद्मनयत्र यच्छामि पतत्यन्यत्र दुर्घटं । श्याममेवाखिलं दृष्ट्वा पश्यामि धरणीतलं ॥ ६६ ॥
 गोत्रक्रमसमायातमिदं राजकुलं मम । यत शक्नोपि न त्यक्तुमपि प्राप्येदृशीं दशां ॥ ६७ ॥
 एकं फलमिवैतन्मे शरीरं कापि वासरे । नेष्यस्याहारतां मृत्युर्मर्मरच्छदनोपमां ॥ ६८ ॥
 न तथासन्नमृत्योर्मे स्वामिन् संजायते भयं । भवचरणसंसेवाविरहाद्भ्राधिनो यथा ॥ ६९ ॥
 व्याधेपो मे कुतः कश्चिद्दधतस्तनुमीदृशीं । भवदाज्ञा प्रतीक्ष्यैव यस्य जीवितकारणं ॥ ७० ॥
 स त्वं नाथ जराधीनं मम ज्ञात्वा शरीरकं । कोपमर्हसि नो कर्तुं धीर धत्स्व प्रसन्नतां ॥ ७१ ॥
 निशम्य तद्वचो राजा गंडं कुंडलमंडितं । वामे करतले न्यस्य चिंतामेवमुपागमत् ॥ ७२ ॥
 जलबुद्बुदनिस्सारं कष्टमेतच्छरीरकं । संध्याप्रकाशसंकाशं यौवनं बहुविभ्रमं ॥ ७३ ॥
 सौदामिनीत्वरस्यास्य कृते देहस्य मानवाः । आरंभते न किं कृत्यं नितांतं दुःखसाधनं ॥ ७४ ॥
 अतिमत्तांगनापांगभंगतुल्याः प्रत्तारकाः । भोगिभोगसमाभोगास्तापोपचयकारिणः ॥ ७५ ॥
 विपयेषु यदायत्तं दुष्प्रापेषु विनाशिषु । दुःखमेतद्विमूढानां सुखत्वेनावभासते ॥ ७६ ॥

आपातरमणीयानि सुखानि विपयादयः । किंपाकफलतुल्यानि चित्रं प्रार्थयन्ते जनः ॥ ७७ ॥
 पुण्ययंतो महोत्साहाः प्रबोधं परमं गताः । विषयद्विषयान् दृष्ट्वा ये तपस्यंति सज्जनाः ॥ ७८ ॥
 कदा तु विषयास्त्यक्त्वा निर्गतः स्नेहचारकात् । आवरिष्यामि जैर्नेद्रं तपो निर्वृत्तिकारणम् ॥ ७९ ॥
 सुखेन पालिता क्षोणी भुक्ता भोगा यथोचिताः । विक्रांता जनिता पुत्रा किमद्यापि प्रतीक्ष्यसे ॥
 अन्ययत्रतस्माकमिदं यत्स्त्रनेत्रे श्रियं । दत्त्वा संवेगिनो घीराः प्रविशन्ति तपोवनं ॥ ८१ ॥
 चित्तयित्वाप्यसाधेयं राजा कर्मोनुभावतः । भोगेषु शिथिला शक्तिर्गृह एव रतिं ययौ ॥ ८२ ॥
 यत्प्राप्तव्यं यदा येन यत्र यावद्यतोऽपि वा । तत्प्राप्यते तदा तेन तत्र तावत्ततो ध्रुवं ॥ ८३ ॥
 कियत्पि ततोऽतीते काले मगधसुंदरः । पर्यटन् विधिना क्षोणीसंयेन महतावृतः ॥ ८४ ॥
 सर्वभूतहितो नाम सर्वभूतहितो मुनिः । नगरीं तां समायासीन्मनःपर्ययेदकः ॥ ८५ ॥
 सरस्याथ तटे कालं श्रांतं संघमतिष्ठिपत् । पितेव पालयन् न्यस्तकायवाद्यानसक्रियः ॥ ८६ ॥
 प्राग्भोगेषु स्थिताः कंचिदुहास्वन्ये तपस्विनः । केचिद्विधित्तगेहेषु केचिज्जैनेद्रवेदमसु ॥ ८७ ॥
 नगानां कोटरेष्वन्ये यथाशक्तिसमुद्यताः । तर्पासि चकुराचार्यादधिगम्यानुमोदनां ॥ ८८ ॥
 आचार्यस्तु विविक्तपी पुर्वा उत्तरपश्चिमां । तपः समुचितं क्षेत्रं विशालमसिसुंदरं ॥ ८९ ॥

उद्याने स महावृक्षं समूथ इव वारणः । प्रविवेशात्मदशमो महद्रोदयकीर्तनं ॥ ९० ॥
 तस्मिन् शिलातले रम्ये विपुले निर्मले समे । यशूनामंगनानां च पंडुकानां च दुर्गमे ॥ ९१ ॥
 द्वेयिलोकविमुक्तसौ सुस्मग्राणि विवाजिते । दूरावष्टंभशाखस्य स्थितो नागत्तरोरधः ॥ ९२ ॥
 मातङ्गमंडलच्छायो गंभीरः प्रियदर्शनः । वर्षाः क्षपयितुं तस्यौ कर्मणि च महामनाः ॥ ९३ ॥
 संत्राप्तश्च महाकालः प्रयासिजनभरयः । प्रस्फुरद्विद्युदुर्गोष्णरूपाधाराधरध्वनिः ॥ ९४ ॥
 तर्जयन्निव लोकस्य कृततापं दिवाकरं । भयात्पलायितं कापि स्थूलधारांधकारतः ॥ ९५ ॥
 जातमुर्वीतलं सम्यक् कंचुकेन कृतावृतिः । बद्धंते सुमहानद्यो वीचिपातितरोधसः ॥ ९६ ॥
 जायते प्रासकंपानां चित्तोद्भातिः प्रवासिनां । असिधारावतं जनो जनो सक्तं निषेवते ॥ ९७ ॥
 भूरिशोषग्रहांधुर्मुनयः क्षितिगोचराः । स्वयानलब्धयश्चैते पातु त्वा मगधाधिप ॥ ९८ ॥
 अथ भेरीनिनादेन खलनिस्वनशोभिना । दोषति कोशलानाथो विबुद्धो भास्करो यथा ॥ ९९ ॥
 ताम्रचूडाः खरं रेणुदंपतीनां विभोजकाः । सारसाथक्रवाकाश्च सरसीषु नदीषु च ॥ १०० ॥
 भेरीपणववीणाघौर्गीतिश्च सुमनोहरः । व्यावृत्तैत्यगेहेषु जायते विपुलो जनः ॥ १०१ ॥
 विघूर्णमाननयनः सकलारुणलोचनः । विमुंचते जनो निद्रां प्रियाभिव न्हियान्वितः ॥ १०२ ॥

प्रदीपाः पादुरा जाता शशाकश्च गतग्रमः । विकासं यांति पद्मानि कुमुदानि निर्मलान् ॥ १०३ ॥
 च्वस्ता ग्रहादयः सर्वे दिवाकरमरीचिभिः । जिनप्रवचनज्ञस्य वचनैर्वादिनो यथा ॥ १०४ ॥
 एवं प्रभातसमये संपन्नेत्यंतनिर्मले । कृत्वा प्रत्यंगकर्माणि नमस्कृत्यार्चितं जिनं ॥ १०५ ॥
 आरुह्य यासितां भद्रां कुथापटविराजितां । शतैरवनिनाथानां सेव्यमानोऽमरत्विषां ॥ १०६ ॥
 देशे देशे नमस्कुर्वन् सुनीधैत्यालयांस्तथा । महेश्वरदयमुर्वजो ययौ छत्रोपशोभितः ॥ १०७ ॥
 विष्टपानंदजननीविभूतीस्तस्य भूयुतः । राजन् संवत्सरेणापि क्षण्या कथयितुं न सा ॥ १०८ ॥
 मुनिरायातमात्रः सन् गुणरत्नपयोनिधिः । श्रोत्रयोगोचरं तस्य संप्राप्तस्तत्र मंडले ॥ १०९ ॥
 करेणोरवतीर्षासौ राजामितपरिच्छदः । महाममोदसंपूर्णो विवेशोद्यानमेदिनीं ॥ ११० ॥
 विन्यस्य भक्तिसंपन्नः पादयोः कुसुमांजलिः । सर्वभूतहिताचार्ये शिरसा स नमस्करोत् ॥ १११ ॥
 ततः सिद्धां वसंपद्मामश्रुणोदुत्तः कथां । अनुयोगान्यतीतानां भाविनां च महात्मनां ॥ ११२ ॥
 लोकं द्रव्यानुमावांश्च युगानि च यथाविधि । स्थितिं कुलकराणां च वंशान्श्च बहुधाग्रतान् ॥ ११३ ॥
 पदार्थान् सर्वजीवादीन् पुराणानि च सादरं । श्रुत्वा प्रणम्य संघेजं नगरं पार्थिवोऽविशत् ॥ ११४ ॥
 दत्त्वा स्थानं क्षणमवनिभृन्मंत्रिणां स क्षितीशां । कृत्वा जैनीं गुणगणकथां विस्मयं चातिपूर्णेः ॥

अंतर्गेहं प्रविशति तदा मज्जनादि क्रियाश्च । प्रीतश्चक्रे विपुलविभवः स प्रजापत्यभिख्यः ११५
संपूर्णानां परममहता चंद्रकांताननानां । चक्षुश्चेतोहरणनिपुणैर्विभ्रममंडितानां ॥
श्रीतुल्यानां परमादिनयं विभ्रतीनां प्रियाणां । पद्मालीनां रविरेव रतिं तत्र कुर्वन् स तस्थौ ११६
इत्यार्ये रविपेणाचार्यप्रोक्ते पद्म-चरिते दशरथवैराग्यसर्वभूतहितागमाभिधानं नाम एकोनविंशत्तमं पर्व ।

अथ त्रिंशत्तमं पर्व ।

ततः कालो गतः क्वापि घनौघडमरो नृपः । प्रोद्यद्युष्करं धौतमंडलाग्रसमग्रमं ॥ १ ॥
पद्मोत्पलादिजलजपुष्पमुन्मादकृद्रभौ । साधूनां हृदयं यद्वद्रभूव विमलं जलं ॥ २ ॥
शरत्कालः परिग्राप्तः प्रकटं कुमुदहसन् । नष्टमिंद्रधनुर्जाता धरणी पंकवर्जिता ॥ ३ ॥
विद्युत्संभावनायोग्यास्तूलराशिसमत्विपः । क्षणमात्रमदृश्यंत घनलेझ्या क्वचित्क्वचित् ॥ ४ ॥
संध्यालोकललामोघी ज्योत्स्नातिविमलांबरा । निशानवधूमौति चंद्रचूडामणिस्तदा ॥ ५ ॥
चक्रवाककृतच्छाया मत्तसारसनादिताः । वाप्यः पद्मवनभ्राम्यद्राजहंसैर्विराजिरे ॥ ६ ॥

भामंडलकुमारस्य सीतां चिंतयतस्तु तत् । क्रतुनाचितमप्येवं जातमग्निसमं जगत् ॥ ७ ॥
 अस्याकर्षितांगोसौ परित्यज्यान्यदा त्रयां । पितुः पुरः परं मित्रं वसंतच्चलमब्रवीत् ॥ ८ ॥
 दीर्घद्यौ भयानकं परकार्येषु शीतलः । गणरात्रमिदं दुःखं तस्यां मे गतवेगतः ॥ ९ ॥
 उद्वेगविपुलावर्ते प्रत्याशजलधौ मम । निसर्गतः सखे कस्मादीयते नावलंबनं ॥ १० ॥
 इत्यार्तध्यानयुक्तस्य निषम्य गदितं बुधाः । सर्वे गतप्रभाभूता विपादं परमं यदुः ॥ ११ ॥
 तान् वीक्ष्य शोकसंतप्तान्वारणानिव शुष्यतः । आवर्जितशिरोत्रांडां क्षणं भामंडलोऽगमत् ॥ १२ ॥
 दृष्ट्वास्तु स्वतोऽयं चित्कमघाप्युपगुह्यते । निवेद्यतां कुमारस्य निराशो येन जायते ॥ १३ ॥
 ततस्ते कथयाचकुस्तस्मै सर्वं यथाविधि । चंडयानं पुरस्कृत्य कथमप्युज्जिताक्षराः ॥ १४ ॥
 जनको बालकन्यायादिद्वैवास्माभिराहृतः । याचितश्चातियत्नेन पद्मस्थोचे प्रकल्पितां ॥ १५ ॥
 उक्तप्रत्युक्तमालाभिरसाभिस्तेन निजितैः । धनूरत्नावधिधक्के कृतसन्मंत्रणैः किल ॥ १६ ॥
 धनूरत्नलता तस्य रामस्याक्लिष्टकर्मणः । शार्दूलस्य धुधार्तस्य मांसपेशी यथापिता ॥ १७ ॥
 कन्या स्वयंवरा साध्वी कथाहृदयहारिणी । नवयौवनलावण्यपारिपूरितविग्रहा ॥ १८ ॥
 अवाल्लेदुमुत्सी बाला मदनैः समर्पिता । वैदेही रामदेवस्य भीतमा वनिताभवत् ॥ १९ ॥

न चापे सांप्रतं जाते गदासीरादिसंयुते । अमराधिष्ठिते नापि कन्या त्रैलोक्यसुंदरी ॥ २० ॥
 अपि द्रष्टुं न ये शक्ये सुपर्णोरगदानवैः । रामलक्ष्मणवीराभ्यामाकृष्टे ते श्वरासने ॥ २१ ॥
 प्रसह्य साधुना हतुमशक्या त्रिदर्शरपि । किमुतात्यंतपस्मामिनिस्सारैर्धनुषी विना ॥ २२ ॥
 पूर्वमेव हता कस्मान्नोति चेन्मन्यते शिशो । यज्जामाता दशस्यस्य जनकस्य सुहृन्मधुः ॥ २३ ॥
 अब्रगम्य कुमरैर्विनीतः स्वस्थतां मज्ज । शक्नोति न सुरेन्द्रोऽपि विघातुं विधिमन्यथा ॥ २४ ॥
 एतः स्वयं शरोदंतं श्रुत्वा भ्रामंडलो द्विया । विपादेन च संपूर्णः कृच्छ्रं चित्तान्तरं गतः ॥ २५ ॥
 निरर्थकमिदं जन्म विधाधरतया समं । यतः प्राकृतवत्कश्चिन्न संप्राप्तोऽस्मि तां प्रियां ॥ २६ ॥
 ईर्ष्याक्रोधपरीतश्च सभामाह हसन्नसौ । वाचः खंचरताभीतिं भजतां भूमिगोचरात् ॥ २७ ॥
 आनयाम्येष सत्कन्यां स्वयं निर्जित्य भूचरान् । न्यासापहारिणां कुर्वे पक्षाणां च विनिग्रहं २८
 इत्युक्त्वासौ सुसन्नश्च विभानी वियदुद्रतः । पुरकाननसंपूर्णं पृथिवीतलमक्षतं ॥ २९ ॥
 ततो दृष्टिर्गता तस्य विदग्धविषये क्रमात् । महीध्रसंकटे रम्ये नगरे चात्मसेविते ॥ ३० ॥
 दृष्टं मया कदाप्येतदिति चिंतामुपागतः । जातिस्मरत्वमासाद्य समवाप्य स मूर्छनं ॥ ३१ ॥
 पितुं तं ततो नीतः सचिर्वैराकुलात्मकैः । चंदनद्रवसिक्तांगः प्रमदाभिः प्रबोधितः ॥ ३२ ॥

अन्योन्यं दत्तनेत्रं च हसित्वा ताभिर्वाच्यत । कुमार युक्तमेतत्ते कातरत्वमनुत्तमं ॥ ३३ ॥
 अदृष्टावनिचर्यार्थं निश्शेषरहितं नयः । गुरुणामग्रतो मोहं यत्प्राप्तोऽसि विचक्षणः ॥ ३४ ॥
 भज खेचरनाथानां कन्या देव्यधिकप्रभाः । जनजल्पनकं व्यर्थं दृत्तं सुंदर माकृथाः ॥ ३५ ॥
 ततोसायव्रीदेवं व्रीडांशोकनताननः । धिग्मया घनमोहेन विरुद्धं चित्तितं महत् ॥ ३६ ॥
 नीचानामपि नात्यंतमीदृशं कर्म युज्यते । अहो कर्मभिरत्यर्थमशुभैरभिचोदितः ॥ ३७ ॥
 एकस्मिन्नुपितः कुक्षौ कापि सार्धमहं तथा । दुष्कर्मविगमाज्ज्ञाता कथंचित्साधुना मया ॥ ३८ ॥
 ततस्तं शोकभारेण पीडितं चंद्रविक्रमः । अंकमारोप्य चुंबित्वा पप्रच्छ पुरुषिस्मयः ॥ ३९ ॥
 यद् पुत्रक कित्वेत्वंदीदृशं भाषितं त्वया । सोवोचत्तात वृत्तव्यं चरितं शृणु मामकं ॥ ४० ॥
 पूर्वजन्मनि दास्येऽस्मिन् विदग्धनगरे नृपः । अभूवं परं पाप्माणां ध्वंसको मंडितध्वनिः ॥ ४१ ॥
 सर्वस्यामवनौ ख्यातः सततं विश्रहप्रियः । पालको निजलोकस्य महाविभवसंयुतः ॥ ४२ ॥
 हृता तत्र मया जाया विप्रस्याशुभकर्मणा । माययाऽपाकृतश्चासौ गतः काव्यतिदुःखितः ॥ ४३ ॥
 ततो नरण्यसेनान्या गमितस्तुपशेषतां । पर्यटन् धरणीं कापि प्राप्सोऽस्मि युनिसंश्रयं ॥ ४४ ॥
 तत्र त्रिलोकपूज्यानां सर्वज्ञानां महात्मनां । मत्तं भगवतां प्राप्तमहतां पावनं मया ॥ ४५ ॥

महेंद्रोदययातं तमभ्यर्च्य प्रणिपत्य च । स्तुत्वा च भावतोवादीदेवं मूर्धाहितांजलिः ॥ ५९ ॥
 भगवंस्त्वत्प्रसादेन संग्राप्य जिनदीक्षुणं । तपोविधातुमिच्छामि निर्विण्णो गृहवासतः ॥ ६० ॥
 एवमस्त्विति तेनोक्तेनारंभे स समाहिताः । भामंडलः परं चक्रे महिमानं च भावतः ॥ ६१ ॥
 कलं प्रवरनारीभिर्गीतं यंशस्वसानुगं । जगज्जूर्यसंघाताः कस्तालसमन्विताः ॥ ६२ ॥
 श्रीमान् जनकराजस्य तनयो जयतीति च । इत्युच्चैर्वदिनां नादः संजज्ञे प्रतिनादवान् ॥ ६३ ॥
 तेनोद्यानसमुत्थेन नादेन श्रोत्रहारिणा । नक्तं कृतो विनीतायां कृतनिद्रोऽखिलोजनः ॥ ६४ ॥
 ऋपिसंघंधुद्धानं श्रुत्वा जैनाः प्रमोदिनः । जाता ज्ञाना विपन्नाश्च मिथ्यादर्शनपूरिताः ॥ ६५ ॥
 रोमांचांचितसर्वांगा विस्फुरद्बामलोचना । सीता सिक्तामृतैर्नैव युयुधे ध्वनिनामुना ॥ ६६ ॥
 अचित्तयच्च कोन्वैष जनको यस्य नंदनः । जयतीति मुहुर्नादः श्रूयतेत्यंतमुन्नतः ॥ ६७ ॥
 कनकस्याग्रजो राजा ममपि जनकः पिता । जातमात्रश्च मे भ्राता हतो यः कित्वसौ भवेत् ६८
 ध्यात्येति सोदरस्नेहसंप्लावितमानसा । मुक्तकंठं रुरोदासौ परिदेवनकारिणी ॥ ६९ ॥
 ततो रामोभिरामांगः श्रोवाच मधुराक्षरं । कस्माद्रोदिपि वैदेहि भ्रातृशोकेन कपिता ॥ ७० ॥
 भवत्या यद्यसौ भ्राता स्वोच्चातास्मो न संशयः । अथवान्यः क्वचित्कोऽपि पंडिते शोचितेन किं ॥

तत्र चांधवभूतस्य गुरोः शासनतो मया । अनामिपं व्रतं शुद्धं गृहीतं क्षुद्रशक्तिना ॥ ४६ ॥
 द्यामनस्य जिनैद्राणामहो माहात्म्यमुत्तमं । तथापि यन्महापापो नावतीर्णोऽस्मि दुर्गतिं ॥ ४७ ॥
 अनन्यशरणत्वेन व्रतेन निषर्मेन च । स ममान्येन जीवेन विदेहाकुक्षिमागमत् ॥ ४८ ॥
 सुतेन च प्रयुता सा कन्यया सहितं तु कं । केनाप्यपहृतथायं गृध्रेण पिशितं यथा ॥ ४९ ॥
 नक्षत्रगोचरार्तितं तेन नीतोऽस्मि पुष्करं । असौ नूनं स यस्यासौ हुता जाया मया पुरा ॥ ५० ॥
 मारयामीति तेनोक्त्वा भूयः कृत्यानुकंपनं । शनैरस्मि विमुक्तः खात् कुंडलाभ्यामलंकृतं ॥ ५१ ॥
 पतद्रीस्य तदा रात्रायुधानं परमे त्वया । गृहीत्वा तात दत्तोस्मि जायार्यं करुणावता ॥ ५२ ॥
 मोहं भवत्प्रसादेन तदंके वृद्धिमागतः । परं विद्याधरत्वं च कृतदुर्लभितक्रियः ॥ ५३ ॥
 इत्युक्त्वा विररामासौ विस्मयं च जनो गतः । हाकारबहुलं शब्दं कुर्वन् कंपितमस्तकः ॥ ५४ ॥
 इमं चंद्रगतिः श्रुत्वा वृत्तांतमतिचित्रितं । लोकधर्मतरुं बध्यं विदित्वा भवबंधनं ॥ ५५ ॥
 भूतमात्रमति त्यक्त्वा सुनिश्चित्यात्मकर्मणां । परं प्रबोधमायातः संवेगं च सुदुर्लभं ॥ ५६ ॥
 आत्मीयं राज्यमाधाय तत्र पुत्रे यथाविधि । सर्वभूतहितस्यागात्पादमूलं त्वरान्वितः ॥ ५७ ॥
 भगवान् स हि सर्वत्र विष्टो प्रथितात्मकः । गुणरश्मिसम्पूहेन भव्यानंदविधायिना ॥ ५८ ॥

महद्रोदययातं तमभ्यर्च्य ग्रणिपत्य च । स्तुत्वा च भावतोवादीदेवं मूर्धाहितांजलिः ॥ ५९ ॥
 भगवंस्त्वत्प्रसादेन संप्राप्य जिनदीक्षुर्णं । तपोविधातुमिच्छामि निर्विण्णो गृहवासतः ॥ ६० ॥
 एवमस्त्विति तेनोक्तनारभे स समाहिताः । भामंडलः परं चक्रे महिमानं च भावतः ॥ ६१ ॥
 कलं प्रवरनारीभिर्गीतं वंशस्वसानुगं । जगज्ज तूर्यसंघाताः कर्तालसमन्विताः ॥ ६२ ॥
 श्रीमान् जनकराजस्य तनयो जयतीति च । इत्युच्चैर्वदिनां नादः संजज्ञे प्रतिनादवान् ॥ ६३ ॥
 तेनोद्यानसमुत्थेन नादेन श्रोत्रहारिणा । नक्तं कृतो विनीतायां कृतनिद्रोऽखिलोजनः ॥ ६४ ॥
 ऋपिसंधमुद्गान् श्रुत्वा जैनाः प्रमोदिनः । जाता जाना विपन्नाश्च मिथ्यादर्शनपूरिताः ॥ ६५ ॥
 रोमांचांचितसर्वांगा विस्फुरद्दामलोचना । सीता सिक्तामृतैर्नैव युयुधे ध्वनिनामुना ॥ ६६ ॥
 अर्चितयच्च कोन्येप जनको यस्य नंदनः । जयतीति मुहुर्नादः श्रूयतेत्यंतमुन्नतः ॥ ६७ ॥
 कनकस्याग्रजो राजा ममपि जनकः पिता । जातमात्रश्च मे भ्राता हृतो यः कित्वसौ भवेत् ६८
 ध्यात्येति सोदरस्नेहसंप्लावितमानसा । मुक्तकंठं रुरोदासौ परिदेवनकारिणी ॥ ६९ ॥
 ततो रामोभिरामांगः प्रोवाच मधुराक्षरं । कस्माद्रोदिति वैदेहि भ्रातृशोकेन कर्पिता ॥ ७० ॥
 भवत्या यद्यसौ भ्राता स्वो ज्ञातास्मो न संशयः । अथवान्यः क्वचित्कोऽपि पंडिते शोचितेन किं ॥

फारपं यदतिश्रोतं मृतमिष्टं च चापयं । हृतं विनिर्गतं नष्टं न शोचति विचक्षणाः ॥ ७२ ॥
 कानरस्य विषादोऽस्ति दीयेत प्राकृतस्य च । न कदाचिद्विषादोऽस्ति त्रिकांतस्य बुधस्य च ७३ ॥
 एवं तयोः ममालापं दंपत्योः कुर्वतोः क्षपा । कुर्याच्च गता शीघ्रं जातमंगलनिस्वना ॥ ७४ ॥
 ततो दग्धरथः कृत्या प्रत्यंगवस्तु सादरः । नगरीतो विनिष्क्रांतः ससुतः सांगनाजनः ॥ ७५ ॥
 इत्यथैव चिस्तीर्णां पश्यन् स्वेचरवाहिनीं । ययौ स विस्मयापन्नः सामंतशतपूरितः ॥ ७६ ॥
 ईधोचक्रे च देवेंद्रपुरतुल्यं विनिर्मितं । क्षणाद्विद्यार्धरः स्थानं तुंगप्राकारगोपुरं ॥ ७७ ॥
 पद्माकानोरर्णधित्रं रत्नैश्च कृतमंडनं । प्रयिवेश तदुद्यानं साधुलोकसमाकुलं ॥ ७८ ॥
 नत्वा स्तुत्या च तन्नामौ गुणगुरुं नृपः । ददशोदयने भानोश्चंद्रयानस्य दीक्षणं ॥ ७९ ॥
 नमर्धरः ममं पूजां कृत्वा सुमहतीं गुरोः । एकपार्श्वे निविष्टोऽसौ सर्वोपाधवसंगतः ॥ ८० ॥
 धीप्रभामंडलोप्येकं पार्श्वमाश्रित्य खेचरः । समस्तैः सहितस्तस्थौ किञ्चिच्छोकमिवोद्वहन् ८१ ॥
 संचरा धूचराश्रिते मनयश्चानिकं स्थिता । शुशुबुर्गुक्तो धर्ममनगारं तथेतरं ॥ ८२ ॥
 चरितं निरगाराणां श्रूराणां श्रान्तभीहितं । शिवं सुदुर्लभं सिद्धं सारं शुद्रभयावहं ॥ ८३ ॥
 मटपञ्जीया यमागाय लभते मंत्रयोर्ज्जितं । सम्यग्दर्शनेनसंपन्ना गीर्वाणैर्द्रसुखं महत् ॥ ८४ ॥

केचित्केवलमासाद्य लोकालोकप्रकाशनं । लोकप्राग्भारमारुह्य भजते नैर्वृतं सुखं ॥ ८५ ॥
 तिर्यग्भरकदुःखाग्निज्वालाभिः परिपूरितः । संसारो मुच्यते येन तं पंथानं महोत्तमं ॥ ८६ ॥
 सर्वप्राणिहितोद्योगन्मद्गजितनिस्सनः । प्रह्लादं सर्वचिचानां जनयन्विदिताखिलः ॥ ८७ ॥
 संदेहतापरिच्छेदि तदचोऽगु मुनीन्द्रजं । कर्णोजलिपुटैः पीतं प्राणिभिः प्रीतमानसैः ॥ ८८ ॥
 ततो दशरथोऽपृच्छत्संजाते वचनांतरे । चंद्रकीर्तेः खर्गेद्रस्य वैराग्यं नाथ किं कृतं ॥ ८९ ॥
 सीता तत्र विशुद्धाक्षी क्षात्रुमिच्छुः सहोदरं । शुश्रूषया मनश्चक्रे विनीतांत्यंतनिधलं ॥ ९० ॥
 शुद्धात्मा भगवानूचे शृणु राजन् विचित्रतां । जीवानां निर्मितामेकां कर्मभिः स्वयमजितैः ॥ ९१ ॥
 संसारे सुचिरं भ्रातृया जीवोयमतिदुःखितः । कर्मानिलेरितः प्राप्तथेन्द्रेण द्युतिमंडलः ॥ ९२ ॥
 अर्पितः पुष्पवत्यै च स्त्रीचिंताकुलतारकः । स्वसारं च समालोक्य गाढाकल्पकमागतः ॥ ९३ ॥
 जनकः कुत्रिमाश्वेन हृतश्चापस्वयंवरा । जाता विदेहजा चितां परां भामंडलोऽगमत् ॥ ९४ ॥
 अस्मरन् भवं पूर्वं मूर्छितः पुनरश्वसात् । पृष्टथेन्द्रेण चावोचदिति पूर्वमवक्रियार्थं ॥ ९५ ॥
 भरतस्ये विदग्धाख्ये पुरं कुंडलमंडितः । अधार्मिकोऽहर्त्कांतां पिंगलस्य मनःप्रियां ॥ ९६ ॥
 बालेन्दुहृतसर्वस्वो विषयात्स निराकृतः । श्रमणाश्रममासाद्य प्राप व्रतमनामिपं ॥ ९७ ॥

धर्म्यध्यानगतः कृत्या कालं कलुषवर्जितः । जनकस्य विदेहायाः स सहायस्तनुश्रितः ॥ ९८ ॥
 अरण्यातिपगलः प्राप्तो दृष्ट्वा शून्यकुटीरकं । कोटरानलजीर्णागदाहदुःखं समाप्तवान् ॥ ९९ ॥
 यदर्थं दुःखितो प्रार्थन्निव्रांशुकृतदुर्दिनः । दृष्ट्वा स्यात्पुण्डरीकाक्षी रामेत्युन्मत्तविभ्रमः ॥ १०० ॥
 हा कांत इति कूटांश्च विलापमकरोदिति । प्रभावती सवित्री तां तातं चक्रच्चजं च तं ॥ १०१ ॥
 विभूतिमतिर्तुंगांश्च वाधदांश्च सुमानसान् । परित्यज्य मयि प्रीत्या विदेशमपि संगता ॥ १०२ ॥
 रुक्षाहारकुचस्रत्वं मदर्थं सेवितं त्वया । मामुत्सृज्य क्व यातासि सर्वावयसुन्दरि ॥ १०३ ॥
 खिन्नोऽसौ घरणीं दुःखं भ्रांत्या स गिरिकाननान् । वियोगवह्निना दग्धः सौत्कंठस्तपसि स्थितः ॥
 ततो देवत्वमासाद्य चित्तमेवमुपागमत् । तिर्यग्योनिं किमेतासा कांता सम्यक्त्ववर्जिता ॥ १०५ ॥
 स्वभावार्जयसंपन्ना भूयो वा मानुषी भवेत् । जीवितानि जिनं स्मृत्वा किं वा देवत्वमागता ॥
 इति ध्यायन् विनिश्चित्य श्रब्धदृष्टिप्रकोपवान् । क्यासौ शुर्दुरात्मेति ज्ञात्वा कुक्षिसमाश्रितं ॥
 प्रयत्नमेककं कृत्वा श्रान्तः कर्मनियोगतः । वालं मुमोच जीवन्ति वदन् विद्यालघूकृतं ॥ १०८ ॥
 ज्योत्स्नाकृताद्बृहासायां रात्रौ प्राप्तः पतंस्त्वया । तदा स्मरसि किं नेदं पुण्यवत्यै समर्पितः १०९
 प्राप्तो भवत्प्रसादेन विद्याधराविधिर्मया । नूनं माता विदेहा मे सा च सीता सहोदरी ॥ ११० ॥

इत्युक्ते विस्मयं प्राप्ता सर्वा वैद्याधरी सभा । चंद्रायणथ संविग्रो न्यस्य भामंडले श्रियं ॥ १११ ॥
 माता पिता च ते यत्स दुःखं शोकेन तिष्ठति । तयोर्नेत्रोत्सवं यच्छेत्सेवमुक्त्वा समागतः ॥ ११२ ॥
 जातस्य नियतो मृत्युस्ततो गर्भस्थितिः पुनः । इति भीतो भवादेप चंद्रः प्रात्रज्यमाप्तवान् ॥ ११३ ॥
 अत्रांतरे विदेहाजः संशयं परिपृच्छति । स्नेहश्चंद्रायणादीनां मयि कस्मात्परः प्रभो ॥ ११४ ॥
 ततः सर्वहितोऽवोचन्निगोध द्युतिर्मंडलः । यथा पिता च माता च तव पूर्वमेव स्थितौ ॥ ११५ ॥
 दारुग्रामे तु विप्रोभूद्विमुचिस्तस्य भामिनी । अनुकोशातिभूतिश्च तनयः सरिता स्तुषा ॥ ११६ ॥
 ऊर्या मात्रा सहप्राप्तः कयानाख्योऽन्यदा द्विजः । अहरत्सरसां सारं धनमंतर्गतं च यत् ॥ ११७ ॥
 अतिभूतिश्च तद्वेतोः शोकी यत्राम मेदिनी । ततो निष्पुरुषं गेहे शेषं स्वमपि लुंठितं ॥ ११८ ॥
 विमुचिर्दाक्षिणाकांक्षी देशांतरगतः पुरा । श्रुत्वा कुलकुटं भग्नं निवृत्तस्त्वरयान्वितः ॥ ११९ ॥
 तीर्णवस्त्रावशेषांगामनुकोपां सुचिह्नां । सांत्वयित्वा तया सार्धमुयां चान्येष्टुमुद्यतः ॥ १२० ॥
 प्रजाभिः पृथिवीपट्टे कथ्यमानं समंततः । अवाधिज्ञानकरणैर्जगदेनावभासितं ॥ १२१ ॥
 तमाचार्यं परिप्राप्तः पुरे सर्वारिनामनि । प्रष्टुं किल महाशोको नष्टचिचस्तुपात्मजः ॥ १२२ ॥
 दृष्ट्वा गणेश्वरीमृद्धिं श्रुत्वा च विविधां स्थितिं । तीव्रं संवेगमासाद्य विमुचिर्मुनितां गतः ॥ १२३ ॥

पार्श्वे कमलकांताया आर्याया सुसमाहिता । सममूर्यानुकोशापि प्रव्रज्य तपसि स्थिता ॥१२४॥
 त्रयोऽपि ते शुभध्यानाः कृत्वाकालमलोलुपाः । लोकांतिकं गता लोकं नित्यलोकमनाकुलं ॥
 अतिभूतिप्रभृतयो, हिंसावादस्य शंसकाः । द्वेषकाः संयतानां च कुध्याना दुर्गतिं गता ॥१२६॥
 मृगीत्वं सरसा प्राप्ता बलाहकनगोरोसि । व्याघ्रमीता च्युता यथान्मृता दावानलाहता ॥१२७॥
 जाता मनस्विनीदेव्याः सुता चित्तोत्सवाह्वया । दुःखदानप्रवीणस्य प्रशमात्पापकर्मणः ॥१२८॥
 कन्याः क्रमशो भूत्वा पारसीकः क्रमेलकः । मृत्वा पिंगलनामाभूद्रुमकेशस्य नंदनः ॥१२९॥
 हंसस्ताराधसरसि सोतिभूतिः क्रमादभूत् । श्वेनर्विहंससर्वांगशैत्यस्य पतिर्वोऽतर्कः ॥१३०॥
 अघ्याप्यमानं गुरुणा यशोमित्रं पुनः पुनः । अश्रौपीदर्हतां स्तोत्रं मुक्तवानथ जीवितं ॥१३१॥
 दशवर्षसहस्रायुः किनरोभून्नगोचरे । विदग्धनगरे च्युत्वा जातः कुंडलमंडितः ॥१३२॥
 अहरत्पिगलः कन्यां तथा कुंडलमंडितः । यदत्रायं पुरावृत्तः संवधः परिकीर्तितः ॥१३३॥
 योसौ विभुंचिरित्यासीत्सोयं चंद्रगतिर्नृपः । अनुकोशा तु जायास्य जाता पुष्पवती पुनः ॥१३४॥
 कयानोयं सुरो हर्ता सरसा हृदयोत्सवा । ऊरी जाता विदेहा तु सोतिभूतः प्रमाह्वयः ॥१३५॥
 ततो दशरथः श्रुत्वा तं वृत्तांतमशेषतः । भामंडलं समाश्लिष्य वाष्पपूर्णनिरीक्षणः ॥१३६॥

अद्भुतैर्जिनमूर्धनो जातरोमोद्गमा भृशं । आनन्दवाष्पलोलाक्षा सभायाममवञ्जनाः ॥ १३७ ॥
उद्गार्णमाननेनैव प्रीत्या तं वीक्ष्य सादरं । मृगीव रुदती स्नेहाद्भावोद्भूतबाहुकाः ॥ १३८ ॥
हा भ्रातः प्रथमं दृष्टो मयाद्यासीद्विद्वन्दिनी । तमास्मिन् चिरं सीता हृदित्या धृतिमागता ॥
संभाषितः स रामेण संभ्रमालिंगिताधिरं । लक्ष्मणेन तथान्येन बंधुलैकेन सादरं ॥ १४० ॥
नमस्कृत्य मुनिं श्रेष्ठं ततः खेचरभूचराः । उद्यानात्प्रमदापूर्णा निरीयुः सुविराजिताः ॥ १४१ ॥
भामंडलेन संमज्ज्य द्रुतं दक्षरथो ददौ । लेखं जनकराजस्य नीतं गगनयायिना ॥ १४२ ॥
प्रेषितं भानुमार्गेण तस्य हंसधृतं वरं । यानं विद्याधरैर्वीरैर्भूरिभिः परिवारितं ॥ १४३ ॥
प्रभामंडलमादाय ततो भूत्यातिकांतया । तुष्टो दक्षरथोऽगोध्यां सुत्रामसङ्क्षोऽविशत् ॥ १४४ ॥
अक्षीणसर्वकोशोसाधुपचारं परं नृपः । प्रीतो भामंडले चक्रे सर्वलोकसमन्वितः ॥ १४५ ॥
रम्ये सुविपुले तुंगे वाप्युद्यानविभूषिते । गृहे दक्षरथोद्विष्टे तस्थौ भामंडलः सुखं ॥ १४६ ॥
दारिद्र्यान्मोचितो लोकः परमोत्सवजन्मना । दानेन वांछिताधिक्यं प्राप्तेन धरणीतले ॥ १४७ ॥
गत्वा पवनवेगेन जनको लेखहारिणा । सहसा वद्वितो दिष्ट्या पुत्रागमनजन्मना ॥ १४८ ॥
प्रवाच्य चापितं लेखं सुदृढः प्रत्ययः परं । प्रमोदं जनकः प्राप रोमांचांचितविग्रहः ॥ १४९ ॥

मद्र किं किमयं स्वप्नः स्याज्जाग्रदत्ययोषथा । एहि दौकस्व दौकस्व तावन्वाद्य परिष्वजे १५०
 इत्युक्त्वा नंदवाप्येण तरत्तारकलोचनः । साक्षात्पुत्रमिव प्राप्तं लेखहारं स सव्वजे ॥ १५१ ॥
 नम्रतापरिहारेण देहस्यं यत्प्रभूषणं । संसंभ्रमं ददौ तस्मै मुदा वृत्ताभिग्राचरन् ॥ १५२ ॥
 समेति चंपुलोकोस्य यावद्विद्याभिवर्द्धकः । तावत्तद्यानमायातं छादयद्रगनं रुचा ॥ १५३ ॥
 भ्रष्टच्छत्रस्य वृत्तांतमवृत्तं पुनः पुनः । उक्तं विद्यार्थस्तस्य यथावदतिविस्तरं ॥ १५४ ॥
 ततो यानं समारुह्य समस्तैर्घुभिः समं । निमेषेण परिप्राप्तो विनीतां तूर्यनादितां ॥ १५५ ॥
 अयतीयां वरादाद्यु पुत्रमालिङ्ग्य निर्भरं । सुखमीलितनेत्रोसौ क्षणं मूर्छांमुपागतः ॥ १५६ ॥
 प्रबुध्य च चिदालेन चक्षुषा वाप्यवारिणा । आवेचनकर्मक्षिष्टं तनयं पाणिना स्पृशन् ॥ १५७ ॥
 माता तं मूर्छिता दृष्ट्वा परिष्वज्य प्रयोधिनी । आचक्रंद सुकारुण्यं तिरश्चामपि कुर्वती ॥ १५८ ॥
 परिदेवनमनं च चक्रे पुत्रक हा कथं । हृतोऽसि ज्ञातमात्रस्त्वं केनाप्युत्तमैरिणा ॥ १५९ ॥
 त्वदीक्षाचितया देहो दग्धोऽयं वह्निहत्यया । भवद्दर्शनतो येन चिरान्निर्वापितोऽद्य मे ॥ १६० ॥
 धन्या पुष्पवती सुस्त्री यया तैजानि शैशवे । ऋीडया धूसराण्येकं निहितानि सुचुंचितं ॥ १६१ ॥
 चंदनेन विलिप्तस्य कुंकुमस्यासकांचितं । दधतः शैशवं दृष्टं कौमारं ते तथा वपुः ॥ १६२ ॥

नेत्राभ्यामश्रुमुत्सृज्य स्तनाभ्यां च पयश्चिरं । सुपुत्रसंगमानंदं विदेहा परमं गता ॥ १६३ ॥
 अर्हच्छासनदेवीव जंभैरावतनामनि । सा तत्र लोचने कृत्वा तस्यौ मग्रा सुखांबुधौ ॥ १६४ ॥
 मासमात्रमुपित्वातो बंधुसंगममोदिना । पद्मो भामंडलोचो विनयं विभ्रतं परं ॥ १६५ ॥
 वैदेहाः शरणं देव त्वमगोत्तमवांधवः । छंदेऽस्या वर्ततां येन नो यात्युद्वेगमेपका ॥ १६६ ॥
 स्वसारं च समालिङ्ग्य स्नेहादनां सुवेष्टितं । उपादिवांसौ भूयो भूयः प्रवरमानसः ॥ १६७ ॥
 मार्तालिंग्यागदत्सीतां सुते श्वसुरयोः प्रिये । परिवर्गे च तत्कुर्याः श्लाघ्यतां येन गच्छसि ॥ १६८ ॥
 सर्वानामत्र्य विन्यस्य कनकं मिथिलेशितां । गृहीत्वा पितरौ यातः स्थानं भामंडलो निजं ॥ १६९ ॥

वीक्ष्यस्व माहात्म्यमिदं कृतस्य । धर्मस्य पूर्वं मगधाधिराज ॥

विद्याधरैद्रो यदवापि बंधुः । सीता च पत्नी गुणरूपपूर्णा ॥ १७० ॥

अधिष्ठिते देवगणैश्च चापे । सकंकटे सीरगदादियुक्ते ॥

लब्धे सुरैरप्यतिदुर्लभे ये । पद्मेन लक्ष्मीनिलयश्च भृत्यः ॥ १७१ ॥

इदं जनो यः सुविशुद्धचेताः । शृणोति भामंडलबंधुयोगं ॥

अभीष्ट योगानरुजश्चिराय । रविप्रभोसौ लभते शुभात्मा ॥ १७२ ॥

इत्यार्षे रवियेणाचार्यगोक्ते पत्रचरिते भामंडलसमागमाभिधानं नाम त्रिशत्तमं पर्व ।

अथैकत्रिंशत्तमं पर्व ।

उवाच श्रेणिको भूपः सवंधुरनरण्यजः । इमां विभूतिं संप्राप्य चक्रे किं गणनायक ॥ १ ॥
पुरातनं च वृत्तांतं रामलक्ष्मणयोस्तयोः । तवैव विदितं सर्वं तन्नो ब्रूहि महायशः ॥ २ ॥
इति पृष्टो महातेजा जगाद मुनिपुंगवः । निरवद्यं तया तत्त्वं यथा सर्वज्ञभाषितं ॥ ३ ॥
स्वसंशयमदोषं राजा दशरथोन्यदा । प्रणम्य साधुमप्राक्षीत्सर्वभूतहितं हितं ॥ ४ ॥
मया जन्मानि भूरीणि परिप्राप्तानि यानि तु । वेदयन्ममपि नो तेषां तत्सर्वं विहितं त्वया ॥ ५ ॥
तान्यहं ज्ञातुमिच्छामि भगवन्नुच्यतामिति । भवत्प्रसादतो मोहं निराकर्तुमहं यजे ॥ ६ ॥
श्रोतुं समुद्यतस्यैव भवान् दशरथस्य तु । सर्वभूतहितः साधुरिदं वचनमब्रवीत् ॥ ७ ॥
मृशु राजन् प्रवक्ष्यामि यन्मां पृच्छसि संन्यते । त्वया पर्येव्य संसारे मतिरासादिता यथा ॥ ८ ॥
न त्वयैकेन संसारो भ्रातोन्यरापि संसृतः । चिन्वानः कर्मभिः कर्मदुःखसंजननो महान् ॥ ९ ॥
अस्मिन् जगत्रये राजन् जंतूनां स्वहितैषिणां । स्थितयस्तिष्ठ उद्दिष्टा उत्तमाधममध्यमा ॥ १० ॥
अभावी च तथा भावी सैर्ही च गतिरुत्तमा । पुनरावृत्तिनिर्मुक्ता कल्याणी जिनदेशिता ॥ ११ ॥

सेयं सिद्धगतिः शुद्धा संनातनसुखावहा । इन्द्रियव्रणरोगातीर्तमोदनाधिर्न दृश्यते ॥ १२ ॥
 श्रद्धासंवेगहीनानां हिंसादिष्वनियतिनां । चतुर्गतिकसंवर्ता गतिसुप्रतमो रजा ॥ १३ ॥
 अभव्यानां गतिः क्लृष्टा विनाशपरिवर्जिता । भव्यानां तु परिक्षेया गतिर्निवृत्तिभायिनी ॥ १४ ॥
 धर्मादिद्रव्यपयैतं लोकालोकमशेषतः । पृथिवी प्रभृतीन्कायानाथिताश्चेतनाभृतः ॥ १५ ॥
 जीवराशिरनंतोयं विद्यते नास्य संक्षयः । दृष्टांतः सिकताकाशचंद्रादित्यकरादिकः ॥ १६ ॥
 अनादिमंतनिर्मुक्तं त्रैलोक्यं स चराचरं । स्वकर्मनिचयोपेतं नानायोगानि कृताटनं ॥ १७ ॥
 सिद्धाः सिद्धयंति सेतस्यंति कालेतपरिवर्जिते । जिनदृष्टेन धर्मेण नैवान्येन कथंचन ॥ १८ ॥
 यः संदेहकलंकेन निश्चितः पापकर्मणा । अभवितस्य धर्मेण का तस्य श्रद्धयानता ॥ १९ ॥
 कुतः श्रद्धाविमुक्तस्य धर्मो धर्मफलानि च । अत्यंतदुःस्वविज्ञाने सम्यक्स्वरहितात्मनां ॥ २० ॥
 अत्युग्रकर्मनिर्मोके वेदितानां समंततः । मिथ्याधर्मानुरक्तानां स्वहितदुःखवर्तिनां ॥ २१ ॥
 सेनापुरेऽथ दीपिन्या उपास्तिर्नाम भावना । सा च मिथ्याभिमानेन परिपूर्णो निर्गलं ॥ २२ ॥
 अश्रद्धयानात्संभ्रमत्सरश्चेडधारिणी । दुर्भावा सततं साधुनिदनासक्तश्चिदिका ॥ २३ ॥
 प्रयच्छति स्वयं नाशं यच्छतं नाशुमन्यते । निवारयति यत्नेन विद्यमानं सुभूर्यपि ॥ २४ ॥

एवमादिमहादोषा कुतीर्थपरिभाविता । कालमेत्याअमङ्गीमे निष्पारे भवसागरे ॥ २५ ॥
उपास्तिर्देहि देहीति समभ्यस्याक्षरद्वयं । पुण्यकर्मानुभावेन पुरे चंद्रपुराद्वये ॥ २६ ॥
सुतोभूद्भद्रधारिण्योर्भाग्यवान् बहुवाधवः । धारणो नामतस्तस्य पत्नी नयनसुंदरी ॥ २७ ॥
देशकालप्रयत्नेभ्यः साधुभ्यः शुद्धभावतः । दत्त्वासीं पारणां सम्यकाले संत्यज्य विग्रहं ॥ २८ ॥
विदेहे धातकील्लेहे मेरोरुत्तरतः कुरौ । शुक्त्वा पत्यत्रयं भोगं समारूढं त्रिविष्टपं ॥ २९ ॥
व्युत्तातः पुष्कलावत्यां नगर्यां नंदियोपतः । वसुधायां समुत्पन्नो नामतो नंदिवर्धनः ॥ ३० ॥
नंदियोपोन्यदा धर्मं शुत्वोद्यानं प्रबुद्धवान् । नंदिवर्धनमाधाय पृथिवीपरिपालने ॥ ३१ ॥
यशोधरमुनेः पार्श्वे प्रव्रज्य सुमहत्तपः । कृत्वा स्वर्गं समारूढस्तनुं त्यक्त्वा यथाविधि ॥ ३२ ॥
गृह्धिधर्मसमासक्तो नमस्कारपरायणः । पूर्वकोटिमहाभोगान् भुक्त्वा श्रीनंदियर्धनः ॥ ३३ ॥
सन्यासेन तनुं त्यक्त्वा प्रयातः पंचमं दिवं । ततश्च्युतो विदेहेऽसिन् गिरिराजस्य पथिमे ॥ ३४ ॥
ख्याते शशिपुरे स्थाने विजयाद्भनगोचमे । सूर्यज्योऽभवद्विद्युल्लतायां रत्नमालिनः ॥ ३५ ॥
अन्यदा सिंहनगरं रत्नमाली महाबलः । मस्थितो विग्रहं कर्तुं यत्रासौ वज्रलोचनः ॥ ३६ ॥
रथैः प्रभास्वरैर्दिव्यैः पदादिगजवाजिभिः । नानाशस्त्रकृत्वच्चार्त्तैः सामर्तैः सुमहाबलैः ॥ ३७ ॥

तं दष्टोष्ठं धनुःपाणिं कथंचावृतविग्रहं । दग्धकाममरिस्थानं क्रोधादाग्नेयविधया ॥ ३८ ॥
 रथाग्राक्रुद्धमायांतं वेगिनं भीषणाकृतिं । नमस्थं सहसा कश्चिदमरोऽभिमदधाविति ॥ ३९ ॥
 रत्नमालिन् किमरब्धमिदं संरंभमुत्सृज । विबुध्यस्व वदाम्येप वृत्तांतं तव पूर्वकं ॥ ४० ॥
 इहासीन्नारते वास्ये मांसादोऽधमकर्मकृत् । गांधार्या भूतिरुच्चीभृदुपमन्युः पुरोहितः ॥ ४१ ॥
 साधोः कमलगर्भस्य श्रुत्वा व्याकरणं च सः । नाचरामि पुनः पापमिति व्रतमुपादंदे ॥ ४२ ॥
 पंचपत्योपमं स्वर्गे तेनायुः समुपाजितं । उपमन्यूपदेशेन भस्मसाद्भावमाहृतं ॥ ४३ ॥
 मुंचते सुकृतं चासाववस्कंदेन चारिभिः । अपत्य हिंसितः साकमुपमन्युः पुरोधसा ॥ ४४ ॥
 पुरोदितो गजो जातो युद्धेसौ जर्जरीकृतः । संप्राप्य जय्यमप्राप्यामितरैर्दुःखमाजनैः ॥ ४५ ॥
 पुनस्तत्रैव गांधार्या भूतिपुत्रस्य धीमतः । देव्या योजनगंधार्या पुत्रोभूदरिसूदनः ॥ ४६ ॥
 दृष्ट्वा कमलगर्भं च पूर्वजन्म समस्मरत् । व्रज्यासौ ततो मृत्वा शतारंहं सुरोऽभवं ॥ ४७ ॥
 स त्वं भूतिमृगो जातो मंदारण्ये दुराकृतिः । अकामनिर्जरा तस्य दावदग्धोस्य भूकुना ॥ ४८ ॥
 कंचोजेन सताकारि यत्त्वया कर्म दारुणं । किलजाख्येन तदासी (?) च्छर्करानरकं गतः ४९
 महाखेदानुबंधेन ततस्त्वं संप्रबोधितः । अयमुद्धृत्य जातोऽसि रत्नमाली स्ववेश्वरः ॥ ५० ॥

पद्यपुराणम् ।

पर्यप्तिनि न किं तानि दृःखानीत्युदितश्च सः । सूर्यजयंयुतं राज्ये निधाय कुलनन्दनं ॥ ५१ ॥
 वृषांतथ्रयणाचस्मात्परं निर्वेदमीयुषा । सूर्यजयेन सहितं सत्कर्मोदयचेतसा ॥ ५२ ॥
 रत्नमाली पुनर्नानादुर्गतित्रस्तमानसः । ययौ शरणमाचार्यं सौम्यं तिलकसुन्दरं ॥ ५३ ॥
 सूर्यजयस्तपः कृत्वा महाशुकमुपागमत् । च्युतोऽनरण्यराजर्षेः सुतो दशरथोऽभवत् ॥ ५४ ॥
 स्वल्पेन सुकृतेन त्वमुपास्तिप्रमुखैर्भवेः । न्यग्रोधवीजवद्बुद्धिं संप्राप्तोऽसि शुभोदयात् ॥ ५५ ॥
 नंदिवर्धनकालेन नंदिघोषपिता च यः । सोहं प्रियेयकाद्दष्टः सर्वभूतहितोऽभवं ॥ ५६ ॥
 यो भूतिरुपमन्युश्च तावंतौ तद्वशानुगौ । जनको कनकधेति जातौ सुकृतचेतसा ॥ ५७ ॥
 संसारे न परः कश्चिन्नात्मीयः कश्चिदंजसा । सैषा शुभाशुभैर्जतोरुद्धर्तपरिवर्तना ॥ ५८ ॥
 उदाहृतमिदं श्रुत्वा विनीतो धीतसंशयः । अनरण्यसुतो जातः प्रबुद्धः संयमोन्मुखः ॥ ५९ ॥
 सर्वोदरसमेतश्च संपूज्य चरणीं गुरोः । ग्रणम्य च विशुद्धात्मा प्रविवेश सुकोशलं ॥ ६० ॥
 एवं च मानसे चक्रे सार्वभूमीश्वरं पदं । पद्माय सुधिये दत्त्वा माधवीयां श्रेये गतिं ॥ ६१ ॥
 धर्मात्मा सुस्थिरो रामस्त्रिसमुद्रां वसुंधरां । अनुपालयितुं शक्तो भ्रातृभिः परिवारितः ॥ ६२ ॥
 चितयत्येवमेवास्मिन् राज्यमोदपरांमुखे । मुक्त्यर्थोदितचेतस्के श्रीमदश्वरये नृपे ॥ ६३ ॥

तिरोधानं गता कापि स्वच्छज्योत्स्नापटा श्रुत् । चंद्रास्याहिमभीतेव सरोसहनिरीक्षणा ॥ ६४ ॥
 प्राशः प्रालेयसंधातो विच्छाथीकृतनीरजः । हेमंतो जडवातेन व्याकुलीकृतविष्टपः ॥ ६५ ॥
 स्फुटिताधरपादांतः पृष्टन्यस्तपटच्चराः । दंतवीणाकृतस्वाना रूक्षव्याकुलमूर्धना ॥ ६६ ॥
 तित्तिरच्छदनच्छायक्रोडजंघा विभावसोः । सततात्सेवनात्कुक्षिपूरणाधूनचेतसः ॥ ६७ ॥
 शरीरच्छायया तुल्या प्रबबवत्रपुपत्वचः । दुर्गेहिनी वचःशत्रौरत्यन्तं तष्टमानसाः ॥ ६८ ॥
 काष्ठादानयनाशक्त्या दिवाभास्करतापिताः । कुठारादिधराः स्कंधौ दधानाः किणकर्कसौ ॥ ६९ ॥
 शाकाम्लखलकांधंतपरिपूरितकुक्षयः । दुःखं नयंति तत्कालं मुकुटदीपु घनोज्झताः ॥ ७० ॥
 वरप्रासादयातास्तु शीतसंगमहाराभिः । संवातांगा वरैर्वस्त्रैर्धूपामोदानुबंधिभिः ॥ ७१ ॥
 पद्मसं स्वादुसंपन्नं हेमक्यमादिपात्रगं । भुजानाः सुरभिस्निग्धमाहारं निजलीलया ॥ ७२ ॥
 कुंकुमप्रविलिप्तांगा असितागुरुधूपिताः । अधीणयननिश्चिता गवाक्षकृतवीक्षणाः ॥ ७३ ॥
 भीतनृत्यादिसंप्राप्ता विनोदं परमं सदा । भाल्यभूषणसंरात्राः सुभाषितकथोद्यताः ॥ ७४ ॥
 विनीताभिः कलाज्ञाभिः सरूपाभिः समं नराः । क्रीडंति वरनारीभिः तदा पुण्यानुभावतः ७५
 पुण्येन लभ्यते सौख्यमपुण्येन च दुःखिता । कर्मणामुचितं लोकः सर्वं फलमुपाप्नुते ॥ ७६ ॥

तदा दशरथो भीतो भृशं संसारवासतः । निर्वृत्यालिंगनाकांक्षी विरक्तो भोगवस्तुतः ॥ ७७ ॥
 द्वास्थमाश्रयपयद्भूमिन्यस्तजानुकरं द्रुतं । भद्राहय स्वसामंतान् मंत्रिभिः सहितानिति ॥ ७८ ॥
 नियुज्यात्मसमं द्वारे शासनं तेन तत्कृतं । आगतास्ते नमस्कृत्य यथास्थानमवस्थिताः ॥ ७९ ॥
 नाथाज्ञापय किं कृत्यमिति चोक्तेन भूभृता । विनीता जगदे शंसत्प्रव्रजामीति निश्चितं ॥ ८० ॥
 ततस्तन्मंत्रिणोवोचन् गण्यमानाश्च पार्थिवाः । नाथ किं कारणं जातं मतावस्यां तवाधुना ॥ ८१ ॥
 जगादासौ समक्षं भो नत्वेतत्सकलं जगत् । शुष्कं तृणमिवाजस्रं दक्षते मृत्युयद्दिना ॥ ८२ ॥
 अग्राह्यं यदभव्यानां भव्यानां ग्रहणोचितं । सुरासुरनमस्कार्यं प्रशस्यं शिवसौख्यदं ॥ ८३ ॥
 त्रिलोके प्रकटं सूक्ष्मं विशुद्धसुषुप्तमोज्झितं । श्रुतं तन्मुनितो जैनं भुतमद्य मयाचिरात् ॥ ८४ ॥
 परमं सर्वभावानां सम्यक्त्वमतिनिर्मलं गुरुपादप्रसादेन प्राप्तोहं वर्त्म निर्वृतेः ॥ ८५ ॥
 नानाजन्ममहावर्ती मोहपंकसमाकुलां । कुतर्कग्राहसंपूर्णां महादुःखोर्मिसंततां ॥ ८६ ॥
 मृत्युकल्लोलसंपुक्तां कुट्टिष्टलनिर्भरां । समाकंदमहारावां विधर्मजववाहिनीं ॥ ८७ ॥
 भवापगां मम स्पृत्वा नरकांभोधिगामिनीं । पश्यतांगानि कर्षते वित्रासेन समंततः ॥ ८८ ॥
 वृथावोचत मां किञ्चिदात्मानं मोहिता मृशं । तमसः प्रकटे देशे कुतः स्थानं रवौ सति ॥ ८९ ॥

अभिषिचत मे पुत्रं प्रथमं राज्यपालने । त्वरितं येन निर्विघ्नं प्रविशामि तपोवनं ॥ ९० ॥
 इत्युक्ते निश्चितं ज्ञात्वा महाराजस्य मंत्रिणः । सामंताश्च परं शोकं प्राप्ता चिनतमस्तकाः ॥ ९१ ॥
 लिखंतो भूमिमंगुल्या चाष्पाकुलनिरीक्षणाः । क्षणेन निष्प्रभीभूतास्तस्युमौनं समाश्रिताः ॥ ९२ ॥
 प्राणेशं निश्चितं ज्ञात्वा निश्चिन्तयन्तस्तथं । एकीभूतं शुचं प्राप्तं सर्वमतःपुरं परं ॥ ९३ ॥
 विनोदान् प्रस्तुतान्मुक्त्वा चाष्पपूरितलोचनाः । भूषणस्वनभूयिष्ठं रुद्रदुः प्रमदांगनाः ॥ ९४ ॥
 पितरं तादृशं दृष्ट्वा भरतः प्रतियुद्धवान् । अचितयदहो कष्टं दुःखेद्यं स्नेहबंधनं ॥ ९५ ॥
 अव्यापारेण तावस्य किमेतेन प्रबोधिनाः । चिता राज्यगता कास्य प्रव्रज्यां कर्तुञ्छितः ॥ ९६ ॥
 आपृच्छया न मे किञ्चित्कार्यमाशु विशाम्यहं । तपोवनं महादुःखसंसारक्षयकारणं ॥ ९७ ॥
 देदेनापि किमेतेन व्याधिगेहेन नाशिना । बांधवेषु तु कावस्था स्वकर्मफलभोगिषु ॥ ९८ ॥
 जंतुरेकंकया दार्यं भवपादपसंकुले । मोहांधो दुःखविपिने कुरुते परिवर्तनं ॥ ९९ ॥
 ततः कलाकलापज्ञा भरतस्यैगितादिभिः । केकया चितितं ज्ञात्वा दधाना शोकमुत्तमं ॥ १०० ॥
 कथं मे न भवेद्भर्त्ता न च पुत्रो गुणालयः । एतयोर्वारणे कुर्वे कमुपायं सुनिश्चितं ॥ १०१ ॥
 एवं चितामुपेतायाः परमं व्याकुलात्मनः । तस्या चरोऽभवच्चित्ते गत्वा च त्वरितं ततः ॥ १०२ ॥

पञ्चपरायणम् ।

प्रीत्या परमया दृष्टा सावष्टमं नराधिपं । जगादार्घासने स्थित्वा तेजसा पुरुषान्विता ॥१०३॥
 सर्वेषां भूयतां नाथ पत्नीनां च पुरस्त्वया । मनीषितं ददामीति यदुक्ताहं प्रसादिना ॥१०४॥
 वरं संप्रति तं यच्छ मम कीर्तिसमुज्ज्वला । दानेन तेऽखिलं लोकं कीर्तिर्भ्रमति निर्मला १०५
 ततो दशरथोऽथोचद्वहि त्वं दक्षिणां प्रिये । प्रार्ययस्व यदिष्टं ते यच्छाम्येष वराशये ॥ १०६ ॥
 इत्युक्ते मुंचती वाष्पमयोचज्ज्ञातनिश्चया । कथं नाथ त्वया चेतः कृतं निष्ठुरमीदृशं ॥ १०७ ॥
 यद किं कृतमस्माभिर्येनासि त्यक्तमुद्यतः । ननु जीवितमायातमस्माकं त्वयि पार्थिव ॥१०८॥
 अत्यंतं दुर्धरोदिष्टा प्रयज्या जिनसत्तमः । कथमाश्रयितुं बुद्धिस्तामद्य भयता कृता ॥ १०९ ॥
 देवैर्द्रगद्व्येभोर्गेरिदं ते लालितं यपुः । कथं चक्ष्यति जीवेश्च श्रामण्यं विविधं परं ॥ ११० ॥
 एवमुक्त्वा जगादासौ कति सत्वस्य को भरः । वांछितं वद कर्तव्यं स्वयं यास्यामि सांप्रतं १११
 इत्युक्त्वा लिखितं क्षोणीं प्रदेशिन्या नतान्ना । जगाद नाथ पुत्राय मम राज्यं प्रदीयतां ११२
 ततो दशरथोऽथोचत्प्रिये कास्मिन्नपत्रपा । न्यासस्त्वया भयि न्यस्तः सांप्रतं गृह्यतामसौ ११३
 एवमस्तु शुचं मुंच निर्भ्रणोऽहं त्वया कृतः । किं वा कदाचिदुक्तं ते मया जनितमन्यथा ११४
 पश्यं लघणसंयुक्तमाहूय च कृतानति । ऊचे विनयसंपन्नं किंचिद्विगतमानसः ॥ ११५ ॥

वत्स पूर्वं रणे घोरं कलापारगयानया । कृतं केकयया साधु सारथ्यं मम दक्षया ॥ ११६ ॥
 तदा तुष्टेन पत्नीनां भ्रूतां च पुरो मया । मनीयितं प्रतिज्ञातं नीतं न्यासत्वमेतया ॥ ११७ ॥
 देहि पुत्रस्य मे राज्यमिति तं याचतेऽधुना । किमप्याकृतमापन्ना निरपेक्षा मनस्विनी ॥ ११८ ॥
 प्रतिज्ञाय तदेदानीं ददाम्यस्यै न चेन्मतं । प्रग्रज्यां भरतः कुर्यात्संसारालंघनोज्झितः ॥ ११९ ॥
 इमं च पुत्रशोकं कुर्यात्प्राणविवर्जने । अमेघं मम लोकोस्मिन्नकीर्तिर्वितथोद्भवा ॥ १२० ॥
 मर्यादा न च नामेयं यद्विधायाम्रजं क्षमं । राज्यलक्ष्मीवधूसंगं कनीयान् प्राप्यते सुतः ॥ १२१ ॥
 भरतस्याखिले राज्ये दत्ते स त्वं सलक्ष्मणः । कं गच्छेत्परमं तेजो दधानः ध्वजगोचरं ॥ १२२ ॥
 तदहं वत्स नोवेद्मि किं करोमीति पीडितं । अत्यंतदुःखवंगोरुचितावार्ततरस्थितः ॥ १२३ ॥
 ततः पद्मो जगादिव विभ्रद्विनयमुत्तमं । सद्भावप्रीतिचेतस्कः पादन्यस्तनिरिक्षणः ॥ १२४ ॥
 तात रक्षात्मनः सत्यं त्यजास्मत्परिचिंतनं । शक्रास्यापि थिया किं मे त्वद्यकीर्तिमुपागते ॥ १२५ ॥
 जातेन ननु पुत्रेण तः कर्तव्यं गृहपिणा । येन नो पितरौ शोकं कनिष्ठमपि गच्छतः ॥ १२६ ॥
 पुनाति त्रायते चायं पितरं येन शोफतः । एतत्पुत्रस्य पुत्रत्वं प्रवदंति मनीषिणः ॥ १२७ ॥
 सभामुंजनी यावत्कथेयं वर्तते तयोः । तावद्भवति हन्मीति कठोरीकृतमानसः ॥ १२८ ॥

सौधादवतरदेगाश्लोकहाकारनादितः । निरुद्धो भरतः पित्रा स्नेहविवलवचेतसा ॥ १२९ ॥
 उपचिर्याकमारोप्य परिश्रज्य सुबुधितं । इति चाभिदधे भूमौ तिष्ठसुर्वशगः पितुः ॥ १३० ॥
 राज्यं पालयं वत्स त्वमहं यामिं तपोवनं । स जगौ न मजे राज्यं प्रात्राज्यं तु करोम्यहं १३१
 भञ्ज तावत्सुखं पुत्र सारं मनुजजन्मनः । नवेन वयसा कांतः वृद्धः संम्रवज्जिष्यसि ॥ १३२ ॥
 इत्युक्तेऽभिदधे तात किं मोहयसि मां वृथा । मृत्युः प्रतीक्षते नैव बालं तरुणमेव वा ॥ १३३ ॥
 गृहाश्रमे महावरस धूयते धर्मसंचयः । अश्वयः कुनैरः कर्तुं कुरुते राज्यसंगतः ॥ १३४ ॥
 इत्युक्तेऽभिदधे तात हृषीकवश्वर्तिनः । कामक्रोधादिपूर्णस्य का मुक्तिर्गृहसेविनः ॥ १३५ ॥
 मुनीनां परस केषांचिद्भवेनैकेन जायते । नैव मुक्तिस्ततो धर्म कुरु सन्न्यवास्थितः ॥ १३६ ॥
 इत्युक्तोऽभिदधे तात यद्यप्येवं तथापि किं । गृहधर्मेण तस्मिन् हि मुक्तयभावः सुनिश्चितः १३७
 अपि चानुक्रमान्मुक्तिर्न ममान्यस्य शोचिता । गरुडः किं पतंगानां वेगेन सदृशो भवेत् ॥ १३८ ॥
 कामार्चिषा परं दाहं व्रजंतः कुत्सिता वराः । जिह्वाधमांगकार्याणि कुर्वते न च निर्वृतिः ॥ १३९ ॥
 निक्षिप्यते हि कामाग्नौ भोगसर्विर्यथा यथा । नितरां वृद्धिमायाति तापकृत्स तथा तथा ॥ १४० ॥
 शुक्त्वा भोगान् दुरुत्पादान् दुरक्षान् क्षणमंगिनः । नियतं दुर्गतिं याति पापात्परमदुःखदं १४१

अनुमन्यस्य मां तात नितांतं जन्मभीरुकं । करोमि विधिनारण्ये तपोनिर्वृतिकारणं ॥ १४२ ॥
 अथ गेहेऽपि लभ्येत श्रेयो जनकनैर्वृतं । त्वमेव कुरूपे कस्मादस्य त्यागं महामति ॥ १४३ ॥
 तार्यते दुःखतो यस्मात्तपश्चाभ्यनुमोदते । एतत्तातस्य तातत्वं प्रवदंति विचक्षणाः ॥ १४४ ॥
 जीवितं धनितामिष्टं पितरं मातरं धनं । आतरं च परित्यज्य याति जीवोयमेककः ॥ १४५ ॥
 सुचिरं देवभोगेऽपि यो न तृप्तो हताशकः । स कथं नृप्तिभागच्छेन्मनुष्यमवभोगकैः ॥ १४६ ॥
 पिता तद्वचनं श्रुत्वा हृष्टरोमा प्रमोदतः । जगाद वत्स धन्योऽसि विबुद्धो भव्यकेसरी ॥ १४७ ॥
 तथापि धीर नो भंगः कदाचित्प्रणयस्य मे । त्वया कृतो विंभीतानां भवान् हि शिरसि स्थितः ॥
 शृणु सारथ्यतुष्टेन मयासौ जीवसंश्रये । अतिज्ञातं जनन्यास्ते वांछितं नृपसाक्षिकं ॥ १४९ ॥
 ऋणतां तच्चिरं नीतमद्याहं प्रापितोऽनया । राज्यं ग्रयच्छ पुत्रस्य ममेति बहुमानतः ॥ १५० ॥
 स त्वं निष्कटकं तात राज्यं शक्रोपमं कुरु । असत्यसंधानकीर्तिर्मे मात्रभीक्ष्विलं जगत् १५१
 इयं च तव शोकेन परमेणाभितापिता । माता अग्र्येत सौख्येन सततं लालितांगिका ॥ १५२ ॥
 न करोति यतः पातं पित्रोः शोकमहोदधौ । अपत्यत्वमपत्यस्य तद्वदंति सुमेधसः ॥ १५३ ॥
 ततः पद्मोऽपि तत्प्राणौ गृहीत्वैवमभाषत । त्रेमनिर्भरया पश्यन् दृष्ट्वा मधुरनिस्वनः ॥ १५४ ॥

तातेन भ्रातरुक्तं यत्क्रोन्यस्तद्भद्रदिजुं क्षमः । नहि सागररत्नानामुपपत्तिः सरसो भवेत् ॥१५५॥
वयस्तपोऽधिकारे ते जायतेऽद्यापि नोचितं । कुरु राज्यं पितुः कीर्तिरूहानु शशिनर्मला ॥१५६॥
इयं च शोकतप्तोऽगा माता यद्याति पंचतां । न तद्युक्तं महाभागे नंदने त्वादृशे सति ॥१५७॥
पितुः पालयितुं सत्यं त्यजामोऽपि घयं तनुं । कथं त्वं तु कुतं प्राज्ञः श्रियं न प्रतिपद्यसे ॥१५८॥
नद्यां निरावरण्ये वा तत्र वासं करोम्यहं । यत्र कश्चिन्न जानाति कुरु राज्यं यथेप्सितं ॥१५९॥
भोगं सर्वं परित्यज्य पंधानमपि संश्रितः । न करोमि पृथिव्यां ते कांचित्प्रीडां गुणालय ॥१६०॥
माश्वसीदीर्घमुष्णं च मुंच तावद्भवाद्भयं । कुरु वाक्यं पितुः क्षोणीं रक्ष न्यायपरायणः ॥१६१॥
इहवाकूणां कुलं श्रीमद्भूषयामलविभ्रमं । अत्यंतविपुलं भ्रातः शशी गृहकुलं यथा ॥ १६२ ॥
भ्राजते त्रायमानः सन् वाक्यं तद्विपतृकस्य यत् । लब्धवर्णेऽरिदं भ्रातुर्भ्रातृत्वं परिकीर्तितं १६३
इत्युक्त्वा भावतः पादौ शिरसा भूतलस्पृशा । पितुः प्रणम्य तप्ताग्नीध्रिर्गतो लक्ष्मणान्वितः ॥
अत्रांतरे नृपो मूर्छो संप्राप्तोऽपि न केनाचित् । ज्ञातः स्तंभसमायुक्तवपुः पुस्तसमाकृतिः ॥१६५॥
स तूर्णं धनुरादायगत्वा नत्वा च मातरं । आपृच्छयतां च गच्छामि तावदन्यमर्होमिति १६६
सखीत्वं मूर्छया तस्या दुःखज्ञाननिवारणात् । क्षणं कुनं परिप्राप्तसंज्ञाचास्त्राकुले क्षणा ॥१६७॥

ऊनेऽपराजिता हा त्वं वत्स क प्रस्थितोऽसि मां । कस्माच्चजसि सञ्चेष्ट क्षिप्त्वा शोकमहोदधौ ॥ १६८ ॥
मनोरथशर्तः पुत्र त्वं प्राप्तो दुर्लभो मया । प्रारोह इव शाखाया मातुरालंबनं सुतः ॥ १६९ ॥
परिदेवनेमेवं तां कुर्वती हृदयंगमं । जगाद प्रणतः पद्मो मातृमक्तिपरायणः ॥ १७० ॥
अत्र मागाद्विपादं त्वं दक्षिणस्यामहं दिशि । निरूप्य संश्रयं योग्यं नेष्यामि त्वां विसंशयं ॥ १७१ ॥
तातेन पृथिवी दत्ता जननीचरदानतः । भरतायेति ते कर्णजाहं नूनमुपागतं ॥ १७२ ॥
अंते तस्या महारण्ये विघ्न्याद्रौ मलयेऽथवा । अन्यस्मिन् चार्णवस्यांते पश्य मातः कृतं पदं ॥ १७३ ॥
मयि स्थिते समीपेऽस्मिन् लोके भास्करसंमते । आश्रययोगी कांतिर्भरतेर्दोर्न जायते ॥ १७४ ॥
ततः प्ररुदती माता जगादात्यंतदुःखिता । पुत्रं विनतमाश्रित्य स्नेहकातरलोचना ॥ १७५ ॥
तनयादीव मे गंतुमुचिनं भवता समं । कथं त्वाहमभ्यंती प्राणान् धारयितुं क्षमा ॥ १७६ ॥
पिता नाथोऽथवा पुत्रः कुलक्षीणां त्रयी गतिः । पितातिक्रांतकालो मे नाथो दीधाममृत्सुकः ॥
जीवितस्य त्वमेवकः सांप्रतं मेऽवलंबनं । त्वयापि रहिता साहं वद गच्छामि कां गतिं ॥ १७८ ॥
सोवोचदुपलैरयं क्षितिरत्यंतकर्कशा । भवत्या विपमा पद्मथां गंतुं सा शक्यते कथं ॥ १७९ ॥
तस्मादेक एवाहं विधाय सुखमाश्रयं । यानेन केनचिन्नेष्ये भवतीं त्यजनं कुतः ॥ १८० ॥

यथा स्पृशामि ते मातः पादोवेष तथा ध्रुवं । आगमिष्यामि नेतुं त्वं मुंच कार्यविचक्षणे ॥१८१॥
 एवमुक्ते विपुक्तः सन् परिसांत्वा सुभाषितैः । पुनश्च पितरं प्राप्तप्रबोधं प्रणिपत्य सः ॥ १८२ ॥
 श्रेयं मातृजनं गत्वा परिसांत्वा सुभाषितैः । अविपण्णमहाचेताः सर्वन्यायविचक्षणः ॥ १८३ ॥
 आनृचंभुपरिवर्गं कृत्वा संगमणं तथा । सीतायाः सदनं प्राप्तः प्रेमनिर्भरमानसः ॥ १८४ ॥
 प्रिये त्वं तिष्ठ चात्रैव गच्छाम्यहं पुरातरं । ततो जगाद साध्वीसा यत्र त्वं तत्र चाप्यहं ॥१८५॥
 मंत्रिणो नृपतीन् सर्वान् परिवर्गं च सादरं । आपृच्छच्छेषवर्गेऽपि भीषणो ह्यापताकुलः ॥१८६॥
 प्रीत्या संवर्धितं भूयः कृतालिंगनमारतं । मित्रवर्गं सवाध्याशं पुनरुक्तं न्यर्वतयत् ॥ १८७ ॥
 स्तिग्धेन चक्षुषा पश्यन् प्रधानान्याजिवारणान् । निरगच्छत्पितुर्गेहान्मन्दरस्थिरमानसः ॥१८८॥
 आहुर्बौकन् हुतं चारुन् सामंतान् वाजिवारणान् । यत्नेन न शूहीतास्ते परमन्यायवेदिना ॥१८९॥
 विदेशगमनोद्युक्तं दृष्ट्वा तं जानकी भृशं । श्रीमदंशुकसंवीता विकसत्यबलोचना ॥ १९० ॥
 प्रणम्य श्वसुरं शश्वराच्छय च सुहृज्जनं । विनीतानुययौ नाथं पौलोमीव सुराधिपं ॥ १९१ ॥
 दृष्ट्वा तमुद्यतं गंतुं स्नेहनिर्भरमानसः । लक्ष्मणोऽचितयत्क्रोधं वहन्नयनलक्ष्णं ॥ १९२ ॥
 अन्यायमीदृशं कर्तुं कथं तातेन वाछितं । स्वार्थसंसक्तानित्याशं धिक् सौणमनपोक्षितं ॥ १९३ ॥

अहो महानुभावोयं ज्यायान् पुरुषसचमः । मुनेरपीदृशं स्वातं दुष्करं जातु जायते ॥ १९४ ॥
 किमर्थं करोम्यन्यां मृष्टियुत्तृज्य दुर्जनात् । भरतस्य बलादाहो करोमि विमुखां श्रियं ॥ १९५ ॥
 विधातुमथ सामर्थ्यं भनञ्मि चिरमूर्जितं । निरुद्धथापादयोज्येष्टं करोमि श्रीसमुत्सुकं ॥ १९६ ॥
 न युक्तमथवा चित्तं जातक्रोधानुगस्य मे । क्रोधः करोति मोहांधमपि दीक्षामुपाश्रितं ॥ १९७ ॥
 किमनेन विचारेण कृतेनानुचितेन मे । ज्येष्ठस्तातथ जानाति सांप्रतासांप्रतं बहु ॥ १९८ ॥
 सितकीर्तिसमुत्पत्तिविधातव्या हि नः पितुः । तूष्णीमिवानुगच्छामि ज्यायसं साधुकरिणं ॥ १९९ ॥
 प्रथमस्य स्वयं कोपमित्यादाय शरासनं । प्रशाम्यापृच्छय चाशेषं जनं गुरुपुरस्सरं ॥ २०० ॥
 महाचिनयसंपन्नौ मार्गयोग्यकृताकृतिः । लक्ष्मीनिलयवक्षस्कः पद्मस्यानुपदं ययौ ॥ २०१ ॥
 पितरौ परिवर्गेण सहितौ तनयान्वितौ । वर्षेव कुर्वाणौ तौ धाराभिर्नयनाभसा ॥ २०२ ॥
 परिसांत्वनद्यरिभ्यां प्राप्ताभ्यां निश्चयं परं । कृच्छान्निवर्तितौ ताभ्यां प्राणिपत्य पुनः पुनः ॥ २०३ ॥
 निर्धृत्यमानबंधूनां समूहेनान्विताविमौ । राजगेहाद्विनिर्क्रांतौ देवान्विव सुरालयात् ॥ २०४ ॥
 वर्तते किमिदं मातः कस्येदं व्रतमीदृशं । अभाग्येयं पुरी कष्टमथवा सकला मही ॥ २०५ ॥
 मामोज्जेन समं दुःखमेताभ्यां सह गम्यते । महासक्ताविमौ कुच्छाद्दरणीधरगहरात् ॥ २०६ ॥

पद्मपूरणम् ।

पश्य सीता कथं याति नाथेनानुमोदिता । अस्या सुविहितं सर्वं णतिभ्राता करिष्यति ॥ २०७ ॥
 अहो परमधन्येयं जानकी रूपशालिनी । विनयांशुकसंवीता भर्तारं यानुगच्छति ॥ २०८ ॥
 अस्माकमपि नारीणामेवैव भवताद्गतिः । उदाहरणभूतेयं भर्तृदेवतयोपिताम् ॥ २०९ ॥
 पश्य मातरमुज्जित्वा नेत्रांपुष्पाविताननां । एष लक्ष्मीधरो गंतुमुद्युक्तो ज्यायसा समं ॥ २१० ॥
 अहो प्रीतिरहो भक्तिरहो शक्तिरहो क्षमा । अहो विनयसंसारः श्रीमतोऽस्य विराजते ॥ २११ ॥
 भरतस्य किमाकृतं कृतं दशरथेन किं । रामलक्ष्मणयोरेषा का मनीषा व्ययस्थिता ॥ २१२ ॥
 कालः कर्मभरो देवं स्वभावः पुरुषः क्रिया । नियतिर्वा करोत्येवं विचित्रकसमीहितं ॥ २१३ ॥
 वर्ततेनुचितं चाढं क्व गता स्थानदेवताः । एवमादिस्त्वदा जप्ते ध्वनिर्जनसमूहतः ॥ २१४ ॥
 कुमारभ्यां समं गंतुमुत्सुकं सकलं जने । पुरी सून्यगृहा जाता नष्टाशेषसमुत्सवा ॥ २१५ ॥
 पुष्पप्रकरसंपूर्णाः समस्ता द्वारभूमयः । पिच्छलत्वं समानीताः शोकपूर्णजिनाधुभिः ॥ २१६ ॥
 जनस्योत्सार्यमाणस्य विरूपिण्यो नरोत्तमैः । वीचयः सागरस्येव विशोभ्यंते महानिलैः ॥ २१७ ॥
 भक्तिभिः पूज्यमानोऽपि संभाषणसमुद्यतः । दाक्षिण्यपरमः पद्मो मेने विभं पदे पदे ॥ २१८ ॥
 प्रसक्त इव तं द्रष्टुमसंजसमीदृशं । मंदं मंदांशुसंघातो रविरस्तध्रुपागमत् ॥ २१९ ॥

रविणा दिवसस्यांते त्यक्ताः सर्वमरीचयः । ज्येष्ठचक्रधरेणैव संपदो श्रुक्तिमिच्छता ॥ २२० ॥
 दधाना परमं रागमुचितां परयोगिनी । अन्विष्याय रविं संध्या सीता दाशरथि यथा ॥ २२१ ॥
 ततो विशेषविज्ञानयिष्वंसनविधायिना । रामप्रज्याध्वेनेव तमसा व्याततं जगत् ॥ २२२ ॥
 अनुप्रयातुकामस्य कर्तुं लोकस्य वंचनं । ससीतौ तारेशस्य स्थानं प्राप्ता क्षयामुखे ॥ २२३ ॥
 भर्वातकस्य भवनं नित्यालंकृतपूजितं । चंदनाम्भोजलिप्तक्षमं त्रिद्वारं तुंगतोरणं ॥ २२४ ॥
 दर्पणादिविभूषं तत्ससीतौ सम्रदक्षिणं । प्रविष्टावनपेक्षौ तौ यथाविधि विशारदौ ॥ २२५ ॥
 तृतीये तु जनौ द्वारे प्रतिहारेण रुध्यते । कर्मणा मोहनीयेन शिवमिच्छन् कुदृष्टिवत् ॥ २२६ ॥
 स्थापयित्वा धनुर्वर्म पुंडरीकनिभेक्षणौ । जिनेन्द्रवदनं दृष्ट्वा तौ परां धृतिमागतौ ॥ २२७ ॥
 मणिपीठस्थितं सौम्यं प्रलंबितशुजद्वयं । श्रीवत्सभामुरारिस्कं व्यक्तनिश्शेषलक्षणं ॥ २२८ ॥
 संपूर्णचंद्रवदनं विबुद्धकमलक्षणं । अस्मर्यमाणनिर्मोणं विबमष्टादशं जिने ॥ २२९ ॥
 प्रणम्य सर्वभावेन समर्च्य च सादरौ । स्थितौ गङ्गा विभावर्यौ चिंतयंतौ सुहृज्जनं ॥ २३० ॥
 तत्र तावुपितौ ज्ञात्वा मातरः पुत्रवत्सलाः । एत्य वाष्पाकुलाः स्नेहात्परिष्वज्य पुनः पुनः २३१
 पुत्राभ्यां सह संमंज्य दर्शने वृत्तिवर्जिताः । दोलारूढमिवात्मानो जग्मुर्दशरथं पुनः ॥ २३२ ॥

सर्वासामेव शुद्धीनां मनःशुद्धिः प्रशस्यते । अन्यथालिङ्ग्यतेऽप्यत्यमन्यथालिङ्ग्यते पतिः ॥२३३॥
 ततस्ता गुणलावण्यरूपवयमहोदयाः । जग्मुर्मधुरवादिन्यः प्रियं मंदरनिश्चलं ॥ २३४ ॥
 कुलपोतं निमज्जतं प्रियशोकमहार्णवे । संधारयमसौमित्रि विनिवर्तय राघवं ॥ २३५ ॥
 सौबोचत्तमसा युक्तं जगद्वात्र विकारिकं । प्रमाणं चेन्मदीयेच्छा सुखमेवास्तु जंतुषु ॥ २३६ ॥
 जन्ममृत्युजराव्याधौर्मास्म कश्चिद्विवाध्यतां । नाना कर्मस्थितौ त्वस्यां को नु शौचति कोविदः २३७ ॥
 पयोसिर्नास्ति मृष्टानामिष्टानां दर्शनेषु वा । बांधवानां सुखानां च जीवितस्य धनस्य च ॥२३८॥
 असमाप्तैर्द्वित्रयसुखं कदाचित्स्थितिसंश्रये । पथी वृक्षमिव त्यक्त्वा देहं जंतुर्गमिष्यति ॥ २३९ ॥
 पुत्रवंत्यो भवंत्योऽत्र निवर्तयत सत्सुतौ । उपयुक्तं सुविश्रब्धा पुत्रभोगोदयद्युतिं ॥ २४० ॥
 त्यक्तराज्याधिकारोहं निवृत्तः पापचेष्टिताद् । भवादुग्धं भयं प्राप्तः करोमि चरितं मुनेः ॥२४१॥
 एवं निश्चितचित्तो । दशरथनृपतिस्समग्रमौदासीन्यं ॥

भजे रविसमतेजाः । सकलकुमावाभिलाषदोषविमुक्तः ॥ २४२ ॥

इत्यार्षे रविषेणाचार्यप्रोक्ते पञ्चचरिते दशरथप्रब्रज्याभिधानं नामैकात्रिंशत्तमं पर्व ।

अथ द्वात्रिंशत्तमं पर्व ।

अथ तत्र क्षुणं नीत्वा निद्रांतौ धृतकंकटौ । अर्धरात्रे महाध्याति निश्शब्दे शांतमानवे ॥ १ ॥
विषाय जानकी मध्ये जिने नत्वा सकार्मुकौ । सुवेपौ प्रस्थितौ दीपैः पश्यंतादिव कामिनः ॥ २ ॥
कश्चित्सुरतलिङ्गागो बाहुपंजरवर्तिनी । कृत्वा प्राणसर्मा निद्रामतिगाढां निषेवते ॥ ३ ॥
कृत्वापराधकः पूवं कौपिनीं कश्चिदंगनां । प्रत्याययत्यलीकेन क्षपथेन पुनः पुनः ॥ ४ ॥
अपरो मानमुत्सृज्य कांतया स्मरतस्या । कृतकं कोपमायातः सुवाग्भिः परिसात्व्यते ॥ ५ ॥
सुरतायासलिङ्गागा देहे कस्यचिदंगना । लीना तत्त्वमिव प्राप्ता गाढां निद्रां निषेवते ॥ ६ ॥
नवसंगमनां कश्चिज्जायां विमुखवर्तिनी । कुञ्जाल्पस्तावमानीय संभाषयति संमदी ॥ ७ ॥
कस्मैचित्पूर्वैर्गुण्यं कथयत्यंगनाखिलं । अपरो वेदयत्यस्मै विस्रब्धः कृतमाननः ॥ ८ ॥
कश्चित्परगृहं प्राप्तो धूर्तः संकुचितांगकः । उद्धासयति मार्जारं वातायनकृतस्थितिं ॥ ९ ॥
अपरः कृतसंकेतां शून्यदेवकुलांतरं । कुलटामाकुलीभूतो मुद्गरुत्थाय वीक्षते ॥ १० ॥
निरादुपगतं कंचिद्वध्नरोपाभिसारिका । ताडयत्युचरीयेण बध्वा मेखलया खलम् ॥ ११ ॥

अभिसारिक्या साकमन्यः प्राप्यसमागमं । शुनोऽपि पदशब्देन याति त्रासमनुत्तमं ॥ १२ ॥
 इति निर्युद्धदेशेषु मंडपेषु च कामिनां । शृण्वती वीक्ष्यमाणौ च वृत्तांतौ जग्मतुः शनैः ॥ १३ ॥
 अपहारेण निर्गत्य पुरीतः पश्चिमेन तौ । आश्रितौ मार्गयोगेन दक्षिणौ दक्षिणां दिशं ॥ १४ ॥
 त्रियामतिं ततोऽस्पष्टे सामंता वेगवाहिनः । राघवेण समं गंतुमुत्सुका भक्तिनिर्भराः ॥ १५ ॥
 यथाश्रुति परिज्ञाय बंधुवंचनकारिणः । समीपं रामदेवस्य प्रापुर्मथरगामिनः ॥ १६ ॥
 ते चक्षुर्गोचरीकृत्य समेतौ रामलक्ष्मणौ । महाविनयसंपन्नाः पद्म्यामेव डुढौकिरे ॥ १७ ॥
 अणिपत्ते च भावेन संक्रमे संवभाषिरे । यावत्तावन्महासैन्यं तद्रवेपार्थमाययौ ॥ १८ ॥
 प्रशशंसुध ते सीतामितिनिर्मलचेतसः । वयमस्याः प्रसादेन राजपुत्रौ समागताः ॥ १९ ॥
 अयास्यद्यदि नैताभ्यां सममेपा सुमंधरा । ततः कथमिव प्राप्स्यामिती पवनरंहसौ ॥ २० ॥
 इयं नः सुसती माता परमप्रियंकारिणी । एतस्याः सदृशा नान्या प्रशस्तास्ति क्षितादिह ॥ २१ ॥
 तौ सीतागतिचित्तत्वात्मंदमंदं नरोत्तमौ । गत्युत्तमात्रमध्वानं सुखयोगेन जग्मतुः ॥ २२ ॥
 सस्यानि बहुरूपाणि पश्यंतौ क्षितिमंडले । सरांसि कंजरम्याणि तस्मै गगनस्पृशः ॥ २३ ॥
 आपूर्यमाणपर्यंतौ वेगवन्निर्जराधिपः । घनागमेनदीगंगाकालिंदीप्रवहाविव ॥ २४ ॥

ग्रामखेटमटंघेषु घोषेषु नगरेषु च । लोकेन पूजितो वीरो भोजनादिभिरुत्तमौ ॥ २५ ॥
 केचिद्व्यजलेदेन सामंता व्रजतोस्तयोः । पश्चादद्वापियत्यैव विवृत्ता ज्ञातनिश्चयाः ॥ २६ ॥
 अपरे प्रपया केचिद्भीत्यान्ये भक्तितत्पराः । अव्रजन् विनयात्पद्म्या दत्त्वा दुःखस्य मानसं २७
 ततो हरिगजघातसंकुलारागभरवां । परियाग्राटवीं प्राप्नौ लीलया रामलक्ष्मणा ॥ २८ ॥
 तस्यां बहूलश्वर्यो तुल्यध्वातां महानगैः । निम्नगां शर्वरीमेतौ श्वराश्रितरोधसां ॥ २९ ॥
 तस्या रौधसि विश्रम्य नानास्वादुफलोचिते । कांश्चित्प्रावर्तयद्भूपान् पद्मः सुप्रतिबोधनः ॥ ३० ॥
 महतापि प्रयत्नेन निवृत्ता नापरे नृपाः । पद्मेन सहितं गंतुं किल संजातनिश्चयाः ॥ ३१ ॥
 ततस्ते निम्नगां दृष्ट्वा महाभीलावभासिनीं । चंडवेगोमिसंघातनिमित्तोदारनिश्चितां ॥ ३२ ॥
 उन्मज्जत्प्रथलग्राहकृतकल्लोलसंकुलां । वीचीमालासमाधातनिपतन्मृदुरोधसां ॥ ३३ ॥
 महींद्रकंदरास्फालप्रति छत्कारनादिनीं । उद्धर्तमानमीनांगस्फुरद्भ्रास्करोचियां ॥ ३४ ॥
 उव्वृत्तनक्रद्भत्कारजात दूरगशीकरां । उड्डीयमाननिष्क्षेपभयपूर्णपतत्रगां ॥ ३५ ॥
 संत्रासकंपमानांगा जगू रामं सलक्ष्मणं । समुच्चारय नाथास्मानपि पद्मप्रसादवान् ॥ ३६ ॥
 भृत्यानां भक्तिपूर्णानां प्रसादं कुरु लक्ष्मण । देवि ते कुर्वते वाक्यं जानकी ब्रूहि लक्ष्मणं ॥ ३७ ॥

पद्मपुराणम् ।

एवमादिगदंतस्ते कृपणा बहु तां नदीं । दुर्दोकिरे प्रसमुथ्य नानाचेष्टाविधायिनः ॥ ३८ ॥
 ततस्तान् राघयोऽयोचद्विश्रब्धो रोधसि स्थितः । अधुना विनिवर्तध्वं भद्रा भीममिदं वनं ॥ ३९ ॥
 अस्माभिः सह युष्माकमियानैव संगमः । एषा नद्यधधिर्जाता भवतीत्सुक्यवर्जिता ॥ ४० ॥
 तावत्न भरतः स्वामी सर्वेषां वो निवेदितः । विसाध्वसास्तमावृत्य तिष्ठत क्षितिपालिनः ॥ ४१ ॥
 ततस्ते पुनरित्यूजुर्नोधास्माकं भवान् गतिः । प्रसादं कुरु मात्याक्षीरस्मान् कारुण्यकोविद ॥ ४२ ॥
 त्रिराश्रयाकुलाभूता त्वयेयं रहिता प्रजा । वद कं शरणं यातु सदृशः कस्तवापरः ॥ ४३ ॥
 व्याघ्रसिंहगर्जद्रोदिव्यालजालसमाकुले । वसामो भवता सार्धमरण्ये न विना दिवि ॥ ४४ ॥
 तनोति वर्तेते चिंचं प्रतियामः कथं वयं । महत्तत्त्वमेतेन हृषीकेश्वर्जिते ननु ॥ ४५ ॥
 किं नो गृहेण किं भोगैः किं दारैः किं बंधुभिः । भवता नरत्वेन युक्तानां पापकर्मणां ॥ ४६ ॥
 क्रीडास्वपि त्वया देव वंचिता स्मो न जातुचिद् । सम्मानेनाधुना कस्माज्जातोऽस्यत्यंतनिष्ठुरः ४७
 कोपराधो वदास्माकं भवचरणरेणुना । परमां वृद्धिमेतानां भक्तानां भृत्यवत्सल ॥ ४८ ॥
 अहो जानकि लक्ष्मींश्च रचितोयं शिरोजलिः । प्रसादयितमीशं नः प्रसादी भवतोरयं ॥ ४९ ॥
 सीता लक्ष्मीधरश्चैवमुच्यमानौ सुदक्षिणौ । तस्थतुः पद्मपादाग्रन्यस्तनेत्री निरुत्तरो ॥ ५० ॥

ततः पद्मो जगादेदं भवतामुचरं स्फुटं । निर्वर्तध्वमयं मद्रा यातोऽस्मि सुखमास्यतां ॥ ५१ ॥
 इत्युक्त्वा निरपेक्षौ तौ परमोत्साहसंगतौ । अवतरतुरत्यन्तगंभीरां तां महापद्मां ॥ ५२ ॥
 उत्तीर्णः सरितं पद्मो जानकीं विक्रचेक्षणां । करेण सुखमादाय पनिघ्नीमिव दिग्गजः ॥ ५३ ॥
 अमोचिद्वारचिह्नानपुधयोः सा तयोर्धुनी । नाभिदम्नी यभूवोद्यां क्रीडामाचरतोधिंरं ॥ ५४ ॥
 तदातिशोभते सीता पद्महस्ततलस्थिता । सुधीरा श्रीरिवोत्तुंगशतपत्रगृहस्थिता ॥ ५५ ॥
 पारगः सीतया सार्धं लक्ष्मणेन च म क्षणात् । घृक्षरं तार्धिमायातयेतस्तं मनघिग्रहः ॥ ५६ ॥
 विप्रलापं ततः कृत्वा महान्तं साधुलोचनाः । भवनाभिमुखीभूताः केचित्कृच्छ्रेण भूभृतः ॥ ५७ ॥
 तदाद्यान्यस्तनेत्रास्तु केचित्पुस्तमया इव । तस्थुः प्राप्यापरं मूर्च्छां नियतुर्धरणीतले ॥ ५८ ॥
 विबोध्य केचिदत्रोत्तुङ्धिं कृ संसारमसारकं । धिग्भोगान्भोगिशोभाभान् भंगुरान्भीतिमाचिनः ॥ ५९ ॥
 ईदृशमपि शूराणां यत्रात्रस्थेयमीदृशी । तत्र ग्रहणमस्मासु किमरेण्डप्रफल्गुषु ॥ ६० ॥
 वियोगमरणव्याधिजराव्यसनभाजनं । जलबुद्बदनिस्सारं कृतमं धिक् शरीरकं ॥ ६१ ॥
 भाग्यवंतो महासत्त्वास्ते नराः श्लाघ्यचेष्टिताः । कपिभ्रूभंगुरां लक्ष्मीं ये तिरस्कृत्य दीक्षिताः ६२
 इति निर्वेदमापन्ना बहवो नरसत्तमाः । प्रव्रज्याभिमुखीभूता वभ्रमुस्तत्र रोधसि ॥ ६३ ॥

पद्मपुराणम् ।

अधेक्षांचकिरे तुंगं विशालं शुभमालयं । परिवीतमतिश्याममहानोकहमालया ॥ ६४ ॥
 अनुसुप्तं ते नानापुष्पजातिसमाकुलं । भकरंदरसास्वादं गुंजत्संभ्रांतपदपदं ॥ ६५ ॥
 ददृशुश्च धिवेकेषु देशेषु समवस्थितान् । साधून् स्वाध्यायसंस्कृतमानसान् पुरुतजसः ॥ ६६ ॥
 क्रमेण ताश्चमस्यंतः शर्नैर्मस्तकपाणयः । विविशुर्जिननाथस्य भवनं भृशमुज्वलं ॥ ६७ ॥
 रम्येष्वद्रिनिर्तरेषु काननेषु सौरस्त्ये च । तत्र काले मही प्रायो भूषितासीज्जिनालयैः ॥ ६८ ॥
 तत्र कृत्वा नमस्कारं जिनानां शुभ्रभावनाः । रत्नसंभवगंभीरं संयतैर्द्रुडुङ्गाकिरे ॥ ६९ ॥
 प्रणम्य शिरसा तस्य संवेगभरवादिनः । नाथोच्चारय संसारादस्मादिति वभाषिरे ॥ ७० ॥
 सत्यकं तु गणेशेन तथास्त्विति कृतध्वनौ । जगुस्ते परमं तोषं निर्गताः स्मो भवादिति ॥ ७१ ॥
 निदग्धौ विजयो मेरुः क्रूरः संग्रामलोलुपः । श्रीनागदमनो धीरः शूठः शत्रुदमो धरः ॥ ७२ ॥
 विनोदः कंटकः सत्यः कठोरः प्रियवर्धनः । एवमाद्या नृपा धर्म नैर्ग्रन्धं समश्निश्चयन् ॥ ७३ ॥
 साधनानि भटास्तेषां गृहीत्वा नगरीं गताः । द्रुतमर्पयितुं दीनाः पुत्रादीनां त्रपाचिताः ॥ ७४ ॥
 अणुव्रतानि संगृह्य केचिन्निधमधारिणः । आराधयितुमुद्युक्ता वोधियुद्धिविभूषणाः ॥ ७५ ॥
 मम्यग्दर्शनमात्रेण संतोषमपरे गताः । श्रुत्वातिविमलं धर्मं जिनानां जितजन्मनां ॥ ७६ ॥

सामर्तैर्बहुभिर्गत्वा भरताय निवेदितः । वृत्तांतो सुस्थितथायं ध्यायन् किमपि दुःखितः ॥ ७७ ॥
 अथानरण्यराजस्य तनयः सुप्रबोधनः । राज्याभिर्पिचनं कृत्वा भरतस्य सुचेतसः ॥ ७८ ॥
 किञ्चित्पद्मविद्येन संतप्तं चित्तमुद्धहन् । शोकाभोधिमग्नेन परिवर्गेण वीक्षितः ॥ ७९ ॥
 कृतसात्वनमप्युच्चैर्विलपत्स समाकुलं । अंतःपुरं परित्यज्य नगरीतो विनिर्गतः ॥ ८० ॥
 गुरुभूजां परां कृत्वा द्वासप्ततिनृपान्वितः । सर्वभूतहितस्यांतं शिथ्रिये श्रमणश्रिया ॥ ८१ ॥
 अथाप्येकविहारस्य शुभं ध्यानमभीप्सतः । मानसं पुत्रशोकेन कलुपं तस्य जन्यते ॥ ८२ ॥
 अन्यदा योगमाश्रित्य दध्यावेवं विचक्षणः । धिक् स्तेहं भवदुःखानां मूलं बंधमिमं मम ॥ ८३ ॥
 अन्यजनमसु ये दारा पितृभ्रातृसुतादयः । क्व गतास्ते ममानादौ संसारे गणनोज्झिताः ॥ ८४ ॥
 अनेकशोभया प्राप्ता विविधा विषया दिवि । नरकानलदाहाश्च संप्राप्ता भोगहेतवः ॥ ८५ ॥
 अन्योन्यमक्षणादीनि तिर्यक्त्वे च चिरं मया । प्राप्तानि दुःखशल्यानि बहुरूपासु योनिषु ॥ ८६ ॥
 श्रुताः संगीतनिश्चाना वंशवीणा तु गामिनः । भूयश्च परमाक्रंदाश्चित्तदारणकारिणः ॥ ८७ ॥
 स्तेनेज्वप्सरसां पाणिर्लोलितो नेत्रहारिषु । पुनः कुठारघातेन दुर्वृत्तेन पृथक्कृतः ॥ ८८ ॥
 आस्वादितं महावीर्यमन्नं सुरभि पद्मं । त्रपुसीसादिकललं पुनश्च नरकावनौ ॥ ८९ ॥

वीक्षितं परमं रूपं मनोद्वयकारणं । पुनश्चात्यंतवित्रासकारणं दत्तवेषधुः ॥ ९० ॥
 आघ्रातः स चिरामोदो गंधो मुदितपद्मदः । पुनश्च पूतिरत्यंतमुद्वासितमहाजनः ॥ ९१ ॥
 आलिंगिता मनश्चोर्यो नार्यो लीलाविभूषणाः । पुनश्च कूटशाल्मल्यः तीक्ष्णकंटकसंकटाः ॥ ९२ ॥
 किं न स्पृष्टं न किं दृष्टं किं घ्रातं न किं श्रुतं । मुदुरास्वादितं किं न भवे दासेन कर्मणां ॥ ९३ ॥
 न सा धितिर्न तचोयं नासौ बह्निर्न सोऽनिलः । देहतां यो न मे प्राप्तो भवे संक्रामतश्चिरं ॥ ९४ ॥
 प्रलोभये स न ग्रीवोऽस्ति यो न प्राप्तः सहस्रशः । वित्रादितां मम स्थानं न तद्यत्रोपितोऽस्मि न ॥
 अशुभं देहभोगादि शरणं नास्ति विद्यते । संसारोयं चतुःस्थान एकोहं दुःखश्रुक्तिषु ॥ ९६ ॥
 अशुचैः कायतोऽन्योऽहं धारमक्षानि कर्मणां । संवरो वारणं तेषां निर्जरा जायते ततः ॥ ९७ ॥
 लोको विचित्ररूपोऽयं दुर्लभा बोधिसत्तमा । स्वाख्यातोऽयं जिनैर्धर्मः कुरुक्षेत्राधिगतो मया ॥ ९८ ॥
 स्यानेन मुनिदष्टेन विशुद्धैर्नवमादिना । आर्तघ्यानमसौ धीरः क्रमेण निरनीनशुत् ॥ ९९ ॥
 येषूच्छ्रितसितच्छत्रो वरस्त्वेरमाश्रितः । महाजिषु पराजिग्ये शत्रून्तथंतमुद्धतान् ॥ १०० ॥
 विपमानधिकुर्वाणः परीषद्गणान्भृशं । शांतस्तेष्वेव देशेषु निर्ग्रथो विजहार सः ॥ १०१ ॥
 नाये तथा स्थिते तस्मिन् विदेशे च गतेऽगजे । परं सुमित्रया सत्रा शोकं भजेऽपराजिता १०२

ते दृष्ट्वा दुःखिते वाढमजस्रासितलोचने । भरताभिश्चिग्रं मेने भरतो विपदारुणं ॥ १०३ ॥
 अर्थेयं दुःखमापन्ने भृशं ते वीक्ष्य केकया । पश्चादुत्पन्नकारुण्यात्पुत्रमेवमभाषत ॥ १०४ ॥
 पुत्र राज्यं त्यया लब्धं प्रणताखिलराजकं । पद्मलक्ष्मणनिर्मुक्तमलमेतन्न शोभते ॥ १०५ ॥
 विना ताभ्यां विनीताभ्यां किं राज्यं का सुखासिका । का वा जनपदे शोभा तव का वा सुवृत्तता ॥
 राजपुत्र्या समं चालो क तौ यातां सुखेधितौ । विमुक्तयादनौ मार्गे पापणादिभिराकुले ॥ १०७ ॥
 मातरी दुःखिते एते तयोर्गुणसमुद्रयोः । विरहे मापतां मृत्युमजस्रपरिदेवते ॥ १०८ ॥
 तस्मादानय तौ क्षिप्रं समं ताभ्यां महासुखः । सुचिरं पालय क्षोणीमेवं सर्वं विराजते ॥ १०९ ॥
 ब्रज तावन्त्यमारुह्य तुरंगं जातरं हसं । आग्रजाम्यहमप्येषा सुपुत्रानुपदं तव ॥ ११० ॥
 इत्युक्तो धृतिमासाद्य साध्वेवमिति तस्त्वनः । संभ्रातोऽथसहस्रेण भरतस्तत्पथं श्रितः ॥ १११ ॥
 कृत्यापुरस्सरान् पद्मपार्श्वान्प्रत्यागताञ्चरान् । पवनाथसमारूढः स ययौ भृशमुत्सुकः ॥ ११२ ॥
 प्राप्तश्च तामरण्यानीमनेकपकुलानुलं । नानावृक्षावृनादित्यां गिरिगह्वरभीषणां ॥ ११३ ॥
 बंधयित्वा महावृक्षैरुडुपानां संसंहतीः । तां धुनीमुचतारासी क्षणेन सहवाहनः ॥ ११४ ॥
 इतो दृष्टावितो दृष्टौ पुरुषौ सहयोयिता । इति पृच्छन्नगृण्वंश्च जगामानन्यमानसः ॥ ११५ ॥

अथ नौ परमारण्ये विभ्रान्तौ सरस्वतरे । ससीतौ भरतोऽग्रद्वयत्पार्थन्यस्तशरासनी ॥ ११६ ॥
 प्रभूतदिव्यभ्रातं ताभ्यां सीता व्यपेक्षया । पद्मभिर्दिनेस्तमुद्देशं भरतः प्रतिपन्नवान् ॥ ११७ ॥
 अरनीयं तुरंगाण मार्गं लोचनगोचरं । गत्वा पद्मां समाश्लिष्य पादौ पद्मस्य मूर्छितः ॥ ११८ ॥
 ततो विभ्रोऽधितस्तेन कृत्वा संभाषणं क्रमात् । मूर्द्धोजलिर्जगद्दिव्यं पद्मं विनतविग्रहः ॥ ११९ ॥
 चिडंचनमिदं कस्माद्वाय मे भवता कृतं । परं राज्यापदेशेन न्यायसर्वस्व कोविद ॥ १२० ॥
 आम्नां तावदिदं राज्यं जीवितेनापि किं मम । भवता विप्रयुक्तस्य गुरुचेष्टितकारिणा ॥ १२१ ॥
 उत्तिष्ठ ह्यसुरीं यामः प्रसादं कुरु मे प्रभो । राज्यं पालय निश्चेपं यच्छ मेतिसुखासिकां ॥ १२२ ॥
 ममामि छत्रधारस्ते दृशुग्रधमराश्रितः । लक्ष्मणः परमो मंत्री सर्वं सुविहितं ननु ॥ १२३ ॥
 पद्मात्पापानलेनालं संतप्ता जननी मम । तव लक्ष्मीधरस्यापि वर्तते शोककारिणी ॥ १२४ ॥
 प्रवीत्येवमगौ यावत्केकया तावदागता । वेगिनं रथमारुह्य सामंतशतमध्यगा ॥ १२५ ॥
 दृष्ट्वा परमशोकं निर्मरीकृतमानसा । हाकारमुसुरा चेतावालिग्य रुदिता चिरं ॥ १२६ ॥
 ततोऽश्मसरितश्छेदं विप्रलापेऽतिखेदिता । क्रमात्संभाषणं कृत्वा केकयैवमभाषत ॥ १२७ ॥
 पुत्रोऽन्तिष्ठ पुरीं यामः कुरु राज्यं सदानुजः । ननु त्वया विहीनं मे सकलं विपिनायते ॥ १२८ ॥

भरतः शिशुणीयोयं तयात्यंतमनीषिणः । स्वर्णेन नष्टबुद्धेर्म धमस्व दुरनुष्टितं ॥ १२९ ॥
 ततः पद्मो जगादैवं किं न चेत्सि त्वमविके । क्षत्रिया ननु कुर्वति सकृत्कार्यमनन्यथा ॥ १३० ॥
 उक्तं तागेन यत्सत्यं तत्कर्तव्यं मया त्वया । भरतेन च दुष्कीर्तिर्माभूदस्य जगत्त्रये ॥ १३१ ॥
 पुनश्चोवाण भरतं भ्रातर्मर्गाद्विचिंततां । शंक्ते यद्यनाचारान्नायं मदनुमोदनात् ॥ १३२ ॥
 इत्युत्वा पुनरप्यस्य पद्मो राज्याभिषेचनं । चकार कानने रम्ये समक्षं सर्वभूभृतां ॥ १३३ ॥
 प्रणम्य कैकया शाल्या संमाप्य च पुनः पुनः । भ्रातरं च परिष्वज्य ग्राहिणोत्सोऽतिकृच्छ्रतः ॥ १३४ ॥
 तौ विधाय यथायोग्यमुपचारं सतीतयोः । रामलक्ष्मणयोरीतो मातापुत्रौ यथागतं ॥ १३५ ॥
 परिध्वस्ताग्निलब्धं सर्वप्रकृतिशीख्यदं । चकार भरतो राज्यं प्रजासु जनकोपमः ॥ १३६ ॥
 राज्ये तथाविधेष्वस्य धृतिर्नाभूदपि क्षणं । दुस्सहं दधमानस्य शोकशल्यं मनस्विनः ॥ १३७ ॥
 त्रिकालमरुनाथस्य वंदारुर्भोगमंदधोः । ययौ श्रोतुं च सद्धर्मं चैत्यमस्येयती धृतिः ॥ १३८ ॥
 तत्राचार्यो धृतिर्नाम स्वपराममपारगः । महता साधुसंधेन सततं कृतसेवनः ॥ १३९ ॥
 अग्रतोऽवग्रहं तस्य चकार भरतः सुधीः । पद्मदर्शनमात्रेण करिष्ये मुनितामिति ॥ १४० ॥
 कृतावग्रहेभ्यं तमुवाच भगवान् धृतिः । कुर्वन् मयूरध्वंनानां नर्तनं धीरया गिरा ॥ १४१ ॥

भव्य भो यावदायाति पद्मः पद्मनिरीक्षणः । तावद्बृहस्पधर्मेण भवाप्तपरिकर्मकः ॥ १४२ ॥
 अत्यंतदुस्सहा चेष्टा निर्ग्रथानां महात्मनां । परिकर्मविशुद्धस्य जायते सुखसाधना ॥ १४३ ॥
 उपरिष्ठात्करिष्यामि काले तप इति ह्रियन् । अनेको मृत्युमायाति नरोतिजडमानसः ॥ १४४ ॥
 अनर्घ्यरत्नसदृशं तपो दिग्वाससामिति । एवमप्यक्षमं वक्तुं परस्तस्योपमा कुतः ॥ १४५ ॥
 कर्त्तव्यास्तस्य धर्मोयमुक्तोयं गृहिणां जिनैः । अत्रमादी भवेत्तस्मिन्निरतो बोधिदायिनि ॥ १४६ ॥
 यथा रत्नाकरद्वीपं मानवः कश्चिदागतः । रत्नं यत्किञ्चिदादत्ते यात्यस्य तदनर्घतां ॥ १४७ ॥
 तथास्मिन्नियमद्वीपे शासने धर्मचक्रिणां । य एव नियमः कश्चिद्ब्रह्महीतो यात्यनर्घतां ॥ १४८ ॥
 अहिंसारत्नमादाय विपुलं यो जिनाधिपं । भक्त्यार्चयत्यसौ नाके परमां वृद्धिमश्नुते ॥ १४९ ॥
 सत्यत्रतघरः स्रग्भर्यः करोति जिनार्चनं । भक्त्यादेयवाक्पयोऽसौ सत्कीर्तिव्याप्तविष्टपः ॥ १५० ॥
 अदत्तादाननिर्मुक्तो जिनैर्द्रान्यो नमस्यति । जायते रत्नपूर्णानां नदीनां स विशुद्धरः ॥ १५१ ॥
 यो रत्नं परनारीपुं न करोति जिनाश्रितः । सोऽथ गच्छति सौभाग्यं सर्वत्रमलिम्लुचः १५२
 जिनानर्चति यो भक्त्या कृतावधिपरिग्रहः । लभतेऽसावतिस्फीतान् लाभान् लोकस्य पूजितः १५३
 आहारदानपुण्येन जायते भोगनिर्भरः । विदेशमपि यातस्य सुखिता तस्य सर्वदा ॥ १५४ ॥

अभीतिदानपुण्येन जायते भववर्जितः । महासंकटयातोऽपि निरुपद्रवविग्रहः ॥ १५५ ॥
जायते ज्ञानदानेन विशालसुखभाजनं । कलार्णवामृतं चासौ गंड्यं कुरुते नरः ॥ १५६ ॥
यः करोति विभार्यामाहारपरिवर्जनं । सर्वरिभप्रवृत्तोऽपि यात्यसौ सुखदां गतिं ॥ १५७ ॥
यंदनं यो जिनेन्द्राणां त्रिकालं कुरुते नरः । तस्य मात्रविशुद्धस्य सर्वं नश्यति दुष्कृतं ॥ १५८ ॥
सामोर्द्धूलोऽद्वैतैः पुण्यैर्षो जिनमर्षति । विमानं पुष्पकं प्राप्य स क्रीडति यथेप्सितं ॥ १५९ ॥
भावपुष्पजिनं यस्तु पूजयतीति निर्मलैः । लोकस्य पूजनीयोसौ जायतेऽत्यंतसुंदरः ॥ १६० ॥
धूपं पथंदनाशुभ्रागुर्वार्दिप्रभवं सुधीः । जिनानां दौकयत्येव जायते सुरभिः सुरः ॥ १६१ ॥
यो जिनेन्द्रालये दीपं ददाति शुभभावतः । स्वयंप्रभशरीरोसौ जायते सुरसद्यनि ॥ १६२ ॥
छत्रचामरलंघूपपाकादर्पणादिभिः । भूषयित्वा जिनस्थानं याति विस्मयिनीं श्रियं ॥ १६३ ॥
समालभ्य जिनान् गंधैः सौरभ्यव्याप्तदिङ्मुखैः । सुरभिः प्रमदानंदो जायते दयितः पुमान् ॥ १६४ ॥
अभिषेकं जिनेन्द्राणां कृत्वा सुरभिवारिणा । अभिषेकमवाप्नोति यत्र यत्रोपजायते ॥ १६५ ॥
अभिषेकं जिनेन्द्राणां विधाय क्षीरधारया । विमाने क्षीरघवले जायते परमद्युतिः ॥ १६६ ॥
दधिकुम्भैर्जिनेन्द्राणां यः करोत्यभिषेचनं । दध्यामकुट्टमे स्वर्गे जायते स सुरोत्तमः ॥ १६७ ॥

सार्पिया जिननाथानाम् कुरुते योऽभिषेचनं । कातिष्ठुतिग्रभावाद्दधो विमानेशः स जायते ॥ १६८ ॥
 अभिषेकप्रभावेण भूयते बहवो बुधाः । पुराणैर्नतवीर्याद्या दुभ्रूलब्धाभिषेचनाः ॥ १६९ ॥
 भक्त्या बल्युपहारं यः कुरुते जिनसगनि । संग्रान्नोति परां भूतिमारोग्यं स सुमानसः ॥ १७० ॥
 गीतनर्तनयादित्रयैः करोति महोत्सवं । जिनसद्यन्यसौ स्वर्गे लभते परमोत्सवं ॥ १७१ ॥
 मयनं यस्तु जैनैर्द्रं निर्मापयति मानवः । तस्य भोगोत्सवः शक्यः केन वक्तुं सुचेतसः ॥ १७२ ॥
 प्रतिमां यो जिनैर्द्राणां कारयत्यचिरादसौ । मुरामुरोत्तममुखं प्राप्य याति परं पदं ॥ १७३ ॥
 व्रतज्ञानतपोदानर्योन्युपात्तानि देहिनः । सर्वस्विवपि कालेषु पुण्यानि युवनत्रये ॥ १७४ ॥
 एकस्मादपि जैनैर्द्रधिवाद्भावेन कारितात् । यत्पुण्यं जायते तस्य न सम्मात्यतिमात्रतः ॥ १७५ ॥
 फलं यदेतद्दृष्टिं स्वर्गे संग्राप्य जंतवः । चक्रवर्त्यादितां लब्ध्वा तन्मर्त्योऽपि भुञ्जते ॥ १७६ ॥
 धर्ममेवं विधानेन यः काश्चित्प्राप्य मानवः । संसारार्णवमुत्तीर्य त्रिलोकाग्रेऽवतिष्ठते ॥ १७७ ॥
 फलं ध्यानाचतुर्थस्य षष्ठस्योद्यानमात्रतः । अष्टमस्य तदारंभे गमने दशमस्य तु ॥ १७८ ॥
 द्वादशस्य ततः किञ्चिन्मध्ये पक्षोपवासजं । फलं मासोपवासस्य लभते चैत्यदर्शनात् ॥ १७९ ॥
 चैत्यांगणं समासाद्य याति पाण्मासिकं फलं । फलं वर्षोपवासस्य प्रविश्य द्वारमश्नुते ॥ १८० ॥

फलं प्रदधिणीकृत्य धुंक्ते वर्षशतस्य तु । दृष्ट्वा विनास्यमानोति फलं वर्षसहस्रजं ॥ १८१ ॥
 अनंतफलमानोति स्तुतिं कुर्वन् स्वभावतः । नहि भक्तेर्जिनेद्राणां विद्यते परमुत्तमं ॥ १८२ ॥
 कर्म मत्स्या जिनेद्राणां ध्येयं भरत गच्छति । क्षीणकर्मा पदं याति यस्मिन्ननुपमं सुखं ॥ १८३ ॥
 इत्युक्तेर्यतस्तद्भक्तिः प्रणम्य चरणौ गुरोः । जग्राह भरतो धर्मं सागारं सुविधानतः ॥ १८४ ॥
 बहुश्रुतोऽतिधर्मज्ञो विभीतः श्रद्धयान्वितः । विज्ञेयतो ददौ दानं स साधुषु यथोचितं ॥ १८५ ॥
 सम्पददर्शनरत्नं स हृदयेन सदा वहन् । चकार विपुलं राज्यं साधुचेष्टापरायणः ॥ १८६ ॥
 प्रतापधानुरागध समस्तां तस्य मेदिनी । कञ्चाय प्रतिघातेन रहितां गुणवारिधेः ॥ १८७ ॥
 अभ्यर्द्धं तस्य पत्नीनां शतं देवीसमत्विषा । न तत्र सक्तिमायाति शतपत्रं यथामिति ॥ १८८ ॥

तपः करिष्यामि कदा नु धोरं । कदा नु लप्स्ये निरमारदीक्षां ॥

धन्या मनुष्या धरणीतले ते । ये सर्वसंगान् परिवर्ज्य धीराः ॥ १८९ ॥

दग्ध्वाखिलं कर्म तपोवलेन । प्राप्ताः पदं निर्धूतिसौख्यसारं ॥ १९० ॥

विष्टामि पापो भवदुःखममः । पश्यन्नपीदं क्षणिकं समस्तं ॥

पूर्वाह्नदृष्टोऽत्र जनोऽपरोह । न दृश्यते कश्चिदहोस्मि मूढः ॥ १९१ ॥

व्यालान्जलाद्वा विपतोऽनलाद्वा । वज्राद्धिमुक्तादहितेन शङ्खात् ॥

शृङ्गलाद्भराद्वा मरणं जनोयं । प्राप्नोति दीनो ननु बंधुमध्ये ॥ १९२ ॥

बहुप्रकारैर्मरणैर्जनोयं । प्रतर्क्यते दुःखसहस्रभागी ॥

क्षीरार्णवस्येव तटे प्रसुप्तो । मत्तोतिवेगप्रमृतोर्मिजालैः ॥ १९३ ॥

विधाय राज्यं धनपापदिग्धो । हा कं प्रपत्स्ये नरकं कुघोरं ॥

शरासिचक्रांगनगांधिकारं । किंवा नु तिर्यक्त्वमनेकयोनिं ॥ १९४ ॥

लुब्ध्वापि जैनं समयं यदेतन्मदान्मदीयं दुरितानुबद्धं ॥

करोति नो निस्पृहतामुपेत्य । विमुक्तिदक्षं निरगारधर्मं ॥ १९५ ॥

एवं च चित्तां सततं प्रपन्नो । दुष्कर्मविध्वंसनहेतुभूतां ॥

पुराणनिर्ग्रन्थकथाप्रसक्तो । ददर्श राजा न रविं न चंद्रं ॥ १९६ ॥

इत्यार्षे रविपेणाचार्यप्रोक्ते पद्य-चरिते दशरथरामभरतानां प्रव्रज्यावनराण्यप्रस्थानाभिधानं

नामद्वात्रिंशत्तमं पर्व ।

अथ त्रयस्त्रिंशत्तमं पर्व ।

ततो जनोपमोग्यानां श्रद्देशानां समर्पितः । रमणीयान् परिप्राप पद्मस्तापससंश्रयान् ॥ १ ॥
 तापसा जटिलास्तत्र नानावल्कलधारिणः । सुस्वादुफलसंपूर्णाः पादपा इव भूरयः ॥ २ ॥
 विशालपत्रसंछन्ना मठकाः सवितर्हिक्काः । पलाशोदुंबरधानां पूलिकाभिर्युताः क्वचित् ॥ ३ ॥
 अरुणपत्रच्यमानेन शुष्यता पूरितांगणाः । वर्तयद्भिः सुविश्रब्धैः रोमंथं राजिता मृगैः ॥ ४ ॥
 सज्जद्वैर्दुभिर्युक्ता रटद्भिः सततं षट् । ललतोच्छ्रितपुच्छेण तार्णकेन कृताजिराः ॥ ५ ॥
 पटद्भिर्विशदं युक्ताः शारिकाशुककौशिकैः । वीरुधां पुष्परम्याणां छायासु समवस्थितैः ॥ ६ ॥
 कन्याभिर्यटकैः स्वादुधारिणा भ्रातृतेक्षितैः । पूर्णालवालकैर्वालस्तरुभिः कृतराजनः ॥ ७ ॥
 फलैर्धद्रुविधैः पुष्पैर्वसितैः स्वादुचारिमिः । सार्दरैः स्वागतस्वानैः सार्धदानैस्तथाशनैः ॥ ८ ॥
 संभाषणैः कुटीदानैः शयनैर्भृदुपप्लवैः । तापसैरुपचारैस्ते पूजिता अमहारिमिभिः ॥ ९ ॥
 आतिथेयाः स्वभावेन तेहि सर्वत्र तापसाः । रूपैश्चैवं प्रकारेषु विशेषेण सुवृत्तयः ॥ १० ॥
 उपित्वा गच्छतां तेषां ययुर्मर्गेण तापसाः । पाषाणानपि तद्रूपं द्रवीकुर्व्यात्किमन्यकैः ॥ ११ ॥

शुक्लपद्माग्निस्तत्र तापसा वायुपायिनः । सीतारूपहृतस्वांता धृतिं दूरेण तत्पुनः ॥ १२ ॥
तान्नुत्तापसा वृद्धाःसांस्त्ववाचा पुन पुनः । तिष्ठतं यदि नास्माकमाश्रमे शृणुतं ततः ॥ १३ ॥
सर्वातिथ्यसमेतास्वप्यटवीषु विचक्षिणौ । बिभ्रंमं जातु मागातां नारीश्विव नदीष्विव ॥ १४ ॥
तापसप्रमदा दृष्ट्वा पदं पद्मानिरीक्षणं । लक्ष्मणं च जहुः सर्वं कर्तव्यं शून्यविग्रहाः ॥ १५ ॥
काश्चिदुत्कण्ठया युक्तास्तन्मार्गाहितलोचनाः । व्रजंत्यन्यापदेशेन सुदूरं विह्वलात्मिकाः ॥ १६ ॥
मधुरं भुवते काश्चिन्नयंतोऽस्माकमाश्रमे । किं न तिष्ठंतु सर्वं नः करिष्यामो यथोचितं ॥ १७ ॥
अतीत्य ग्रीनितः कोशानरण्यानी जनोज्झिता । महानोकहसंछन्ना हरिशार्दूलसंकुला ॥ १८ ॥
समिक्फलप्रघ्नार्थं तापसा अपि तां भुवं । न व्रजंति महाभीमां दर्भशूचीभिराचितां ॥ १९ ॥
चित्रकूटः सुदुर्लभ्यः प्रविशालो महीधरः । भवद्भिः किं न विज्ञातः प्रकोपं येन गच्छतः ॥ २० ॥
तापस्योवश्यमस्माभिर्गतव्यमिति चोदिताः । कृच्छ्रेण ता न्यवर्तत कुर्वाणास्तत्कथां चिरं ॥ २१ ॥
ततस्ते भूमर्द्वाद्राग्रावघ्रातसुकर्कशं । महातरुसमारुदवह्नीजालसमाकुलं ॥ २२ ॥
क्षुदतिक्षुदशार्दूलनखविकृतपादपं । सिंहाहतद्विपोद्ग्रीर्णरक्तमौक्तिकपिच्छलं ॥ २३ ॥
उन्मत्तवारणस्कंधतटस्कंधमहातरुं । केसरिध्वनिवित्रस्तसमुत्कीर्णकुंरंगकं ॥ २४ ॥

गुप्ताजगरनिश्वासवायुपूरितगहरं । वराहयूथपोताग्रविपमीकृतपल्वलं ॥ २५ ॥
 महामहिषशृंगाग्रमग्रचल्मीकसानुकं । ऊर्ध्वीकृतमहाभोगं संचरद्भोगिमीपणं ॥ २६ ॥
 तरक्षक्षतसारंगरुधिरभ्रांतमक्षिकं । कंठकासक्तपुच्छाग्रप्रताम्यचमरीगणं ॥ २७ ॥
 दर्पसंपूरितश्यामिन्मुक्तशूर्ध्वीविचित्रितं । विपणुप्परजोघ्राणघूर्णितानेकजंतुकं ॥ २८ ॥
 खड्गिखड्गसमुद्धीढतरुस्कंधच्युतद्रवं । उद्धांतगवयघ्रातभग्नपृष्ठवज्रालकं ॥ २९ ॥
 नानापथिकुलं क्रूरकूजितं प्रतिनादितं । शाखापुगकुलाक्रांतचलत्प्रागभारपादपं ॥ ३० ॥
 तीव्रवेगगिरिस्त्रोतः क्षतनिर्घारितधमं । वृक्षग्रविस्तुरत्स्फीतदिवाकरकरोत्करं ॥ ३१ ॥
 नानापुष्पफलाकीर्णं विचित्राभोदयासितं । विविधौषधिसंपूर्णं वनसस्थसमाकुलं ॥ ३२ ॥
 काचेश्रीलं कचित्पीतं कचिद्रक्तं हरित्ववचित् । पिंजरच्छायमन्यत्र विविशुर्विपिनं महत् ॥ ३३ ॥
 तत्र ते चित्रकूटस्य निर्धरेष्वतिचारुणु । क्रीडंतो दर्शयंतश्च सद्वस्तूनि परस्परं ॥ कुलकं (द्वादशभिः)
 फलानि स्वादुहारीणि स्यादमानाः पदे पदे । गायंतो मधुरं हारि किन्नरीणां त्रपाकरं ॥ ३५ ॥
 पुष्पैर्जलस्थलोद्भूतैर्भूषयंतः परस्परं । सुगंधिभिर्द्रवैरंगं लियंतस्तलसंभवैः ॥ ३६ ॥
 उद्यानमिव निर्याता विकसत्कांतिलोचनाः । स्वच्छंदकृतसंस्काराः सत्त्वलोचनतस्कराः ॥ ३७ ॥

लतागृहेषु विधाता मृदुर्नयनहारिणु । कृतनानाकथासंगा किञ्चिन्नर्मविधायिनः ॥ ३८ ॥
 व्रजंतो लीलया युक्ता निसर्गोदतिरभ्यया । पर्यटंतो वनं चारु त्रिदशा इव नंदनं ॥ ३९ ॥
 पक्षानैः पंचभिर्मांसैस्तमुद्देशमतीत्य ने । जनैः समाकुलं ग्रापुर्देशमत्यंतसुंदरं ॥ ४० ॥
 गोपदारवसपूर्णं नानासस्योपशोभितं । अवन्तीविषयं स्फीतं ग्रामपत्तनसंकुलं ॥ ४१ ॥
 मार्गं तत्र कियंतं चिदतिक्रम्य जनोज्झितं । विषयकांतमाणुस्ते पृथुं स्वाकारधारिणः ॥ ४२ ॥
 छायां न्यग्रोधजां श्रित्वा विश्रातास्ते परस्परं । जगुः कस्मादयं देशो हृश्यते जनवर्जितः ॥ ४३ ॥
 सस्यानि कृष्टपच्यानि दृश्यन्तेत्रातिभूरिशः । उद्यानपादपार्श्वेते फलैः पुष्पैश्च शोभिताः ॥ ४४ ॥
 पुद्ग्रेक्षुवाटसंपन्ना ग्रामास्तुंगावनिस्थिताः । सरांस्यच्छिन्नपद्मानि युक्तानि विविधैः खगैः ॥ ४५ ॥
 अध्वायं पटकैर्मग्नैः शुकटैश्च विशंकटः । करंडैः कुडकैर्दंडैः कुंडिकाभिः कटाशनैः ॥ ४६ ॥
 विकीर्णार्णस्तंडुला मापा मुद्राः क्षर्पादयस्तथा । वृद्धोक्षोयं मृतो जीर्णगोण्यस्योपरि तिष्ठति ॥ ४७ ॥
 देशोयमतिविस्तीर्णः शोभते न जनोज्झितः । अत्यंतविषयासंगो यथा दीक्षासमाश्रितः ॥ ४८ ॥
 ततोऽत्यंतमृदुस्पर्शे निषण्णं रत्नकंवले । देशोद्वासकृतालापं रामं पार्श्वस्थकार्मुकं ॥ ४९ ॥
 पद्मगर्मवृलामाभ्यां पाणिभ्यां पूजिनेहिता । द्राग्विभ्रमयितुं सक्ता सीता प्रेमांबुदीर्घिका ॥ ५० ॥

उत्तरार्धं चारुलगां तां सादरक्रमकोविदः । संवाहयितुमासक्तो लक्ष्मणो ज्यायसोदितः ॥ ५१ ॥
 निरूपय क्वचित्तावद्ग्रामं नगरमेव वा । घोषं वा लक्ष्मणः क्षिप्रं श्रुतिर्यं हि प्रजावती ॥ ५२ ॥
 ततोऽन्यस्यातितुंगस्य वृक्षास्योद्गसमाश्रितः । दृश्यते किञ्चिदत्रेति पद्मेनोच्येत लक्ष्मणः ॥ ५३ ॥
 सोवोचैव पद्म्यामि रूपपर्वतसन्निभान् । शारदाभ्रसमुत्तुंगैः श्रंगजालैर्विराजितान् ॥ ५४ ॥
 ग्राममारसिंहकर्णस्थजिनर्षिषोपलक्षितान् । ग्रासादान् परमोद्यानान् प्रचलद्भव (क्षप) लब्धवान् ५५
 ग्रामांश्चायतयापीभिः तस्यैव नृत्तवेष्टनान् । नगराणि च गंधर्वपुरैर्विभ्रंति तुल्यतां ॥ ५६ ॥
 दृष्टिगोचरमात्रे तु सन्निवेशाः सुभूरयः । दृश्यंते न पुनः कथिदेकोप्यालोचयते जनः ॥ ५७ ॥
 तमं किं परिवर्गेण विनष्टाः स्युरिह प्रजाः । उपानीताः किमु म्लेच्छैर्वैदित्वं क्रूरकर्मभिः ॥ ५८ ॥
 एकस्तु पुरुषाकारो दृश्यते चाति दूरतः । स्थाणुर्न पुरुषोऽयं तु ननु चैव चलाकृतिः ॥ ५९ ॥
 यात्येव किमुतायाति पश्याम्यागच्छतीत्ययं । तावदायातु मार्गेण जानाम्येनं विशेषतः ॥ ६० ॥
 अयं मृग इवोद्दिष्टो द्रुतमायाति मानवः । रुक्षोर्द्धमूर्धजो दीनो मलोपहतविग्रहः ॥ ६१ ॥
 कूर्वाच्छादितवधस्को वसानोऽभीरखंडकं । स्फुटितोऽग्निः स्रवत्स्वेदो दर्शयन् पूर्वदुष्कृतं ॥ ६२ ॥
 आनयेममितः क्षिप्रमिति पद्मेन भाषितः । अवतीर्य गतस्तस्य सविस्मय इवांतिकं ॥ ६३ ॥

दृष्ट्वा तं पुरुषो हृष्टरोमा चिस्मयपूरितः । विलंबितगतिः किंचिदकरोदिति मानसे ॥ ६४ ॥
 समाकंपितचतुर्धोयमवतीर्य समागतः । किमिद्रो चरुणो दैत्यः किं नागः किन्नरो नरः ॥ ६५ ॥
 वैवस्वतः शशांको नु बह्विंश्रयणो नु किं । भास्करो नु भवं प्राप्तः कोयमुत्तमविग्रहः ॥ ६६ ॥
 इति ध्यायन् महाभीत्या झुकुलीकृत्य लोचने । निश्चेष्टावयवो भूमौ पपाताव्यक्तचेतनः ॥ ६७ ॥
 उत्तिष्ठोत्तिष्ठ भद्र त्वं माभैपीरिति भाषितः । प्रत्यागतधृतिर्नातो लक्ष्मणेनांतिकं गुरोः ॥ ६८ ॥
 ततः सौम्याननं राममभिरामं समंततः । दृष्ट्वा कांतिसमुद्रस्थं चक्षुरुत्सवकारिणं ॥ ६९ ॥
 सीवया शोभितं पार्श्वे वर्तिन्यातिविनीतया । गुमोच पुरुषः सबः क्षुधादिजपरिश्रमं ॥ ७० ॥
 नमाम चांजलिं कृत्वा शिरसा स्पृष्टभूतलः । छायायां भव विश्वस्त इति चोक्त उपाविशत् ॥ ७१ ॥
 अपृच्छत् ततः पद्मः क्षरन्निव गिरामृतं । आगतोऽसि कुतो भद्र कोवा किंसहकोऽपि वा ॥ ७२ ॥
 मोचोचद्भूतः स्थानाच्छीरगुप्तिः कुटुंबिकः । देशायं विजनः कस्मादिति पृष्टोऽवदत्पुनः ॥ ७३ ॥
 सिंहादर इति ख्यानो देवोस्त्युज्जयिनीपतिः । प्रतापप्रणतोदारसामंतः सुरसान्निभः ॥ ७४ ॥
 दशगंगुरनापोस्य वज्रकर्णश्रुतिर्महान् । अंत्यंतदयितो भृत्यः कृतानेकाद्भुतक्रियः ॥ ७५ ॥
 मुञ्चत्वा त्रिभुवनाधीशं भगवंतं जिनाधिपं । निर्दयांश्च नमस्कारं न करोत्यपरस्य सः ॥ ७६ ॥

साधुप्रसादतस्तस्य सम्यग्दर्शनमुत्तमं । पृथिव्यां ख्यातिमायातं देवेन किमु न श्रुतं ॥ ७७ ॥
 प्रसादः साधुना तस्य कृतः कथमितीरितः । लक्ष्मीधरकुमारेण पद्माभिप्रायस्वरिणा ॥ ७८ ॥
 उवाच पृथिको देव तमासात्कथयाम्यहं । प्रसादः साधुना तस्य यथायमुपपादितः ॥ ७९ ॥
 अन्यदा वज्रकर्णोयं दशरण्यसमाश्रितां । प्राविशत् सत्त्वसंपूर्णमटवीं मृगयोद्यतः ॥ ८० ॥
 जन्मनः प्रभृति क्रूरः ख्यातोयं विष्टपेऽखिले । हृषीकेशगो मूः सदाचारपरांमुखः ॥ ८१ ॥
 लोभसंज्ञासमासक्तः सूक्ष्मतत्त्वांधचेतसः । भोगोद्भवमहागर्भपिशाचग्रहदूषितः ॥ ८२ ॥
 तेन च भ्रमतां तत्र कर्णिकारवनांतरे । दृष्टः शिलातले साधुर्वधानः शममुत्तमं ॥ ८३ ॥
 परित्यक्तावृत्तिर्गोष्मे समाप्तनियमास्थितिः । विहंग इव निशंकः केसरीव भयोऽल्लितः ॥ ८४ ॥
 स प्रायभिः करैर्मानोरतितप्तः समंततः । अभ्याख्यातशतैस्तीर्त्रैर्दुर्जनस्येव सज्जनः ॥ ८५ ॥
 अधारूढः स तं दृष्ट्वा कृतांतसमदर्शनः । रत्नप्रभवगंभीरं परमार्थनियेंशनं ॥ ८६ ॥
 पापपातकरं सर्वभूतकारुण्यसंगतं । कुंतपाणिखवाचिवं भूषितं श्रमणाश्रिया ॥ ८७ ॥
 अत्र किं क्रियते साधो सोवोचद्विद्वत्मात्मनः । अनाचरितपूर्वं यज्जन्मांतरशतेष्वपि ॥ ८८ ॥
 जगाद विहसन् भूभृदनया खल्ववस्थया । न किंचिदपि ते सौख्यं कीदृशं हितमात्मनः ॥ ८९ ॥

मुक्तलावण्यरूपस्य कामार्यरहितस्य च । अचेलस्यासहायस्य कीदृशं हितमात्मनः ॥ ९० ॥
 ज्ञानालंकाररहितैः परापिण्डोपजीविभिः । भवादृशैर्नरैः कीदृक् क्रियते हितमात्मनः ॥ ९१ ॥
 इष्टा तं कामभोगार्तं दयायान् संयतोवदत् । हितं पृच्छसि किं त्वं मां छिन्नाशापाशबंधनं ॥ ९२ ॥
 इन्द्रियैर्वचितान् पृच्छ हितोपाययद्विच्छतान् । मोदेनात्यंतवृद्धेन भ्राम्यते ये भवोबुधौ ॥ ९३ ॥
 हंता सत्त्वसहस्राणामात्मानर्थपरायणः । यास्येप नरकं घोरमवश्यं नष्टचेतनः ॥ ९४ ॥
 नूनं त्वया न विज्ञाता घोरा नरकभूमयः । उत्थायोत्थाय पाशेषु यत्परां कुरूपे रतिं ॥ ९५ ॥
 पृथिव्यः सति सप्ताधो नरकाणां सुदारुणाः । सुदुर्गंधा सुदुःप्रेक्षाः सुदुष्पक्षो सुदुस्तराः ॥ ९६ ॥
 तीक्ष्णायस्कीलसंकीर्णो नानायंत्रसमाकुलः । क्षुरधाराद्रिसंयुक्तास्तसलोहतलाधिकाः ॥ ९७ ॥
 रोरवाघवटकाक्रांता महाध्वांता महाभयाः । असिपत्रवनच्छभा महाक्षारनदीयुताः ॥ ९८ ॥
 पापकर्मपरिक्लिष्टगैरिव निरंकुशः । तत्र दुःखसहस्राणि प्राप्स्ये पुरुषार्थमैः ॥ ९९ ॥
 भवंतेमेव पृच्छामि त्वादृशविययानुरैः । क्रियते पापसंसर्कैः कीदृशं हितमात्मनः ॥ १०० ॥
 इन्द्रियमभवं सौख्यं किपाकसदृशं कथं । अहन्यहन्पुपादाय मन्यसे हितमात्मनः ॥ १०१ ॥
 हितं करोत्यसौ स्वस्य भूतानां यो दयापरः । दीक्षितो गृहजातो वा बुधो निर्मलमानसः ॥ १०२ ॥

कृतं तैरात्मनः श्रेयो ये महाव्रततत्पराः । अथवाणुव्रतैर्युक्ताः श्रेया दुःखस्य भाजनं ॥ १०३ ॥
 परमोकादि हेतुं त्वं कृत्वा मुकृतमुत्तमं । इहलोकेधुना पापं कृत्वा यास्यसि दुर्गतिं ॥ १०४ ॥
 अमी निरागसः क्षुद्रा वराकाः क्षितिशायिनः । अनाथा लोलनयना नित्योद्विप्ता वने मृगाः १०५
 आरण्यनृणपानीयकृत्विग्रहधारिणः । अनेकदुःखसंछन्ना पूर्वदुष्कृतभोगिनः ॥ १०६ ॥
 रात्रायपि न विदंति निद्रां चकितचेतसः । साध्याचार्येण युक्तं ते कुलैर्जिहंसितुं नरैः ॥ १०७ ॥
 अतो ब्रवीमि राजंस्त्वां यदीच्छस्यारमणो हितं । त्रिधा हिंसां परित्यज्य कुर्वहिंसां प्रयत्नतः ॥
 ऊर्ध्वरित्युपदेशोर्च्यदासी प्रतिबोधितः । तदा प्रणतिसायावः फलैरिव महीरुहः ॥ १०९ ॥
 उत्तीर्य प्रसृतः संसेजानुपीदितभूतलः । प्रणामोच्चमार्गेण सुसाधुं रचितांजलिः ॥ ११० ॥
 निरीक्ष्य सौम्यया दृष्ट्वा तमेवं चाभ्यनन्दयत् । श्लाघ्योयं वीक्षितः सिद्धो मुनिस्त्यक्तपरिग्रहः ॥
 शङ्कृतयो मृगाश्रामी धन्या वननिवासिनः । शिलातलनिपण्णं ये पश्यंतीमं समाहितं ॥ ११२ ॥
 अतिधन्योहमप्यथ मुक्तपापेन कर्मणा । यदेतत्त्रिजगद्व्यं प्राप्तः साधुसमागमं ॥ ११३ ॥
 यंधुस्नेहमयं वंधं छित्त्वा ज्ञाननखैरयं । केसरीव विनिष्क्रान्तः प्रभुः संसारपंजरात् ॥ ११४ ॥
 अनेन साधुना पश्य वशीकृत्य मनोरिपुं । नाग्न्योपकारयोगेन शीलस्यानं प्रपात्यते ॥ ११५ ॥

अहं पुनरनृप्तात्मा तावदस्मिन् गृहाश्रमे । अनुव्रतविधौ रम्ये करोमि परमां धृतं ॥ ११६ ॥
 इति संनित्य जग्राह तस्मात्साधारणगृहस्थितिं । चकारावग्रहं चैवं भावश्लाघितमानसः ॥ ११७ ॥
 देवदेवं जिनं मुक्त्या परमात्मानमच्युतं । निर्ग्रथांश्च महाभागांश्च नमाम्यपरानिति ॥ ११८ ॥
 प्रीतिवर्धनसंज्ञस्य मुनेस्तस्य महादरः । चकार महतीं पूजाशुपवासं समाहितः ॥ ११९ ॥
 उपासीनस्य चाख्यातं परमं साधुना हितं । यत्समाराध्य मुच्यते संसाराद्भव्यदेहिनः ॥ १२० ॥
 सागारं निरगारं च द्विधा चारित्र्यमुत्तमं । सावलंबं गृहस्थानां निरर्थं खवासंसां ॥ १२१ ॥
 दर्शनस्य विशुद्धिश्च तपोज्ञानसमन्विता । प्रथमाद्यनुयोगाश्च प्रसिद्धा जिनशासने ॥ १२२ ॥
 सुदुष्करं विगहानां चारित्र्यमवधार्य सः । पुनः पुनर्मतिं चक्रेऽणुग्रतेष्वेव पार्थिवः ॥ १२३ ॥
 निधानमधर्मेनैव प्राप्तं विभ्रदनुत्तमं । धर्म्यध्यानमसौ बुद्ध्या परमां धृतिमागतः ॥ १२४ ॥
 नितांतकूरकर्मयमुपशान्तो महीपतिः । इति प्रमोदमायातः संयतोऽपि विक्षेपतः ॥ १२५ ॥
 गते साधौ तपोयोग्यं स्थानं सुकृतसन्निधिं । विभूत्या परया युक्तः सुलाभः सुखतपितः १२६
 विहितातिथिसन्मानोऽपरेद्युः कृतपांशुः । ग्रणम्य चरणौ साधोः स्वस्थानमविशब्धुपः ॥ १२७ ॥
 यद्गन् परमभावेन वञ्चकर्मः सदा गुरुं । बभूव वीतसंदेहद्विधितामेवमुपागतः ॥ १२८ ॥

भृत्यो भूत्वा विपुण्योहं सिंहोदरमहीभृतः । अकृत्वा विनयं भोगान् कथं सेवे निकाशिणः ॥ १२९ ॥
इति चिंतयतस्वस्य प्रसन्नेनांतरात्मना । विधिना प्रयमाणस्य मतिरेवं समुद्रता ॥ १३० ॥
कारयाम्यूर्भिकां स्वर्णां सुव्रतस्वामिचिचिनीं । दद्यामि दक्षिणांगुष्ठे तां नमस्कारभागिनीं ॥ १३१ ॥
यदिता सा ततस्त्वेन पाणिभांसुरपीठिका । पिनद्धा चातिदृष्टेन नयप्रवणचेतसा ॥ १३२ ॥
स्थित्वा सिंहोदरस्याग्रे कृत्वांगुष्ठं पुरः कृती । प्रतिमां तां महाभागो नमस्यति स संततं ॥ १३३ ॥
रंघ्रविन्यस्तचिचेन वैरिणा कथितेन्यदा । वृत्तांतेन परं कोपं पापः सिंहोदरोऽगमत् ॥ १३४ ॥
माययाह्वयच्चैनं दशानगरस्थितं । वधार्थमुद्यतो मानी मणो विक्रमसंपदा ॥ १३५ ॥
बृहन्नृत्तितनूजस्तु प्रगुणेनैव चेतसा । प्रवृत्तोद्यशतेनास्य विनीतो गंतुमंतिकं ॥ १३६ ॥
दंडपाणिरुवाचैकः पीयरोदारविग्रहः । कुंकुमस्थासकोद्भासी तमागत्यैवमुक्तवान् ॥ १३७ ॥
यदि भोगशरीराभ्यां सुनिर्विण्णोऽसि पाथिव । तत उज्जयिनीं गच्छ नोचेन्नो गंतुमर्हसि ॥ १३८ ॥
क्रुद्धः सिंहोदरो यत्ते वधं कर्तुं समुद्यतः । अनमस्कारदोषेण कुरु राजन्वभीप्सितं ॥ १३९ ॥
एवं स गदितो दध्यौ केनाप्येष दुरात्मना । मात्सर्यहृत्वाचिचेन भेदः कर्तुमभीप्सितः ॥ १४० ॥
तं विसर्पन्महामोदं किञ्चित्खेदमुपागतं । सोऽपृच्छत्कोऽसि किनामा कुतो चासि समागतः ॥ १४१ ॥

पद्मपुराणम् ।

करं वा तव मंत्रोयं विदितोत्यंतदुर्गमः । एतद्भद्र समाचक्ष्व ज्ञातुमिच्छाम्यशेषतः ॥ १४२ ॥
 सोऽयोचत्कुंदनगरे वणिग्धनपरायणः । समुद्रसंगमो नामा यमुना तस्य भामिनी ॥ १४३ ॥
 विपुज्ज्वालाकुले फाले प्रसूता जननी च मां । बंधुभिर्विद्युदंगाख्या मयि तेन नियोजिता १४४
 क्रमाच्च यौवनं बिभ्रद्वयंतीनगरीमिमां । आगतोऽस्म्यर्थलाभाय युक्तो वाणिज्यविद्यया ॥ १४५ ॥
 वेद्यां कामलतां दृष्ट्वा कामबाणेन ताडितः । न रात्रौ न दिवा यामि निर्वृतिं परमाकुलः १४६
 एकां रात्रिं वसामीति तया कृतसमागमः । प्रीत्या हृदतरं बद्धो यथा वागुरया मृगः ॥ १४७ ॥
 जनकेन ममासंख्यैर्यदब्देरर्जितं धनं । तन्मयास्य सुपुत्रेण पट्टभिर्मसिर्विनाशितं ॥ १४८ ॥
 एमे द्विरेकवत्सक्तः कामतद्रतमानसः । साहसं कुरुते किं न मानवो योपितो कृते ॥ १४९ ॥
 अन्यदा सा पुरः सख्या निदंती कुंडलं निजं । श्रुता मयेति भारेण किं कर्णस्यामुना मम १५०
 धन्या सा श्रीधरा देवी महासीभाग्यभागिनी । यस्यास्तद्राजते कर्णे मनोह्रं रत्नकुंडलं ॥ १५१ ॥
 चिन्तितं च मया तच्चेदपहृत्य सुकुंडलं । आशां न पूरयाम्यस्य तदा किं जीवितेन मे ॥ १५२ ॥
 ततो जिहीर्षया तस्य दयितं प्रोद्ध जीवितं । गतोहं भवनं राज्ञो रजन्यां तमसाधृतः ॥ १५३ ॥
 पृच्छंती श्रीधरा तस्य मया सिंहोदरं श्रुता । निद्रां न लभसे कस्मान्नायोद्विग्न इवाधुना १५४

सोवोचद्वि निद्रा मे कुतो व्याकुलचेतसः । न मारितो रिपुर्वावकमस्कारपरांगुहः ॥ १५५ ॥
 अपयानेन दग्धस्य व्याकुलस्यार्णचित्तया । अजितप्रत्यनीकस्य विटाक्रांतावलस्य च ॥ १५६ ॥
 सशल्यस्य दरिद्रस्य भीरोश्च भवदुःखिनः । निद्रा कृपापरीतेव सुदूरेण पलायते ॥ १५७ ॥
 निहंतास्मि न चेदेनं नमस्कारपरांगुहं । वज्रकर्णं ततः किं मे जीवितेन हतौजसः ॥ १५८ ॥
 ततोहं कुलिशेनैव हृदये कृतताडनः । रहस्यरत्नमादाय त्यक्त्वा कुण्डलशेमुपौ ॥ १५९ ॥
 धर्मोद्यतमनस्कस्य सततं साधुसेविनः । भवतौतिकमायातो ज्ञात्वा कुरु निवर्तनं ॥ १६० ॥
 नागैरंजनशैलभैः प्रक्षरद्रुण्डभिप्तिभिः । सप्तिभिश्च महावेगैर्भटैश्च कवचाघृतैः ॥ १६१ ॥
 तदाज्ञापनया मार्गो निरुद्धोऽयं पुरोखिलः । सामंतैः परमं क्रूरैर्भवतं हंतुमुद्यतैः ॥ १६२ ॥
 प्रसादं कुरु गच्छाशु प्रतीपं धर्मवत्सल । पतामि पादयोरेष तव मद्भचनं कुरु ॥ १६३ ॥
 अथ प्रत्येयितो राजन् ततः पश्यैतदागतं । धूलीपटलसंच्छन्नं परचक्रं महारवं ॥ १६४ ॥
 तावत्परागतं दृष्ट्वा साधनं कुलिशश्रवाः । समेतो विद्युदंगेन निवृत्तो वेगिवाहनः ॥ १६५ ॥
 प्रविश्य च पुरं दुर्गं सुधीरः समवस्थितः । विधाय वंचितारोघं सामंताश्चावतस्थिरे ॥ १६६ ॥
 प्रविष्टं नगरं श्रुत्वा वज्रकर्णं रुपा ज्वलन् । सिंहोदरः समायातः सर्वसाधनसंपुतः ॥ १६७ ॥

पुरस्यात्यंतदुर्गत्यात्साधनक्षयकातरः । न स तदग्रहणे बुद्धिचंकार सहसा नृपः ॥ १६८ ॥
 समायस्य समीपे च त्वरितं प्राहिणोन्नरं । वज्रकर्णं स गत्विति वभाणात्यंत निष्ठुरं ॥ १६९ ॥
 जिनशासनवर्गेण सदावष्टब्धमानसः । ऐश्वर्यकण्टकस्त्वं मे जातः सद्भाववर्जितः ॥ १७० ॥
 कुंडुभेदने दर्शः श्रमर्णदुर्विचेष्टितः । प्रोत्साहितो गतोऽस्यैतामवस्थां नयवर्जितः ॥ १७१ ॥
 भुंक्षे देशं मया दत्तमर्हतं च नमस्यति । अहो ते परमा माया जातयं दुष्टचेतसः ॥ १७२ ॥
 आगच्छाशु ममाभ्यासं प्रणामं कुरु सन्मतिः । अन्यथा पश्य जातोऽसि मृत्युना सह संगतं ॥ १७३ ॥
 ततस्त्वद्वचनाद्वा दूतोऽथदिदं पुनः । एवं वज्रश्रुतिर्नाथि ब्रवीति कृतनिश्चयः ॥ १७४ ॥
 नगरं साधनं कोपं गृहाण विषयं विभो । धर्मद्वारं सभार्यस्य यच्छ मे केवलस्य वा ॥ १७५ ॥
 कृता मया प्रतिज्ञेयं मुंचाम्येनां मृतोऽपि न । द्रविणस्य भवान् स्वामी शरीरस्य तु नो मम ॥ १७६ ॥
 इत्युक्तोऽव्यपरित्यक्तक्रोधः सिद्धोदरः पुरः । कृत्वा रोषमिदं देशमुद्रासयदुज्ज्वलं ॥ १७७ ॥
 इदं ते कथितं देव देशोद्भासनकारणं । गच्छामि सांप्रतं शून्यग्रामधानमितोत्तिकं ॥ १७८ ॥
 तस्मिन् विमानतुल्येषु दह्यमानेषु संयसु । मदीया दुष्कुटी दग्धा तृणकाष्ठविनिर्मिता ॥ १७९ ॥
 तत्र गोपायितं स्वर्पं घटं पिठमेव च । आनयामि कुणोद्दिन्या प्रेरितः क्रूरावक्यया ॥ १८० ॥

गृहोपकारणं भूरि शून्यग्रामेषु लभ्यते । आनयस्व त्वमेवेति सां तु मां भाषते मुहुः ॥ १८१ ॥
 अथचार्यतमेव दे तया मे जनितं हितं । देव कोऽपि भवान् दृष्टो मया येन सुकर्मणा ॥ १८२ ॥
 इत्युक्ते करुणाकृष्टः पथिकं वीक्ष्य दुःस्थितं । पद्मोऽस्मै रत्नसंयुक्तं ददौ काञ्चनसूत्रकं ॥ १८३ ॥
 प्रतीतः प्रणिपत्यासौ तदादाय त्वरान्वितं । प्रतियातो निजं धाम बभूव च नृपोपमः ॥ १८४ ॥
 अथावोचततः पद्मो लक्ष्मणोयं दिवाकरः । नैदायो यावदत्यंतं दुस्तद्वत्वं न गच्छति ॥ १८५ ॥
 तायदुत्तिष्ठ गच्छायः पुरस्यास्पांतिकं ध्रुवं । जानकीयं तृणाश्रिता कुर्वाहारविधिं द्रुतं ॥ १८६ ॥
 एवमित्युदिते जाता दशांगनगरस्य ते । समीपे चंद्रमासस्य चैत्यालयमनुत्तमं ॥ १८७ ॥
 तस्मिन् सजानकीरामः प्रणम्यावस्थितः सुखं । तदाहारोपलंभाय लक्ष्मणः सधनुर्गतः ॥ १८८ ॥
 विशन् सिंहोदरस्यासौ शिबिरं रक्ष्यमानसैः । निरुद्धकृतिनिस्वानैः समीरण इवाद्विभिः ॥ १८९ ॥
 ह्रुमर्केर्दुष्कुलोत्पन्नैः किं विरोधेन मे समं । इति संचित्य यातोऽसौ नगरं तेन पंडितः ॥ १९० ॥
 गोपुरं च समासीददनेकभट्टरक्षितं । यस्योपरि स्थितः साक्षाद्वज्रकर्णः प्रयत्नवान् ॥ १९१ ॥
 ऊचिरे तस्य भृत्यास्तं कस्तमेतः कुतोऽपि वा । किमर्थं वेति सोऽवोचद्वृद्धरात्र्याप्तोन्नलिप्तया ॥
 ततस्तं बालकं कांतं दृष्ट्वा विस्मयसंगतः । आणच्छ प्रविश क्षिप्रमिति वज्रश्रवा जगौ ॥ १९३ ॥

ततस्तुष्टः प्रयातोसौ समीपं फुलिश्रुतेः । विनीतवेपसंपन्नो वीक्षितं सादरं नरैः ॥ १९४ ॥
जगाद वच्रकर्णश्च नरमाप्तमयं द्रुतं । अन्नं प्रसाधितं मह्यं भोज्यतां रचितादरः ॥ १९५ ॥
सौवोचश्चात्र भुञ्जेहमिति मे गुरुरंतिके । तमादौ भोजयाम्यन्नं नयाम्यस्याहमंतिकं ॥ १९६ ॥
एषमस्त्विति संभाष्य नृपोन्नमतिपुष्कलं । अदीदपद्गरं तस्मै चारुव्यंजनपानकं ॥ १९७ ॥
लक्ष्मीधरस्तदादाय गतो द्विगुणरंहसा । धुक्तं च तैः क्रमेणैतत्तृप्तिं च परमां गताः ॥ १९८ ॥
ततस्तुष्टोऽधदत्पन्नः पश्य लक्ष्मण भद्रतां । वच्रकर्णस्य येनेदं कृतं परिचयाद्विना ॥ १९९ ॥
जामात्रेऽपि सुसंपन्नमीदृगन्नं न दीयते । पानकानामहो शैत्यं व्यंजनानां च मृष्टता ॥ २०० ॥
अनेनानृतकल्पेन. धुक्तेनान्नेन मार्गजः । नैदाघोऽपहृतः सद्यः श्रमोस्माकं समं ततः ॥ २०१ ॥
चंद्रायैवामिवाचूर्ण्य शालयोऽमी विनिर्मिताः । धवलत्वेन विभ्राणा मार्दवं भिन्नसिच्छकाः ॥ २०२ ॥
दुग्धेवदीधितिरीदोः कृतमेतच्च पानकं । नितांतमच्छता युक्तं सौरभाकृष्टपदं ॥ २०३ ॥
पूतधीरामिदं जातं कल्पपेनुस्तनादिव । रसानामीदृशी व्यक्तिय्वंजनेषु सुदुस्तरा ॥ २०४ ॥
अणुव्रतधरः साधुर्वर्णितः पथिकेन सः । अतिथीनां करोत्यन्यः सविभागं क ईदृशं ॥ २०५ ॥
शुद्धात्मा ध्रूपते सोयमनन्यप्रणतिः सुधीः । भवार्तिमयनं नायं जिनेद्रं यो नमस्यति ॥ २०६ ॥

ईदृक् श्रीलगुणोपेतो यद्येपोस्माकमग्रतः । तिष्ठत्यरातिना रुद्धस्ततो नो जीवितं वृथा ॥ २०७ ॥
 अपराधविमुक्तस्य साधुसेवार्पितात्मनः । समस्ताश्चास्य सामंता एकनाथाविरोधिनः ॥ २०८ ॥
 तोयमानमिमं नूनं सिंहोदरकुभृता । मरतोऽपि न शक्नोति रक्षितुं नूतनेशतः ॥ २०९ ॥
 तस्मादन्यपरित्राणरहितस्यास्य सन्मतेः । क्षिप्रं कुरु परित्राणं ब्रज सिंहोदरं वद ॥ २१० ॥
 इदं वाच्यमिदं वाच्यमिति किं शिष्यते भवान् । उत्पन्नः प्रज्ञया साकं प्रभयेव महामणिः २११
 गुणोच्चारणसत्रीढः कृत्वा शिरसि द्वासनं । यथाज्ञापयसीत्युक्त्वा प्रणम्य प्रमदान्वितः ॥ २१२ ॥
 विनीतं धारयन् वेपममुपादाय कार्मुकं । प्रयातो रयसंपन्नो लक्ष्मणः कंपिनक्षितिः ॥ २१३ ॥
 दृष्ट्वा संरक्षकैः पृष्टः कतरस्य पुमान् भवान् । सोवोचद्भरतस्याहमेतो दूतस्य कर्मणा ॥ २१४ ॥
 क्रमेणातीत्य शिथिरं भूरि प्राप्तो नृपास्पदं । अविशद्वेदितो द्वाःस्यैः सदः सिंहोदरस्य सः २१५
 प्रस्पष्टमिति चोवाच मन्यमानस्तृणं नृपं । ज्येष्ठभ्रातृवचोवाहं सिंहोदरनृपाधमम् (निबोध मां) ॥
 आज्ञापयत्यसौ देवो भवंतमिति सद्गुणः । यथा किल किमेतेन विरोधेन विहेतुना ॥ २१७ ॥
 ततः सिंहोदरोऽजादीन्मनः कर्कशमुद्वहन् । दूत व्रतां विनीतेशमिति मद्वचनाद्भवान् ॥ २१८ ॥
 यथा किलाविनीतानां भृत्यानां विनयाद्वौ । कुर्वन्त स्वामिनो यत्नं विरोधः कोत्र दृश्यते २१९

पञ्चकर्णो दुरात्मायं मानी नैकृत्तिकः परः । पिशुनः क्रोधनः क्षुद्रः सुहृन्निदापरायणः ॥ २२० ॥
 आलस्योपहतो मृदो घायुग्रहृद्दीप्तधीः । विनयाचारनिर्मुक्तो दुर्विदग्धो दुरीहितः ॥ २२१ ॥
 एतं मुच्यंत्यमी दोषा दमेन मरणेन वा । तत्सुपायं करोम्यस्य स्वरमत्रास्यतां त्वया ॥ २२२ ॥
 ततो लक्ष्मीधरोऽवोचित्कमत्र प्रचुरोत्तरैः । कुरुतेयं हितं यस्मात्क्षम्यतां सर्वमस्य तत् ॥ २२३ ॥
 इत्युक्तः प्रकटक्रोधः संधिदूरपरांमुखः । सिंहोदरोऽज्यदचारं वीक्ष्य सामंतसंहतिं ॥ २२४ ॥
 न केवलमसौ मानी हतात्मा वज्रकर्णकः । तत्कार्ययांछया प्राप्तो भवानपि तथाविधः ॥ २२५ ॥
 वापाणेनैव ते गात्रमिदं दूत विनिमित्तं । न नाममीपदप्येति दुर्भृत्यः कोशलापतेः ॥ २२६ ॥
 तत्र देशे नरा नूतं सर्वे एव भवद्विधाः । स्थालीपुलाकधर्मेण पराक्षं ज्ञायते ननु ॥ २२७ ॥
 इत्युक्ते कोपमायातः किंचिच्छस्मीधरोऽज्यदत् । साम्यहेतोराहं प्राप्तो न ते कर्तुं नमस्कृतिं ॥ २२८ ॥
 बहुनात्र किमुक्तेन हरे संक्षेपतः शृणु । प्रतीच्छ संघिमर्द्यैव मरणं वा समाश्रय ॥ २२९ ॥
 इत्युक्ते परिपत्सर्चो परं धोममुपागता । नानाप्रकारदुर्वाक्या नानाचेष्टाविधायिनी ॥ २३० ॥
 आह्वय्य क्षुरिकां केचिन्निक्षिप्तानपरे भटाः । वधार्थमुद्यतास्तस्य कोपकंपितमूर्तयः ॥ २३१ ॥
 वेगनिर्मुक्तहंकाराः परस्परसमाकुलाः । ते तं संभवतो बभ्रुर्भक्षका इव पर्वतं ॥ २३२ ॥

अप्राप्तानेव धीरोऽसौ क्रियालाघवपंडितः । चिक्षेप चरणाघातैर्दूरं तान् विहलान्समं ॥ २३३ ॥
जघान जानुना कांथिक्त्स्वपरेणापरान् अमं । कांथिन्मुष्टिग्रहारेण चकार शतशर्करान् ॥ २३४ ॥
कचेपु कांथिदाकृष्य निपात्य धरणीतले । पादेनाचूर्णयत्कांथिदंसघातैरपानयत् ॥ २३५ ॥
कांथिदन्योन्यघातेन परिचूर्णितमस्तकान् । चकार जंघया कांथिदरं प्राप्सविमूर्छनान् ॥ २३६ ॥
एवमेकाकिना तेन परिपत्सा तथाविधा । महाबलेन विध्वंसं नीता भयसमाकुलाः ॥ २३७ ॥
एवं विध्वंसयन् यावन्निष्क्रांतो भवनजिरं । तावद्योधशतैरन्यैः लक्ष्मणः परिवेष्टितः ॥ २३८ ॥
सामंतरथ सन्नद्धैर्वारणैः सप्तिभीरुभिः । परस्परविमर्देन बभूवाकुलता परा ॥ २३९ ॥
नानाशस्त्रकरैर्वेपु लक्ष्म्यालिंगितविग्रहः । चकार वेष्टितं वीरः शृगालेष्विव केसरी ॥ २४० ॥
ततोनेकपमारुह्य प्राचूषेण घनाकृतिः । स्वयं सिंहोदरो रोद्धुं लक्ष्मीनिलयमुद्यतः ॥ २४१ ॥
तस्मिन् रणशिरोजाते किञ्चिद्दूर्यमुपागतः । दूरगाः पुनराजमुः सामंता लक्ष्मणं प्रति ॥ २४२ ॥
घनानामिव संघास्ते बभूवुस्तं शशिनं यथा । वातूल इव तानेषु तूलराशीनिवाकरव् ॥ २४३ ॥
उदारभटकामिन्यो गंडविन्यस्तपाणयः । जगुराकुलताभाजः प्रचिरोलविलोचनाः ॥ २४४ ॥
पश्यतेनं महाभीमं सख्यः पुरुषमेककं । वेष्टितं बहुभिः क्रूरैरसांप्रतमिदं परं ॥ २४५ ॥

अन्यास्तत्रोनुरेकोऽपि केनापि परिभूयते । पश्यतानेन विक्रांता बहवो विहलीकृताः ॥ २४६ ॥
 आस्तृणानमयो हृष्टा लक्ष्मणोऽभिमुखं बलं । विहस्य वारणस्तंभं महांतमुदमूलयत् ॥ २४७ ॥
 ततः सरमसस्तत्र साद्रिद्रुंकारभीषणः । जंजृभे लक्ष्मणः कक्षे ययोर्चैराशुशुक्षणिः ॥ २४८ ॥
 यस्मिन्तो गोपुराग्रस्थो दशद्रुंगनगराधिपः । पार्श्ववर्तिभिरित्यूचे सामंतैर्विकचेक्षणीः ॥ २४९ ॥
 कोच्येप पुरुषो नाथ पश्य सैहोदरं बलं । ममष्वज्रयच्छत्रं करोति परमद्युतिः ॥ २५० ॥
 एष एतद्गुणनुच्छायमभ्यवर्ती सुविहलः । आवर्तं श्व निक्षिप्तो भ्राम्यतीर्भाहितोदरः ॥ २५१ ॥
 इतश्चेतश्च विस्तीर्णमेतत्सैन्यं पलायते । एतस्मात्त्रासमागत्य सिंहात् मृगकुलं यथा ॥ २५२ ॥
 यदंत्यन्योन्यमंत्रते सामंता दूरवर्तिनः । अवतारय सन्नाहं मंडलाग्रो विमुच्यतां ॥ २५३ ॥
 कार्मुकं क्षिप मुंचाश्वं वारणादवतीर्यतां । गदां निरस्य गतीयां माकार्परिवमुबतं ॥ २५४ ॥
 आलोच्य शास्त्रसंघातं श्रुत्वा वा रमसान्वितः । कोच्येप पुरुषोस्माकमाप तदतिदारुणः ॥ २५५ ॥
 अपसर्प्यामुतो देशोद्दिहि मार्गमहो भट । वारणं सारयैतस्मात्किमत्र स्तंभितोऽसि ते ॥ २५६ ॥
 अयं प्राप्तोऽयमायातो दुःश्रुत स्पंदनं त्यज । तुरंगाश्वोदय क्षिप्रं घातिता स्मो न संशयं ॥ २५७ ॥
 एनमादिकृतालापाः केचित्संकटमागताः । परित्यज्य मटाः कल्पयेते पंङ्कवस्थिताः ॥ २५८ ॥

किमेव रमते युद्धे कौऽपि त्रिदशसंभवः । विद्याधरो नु वान्यस्य कस्येयं शक्तिरीदृशी ॥ २५९ ॥
 कालो नाम यमो वायुः कौऽपि लोके प्रकीर्त्यते । सोयं किमु भवेद्यद्रो विद्युद्वडचलाचलः ॥ २६० ॥
 त्वयेदमीदृशं सैन्यं पुनरेव करिष्यति । किमित्येवं मनोस्माकं नाथ शंकासुपागतं ॥ २६१ ॥
 निरीक्ष्य स्वैनमुत्पत्य संग्रामे रोमहर्षणे । सिंहोदरं समाकृष्य विहलं वरवारणात् ॥ २६२ ॥
 गले तदंशुकैरेव प्राघ्नं कृत्य सुविस्मितः । एष याति पुरःकृत्वा वलीवर्दं यथा वशं ॥ २६३ ॥
 एवमुक्तः स तैलुचे स्वस्या भवत मानवाः । देवाः शांतिं करिष्यंति किमत्र बहुचित्तया ॥ २६४ ॥
 स्थिता मूर्धसुहर्म्याणां दशांगनगरांगनाः । परं विस्मयमापन्ना जगुरेवं परस्परं ॥ २६५ ॥
 सखि पश्यास्व शीरस्य चेष्टितं परमाद्भुतं । येनैकेन नरोद्रोयमानीतोऽशुकबंधनं ॥ २६६ ॥
 अहो कांतिरमुख्येयं द्युतिश्चातिशयान्विता । अहो शक्तिरियं कोयं भवेत्पुरुषसत्तमः ॥ २६७ ॥
 भूतोयं भविता वापि पुण्यवत्प्राः सुयोपितः । पतिः कस्याः प्रशस्तायाः समस्ते जगतीश्वरः ॥
 सिंहोदरमहिष्योऽथ वृद्धबालसमन्विताः । रुदत्यः पादयोः पेतुर्लक्ष्मणस्यातिविक्रवाः ॥ २६९ ॥
 ऊजुश्च देव मुंचैनं मर्दभिर्क्षां प्रयच्छ नः । अद्य प्रभृतिभृत्योयं तवाज्ञाकरणोद्यतः ॥ २७० ॥
 सोऽवोचत्पश्यतोदारं दुमखंडमिमं पुरः । अत्र नीत्वा दुराचारमेतमुल्लंघयाम्यहं ॥ २७१ ॥

पद्मपुराणम् ।

करुणं बहु कुर्वत्यः पुनः सोजलयोऽवदत् । रुर्योसि यदि देवास्मान् जहि निर्धार्यतामयं ॥ २७२ ॥
 प्रसादं कुरु मा दुःखं दर्शय त्रियसंगमं । ननु योपित्सु कारुण्यं कुर्वति पुरुषोत्तमः ॥ २७३ ॥
 पुरा मोक्षामि सेवघ्नं स्वस्थतामित्यसौ वदन् । ययो चैत्यालयं यत्र ससीतो राघवःस्थितः २७४
 अयोचलस्मणः पद्मं सोयं घञ्ज्युतेरारः । आनीतोऽस्याधुना देव कृत्यं वदतु यन्मया ॥ २७५ ॥
 ततः सिंहोदरो मूर्ध्नां करकुङ्कुमलयोगिना । पपात घेषमानांगः पद्मस्य क्रमपद्मयोः ॥ २७६ ॥
 जगाद् च न देव त्वां वेप्सि कोसीति कांतिमान् । परेण तेजसा युक्तो महीध्रप्रतिसन्निभः ॥ २७७ ॥
 मानवो मय देवो वा गंभीरपुरुषोत्तमः । अत्र किं बहुमिः प्रोक्तेरहमाज्ञाकरस्तव ॥ २७८ ॥
 गृह्णातु रुचितस्तुभ्यं राज्यमिद्रायुधयुतिः । अहं तु पादशुश्रूषां करोमि सततं तव ॥ २७९ ॥
 धव-मिक्षां प्रयच्छेति योपितोप्यस्य पादयोः । रुदत्यः प्रणिपत्योषुः कुर्वत्यः करुणं बहु २८०
 देवि त्वैणात्त्वमस्माकं कारुण्यं कुरु शोभने । इत्युदित्वा च सीतायाः पतितास्ताः क्रमाञ्जयोः ॥
 ततः सिंहोदरं पद्मो जगाद विनयाननं । कुर्वन् वापीषु हंसानां मेघनादोद्भवं भयं ॥ २८२ ॥
 गृक्रायुधयुतिर्येते ब्रवीति कुरु तत्सुधीः । एवं ते जीवितं मन्ये प्रकारोऽन्यो न विद्यते ॥ २८३ ॥
 आहूतोऽयं हितैः पुंभिः क्लृप्तदृष्ट्याभिवर्धनः । वज्रकर्णः परीवारसहितश्चैत्यमागमत् ॥ २८४ ॥

॥ त्रिःप्रदक्षिणीकृत्य मूर्धपाणिजिनालयं । स्तुत्वा ननाम चंद्राभं भक्तिहृष्टस्तनूहः ॥ २८५ ॥
 ततश्च विनयी गत्वा स्तुत्वा तौ आतरी क्रमात् । अपृच्छद्वपुसरोम्यं सीतां च त्रिधिकोविदः २८६
 भद्र ते कुशलेनाद्य कुशलं नः समंततः । इति तं राघवोऽबोचन्नितातं मधुरध्वनिः ॥ २८७ ॥
 संकथयं तयोर्यावद्वर्तते शुभलीलयोः । चारुवेषोथ सैन्येन विद्युदंगः समागतः ॥ २८८ ॥
 स तयोः प्रणतिं कृत्वा स्तुत्वा च क्रमपंडितः । समीपे वज्रकर्णस्य सन्निविष्टः प्रतापवान् ॥ २८९ ॥
 विद्युदंगः सुधी सौर्यं वज्रकर्णमुहत्परः । इति शब्दः समुत्तस्थौ तदा तदंसि मांसलः ॥ २९० ॥
 पुनश्च राघवोऽबोचत्कृत्वा स्मितसितं मुखं । वज्रकर्ण ! समीचीना तव दृष्टिरियं परा ॥ २९१ ॥
 कुर्मतेस्तव धीरेषा मनागपि न कंषिता । उत्पातवातसंघातैः मंदिरेस्येव चूलिका ॥ २९२ ॥
 ममापि तद्वत्सा दृष्ट्वा न ते मूर्धोयमानतः । अहो परमिदं चारु तप शान्तं विधेष्टितं ॥ २९३ ॥
 अथवा शुद्धतत्त्वस्य किमु पुंसोस्ति दुस्तरं । घर्मनुरागचित्तस्य सम्यग्दृष्टेर्विशेषतः ॥ २९४ ॥
 प्रणम्य त्रिजगद्व्यं जिनेंद्रं परमं शिवं । तुंगेन शिरसा तेन कथमन्यः प्रणम्यते ॥ २९५ ॥
 मकरंदरसास्वादलब्धवर्णो मधुग्रतः । रासभस्य पदं पुच्छे प्रमत्तोऽपि करोति किं ॥ २९६ ॥
 शुद्धिमानसि धन्योऽसि दद्यास्यासन्नमव्यता । चंद्रोदपि सिता कीर्तिस्तव भ्राम्यति विष्टे २९७

पद्मपुराणम् ।

विद्युदंगोप्ययं मित्रं परं ते विदितं मया । भव्योयमपि यः सेवां तव कर्तुं समुद्यतः ॥ २९८ ॥
 सद्भूतगुणसत्कीर्तिरथ लज्जामुपागतः । किञ्चिन्नताननोऽवोचच्छुनाशीरायुधश्रवाः ॥ २९९ ॥
 अग्रावसीदवो देव प्राप्तस्य व्यसनं सहत् । संजातोऽसि महाभाग मे त्वं परमवांधवः ॥ ३०० ॥
 नियमस्त्वत्प्रसादेन ममायं जीवितोऽधुना । पालितो मम भागेन त्वमानीतो नरोत्तमः ॥ ३०१ ॥
 वदन्नेवमसा ऊचे लक्ष्मणेन विचक्षणः । वदाभिरुचितं यत्ते क्षिप्रं सम्पादयाम्यहम् ॥ ३०२ ॥
 सोवोचत्सुहृदं प्राप्य भवंतमतिदुर्लभं । न किञ्चिदस्ति लोकेऽस्मिन्निदं तु प्रवदाम्यहं ॥ ३०३ ॥
 वृणस्यापि न वांछामि पीडां जिनमताश्रितः । अतो विशुन्यतामेव मम सिंहोदरप्रभुः ॥ ३०४ ॥
 इत्युक्ते लोकवन्द्येभ्यः साधुकारः समुद्ययौ । प्राप्तद्वेपेऽपि पश्यायं मर्तिं घत्ते शुभामिति ॥ ३०५ ॥
 अपकारिणि कारुण्यं यः करोति सः सज्जनः । मध्ये कृतोपकारे वा प्रीतिः कस्य न जायते ३०६ ॥
 एवमस्त्विति भापित्वा लक्ष्मणेन तयोः कृताः । हस्तग्रहणसंपन्ना प्रीतिः समयपूर्विका ॥ ३०७ ॥
 उज्जयिन्या ददावर्धे वज्रकर्णाय शुद्धधीः ॥ सिंहोदरो हतं पूर्वं विषयोद्भासने च यत् ॥ ३०८ ॥
 चतुरंगस्य देशस्य गणिकानां धनस्य च । विभागं समभागेन निजस्याप्यकरोदसौ ॥ ३०९ ॥
 बार्हिद्वतप्रसादेन तां वेश्यां तच्च कुंडलं । लेभे सेनाधिपत्यं च विद्युदंगः शुचिश्रुतः ॥ ३१० ॥

वज्रकर्णस्ततः कृत्वा रामलक्ष्मणयोः परी । पूजामानाय यत्क्षिप्रमष्टौ दुहितरो वराः ॥ ३११ ॥
 सजायो दृश्यते ज्यायानिति तास्तेन दौकिताः । लक्ष्मीधरं कृतोदारविभूपाविनयान्वितः ॥ ३१२ ॥
 नृपाः सिंहोदरापाद्य दद्रुः परमकन्यकाः । एवं सन्निहितं तस्य कुमारिणां श्रुतत्रयं ॥ ३१३ ॥
 दौकित्या यज्रकर्णस्ताः सवं सिंहोदरादिभिः । जगाद लक्ष्मणं देव तवैता वनिता इति ॥ ३१४ ॥
 लक्ष्मीधरस्ततोऽयोचद्दारसंगं करोम्यहं । न तावन्न कृतं यावत्पदं भुजबलार्जितं ॥ ३१५ ॥
 पमथ तानुवाचैवं नास्माकं वसतिः क्वचित् । भरतस्याधिराज्येऽस्मिन् देशे स्वर्गतलोपमे ॥ ३१६ ॥
 देशान् सर्वान् समुल्लंघ्य करिष्याम्यालयं ततः । आश्रित्य चंदनगिरिं दक्षिणार्णयमेव वा ॥ ३१७ ॥
 एतां पैलाभिद ततो जनन्यो नेतुमुत्सुके । आगतव्यं मयावश्यं द्रागयोष्यामनेन वा ॥ ३१८ ॥
 कालं तत्रैव नेष्यते कन्यका अपि भो नृपाः । अज्ञातनिलयस्यास्य कीदृशो दारसंग्रहः ॥ ३१९ ॥
 एवमुक्ते कुमारिणां तद्वृद्धं शुश्रुभे न च । आकुलं पंकजवनं हिमवाताहतं यथा ॥ ३२० ॥
 प्रियस्य विरहे प्राणान् त्यक्ष्यामो यदि तत्पुनः । अवस्यामः कुतोनेन समागमरसायनं ॥ ३२१ ॥
 प्राणांश्च धारयंतीनां कैतवं मन्यते जनः । दहते च सभिद्धेन मनो विरहवह्निना ॥ ३२२ ॥
 एवमहान् भृगुरेकत्र व्याघ्रोऽन्यत्रातिदारुणः । अहो कष्टं कमाधारं ब्रजामोत्यंतदुस्सहाः ॥ ३२३ ॥

पद्मपुराणम् ।

अथवा विरहव्याघ्रं संगमाशयविद्यया । संस्तंभ्य धारयिव्यामः शरीरमिति सांप्रतं ॥ ३२४ ॥
 एवं विंचितयंतीभिः सार्धं ताभिर्महीभृतः । गता यथागतं कृत्वा रामादीनां यथोचितं ॥ ३२५ ॥
 संचेष्टाः पूज्यमानास्ताः पितृवर्गेण कन्यकाः । नानाविनोदनासक्तास्तस्थुस्तद्रतमानसा ॥ ३२६ ॥
 आनायितः पिता भूत्या स वंधुर्देशमात्मनः । विद्युद्गेन चक्रे च परमः संगमोत्सवः ॥ ३२७ ॥
 परमेश्वर निशीथे ते नत्वा चैत्यालयात्ततः । शनैर्निर्गत्य पादाभ्यां स्वेच्छया सुधियो ययुः ३२८ ॥
 चैत्यालयं प्रभाते तं दृष्ट्वा शून्यं जनोऽखिलः । रहितशेषकर्तव्यो वितानहृदयस्थितः ॥ ३२९ ॥
 समं कुलिशकर्णेन जाता प्रीतिरनुत्तरा । सिहोदरस्य सम्मानगत्या गमनवर्धिता ॥ ३३० ॥
 स्वैरं स्वैरं जनकतनयां तौ च संचारयंतौ । स्थायं स्थायं विकटसरसां काननानां तलेषु ॥ ३३१ ॥
 पायं पायं रसमभिमतं स्यादुभार्जां फलानां । क्रीडं क्रीडं सुरसवचनं चारुचेष्टासमेतं ॥ ३३२ ॥
 प्राप्ता नाना रचनभवनोत्तुंगशृंगाभिरामं । रम्योद्यानावततवसुधं चैत्यसंधातपूतं ॥ ३३३ ॥
 नाकच्छायं सततजनितात्थुत्सवोदारपौरं । श्रीमत्त्वानं रविसमसचिख्यातिमत्कूवराख्यं ॥ ३३४ ॥

इत्याप्ये रविपेणाचर्यप्रोक्ते पद्मचरिते वज्रकर्णोपाख्यानं नाम त्रयस्त्रिंशत्तमं पर्व ।

अथ चतुस्त्रिंशत्तमं पर्व

परमं गुंदरे तत्र फलपुष्पमरानते । गुंजद्धमरसंधाते मत्तकोकिलनादिते ॥ ६ ॥
 कानने सीतया साकमग्रजन्मा स्थितः सुखं । अंतिकां सलिलार्थी तु लक्ष्मणः सरसीं गतः ॥ ७ ॥
 अर्धांतरे सुल्लाढ्यो नेत्रतस्करयिभ्रमः । एकोऽपि सर्वलोकस्य हृदयेषु समं वसन् ॥ ८ ॥
 महाविनयसंपन्नः कांतिनिर्झरपर्वतः । वरवारणमारुद्व्याख्यादातमध्यगः ॥ ९ ॥
 तामेव सरसीं रम्यां क्रीडनाहितमानसः । प्राप्तः कल्याणमालाख्यो जनस्तन्नगराधिपः ॥ १० ॥
 महतः सरसस्तस्य हृष्टा तं तीरवर्तिनं । नीलोत्पलचयश्यामं लक्ष्मणं चारुलक्षणं ॥ ११ ॥
 ताडितः कामधारेण स जनोत्थतमाकुलः । मनुष्यमवर्षादिकमयमानीयतामिति ॥ १२ ॥
 गत्वा कृत्वांजलिर्दक्षः स तमेवमभाषत । एष्यं राजपुत्रस्ते प्रसादात्संगमिच्छति ॥ १३ ॥
 को दोष इति संचित्य दधानः कौतुकं परं । जगाम लीलया चाव्यो सर्वापं तस्य लक्ष्मणः ॥ १४ ॥
 उत्तीर्य स जनो नागात्पन्नतुल्येन पाणिना । करं लक्ष्मणमालंब्य प्राविशद् गृहमाचरं ॥ १५ ॥
 एकांसिने च तेनातिप्रवीतः सहितः स्थितः । अपृच्छ च सखे कस्त्वं कुतो वा समुपागतः ॥ १६ ॥

सोऽवोचद्विप्रयोगान्मे ज्येष्ठो दुःखेन तिष्ठति । तावन्नयामि तस्यान्नं कथयिष्यामि ते ततः ॥ १२ ॥
ततः शाल्योदनः स्रप उपदेशनवं घृतं । अपूषा घनबंधानि व्यंजनानि पयो दधि ॥ १३ ॥
पानकानि विवित्राणि शर्कराखंडमोदकान् । शंकुल्यो घृतपूर्णानि पूरिका गुडपूर्णिका ॥ १४ ॥
वस्त्रालंकारमाल्यानि लेपनप्रभृतीनि च । अमत्राणि च चित्राणि हस्तमार्जनक्रानि च ॥ १५ ॥
सर्वमेतत्समासन्नपुण्यैः स महाजैवैः । भाविनानाथितं तेन जनेनांतिकमात्मनः ॥ १६ ॥
अंतरंगः प्रतीहारां जनस्य वचनात्ततः । गत्वा सीतान्वितं पद्मं प्रणम्यैवमभाषत ॥ १७ ॥
अमुष्मिन् वस्त्रभवेन भ्राता ते देव तिष्ठति । एतन्नगरनाथश्च विज्ञापयति सादरः ॥ १८ ॥
प्रसादं कुरु तच्छाया शीतलेयं मनोहरा । तस्मादियंतमध्यानं स्वेच्छया गंतुमर्हथ ॥ १९ ॥
इत्युक्तं सीतया सार्धं ज्योत्स्नयेव निशकरः । पद्मःसमायगौ विभ्रन्मत्तद्विरदविभ्रमः ॥ २० ॥
धूरादेव समालोक्य लक्ष्मणेन समं ततः । अभ्युत्थानं चकारास्य जनः प्रत्युद्गतिं तथा ॥ २१ ॥
सीतया सहितस्तस्यौ पद्मोत्थं तवरासने । अर्घदानादिसन्मानं प्राप्तश्च जनकल्पितं ॥ २२ ॥
ततः कर्मणि निर्द्वैतं स्वरं स्नानाशनादिकं । समुत्साहार्गोखिलं लोकमात्मा नीतस्तुरीयतां ॥ २३ ॥
द्यूतः पितुः सकाशान्मे प्राप्त इत्युपदेशनः । प्रपन्नः परमं कस्यं प्रविश्यानन्यगोचरं ॥ २४ ॥

नानाप्रहरणान्वीरान् नियुज्य द्वारि भूयसः । प्रविष्टो योत्र वध्योसौ समेति कृतभाषणः ॥ २५ ॥
 सद्भाष्यश्रपने लज्जां दूरीकृत्य सुमानसः । व्यपाटयदसौ तेषां समक्षं कंचुकं जनः ॥ २६ ॥
 स्वर्गादिय तनोपसत् काश्यसौ यरकन्यका । उपयातेव पातालार्त्तिकविष्टज्जामतानना ॥ २७ ॥
 पटकरांरया भवनं लिप्तं लग्नानिलमिवामयत् । उद्योतमिव चंद्रेण लज्जास्यतसितांशुभिः ॥ २८ ॥
 छेत्तुहस्ताधिरं व्रस्ताश्चक्षुषी समव्यूयन् । लक्ष्मीरिव स्थिता साक्षात् श्रीरिवोद्भूतपंकजा ॥ २९ ॥
 गृहं प्लावितुमारब्धमिव लाघव्यवारिसौ । उत्कीर्णमिव रत्नानां रजसा कांचनस्य वा ॥ ३० ॥
 कङ्काला इव निर्जमुः स्तनाभ्यां कान्तिवारिणः । तरंगा इव संजाता मध्ये त्रिवलिराजिते ॥ ३१ ॥
 दंडातकं समुद्भ्रिय जवनस्य घनं महः । निर्जगामापरं छातं जीमूतं शुशिनो यथा ॥ ३२ ॥
 सुचिरं श्रथितं लोके पंचलं वायसोमलं । गृहजीमूतवर्तिन्या निर्धौतमिव विद्युता ॥ ३३ ॥
 अत्यंतस्निग्धया रुच्या रोमराज्या विराजिता । नितंबाज्जातया हेमन्महानीलत्विपा यथा ॥ ३४ ॥
 ततोसौ सहसामुक्तनररूपा सुलोचना । दाकिता जानकी तेन रतिं श्रीरिव लज्जया ॥ ३५ ॥
 अंते लक्ष्मणस्तन्न परिक्षको मनोमुखा । अवस्थां कामपि प्रापचलमंथरलोचनः ॥ ३६ ॥
 ततो विशुद्धया शुद्धया पद्मस्तामित्यभाषत् । दधाना विविधं वेपं का त्वं क्रीडासि कन्यके ॥ ३७ ॥

पद्मपुराणम् ।

वृत्तांतं शृणु सद्भावेदिनं ॥ ३८ ॥

ततोऽशुक्लेन संवीय गात्रं प्रवरभाविणी । जगाद देव ! वृत्तांतं शृणु सद्भावेदिनं ॥ ३९ ॥
 चालिखिल्य इति ख्यातः पुरस्थास्य पतिः सुधीः । सदाचारपरो नित्यं मुनिवह्नाकवत्सलः ॥ ४० ॥
 पृथिवीति प्रिया तस्य गर्भाधानमुपागता । म्लेच्छाधिपतिना चासौ गृहीतः संयुगे नृपः ॥ ४१ ॥
 उक्तं च स्वामिना तस्य सिंहोदरमहीभृता । पुत्रश्चेद्भविता गर्भे कर्ता राज्यममाविति ॥ ४२ ॥
 ततोऽहं पापिनी जाता मंत्रिणा, च सुबुद्धिना । सिंहोदराय पौत्रेण कथिता राज्यकांक्षया ॥ ४३ ॥
 नीता कल्याणमालाख्यं जनन्या रहितार्थिका । मासौ मांगलिकं लोको व्यवहारे प्रवर्तते ॥ ४४ ॥
 मंत्री माता च मे धेत्ति कन्ययमिति नापरः । इयंतं कालमधुना भवंतः पुण्यवीक्षिताः ॥ ४५ ॥
 दुःखं तिष्ठति मे तावः प्राप्तश्चारुयामिता । सिंहोदरोऽपि नो सक्तस्तस्य कर्तुं विमोचनं ॥ ४६ ॥
 यदत्र द्रविणं किञ्चिद्देशे समुपजायते । तन्म्लेच्छस्वामिने सर्वे प्रेक्षयंतं दुर्गमीयुपे ॥ ४७ ॥
 वियोगवह्निनात्यंतं तप्यमाना ममांबिका । जाता कलानशेषेव चंद्रमूर्तिर्गतप्रभा ॥ ४८ ॥
 इत्सुका दुःखमारेण पीडिता श्रेणगात्रिका । सद्यो विच्छायातां प्राप्ता मुक्तकंठं खरोद सा ॥ ४९ ॥
 अत्यंतमधुरवार्क्यः पद्मेनाश्यासिता ततः । सीतया च निधार्याके कुर्वत्या मुखधावनं ॥ ५० ॥
 सुमित्राद्यनुना चोक्ता शुचं विस्मज सुंदरि । कुरु राज्यमनेनैव वेपथोचितकारिणी ॥ ५० ॥

शुभे काञ्चित्प्रतीधस्व दिवसान् धैर्यसंगतान् । म्लेच्छेन ग्रहणं किं मे पितरं पश्य मौचितं ॥ ५१ ॥
 इत्युक्ते परमं तोषं ताते मुक्त इवागता । समुच्चसितसर्वांगा कन्यका द्युतिपूरिता ॥ ५२ ॥
 तत्र ते कानने रम्ये विचित्रालापविभ्रमाः । देवा इव सुखं तस्युः स्वच्छंदा दिवसत्रयं ॥ ५३ ॥
 ततः सुपूजने काले रजन्यां रामलक्ष्मणौ । ससीतौ रंघमाश्रित्य निष्क्रांतौ काननालयात् ॥ ५४ ॥
 विबुद्धा तानपश्यंती कन्या व्याकुलमानसा । हाकारमुखरा शोकं परमं समुपागता ॥ ५५ ॥
 महापुरुष युक्तं ते स्तेनयित्वा मनो मम । गंतुं निद्रां समेताया निर्धृणंति मनस्विनी ॥ ५६ ॥
 कृच्छ्रश्रियम्य शोकं च वरयारणवर्तिनी । प्रविश्य कूवरं तस्यौ पूर्ववद्दीनमानसा ॥ ५७ ॥
 ततः कल्याणमालाया रूपेण विनयेन च । हृतविच्चाः क्रमेणैते प्राप्नुमैकलनिम्नगां ॥ ५८ ॥
 उत्तीर्य विहितक्रीडास्तां सुरेन मनोहरा । बहून्देशानातिक्रम्य प्राप्ता विध्यमहादर्यौ ॥ ५९ ॥
 स्कंधावारमहासार्धपरिक्षणेन वर्त्मना । प्रयातः पथिकैर्गोपैः कीनाशिश्व निवारिताः ॥ ६० ॥
 क्वचित्सालादिभिर्भृशैर्लतालिङ्गितमूर्तिभिः । तद्धनं शोभतेत्यतं स्वामोदं नेदंनं यथा ॥ ६१ ॥
 क्वचिदग्नेन निर्देग्ध प्रांतस्थितमहीरुहं । न शोभते यथा गोत्रं दुष्पुत्रेण कलंकितं ॥ ६२ ॥
 अयावोचततः सीता कार्णिकारवनांतरे । वामतोपं स्थितो ध्याक्षो मूर्ध्नि कंठकितस्त्रोः ॥ ६३ ॥

पद्मपुष्पम् ।

यासमानो मुहुः मूरं कलहं कथयत्यरं । अन्योऽपि क्षीरवृक्षो जगं शंसति वायसः ॥ ६४ ॥
 रस्मात्तायत्प्रतीधितो मुहूर्तं कलहात्परः । जयोऽपि नैव मे चित्ते प्रतिभात्यतिसुन्दरः ॥ ६५ ॥
 ततः धनं विलम्ब्यतो प्रयातो पुनरुद्यतो । तदेव च पुनर्जातिं निमित्तं निकटं तरे ॥ ६६ ॥
 मुवत्या अपि सीताया अवकर्ण्ये वचस्ततः । प्रवृत्तौ गंतुमग्रे च म्लेच्छानां सैन्यमुद्धतं ॥ ६७ ॥
 तौ निरीक्ष्यैव निर्भीतावायांतौ वरकामुकौ । क्षणनकेन तत्सैन्यं कांदिशीकं पलायितं ॥ ६८ ॥
 अवगत्य ततस्तस्मात्सन्नस्थान्ये समागताः । प्राष्टमेघसमानेन तेऽपि हासेन निर्जिताः ॥ ६९ ॥
 ततस्तेऽन्यथाविभ्रस्ता म्लेच्छाः पतितकामुकाः । कुर्वतः परमं रावं गत्वा पत्ये न्यवेदयन् ॥ ७० ॥
 ततोऽसौ परमं क्रोधं बह्दधापं च दारुणं । निर्जगाम महासैन्यः शस्त्रसंतमसानृतः ॥ ७१ ॥
 काकोनदा इति ख्याता म्लेच्छांस्ते धरणीतले । दारुणाः सर्वमांसादो दुर्जयाः पार्थिवरपि ॥ ७२ ॥
 तीरावृतां दिशं प्रेक्ष्य पुरो धनकुलाश्रितैः । धनुरारोपयत्कोपं किंचिल्लक्ष्मीधरो भजन् ॥ ७३ ॥
 तथा चारुकालितं सर्ववनमाकंपितं यथा । ज्वरश्च वनसत्त्वानां जज्ञे प्रकटवंपयुः ॥ ७४ ॥
 संदधानं शरं वीक्ष्य लक्ष्मणं त्रस्तोचेतसः । बभ्रमुश्चक्रतो प्राप्ता म्लेच्छा निश्चक्षुषो यथा ॥ ७५ ॥
 ततः साञ्चसंपूर्णो म्लेच्छानामधिपो भृशं । अवतीर्य रथादेतौ प्रणम्य रचितानजलिः ॥ ७६ ॥

अब्रवीदस्ति कौशाची नगरी प्रथिता प्रभुः । आहिताग्निर्द्विजस्तत्र नाम्ना विश्वानलः शुचिः ॥७७॥
 मतिसंध्येति यज्ञाया जातोहं तनयस्तयोः । रौद्रभूतिरिति ख्यातः शस्त्रधृतकलान्वितः ॥ ७८ ॥
 बाल्यारम्भभृति दुष्कर्म नित्यानुष्ठानकोविदः । प्राप्तयौग्ये कदाचिच्च शूले भेनुमभीप्सितः ॥७९॥
 ह्यनिर्नैकन तत्राहं श्रद्धधानेन साधुना । मोचितो वेपमानांगः त्यक्त्वा देशमिहागतः ॥ ८० ॥
 प्राप्तः कर्मनुभावेन काकोनदजनेयतां । अष्टस्तिष्ठामि सर्ववृचात्पशुभिः समतां गतः ॥ ८१ ॥
 इयंतं यस्य मे कालं सन्यादया अपि पार्थिवाः । चक्षुषो गोचरीभावमासन् शक्ता न सेवितुं ८२
 सोहं दर्शनमात्रेण कृतो देवेन विकलवः । धन्योस्मि वीक्षितौ येन भवंतौ पुरुषोत्तमौ ॥ ८३ ॥
 शासनं यच्छतां नाथौ किं करोमि यथोचितं । शिरसा पादुके किं वा वदे पावनपंडिते ॥ ८४ ॥
 विध्योयं निधिभिः पूर्णो वरयोपिच्छतैस्तथा । भुजिष्यमिच्छतां देवौ मामतो निभृतं परं ॥८५॥
 इत्थुयत्त्वा प्रणतिं कुर्वन् पुनरर्तिं परां गतः । पपात विह्वलो भूमौ छिन्नमूलस्तरुर्धया ॥ ८६ ॥
 कष्टावस्थां ततः प्राप्तं तमवं राघवोऽवदत् । कृपालतापरिष्वक्तवीरकल्पमहातरुः ॥ ८७ ॥
 उत्तिष्ठोत्तिष्ठ माभैर्पार्वलिखिलं विबन्धनं । कृत्वाऽऽनय द्रुतं प्राप्य सन्मानं परमं सुधीः ॥८८॥
 तस्यैवाभिमतो भूत्वा सचिवः सज्जनान्वितः । विहाय संगतिं म्लेच्छैर्विषयस्य हितोऽभवत् ८९

पद्मपुष्पम् ।

एतद्यत्कुरुषु सर्वमन्यथाविवर्जितं । ततस्ते विद्यते शान्तिरद्यैव श्रियसेऽन्यथा ॥ ९० ॥

एवं प्रभो करोमीति कृत्वा प्रणतिमादृतः । महारथसुतं गत्वा शुभोच विनयान्वितः ॥ ९१ ॥

अभ्यंगोदृत्य सुत्नानं भोजयित्वाध्वलंकृतं । आरोप्य स्यन्दने नेतुमारमे तं तदतिकं ॥ ९२ ॥

स दक्ष्यौ नीयमानः सन् विस्मयं परमं गतः । इतोऽपि गहनावस्था प्रायो मे भविष्यति ॥ ९३ ॥

कायं म्लेच्छो महाशुः कुकर्मात्यन्तनिर्दयः । कचायमतिसन्मानो न मन्येद्यासुधारणं ॥ ९४ ॥

इति दीनमना गच्छन् सहसा पद्मलक्ष्मणी । दृष्ट्वा परां धृतिं प्राप्तोवतीर्य सनमस्कृतिः ॥ ९५ ॥

अब्रवीत्तौ युवां नाथावागतायतिसुन्दरौ । मम पुण्यानुभावेन मुक्तो येनास्मि बंधनात् ॥ ९६ ॥

गच्छ क्षिप्रं निजं धाम लमस्याभीष्टसंगमं । तत्र नौ ज्ञास्यसीत्युक्ते चालिखित्यसुधीर्गतः ॥ ९७ ॥

कृत्वा सुनिभृतं भृत्यं तस्य विद्वानलंगजं । यातौ सीतान्वितौ स्वेष्टं कृतिनौ रामलक्ष्मणौ ॥ ९८ ॥

चालिखित्यस्तु सप्राप्तः समं रौद्रविभूतिना । स्वपुत्रस्यांतिकां क्षोणीं स्मरन् बांधवचेष्टितं ॥ ९९ ॥

प्रत्यासन्नं ततः कृत्वा विभूत्या परयान्वितं । पितरं निरगाक्षुष्टा पुरात्कल्याणमालिनी ॥ १०० ॥

प्रतीतां सनमस्कारां तां समाधाय मस्तके । निजयाने पुनः कृत्वा प्रविष्टः क्लृवरं नृपः ॥ १०१ ॥

पृथिवीं महिषीं तोपसंजातपुलका क्षणात् । पुरातनी तदुं मेजे कांतिसागरवर्तिनी ॥ १०२ ॥

सिंहोदरप्रभृतयो नृपा प्रमृतयोरसिलाः । गुणैः कल्याणमालायाः परमं विस्मयं गताः ॥ १०३ ॥

यद्रौद्रभूतिः मुचिरं विचित्रं । समार्जयर्चाधिपरायणः स्व ।

अनेकदेशप्रभं विशालं । तद्वालिरित्यस्य गृहं विवेश ॥ १०४ ॥

जातेभ्यः वाग्यतिनि रौद्रभूतौ । वशीकृते म्लेच्छसुदुर्गभूमौ ॥

सिंहोदरोऽपि प्रतिपन्नशंकः । स्नेहं ससन्मानमलं चकार ॥ १०५ ॥

सौयं समासाद्य परां विभूतिं । प्रसादतो राघवसत्तमस्य ॥

महारथी प्राणसमासमेतो । रविर्यथैवं शरदा रराज ॥ १०६ ॥

इत्यार्षे दक्षिणेणाचार्यश्लोके पञ्चचरिते वालिस्तियोपाख्यानं नाम पञ्चविंशतमं पर्व ।

अथ पञ्चत्रिंशत्तमं पर्व ।

अथ ते त्रिदशाभिरुषाः काननं नन्दनोषमं । विहरंतः सुखं प्राप्ता देशमत्यंतमुज्ज्वलं ॥ १ ॥

मध्ये यस्य नदी भाति प्रसिद्धजलवाहिनी । तापीति विश्रुता नाना पक्षिबर्गानुनादिवा ॥ २ ॥

पद्यपराणम् ।

अरण्ये तत्र निस्तोये सीतात्यंतश्रमान्विता । जगद् राघवं नाथ कंठशोषो ममोत्तमः ॥ ३ ॥
यथा भवश्रुतः खिन्नो भव्यो दर्शनमर्हतः । बांछत्येवमहं तीव्रनृणयाकुलिता जलं ॥ ४ ॥
इत्युक्ता वार्यमाणार्पि निपण्णा सुतरोरघः । रामेण जगदे देवि विपादं मागमः शुभे ॥ ५ ॥
आसन्नोऽयं महाग्रामो दृश्यते विकटालयः । उत्तिष्ठाशु प्रयामोऽत्र शिशिरं वारि पश्यति ॥ ६ ॥
एवमुक्तं तया स्वरं स्वरं प्रास्थितया समं । प्राप्तौ तावत्पुण्यग्रामं महाधनकुंडविक्रं ॥ ७ ॥
आदितामिद्विजस्तत्र कविलो नाम विधुतः । गेहे तस्यावतीर्णो तौ यथाक्रममुपागते ॥ ८ ॥
अत्राग्निहोत्रशालायामपनीय श्रमं क्षणं । तद्ब्राह्मण्या जलं दत्तं पपौ सीता सुशीतलं ॥ ९ ॥
यावत्तिष्ठति ते तत्र द्विजस्तावदरण्यतः । विल्वाश्वत्थपलाशैर्धोभारवाही समागतः ॥ १० ॥
दायानलसमं यस्य मानसं नित्यकोपिनः । कालकूटविषं वाक्यमुत्तूरुसदृशं मुखं ॥ ११ ॥
कमंडलुशिखार्चवालस्रवादिभिः परं । विभ्राणः कुटिलं वेषं छवृत्तिं भजन् किल ॥ १२ ॥
दृष्ट्वा तान्कुपितोऽयं तत्र कुटीकुटिलाननः । उवाच ब्राह्मणीं वाचा तक्षन्निव सुतीक्ष्णया ॥ १३ ॥
अथ पापे किमित्येषाभिह दत्तं प्रवेशनं । प्रयच्छाम्यघ ते द्रुष्टे बंधं गोरपि दुस्सहं ॥ १४ ॥
पश्येमे निरुपा धृष्टाः केपि पांशुलपांडका । अग्निहोत्रकुटीं पापा कुर्वन्त्युपहृता मम ॥ १५ ॥

ततः सीताऽग्रवीर्यपद्ममयिषुत्र कुकर्मेणः । अस्य दमास्यदं दग्धं परमाक्रोशकारिणः ॥ १६ ॥
 वरं पुष्पफलच्छन्नैः पादपुरुषशोभिते । सरोभिश्चातिविमलैः पद्मादिपिहितैर्वने ॥ १७ ॥
 सारंगंरुपितं सार्धं क्रीडद्विनिजयेच्छया । श्रूयते नन्द्यं यत्र नितान्तं परुषं वचः ॥ १८ ॥
 अस्मिन् राघव नाकामं देशे धनसमुज्ज्वले । समस्तो निष्ठुरो लोको ग्रामवासी विशेषतः ॥ १९ ॥
 विप्रस्य लक्षया पाचा क्षोभितोऽसौ ततोऽखिलः । ग्रामः समागतो दृष्ट्वा तेषां रूपं सुरोपमं २०
 अग्रवीद्ब्राह्मणकान्तां पधिकाः क्षणमेककं । तिष्ठतु किमिमे दोषं कुर्वति विनयान्विताः ॥ २१ ॥
 ततो निर्मलस्य सकलं तं लोकं लोललोहितः । वभापेतौ द्विजः प्राप सारमेयो गजाविव ॥ २२ ॥
 निष्क्रामतः परं गेहान्मदीयादपवित्रकौ । एवमादिवचोधातैर्लक्ष्मीवान् कुपितस्ततः ॥ २३ ॥
 ऊर्ध्वं पादमघोर्ग्रीयं कृत्वा तं ब्राह्मणाधमं । अब्रह्मण्यं प्रकूजंतं शोणितारुणलोचनं ॥ २४ ॥
 भ्रमयित्वा क्षिप्रौ यावदास्फलयितुमुद्यतः । रामेण वारितस्तावदिति कारुण्यधारिणा ॥ २५ ॥
 सौमित्रे किमिदं लीवे प्रारब्धं भवतदृश्यं । मारितेन किमेतेन जीवत्येतेन ते ननु ॥ २६ ॥
 मुञ्चनं त्वरितं धुद्रं यावत्प्राणेर्न मुच्यते । अयशः परमेतस्मिन्नुभ्यते केवलं मृते ॥ २७ ॥
 भ्रमणा ब्राह्मणा गावः पशुस्त्रीबालवृद्धकाः । सदोषा अपि श्रराणां नैते बध्याः किलोदिताः २८

इत्युक्त्वा मोचयित्वा तं कृत्वा लक्ष्मणमग्रतः । सीतयानुगतो रामः कुटीरान्निरगात्ततः ॥ ३९ ॥
 धिग् नीचसमासंगं दुर्वचःश्रुतिकारणं । मनोविकारकरणं महापुरुषवर्जितं ॥ ३० ॥
 वरं तत्तले शीते दुर्गमे विपिने स्थितं । परित्यज्याखिलं ग्रंथं विहृतं भुवने वरं ॥ ३१ ॥
 वरमाहारमुत्सृज्य मरणं संविते सुखं । अवशातेन नान्यस्य गृहे क्षणमपि स्थितं ॥ ३२ ॥
 कुलपु. सरितामद्रः कुक्षिष्वत्यंतहारिणु । स्थास्यामो न पुनर्भूयः प्रवेक्ष्यामः खलालयं ॥ ३३ ॥
 निदन्नेव खलासंगमभिमानं परं वहन् । निर्गत्य ग्रामतः पद्मो वनस्य पदर्शी श्रितः ॥ ३४ ॥
 घनकालस्तवःप्राप्तो नीलयन्त्रखिलं नमः । पटुगर्जितसंतानप्रतिनादितगद्गरः ॥ ३५ ॥
 गृह्नक्षत्रपटलमुपगुह्य समंततः । सरावविद्युदुद्योतं जहासेव नभःस्फुटं ॥ ३६ ॥
 ग्रीष्मडांबरकं घोरं समुत्सार्य घनायनः । जगर्जे विद्युदंगुल्या प्रेषितामिव तर्जयन् ॥ ३७ ॥
 नमोघकारितं कुर्वन् धाराभिर्नीलतोयदः । अभिपेक्तुं समारंभे सीतां गज इव ध्रियं ॥ ३८ ॥
 तिम्यंतस्ते. ततोभ्यर्णं पृथुन्धग्रीधपादपं । उपसद्युः पुरो गेहसमानस्कंधपुन्नतं ॥ ३९ ॥
 इमं कर्णो गणस्तेषामभिभूतोपि तेजसा । गत्वा स्वामिनमित्यूचं नत्वा विध्यमुपाश्रितं ॥ ४० ॥
 आगत्य नाक्तः केऽपि मदीये नाथ सद्यनि । स्थिता यैस्तेजसेवाहं तस्मादुद्दासितो ब्रुवं ॥ ४१ ॥

भुत्वा तद्वचनं स्मित्वा विनायकपतिःसमं । वधूभिः प्रस्थितो गंतुं निग्राधं वरलीलया ॥ ४२ ॥
 अधीश्वरः स यक्षाणां महाविभवसंगतः । रम्यकाननसंसक्तः क्रीडन्पूतनसंज्ञकः ॥ ४३ ॥
 दूरादेव च तौ दृष्ट्वा महारूपौ गणाधिपः । प्रयुज्यावधिभञ्जसीद्वलनाराणाविति ॥ ४४ ॥
 ततस्त्वदनुभावेन वात्सल्येन च भूयसा । क्षणेन नगरी तेषां तेन रम्या विनिर्मिता ॥ ४५ ॥
 ततस्ते सुखसंपन्नं सुप्ताः किल सुचारुणा । प्रभाते गीतशब्देन प्रबोधं समुपागताः ॥ ४६ ॥
 तल्पेऽवस्थितमात्मानमपश्यन् रत्नराजिते । प्रासादं च महारम्यं बहूभूमिकमुज्ज्वलं ॥ ४७ ॥
 देहापकारणव्यग्रं परिवर्गं च सादरं । नगरं च महाशब्दशालगोपुरशोभितं ॥ ४८ ॥
 तेषां महानुभावानां दृष्टेऽस्मिन् सहसा पुरं । न मनो विस्मयं प्रापं तद्धि क्षुद्रविचेष्टितं ॥ ४९ ॥
 अशेषवस्तुसंपन्नास्तव ते चाहचेष्टिताः । अवस्थानं सुखं चकुरमरा इव भागिनः ॥ ५० ॥
 यक्षाधिपेन रामस्य पुरी यस्मात्प्रकल्पिता । ततो महीतले ख्यातिं गता रामपुरीति सा ॥ ५१ ॥
 प्रतीदारा भटा शूरा जमात्याः सप्तयो गजाः । पौराश्च विविधास्तस्यामयोध्यायामिवाभवन् ५२
 कुशाग्रनगरेऽर्शोऽयं गणिनं पृष्टवानिति । तयोर्नाथं तथाभूतो स द्विजः किमुचेष्टितः ॥ ५३ ॥
 उवाच च गणस्वामी शृणु श्रेणिक स द्विजः । प्रयातः प्रातरुत्थाय दात्रहस्तो वनस्थलीं ॥ ५४ ॥

पद्मपुराणम् ।

भ्रमंश्च समिदाभ्यर्णमकस्माद्दुर्ध्वलोचनः । नातिदूरे पुरीं पृथ्वीमपश्यद्विस्मिताननः ॥ ५५ ॥
 असिताभिः सिताभिश्च पताकाभिर्विराजितां । शरन्मेघसमानंश्च भवनैरतिमासुरैः ॥ ५६ ॥
 पुंढरीकातपत्रेण मध्ये समुपलक्षितं । महाप्रासादमेकं च कैलासस्यैव श्रावकं ॥ ५७ ॥
 अचिंतयच्च द्यौरेषा, अटव्यासीन्मृगाश्रिता । यस्यां समित्कुशाद्यर्थे दुःखं पर्योदित्यं सदा ॥ ५८ ॥
 अस्मात्सेयमुत्तुंगशृंगमालोपशोभितैः । रत्नपर्वतसंकाशाविराजति पुरी गृहैः ॥ ५९ ॥
 सरांस्यमूनि रम्याणि पद्मादिविहितानि च । दृश्यन्ते यानि नो पूर्वं मया दृष्टानि जातुचित् ६०
 उयानानि सुरम्याणि सेवितानि जनैर्भृशं । दृश्यन्ते देव धामानि लक्षितानि महाध्वजैः ॥ ६१ ॥
 वारणैः सप्तभिर्गोभिर्महिषीभिश्च संकटा । अस्योपकंठधरणी घंटादिस्वनपूरिता ॥ ६२ ॥
 क्रिमिपा नगरी नाकादयतीर्णा भवेदिह । पातालाद्गुह्यताहोर्ध्वत्कस्यापि शुभकर्मणः ॥ ६३ ॥
 स्वप्नमेवं नु पश्यामि मायेयं वत कस्याचित् । किमु गंधर्वनगरं पितृव्याकुलितोस्मि किं ॥ ६४ ॥
 उपालिगमिदं किं स्यात्प्रायेणास्यांतिकस्य मे । इति संचिंतयन् प्राप्तो विवादं परमं द्विजः ॥ ६५ ॥
 दष्टा च प्रमदामेकां नानालंकारधारिणीं । अपृच्छदुपसृत्येयं भद्रे कस्य पुरीत्यसौ ॥ ६६ ॥
 सा जगौ जातु पद्मस्य पुरीयं किं न ते श्रुता । यस्य लक्ष्मीधरो भ्राता सीता च प्राणवल्लभा ६७

एतत्पश्यसि यद्विभ्रं पुर्यां मध्ये महगृहं । शरदभ्रसमच्छायमत्रासौ पुरुषोत्तमः ॥ ६८ ॥
 लोको दुर्लभदर्शने सर्वेनेनातिदुर्विधः । यच्छता चाछितं द्रव्यं जनितः पार्थिवोपमः ॥ ६९ ॥
 विभ्रोऽवोचदुपायेन केन पश्यामि सुंदरि । पद्मं सद्भावतः पृष्ट्वा निवेदयितुमर्हसि ॥ ७० ॥
 इत्युक्त्वा समिधाभारं निक्षिप्य भुवि सांजलिः । पपात पादयोस्तस्याः सा कस्य न मनोहरा ७१
 ततोऽसौ कृपयाकृष्टा सुमाया नाम यक्षिणी । जगाद विभ्रं परमं त्वंबेदं साहसं कृतं ॥ ७२ ॥
 अस्याः पुरः समासक्रां कथं त्वं भुवमागतः । आरक्षकैरलं घोरैर्नूनं नश्यति वीक्षितः ॥ ७३ ॥
 अस्या द्वात्रयं पुर्याः दुष्प्रवेशं सुरैरपि । अशून्यं सर्वदा वीरैः रक्षकैः सुनियामकैः ॥ ७४ ॥
 सिद्धवारणशार्दूलतुल्यवक्त्रैर्महोज्जलैः । एभिर्विभीषिता मृत्युं मानुषा यांत्यसंशयं ॥ ७५ ॥
 पूर्वद्वात्रमदो यत्तु तस्य पश्यसि यान्योदः । प्रासादानंतिकानेतान् वलाक्काच्छादनच्छर्षान् ॥ ७६ ॥
 मणितोरणरम्येषु विविधज्वजराजिषु । अर्हताभिर्द्रवंधानामभीषु प्रतियातनाः ॥ ७७ ॥
 सामायिकं पुरस्कृत्य तासां यस्तवनं नरः । नमोर्हत्सिद्धनिस्वानपूर्वं पठति भावतः ॥ ७८ ॥
 गुरुपदेऽयुक्तोऽसौ सम्यग्दर्शनराशितः । विशतींद्रककुप् द्वारं हन्येतत्त्व नमस्कृतिः ॥ ७९ ॥
 अणुव्रतधरो यो ना गुणशीलविभूषितः । तं रामः परया प्रीत्या चांछितेन समर्चति ॥ ८० ॥

पञ्चमः

गतस्सस्या ययःश्रुत्वा द्विजोसाधनमृतोपमं । जगाम परमं हर्षं लब्धोपायं धनागमे ॥ ८१ ॥
 नमस्कारं च कृत्यास्या भूयोभूयस्तुतिं तथा । रोमांचाचितसर्वांगः परमाद्भुतभात्रितः ॥ ८२ ॥
 मुनेथारिग्रमूरस्य गत्वासन्नं कृतोजलिः । प्रणम्य शिरसा पृच्छदणुव्रतधराक्रियां ॥ ८३ ॥
 ततस्तेन समुद्दिष्टं धर्मं सप्रनिवासिनां । स जगद्गानुयोगांश्च शुश्राव चतुरःसुधीः ॥ ८४ ॥
 धनलोभाभिभूतस्य धर्मं शुश्रूषतोऽस्य सः । ब्रह्मणे परमार्थस्य परिणाममुपागतः ॥ ८५ ॥
 अवगम्य ततो धर्मं द्विजोवाचत्सुमानसः । नाप तेद्योपदेशं चयुरुन्मीलितं मम ॥ ८६ ॥
 तृपार्तेनैव सत्तोयं छायेयाथयकोधिणा । धुधार्तेनैव मिष्टान्नं रोगिणेव सुमेपजं ॥ ८७ ॥
 दुष्पथप्रतिपन्नेन चर्तमेवेत्सितदेशगं । यानपात्रमिवाभोधो व्याकुलेन निमग्नतां ॥ ८८ ॥
 मयेदं ग्रासनं जैनं सर्वदुःखविनाशनं । लब्धं भवत्प्रसादेन दुर्लभं पुरुषार्थमः ॥ ८९ ॥
 प्रेलोक्यऽपि न मे कश्चिद्भ्रवता विद्यते समः । येनायमीदृशो मार्गो तोषितो जिनदेशनः ॥ ९० ॥
 इत्युक्त्वा शिरसा पादौ चंदित्वांजलियोगिनः । गुहं प्रदक्षिणीकृत्य द्विजःस मयनं गतः ॥ ९१ ॥
 जगाद वातिहृष्टां प्रसन्नविकचंधणः । दायिते परमार्थं गुरोरस्य मया श्रुतं ॥ ९२ ॥
 मृतं सच न तत्पित्रा जनकनाथ वा पितुः । किं वात्र बहुभिः प्रोक्तैर्गोत्रिणापि न ते श्रुतं ॥ ९३ ॥

दृष्टं ब्राह्मणि यातेन यदरण्यं मयाद्भुतं । तदुरोरुपदेशेन नेदानीं विस्मयाय मे ॥ ९४ ॥
 किं किं भो ब्राह्मण ब्रूहि दृष्टं किंवा त्वया श्रुतं । उक्तोऽवोचन्न शक्रोमि हर्षात्कथयितुं प्रिये ९५
 आदरेणानुयुक्तश्च कौतिकिन्या पुनः पुनः । विप्रोऽवोचत् शृण्वार्यं यन्मया श्रुतमद्भुतं ॥ ९६ ॥
 समिदर्शं प्रयातेन यनं तस्य समीपतः । दृष्टा पुरी मया रम्या यन्नासीद्बहूनां वनं ॥ ९७ ॥
 तदासन्ने मया चैका दृष्टा नारी विभूषिता । नूनं सा देवता कापि मनोहरणमापिता ॥ ९८ ॥
 पृष्टा च सा मयाख्यातं तथा रामपुरीति च । ददाति श्रावकेभ्योऽत्र किल रामो महद्भनं ॥ ९९ ॥
 ततो गत्वा मया साधोजिनेन्द्रवचनं श्रुतं । आत्मा मे तर्पितस्त्वेन कुहट्टिपरितापितः ॥ १०० ॥
 मुनयो यत्समाश्रित्य तर्प्यन्ते सुधियस्तपः । त्यक्त्वा परिग्रहं सर्वं मुत्तयालिगनलालसाः ॥ १०१ ॥
 सोर्हृद्दमो मया लब्धस्त्वैलोक्यैकमहानिधिः । अमी यतो बहिर्भूताः क्लिश्यन्तेन्यवादिनः ॥ १०२ ॥
 यथाभूतो मुनेर्धर्मः श्रुतो धर्मेण तादृशः । ब्राह्मण्यै कथितः सर्वो मलवजितचेतसा ॥ १०३ ॥
 ब्राह्मणी विनिश्चयैतं सुशर्मा वाक्यमब्रवीत् । मयापि त्वत्प्रसादेन लब्धो धर्मो जिनोदितः १०४
 विधेः पश्य मया योगं मोहाद्विषफलाधिना । वाञ्छेनापि त्वया लब्धमर्हन्नामरसायनं ॥ १०५ ॥
 मयासीन्मन्दधीमाजा मयिर्हस्तगतो यथा । निर्जागणगतः साधुरपमानमुपाहृतः ॥ १०६ ॥

पञ्चपुराणम् ।

उपवासपरिथातश्रमणं तं निरंवरं । निराकृत्यान्नवेलायां मार्गेन्यस्यैव वीक्षितः ॥ १०७ ॥
 अर्हंतं समतिक्रम्य पाकशासनबंधितं । ज्योतिष्कव्यंतरादीनां शिरसा प्रणतिः कृता ॥ १०८ ॥
 अहिंसानिर्मलं सारमर्हद्वर्मसायनं । अक्षानात्समतिक्रम्य विषमं भक्षितं विषं ॥ १०९ ॥
 अहिंसानिर्मलं सारमर्हद्वर्मसायनं । अक्षानात्समतिक्रम्य विषमं भक्षितं विषं ॥ ११० ॥
 मानुषद्वीपमासाद्य त्यक्त्वा साधुपरीक्षितं । धर्मरत्नं कृतः कष्टं विभीतकपरिग्रहः ॥ १११ ॥
 सर्वमक्षप्रवर्तेषु दिवारात्रौ च भोजिषु । अव्रतेषु विशीलेषु दत्तं फलविवर्जितं ॥ ११२ ॥
 यं किलातिथिवेलायामागतं विभवोचितं । यो नार्चयति दुर्बुद्धिस्तस्य धर्मो न विद्यते ॥ ११३ ॥
 परित्यक्तोत्सवतिथिः सर्वस्वैकांतनिस्पृहः । निकतरहितः सोयमतिथिः श्रमणः स्मृतः ॥ ११४ ॥
 येषां न भोजनं हस्ते नाप्यासन्नपरिग्रहः । ते तारयंति निर्गथाः पाणिपात्रपुटासिनः ॥ ११५ ॥
 स्वशरीरेऽपि निस्संगा ये लुभ्यंति न जातुचित् । ते निष्परिग्रहा ह्येवा मुक्तिलक्षणभूयिताः ॥ ११६ ॥
 एवमुद्गतसद्दृष्टिः कुदृष्टिमलवर्जिता । सुशर्मो शुशुभे पत्यौ मरणीव बुधे परं ॥ ११७ ॥
 पादमूले ततो नीत्वा गुरोस्तस्यैव सादरं । अशुव्रतानि सामोदा ब्राह्मणी तेन लंभिता ॥ ११८ ॥
 विज्ञाय कपिलं रक्तं परमं जिनशासने । कुलान्याशीवियोगाणि विप्राणां भोजिरे समं ॥ ११९ ॥
 मुनिमुव्रतनाथस्य संप्राप्य सुदृढं मतं । नशुभुः श्रावकास्तीवा ऊजुर्ध्वेव सुमुदयः ॥ १२० ॥

कर्मभारगुरुभूता मानोत्तानितमस्तकाः । स्तोकेन नरकं घोरं न याताः स्म प्रमादिनः ॥ १२० ॥
 अज्ञातमिदमग्रासं जन्मांतरशतेष्वपि । जिनेन्द्रशासनं ब्रह्म कृच्छ्रात्प्राप्तं मुनिर्मलं ॥ १२१ ॥
 ध्यानानाशुशिक्षिणीचिद्धे मनःश्रित्विक्समाहिताः । स्वकर्मसमिधोभावसर्पिषा जुहुमोधुना ॥ १२२ ॥
 इति केचिरसमाधाय मनःसंवेगनिर्भराः । विरक्ताः सर्वसंगेभ्यो बभूवुः श्रमणोत्तमाः ॥ १२३ ॥
 सागारधर्मरक्तस्तु कपिलः परमक्रियः । कदाचिद्ब्राह्मणीमूचे सदाभिप्रायवर्तिनीं ॥ १२४ ॥
 कति रामपुरीं किं नो ब्रजामोद्य तमूर्जितं । विशुद्धचेष्टितं द्रष्टुं रामं राजीवलोचने ॥ १२५ ॥
 आशापरायणं नित्यमुपायगतमानसं । दारिद्र्यवारिधौ मग्नमाद्यूनं कुक्षिपूरणे ॥ १२६ ॥
 जनमुत्तारयत्येय किल भव्यानुकंपकः । इति कीर्तिर्भ्रमत्यस्य निर्मलास्वादकारिणी ॥ १२७ ॥
 उत्तिष्ठेत् गृहार्णवं प्रिये पुष्पकरंडकं । करोम्यहमपि स्कंधे सुकुमारमिमं शिशुं ॥ १२८ ॥
 एवमुक्त्वा तथा कृत्वा दंपती संमदान्वितौ । स्वशक्त्या गंतुयुक्तौ शुद्धेयविभूषितौ ॥ १२९ ॥
 ब्रजतोश्च तयोरुग्रा उत्तस्थुः पन्नगाः पयिः । दंष्ट्राकरालवक्त्राश्च वेतालास्तारहासिनः ॥ १३० ॥
 एवमादीनि वस्तूनि भीषणान्यवलोक्यतौ । निष्कंपहृदयौ भूत्वा स्तुतिमेतांमुपागतौ ॥ १३१ ॥
 नमस्त्रिलोकबंधेभ्यो जिनेभ्यः सततं त्रिधा । उत्तीर्णमवपंकभ्यो दातृभ्यः परमं शिवं ॥ १३२ ॥

पद्मपुराणम् ।

एतयोः स्तुवतोरेवं विदित्वा जिनभक्तितां । मेजिरे प्रशमं यथास्तौ च प्राप्तौ जिनालयं ॥ १३३ ॥
 ततो नमो निपिष्याया इत्युक्त्वा रचितांजली । कृत्वा प्रदक्षिणं स्तोत्रमुदचीवरतमिदं ॥ १३४ ॥
 विहाय लौकिकं मार्गं महादुर्गतिदुःखदं । भवंतं शरणं नाथ चिरेण समुपागतः ॥ १३५ ॥
 चतुर्भिर्विशतिं युक्तामक्षराणां महात्मनां । उत्सर्पिण्यवसर्पिण्योर्वेदे भूतमविष्यतां ॥ १३६ ॥
 पंचस्वरावताख्येषु भरताख्येषु पंचसु । जिनान्नमामि वास्येषु तान्नमामि जिनांस्त्रिधा ॥ १३७ ॥
 त्रैः संसारसमुद्रस्य कृते तरणतारणे । त्रिकालं सर्ववास्येषु तान्नमामि जिनान् त्रिधा ॥ १३८ ॥
 मुनिसुव्रतनाथाय तस्मै भगवते नमः । त्रैलोक्ये शासनं यस्य सुविशुद्धं प्रकाशते ॥ १३९ ॥
 इति कृत्वा स्तुतिं जानु मस्तकस्पृष्टभूतली । नेमतुस्तौ जिनं भक्त्या परिहृतनरूहौ ॥ १४० ॥
 ततोऽसौ कृतकर्तव्यो रक्षैः सौम्यैः प्रियंवदैः । अनुज्ञातः समं पत्न्या द्रष्टुं हलिनमुद्ययौ ॥ १४१ ॥
 राजमार्गे द्विसंकाशान् प्रासादान् विमलत्विपः । ब्राह्मण्यै दर्शयन् याति दिव्यनारीसमाकुलान् ॥
 ऊचे च कुंदसंकाशैः सर्वकामगुणान्वितैः । राजते भवर्नर्यस्य पुरीयं स्वर्गसन्निभा ॥ १४३ ॥
 तस्यैतद्भवनं भद्रे प्रांतप्रासादवेष्टितं । अभिरामस्य रामस्य पुर्यो मध्ये विराजते ॥ १४४ ॥
 श्रुवन्निति महादृष्टः स विवेश च तद्दृष्टं । दृष्ट्वा च लक्ष्मणं दूराद्भृशमाकुलतां गतः ॥ १४५ ॥

दध्यौ संजातकंपथ सोयमिदीवरप्रभः । व्यथितो दुर्विदग्धोऽहं चित्रैर्यन तदावधेः ॥ १४६ ॥
 कर्णयोरतिदुःखानि भाषितानि महाखले । तानि कृत्वा तदा पापे जिह्वे निस्सर साप्रतं ॥ १४७ ॥
 किं करोमि क्व गच्छामि विवरं प्रविशामि किं । अस्मिन् शरणहीनस्य भवेच्छरणमय कः १४८
 अवस्थितोऽयमत्रेति यदि मे विदितो भवेत् । समुल्लङ्घ्योत्तरामाशां देशत्यागः कृतो भवेत् १४९
 एवमुद्वेगमापन्नो विहाय ब्राह्मणीं द्विजः । प्रपलापितुमुद्युक्तो लक्ष्मणेन विलोकितः ॥ १५० ॥
 स्मित्वा च स जगादायं कृतो धिप्रः समागतः । वनसंगर्धितात्मेव किमित्याकुलतामितः १५१
 समाश्वासमिमं नीत्वा हुतमानय तं द्विजं । पश्यामस्तावदेतस्य चेष्टितं किमयं वदेत् ॥ १५२ ॥
 न भेत्तव्यं न भेत्तव्यं निवर्तस्वेति चोदितः । अधिगम्य समाश्वासं निवृत्तस्खलितक्रमः ॥ १५३ ॥
 उपसृत्य भयं त्यक्त्वा प्रमृतो धवलान्वरः । पुष्पाञ्जलिस्त्वयोरग्रे स्थित्वा स्वस्तीत्यशब्दयत् १५४
 ततो लब्धासनासीनो निकटस्थांगनो द्विजः । क्रमिभः स्तवनदक्षाभिरस्तौपीद्रामलक्ष्मणौ १५५
 ततः पशो जगादैव तां नः कृत्वा विमानतां । वद सांश्रुतमागत्य कस्मात्पूजयसि द्विजः १५६
 सोऽब्रवीन्न मया ज्ञातं त्वं प्रच्छन्नमेहश्वरः । मोहाद्विमानितस्तेन मस्मच्छन्न इवानिलः ॥ १५७ ॥
 स्थितिरेषा जगन्नाथ लोके स्थावरजंगमे । धनवान् पूज्यते नित्यं यथादित्यो द्विभागमे ॥ १५८ ॥

अपुना त्वं मया ज्ञातः सोसि नान्यः कदाचन । द्रविणानीदं पूज्यते न भवान् पद्म पूज्यते ॥
 नित्यमर्थयुतं देव मानयति जना जने । त्यजंत्यर्थपरित्यक्तं निष्प्रयोजनसौहृदं ॥ १६० ॥
 यस्मार्थास्तस्य मित्राणि यस्मार्थास्तस्य बांधवाः । यस्मार्थाः स पुमल्लोके यस्मार्थाः स च पंडितः ॥
 अर्थेन विप्रहीनस्य न मित्रं न सहोदरः । तस्यैवार्थसमेतस्य परोपि स्वजनायते ॥ १६१ ॥
 सौम्यो घर्मेण यो युक्तो सो घर्मो यो दयान्वितः । सा दया निर्मला ज्ञेया मांसं यस्यां न भुज्यते ॥
 मांसाशनान्निवृत्तानां सर्वेषां प्राणधारिणां । अन्या मूलेन संपन्ना प्रशस्यंते निवृत्तयः ॥ १६४ ॥
 राजन् विचित्ररूपोऽयं लोको मानुषलक्षितः । मादृशो ज्ञायते नैव यथाभूतोऽत्र यो जनः ॥ १६५ ॥
 आस्तां तावद्भवानत्र वंद्यते ये भवद्विघ्नैः । पराभवं विमूढेभ्यो लभंते तेऽपि साधवः ॥ १६६ ॥
 पूर्वं सनत्कुमाराख्यः किं ते ज्ञातो न चक्रभृत् । महर्द्धयः सुरा यस्य रूपं द्रष्टुमिहागताः ॥ १६७ ॥
 सोऽपि श्रामण्यमासाद्य संप्राप्तः परिभूततां । पर्यटन्न कचिल्लभे भिक्षामाचारकोविदः ॥ १६८ ॥
 वनस्पत्पुपजीविन्या तर्पितः सोऽन्यदा मुनिः । पंचार्थं जगुर्धर्ममाददे विजये पुरे ॥ १६९ ॥
 सुममथक्रमदृभूत्वा करं कटकभास्वरं । केयूरभूषितभुजो वदरार्थमदौक्यत् ॥ १७० ॥
 वदरं नैकमप्यस्मै निःस्वोसावददत्ततः । अनभिज्ञो विशेषस्य विशेषं कमवाप्तवान् ॥ १७१ ॥

अयमन्यथ विवशो जनैः स्वकृतमोगिभिः । न योवगम्यते यत्र न स तत्र जनोर्व्यते ॥ १७२ ॥
 न कृता मंदभागेन कस्मादभ्यागतक्रिया । तदा मयेति मेघापि तप्यते मानसं भृशं ॥ १७३ ॥
 रूपमेवमलं कांतं युष्माकमवलोकयन् । भृशं क्रुद्धोऽपि को नाम न ययावतिविस्मयं ॥ १७४ ॥
 एवमुक्त्या शुचा ग्रस्तं रुदंतं कपिलं गिरा । शुभयासांस्त्वयद्रामः सुशर्मणं च जानकी ॥ १७५ ॥
 ततो हेमघटाभोगिः किकरै राघवाक्षया । कपिलः श्रावकः प्रीत्या स्नापितः सह आर्यया १७६
 परमं भोजितश्चान्नं धत्तै रत्नैश्च भूपितः । सुभूरिधनमादाय जगाम निजमालयं ॥ १७७ ॥
 जनानां विस्मयकरं सर्वोपकरणान्वितं । मोगं यद्यपि जातोयं तथापि सुविचक्षणः ॥ १७८ ॥
 सन्मानविशिखैर्विद्धो दृष्टो गुणमहोरगैः । उपचारहतात्मासौ धृतिं न लभते द्विजः ॥ १७९ ॥
 दध्यौ चाहं पुरा यत्र स्कंधन्यस्तैर्धभारकः । यथा शोपितदेहस्तु तपितोऽस्य तदुर्विधः ॥ १८० ॥
 ग्रामे तत्रैव जातोऽस्मि पश्य यक्षाधिपोषमः । रामदेवप्रसादेन चितादुःखविवर्जितः ॥ १८१ ॥
 आसीन्मे शीर्णपतितमनेकच्छिद्रज्वरं । काकाद्यशुचिसंलिप्तं गृहं गोमयवर्जितं ॥ १८२ ॥
 अधुना धेनुभिव्याप्तं बहुप्रासादसंकुलं । रामदेवप्रसादेन प्राकारपरिमंडलं ॥ १८३ ॥
 हा मया पुंडरीकाक्षौ आतरौ गृहमागतौ । निर्भस्तितां विना दोषं तौ मृगाकिनिमानतौ ॥ १८४ ॥

यद्वृत्तीप्समावपततीर्णी समं देव्या विनिर्गती । तन्मे प्रतिष्ठितं श्रव्यं हृदये प्रचलत्सदा ॥ १८५ ॥
 तावन्मे नास्ति दुःखस्य छेदो यावदिदं गृहं । परित्यज्य निरारंभः प्रव्रजिष्याम्यसंशयं ॥ १८६ ॥
 उपलभ्यास्य वैराग्यं पद्मवर्गः संसंभ्रमः । धाराभिरुत्सर्जोत्सं दीनः साकं सुशर्मणा ॥ १८७ ॥
 निरीस्य स्पृजनं विप्रो निर्यमं शोकसागरं । अपेक्षापेतया बुद्ध्या निर्जगाद शिवोत्सुकः ॥ १८८ ॥
 विचित्रस्यजनस्नेहस्तुमुंगमनोरथैः । मूढोयं दहते लोकः किं न जानाति भो जनः ॥ १८९ ॥
 इति संवेगमापन्नः प्रियां दुःखेन मूर्छितां । विहाय बंधुलोकं च बहुविक्लवकारिणं ॥ १९० ॥
 अष्टादश सहस्राणि धेनूनां सिततेजसां । रत्नपूर्णं च भवनं दासीयौपित्समाकुलं ॥ १९१ ॥
 सुशर्मण्यो समारोप्य तनयं द्रविणं तथा । बभूव कपिलः साधुनिरारंभो निरंवरः ॥ १९२ ॥
 सद्भानंदमतेः शिष्यः सुप्रतीतस्तपोधनः । चकार गुरुतां तस्य गुणशीलमहार्णवः ॥ १९३ ॥

विजहार महापतस्ततः । कपिलश्चारुचरित्रधीरधीः ॥

परमार्थनिविष्टमानसः । श्रयणश्रीपरिवीचविग्रहः ॥ १९४ ॥

य इदं कपिलानुकीर्तनं । पठति प्रहमतिः शृणोति वा ॥

उपवाससहस्रसंभवं । लभतेऽसौ रविमामुरः फलं ॥ १९५ ॥

इत्यार्ये रथियेणाचार्यप्रोक्ते पञ्चपरिते कपिलोपाख्यानं नाम पञ्चत्रिंशत्तमं पर्व ।

अथ पट्त्रिंशत्तमं पर्व ।

ततोऽनुक्रमतः काले विकालप्रतिभे गते । घोरांधकारसंरुद्धे विद्युच्चकितभीषणे ॥ १ ॥
 जातायां सुप्रसन्नायां शरीरे प्रीतिनिर्भरेः । ऊर्चे यक्षाधिपः पद्मं प्रस्थातुं कृतमानसं ॥ २ ॥
 धृतवर्णं देव यत्किंचिदस्माकमिति दुष्कृतं । विधातुं शक्यते केन योग्यं सर्वं भवादृशां ॥ ३ ॥
 इत्सुक्ते रामदेवोऽपि तमूचे गुह्यकाधिपं । त्वयापि निखिलां स्वस्य धृतव्या परतंत्रता ॥ ४ ॥
 सुतरां तेन वाचयेन जातः सचममाचनः । यक्षाणामधिपो नत्वा संभाष्य विपुलक्रियं ॥ ५ ॥
 हारं स्वयंप्रभाभिरुपं ददौ पद्माय सोऽद्भुतं । उद्यद्दिनकराकारे हरये मणिकुण्डले ॥ ६ ॥
 ब्रूडामणिं सुकल्याणं सीतायै विलसत्प्रभं । महाविनोददृशां च वीणामीप्सितनादिनीं ॥ ७ ॥
 स्वेच्छया तेषु यातेषु यक्षराजः पुरीकृतां । मायां समहरत्किंचिद्विधानः शोकितामिव ॥ ८ ॥
 बलदेवोपि कर्तव्यकरणाच्च ससम्भदः । अमन्यत परिप्राप्तपुदारं शिवमात्मनः ॥ ९ ॥
 पर्यटंतो महीं स्वैरं नानारसफलाशिनः । विचित्रसंकथासक्ताः रममाणाः सुरा इव ॥ १० ॥
 उल्लंघ्य सुमहारण्यं द्विपसिंहसमाकुलं । जनोपभुक्तमुद्देशं वज्रयंतपुरं गताः ॥ ११ ॥

पद्मपुराणम् ।

ततोऽस्तमागते दूर्ये दिक्चक्रे तमसावृते । नक्षत्रमंडलाकीर्णे संजाते गगनांगणे ॥ १२ ॥
 अपरोत्तरदिग्भागे ध्रुद्रलोकभयावहे । यथाभिरुचिते देशे ते पुरो निकटे स्थिताः ॥ १३ ॥
 अथात्र नगरे राजा प्रसिद्धः पृथिवीधरः । इन्द्राणी महिषी तस्य योषिदगुणसमन्विता ॥ १४ ॥
 तनया चनमालेति तयोरत्यंतसुदरी । बाल्यात्प्रभृति सा रक्ता लक्ष्मणस्य गुणधृते ॥ १५ ॥
 श्रुत्वानरण्यपुत्रस्य प्रग्रजयासमय चचः । रक्षितुं क्वापि निर्यातं रामं लक्ष्मणसंयुतं ॥ १६ ॥
 ज्योत्स्नैर्ब्रनगरेऽस्य बालमित्राय छनवे । सुंदरायातियोग्याय पितृभ्यां सा निरूपिता ॥ १७ ॥
 तं च विज्ञाय यूत्तातं हृदयस्थितलक्ष्मणा । विरहाद्भयमापन्ना चितामेवमुपगता ॥ १८ ॥
 अंशुकेन वरं कंठं विवेष्ट्यासज्ज्य पादये । मृत्युं प्राप्तास्मि नान्येन पुरुषेण समागमं ॥ १९ ॥
 विधिच्छलेन केनापि गत्वारण्यं दिनक्षये । ध्रुवमर्चय यास्यामि मृत्युं विघ्नविवर्जितं ॥ २० ॥
 प्रयाहि भगवंन् भानो संप्रेषय निशां द्रुतं । कृताञ्जलिरिमं दीना पादयोः प्रपतामि ते ॥ २१ ॥
 शर्वरी भण्यतां यात्वा कांक्षंती दुःखभागिनी । संवत्सरसमं वेषि दिनं द्रागगम्यतामिति ॥ २२ ॥
 इति संचित्य सा बाला गतेऽस्तं तिग्मतेजसि । सोषवासा समासाद्य पितृभ्यामनुमोदनं ॥ २३ ॥
 प्रवरं रयमारुह्य सखीजनसमावृता । जगाम परया लक्ष्म्या वनदेवीं किलाचिंतुं ॥ २४ ॥

यस्यां रात्री वनोद्देशे यत्र ते प्रथमं स्थिता । तस्यामेव तमेवैषा गता दैवनियोगतः ॥ २५ ॥
 अरण्यदेवतापूजा तस्मिन् किल विनिर्मिता । सुप्तश्च सकललो लोको निराशंकः कृतक्रियः ॥ २६ ॥
 निश्शब्दवननिक्षेपामतो वनमृगीव सा । निष्क्रम्य शिविरात्तस्मात्प्रतस्थे भयवर्जिता ॥ २७ ॥
 ततस्तस्या समाधाय गंधं परमसौरभं । एवं सुनुः सुमित्राया दध्यौ सम्मदमुद्वहन् ॥ २८ ॥
 ज्योतिरेखेव काप्येषा मूर्तिरत्रोपलक्ष्यते । कुमार्यो श्रेष्ठया माव्यमनया कुलजातया ॥ २९ ॥
 मद्भता शोकभारेण परिपीडितमानसा । अपश्यंती परं दुःखवारणोपायमुन्मनाः ॥ ३० ॥
 अजातर्चितिता नूनमेपात्मानं जिघांसति । पश्यामि तावदेतस्याधेष्टामन्तर्हितो भवन् ॥ ३१ ॥
 इति सीचित्य निश्शब्दो भूत्वा वदतरोरशः । तस्थौ कल्पद्रुमस्येव त्रिदशः कौतुकान्वितः ॥ ३२ ॥
 तमेव पादपं सापि प्राप्ता हंसवधूगतिः । नरेव स्तनभारेण चंद्रवक्त्रा तनूदरी ॥ ३३ ॥
 लक्ष्मणस्तां तथाभूतां दृष्ट्वा चितयदुक्तिभिः । वेद्यि तावदिमां सम्यक् कुतःकुतं मविष्यति ३४
 अंशुकेनांबुवर्णेन कृत्वा पाशं तु कन्यका । जगदैवं गिरा योगिमनोहरणयोग्यया ॥ ३५ ॥
 एतत्तरुनिवासिन्यः शृणुताहो सुदेवताः । भवतीभ्यो नमाम्येषा प्रसादं क्रियातां मयि ॥ ३६ ॥
 वाच्यो मद्रचनादेवं भवतीभिः प्रयत्नतः । कुमारो लक्ष्मणो दृष्ट्वा वनेस्मिन् विचरन् ध्रुवं ॥ ३७ ॥

यथा त्वद्विरहे बाला वनमाला मुदुःखिता । त्वयि मानसमारोप्य प्रेतलोकमुपागता ॥ ३८ ॥
 अंशुकैश्च समालंब्य स्वं सा न्यग्रोधपादये । त्वन्निमित्तमसून्तन्वी त्यजंत्यस्माभिरीक्षिता ॥ ३९ ॥
 एवमुक्तं त्वया नाथ यदि मे नात्र जन्मनि । समागमकृतान्यत्र प्रसादं कर्तुमर्हसि ॥ ४० ॥
 एवं निगद्य शाखायां समर्पयति पादशकं । संभ्रांतश्च समालिङ्ग्य सौमित्रिरिदमब्रवीत् ॥ ४१ ॥
 अपि सुगंधे सुकण्ठेऽस्मिन्मधुजालिङ्गनोचिते । कस्मादंशुकपाशोऽयं त्वया सुमुखि सज्ज्यते ॥ ४२ ॥
 अहं स लक्ष्मणो मुंच पाशं परमसुंदरि । यथाश्रुतं निरीक्षस्व न चेत्प्रत्ययेऽपि बालिके ॥ ४३ ॥
 इत्युक्त्वा पाशमेतस्याः करात्सांस्त्वनकोविदः । जहार लक्ष्मणः फेनपुंजं तामरसादिव ॥ ४४ ॥
 ततोऽर्सा त्रपया युक्ता हृष्टा मंथरचक्षुषा । लक्ष्मणं नेत्रचौरेण रूपेण परिलक्षितं ॥ ४५ ॥
 परं विस्मयमापन्ना चितामेवमुपागता । ईषद्वेपथुना युक्ता नवसंगमजन्मना ॥ ४६ ॥
 किमयं वनदेवीभिः प्रसादो जनितो मम । कारुण्यमुपयाताभिः संदेशवचनैः परं ॥ ४७ ॥
 सोऽयं यथाश्रुतो नाथः संग्राप्तो दैवयोगतः । भवेद्येन मम प्राणाः प्रयांतो विनिवारिताः ॥ ४८ ॥
 इति संचिंतयंती सा किञ्चित्प्रसवेदधारिणी । लक्ष्मीधरसमारुध्यं लब्ध्वात्यंतमराजत ॥ ४९ ॥
 ततो मृदुमहामोदकुसुमोदारसंस्तरं । प्रबुद्धो राघवश्चलुल्लक्ष्मणार्थमुदीरयन् ॥ ५० ॥

अपश्यंश्च समुत्थाय पप्रच्छ जनकात्मजां । प्रदेशे लक्ष्मणो देवि नैतस्मिन् दृश्यते कुतः ॥ ५१ ॥
 प्रदोषे संस्तरं कृत्वा सोस्माकं पुष्पपल्लवैः । आसीदनतिदूरस्थः कुमारो ह्यत्र नेक्ष्यते ॥ ५२ ॥
 नाथ बाह्वयतां तावदिति तस्यां कृतञ्जनौ । क्रमादत्युच्चया वाचा वचो व्याहृतवानिति ॥ ५३ ॥
 एवागच्छ क्व यातोऽसि भद्र लक्ष्मण लक्ष्मण । प्रयच्छ वचनं तात चरितं बालकालुज ॥ ५४ ॥
 अयमायामि देवेति दत्त्वास्मै संभ्रमी वचः । वनमालासमेतोसौ ज्येष्ठस्यांतिकमागतः ॥ ५५ ॥
 अर्धरात्रे तदा स्पष्टे निशानाथः समुद्ययौ । वयौ कुमुदगर्भात्पेर्वायुः सामोदशीतलः ॥ ५६ ॥
 ततः पल्लवकांताभ्यां हस्ताभ्यां रचितांजलिः । अंशुकावृतसर्वांगा त्रपाविनमितानना ॥ ५७ ॥
 ज्ञातनिश्चयेपकर्तव्या विन्नाणा विनयं परं । बालावंदत रामस्य सीतायाश्च क्रमद्वयं ॥ ५८ ॥
 सद्वितीयं ततो दृष्ट्वा सीता लक्ष्मणमब्रवीत् । कुमार सह चंद्रेण समवायस्त्वया कृतः ॥ ५९ ॥
 कथं जानासि देवीति पद्मेनोक्ता जगाद सा । चेष्टया देव जानामि शृणु तुल्यप्रवृत्तया ॥ ६० ॥
 ज्योत्स्नया सहितश्चंद्रो यस्मिन् काले समागतः । लक्ष्मीधरोऽपि तत्रैव सहितो बालयानया ६१
 यथा ज्ञापयसि स्पष्टमेवमेतदिति श्रुवन् । लक्ष्मीधरोऽतिके तस्यौ हिया किंचिन्नताननः ॥ ६२ ॥
 उत्फुल्लनेत्रराजीवाः प्रमोदापिंतचेतसः । प्रसन्नवक्त्रतारेशाः सुशीला विस्मयान्विताः ॥ ६३ ॥

पद्मपुराणम् ।

कथाभिः स्मितयुक्ताभिः याताभिः स्थानयुक्तां । ते तत्र त्रिदशच्छाया नष्टनिद्राः सुखं स्थिताः ॥
 सख्योत्र वनमालायाः समये घोषमार्गताः । शयनीयं तथा शून्यं ददृशुस्त्रस्तमानसाः ॥ ६५ ॥
 ततोऽश्रुपूर्जनेत्राणां गवेषक्याकुलात्मनां । तासां हाकारशब्देन प्रबोधं मेजिरे भटाः ॥ ६६ ॥
 उपलभ्य च वृत्तार्तं सख्यारूढसमयः । शूराः पदातयश्चान्ये कुंतकार्मुकपाणयः ॥ ६७ ॥
 दिशः सर्वा समास्तीर्य दद्याषुद्धांतमानसाः । भीतिप्रीतिसमायुक्ताः समीरस्येव शावकाः ॥ ६८ ॥
 ततः कैरपि ते दृष्टाः समेता वनमालया । निवेदिताश्च शेषस्य जनस्य जवषाहनैः ॥ ६९ ॥
 क्षातनिशेषवृत्तार्तैस्तिरलं सम्मदान्वितैः । पृथिवीधराजस्य कृतं दिष्टयामिवर्धनं ॥ ७० ॥
 उपायारंभयुक्तस्य तवाद्य नगरे प्रभो । जगाम प्रकटीभावं महारत्रनिधिः स्वयं ॥ ७१ ॥
 पपात नभसो वृष्टिर्विना मेघसमुद्रवात् । परिकर्मविनिर्मुक्तं सस्यं क्षेत्रात्समुद्रतं ॥ ७२ ॥
 जामाता लक्ष्मणोऽयं ते वर्तते निकटे पुरः । जीवितं हातुमिच्छंत्या संगतो वनमालया ॥ ७३ ॥
 पद्मश्च सीतया साकं परमो भवतः प्रियः । शक्येव सहितो देवैर्द्रोयमत्र विराजते ॥ ७४ ॥
 वदतामिति भृत्यानां वचनैः प्रियसंश्लिभिः । सुखनिर्क्षरचेतस्को मुपूछे नृपतिः क्षणं ॥ ७५ ॥
 ततः प्रबुद्धचित्तेन परं प्रमदमीयुषा । दत्तं बहुधनं तेभ्यः स्मितशुक्लमुखेदुना ॥ ७६ ॥

अर्चितयच्च ह्रीं साधु संजातं दुहितुर्मम । अनिश्रितगतिः प्राप्तो यदयं सुमनोरथः ॥ ७७ ॥
 सर्वेषामेव जीवानां धनमिष्टसमागमः । जायते पुण्ययोगेन यचात्मसुखकारणं ॥ ७८ ॥
 योजनानां द्योतनापि परिच्छिन्ने ध्रुवांतरे । दृष्टो मुहूर्तमात्रेण लभ्यते पुण्यभागिभिः ॥ ७९ ॥
 ये पुण्येन विनिर्मुक्ताः प्राणिनो दुःखभागिनः । तेषां हस्तमपि प्राप्तमिष्टवस्तु पलायते ॥ ८० ॥
 अरण्यानां गिरेर्मूर्ध्नि विषमे पथि सागरे । जायते पुण्ययुक्तानां प्राणिनामिष्टसंगमाः ॥ ८१ ॥
 इति संचित्य जायानै तं वृत्तांतमद्योपतः । उत्थाप्याकथयत्तोपादक्षरैः कृच्छ्रनिर्गतैः ॥ ८२ ॥
 पुनः पुनरपृच्छत्सा सुमुखी स्वप्नदं कथा । संजातनिश्चयादाप स्वमंदेद्यां सुखासिकां ॥ ८३ ॥
 ततो रामाधरच्छाये समुद्यतिं दद्याकरे । प्रेमसंपूरितो राजा सर्ववांधवसंगतः ॥ ८४ ॥
 वरवारणमारुह्य द्युत्या परमया युतः । प्रतस्थे परमं द्रष्टुमुत्सुकः प्रियसंगं ॥ ८५ ॥
 माता च वनमालायाः पुत्रैरष्टाभिरन्विता । आरुह्य शिविकां रम्यां प्रियस्य पदवीं श्रिता ॥ ८६ ॥
 अनंतरं नृपादेशात्कशिपुः प्रचुरं हितं । गंधमाब्ज्या इवाशेषमनीयत मनोहरं ॥ ८७ ॥
 ततो दूरात्समालोभ्य संफुल्लेक्षणपंजकं । अवतीर्य गजानां दुर्दौके राममादरी ॥ ८८ ॥
 परिष्वज्य महाप्रीत्या सहितं लक्ष्मणेन तं । अपृच्छत्कुशलं कृष्टि जानकीं च सुमानसः ॥ ८९ ॥

पद्यपुराणम् ।

तदेव्यपि तयोः पृष्ट्वा क्षेमं सुस्निग्धलोचना । निखिलाचारानिष्णाता जानकीं परिपस्वजे ॥ ९० ॥
 उपचारो यथायोग्यं तयोस्त्वरपि निर्मितः । आचार्यकं हिते याता यस्तुन्यत्र प्रतिष्ठितं ॥ ९१ ॥
 वीणायेषुमृदंगादिसहितो गीतनिःस्वनः । हुन्ध्याणवसमो जज्ञे वेदिद्वंदानुनादितः ॥ ९२ ॥
 उरमयः स महाझातः पूजिताखिलसंगतः । नृत्यलोकक्रमन्यासादतिकंपितभूतलः ॥ ९३ ॥
 दिशस्तूर्यनिनादेन प्रतिशब्दसमन्विताः । चक्रुः परस्परालापमिव सम्मदनिह्वराः ॥ ९४ ॥
 शूनःप्रसन्नतां याते तस्मिन्नथ महोत्सवे । शरीरकर्म तैः सर्वं कृतं स्नानाशनादिकं ॥ ९५ ॥
 तनः सप्तिद्विपाल्लवसांमंतशतवेष्टितौ । सारंगोपमपादातमहाचक्रपरिच्छदौ ॥ ९६ ॥
 पुरः प्रवृत्तसोत्साहराजस्थपृथिवीधरो । विदग्धसूतलोकन कृतमंगलनिस्वनौ ॥ ९७ ॥
 हारराजितवधस्क्रावनर्यांशुकधारिणी । हरिचंदनदिग्धांगाधारुढौ रथमुत्तमं ॥ ९८ ॥
 मानारत्नांशुसंपर्कसमुद्भूतद्रक्तायुक्ता । श्यांकांभास्कराकारावशक्यगुणवर्जनी ॥ ९९ ॥
 त्रौर्धर्मज्ञानदेवामी जानकीसहितौ पुरं । कुर्वाणा विस्मयं तुंगं प्रविष्टौ रामलक्ष्मणौ ॥ १०० ॥
 वरमालाधरो गंधवदपद्मदमंडलौ । संपूर्णचंद्रवदनौ विनीताकारधारिणौ ॥ १०१ ॥
 यक्षणेव कृते तस्मिन्ललामे पुटमेदने । रमाते परमं भागं भुजानौ निजयेच्छया ॥ १०२ ॥

इति वनगहनान्यपि प्रयाताः । सुकृतसुसंस्कृतचेतसो मनुष्याः ॥ १०३ ॥

अतिपरमगुणानुपाश्रयंते । रविरुचयः सहसा पदार्थलाभान् ॥ १०४ ॥

इत्यार्यै रविवेणाचार्योग्रोक्ते पद्म-पुत्रेण पद्मायते वनमालाभिधानं नाम पद्मत्रिंशत्तमं पर्व ।

अथ सप्तत्रिंशत्तमं पर्व ।

अन्यदाथ सुखासीनं समुदीरिततत्कथं । राघवालंकृतास्थानं राजानं पृथिवीधरं ॥ १ ॥
 दुराध्वपरिखिन्नांगो लेखबाहः समाययौ । प्रणम्य च समासीनो द्रुतं लेखं समर्पयत् ॥ २ ॥
 गृहीत्वासौ ततो राज्ञा बाह्वनामां क्लृप्तितः । लेखकायार्पितः साधुः संधिविग्रहवेदिने ॥ ३ ॥
 स विमुन्यानुवाच्यैर्न वायितो राजचक्षुषा । लिपिचंचुर्विधौ चारुतित्यबाचयदुच्चगीः ॥ ४ ॥
 स्वस्तिस्वस्ति लकोदारप्रभावभक्तिकर्मणे । श्रीमते नतराजानमत्तिवीर्याय शर्पणे ॥ ५ ॥
 श्रीनंदावर्तनगरान्नगराज इवोत्थितः । ख्यातः पंचमहाशब्दः शस्त्रशास्त्रविशारदः ॥ ६ ॥
 राजाधिराजताम्रिष्टः प्रतापयशिताहितः । अनुराजितसर्वस्मः समुद्यद्भास्करद्युतिः ॥ ७ ॥

पद्मपुराणम् ।

अतिवीर्यः समस्तेषु कर्तव्येषु महानयः । राजमानगुणः श्रीमानतिवीर्यः क्षितीश्वरः ॥ ८ ॥

आद्यापयति नगरे विजये पृथिवीधरं । अक्षरेल्लखसंक्रांतिः कुशलप्रदानपूर्वकं ॥ ९ ॥

यथा मे क्वेचिदेतस्मिन्सामंता धरणीतले । सकोपवाहनास्ते मे वर्तते पार्श्ववर्तिनः ॥ १० ॥

आयाद्वद्विधा म्लेच्छाश्चतुरंगसमन्विताः । नानाशस्त्रकरा वाक्यमवर्तति समभूरयः ॥ ११ ॥

वराजतनगामानां करिणामष्टभिः श्रुतैः । समीरश्याचतुल्यानां सहस्रैर्वीजिनां त्रिभिः ॥ १२ ॥

महामोगो महतेजा मद्गुणाकृष्टमानसः । राजा विजयशार्दूलः सोद्य प्राप्तो मर्मांतिकं ॥ १३ ॥

मृगध्वजो रणोर्मिध फलभः केसरी तथा । अंगा मदीभृत्तः पद्मभिरमी करटिनां शूनैः ॥ १४ ॥

प्रत्येकं पंचभिः सप्तिसहस्रैश्च समावृताः । प्राप्ताः कृतमहोत्साहा नयपंडितबुद्धयः ॥ १५ ॥

उत्साहयन् छलोद्भूतं नयशास्त्रविशारदं । पंचालाधिपमात्मार्यकारिणं शक्तकारणं ॥ १६ ॥

द्विरदानां सहस्रेण तैर्ययूनां च सप्तभिः । पौड्रस्माप्रतिगालीनः प्रतापं परमं वहन् ॥ १७ ॥

साधनेन तदग्रेण संप्राप्तो मगधाधिपः । पूर्यमाणो नृपैर्वाहो रैवो नदशतैरिव ॥ १८ ॥

सहस्रैरागतोऽष्टाभिर्दतिनां जलदत्तिर्षा । अश्वीयेन सुकेशश्च दुर्लभतेन वज्रधृक् ॥ १९ ॥

सुमद्रो मुनिमद्रश्च साधुमद्रश्च नंदनः । तुल्या वज्रधरस्यैते संप्राप्ता यवनाधिपाः ॥ २० ॥

अवार्यवीर्यसंप्राप्तः सिंहवीर्यो महीपतिः । वांगः सिंहस्थयेतौ मातुलौ बलशालिनौ ॥ २१ ॥
 पदातिभीरर्थनागैः स्फुरीप्रष्टुः प्रतिष्ठितैः । वत्सस्वामी समायातो मारिदत्तोतिभूरिभिः ॥ २२ ॥
 आंघ्र्यः प्रोष्ठिलो राजा सौत्रीरो धीरमंदिरः । प्राप्तौ दुर्वदसंख्येन साधनेनान्विताविमौ ॥ २३ ॥
 एतेऽन्ये च महासत्त्वा राजानः श्रुतशासनाः । अक्षोहिणीभिरायाता दक्षमस्त्रिदशोपमाः ॥ २४ ॥
 अमीभिरनुयातोऽहं प्रस्थितो भरतं प्रति । त्वामुदीक्षे यतो लेखदर्शनानंतरं ततः ॥ २५ ॥
 आगतव्यं त्वया प्रीत्या कार्योपेक्षितया तथा । पश्यामोत्प्रादरेण त्वां यथा नये कृपीवलाः ॥ २६ ॥
 एवं च याचिते लेखे न यावत्पृथिवीधरः । किंचिदूचे सुमित्रायाः सनुस्तावदभाषत ॥ २७ ॥
 अतिवीर्ये तथा बुद्धौ भरतस्य विचेष्टितं । तव कीदृगिति ज्ञातं भद्रस्य दूतस्य ते ॥ २८ ॥
 एवं वायुगतिः पृष्टो जगाद निखिलं मम । विदितं राजचरितमंतरंगो ह्ययं परः ॥ २९ ॥
 इच्छामि विशदं श्रोतुमित्युक्ते पुनरब्रवीत् । शृणु चितं समाधाय भवतश्चेत्कुतूहलं ॥ ३० ॥
 श्रुतबुद्धिरिति ख्यातो दूतः श्रुतविशारदः । ग्रहितः स्वाभिनास्माकं गत्वा भरतमब्रवीत् ॥ ३१ ॥
 दूतोऽस्मि शक्रतुल्यस्य प्रणताखिलभूभृतः । अतिवीर्येनैरत्रस्य नयन्यासमनीयिणः ॥ ३२ ॥
 संप्राप्य साध्वसं यस्मान्नरकेसरिणः परं । भजंते रिपुसारंगा न निद्रां वसतिष्वपि ॥ ३३ ॥

विनीता पृथिवी यस्य चतुरंभोधिमेखला । आज्ञां पाणिगृहीतेव कुरुते परिपालिता ॥ ३४ ॥
 आश्रययत्यसौ देवो भवंतमिति सत्क्रियः । वर्णैर्मदास्याचिन्यस्तरुर्जितात्मा समंततः ॥ ३५ ॥
 यथा भज समागत्य भृत्यतां भरत द्रुतं । अयोध्यां वा परित्यज्य भज वारमुदन्वतः ॥ ३६ ॥
 ततः क्रोधपरीतांगः द्रुघ्नध्वंढया गिरा । जगाद निष्प्रतीकारो दावानल इवोत्थितः ॥ ३७ ॥
 भजत्येव तथा देवो भरतस्तस्य भृत्यतां । यथा संजायते युक्तमिदं तावत्प्रभाषितं ॥ ३८ ॥
 विनीतां च परित्यज्य सचिवेषु प्रभुधुवं । यात्येयोन्नतः पारं वशीकुर्वन् कुमानवान् ॥ ३९ ॥
 यच्चस्थो ज्ञापयामीति नितरां तस्य नोचितं । रासभस्य यथा मत्तवारणाधिपगर्जितं ॥ ४० ॥
 द्रुचयत्यथवा तस्य मृत्युमेतद्वचः स्फुटं । उत्पातभूतमेतो वा स नूनं वायुवश्यतां ॥ ४१ ॥
 वैराग्यादथवा तांते तपोवनमुपागते । नरेन्द्रेणासमाविष्टो ग्रहेण खल्वेवैष्टितः ॥ ४२ ॥
 यद्यप्युपशमं यातस्ताताभिर्मुक्तिकाम्यया । तथापि निर्गतस्तस्मात्फुल्लिगस्तं दहाम्यहं ॥ ४३ ॥
 सिंहे करीद्रकीलालंपकलोदितकेसरे । शतैरपि श्वावकस्तस्य कुरुते करिपातनं ॥ ४४ ॥
 इत्युक्त्वा दक्षमानोरुवेषुकांतारभीषणं । जहास तेजसां स्थानं ग्रसमानः इवाखिलं ॥ ४५ ॥
 जगाद च कुदृतस्य तावदस्य विधीयतां । खलीकारोत्पवीर्यस्य सत्यंकार इव द्रुतं ॥ ४६ ॥

इत्युक्ते पादयोर्दूतो गृहीत्वा कुपितैर्महैः । सारमेय इवागस्वी हन्यमानः कृतध्वनिः ॥ ४७ ॥
 आकृष्टो नगरीमध्यं यावन्मुक्तश्च दुःखितः । दग्धो दुर्वचनैर्धूलीधूसरो निरगात्ततः ॥ ४८ ॥
 ततः सागरगंभीरः परमार्थविशारदः । अपूर्वं दुर्वचः श्रुत्वा किंचित्कोपमुपागतः ॥ ४९ ॥
 कैकयानन्दनः श्रीमान्सुप्रभानन्दनान्वितः । चिननीपुरं पुर्यां निर्यातः सचिवान्वितः ॥ ५० ॥
 श्रुत्वा तं मिथिलाधीशः क्रनकः पुरुसाधनः । प्राण सिंहोदराद्याश्च राजानो भक्तितत्पराः ॥ ५१ ॥
 चक्रेण महता युक्तो भरतः प्रस्थितस्ततः । नंदावर्तं प्रजा रक्षन् पितेव न्यायकोविदः ॥ ५२ ॥
 अतिवीर्योऽपि दूतेन खलीकारप्रदर्शिता । परमं क्रोधमानीतः शुब्धाक्षूपारभीषणः ॥ ५३ ॥
 भरतायागिरोचिष्णुर्गुप्तं संनिदधे मतिं । सामंतैर्वेदितः सर्वैः कृतानेकमहादुतैः ॥ ५४ ॥
 ततो ललाटभागेन युवचंद्राकृतिः श्रितः । वनमालापितुः संज्ञां कृत्वा स्वरं बलोऽवदत् ॥ ५५ ॥
 युक्तमेवातिवीर्यस्य भरते कर्तुमीदृशं । पितुर्वेन समो भ्राता ज्येष्ठोसावपमानितः ॥ ५६ ॥
 आगच्छाम्यहमित्युक्त्वा लेखवाहं महर्षिणः । प्रतिप्रेष्यांकरेन्मंत्रं रामेण पृथिवीधरः ॥ ५७ ॥
 अतिवीर्योऽतिदुर्वारश्छद्मना तं वज्राम्बहं । एवं महोषरेणोक्ते पद्मो विश्रब्धमब्रवीत् ॥ ५८ ॥
 अज्ञातैरिदमस्माभिः साधनीयं प्रयोजनं । अतो न महता कृत्यं संरंभेण तु पार्थिव ॥ ५९ ॥

पञ्चपुराणम् ।

निष्ठु त्यभिह कुर्वाणः सुप्रयुक्तमहं तव । पुत्रजामातृभिः सार्धमेतं तस्य ब्रजाम्योरः ॥ ६० ॥
 इत्युक्त्वा रथमासह परं साखलान्वितैः । महीधरद्युतैः साकं ससीतौ लक्ष्मणान्वितः ॥ ६१ ॥
 नंदावर्तपुरी रामो गंतुं प्रवृत्ते जर्वा । प्राप्तश्चावस्थितस्तस्य पुरस्य निकटतरे ॥ ६२ ॥
 तनुकृत्य कृते तत्र संवीथितनयैः सह । रामलक्ष्मणयोर्मित्रः सीतायाश्चेत्यवर्तत ॥ ६३ ॥
 जगाद जानकी नाथ भवतः सन्निधौ मम । वक्तुं नैवाधिकारोऽस्ति किं तारा भान्ति भास्करे ॥
 तथापि देव भाषेहं प्रेरिता हितकाम्यया । जातो बंशलतातोऽपि मणिः संगृह्यते ननु ॥ ६५ ॥
 अतिवीर्योऽतिवीर्योयं महासाधनसंगतः । क्रूरकर्मा कथं शक्यो जेतुं भरतभूभृता ॥ ६६ ॥
 अवस्तं निर्जये तावदुपायाश्चित्यतां द्रुते । सहसारभ्यमाणं हि कार्यं ब्रजति संशयं ॥ ६७ ॥
 त्रिलोकैर्ष्यस्ति नासाध्यं भवतो लक्ष्मणस्य वा । किंतु प्रस्तुतमत्यक्त्वा समारब्धं प्रशस्यते ॥ ६८ ॥
 ततो लक्ष्मीधरोऽयोचित्किमेवं देवि भाषसे । पश्य स्वां निहितं पापमणुर्वीर्यं मया रणे ॥ ६९ ॥
 रामपादरजःपूतोऽश्वरसो मे सुररपि । न शक्यते पुरः स्थातुं सुद्रवीर्ये तु का कथा ॥ ७० ॥
 न यावदथवा याति भानुरस्तं कुतूहली । वीक्ष्यतां तावदथैव क्षुद्रवीर्यस्य पंचतां ॥ ७१ ॥
 पुनर्गर्वसमाध्माता संबंधितनया अपि । एतदेव वचोमुंचत्यतिशब्दमिवोन्नतं ॥ ७२ ॥

ततः पद्मो निवार्येतान् धूम्रगेन महामनाः । अब्रवीच्छुष्मणं धैर्यादन्धि गङ्गययन्निदं ॥ ७३ ॥
 युक्तमुक्तमलं तात जानक्या वस्तु पुष्कलं । स्फुटीकृतं तु नात्यंतमत्यासादनभीतया ॥ ७४ ॥
 अस्या मृणु यदाकृतमतिवीर्यो बलोद्धतः । भरतेन स नो शक्यो वशीकर्तुं रणजिरे ॥ ७५ ॥
 भागो न भरतस्तस्य दशमोऽपि भवत्यतः । तस्य दावानलस्यार्थं किं करोति महागजः ॥ ७६ ॥
 दंतिभिश्च समृद्धस्य समृद्धोऽपि तुरंगमैः । भरतो नैव शक्योऽस्य यथा विध्यस्य केसरी ॥ ७७ ॥
 भरतस्य जये नात्र संशयोऽपि समीक्ष्यते । एकांतस्तु कुतो वापि स्याज्जंतुप्रलयंस्तथा ॥ ७८ ॥
 कष्टमैककरोज्जाते विरोधे कारणं विना । पक्षद्वयं मनुष्याणां जायते विवशः क्षयं ॥ ७९ ॥
 दुरात्मनातिवीर्येण भरते च वशीकृतं । जायते युगोत्रस्य कलंकः पश्य कीदृशः ॥ ८० ॥
 नैक्ष्यते संधिरप्यत्र शत्रुघ्नेन च मानिना । शैशवेन कृतं दोषं शत्रावस्युद्धते मृणु ॥ ८१ ॥
 विभावया तमिस्रायां किलावस्कंददायिना । रौद्रभूतिसमेतेन शत्रुघ्नेन चरिष्णुना ॥ ८२ ॥
 निद्रावशीकृतान् वीरान् बहून् कृत्वा मृतक्षतान् । हस्तिनश्च दुरारोहान् प्रगलहाननिक्षरान् ८३
 चतुःपाण्डिसहस्राणि वाजिनां वातरंहसां । श्रुतानि सप्त च भानाम्भजनाद्रिसमत्विषां ॥ ८४ ॥
 बाह्यस्थानि पुरस्यास्य नीतानि दिवसैस्त्रिभिः । भरतस्यांतिकं किं ते न श्रुतानि जनास्यतः ८५

पद्मपुराणम् ।

दृष्ट्वा कलिंगराजस्तान् गाढशुल्यान्बहून्वृषान् । जीवेन च विनिर्मुक्तान् हृतं ज्ञात्वा च साधनं ८६
 संग्राप्तः परमं क्रोधमप्रमत्तः समंततः । धैरिनिर्यातनं कृत्वा बुद्धौ रणमृदीक्ष्यते ॥ ८७ ॥
 दंडोपायं परित्यज्य भरतो मानिनां वरः । हेतुं तन्निर्जये नान्यं प्रयुक्ते बुद्धिमानपि ॥ ८८ ॥
 अथ त्वं साधयस्येनं केनैतन्न प्रतीयते । शक्तिस्ते प्रभवेच्चात तीव्रांशोरपि यातने ॥ ८९ ॥
 कित्थयं वर्ततेऽत्रैव प्रदेशे भरतोऽधुना । निर्गत्य च तथायुक्तं प्रकटीकरणं ननु ॥ ९० ॥
 अज्ञाता एव ये कार्यं कुर्वन्ति पुरुषाद्भुतं । तेतिश्लाघ्या यथात्थं न निवृष्ट्य जलदा गताः ॥ ९१ ॥
 इति मंत्रयमाणस्य रामस्य मतिरुद्धता । अतिवीर्यग्रहोपाये ततो मंत्रः समापितः ॥ ९२ ॥
 प्रमादरहितस्तत्र कृतप्रवरसंकथः । सुखेन शर्वरीं नीत्वा रामः स्वजनसंगतः ॥ ९३ ॥
 आवासान्निर्गतोऽपश्यदार्थिकाजनलक्षितं । जिनेन्द्रभवनं भक्त्या प्रविवेश च सांजलिः ॥ ९४ ॥
 नमस्कारं जिनेन्द्राणां विधायार्थाजनस्य च । सकाशे वरधर्माया गणपाल्याः सशस्त्रिकां ॥ ९५ ॥
 स्थापयित्वा कृती सीतां कृत्वात्मानं च वर्णिनीं । स्त्रीवेषधारिभिः सार्धं सुरूर्पैर्लक्ष्मणादिभिः ९६
 कृत्वा पूजां जिनेन्द्राणां बहुमंगलभूषितां । नरेन्द्रभवनं द्वारं प्रतस्थे लीलयान्वितः ॥ ९७ ॥
 मुद्गरगणिकातुल्यं वीक्षितुं वर्णिनीं जनः । सर्वैः पौरजनैः लभ्यः पद्माद्रंजं सविस्मयः ॥ ९८ ॥

सर्वलोकस्य नेत्राणि मनांसि च सुचेष्टिताः । हरंत्यस्तां नृपागारं ग्राप्ता द्वारि सुमंडनाः ॥ १९ ॥
 ते चतुर्विंशतिर्भक्षया जिनेन्द्रा भक्तिवत्स्रैः । बंधंतेऽस्माभिरित्येवं तेवातेव (ब्रुवन्तेस्म) ध्वनिं पुरः ॥
 कृत्वा पुराणवस्तूनि गातुमुत्फुल्लोचनाः । गंभीरभारतीनानासंख्याधारणयोपितः ॥ १०१ ॥
 ध्वनिमथुतपूर्वं तं श्रुत्वा तासां नराधिपः । आजगाम गुणाकूटः काष्ठभार इवोदके ॥ १०२ ॥
 ततो रेचकमादाय ललितांगविवर्तनं । नृपस्याभिमुखीभावं जगाम वरवर्तिनी ॥ १०३ ॥
 सस्मितालोकिरैस्तस्या विगलद्भ्रूसमुद्रमैः । गमकानुगतैः कैपेस्तनभारस्य हारिणः ॥ १०४ ॥
 मंथरैश्चारुसंचारैर्जघनस्य घनस्य च । तथा बाहुलवाहारैः सुलीलकरपल्लवैः ॥ १०५ ॥
 पादन्यासैर्लघुस्पष्टविमुक्तधरिणीतलैः । आशु संपादितैः स्थानैः केशपाशविवर्तनैः ॥ १०६ ॥
 त्रिकस्य बलनैर्भाग गात्रसंदंष्टितात्मभिः । कामवाणैरिमैर्लोकैः सकलः समताड्यत ॥ १०७ ॥
 मूर्छनाभिः सुरग्रीमैर्यथास्थानं नियोजितैः । नर्तकी सा जगौ बल्यु परिलीनसखीस्वरं ॥ १०८ ॥
 यत्र यत्र च सदेशे नर्तकी कुरुते स्थितिं । तत्र तत्र सभा सर्वा नयनानि प्रयच्छति ॥ १०९ ॥
 तस्या रूपेण चक्षूषि स्वरेण श्रवणेन्द्रियं । मनांसि तद्द्रव्येनापि वद्धानि सदसो हृदं ॥ ११० ॥
 उत्फुल्लमुखराजीवा सामंता दानतत्परा । बभ्रुवुर्निरलंकारा संख्यानां वरधारिणी ॥ १११ ॥

पञ्चरात्रम् ।

अताप्यानुगतं नृत्यं तत्तस्यास्त्रिदशानपि । वशीकुर्वति कैवास्था सुहरेष्वन्यजंतुषु ॥ ११२ ॥
 विधाय पुपभादीनां चरितस्य प्रकीर्तनं । संक्षेपेण वशीकृत्य संमतिं सकलां भृशं ॥ ११३ ॥
 मंगीतेन तमुद्युक्ता राजानमिति नर्तकी । दधाना परमां दीप्तिमुपलब्धं सुदुस्सहं ॥ ११४ ॥
 अतिधीर्यं किमेतत्ते दुष्टं व्यवसितं महत् । नयद्दीनमिदं वस्तु केनात्र त्वं नियोजितः ॥ ११५ ॥
 किमिति स्याद्विनाशाय कैकयानंदनस्त्वया । शान्तचेताः शृगालेन कैसरीव प्रकोपितः ॥ ११६ ॥
 एवं गतैऽपि विभ्राणः परमं विनयं द्रुतं । संप्रसादय तं गत्वा यदि ते जीवितं प्रियं ॥ ११७ ॥
 ज्ञाता विशुद्धयंशुषु वरक्रीडनभूमयः । माभूवन् विधवा भद्र तवैता वरयोपितः ॥ ११८ ॥
 एता त्वया परित्यक्ता विमुक्तांशेषभूषणः । ध्रुवं पुरा न शोभंत ताराश्चंद्रमसा यथा ॥ ११९ ॥
 विवृत्तय द्रुतं चित्तमशुभध्यानतत्परं । उत्तिष्ठ ब्रज निर्माणो नमस्य भरतं सुधीः ॥ १२० ॥
 एवं कुरु न चेदं कुरुषु पुरुषाधम । ततोद्यैव विनर्शसि संशयोऽत्र न विद्यते ॥ १२१ ॥
 जीवत्येवानरण्यस्य पात्रे राज्यं समीहसे । चकासति रत्नो पापलक्ष्मीर्दोषाकरस्य का ॥ १२२ ॥
 पतितस्याय नो रूपे मरणं ते समुद्रतं । शलभस्यैव मूढस्य दुष्पक्षस्य प्रियद्युते ॥ १२३ ॥
 देवेन मरतेनामा गरुडेन महात्मना । अलगर्दोधमो भूत्वा प्रतिस्पर्धनमिच्छति ॥ १२४ ॥

ततो निर्भर्त्सनं स्वस्य भरतस्य च संशुनं । निश्चम्य संसदा साकमभूत्ताम्रेक्षणो नृपः ॥ १२५ ॥
 विरक्ता च समात्यंतपरुषक्षतमानसा । जुघूर्णार्णववेलेव भ्रूवरंगसमाकुला ॥ १२६ ॥
 अतिवीर्यो रुपा कंपो यावज्जग्राह सायकं । तावदुत्पत्य नर्तक्या सविलासकृतभ्रमं ॥ १२७ ॥
 मंडलाग्रं समाक्षिप्य वीक्ष्यमाणेषु राजसु । जीवग्राहं विषणात्मा केशेषु जगृहे हृदं ॥ १२८ ॥
 उद्यम्य नर्तकी खड्गं पश्यन्ती नृपसंहतिं । जगादाविनयी योत्र समे वक्ष्ये विसंशयं ॥ १२९ ॥
 परित्यज्यातिवीर्यस्य पक्षं विनयमंडनाः । भरतस्य हृतं पादौ नमत प्रियजीविताः ॥ १३० ॥
 भरतो जयति श्रीमान् गुणस्फीतांशुमंडलः । दशस्यंदनचंशदुर्लोकानंदकरः परः ॥ १३१ ॥
 लक्ष्मीं क्षुमुद्वती यस्य विकासं भजते तरां । द्विषत्तपननिर्मुक्ता कुर्वतः परमाद्भुतं ॥ १३२ ॥
 उज्जगाम ततो लोकवक्त्रेभ्य इति निस्वरः । अहो वृत्तमिदं चित्रमिद्रजालोपमं महत् ॥ १३३ ॥
 यस्य चारणकन्यानामिदमीदृग्भिचेष्टितं । भरतस्य स्वयं तस्य शक्तिः शक्रं जयेदपि ॥ १३४ ॥
 न विभ्रः ॥ किमस्माकं क्षुद्रो नाथः करिष्यति । अथवा सप्रणामेषु देवो यास्यति भार्दवं ॥ १३५ ॥
 ततः करिणमारुह्य राघवः सातिवीर्यकः । सहितः परिवर्गेण ययौ जिनवरालयं ॥ १३६ ॥
 अवतीर्य गजाचत्र प्रचिश्य प्रसदान्वितः । चक्रे सुमहतीं पूजां कृतमंगलनिस्वनः ॥ १३७ ॥

पद्मपुराणम् ।

परधर्मोपि सर्वेण संयेन संहितः परं । राघवेण सतीतेन नीता तुष्टेन पूजनं ॥ १३८ ॥

अतिवीर्योत्र पदेन लक्ष्मणाय समर्पितः । तस्यासौ वधमुद्युक्तः कर्तुमुन्यत सीतया ॥ १३९ ॥
 मावीवधोऽस्य लक्ष्मीवान् कंधरं निष्ठुराशया । केद्रेषु मागृहीर्गाढं कुमार भज सौम्यतां ॥ १४० ॥
 को दोषः कर्मसामर्थ्याद्यदायात्यापदं नराः । रक्षया एव तथाप्येते दधतामतिसाधुना ॥ १४१ ॥
 इतरो ये खलीकर्तुं साधूनां नोचिते जनः । किमुतायं नरेशानां सदस्त्राणां प्रपूजितः ॥ १४२ ॥
 कुर्वेनं युक्तकं भद्रं भवताये वशीकृतः । जानानः स्वस्य सामर्थ्यं कानुगच्छति सर्वाग्रं ॥ १४३ ॥
 गृहीत्वा समयेन्यस्य सन्मानमुपलभिताः । विमुच्यन्ति पुनर्भूयो मयोदेयं चिरंतनी ॥ १४४ ॥
 इत्युक्तो मस्तके कृत्वा करराजीव कुशलं । जगाद लक्ष्मणो देवि यद्भवीषि तथैव तत् ॥ १४५ ॥
 आस्तां स्वामिनि ते वाक्यात्तावदस्य विमोचनं । सुराणामप्यमुं पूज्यं कुर्यायं त्वत्प्रसादतः १४६
 एवं प्रज्ञातंतरं मे सद्यो लक्ष्मीधरे स्थिते । अतिवीर्यो विबुद्धात्मा स्तुत्या पद्मभापत ॥ १४७ ॥
 साधु साधु त्वया चित्रं कुतमीदृग्विचेष्टितं । कदाचिदप्यनुत्पन्ना ममाद्य मतिरुद्रता ॥ १४८ ॥
 विमुक्तहारमुकुटं दृष्ट्वा तं कलणान्वितः । विश्रब्धं राघवोज्वाचत्सौम्याकारपरिग्रहः ॥ १४९ ॥
 मात्रजीरंगं देन्यत्वं धत्स्य धैर्यं पुरातनं । महतामेव जायंते संपदो विपदन्विताः ॥ १५० ॥

न चात्र काचिदापत्ते नद्यावर्ते क्रमागते । भरतस्य वशो भूत्वा कुरु राज्यं यथेप्सितं ॥ १५१ ॥
 अतिवीर्यस्ततोचोचन्न मे राज्येऽधुना स्पृहा । राज्येन मे फलं दत्तमधुनान्यत्र सज्ज्यते ॥ १५२ ॥
 आसीन्मया कृता बांछा हिमवत्सागरावधि । जेतुं वसुंधरा येन विअता मानमुत्तमं ॥ १५३ ॥
 सोहं स्वमानमुन्मूल्य भूत्वा सारविवर्जितः । कुर्यां प्रणतिमन्यस्य कथं पुरुषतां दधत् ॥ १५४ ॥
 पद्म खंडा यैरपि क्षोणी पालितेयं महानरैः । न तृप्तास्तेऽप्यहं ग्रामैः पंचभिस्तु किमेतकैः ॥ १५५ ॥
 जन्मांतरकृतस्यास्य बलितां पश्य कर्मणः । छायादानिमहं येन राहुर्णेदुरिवाहृतः ॥ १५६ ॥
 मानुष्यकमिदं जातं सारमुक्तं मयायुना । सुराणामपि वार्षेया किमन्यत्राभिधीयतां ॥ १५७ ॥
 सोहं पुनर्भवाद्भ्रीरुस्त्वया संप्रति बोधितः । तथाविधां भजे चेष्टां यया मुक्तिरवाप्यते ॥ १५८ ॥
 इत्युक्त्वा क्षमयित्वा तं परिवर्गसमन्वितं । गत्वा केसरिविक्रांतो मुनिं श्रुतिधरश्रुतिं ॥ १५९ ॥
 फराब्जकुटुम्बलं किं विधाय क्षिरसा नति । जगाद नाथ बांछामि दीक्षां दैर्गचरीमिति ॥ १६० ॥
 आचार्येणैवमित्युक्ते परित्यज्यांशुकादिकं । केशलुचं विधायामसौ महाव्रतधरोऽभवत् ॥ १६१ ॥
 आत्मार्थनिरतस्त्यक्तरागेद्वेषपरिग्रहः । विंजहार क्षितिं धीरो यत्रास्तमितवानसौ ॥ १६२ ॥
 ऋक्षापदयुक्तेषु गहनेषु वनेषु सं । चकार वसतिं निर्भागिहरेषु च भूभृतां ॥ १६३ ॥

विमुक्तनिशेषपरिग्रहाशं । गृहीतचारिद्रुमरं सुशीलं ॥

नानातपःशोषितदेहमुद्यं । महासुनि तं नमतातिवीर्यं ॥ १६४ ॥

रत्नत्रयापादितचारुभूषं । दिगंबरं साधुगुणावतंसं ॥

संप्रस्थितं योग्यवरं विमुक्ते—महासुनि तं नमतातिवीर्यं ॥ १६५ ॥

इदं परं चेष्टितमातिवीर्यं । शृणोति यो यश्च सुधीरधीते ॥

प्राप्नोति वृद्धिं सदसोऽपि मध्ये । रविग्रमोसौ व्यसनं न लोकः ॥ १६६ ॥

इदमर्थे रविपेणाचार्यश्लोके पद्यरहिते (पद्मपुराणे) तिर्वीर्यनिष्कमणाभिधानं नाम सप्तविंशत्तमं पर्व ।

अथाष्टात्रिंशत्तमं पर्व ।

अथ पद्मोतिर्वीर्यस्य तनयं नयकोविदः । विजयस्यंदनाभिरुच्यभ्यसिचत्पितुः पदे ॥ १ ॥

दर्शिताशेषविचोसावरविदातनूखं । स्वसारं रतिमालारुखां लक्ष्मणाय न्यवेदयत् ॥ २ ॥

एवमस्त्वित्यमीष्टार्या तस्यां पद्मेन लक्ष्मणः । लक्ष्मीमिवाकमायातां ह्यात्वा सप्रमदोऽभवत् ॥ ३ ॥

ततः कृत्वा जिनेन्द्राणां पूजां विस्मयदायिनीं । इयाय विजयस्थानं लक्ष्मणाद्यन्वितो बलः ॥४॥
 दीक्षां श्रुत्वातिवीर्यस्य नर्तकीग्रहेहेतुकां । शत्रुघ्नं हाससञ्चानं निषिध्य भरतोऽवदत् ॥ ५ ॥
 अतिवीर्यो महाधन्यस्तस्य किं भद्रं हास्यते । त्यक्त्वा यो विषयात्कष्टान् परां ज्ञातिमुप्राश्रितः ॥
 प्रभावं तपसः पश्य त्रिदशेष्वपि दुर्लभं । मुनिर्यो रिपुरासीनः संग्रासोऽसौ प्रणम्यतां ॥ ७ ॥
 श्लाघामित्यतिवीर्यस्य यावत्कुर्वन् स तिष्ठति । विजयस्यंदनस्तावत्प्राप्तः सामंतमध्यगः ॥ ८ ॥
 प्रणम्य भरतायासौ स्थितः संकथया क्षणं । ज्ञयायसीं रतिमालाया नाम्ना विजयसुंदरीं ॥ ९ ॥
 उपनिन्ये शुभां कन्यां नानालंकारधारिणीं । कोशं च विपुलं सारं साधनं च प्रसन्नदृक् ॥ १० ॥
 कन्धामैकाग्रशुश्रावाय केकयानंदनस्ततः । तस्यैवानुमतं सर्वं स्थितिरया महात्मनां ॥ ११ ॥
 कौतुकोत्कलिकाकीर्णमानसोऽथ महाजैवैः । अर्धैः प्रयवृते दृष्टुमतिवीर्यदिगंबरं ॥ १२ ॥
 कासौ महामुनिः कासाविति पृच्छन्सुभावनः । एषोयमित्यगुं भृत्यैः कथ्यमानमियाय सः ॥ १३ ॥
 ततो विषमपापाणनिवहात्यंतदुर्गमं । नानाद्रुमसमाकीर्णं सुसामोदवस्थितं ॥ १४ ॥
 तज्ज्वेन कथितं रम्यं पर्वतं श्यापदाकुलं । आरुराहावतीर्याद्याद्विनीताकारमंडितः ॥ १५ ॥
 रोपवोपविनिर्मुक्तं प्रशस्तकरणं विशुं । क्षिलातलनिषण्णं तमेकसिंहमिषाभयं ॥ १६ ॥

पद्मपुराणम् ।

अतिवीर्ययुनि दृष्ट्वा सुयोरतपसि स्थितं । शुभध्यानगतत्मानं ज्वलंतं श्रमणश्रिया ॥ १७ ॥
उत्तफुल्लनयनो लोकः सर्वो हृष्टतनूरुहः । विस्मयं परमं प्राप्तो ननाम रचितांजलिः ॥ १८ ॥
कृत्वास्य महतीं पूजां भरतः श्रमणप्रियः । प्रणम्य पादयोरुचे भक्त्या विनतविग्रहः ॥ १९ ॥
नाथ शूरस्त्वमेवैकः परमार्थविज्ञारदः । येनेयं दुर्धरा वीक्षा धृता जिनवरोदिता ॥ २० ॥
विशुद्धकुलजातानां पुरुषाणां महात्मनां । ज्ञातसंसारसाराणामीदृगेव विचेष्टितं ॥ २१ ॥
मनुष्यलोकमासाद्य फलं यदभिचांछयते । तदुपात्तं त्वया साधो वयमत्यतदुःखिताः ॥ २२ ॥
क्षंतव्यं दुरितं किंचिदस्माभिस्त्वयीहितं । कृतार्थोसि नमस्तुभ्यं प्राप्तायातिप्रतीक्ष्यतां ॥ २३ ॥
इत्सुक्त्वा सांजलिं कृत्वा महासाधोः प्रदक्षिणां । अवतीर्णः कथां मौनो कुर्वणो धरणीधरात् ॥
स्थूरीपृष्ठं समारुह्य पूर्यमाणः सहस्रशः । सामंतैः प्रस्थितोऽज्योत्थां विभवाम्भोधिमध्यगः ॥ २५ ॥
महासाधनसामंतमंडलस्यांतरे स्थितः । शुशुभेसौ यथा जंबूद्वीपोऽन्यद्वीपमध्यगः ॥ २६ ॥
यव गतास्ता नु नर्तक्यः कृतलोकांनुरंजनाः । स्वजीवितेऽपि निर्लोभा विदधुर्यो मयि प्रियं ॥ २७ ॥
पुरः कृत्यातिवीर्यस्य मदीयां परमां स्तुतिं । नर्तकीभिः कृतं कर्म चित्रमेतदहो परं ॥ २८ ॥
स्त्रीणां कुतोऽथवा अक्तिरीदृशी विष्टपेऽखिले । जिनशासनदेवीभिर्नृगमेतदनुष्ठितं ॥ २९ ॥

नितयध्वमित्यादि सुप्रसन्नेन चेतसा । जगाम धरणीं पश्यन्नानासस्यसमाकुला ॥ ३० ॥
 व्याप्ताशेषजगत्कीर्तिः प्रभावं परमं दधत् । सशुद्धनो विवेकासौ विनीतां परमोदयः ॥ ३१ ॥
 माकं विजयमुंदर्या तस्थौ तत्र रतिं भवन् । सुलोचनापरिष्वक्तो यथा जलदनिस्वनः ॥ ३२ ॥
 आनंदं सर्वलोकस्य कुर्वाणो रामलक्ष्मणौ । कंचित्कालं पुरे स्थित्वा पृथिवीधरभूभूतः ॥ ३३ ॥
 जानक्या सह सन्मग्न्य कर्तव्याहितमानसौ । भूयः प्रस्थातुमुद्युक्तौ समुद्देशमभीप्सितं ॥ ३४ ॥
 वनमाला ततोवोचल्लक्ष्मणं चारुलक्षणा । सर्वाण्ये विभ्रती नेत्रे सरत्तरलतारके ॥ ३५ ॥
 अयद्यं यदि मोक्तव्या मंदभाग्याहकं त्वया । पुंस्त्वं रक्षिता कस्मान्मुमुर्षती वद प्रिय ॥ ३६ ॥
 तामिन्निरगदन्नद्रे विषादं मागमः प्रिये । अत्यल्पेनैव कालेन पुनरेगि वरानने ॥ ३७ ॥
 सम्यग्दर्शनहीना यां गतिं यांति सुविभ्रमे । व्रजेयं तां पुनः क्षिप्रं नचं देमि तवांतिकं ॥ ३८ ॥
 नराणां मानदधानां साधुनिंदनकारिणां । प्रिये पापेन लिप्येहं यदि नायामि तैत्तिकं ॥ ३९ ॥
 रक्षितव्यं पितुर्वोययमस्माभिः प्राणवल्लभे । दक्षिणोदन्यतः कूलं गंतव्यं निर्विचारणं ॥ ४० ॥
 मलयोपत्यकां प्राप्य कृत्वा परममालयं । नेष्यामि भवतीमेत्य वरोरु ध्रुतिमाव्रत ॥ ४१ ॥
 समग्रैः सांत्वयित्वेति वनमालां सुभाषितैः । भजे लांगलिनः पार्श्वे सुमित्राकुक्षिसंभवः ॥ ४२ ॥

पद्मसुपणम् ।

तवः मुसजने काले विदितौ तौ न केनचित् । निर्गत्य नगराद्गंतुं प्रवृत्तौ सह सीतया ॥ ४३ ॥
 प्रभाते तद्विभिर्मुक्तं पुरं दृष्ट्वा खिलोजनः । परमं शोकमापन्नः कृन्द्रेणाधारयत्तनुं ॥ ४४ ॥
 चनमाला ग्रहं दृष्ट्वा लक्ष्मणेन चिचिजितं । समयेषु समालम्ब्य जीवितं शोकिकी स्थिता ॥ ४५ ॥
 विहरितौ ततः क्षोणी लोकरुचिस्मयकारिणौ । मुमुदाते महासत्त्वौ ससीतौ रामलक्ष्मणी ॥ ४६ ॥
 पुष्यपुद्गलपल्लीनां मनोनयनपल्लवां । तावनंगतुपारेण ददेतावटतुः शनैः ॥ ४७ ॥
 कस्य पुण्यचत्ता गोत्रमेताभ्यां समलंकृतं । सुजाता जननी तैका लोके यैतावजीजनत् ॥ ४८ ॥
 धन्येयं वनिर्तताभ्यां समं या चरति धितिं । ईदृशं यदि देवानां रूपं देवास्ततः स्फुटं ॥ ४९ ॥
 कुनः समागतावेतां व्रजतो वा क्व सुंदरौ । बालितः किमिमी कर्तुं सृष्टिरीदृगियं कथं ॥ ५० ॥
 मलयोनेन यथा दृष्टी पुंडरीकनिरीक्षणी । व्रजंतौ सहितौ नार्या क्वचिचंद्रनिभाननौ ॥ ५१ ॥
 यद्विमा शोभिनी सुगंधे मनुष्यावयवा सुरौ । तत्किमर्थं त्वया शोको धार्यते गतलज्जया ॥ ५२ ॥
 अयि मूढे न पुण्येन नितांतं भूरिणा विना । लभ्यते सुचिरं दृष्टुमेवंविधनराकृतिः ॥ ५३ ॥
 निवर्तस्य भज स्यात्स्यं स्रस्तं चसनशुद्धर । मानैषीर्लोचने खेदमतिमात्रप्रसारिते ॥ ५४ ॥
 नेत्रमानसचाराभ्यां दृष्टाभ्यामपि बालिके । निन्दुराभ्यां किमेताभ्यां काभ्यामपि धृतिं भज ५५ ॥

इत्याद्यालपसंस्कं कुर्वाणावधलाजनं । रेयाते शुद्धचिचौ तौ स्वेच्छाविहितकारिणौ ॥ ५६ ॥
नानाजनपदाकीर्णं पर्यट्य धरिणीभिर्भौ । क्षेमांजलिसमाख्यानं संप्राप्तौ परमं पुरं ॥ ५७ ॥
उद्याने निकटे तस्य जलदोत्करसन्निभे । अवस्थिताः सुखेनैते यथा सौमनसे सुराः ॥ ५८ ॥
अभ्रं वरगुणं भुक्त्वा लक्ष्मणेनोपसाधितं । माध्वीकं सीतया सार्धमसेवत हलायुधः ॥ ५९ ॥
प्रासादगिरिमालाभिस्ततो हृतनिरीक्ष्यणः । लक्ष्मणः पयतोऽनुज्ञां प्राप्य प्रश्रययाचितां ॥ ६० ॥
दधानः प्रवरं माल्यं पीतांबरधरः शुभः । स्वरं क्षेमांजलिं द्रष्टुं प्रतस्थे चारुविभ्रमः ॥ ६१ ॥
नानालतोपगूढानि काननानि वराण्यसौ । सरितः स्वच्छतोयाश्च शुभ्राभ्रममसैकताः ॥ ६२ ॥
विचित्रधातुरंगाश्च परिक्रीडनपर्वतान् । देवधामानि तुंगानि कूर्गान्वापी सभाः प्रपाः ॥ ६३ ॥
लोकं च विविधं पश्यन् दृश्यमानः सविस्मयं । विवेश नगरं धर्मो नानाव्यापारसंकुलं ॥ ६४ ॥
मृणु धृष्विति तत्रायं प्रधानविशिखागतं । अश्रुणोत्पौरतः शब्दमिति विश्रब्धभाषितं ॥ ६५ ॥
पुरुषः कोन्वसौ लोके यो मुक्तां राजशणिना । शक्तिं प्रसह्य शूरेन्द्रो जितपद्मां गृहीष्यति ॥ ६६ ॥
स्वर्गे राज्यं ददामीति राजा चेत्प्रतिपद्यते । तथापि नानया कृत्यं कथया शक्तियातया ॥ ६७ ॥
जातधाभिमुखः शक्तः प्राणैश्च परिवर्जितः । किं करिष्यति कन्यास्य राज्यं वा त्रिदशालये ६८

समस्तेभ्यो हि वस्तुभ्यः ग्रियं जगति जीवितं । तदर्थमितरत्सर्वमिति को नावगच्छति ॥६९॥
 भुत्स्यं कौतुकी कंचिदथ पप्रच्छ मानवं । भद्र ! का जितपद्मं यदर्थं भायते जनः ॥ ७० ॥
 सावोचन्मृत्युकन्यासावतिपंडितमानिनी । किं ते विदिता सर्वलोकविख्यातकीर्तिका ॥ ७१ ॥
 एतन्नगरनाथस्य राज्ञः शृङ्गदमश्रुतः । कनकाभासमुत्पन्ना दुहिता गुणशालिनी ॥ ७२ ॥
 यतोऽनया जितं पद्मं कांत्या वदनजातया । पद्मा च सर्वगात्रेण जितपद्मोदिता ततः ॥ ७३ ॥
 नयनौघनसंपन्ना कलालंकारधारिणी । पुंसोऽपि त्रिदशान् द्वेष्टि मनुष्येषु कथात्र का ॥ ७४ ॥
 उगारयति नो शब्दमपि पुष्टिगवतिनं । व्यवहारः समस्तोस्याः पुरुषार्थविवर्जितः ॥ ७५ ॥
 अदः पश्यसि कैलामसदृशं भवनं वरं । अत्र तिष्ठत्यसौ कन्या शतसेवनलालिता ॥ ७६ ॥
 शक्तिं यः पाणिना मुक्तां पित्रास्याः सहते नरः । वृणुते तमियं दग्ध-समीहा कृच्छ्रशालिनी ॥ ७७ ॥
 लक्ष्मीधरः समाकर्ण्य सकोपस्मयविस्मयः । दध्यां सा कीदृशी नाम कन्या यैवं समीहते ॥ ७८ ॥
 दुष्टचेष्टामिमां तावत्कन्यां पद्यामि गवितां । अहो पुनरभिप्रायः प्रौढोयमनया कृतः ॥ ७९ ॥
 ध्यायन्निति महोक्षेति राजमार्गेण चारुणा । विमानाभान्महाशब्दान् प्रासादान्विधुपांडुरान् ८०
 दंतिनो जलदाकारोस्तुरंगाथलचामरान् । बलमीनृत्यशालांश्च पश्यन्मथरचक्षुषा ॥ ८१ ॥

नानानिर्गृहसंपन्नं विचित्रध्वजशोभितं । शुभ्राभराशिसंकाशं प्राप शत्रुदमालयं ॥ ८२ ॥
 भास्वद्भक्तिशताकीर्णं तुंगप्राकारयोजितं । द्वारं तस्य दुर्दौकेसौ शक्रचापाभतोरणं ॥ ८३ ॥
 शस्त्रिवृदावृते तस्मिन्मानोपायनसंकुले । निर्व्यच्छद्भिर्विशिद्भिश्च सामंतैराविसंकटे ॥ ८४ ॥
 द्वाःस्थेन प्रविशन्नेष भाये सौम्यया गिरा । कस्त्वमज्ञापितो भद्र विशसि क्षितिपालयं ॥ ८५ ॥
 सौवोचद्वद्रुमिच्छामि राजानं गच्छ वेदय । स्वपदेऽन्यमसौ कृत्वा राज्ञे न्यवेदयत् ॥ ८६ ॥
 दिष्टशुस्त्वां महाराज पुमानिदीचरप्रभः । राजीवलोचनो श्रीमान् सौम्यो द्वारेऽवतिष्ठते ॥ ८७ ॥
 अमात्ययदनं वीक्ष्य राजावोचद्विशत्वि । ततः सुतः सुमित्रायाः प्रतीहारोदितोऽविशत् ॥ ८८ ॥
 तं दृष्ट्वा तुंदराकारं सुगंभीरापि सा सभा । समुद्रमूर्तिवत्क्षोभं गता शीतांशुदर्शने ॥ ८९ ॥
 प्रणामरहितं दृष्ट्वा विकटांसं सुभासुरं । किंचिद्विकृतचेतस्कस्तमपृच्छदरिंदमः ॥ ९० ॥
 कुतः समागतः कस्त्वं किमर्थं क कुतश्रमः । ततो लक्ष्मीधरोऽवोचत्प्रावृण्यधनध्वनिः ॥ ९१ ॥
 वाक्षोहं भरतस्यापि महीहिडनपंडितः । विद्वान् सर्वत्र ते भक्तुं दुहितुर्मानमागतः ॥ ९२ ॥
 अभप्रमानश्रुणं दुष्टकन्यागमवी त्वया । पोषिता सर्वलोकस्य वर्तते दुःखदायिनी ॥ ९३ ॥
 सोवोचधो मया मुक्तां शक्तः शक्तिं प्रतीक्षितं । कोसौ न जितपद्माया मानस्य ध्वंसको भवेत् ॥ ९४ ॥

उवाच लक्ष्मणः शक्त्या ग्रहणं मे किमेकया । शक्तीः पञ्च विभुञ्च त्वं मयि शक्त्या समस्तया ॥९५॥
 विवादो गतिर्णोरेयं प्रवृत्तो यावेदतयोः । गवाक्षा निविडा तावद्विहिता वनिताननैः ॥ ९६ ॥
 परित्यक्तनरद्वया दृष्ट्वा लक्ष्मणपुंगवं । निर्व्यूहस्यां जितार्मोजा संज्ञादानाद्वारयत् ॥ ९७ ॥
 दधवद्भोजनं भीतं सामित्रिरिति संज्ञया । चकार जातवोधां तां भार्मैर्धरिति सम्मदी ॥ ९८ ॥
 प्रगाद च किमद्यापि कातर त्वं प्रतीक्षसे । विभुचारिदमाभिरूप्य शक्तिं शक्तिं निवेदय ॥ ९९ ॥
 इत्युक्तः क्रुपितो राजा वद्वा परिकरं ददं । ज्वलत्पावकसंकाशां शक्तिमेकामुपाददौ ॥ १०० ॥
 प्रतीक्षेच्छसि मतुं चेदित्युक्त्वा शृकुटीं दधत् । वैशाखं स्थानकं कृत्वा तां सुमोच विधानवित् १०१
 अयमेनैव सा तेन धृता दक्षिणपाणिना । वर्तिकाग्रहणे को वा बहुमानो गरुत्मतः ॥ १०२ ॥
 द्वितीयैतरहस्तेन कक्षाभ्यां द्वे सुविभ्रमः । शुशुभे सुभृशं ताभिश्चतुर्दंत इव द्विपः ॥ १०३ ॥
 संकुद्धमोगिमोगानां संप्राप्तमथ पञ्चमी । दंताग्राभ्यां दधौ शक्तिं पेशीमिव मृगाधिपः ॥ १०४ ॥
 ततो देवगणाः खस्या ग्रहपुः पुष्पसंहति । ननृतस्ताड्यांश्चक्षुर्दुर्दुभीश्च कृतस्वनाः ॥ १०५ ॥
 प्रतीक्षारिदमेदानीं शक्तिं त्वमिति लक्ष्मणे । कृतशब्दे परां प्राप साध्वसं सकलो जनः ॥ १०६ ॥
 तमधवतनुं दृष्ट्वा लक्ष्मीनिलयवक्षसं । विस्मितोरिदमो जातस्त्रपाचनमिताननः ॥ १०७ ॥

जितपद्मा ततः प्राप स्मितच्छाया नतानना । लक्ष्मीधरं समाकृष्टा रूपेणाचरितेन च ॥ १०८ ॥
 धृतशक्तेः समीपेऽस्य सा तन्वी शुशुभेतरां । कुलिशायुधपार्श्वस्था शची विनामैतानना ॥ १०९ ॥
 नयेन संगमेनास्या हृदयं तस्य कंपितं । यन्नासीत्कंपितं जातु संग्रामेषु महत्स्वपि ॥ ११० ॥
 पुरस्तात्तन्देशानां कन्यया लक्ष्मणो वृतः । विभिधापत्रपापालीं तद्भरन्यस्तनेत्रया ॥ १११ ॥
 सद्यो विनयनम्रागो राजानं लक्ष्मणोऽब्रवीत् । मामकार्दसि मे धंतुं शैशवाद्दुर्विचेष्टितं ॥ ११२ ॥
 पालानां प्रतिकूलेन कर्मणा यचसापि वा । भवद्विधा सुगंभीरा नैव यांति विकारितां ॥ ११३ ॥
 ततः शृङ्गुदमोष्येनं सप्रमोदः ससंभ्रमः । स्तंभेरमकराभाभ्यां कराभ्यां परिपण्वजे ॥ ११४ ॥
 उवाच च परिक्लिन्नगंडांध्रं गजान् क्षणात् । यो जैपं भीमयुद्धेषु भद्र सोहं त्वया जितः ॥ ११५ ॥
 यन्यानपि महानागान् गंडशैलसमत्पिपः । विमदीकृतवानस्मि सोयमन्य इवामवं ॥ ११६ ॥
 अहोधीर्यमहो रूपं सदृशः शुभ ते गुणाः । अहोनुद्धततात्यंतं प्रथयथ तवाद्भुतः ॥ ११७ ॥
 भापमाणे गुणानेवं राज्ञि संसद्यवस्थिते । लक्ष्मीधरस्त्रपातोऽभूत्क्वचापि यात इव क्षणं ॥ ११८ ॥
 अथ लन्धागुदत्रातपोपभेयः समाहताः । राजादेशात् समाध्माताः शंखा शंसितवारणाः ॥ ११९ ॥
 येषं दीयमानेषु धनेषु परमस्ततः । आनंदोऽर्ज्वलताशेषनगरखोभदधिणः ॥ १२० ॥

ततो लक्ष्मीपरोयाचि राज्ञा पुरुषपुंगव । त्वया दुहितुरिच्छामि पाणिग्रहणमीक्षितुं ॥ १२१ ॥
 सोऽयोचन्नगरस्यास्य प्रदेशे निकटे मम । ज्येष्ठस्तिष्ठति तं पृच्छ स जानाति यथोचितं ॥ १२२ ॥
 ततः स्पन्दनमाराण्य जितपद्मां सलक्ष्मणां । संदारवंधुरभ्यासं प्रतस्थे तस्य सादरः ॥ १२३ ॥
 ततः धुन्धापगानाथनिर्घोषप्रतिमध्वनिं । श्रुत्वा वीक्ष्य विशालं च धूलीपटलमुद्गतं ॥ १२४ ॥
 जानुन्यस्तमुहुःसस्तरा कृच्छात्समुत्थिता । सीता जगाद संत्राता गिरा प्रस्रलिता मुहुः १२५
 कृतं सौमित्रिणा नूनं राघवोद्धतचेष्टितं । आशेषमाकुलात्यन्तं दृश्यते कृत्यमाश्रय ॥ १२६ ॥
 आश्लिष्य जानकीं देवि माभ्रषीरिति शब्दयन् । उत्तस्थौ राघवः क्षिप्रं दृष्टिं धनुषि पातयन् १२७
 तावद्य नरवृन्दस्य महतः स्थितमग्रतः । सुतारगीतनिस्वानमीक्षांचक्रेगनाजनं ॥ १२८ ॥
 क्रमेण गच्छत्थास्य प्रत्यासत्तिं मनोहराः । विभ्रमाः समदृश्यन्त सुदारावयथोत्थिताः ॥ १२९ ॥
 नृत्यन्तं च समालोक्य तारनूपुरसिञ्चितं । विश्रब्धः सीतया साकं पद्मः पुनरुपाविशत् ॥ १३० ॥
 त्रिविधो मंगलहस्तास्तं सर्वालङ्कारभूषिताः । दुढौक्त्रिरेऽतिहरिण्यः समदस्फीतलोचनाः ॥ १३१ ॥
 रयादुत्तीर्य पद्मास्यः सहितो जितपद्मया । पतिः पपात पद्मायाः पद्मस्य चरणौ दुतं ॥ १३२ ॥
 पद्मस्य प्रणतिं कृत्वा सीताया अपि सत्रपः । निविश्य नातिनिकटे पद्मस्य विनयी स्थितः १३३

नृपा शत्रुदमाघाथ क्रमात्कृत्वा नमस्कृतिं । पद्मस्य सहसीतस्य यथास्थानमवस्थिताः ॥१३४॥
तत्र संकथया छित्वा कुशलप्रश्नपूर्वया । कृते च पुनरानंदनर्तने षाधिर्वैरपि ॥ १३५ ॥
मद्ब्रथा परमथा युक्तः ससीतो लक्ष्मणो बलः । प्रविष्टः स्यंदनारूढो नगरं प्रमदान्वितः ॥१३६॥
तत्र लावण्यकिंजल्कयोपितकुचलयाकुले । महाप्रासादसरसि स्वनद्भूषणपक्षिणि ॥ १३७ ॥
नरेभकलभौ सत्यव्रतसिंहध्वनेरलं । त्रासात्संकुचितस्वांतो कुमारश्रीसमन्वितौ ॥ १३८ ॥
शत्रुदमकृतच्छंदौ किंचित्कालं महामुखौ । उपितौ सर्वलोकस्य चित्ताह्लादनदायिनौ ॥ १३९ ॥
अतिपद्मां ततो भीतां विरहादतिदुःखितां । परिसान्त्व्य प्रियैर्वर्च्यैर्वनमालामिवादरात् ॥१४०॥
पद्मः सीतानुगो भूत्वा निशीथे स्वरनिर्गतः । यातो लक्ष्मीधरो दत्त्वा पौराणामधृतिं परां १४१

ये जन्मांतरसंचितातिमुकृताः सर्वासुभाजां प्रियाः ।

यं यं देशमुपव्रजंति विविधं कृत्यं भजंतः परं ॥

तस्मिन्सर्वद्विषीकसौख्यचतुरस्तेषां विना चितया ।

मृष्टान्नादिविधिर्भयत्यनुपमो यो विष्टेपे दुर्लभः ॥ १४२ ॥

भौगैर्नोस्ति मम प्रयोजनमिमे गच्छंतु नाशं खलाः ।

इत्येषां यदि सर्वदापि कुरुते निदामलं द्वेषकाः ॥

एतैः सर्वगुणोपयच्छियदुभिर्यातां अपि शृंगं गिरैः ।

नित्यं यांति तथापि निजितरविर्दीप्त्या जनः संगमं ॥ १४३ ॥

इत्ययै रघिषेणाचार्यश्रेष्ठे पद्मचरिते जितपद्मोपाख्याने नामाष्टत्रिंशत्तमं पर्व ।

अथैकोनचत्वारिंशत्तमं पर्व ।

अथ नानाद्रुमक्षमासु वद्गुण्यशृंगंधिषु । लतामंडपयुक्तासु सेवितासु सुखं मृगैः ॥ १ ॥
 देवोपनीतानि श्रेयशरीरस्थितिसाधनौ । आयातां रममाणी तौ समीतौ रामलक्ष्मणौ ॥ २ ॥
 कचिद्विद्रुमसंक्राशं रामः किशलयं लघु । गृहीत्वा कुरुते कर्णे जानक्याः साध्विति युवत् ॥ ३ ॥
 मुतारो संगता बह्वीं कचिदारोप्य जानकी । स्वरं दोलयतः पार्श्वचर्तिनौ रामलक्ष्मणौ ॥ ४ ॥
 द्रुमरंडे कवीचित्स्यत्या नितान्तघनपल्लवे । कयाभिः सुविदग्धाभिः कुरुतस्त्वदिनोदनं ॥ ५ ॥
 शृंगमेतदयं बह्नीपलाशं तरुरीक्ष्यतां । हारिणी हरिहारीति सीतोचे राघवं क्वचित् ॥ ६ ॥

ववचिद्वरमरसंधातैर्मुखसारमलोलुपैः । कुञ्जदरक्षताभेतौ राजपुत्रीं कदर्शितां ॥ ७ ॥
 शनैर्विहरमाणौ तौ ससीतौ शुभविभ्रमा । काननेषु विचित्रेषु स्वनेषु सुराविष ॥ ८ ॥
 नानाजनोपभोग्येषु देशेषु निहितेक्षणौ । धारौ क्रमेण संप्राप्तौ पुरं वंशस्थलद्युतिं ॥ ९ ॥
 सुदीर्घोऽपि तयोः कालो गच्छतोः सहसीतयोः । पुण्यानुगतयोनिसीदपि दुःखलवप्रदः ॥ १० ॥
 अपश्यतां च तस्यति वंशजालातिसंकटे । नगं वंशधराभिरुखं भित्त्वेव भुवमुद्गतं ॥ ११ ॥
 छायाया तुंगभृगाणां यः संख्यामिव संततं । दधाति निर्द्वाराणां च हसतीव च शीकरैः ॥ १२ ॥
 निर्गच्छन्तीं प्रजां दृष्ट्वा पुरादथ स एककां । रामः पप्रच्छ भोः कस्मात्त्रासोयं सुमहानिति १३
 सौवाचदद्य दिवसस्तृतीयो धर्तते नरः । नक्तमुचिष्टतोऽमुष्मिन्त्रये नादोऽस्य मस्तके ॥ १४ ॥
 ध्यानिरश्रुतपूर्वोऽयं प्रतिनादी भयावहः । कस्येति बहुविज्ञानैर्न वृद्धैरपि वेद्यते ॥ १५ ॥
 संक्षुब्धतीव्र भूः सर्वा नदंतीव दिशो दश । सरांसि संचरंतीव निर्मूल्यं त इवाग्निपाः ॥ १६ ॥
 रौरवारावरोद्रेण धनेन ध्वनिनामुना । श्रवणौ सर्वलोकस्य ताड्येतेऽयोधनैरिव ॥ १७ ॥
 निशागमे किमस्माकं वधार्थमयमुद्यतः । करोति क्रीडनं तावत्कोऽपि विष्टपकंटकः ॥ १८ ॥
 मयेन स्वनतस्तस्मादयं लोको निशागमे । पलायते प्रभाते तु पुनरेति यथायथं ॥ १९ ॥

साग्रं योजनमेतस्मादतीत्यान्योन्यभाषितं । शृणोत्ययं जनः किंचित्प्राप्नोति च सुखासिकां २०
 निशम्योक्तमिदं सीता यभाषे रामलक्ष्मणौ । वयमप्यत्र गच्छामो यत्र याति महाजनः ॥ २१ ॥
 कालं देयं च विज्ञाय नीतिशस्त्रविशारदः । क्रियते पौरुषं तेन न जातु विषदाप्यते ॥ २२ ॥
 प्रहस्यावोचतामेतामुद्विशां जनकात्मजां । गच्छ त्वं यत्र लोकोयं ब्रजत्यलुमुसाध्वसे ॥ २३ ॥
 अन्रिप्यंती प्रभाते नो लोकेन सहितामुना । अमुष्मिन् गंडशैलंते गतभीरागमिष्यति ॥ २४ ॥
 अस्मिन्महीधरे रम्ये ध्वनिरत्यतभीषणः । कस्यायमिति पश्यामो वयमद्येति निश्चयः ॥ २५ ॥
 प्रभीष्यते वराकोयं लोकः शिशुसमाकुलः । पशुभिः सहितः स्वतमस्य को नु करिष्यति ॥ २६ ॥
 पदेही सङ्घरोचं सततं भवतोरिमं । हर्तुमेकं ग्रहं शक्तः कः कुलीरग्रहोपमं ॥ २७ ॥
 घदती पुनरेवं सा पद्मनाभस्य पृष्ठतः । लक्ष्मीधरकुमारस्य जगामावस्थिता पुरः ॥ २८ ॥
 आरोहंती गिरिं देवी प्राखन्नक्रमपंकजा । राज श्रंगमब्दस्य चंद्ररेखेच निर्मला ॥ २९ ॥
 चंद्रकातेद्रनीलांतः स्थितः पुष्पमणेरसौ । शलाकेवामवत्तस्य पर्वतस्य विभूषणं ॥ ३० ॥
 भृगुपातपरित्रस्तां क्वचिदुत्तिष्ठप्य तामिमौ । नयतोन्नयत्र विशृब्धहस्तालंघनकोविदौ ॥ ३१ ॥
 विषमप्रायसंघातं विस्तीर्य त्रासवर्जितौ । विस्तीर्णनगमूर्धोनं सतीतौ तावपापतुः ॥ ३२ ॥

अथ सद्ययानमारूढौ प्रलंघितमहाशुजौ । साधयंतौ सुदुस्साध्यं प्रतिगां चतुराननां ॥ ३३ ॥
 परेण तेजसा युक्तावन्धिधरौ नगस्थिरौ । शरीरचेतनान्यत्ववेदिनौ मोहवर्जितौ ॥ ३४ ॥
 जातरूपधरौ कान्तिसागरौ नवयौवनौ । संयतौ प्रवराकारौ ददृशुस्ते यथोदितौ ॥ ३५ ॥
 दध्युद्य विस्मयं प्राप्ता यथा मुक्ताशुभार्जनं । निस्सारमीहितं सर्वं संसारं दुःखकारणं ॥ ३६ ॥
 मित्राणि द्वित्रिणं दाराः पुत्राः सर्वे च बाधकाः । सुखदुःखमिदं सर्वं धर्म एकः सुखावहः ॥ ३७ ॥
 दुर्दौकिरे च भक्त्याढ्या मूर्धेविन्यस्तपाणयः । दधानाः परमं तापं विनयानतविग्रहाः ॥ ३८ ॥
 यावद्दृशुरत्युग्रैर्विस्फुरन्निर्महास्वनैः । विन्नांजनसमच्छायेश्चलजिह्वैः पृदाकुभिः ॥ ३९ ॥
 समुद्यतालैकैर्भूमैश्चलद्भिरनिशं घनैः । नानार्णवरतिस्थूलैर्वटितैर्वृद्धिकैश्च तौ ॥ ४० ॥
 तथाविधौ च तौ दृष्ट्वा रामोऽपि सहलक्ष्मणः । सहसा त्रासमायातो भजे स्तंभमिव क्षणं ॥ ४१ ॥
 वैदेही भयसंपन्ना भर्तारं परिसंजले । मांभैपीरिति तामूचे भयं त्यक्त्वा क्षणेन सः ॥ ४२ ॥
 उपसृत्य ततः स्वरं ताभ्यां पन्नगद्वयशिकाः । अत्यस्ता कार्मुकाग्रेण मुहुः कृतविवर्तनाः ॥ ४३ ॥
 अथोद्वर्त्य चिरं पादौ तयोर्निर्झरवारिणा । गंधेन सीतया लिप्ता चारुणा पुरुभाचया ॥ ४४ ॥
 आसन्नानां च वल्लीनां कुसुमैर्वनसौरभैः । लक्ष्मीघरापितैः शुक्लैः पूरितांतरमर्चिता ॥ ४५ ॥

पद्मपुराणम् ।

उतस्ते करपुमान्जमुकुलआलितालकाः । चक्रुर्योगीश्वरीं सत्तथा वंदनां विधिज्ञोविदाः ॥ ४६ ॥
 चीर्णां च सन्निधायार्थं के यथूमिव मनोहरा । पद्मोऽद्यादयदत्यब्जं गायत्सु मधुराक्षरं ॥ ४७ ॥
 अन्वगायदिमं लक्ष्मीलतालिगितपादपः । वाक्कोकिलरवः पुत्रः कैकया (य्या) स्तत्त्वमाचरन् ४८
 महायोगेश्वरा घीरा मनसा शिरसा गिरा । वंद्यास्ते साधवो नित्यं सुररपि सुचेष्टिताः ॥ ४९ ॥
 उपमानविनिर्मुक्तं परव्याहृतमुत्तमं । प्राप्तं त्रिभुवनख्यातं सुभाग्यदहदक्षरं ॥ ५० ॥
 भिन्नं यैर्ययनदंडेन महामोहागैलातलं । दीनं विदंति ये विश्वं धर्मानुष्ठानवर्जितं ॥ ५१ ॥
 गायतोरधराण्येयं तयोगीनिधिज्ञयोः । तिरश्चामपि चेतांसि परिप्राप्तानि मार्दवं ॥ ५२ ॥
 ततो विदितनिश्चयेपचारुर्तनलश्रुणा । मनोज्ञा कल्पसंपन्ना हारमाख्यादिभूयिता ॥ ५३ ॥
 लीलया परया युक्ता दक्षिताभिनया स्फुटं । चारुबाहुलताभारा हावभावादिकोविदा ॥ ५४ ॥
 लयांतरवशोत्क्रंपिमनोऽस्तनमंडला । निश्शब्दचरणभोजविन्यासा चलितोरुका ॥ ५५ ॥
 गीतानुगमपन्नसमस्तांगविचेष्टिता । मंदिरे श्रौरिवानृत्यज्जानकी भक्तिचोदिता ॥ ५६ ॥
 उपसर्गोदिव त्रस्ते यतोऽस्तं मास्करे ततः । संध्यायां चानुमार्गेण यातायां चलतेजसि ॥ ५७ ॥
 नक्षत्रमंडलालोकं निघ्नलालाभ्रसंभ्रमं । न्याप्नुवानं दिशः सर्वा गहनं ध्वान्तमुद्गतं ॥ ५८ ॥

जनस्याश्रायि कस्यापि दिक्षु संक्षोभनं परं । सांराविणं तथा चित्रं भिंदनमिव पुष्करं ॥ ५९ ॥
विश्रुज्ज्वालामुखैर्लवंगुदैर्व्यासमंबरं । कापि यात इवाशेष आलोकत्वासमाकुलः ॥ ६० ॥
अलं प्रतिभयाकारा दंष्ट्रालीकटिलाननाः । अट्टहासान् महारौद्रान् भूतानां सप्तर्गगाः ॥ ६१ ॥
क्रव्यादा विरसं रेसुः सानलं चाशिवाः शिवाः । संस्वनुर्नृतुर्भीमं कलेवरशतानि च ॥ ६२ ॥
मूर्धोरभुजजंघादीन्यंगानि चतुर्धुपेनाः । दुर्गधिभिः समेतानि स्थूलशोणितचिदुभिः ॥ ६३ ॥
करबालीकरा क्रूरविग्रहा दोलितस्तनी । लंबेष्टी डाकिनी नग्रा दृश्यमानास्थिसंचया ॥ ६४ ॥
मांसखंडाभमग्राही शिरोघटितशेखरा । ललाटप्रसरोज्जिह्वा पेशी शोणितवर्णिनी ॥ ६५ ॥
सिंहव्याघ्रमुखैस्तलोहचक्राभलोचनैः । झलहस्तैर्विदंष्ट्राद्यैर्भुकुटीकटिलालकैः ॥ ६६ ॥
राक्षसैः परुपारार्चनृत्यझिरतिसंकुलं । कपिताद्रिशिलाजालं चुक्षोभ वसुधातलं ॥ ६७ ॥
विचंपितमिदं व्यर्थं नाज्ञासिष्टां महासुनी । तयोर्हि ज्ञानक्रमौत्तथुलध्यानमयं तदा ॥ ६८ ॥
तथाचिधं तमालोक्य नृत्तातं वरभीतिदं । संहृत्य जानकी नृत्यमाश्लिष्यत्कंपिनी पतिं ॥ ६९ ॥
पद्मो जगाद तां देवि मा भैषीः शुभमानसे । उपगुह्य मुनेः पादौ तिष्ठ सर्वगयच्छिदौ ॥ ७० ॥
इत्युक्ता पादयोः कांतां मुनेरासाद्य लांगली । लक्ष्मीधरकुमारेण साकं संज्ञाहमाश्रितः ॥ ७१ ॥

मजलस्यैव जीमूतो गर्जितो तो महाप्रभौ । निर्घातमिव मुंचंतौ समास्फालयतां धनुः ॥ ७२ ॥
 नतस्नो संभ्रमी क्षाल्या रामनारायणाविति । सुरो वद्विग्रमाभिरुयस्तिरोधानमुपेयिवान् ॥ ७३ ॥
 ज्योतिर्वासं गते नस्मिन् समस्तं तद्विचेष्टितं । सपदि प्रलयं जातं जातं च विमलं नभः ॥ ७४ ॥
 प्राविहार्ये कृते ताभ्यामिच्छद्भया परमं हिनं । उत्पन्नं केवलज्ञानं मुनिपुंगवयोः क्षणात् ॥ ७५ ॥
 चतुर्विधास्ततो देवा नानायानसमाश्रिताः । समाजगुः प्रशंसतो मुदितास्तपसः फलं ॥ ७६ ॥
 प्रणम्य विधिना तत्र कृत्वा केवलपूजनं । रचितांजलयो देवा यथास्थानमुपाविशन् ॥ ७७ ॥
 केवलज्ञानसंभूतिसमाकृष्टसुरागमात् । दोषादिनात्मकौ कालावभूतां भेदवर्जितौ ॥ ७८ ॥
 भूमिगोचरिणा मर्त्यस्तिथा विद्यामहाबलाः । उपविष्टा यथायोग्यं कृत्वा केवलिनो महं ॥ ७९ ॥
 प्रमदमानसो सद्यः कृत्या केवलपूजनं । प्रणम्य सीतया साकं निविष्टौ रामलक्ष्मणौ ॥ ८० ॥
 अत्र तत्क्षणसंभूतपरमाहामनस्थितौ । प्रणम्य सांजलिः पद्मः पश्यच्छवं महासुनी ॥ ८१ ॥
 भगवंतो कृतो नक्तं केनायं बाष्पपद्मः । अथवा स्वस्य युवयोरिदं जातं हितं परं ॥ ८२ ॥
 त्रिकालगोचरं विश्वं विदंतावपि तौ समं । गिरं यामूचतुः साम्यपरिणाममितौ क्रमात् ॥ ८३ ॥
 नगर्वा पद्मिनीनान्नि राजा विजयपर्वतः । गुणसस्योत्तमक्षेत्रं भामिनी यस्य धारिणी ॥ ८४ ॥

अमृतस्वरसंज्ञोऽस्य दूतः शास्त्रविशारदः । राजकर्तव्यकुशलो लोकविद्वुणवत्सलः ॥ ८५ ॥
उपयोगेति भार्यास्य द्वौ तस्यां कुक्षिसंभवौ । उदितो मुदिवाख्यश्च व्यवहारविशारदौ ॥ ८६ ॥
असौ दूतोन्यदा राज्ञा प्रहितो दूतकर्मणा । प्रवासं सेवितुं सक्तः स्वामिरक्तमतिभृशं ॥ ८७ ॥
वसुभूतिः समं तेन संखा लब्धक्तजीवितः । निर्गतस्त्वत्प्रियाशक्तिनिष्ठो दुष्टेन चेतसा ॥ ८८ ॥
सुप्तं तमसिना हत्वा निवृत्तिनगरीं पुनः । जनायवेदयत्तेन किलाहं विनिवर्तितः ॥ ८९ ॥
उपयोगा जगद्देवं जहि मे तनयावपि । विश्रब्धं येन तिष्ठाम इति वध्वा निवेदितं ॥ ९० ॥
त्वरितं चोदितायासौ घृतांतो विनिवेदितः । सा हि तेन समं श्रद्धया संगं ज्ञातवती पुरा ॥ ९१ ॥
ब्राह्मण्या वसुभूतेश्च रतिकार्यो समीप्यया । कथितं तत्तथाभूतं परमाकुलचित्तया ॥ ९२ ॥
बभूव चोदितस्यापि संदिग्धं विदितं पुंरा । मुदितस्य च खड्गस्य दर्शनात्स्फुटतां गतं ॥ ९३ ॥
ततो रोपपरीतेन हतः सञ्जुष्टितेन सः । मृत्वा च म्लेच्छतां प्राप क्रूरकर्मपरायणः ॥ ९४ ॥
अन्यदा प्रथितः क्षोण्यां गणेशो मतिवर्धनः । विहरन् पद्मिनीं प्राप श्रमणः सुमहातपाः ॥ ९५ ॥
अनुद्धरेति विख्याता धर्म्यध्यानपरायणा । महत्तरा तदा चासीदार्थिका गणपालिनी ॥ ९६ ॥
यसंततिलकाभिरूपे तत्रोद्याने सुसुंदरे । संधेन सहितस्तस्थौ चतुर्भेदेन सद्गुवि ॥ ९७ ॥

अयोधानस्य संभ्राताः पालका किकरा भृशं । नृपं विज्ञापयन्नेवं भूमिविन्यस्तपाणयः ॥ ९८ ॥
 अग्रतो भृगुरत्युग्रः शार्दूलः पृष्ठतो नृपः । चद कं शरणं यामो नाशो नः सर्वथोदितः ॥ ९९ ॥
 भद्रा किं किमिति ब्रूतेत्युक्त्वा नृपतिनागदं । नाथोद्यानभुवं प्राप्य श्रमणानां गणः स्थितः १००
 यद्येनं वारयामोतः क्षापं ध्रुवमवान्नुमः । नचेत्ते जायते कोपः इति नः संकटो महान् ॥ १०१ ॥
 कल्पोद्यानसमच्छायमुद्यानं ते प्रसादतः । नरेन्द्रकृतमस्माभिरप्रवेश्यं पृथुस्तनैः ॥ १०२ ॥
 नैव वारयितुं शक्या तपस्तेजोविदुर्गमः । त्रिदशैरपि दिग्वस्त्राः किमुतास्मादृशैर्जनैः ॥ १०३ ॥
 मा भष्ट ततो राजा कृत्वा किकरसांत्वनं । उद्यानं प्रस्थितो युक्तो विस्मयेनातिभूरिणा ॥ १०४ ॥
 ऋद्धया च परया युक्तो वंदिमिः कृतनिस्वनः । उद्यानभुवमासीदत् प्रतापप्रकटः क्षितीद् ॥ १०५ ॥
 ददर्श च महाभागान् वनरेणुसमुक्षितान् । मुक्तियोग्यक्रियायुक्तान् प्रशांतहृदयान्मुनीन् ॥ १०६ ॥
 प्रतिभावस्थितान्कांश्चित्प्रलंबितमुजद्रयान् । पष्ठाष्टमादिभिस्त्रिद्विरुपवासैर्विशोषितान् ॥ १०७ ॥
 स्वाध्यायनिरतानन्यान् पंडंघ्रिमधुरस्वनान् । तन्निवेशितचेतस्कान् पाणिपादसमाहितान् ॥ १०८ ॥
 अवलोक्य मुनीनिदधं रुलगर्वाकुरोऽमवत् । अवतीर्य गजाद्धावी ननाम जयपर्वतः ॥ १०९ ॥
 क्रमेण प्रणमन् माधूनाचार्यम् समुपागतं । प्रणम्य पादयोरुचे मोगे सद्बुद्धिमुदहन् ॥ ११० ॥

नरप्रधानदीप्तिस्ते यथेयं शुभलक्षणा । तथा कथं न ते भोगा रताः पादतलस्थिताः ॥ १११ ॥
 जगाद मुनिमुख्यस्तं का ते मतिरियं तनौ । स्थास्तुतासंगतालीका संसारपरिवर्धिनी ॥ ११२ ॥
 कारिवालकृष्णीतचपलं ननु जीवितं । मानुष्यकं च कदली सारसाम्यं विमर्त्यदः ॥ ११३ ॥
 स्वप्नप्रतिममन्वये सक्तं च सह बांधवैः । इति ज्ञात्वा रतिः कात्र चित्यमानातिदुःखदे ॥ ११४ ॥
 नरकप्रतिमे घोरे दुर्गधे क्रमिसंकुले । खतश्लेष्मादिसरसि प्रभूताशुचिकर्दमे ॥ ११५ ॥
 उपितोनेकशो जीवो गर्भवासेऽतिसंकटे । तथा न शक्ते मोहमहाध्वातसमावृतः ॥ ११६ ॥
 धिगंत्यताशुचिं देहं सतां शुभनिधानकं । क्षणनध्वरमन्त्राणं कृतमं मोहपूरितं ॥ ११७ ॥
 तप्तजालकसंस्लिष्टमतिच्छातत्वगावृतं । अनेकरोगविहितं जरागमजुगुप्सितं ॥ ११८ ॥
 एवं धर्मिणि देहेऽस्मिन् ये कुर्वन्ति जना द्युतिं । तेभ्यश्चेतन्यपुक्तेभ्यः स्वस्तिः संजायन्ते कथं ॥ ११९ ॥
 शरीरसार्थता तस्मिन् परलोकप्रवासिनि । गुप्यतः प्रसभं लोकं तिष्ठन्तीन्द्रियदस्वधः ॥ १२० ॥
 रमते जीवनृपतिः कुमतिप्रमदादृतः । अवस्कंधेन मृत्युस्तं कदर्ययितुमिच्छति ॥ १२१ ॥
 मनो विषयमार्गेषु मचद्विरदविभ्रमं । वैराम्यबलिना शक्यं रोद्धुं ज्ञानकुश्रिता ॥ १२२ ॥
 परस्त्रीरूपसस्येषु विभ्राणा लोभमुत्तमं । अमी ह्यपीकतुरगा धृतमोहमहाजवाः ॥ १२३ ॥

पद्मपुराणम् ।

शरीररथमुन्मुक्ताः पातयन्ति कुवत्सु । चित्तप्रग्रहमत्यन्तं योग्यं कुरुत तत्पटं ॥ १२४ ॥
 नमस्यत जिनं भक्त्या स्मरतानास्तं तथा । संसारसागरं येन समुत्तरत निश्चितं ॥ १२५ ॥
 मोहारिकटकं हित्वा तपःसंयमहेतुभिः । लोकाग्रनगरं प्राप्य राज्यं कुरुत निर्भयाः ॥ १२६ ॥
 जैनं व्याकरणं श्रुत्वा सुधीर्विजयपर्यतः । त्यक्त्वा विपुलमैश्वर्यं बभूव मुनिपुंगवः ॥ १२७ ॥
 तायपि भ्रातरौ तस्मिन् श्रुत्वा भक्त्या जिनयुतिं । प्रव्रज्य सुतपोभारौ संगतावातुर्महीं १२८
 सम्भेदं च व्रजन्तौ तापिष्टनिर्योणवन्दनौ । कथंचिन्मार्गतो भ्रष्टावरण्यानीं समाश्रितौ ॥ १२९ ॥
 वसुभूतिचरेणाय रौद्रम्लेच्छेन वीक्षितौ । अतिकुद्रेन चाहूतौ गिरा क्रोशकुठारया ॥ १३० ॥
 निर्णयन्तं तमालोक्य ज्यायान्मुदितमग्रवीत् । माभेपीभ्रातरद्य त्वं समाधानं समाश्रय ॥ १३१ ॥
 म्लेच्छोऽयं हंतुमुद्युक्तो दृश्यते नौ दुराकृतिः । चिराभ्याससमृद्धाया क्षांतैरद्य विनिश्चयः ॥ १३२ ॥
 प्रत्युवाच स तं भीतिः का नौ जिनवचस्थयोः । नूनं मूढतयास्माभिरप्ययं प्रापितो वधं ॥ १३३ ॥
 एवं तौ विहितालापो सन्निवारं समाश्रितौ । प्रत्याख्यानं शरीरादेः प्रतिमायोगमागता ॥ १३४ ॥
 समीपतां च संप्राप्तौ म्लेच्छो हंतुं समुद्यतः । आलोक्य देवयोगेन सैनेन निवारितः ॥ १३५ ॥
 रामः पप्रच्छ तेनैव व्यापादयितुमीप्सितौ । सेनाधिपेन निर्मुक्तौ रक्षितौ केन हेतुना ॥ १३६ ॥

केवल्यस्यास्यात्समुद्भूता भारतीति भवांतरे । सुरपः कार्यकथास्तां यक्षस्थाने सहोदरौ ॥१३७॥
 तुन्धकेनाहूतो जीवः शकुन्तिग्राममन्यदा । ताभ्यां कारुण्ययुक्त्याभ्यां दत्त्वा मूल्यं विमोचितः ॥
 ततोऽसौ शकुनो मृत्वा यभूव म्लेच्छभूपतिः । सुरपः कर्षकश्चैतावुदितो मुदितस्तथा ॥ १३९ ॥
 पंथीभवन्नसौ यस्मादेताभ्यां रक्षितं पुरा । तस्मात्सेनापतिर्भूयो ररक्षासाविमौ मुनी ॥ १४० ॥
 तुन्धको जीवमोक्षेण वसुभूतिद्विजोत्तमः । संजातो कर्मयोगेन मनुष्यभवमुत्तमं ॥ १४१ ॥
 यद्यथो निर्मितं पूर्वं तद्योग्यं जायतेऽधुना । संसारवाससक्तानां जीवानां गतिरीदृशी ॥ १४२ ॥
 किमर्थैरिहानर्थैर्यैरौशनसादिभिः । एकमेव हि कर्तव्यं सुकृतं सुखकारणं ॥ १४३ ॥
 निःसृतापुपसर्गसौ मुनी कर्मानुभावतः । निर्वाणसदनं प्राप्तावकाशं जिनवन्दनं ॥ १४४ ॥
 एवं तौ चारुधामानि पर्यटय समं चिरं । रत्नत्रयं समाराध्य मृत्वा स्वर्गमुपागतौ ॥ १४५ ॥
 निधयोनिषु पर्यटय वसुभूतिः सुकृच्छ्रवः । मनुष्यत्वं समासाद्य तापसद्यतमाश्रितः ॥ १४६ ॥
 कृत्वा बालतपः कष्टं कालधर्मेण संगतः । अग्निकेतुरिति ख्यातः क्रूरो ज्योतिःसुरोऽभवत् १४७
 तथास्ति भरतक्षेत्रे नाम्नारिष्टमहापुरं । प्रियव्रत इति ख्यातः पुरुभोगोऽत्र पार्थिवः ॥ १४८ ॥
 महादेव्यायुमे तस्य योषिद्वगुणसमन्विते । कांचनाया असिद्धेका पद्मावत्यपरोदिता ॥ १४९ ॥

च्युतौ तौ गुंदरो नाकाज्जातौ पद्मवतीसुतौ । नाम्ना रत्नरथोऽन्यथ विचित्ररथसंज्ञकः ॥ १५० ॥
 उत्पन्नः कनकाभायां ज्योतिर्देवः परिच्युतः । अंशुधर इति ख्यातिं गुणेस्ते चावनिं गताः १५१
 राज्यं पुंशु निक्षिप्य पद्मिनीनि जिनालये । कृतसंलेखनः सम्यक् स्वर्गं यातः प्रियव्रतः १५२
 राज्ञान्यस्य सुता नाम्ना श्रीप्रभा श्रीप्रभेव ज्ञा । लब्धा रत्नरथेनेष्टा कनकाभांगजेन च ॥ १५३ ॥
 लब्धा रत्नरथेनैषा ततो द्वेयमुपागतः । अंशुधरो महीं तस्य विनाशयितुमुद्यतः ॥ १५४ ॥
 ततो रत्नरथेनासौ विचित्रस्यंदनेन च । निर्जित्य समरे पंच दंडान्प्राप्य निराकृतः ॥ १५५ ॥
 खलीकारात्ततः पूर्वजन्मवराच कोपतः । जटावलकलधारी स तापसोऽभूद्विषांघ्रिवत् ॥ १५६ ॥
 भुक्त्वा राज्यं चिरं कालं सोदरो नु प्रयोधिनौ । प्रवृज्य सुतपः कृत्वा स्वर्गलोकमुपागतौ १५७
 तौ महातेजसौ तत्र सुखं प्राप्य सुरोचितं । च्युतौ सिद्धार्थनगरे क्षेमंकरमहीभृतः ॥ १५८ ॥
 उत्पन्नौ विमलाख्यायां महादेव्यां सुमुंदरी । देवभूषण इत्याद्यो द्वितीयः कुलभूषणः ॥ १५९ ॥
 विद्यार्जनोचितौ तौ च क्रीडंतौ तिष्ठतो गृहे । नाम्ना सागरस्योपथं विद्वान् भ्राम्यन्नुपागतः १६०
 राज्ञा च संपृहीतस्य तस्य पार्श्वेऽखिलाः कलाः । शिक्षितौ तावदारेण चिन्नेन समन्वितौ १६१
 स्वजनेनैव तौ कंचिज्जानीतस्तद्गतात्मकौ । कर्तव्यं हि तयोः सर्वं विद्याशालगतं तदा ॥ १६२ ॥

उपाध्यायेन चानीतौ सुचिरात्पितुरंतिकं । दृष्ट्वा योग्यौ नरेद्रेण यथाकामं स पूजितः ॥ १६३ ॥
 आवयोः किल दारार्थं पित्रा सामंतकन्यकाः । आनायिता इति श्रोत्र-पथं वार्ता तयोर्गता १६४
 ततस्तां परया द्युत्या बाह्यालीं गंतुमुद्यतौ । वातायनस्थितां कन्यां पुरशोभामपश्यतां ॥ १६५ ॥
 तत्संगमार्थमन्योन्यं मानसे कुरुतां वधं । ततश्च वंदिनो वस्त्रादिति शुब्दः समुत्थितः ॥ १६६ ॥
 साकं विमलया देव्या श्रीमान् खेमंकरो नृपः । चिरं जयति यस्यतौ तनयौ त्रिदशोपमौ ॥ १६७ ॥
 वातायनस्थितैषापि कन्यका कमलोत्सवा । जयति भ्रातरौयतौ यस्याश्चारुणोत्कटौ ॥ १६८ ॥
 ततस्तौ तद्विरो ज्ञात्वा सोदरपावयोरिति । वैराग्यं परमं प्राप्तावेति चिंतामुपागतौ ॥ १६९ ॥
 धिग्धिग्धिगिदमत्यंतं पापमस्माभिरीहितं । अहो मोहस्य दारुण्यं सोदरा येनकाक्षिता ॥ १७० ॥
 चिंतयित्वा प्रमादेन दुःखमस्माकमीदृशं । कुर्वति ये सदा कार्यं तेपान्त्वत्यन्तसाहसम् ॥ १७१ ॥
 असारीयमभोत्यन्तं संसारो दुःखपरितः । यत्र नामेदृशा भावाः जायन्ते पापकर्मणाम् ॥ १७२ ॥
 कुतोप्यपुण्यतः क्षिप्रं चेतनो नरकं व्रजेत् । सम्प्राप्य बोधमस्माभिः सद्वृत्तश्चित्तमुत्तमं ॥ १७३ ॥
 इति संचित्य संत्वष्ट्व मातरं दुःखमूर्च्छितां । स्नेहाकुलं च पितरं दीप्तां दैव्यासर्षीं श्रितौ ॥ १७४ ॥
 नभोविहरणीं लब्धिं प्राप्य तौ सुतपोधनौ । आहिंसां जगन्मान्यां जिनतीर्थाभिपूजितां १७५

पद्मपुराणम् ।

क्षेमकरनरेशस्तु तच्छोकानलदीपितः । युगपत्सकलं त्यक्त्वाऽऽहोरे पंचत्वमागतः ॥ १७६ ॥
 सर्वदारभ्य पूर्वोक्तात्स एव हि पितावयोः । तेन नै प्रति वात्सल्यं तस्य नित्यमनुत्तमं ॥ १७७ ॥
 गरुडाधिपतिधार्मा जातः ख्यातो मरुन्वतः । सुंदरोद्भुतविक्रांतो महालोचनसंश्लक्षः ॥ १७८ ॥
 दुग्धः स्वासनकपेन प्रयुज्यावधिभूजितः । आगतोऽयं स्थितो माति व्यंतरामरसंसदि ॥ १७९ ॥
 अनुंभरस्तु विहरंस्तापसाचारतत्परः । कौमुदी नगरीं यातः शिष्यसंघेन वेदितः ॥ १८० ॥
 नरेशः सुमुखस्तत्र रतवत्यस्य भामिनी । कांता शतप्रधानत्वं प्राप्ता परमसुंदरी ॥ १८१ ॥
 अवरुद्धा च संघेष्टा मदनेति विलासिनी । पताका मदनेनैव जित्वा लोकपुपार्जिता ॥ १८२ ॥
 साधुदत्तमुनेः पार्श्वे सम्यग्दर्शनमेदसा । तत्प्राप्येतरतीर्थानि वृणतुल्यान्यमन्यत ॥ १८३ ॥
 तभ्याः पुरोऽथ रहसि कदाचिदवदन्नृपः । अहोऽस्तौ तापसः स्थानं महतां तपसाभिति ॥ १८४ ॥
 ततो मदनयाज्वाचि कीदृग्राथेदृशां तपः । मिथ्यादृशामविज्ञानलोकदंभनकारिणां ॥ १८५ ॥
 तच्छ्रुत्वा भूपतिस्तस्यै क्रुद्धः साचागदत्पुनः । मारुपः पश्यनाथेन मेऽचिरुत्पादयतिने ॥ १८६ ॥
 इत्युक्त्वा स्वगृहं गत्वा शिक्षयित्वा मनोहरां । आत्मजां नागदत्ताख्यां प्रेपयत्तापसाश्रमं ॥ १८७ ॥
 तस्मै मेकान्तपाताय योगस्थाय सुविभ्रमा । आस्थितामरकन्येव परमाकल्पधारिणी ॥ १८८ ॥

वातेहिताध्वज्याजादूरुकाडमदर्शयत् । मारस्यातः पुरस्थानं लावण्यसंनिभं ॥ १८९ ॥

समाधानोपदेशेन कुंकुमद्रवपिजरं । मारवारणकुंभार्मं तथा वंक्षसिजद्वयं ॥ १९० ॥

कुंकुमग्रहणव्याजात्सस्तनीधिरतेर्गृहं । नाभिमण्डलमुंचेजः कंधोद्देशं च सुन्दरी ॥ १९१ ॥

अग्नानयोगमेतस्य भिर्या लोचनमानसे । अपमत्तां प्रदेशेषु तेषु तस्याः सुबन्धने ॥ १९२ ॥

ताडितः स्मरवार्णश्च समुच्छायसमाकुलः । गत्वा शरीरपुच्छतां त्वं बाले कात्र वर्तसे ॥ १९३ ॥

संशयाकालेऽग्नये केचित्प्राणिनः क्षुद्रका अपि । आलयं स्वं निषेवन्ते ननु त्वं सुकुमारिका १९४

सायोनन्मधुरैर्वर्णः भिदन्ती हृदयस्थली । ललितया बाहुलतिकासुखयंती मुखं प्रति ॥ १९५ ॥

चलन्नीलोत्पलच्छाये धारयंती विलोचने । किञ्चिदन्यमिव ग्राप्ता बद्धवैस्कुताधरा ॥ १९६ ॥

शृणु ! नाथ ! दयाधार ! शरणागतयत्सल ! अंबयाऽहं विना दोषादद्य निर्वसिता गृहात् १९७

कणायप्राप्तता चाहं भवदीयामिमां स्थितिं । आचरामि प्रसादं मे कुक्षनाथानुमादनात् ॥ १९८ ॥

शुश्रूषां भवतः कृत्वा दिवा नक्तं च सक्तया । इह लोको मया लब्धः परलोकश्च जायते ॥ १९९ ॥

किं तद्वमर्धितामेषु न यन्नवति लभ्यते । निधानमसि काम्यानां मया पुण्येन वीक्षितः ॥ २०० ॥

इति संमापिते तस्याः विषाय प्रगुणं मनः । स्मरेण दक्षमानोऽसावद्यवीदिति विष्णु वः ॥ २०१ ॥

भद्रे कोहं प्रसादस्य प्रसीद त्वं ममोचमे । भजस्व भक्तिमेपोहं यावज्जीवं करोमि ते ॥२०२॥
 हरयुक्त्वालिंगितुं क्षिप्रं ते प्रसारितबाहुकं । अगदीत्याणिना कन्या वारयंती विशारदा ॥२०३॥
 न वर्तते इदं कर्तुं कन्याहं विधिवजिता । पृच्छाव मातरं गत्वा गृहेऽस्मिन् दृश्यतोरणे ॥२०४॥
 परा कारुण्ययुक्तं भवतः समृषी यथा । एतां प्रसादयावश्यं तुभ्यमेषा ददामि मां ॥ २०५ ॥
 एवमुक्तस्तथा साकं त्वरया व्याकुलक्रमः । चेष्माविशद्विलासिन्याः सधितर्यस्तमागते ॥ २०६ ॥
 तत्कथाकृष्टनिःशेषद्वीपकविषयो हसौ । किञ्चिद्वेत्तिस्म नोपायं विशत्वारीमिव द्विषः ॥ २०७ ॥
 न शृणोति स्मरग्रस्तो न जिघ्रति न धम्यति । न जानात्यपरस्पर्शं न विभेति न लज्जते ॥२०८॥
 आचार्यं मोहतः कष्टमनुतापं प्रपद्यते । अंधो निपतितः कूपे यथा पन्नगसेविते ॥ २०९ ॥
 वैश्याचरणयोश्चासौ कृत्वा विलुठितं शिरः । याचते कन्यकां पूर्वसंक्षितश्चाविशन्नृपः ॥ २१० ॥
 स्यापितो वंघयित्वाऽसौ राज्ञा नक्तं समीक्षितः । खलीकारं प्रभाते च प्रकटं प्रापितः परं २११
 ततोऽपमाननिर्दग्धः परं दुःखं समुद्बहन् । आम्यन्मर्ही मृतः क्लेशयोनिषु भ्रमणं स्थितः २१२
 ततः कर्मानुभावेन मनुष्यभवमागतः । दारिद्र्यपंकनिर्मग्नं जनादरविवर्जितं ॥ २१३ ॥
 गर्भस्य एव चैतस्मिन् विदेयं जनको गतः । उद्भोजितः कुंडुचिन्या कलहकूरवाक्यया ॥ २१४ ॥

कुमारे च हृता माता म्लेच्छेन विषयाहृतौ । दुःखं च परमं प्राप्तः सर्वबंधुविवर्जितः ॥ २१५ ॥
ततस्तापसतां प्राप्य कृत्वा बालतपः परं । ज्योतिर्लोकं समारूढ नान्ना वह्निप्रभोऽभवत् ॥ २१६ ॥
अनंतवीर्यनामाथ केवली सेवितः सुरैः । इत्यंतवासिना पृष्टो धर्मचिंतागतात्मना ॥ २१७ ॥
मुनिसुव्रतनायस्य तौर्धेऽस्मिन् भवता समः । कोन्योन्युभविता भव्यो लोकस्योचंकारणं २१८
सर्वोचन्मयि निर्वाणं गतेऽत्र श्रमणक्षितौ । देशभूषण इत्येको द्वितीयः कुलभूषणः ॥ २१९ ॥
भवितारौ जगत्सारौ केवलज्ञानदर्शिनौ । यौ समाश्रित्य लोकोऽयं तरिष्यति भवार्णवं ॥ २२० ॥
सोऽपि वह्निप्रभस्तस्माच्छ्रुत्वा केवलिनो मुखात् । अवस्थानं निजं यातो दध्यौ केवलमापितं ॥
अन्यदायधिना हात्वा योगिनाविह नौ गिरौ । अनंतवीर्यसर्वज्ञमिच्छावाक्यं करोम्यहं ॥ २२१ ॥
एवमुक्त्वाभिमानेन परमेणातिमोहितः । आगमः पूर्ववैरेण कर्तुं परमुपद्रवं ॥ २२२ ॥
चरमांगधरं दृष्ट्वा स भवंतमतिद्रुतं । सुरेंद्रकोपभीत्या च तिरोधानमुपागतः ॥ २२३ ॥
नारायणसमेतेन प्रातिहार्ये त्वया कृते । केवलज्ञानमस्माकं जातं घातिपरिधये ॥ २२५ ॥
इति गत्यागतीः श्रुत्वा प्राणिनां वरकारिणां । वैरानुबंधमुत्सृज्य स्वस्या भवत जंतवः ॥ २२६ ॥
महापूतमिति श्रुत्वा वचनं केवलीरितं । मुहुः सुरासुरा नेमुस्तं भीता भवदुःखतः ॥ २२७ ॥

तायण गरुडाघीशः परमं संपदं श्रितः । नत्वा केवलिनः पादौ शयकंजापितालिकः ॥ २२८ ॥
 उच्ये रघुकुलोद्योतं विलसन्मणिकुण्डलं । स्निग्धां प्रसारयन् दृष्टिं प्रेमतपितमानसः ॥ २२९ ॥
 प्रातिहार्यं कृतं येन त्वया मत्सुतयोः परं । ततस्तुष्टोऽस्मि याचस्व वस्तु यत्तेऽभिरोचते ॥ २३० ॥
 क्षणं निन्नागतः स्थित्वा जगाद रघुनंदनः । त्वया सुरप्रसन्नैः स्मर्तव्या वयमापदि ॥ २३१ ॥
 साधुमेवाप्रसादेन फलमेतदुपागतं । अंगीकर्तव्यमस्माभिर्भवद्वारविनिर्गतं ॥ २३२ ॥
 एवमस्त्विति तेनोक्ते दध्नुः शंखान् दिवौकसः । भेर्यश्चमेघनिनदाः सानुवाद्यः समाहताः २३३
 साधुपूर्वभवं श्रुत्वा संवेगं परमं श्रिताः । प्रावन्ननुर्जनाः केचिदन्येऽणुव्रतमाश्रिताः ॥ २३४ ॥

देशकुलभूषणमृनी नु जगदर्च्या । सर्वभवदुःखमलसंगमविमुक्तौ ॥

ग्रामपुरपर्वतमंटवपरिरम्यान् । वञ्चमतुरुत्तमगुणैरुपचितांगान् ॥ २३५ ॥

देशकुलभूषणमहासुनिभं ये । धृत्तमतिपूतमिदमुत्कटमुभावाः ॥

श्रातवन्नसोविपयतामुपनयन्ते । ते रविनिमा दुरितमाशु विसृजन्ति ॥ २३६ ॥

हरगार्धे रविषेणाचार्यप्रोक्ते पद्मचरिते देशकुलभूषणोपाख्यानं नामैकोनचत्वारिंशत्तमं पर्व ।

अथ चत्वारिंशत्तमं पर्व ।

श्रुत्वा केवलिनः पद्ममंत्यविग्रहधारिणं । स्तुत्वा सजयनिस्वानं प्रणेषुः सर्वपार्थिवाः ॥ १ ॥
 वंशस्थलपुरेशश्च महाचित्तः सुरप्रभः । सलक्ष्मणं सपत्नीकं पद्मनाभमपूजयत् ॥ २ ॥
 ग्राप्तादग्निखरच्छाया धवलीकृतपुष्करं । नावृणोन्नगरं गंतुं रामो राक्ष्वापि यचित्तः ॥ ३ ॥
 वंशादिशिखिरे, रम्ये हिमवच्छिशिरोपमे । समचिस्तीर्णसद्वर्णरमणीयशिलातले ॥ ४ ॥
 नानावृक्षलताकीर्णे नानाशकुनिनादिते । सुगंधानिलसंपूर्णे नानापुष्पफलाकुले ॥ ५ ॥
 पद्मोत्पलवनाढ्याभिर्वापीभिरतिशोभिते । सर्वतुलसिद्विद्युक्ते वसंतकृतसेवने ॥ ६ ॥
 सज्जिता परमा भूमिः शुद्धादर्शतलोपमा । दशार्धवर्णरजसा कलिरतानैकभक्तिका ॥ ७ ॥
 कुंदातिमुक्तिकलता वकुला कमलानि च । यथिका मल्लिका नागा अशोकांधारुपल्लवाः ॥ ८ ॥
 एते चान्यं च भूयांसश्चारुभासः सुगंधयः । भावारम्यविलासाभिः प्रमदाभिः प्रकल्पिता ॥ ९ ॥
 वंद्या परिकरं पुंभिः सुविदग्धैः सुसंभ्रमैः । मंगलालापसंपन्नैः स्वाभिभक्तिपरायणैः ॥ १० ॥
 मेघकांडानि वस्त्राणि नानाचित्रधराणि च । प्रसारितानि रुद्राणि वैजयंतीशतानि च ॥ ११ ॥

नानाभूषणयुक्तांगौ सुमाल्यांवरधारिणौ । यथेप्सितकृतादारौ श्रिया परमयान्वितौ ॥ २५ ॥
 सीता चाक्लिष्टसौभाग्या दुरितासंगवर्जिता । रमते तत्र चेष्टाभिः शास्त्रदृष्टाभिरुज्ज्वलं ॥ २६ ॥
 तत्र वंशगिरौ राजं रामेण जगदिदुना । निर्मापितानि चैत्यानि जिनेशानां सहस्रशः ॥ २७ ॥
 महावष्टंभसुस्तंभा युक्तविस्तारतुंगताः । गवाक्षहर्म्यवलम्बीप्रभृत्याकारशोभिताः ॥ २८ ॥
 सतीरणमहाद्वारा सशालाः परिखान्विताः । सितचारुपताकाढ्या दृढद्वंद्वारवाचिताः ॥ २९ ॥
 मृदंगवंशमुरजसंगीतांतमनिस्त्रनाः । झञ्झरैरानकैः शंखभेरीभिश्च महारवाः ॥ ३० ॥
 सततारध्वनिः शेषरम्यवस्तुमहोत्सवाः । विरेजुस्तत्र रामीया जिनप्रासादपंक्तयः ॥ ३१ ॥
 रेजिरे प्रतिमास्तत्र सर्वलोकनमस्कृताः । पंचवर्णा जिनैर्द्राणां सर्वलक्षणभूषिताः ॥ ३२ ॥
 अन्यदाथ महीपालरामो राजीवलोचनः । लक्ष्मीधरमुवाचेदं क्रियते किमतः परं ॥ ३३ ॥
 इह संप्रेरितः कालः सुखेन परमे गिरौ । जिनचैत्यसमुत्थानाः स्थापिता कीर्तिरुज्ज्वला ॥ ३४ ॥
 अनेन भूभृता श्रेष्ठरूपचारयैर्हृता । अत्रैव हृदि तिष्ठामस्तदा कार्यं विनश्यति ॥ ३५ ॥
 इह तावदलं भोगैरिति चिंतयतोपि मे । न गुंचति क्षणमपि प्रचरो भोगसंततिः ॥ ३६ ॥
 इह यत्क्रियते कर्म तत्परत्रोपभुज्यते । पुराकृतानां पुण्यानां इह संपद्यते फलं ॥ ३७ ॥

पद्मपुराणम् ।

अस्माकमग्र वसतां विभ्रतां सुखसंपदं । अमी ये दिवसा यांति न तेषां पुनरागमः ॥ ३८ ॥
नदीनां चण्डवेगानामायुषो दिवसस्य च । यौवनस्य च सौमित्रे यद्रतं गतमेव तत् ॥ ३९ ॥
नद्या कर्णरवागास्तु परतो रोमहर्षणं । श्रूयते दण्डकारण्यं दुर्गमं क्षितिचारिभिः ॥ ४० ॥
भारती न विग्रत्याज्ञा तस्मिन् जनपदोज्झिते । तत्रार्णवतटाङ्गुत्वा विदध्मः कचिदालयं ॥ ४१ ॥
यदाज्ञापयमीत्युक्तं कुमारेण ससंभ्रमं । सुरेद्रसदृशं मोगं भुक्त्वा ते निर्गतास्त्रयः ॥ ४२ ॥
अनुगत्य तुरीं तां बलोपेतः सुरप्रभः । कृच्छ्राश्रितवर्तितस्ताभ्यां शोकी पुरमुपागतः ॥ ४३ ॥
एषोऽपि तुंगः परमो महीश्रः । श्रीमन्वितयो बहुधानुसानुः ॥

विलंपतीभिः ककुभां समूहं । भासा चकाज्जनगृहावलोभिः ॥ ४४ ॥

रामेण यस्मात्परमाणि तस्मिन् । जैनानि वेदमानि विधापितानि ॥

निर्नष्टवंशाद्रिवचाः स तस्मा-द्रविग्रभो रामगिरिः प्रसिद्धः ॥ ४५ ॥

इत्थार्ये रविपेणाचार्यप्रोक्ते पद्मपुराणे रामगिर्युपाख्यानं नाम चत्वारिंशत्तमं पर्व ।

अथैकचत्वारिंशत्तमं पर्व ।

अथानरण्यनगारौ श्रीमंतौ सीतयान्वितौ । दिदृक्षौ दक्षिणाभिधिमायातां सुखभोगिनौ ॥ १ ॥
 पुरग्रामसमाकीर्णानतीत्य विपयान् बहून् । प्रविष्टौ तौ महारण्यं नानामृगसमाकुलं ॥ २ ॥
 यस्मिन्न विद्यते पंथा स्थानं नार्यनिपेक्षितं । पुलिंदानामपि प्रायो दुश्चरं यत्प्रगकुलं ॥ ३ ॥
 नानावृक्षलताकीर्णं महाविषमगहरं । गुहांधकारगंभीरं वहन्निर्झरनिभ्रमं ॥ ४ ॥
 क्रोशं क्रोशं शनैस्तत्र गच्छेत्तौ जानकीयशात् । निर्भयो क्रीडनोद्युक्तौ प्राप्तौ कर्णरवां नदीं ॥ ५ ॥
 यस्यास्तटानि रम्याणि तृणयुक्तानि भूरिभिः । सामान्यायतदेशानि स्पृशे विभ्रति सौख्यदं ॥ ६ ॥
 अनन्युर्ध्वनच्छायैः फलपुष्पविभूषितैः । रेजुस्तटद्रुमस्तस्याः समीपधरणीधराः ॥ ७ ॥
 वनमेतदलं चारु नदी चैतौ निरूपितौ । रम्ये तत्र तरुच्छायेभ्यस्थितौ सीतयान्वितौ ॥ ८ ॥
 क्षणं स्थित्वातिरम्याणि सैकतान्यवगाह्य च । जलावगाहनं चक्रुस्ते रम्यक्रीडयोचितं ॥ ९ ॥
 ततो मृष्टानि पक्वानि फलानि कुसुमानि च । यथेच्छपुष्पश्रुक्तानि तैः सुखं कृतसंकथैः ॥ १० ॥
 तत्र भंडोपकरणं सकलं केकयीसुतः । मृदावसैः पलायैश्च विविधैराशु निर्ममे ॥ ११ ॥

पद्मपुराणम् ।

अमीषु स्वादचारुणि फलानि सुरभीनि च । वनजानि च सस्यानि राजपुत्री समस्करोत् ॥ १२ ॥
 अन्यदातिपियेलायां गगनांगणचारिणौ । प्रभापटलसंवीतविग्रहौ चारुदर्शनी ॥ १३ ॥
 शानत्रितयसंपन्नौ महाव्रतपरिग्रहौ । परेण तपसा युक्तौ दुस्पृहामुक्तमानसौ ॥ १४ ॥
 मामोपवासिनीं धीरौ गुण्यौ शुभसमीहितौ । यच्छंती नयनानंदौ बुधचंद्रमसात्रिव ॥ १५ ॥
 मुनी मुगुप्तिगुप्ताख्याचार्यांती सम्मुखं युवा । यथोक्ताचारसंपन्नौ सहसा सीतयेक्षितौ ॥ १६ ॥
 ततः प्रमदसंभारचिकुसुमैश्च शोभया । दयिताय तया ख्यातमिति रोमांचितांगया ॥ १७ ॥
 पश्य पश्य नरश्रेष्ठ तपसा कृशविग्रहं । दैगंबरं परिश्रांतं भदंतपुगलं शुभं ॥ १८ ॥
 क नरकं तन्निप्रये साध्य पंडिते चारुदर्शने । निग्रयपुगलं दृष्टं भवत्या गुणवंदने ॥ १९ ॥
 यच्चिरिक्षप वरारोहे सुचिरं पापमर्जितं । क्षणादपणाशमायाति जनानां भक्तचेतसां ॥ २० ॥
 इत्युक्ते रघुनंद्रेण सीतोवाच संस्रमा । इषाविमाविति प्रीत्या स तदाभूत्समाकुलः ॥ २१ ॥
 ततो युगमित्रधोणीदेशविन्यस्तलोचनौ । मुनी प्रशंतांगमनौ सुसमाहितविग्रहौ ॥ २२ ॥
 अभ्युत्थानाभियानाभिस्तुष्टः प्रणमनादिभिः । दंपतीभ्यां कृतावेतौ पुण्यनिर्झरपर्वतौ ॥ २३ ॥
 शुच्यंगया च वैदेया महाश्रद्धापरीतया । परिविष्टं तयोः श्राद्धं रमणेन समेतया ॥ २४ ॥

गवामरण्यजातानां महिषीणां च चारुणा । हैयंगवीनभिभेण पयसा तत्समुद्भवैः ॥ ३५ ॥
 खजूरैरिगुर्दराग्रैर्नोलिकैरे रसान्वितैः । वदराम्लतकाद्यैश्च वैदेक्षा मुप्रसाधितैः ॥ ३६ ॥
 आह्वयैर्विधैः शास्त्रदृष्टिद्विसमन्वितैः । पारणां चक्रतुर्गृद्वासंघोऽज्झितचेतसौ ॥ ३७ ॥
 एवं च पर्पुपास्येती मुनी रामः प्रियान्वितः । समस्तमावसंभारकृतनिर्ययमाननः ॥ ३८ ॥
 तावद्वृन्दुभयो नेदुर्गगने दृष्टिताडिताः । ववौ समीरणः स्वरं घ्राणरंजनकारणं ॥ ३९ ॥
 सायुसाधिति देवानां मधुरो निस्वनोऽभवत् । वचर्पे पंचवर्णानि कुसुमानि नभस्तले ॥ ३० ॥
 यात्रदरानानुभावेन दिव्या सकलवर्णिका । पूरयंती नभोऽपपन्नद्वसुधारा महाद्युतिः ॥ ३१ ॥
 अथाग्रेव यनोद्देशे गहनस्य महातरोः । निपण्णोग्रे महाशुभ्रः स्वेच्छयावस्थितोभवत् ॥ ३२ ॥
 स दृष्टातिशयोपेती मुनी कर्मानुभावतः । बहूनात्मभवान् स्मृत्या तच्चदैवमचितयत् ॥ ३३ ॥
 मनुष्यभापसुरं प्रमत्तेन मया पुरा । विवेकिनपि न कृतं तपो धिग्मामचेतनं ॥ ३४ ॥
 भाव प्रतप्यसे किं त्यमधुना पापचोष्टितः । कषुपायं करोम्येतां कुस्तितां योनिमामतः ॥ ३५ ॥
 अनुकूलारिभिः पार्ष्णित्रशब्देन धारिभिः । प्रेरितेन सता त्यक्तं धर्मरत्नं सदा मया ॥ ३६ ॥
 सुभ्रिचरितं पापमपकर्णं गुरुदिवं । मोहध्वावपरोत्तेन दक्षे यदधुना स्मरन् ॥ ३७ ॥

पद्मपुराणम् ।

न किञ्चिदत्र बहुना चित्तिनेन प्रयोजनं । गतिरन्या न मे लोके विद्यते दुःखसंक्षये ॥ ३८ ॥
 एतौ प्रयामि शरणं साधू सर्वसुखावहौ । इतो मे परमार्थस्य प्राप्तिः संजायते ध्रुवं ॥ ३९ ॥
 इति पूर्वमेव ध्यानात्परमं शोकमागतः । दर्शनाच्च महासाधोः प्रमोदं त्वरयान्वितः ॥ ४० ॥
 विधूय पक्षयुगलमधुसंपूर्णलोचनः । पपात शाखिनो मूर्ध्नेः प्रश्रयान्वितविभ्रमः ॥ ४१ ॥
 नागा सिंहादयोऽप्यत्र नादेन महतामुना । विदुद्रुरुरयं दुष्टः कथं तु न खगाधमः ॥ ४२ ॥
 हा मातः पश्यतामुष्य घाटयं गृध्रस्य पापिनः । चित्तयित्वेति वैदेह्या कोपाकुलितचित्तया ४३
 वार्यमाणोऽपि यत्नेन कृतनिष्ठुरशब्दया । मुनिपादोदकं पक्षी सोत्साहः पातुमुद्यतः ॥ ४४ ॥
 पादोदकप्रभावेण शरीरं तस्य तत्क्षणं । रत्नराशिसमं जातं पशितं चित्रतेजसा ॥ ४५ ॥
 जातौ हेमप्रभौ पक्षा पादौ वैदूर्यसन्निभौ । नानारत्नच्छविर्देहश्चुर्विद्रुमविभ्रमा ॥ ४६ ॥
 ततः स्वमन्यथा भूतमवलोक्य सुसंमदः । चिमुचन्मधुरं नादं नर्तितुं स समुद्यतः ॥ ४७ ॥
 देवदुन्दुभिनादोसावेव तस्यात्तिसुदरीं । आतोद्यत्वं परिप्राप्तं त्वां च चार्णीं सुतेजसः ॥ ४८ ॥
 मुंचन्वानंदेनत्रांमश्चक्रीकृत्य गुरुद्वयं । शुशुभे कृतनृत्योत्तौ शिखी मेधागमे यथा ॥ ४९ ॥
 विधिना पारणं कृत्वा मुनी कृतयथोचितौ । वैदूर्यसदृशे राजन्नुपविष्टौ शिलातले ॥ ५० ॥

पञ्चपुटाजम् ।

पद्मरागामनेत्रश्च पक्षी संकुचितच्छदः । प्रणम्य पादयोः साधोः सुखं तस्यै कृताञ्जलिः ॥ ५१ ॥
 क्षुणादग्निमिथालोक्य ज्वलंतं तेजसा खगं । पद्मो विकचपद्माक्षो विस्मयं परमं गतः ॥ ५२ ॥
 प्रणम्य पादयोः साधुं गुणशीलविभूषणं । अपृच्छदिति विन्यस्य मुहुर्नेत्रे पतत्रिणि ॥ ५३ ॥
 भगवन्नयमत्यंतं विरूपावयवः पुरा । कथं क्षणेन संजातो हेमरत्नचयच्छविः ॥ ५४ ॥
 अशुचिः सर्वमांसादो मृद्वेत्यं दुष्टमानसः । निषद्य पादयोः श्रान्तस्तव कस्मादवस्थितः ॥ ५५ ॥
 सुगुप्तिथमणोऽद्योचद्राजन् पूर्वमिहाभवत् । देशो जनपदाकीर्णो विषयो सुंदरो महान् ॥ ५६ ॥
 पत्तनग्रामसंवाहमटं वपुटमेदनैः । योपद्रोणमुखाद्यैश्च सन्निवेशैर्विराजितः ॥ ५७ ॥
 कर्णकुंडलनामात्र पुरमासीन्मनोहरं । तस्मिन्नयमभूद्राजा प्रतापपरमोदयः ॥ ५८ ॥
 चंडविक्रमसंपन्नो भगवान्नवकंटकः । दंडो मानमयः ख्यातो दंडको नाम साधनी ॥ ५९ ॥
 घृतार्थिना जलं तेन मथितं रघुनंदन । धर्मश्रद्धापरीतेन द्यूतः पापागमो धिया ॥ ६० ॥
 देवी मस्करिणां तस्य वरिवस्या पराभवत् । तेषामसावधीशेन संभोगं समुपगतः ॥ ६१ ॥
 सोऽपि तस्याः परं वदयस्तामेव दिशमाश्रयत् । स्त्रीचिचहरणोद्युक्ताः किं न कुर्वेति मानवाः ६२
 निष्क्रान्तेनान्यदा तेन नगरात्तापुरीक्षितः । प्रलंबितशुभः श्रीमान् ध्यानसंरुद्रमानसः ॥ ६३ ॥

बाह्यभूमिगतस्तत्र मुनिरेकः समाव्रजन् । इत्यवार्थत लोकेन केनचित्करुणावता ॥ ७७ ॥
 भो भो निर्यथ मागास्त्वं पूर्वैर्नैर्ग्रह्यमाश्रय । यंत्रेणापीड्यसे तत्र द्रुतं कुरु पलायनं ॥ ७८ ॥
 यंत्रेषु श्रमणाः सर्वे राज्ञा क्रुद्धेन पीडिताः । मागास्त्वमप्यवस्थां तां रक्ष धर्माश्रयं वपुः ॥ ७९ ॥
 ततः क्षणमसौ संघमृत्युदुःखेन शल्यितः । वज्रस्तंभ इवाकंपस्तस्थावव्यक्तचेतनः ॥ ८० ॥
 अथास्य द्रुतदुःखेन प्रेरितः शमगन्धरात् । निरंवरमहीध्रस्य निरगात्क्रोधैकसरी ॥ ८१ ॥
 रक्ताशोकप्रकाशेन निखिलं तस्य चक्षुषः । तेजसा विहितं व्योम संध्यामयमिवाभवत् ॥ ८२ ॥
 कोपेन तप्यमानस्य मुनेः सर्वत्र विग्रहे । प्रस्वेदविंदवो जाताः प्रतिबिधितविष्टपाः ॥ ८३ ॥
 ततः कालानलाकारो बहुलः कुटिलः पृथुः । हाकारेण मुखात्तस्य निरगात्पावकध्वजः ॥ ८४ ॥
 अनुलमध तस्याग्निरुज्जगान निरंतरं । कृतं नभस्तलं येन निरिधनविदीपितं ॥ ८५ ॥
 उल्काभिर्नु जगद्व्याप्तं ज्योतिर्देवाः पतन्ति नु । महाप्रलयकालो नु बह्विदेवा नु रोपिताः ॥ ८६ ॥
 हा हा मातः किमेतन्न तापोयमतदुस्सहः । चक्षुरुत्पाद्यते दीर्घसंदंशैरिव वेगिभिः ॥ ८७ ॥
 मूर्तिनिष्ठमेवैतद्गगनं कुरुते ध्वनिं । वंशारण्यमिवोदीप्तं जीविताकर्षणोचितं ॥ ८८ ॥
 यावदेव ध्वनिलोके वर्ततेत्यंतमाकुलः । बहिस्तावदयं देशमनयद्भ्रमश्चेपतां ॥ ८९ ॥

नांतःपुरं न देशो न पुराणि न च पर्वताः । न नद्यो नाप्यरण्यानि तदा न प्राणधारिणः ॥९०॥
 महासंवेगयुक्तेन मुनिना चिरमर्जितं । क्रोधाग्निनाखिलं दग्धं तपोन्धरिकसु शिष्यतां ॥ ९१ ॥
 यतोयं दंडको देशः आसीदंडकपार्थिवः । तेनैव ध्वनिनाद्यापि दंडकः परिकीर्त्यते ॥ ९२ ॥
 काले महत्यतिक्रांते प्राप्तायां चारुतां भुवि । एतेऽत्र पादया जाताः पर्वताश्च सनिम्नगाः ॥९३॥
 मुनेस्तस्य प्रभावेण सुराणामपि भीतिदं । ब्रनमेतदभूत्कैव चार्ता विद्याबलाश्रिता ॥ ९४ ॥
 पश्चादिदं समाकीर्णं सिंहेन शरभादिभिः । नाना शकुनिद्वंद्वश्च सस्यमेदैश्च भूरिभिः ॥ ९५ ॥
 अधाप्यस्योरुदावस्य श्रुत्वा शब्दं परं भयं । ब्रजंति मानवाः कंयं वृत्तांते नु निबोधिनः ॥९६॥
 संसारेऽतिचिरं भ्रांत्वा दंडको दुःखपूरितः । अयं गृध्रत्वमायातो वनेऽत्र रतिमागतः ॥ ९७ ॥
 दृष्ट्वा सातिशयावेषे नौ वनेऽत्र समागतौ । पापस्य कर्मणो हान्या प्राप्तः पूर्वभवस्मृतिं ॥ ९८ ॥
 योसौ परमया शक्त्या युक्तोऽष्टदंडको नृपः । सोऽयं पश्यत संजातः कीदृशः पापकर्मभिः ॥ ९९ ॥
 इति विज्ञाय विरसं फलं कटुककर्मणः । कथं न सृज्यते धर्मे दुरिताच्च विरज्यते ॥ १०० ॥
 दृष्टांतः परकीयोऽपि शान्तेर्भवति कारणं । असमंजसमात्मीयं किं पुनः स्मृतिमागतं ॥ १०१ ॥
 पक्षिणं संयतोऽगादीन्माभैपीरधुना द्विजः । मारोदीर्यद्यथा भाव्यं कः करोति तदन्यथा ॥१०२॥

सुकेंतुरांशिकेतुश्च तयोः प्रीतिरनुत्तमा । सुकेंतुरन्यदा चाभूत्कृतदारपरिग्रहः ॥ ११६ ॥
 आचर्योरधुना भ्रात्रोः पृथक्शयनमेतया । क्रियते जायया वक्ष्यमिति दुःखमुपागतः ॥ ११७ ॥
 सुकेंतुः प्रतिबुद्धः सन् शुभकर्मानुभावतः । अनंतवीर्यपादोति श्रमणत्वं समाश्रितं ॥ ११८ ॥
 अश्रिकेतुर्वियोगेन भ्रातुरत्यंतदुःखितः । वाराणस्यामभूदुग्रस्तापसो धर्मचितया ॥ ११९ ॥
 श्रुत्वा चैवंविधं तं च भ्रातरं स्नेहवंधनः । प्रतिबोधयितुं वांछन् सुकेंतुर्गंतुमुद्यतः ॥ १२० ॥
 स ब्रजन् गुरुणायाचि सुकेंतो कथयिष्यसि । वृत्तांतं सोदरायमं येनासाबुपशाम्यति ॥ १२१ ॥
 कोसौ नाथेति तेनोक्ते गुरुरेवमुदाहरत् । करिष्यति त्वया साकं स जल्पं दुष्टभावनः ॥ १२२ ॥
 युषयोः कुर्यतोर्जल्पं जाह्नवीमागमिष्यति । चारुकन्या समं स्त्रीभिस्त्वसृभिर्गौरविग्रहा ॥ १२३ ॥
 दिवसस्य गते यामे विचित्रांशुकधारिणी । एभिश्चिह्नैर्विंदित्वा तां भाषितव्यमिदं त्वया ॥ १२४ ॥
 हृष्टा तां वक्ष्यसीदं त्वं ज्ञानं चेदस्ति ते मते । वंदेतस्याः कुमार्याः कुमार्याः किं भवितेति शुभाशुभं १२५
 अज्ञानोसौ विलक्षः संस्तापसस्त्वां भणिष्यति । भवान्, जानात्विति त्वं च वक्ष्यस्येवं सुनिश्चितः ॥
 अस्त्यत्र प्रवरो नाम वणिजः संपदान्वितः । तस्येयं दुहिता नाम्ना रुचिरेति प्रकीर्तिता ॥ १२७ ॥
 तत्पीयेऽहनि पंचत्वं वराकीयं प्रपत्स्यते । ततो जाकंवराग्रामे विलासस्य भविष्यति ॥ १२८ ॥

दृकेण मारिता मेयी महिषी च ततः पितुः । मातुलस्य विलासस्य भविष्यति शरीरजा ॥ १२९ ॥
 एवमस्त्विति संभाष्य प्रणम्य प्रमादी गुरुं । सुकेतुः क्रमतः प्राप्तस्त्वापसानां निकेतनं ॥ १३० ॥
 गुरुणा च यथादिष्टं तां दृष्ट्वा तमुदाहरत् । तथा वृचं च तत्सर्वं यातमग्नेः समक्षतां ॥ १३१ ॥
 ततोऽसौ विधुरा नाम्ना विलासस्य शरीरजा । याचिता श्रेष्ठिना लब्धा प्रवरेण मनोहरा ॥ १३२ ॥
 विवाहसमये प्राप्ते प्रवराय न्यवेदयत् । अग्निकेतुर्यथेयं तं दुहितासीद्भ्रवांतरं ॥ १३३ ॥
 विलासायापि ते सर्वे भवास्तेन निवेदिताः । श्रुत्वा तत्कन्यका जाता जातिस्मरणकोविदा १३४
 ततः प्रव्रजितुं वांछां सा संवेगपराकरोत् । प्रवरश्च विलासेन व्यवहारं दुराशयः ॥ १३५ ॥
 सभायां पितुरस्माकं प्रवरं भंगतां गते । आर्यिकात्वमिता कन्या श्रमणत्वं च तापसः ॥ १३६ ॥
 दृष्ट्वा तमीदृशं श्रुत्वा बयं वैराग्यपूरिताः । सकाशेऽनंतवीर्यस्य जैनैर्द्रव्रतमाश्रिताः ॥ १३७ ॥
 एवं मोहपरीतानां प्राणिनामतिभूरिशः । जायते कुत्सिताचारा भव्रसंततिदायिनः ॥ १३८ ॥
 मातापितृसुहृन्मित्रभार्यापत्यादिकं जनः । सुखदुःखादिकं चायं विवर्ते लभते भवे ॥ १३९ ॥
 तच्छ्रुत्वा सुतरां पक्षी भीतोऽभूद्भवदुःखतः । चकार च मुहुःशब्दं धर्मग्रहणवांछया ॥ १४० ॥
 उक्तं च गुरुणा भद्र माभैपीरधुना व्रतं । गृहाण येन नो भूयः प्राप्यते दुःखसंततिः ॥ १४१ ॥

प्रद्योतो भव मा पीडा कार्पीः सर्वासुधारिणां । अनृतं स्तेयतां भार्या परकीयां विवर्जेय ॥१४२॥
 एकान्तमद्वचनं वा गृहीत्वा सत्तुधमान्वितः । रात्रिभुक्तिं परित्यज्य भव शोभनचैष्टितः ॥१४३॥
 प्रयत्नोऽग्निधिपापो च जिनेन्द्रान्बहुचेतसा । उपवासादिकं शक्या सुधीर्नियममाचर ॥ १४४ ॥
 इन्द्रियाण्यप्रमत्तः सन्नुत्सुकान्यात्मगोचरे । कुरु युक्तव्यवस्थानि साधूनां भक्तितत्परः ॥ १४५ ॥
 इत्पुक्त्वा सांजलिः पक्षी क्षिरां विनमयन्मुहुः । कुर्वाणो मधुरं शब्दं जग्राह मुनिभाषितं ॥१४६॥
 भ्रायकोपं विनीतात्मा जानतेस्माकं विनोदकृत् । इत्युक्त्वा सस्मिता सीता तं कराभ्यां समस्पृशत् ॥
 माधूभ्यामुक्तमिदमेतं रक्षिन्तुं वायुनोचिनं । तपस्वी श्रुतांचित्तोयं क वा गच्छतु यक्षभृत् ॥१४८॥
 अस्मिन्मुगहनैः शरण्ये क्रूरप्राणिनिर्णयेते । सम्यग्दृष्टेः खगस्यास्य रक्षा कार्यो त्वया सदा ॥१४९॥
 वतां गुरुवचः प्राप्य गुतरां स्नेहपूर्णया । मीतयानुगृहीतोऽमी परिपालनचितया ॥ १५० ॥
 पण्डितस्पर्शहस्ताभ्यां तं परामृशती सती । जनकस्यांगला रेजे विनीता गरुडं यथा ॥ १५१ ॥
 निर्ग्रयपुंगवाशोभिः स्तुतिपूर्वं नमस्कृतौ । चङ्ककारिसंचारी यातावात्मोचितं यदं ॥ १५२ ॥
 नमः समुत्पन्नौ तौ शुश्रुभौ महाशुनी । दानधर्मसमुद्रस्य कल्लोलविव पुष्कली ॥ १५३ ॥
 प्रभिर्चं वाह्यं तावदशकृत्य वनोत्थितं । आरुह्य लक्ष्मणः शुत्वा ध्वनिमागात्समाकुलः ॥१५४॥

रत्नकांचनराशिं च दृष्ट्वा पर्वतसन्निधिं । नानावर्णप्रभाजालसमुद्रतसुरायुधं ॥ १५५ ॥
 विकसन्नयनां भोजमहाकौतुकचूरिताः । कृतो विदितवृत्तांतः पद्मेन मुदितात्मना ॥ १५६ ॥
 प्राप्तचोदिरसौ पक्षी नायासीत्तौ विना क्वचित् । निर्ग्रथवचनं सर्वं कुर्वन्नुद्यतमानसः ॥ १५७ ॥
 स्मर्यमाणोपदेशोसौ सीतयाणुव्रताश्रमे । पद्मलक्ष्मणमार्गेण रममाणो भ्रमन्महीं ॥ १५८ ॥
 धर्मस्य पश्यतीदर्यं यदस्मिन्नेव जन्मनि । शकपत्रोपमो गृध्रो जातस्तामरसोपमः ॥ १५९ ॥
 पुरा योनेकमासादो दुर्गधोभूज्जुगुप्सितः । सोयं कांचनकुंभामः सुरभिः सुंदरोभवत् ॥ १६० ॥
 क्वचिद्वह्निशिखाकारः क्वचिद्वैद्यूर्यसन्निभः । क्वचिच्चामीकरच्छायो हरिन्मणिरुचिः क्वचित् ॥ १६१ ॥
 रामलक्ष्मणयोरग्रे स्थितोसौ बहुचाटकः । बुभुजे साधु संपन्नमन्नं सीतोपसाधितं ॥ १६२ ॥
 चंदनेन स दिग्धांगो हेमकिंकिण्यलंकृतः । विभ्राणः शकुनो रेजे रत्नांशुजटिलं शिरः ॥ १६३ ॥
 यस्मादंशुजटास्तस्य विरेजू रत्नहेमजाः । जटायुरिति तेनासायाहृतस्तैरतिप्रियः ॥ १६४ ॥
 जितहंसगतिं कांतं चारुविभ्रमभूषितं । तमन्यपक्षिणो दृष्ट्वा भयवंतो विसिस्मियुः ॥ १६५ ॥
 त्रिसंधं सीतया साकं वंदनामकरोदसौ । भक्तिप्रहो जिनेन्द्राणां सिद्धानां योगिनां तथा ॥ १६६ ॥
 तत्र प्रीतिं महाप्राप्ता जानकी करुणा परा । अग्रमत्ता सदा रक्षां कुर्वती धर्मवत्सला ॥ १६७ ॥

क्वचिदिदं क्वचित्पथं क्वचिन्मासं मनोहरे । यथेप्सितकृतक्रीडाः प्रदेशे तेऽवतस्थिरे ॥ ६ ॥
 निवासमत्र कुर्मोत्र कुर्म इत्यभिलाषिणः । महोक्षनवशृण्वेच्छा विचेरुस्ते वनं सुखं ॥ ७ ॥
 महानिर्झरगंभीरां कांश्चिदुच्चावचान्वहून् । उतुंगपादपान्देशान् जगुरुर्दुग्ध ते शनैः ॥ ८ ॥
 स्वेच्छया पर्यटन्तस्ते सिंहा इव भयोज्झिता । मध्यं दण्डककक्षस्य प्रविष्टा भीरुदुःखदं ॥ ९ ॥
 विचित्रशिखरा यत्र हिमाद्रिगिरिसन्निभाः । रम्या निर्झरनयश्च युक्ताहारोपमाः स्थिताः ॥ १० ॥
 अश्वत्थैस्तिन्निदीकाभिर्वेदरीभिर्विभीतकैः । शिरीषैः कदलैर्लक्ष्मैरकोठैः सरलैर्धनैः ॥ ११ ॥
 कदंबैस्तिलकैर्लोध्रशोर्कैर्नललोहितैः । जम्बूभिः पाटलामिश्र चूनेरामृतकैः शुभैः ॥ १२ ॥
 चंपकैः कर्णिकारैश्च सरलैस्तलैः प्रियंगुभिः । सप्तर्जैस्तमालैश्च नागैर्नदिभिरजुनैः ॥ १३ ॥
 केसरैश्चंदनैर्नैर्पुष्पैर्नहिं गुलकैर्वटैः । सितासितैरगुरुभिः कुंदै रंभाभिरिन्दुनैः ॥ १४ ॥
 पद्मकैर्मुचिलैर्दक्ष कुटिलैः पारिजातिकैः । बंधूकैः केतकीभिश्च मयूकैः खदिरैस्तथा ॥ १५ ॥
 मदनैर्खदिरैर्निवैः खजूरैश्छत्रकैस्तथा । नारिगैर्मालुलिगीभिर्द्रोडिमीभिस्तथामनः ॥ १६ ॥
 नालिकैरैः कपित्थैश्च रसरामलकैर्वनैः । समीहरीतकीभिश्च कोविदारैरगस्तिभिः ॥ १७ ॥
 करंजकुटालांगैरुत्कचैरजमोदकैः । कंकोलत्वग्बंगीभिर्मरिचाजातिभिस्तथा ॥ १८ ॥

आस्वादमानो निजयेच्छयासौ । फलानि शुद्धान्यमृतोपमानि ॥

जलं प्रशस्नं च पिवन्नरण्ये । वभूव नित्यं सुविधिः पतन्नी ॥ १६८ ॥

सतालशब्दं जनकात्मजायां । धर्माश्रयोच्चारितगीतिकायां ॥

कृतानुगीत्यां पतिदेवराभ्यां । ननर्त हृष्टो रयिरुजटायुः ॥ १६९ ॥

इत्यार्ये रवियेणाचार्यप्रोक्ते पद्मचरिते जटायुरुपाख्यानं नामैकचत्वारिंशत्तमं पर्व ।

अथ द्विचत्वारिंशत्तमं पर्व ।

पात्रदानप्रभावेण ससीतौ रामलक्ष्मणौ । इहैव रत्नहेमानि संपद्युक्तौ बभूवतुः ॥ १ ॥

ततश्चामीकरानेकभक्तिविन्याससुन्दरं । सुस्तंगवेदिकागर्भगृहसंगतमुन्नतं ॥ २ ॥

स्थूलमुक्ताफलस्रग्भिरिविराजत्पवनायनं । बुद्बुदादर्शलंपूपसंडचंद्रादिमंडितं ॥ ३ ॥

शयनासनवादित्रवल्लभगंधादिपूरितं । चतुर्भिर्वार्णयुक्तं विमानप्रतिमं रथं ॥ ४ ॥

आरूढी विचरत्येते प्रतिघातविवर्जिताः । जटायुसहिता रम्ये वने सत्त्ववतां नृणां ॥ ५ ॥

क्वचिदिदं क्वचित्पक्षं क्वचिन्मासं मनोहरे । यथेप्सितकृतक्रीडाः प्रदेशे तेऽवतस्थिरे ॥ ६ ॥
 निवासमत्र कुर्मोत्र कुर्म इत्यभिलाषिणः । महोक्षनवशण्येच्छा विचेरुस्ते वनं सुखं ॥ ७ ॥
 महानिर्झरगंभीरां कांथिदुश्चावचान्बद्धन् । उज्जुगपादपान्देवान् जगुरुर्दुध्य ते शनैः ॥ ८ ॥
 स्वेच्छया पर्यटतस्ते सिंहा इव भयोज्झिता । मध्यं दंढककक्षस्य प्रविष्टा भीरुदुःखदं ॥ ९ ॥
 विचित्रशिखरा यत्र हिमाद्रिगिरिसन्निभाः । रम्या निर्झरनद्यश्च युक्ताहारोपमाः स्थिताः ॥ १० ॥
 अश्वत्थैस्तिन्निहीकाभिर्बदरीभिर्विभीतकैः । शिरीषैः कंदलैर्लक्ष्मिरकौठैः सरलैर्धवैः ॥ ११ ॥
 कंदवैस्तिलकैर्लोध्रैश्चोर्कनीललांहितैः । जंबूभिः पाटलाभिश्च चूर्नैरामृतकैः शुभैः ॥ १२ ॥
 चंपकैः कर्णिकारैश्च सालैस्तालैः प्रियंगुभिः । सप्तपर्णैस्तमालैश्च नागैर्नादिभिश्चुभैः ॥ १३ ॥
 केसरधंदनैर्नैर्पिभूतैर्हि गुलकैर्वटैः । सितासितैरगुरुभिः कुंदै रंभाभिरिंदुगैः ॥ १४ ॥
 पद्मकैर्मृचिलैर्दक्ष कुटिलैः पारिजातिकैः । गंधूकैः केतकीभिश्च मधुकैः खदिरैस्तथा ॥ १५ ॥
 मदनैर्लोदरैर्नैवैः खजूरैश्छत्रकैस्तथा । नारिगैर्मालिनीभिर्द्राक्षिणीभिस्तथामनैः ॥ १६ ॥
 नालिकैरैः कपित्थैश्च रसरामलकैर्वनैः । समीहरीतकीभिश्च कोविदारैरगमस्तिभिः ॥ १७ ॥
 करंजकुटकालैर्यैरुत्कचैरजमोदकैः । कंकालत्वग्लवंगीविमरिचाजातिभिस्तथा ॥ १८ ॥

आस्वादमानो निजयेच्छयासौ । फलानि शुद्धान्यमृतोपमानि ॥

जलं प्रशस्नं च पिवन्नरण्ये । बभूव नित्यं सुविधिः पतत्री ॥ १६८ ॥

सतालशब्दं जनकात्मजायां । धर्माश्रयोच्चारितगीतिकायां ॥

कृतानुगीत्यां पतिदेवराभ्यां । ननर्त हृष्टो रघिरुजटायुः ॥ १६९ ॥

इत्यार्ये रविपेणाचार्यप्रोक्ते पद्मचरिते जटायुरुपाख्यानं नामैकचत्वारिंशत्तमं पर्व ।

अथ द्विचत्वारिंशत्तमं पर्व ।

पात्रदानप्रभावेण ससीतौ रामलक्ष्मणौ । इहैव रत्नहेमानि संपद्युक्तौ बभूवतुः ॥ १ ॥

ततश्चामीकरानेकभक्तिविन्यासमुदरं । सुस्तंगवेदिकागर्भगृहसंगतमुज्रतं ॥ २ ॥

स्थूलमुक्ताफलस्रग्भिर्विराजत्पवनाननं । बुद्धुदादर्शलंघूपखंडचंद्रादिमंडितं ॥ ३ ॥

शयनासनवादित्रयस्त्रगंधादिपूरितं । चतुर्भिर्वारणैर्युक्तं विमानप्रतिमं रथं ॥ ४ ॥

आरूढी विचरत्येते प्रतिघातविचर्जिताः । जटायुसहिता रम्ये वने सत्त्ववतां नृणां ॥ ५ ॥

क्वचिदिदं क्वचित्पक्षं क्वचिन्मासं मनोहरे । यथेप्सितकृतक्रीडाः प्रदेशे तेऽवतस्थिरे ॥ ६ ॥
 निवासमत्र कुर्मोत्र कुर्म इत्यभिलाषिणः । महोक्षनवशयेच्छा विचेरुस्ते वनं सुखं ॥ ७ ॥
 महानिर्झरगंभीरां काञ्चिदुच्चावचान्वहून् । उतुंगपादपान्देयान् जगुरुऽङ्घ्र्य ते द्यौः ॥ ८ ॥
 स्वेच्छया पर्यटतस्ते सिंहा इव भयोल्लिखता । मर्घ्यं दण्डकक्षस्य प्रविष्टा भीरुदुःखदं ॥ ९ ॥
 विचित्रशिखरा यत्र हिमाद्रिगिरिसन्निभाः । रम्या निर्झरनयथ मुक्ताहारोपमाः स्थिताः ॥ १० ॥
 अथतथैस्तिनिदीकाभिर्वदगीभिर्विभीतकैः । निरीदैः कन्दलैर्लक्ष्मरकौठैः सरलैर्धवैः ॥ ११ ॥
 कन्दपैस्तिलकैर्लोध्रैर्गोर्कैर्नीललोहितैः । जञ्चूभिः पाटलाभिश्च चूनेरामृतकैः शुभैः ॥ १२ ॥
 चंपकैः कर्णिकारैश्च सरलैस्तालैः प्रियंगुभिः । सप्तपञ्चैस्तमालैश्च नागैर्नदिभिरजुवैः ॥ १३ ॥
 केसरैश्चन्दनैर्नैर्पैर्भूषैर्नहि गुलकैर्वटैः । सितासितैरगुरुभिः कुन्दै रंभाभिरिन्दुगैः ॥ १४ ॥
 पद्मैर्मुचिलैर्दण्डैश्च कुटिलैः पारिजातिकैः । गंधूकैः केतकैर्भाभश्च मधुकैः खदिरैस्तथा ॥ १५ ॥
 मदनैर्खदिरैर्निषैः खजूरैश्छत्रकैस्तथा । नारैर्गोमार्तुलिगीभिर्द्रोडिमीभिस्तथासनैः ॥ १६ ॥
 नालिकैरैः कपित्थैश्च रसैरामलकैर्वनैः । समीहरीतकीभिश्च कोविदारैरगस्तिभिः ॥ १७ ॥
 करंजकुटालैर्यैरुत्कचैरजमोदकैः । कंकालत्वग्लवंगीभिर्मरिचाजातिभिस्तथा ॥ १८ ॥

चविभिर्घातकीभिश्च कुपैकरतिमुत्तकैः । पूगैस्तांबूलवल्लीभिरेलाभी रक्तचंदनैः ॥ १९ ॥
 वेद्यैः श्यामलताभिश्च मेपगृगैर्हरिद्रुभिः । पलाशैः स्पन्दनैर्विल्वैश्चिरविल्वैः समेधिकैः ॥ २० ॥
 चंदनैररदकैश्च शालमलीवीजकैस्तथा । एभिरन्यैश्च भूरुद्धिस्तदरण्यं विराजितं ॥ २१ ॥
 सत्यैर्वेदुद्रकारैश्च स्वयंभूतै रसोत्तमैः । पुंड्रेक्षुभिश्च विस्तीर्णाः प्रदेशस्तस्य संकुलाः ॥ २२ ॥
 चित्रपादपसंघातैर्नानावह्नोसमाकुलैः । अशोभत वनं वाटं द्वितीयमिव नंदनं ॥ २३ ॥
 मंदमारुतनिधिर्गैः पल्लवैरतिकोमलैः । ननर्तै वाड्वी तोषा पद्माद्यागमजन्मनः ॥ २४ ॥
 वायुतो ह्रीयमाणेन रजसाभ्युत्थितेव च । आलिलिंगे च सद्रंभयाहिना नित्ययायिना ॥ २५ ॥
 अगायदिव भृंगाणां हंकारेण मनोहरं । जहासेव सितं रम्यं शैलनिर्झरक्षीकरैः ॥ २६ ॥
 जीवं जीवकमेरुं हंससारसकोकिलाः । मयूरइयेनक्षुराः शुक्रकौशिकश्चारिक्ताः ॥ २७ ॥
 कपोतभृंगराजश्च भारद्वाजादयस्तथा । अरमंत द्विजास्तास्मिन् प्रयुक्तकलनिस्वनाः ॥ २८ ॥
 कोलाहलन रम्येण तद्वनं तेन संभ्रमि । जगाद स्वागतमिव प्राप्तकर्तव्यदक्षिणं ॥ २९ ॥
 कुतः किं राजपुत्रीति कस्मिन्नागच्छ साध्विति । इति कोमलभारत्या संजजल्पुरिव द्विजाः ॥ ३० ॥
 सितासितरुणां भोजसंछन्नैरतिनिर्मलैः । सरोभिर्वीक्षितुमिव प्रयुतं सुकुतह्लात् ॥ ३१ ॥

फलभारनतैरग्रेर्नानमेव महीधरं । सुमोचानन्दनिधाममिव सद्गन्धवायुना ॥ ३२ ॥
 ततः सौमनसाकारं वनं तद्वीक्ष्य राघवः । जगाद विकचांभोजलोचनो जनकात्मजां ॥ ३३ ॥
 वल्लीभिर्गुल्मैकैः स्तंबैः समासन्नरमी नगाः । सकुटुंबा इवाभाति प्रिये यच्छात्र लोचने ॥ ३४ ॥
 प्रियंगुलसिकां पश्य संगतां वकुलोरासि । कांतस्येव वरारोहा शंके निर्भरसौहृदं ॥ ३५ ॥
 चलता पल्लवेनयं संप्रत्यग्रेण माधवी । परामृशति सौहार्दादिव चूतमनुत्तरात् ॥ ३६ ॥
 अयं मदालसे क्षीणः करी करेणुचोदितः । मधुरविषटिवदलनिचयः प्रविशति सीते कमलवनं ॥

वहन्नसौ दर्पमुदारमुच्चैर्वन्दमीकशृंगं गंवलीमुनीलः ॥

लीलान्वितो वज्रसमेन धीरं । भिन्ने विपाणे न लसत्सुव्रागः ॥ ३८ ॥

अमुमिन्द्रनीलवर्णं । विवरान्निर्यातदूरतनुभागं ॥

पश्य मयूरं दृष्ट्वा । प्रविशंतमहिं भयाकुलितं ॥ ३९ ॥

पश्यामुष्यमहानुभावचरितं सिंहस्य सिंहक्षणे ।

रम्भेऽस्मिन्नचले गुहामुखगतस्याराद्विकाशिक्षुते ॥

यच्छ्रुत्वा रथनादमुन्नतमना निद्रां विहायक्षणं ।

वीक्ष्यापांगदृशा विजृम्भ्यशनकैर्भूयस्तथैव स्थितः ॥ ४० ॥

नानामृगक्षतजपानसुरक्तवक्त्रो । दर्पोद्भुरः कपिलेनत्रमरीचिदक्षः ॥

मूर्धोपनीतलसदुज्ज्वलवालपुच्छो । व्याघ्रो नखैः खनति पादपमेप मूले ४१

अंतःकृत्वा शिशुगणमिमे कामिनीभिः समेतं ।

दूरन्यस्तप्रचलनयना धूरिशः सावधानाः ॥

किंचिदूर्वग्रहणचतुराः प्रांतयाताः कुरंगाः ।

पश्यति त्वो विपुलनयनालंघिनः कौतुकेन ॥ ४२ ॥

सुंदरि पश्य वराहं दंष्ट्रान्तरलसुस्तमुन्नतसत्त्वं ।

अभिनवगृहीतपंकं गच्छंतं मंथरं सघोणं ॥ ४३ ॥

अयं प्रयत्नादिव चित्रगांगको । विनातिवर्णबहुभिः सुलोचने ॥

भजत्यरिक्रीडनमर्मकैः समं । वनैकदेशे तृणभाजि चित्रकः ॥ ४४ ॥

श्वेनयुवैष लघुभ्रमपक्षो । दूरत एव निरूप्य संभतात् ॥

स्वापमितस्य परं श्रमस्य । ते नयति द्रुतमभिपमतस्यात् ॥ ४५ ॥

कमलजालकराजितमस्तकः । ककुदमुन्नतमाचलितं वहन् ॥

अयमुदानरवोत्र विराजते । सुरभिपुत्रपतिर्वराविभ्रमः ॥ ४६ ॥

कचिदिदमतिघनवनगकलितं । कचिदंशुबहुविघटणपरिनिचितं ॥

कचिदपगतमथमृगगुरुपटलं । कचिदतिभयंयुतरुरुहितगहनं ॥ ४७ ॥

कचिदुरुमदगजपातितवृक्षं । कचिदभिनवतरुजालकयुक्तं ॥

कचिदलिकुलकलङ्कतरुस्यं । कचिदतिखरवसंभृतकक्षं ॥ ४८ ॥

कचिद्विघ्नांतसत्त्वकं कचिद्विश्रब्धसत्त्वकं । कचिच्चिन्निरंगुगहरं क्वचिद्विस्त्रस्तगहरं ॥ ४९ ॥

अरुणं धवलं कपिलं । हरितं बलितं निभृतं सरवं विरवं ॥

विरलं गहनं सुभगं । विरसं तरुणं पृथुकं विषमं सुसमं ॥ ५० ॥

इदं तदंडकारणं प्रसिद्धं दयिते वनं । पश्यानेकविधं कर्म प्रपंचमिव जानकि ॥ ५१ ॥

नगोयं दंडको नाम शृंगालीढांबरांगणः । सुर्वक्त्रे यस्य नाम्नेदं दंडकारणमुच्यते ॥ ५२ ॥

तुंगया शिखिरेध्वस्य प्रभया धालुजन्मना । रक्तया पुष्पपद्मेव प्रावृतं भाति पुष्करं ॥ ५३ ॥

अस्य गहरदेशेषु पश्यौपधिमहाशिखाः । निर्वातस्थप्रदीपाभा बूरज्वस्ततमश्रयाः ॥ ५४ ॥

अस्मिन्नुगैर्निक्षराः संपतंत—स्तारावावा ग्रावसंघातसक्ताः ॥

मुक्ताकारान्सीकरानुत्सृजंतो—राजंत्येते स्पष्टभासानुकाराः ॥ ५५ ॥

अस्योद्देशाः शुभ्रा केचि—रेकेचिनीला रक्ताः केचिद् ॥

दृश्यंतेश्मी पृथ्व्यर्थाः । प्रांतं कांतैर्द्वयंतं कांताः ॥ ५६ ॥

अमी समीरणरिते वरोष्ठि पृथ्वमस्तके । विभांति गह्वरे लवा रवेः कराः कचित्कचिद् ॥ ५७ ॥

अयं कचिदफलभरनम्रपादपः । कचितिस्थितैः क्षुसुमपटैरलंकृतः ॥

कचिदरत्नगैः फलरत्नकारिभिर्धितो । विभात्यलं वरमुशि दंडको गिरिः ॥ ५८ ॥

इह चमरीगणोपमतिदुष्टमृगोपगतः । प्रियतरवाल्लिधिः प्रियतमैरनुयातपथः ॥

अनतिविमृष्टमंदगतिरिंदुरुचिः । पुरुषं प्राविशति गह्वरं न पृथुकाहितचंचलदृक् ॥ ५९ ॥

एषा नीला शिला स्थाचिभिरमुपचितं कंदराणां मुखेषु ।

स्यादेतत्किं विहायः स्फटिकमणिशिला किन्तु वृक्षांतरस्था ॥

एष स्याद्रंदशूलः किमुत गजपतिः सेवते गाढनिद्रां ।

कांतै क्षोणीघरेऽस्मिन्नतिसदृशतया दुर्गमा भूविभागाः ॥ ६० ॥

एषा कौचरवा नाम नदी जगति विद्युता । जलं यस्याः प्रिये वीडं त्वदीयमिव चेष्टितं ॥ ६१ ॥
 मृदुमरुदीरभंगुरमलं तदस्थतरुण्यसहितधरं । भवशयनीयरूपसुभगं सुकोशि जलमत्र राजतितरां ॥
 हंसकुलाभफेनपटलप्रभिन्नं बहुपुष्पपुञ्जकलितांतरे । निनादपूरितवना कचिद्विकटसंकटोपलचलैः ६३

ग्राहसहस्रचारविपमा कचिच्च पुल्लेगसंगतजला ।

धोरतपस्विचेष्टितसमा कचिच्च वहति प्रशांगुरियं ॥ ६४ ॥

परमशितिशिलौघरस्मिन्नं कचिदनुलग्नसितोपलांशुयुक्तं ।

जलमिह सितदंति भाति वाटं हरिहरयोरिव संगतं शरीरं ॥ ६५ ॥

रक्तशिलौघरस्मिन्निचिता कचिदिदयममला । भाति समुद्यदर्कसमये दिग्गिव सुरपतेः ॥

भिन्नजला कचिरक हरितैरुपलकरचयैः । शैवलशंकायागमकृतो विरसयति खगान् ॥ ६६ ॥

कमलनिकरेष्वत्र स्वेच्छं कृतातिकलस्वनं । निभृतपवनासंगात्कपेष्वाभीक्ष्णकृतञ्चमं ॥

परमसुरभैर्गंधाद्वक्त्राचवेव समुद्रता-न्मधुकपटलं कति क्षीयं विभाति रजोरुणं ॥ ६७ ॥

विपिकं पाताले क्वचिदिह जलं मुक्तवहनं । परं गंभीरत्वं वहति दयिते ते मन इव ॥

क्वचिन्नीलांभोजनतिचलितै पद्मदचितै-र्विभर्त्यक्षिच्छायां श्रवरवनितालोचनभुवम् ६८

अत्र धिमानि व्योमगवृन्दं, बहुविधजलभवचनकृतचरणं ।

प्रेमनिवद्धं तारचिरावं, क्वचिदतिमदवशपरिचितकलहं ॥ ६९ ॥

सैकतमस्या राजति चेदं । सवनितखगकुलकृतपदपदवि ॥

त्वज्जघनस्य प्राप्तसुसमत्वं गतघनसुरपथशशधरवदने ॥ ७० ॥

एषा यातानेकविलासाकुलितानु—स्तोयाधीशं वीधिवरत्रुरतिकंता ॥

तद्व्यारुस्फूतगुणौघं शुभचेष्टं । विष्टपसुन्दरपुत्तमशीला भरतेष्टं ॥ ७१ ॥

इमे प्रिये फलकुसुमैरलंकृता—स्तटीरुहो विविधविहंगसंकुलाः ।

निरंतराः सजलयनौघसंनिभाः । इमामिता रतिमिव कर्तुमावयोः ॥ ७२ ॥

इति निगदति राघवोच्चे । परमविचित्रपदार्थसंगतं ॥

प्रमदमरपद्मंगता सती । जनकसुता निजगाद सादरं ॥ ७३ ॥

नयेषा विमलजला तरंगरम्या । हंसाद्यैः खगनिवहैः कृताभिलाषाः ॥

एतस्यां प्रियतम ते मनोगतं चे—तोयेऽस्याः किमिति रतिक्षणं न कुर्मः ॥ ७४ ॥

अथ राजसुतासमीरितं । तद्वाक्यं राघवगोत्रचंद्रमाः ॥

अनुजानुगतोभिनन्दनात् । भेजे रम्यभुवं स्थालयात् ॥ ७५ ॥

पूर्वं चक्रे लक्ष्मीनाथस्नयनमभिनवधृतं । गजपतिवनपथपरिचितश्रमप्रतिनोदनं ॥

तस्मादूर्ध्वं नानास्वादप्रवरकिसलय-कुसुमसमुच्चयमुचितां च परिक्रियां ॥ ७६ ॥
पश्चात्स्रोतः संसक्ताग्रदुमनिवहपरिचलन-करणवरसहितमतुलं विचेष्टितमीप्सितं ।

रामेणामा स्नातुं सक्तो विविधजलविहृतिविषय-परमविधि समुचितं गुणाकरमानसः ॥

सफेनवलया लसत्प्रकटवीचिमालाकुला । विमर्दितसितासितारुणपथोजपत्राचिता ॥

समुद्रतलस्वनतिरहसंगमासेविता । समं रघुकुलेंदुना रतिमियाकरोदापगा ॥ ७८ ॥

विनिमय्य ह्रदूरयायिना । विशिनीखंडतिरोहितात्मना ॥

पुनराशुसमागमाश्रिता । रघुपुत्रेण रता नृपात्मजा ॥ ७९ ॥

शुक्ता नानाकृत्यासंगं । कुसुमवनचरणबरजोविराजिगरुद्धतं ॥

गत्वा क्षिप्रं तीरोदेशं । त्वरितकृतविबिधरसिताः पुरोगतयोपितः ॥ ८० ॥

तेषां द्रष्टुं शक्ता श्रेष्ठा-मपरविषयगमनरहितं विधाय मनो भृशं ।

तिर्य्यकोऽपि क्षेते रम्यं । परुषकृतिरहितगनसां विदंति समीहितं ॥ ८१ ॥

अतिमधुररसं कराभिघातैर्भेरुजारवादपि सुंदरं विचित्रं ॥

अनुगतदयितो रघुप्रधानः—सलिलमवादयदन्वितं सुगीत्या ॥ ८२ ॥

परितोऽकरोद्धमणमस्य जलरमणसक्तचेतसो—

दारचतुरकरणेऽनुगतक्रियस्य हलहेतिलक्ष्मणः ।

अतिवेगवान्पुनरपेतजवनिपुणचारतत्परो—

भ्रातृगुणनिस्तघीः परमं समुद्रवचापलक्षितः ॥ ८३ ॥

इति सुविमललीलः स्वेच्छयांभोविहारं । प्रमदमृपनयंतं तीरभार्जां मृगाणां ॥

रघुपतिरनुभूय भ्रातृदारानुयातो । गजपतिरिव तीरं सेविषुं संप्रवृत्तः ॥ ८४ ॥

शरीरयातं च विधाय वर्तनं । महाग्रशस्तेर्वनजन्मवस्तुभिः ॥

स्थितालतामंडपरुद्धभास्करे । सुरा इवामी कृतचित्रसंकथाः ॥ ८५ ॥

सीतापतिस्तनोचोचदिनि विश्रब्धमानसः । जटायुमूर्धकरया सीतयालंकृतांतिकः ॥ ८६ ॥

संत्यस्मिन्विधिघा भ्रातृद्वेमाः स्वादुफलान्विताः । सरितः स्वच्छतोयाश्च मंडपाश्च लतात्मकाः ॥

अनेकरत्नसंपूर्णो दंडकोयं महागिरिः । प्रदेगैर्विविधैर्युक्तः परक्रीडनकोचितैः ॥ ८८ ॥

उपकंठेऽस्य नगरं विदध्मः सुमनोहरं । नैजिकी घनसंभूता गृह्णीमो महिषीस्तथा ॥ ८९ ॥
 अस्मिन्नगोचरेऽन्येषामरण्येत्यंतसुंदरे । विषयावासनं कुर्मः परमा धृतिरत्र मे ॥ ९० ॥
 अस्मिन्निहितचेतस्के नूनं शोकवशीकृते । सहितैः स्वजनैः सर्वैः परिवर्गसमन्वितैः ॥ ९१ ॥
 ब्रजानय जनन्यौ नौ त्वरितं न न नाथवा । तिष्ठ सुंदर नैवं मे मानसं शुद्धिमश्नुते ॥ ९२ ॥
 स्वयमेव गमिष्यामि श्रत्स्वसमयसंगमे । प्रतिजाग्रद्भवां सीतामिह स्थास्यति यत्नयान् ॥ ९३ ॥
 ततो लक्ष्मीधरे नम्रे प्रस्थितेऽवस्थिते तथा । प्रेमाद्र्द्विकृतचेतस्कः पुनः पद्मो जगाविति ॥ ९४ ॥
 समयेस्मिन्नतिक्रान्ते दीप्तभास्करदारुणे । प्राप्तोऽत्यंतमयं भीमः कालः संप्रति जालदः ॥ ९५ ॥
 क्षुब्धाक्ष्णपारनिर्घोषाश्चला जननगोपमाः । दिशोऽधकारयंत्येते विद्युदंतो बलाहकाः ॥ ९६ ॥
 निर्नरं तिरोधाय गगनं घनविग्रहाः । मुंचन्ति कं यथा देवा रत्नराशिं जिनोद्भये ॥ ९७ ॥

विधाय तुंगानचलान्महांतोऽधाराभिरुच्चैर्ध्वनयः पयोदाः ।

सर्भोगणेऽमी निभृतं चरंतः । क्षणभ्रासंगमिनो विभ्रांति ॥ ९८ ॥

पयोपुचः केचिदमी विपांडुराः । समीरिता वेगवता नमस्वता ॥

भ्रमंति निप्यतामसंयतात्मनां । मनोविशेषा इव यौवनश्रिताः ॥ ९९ ॥

अयं सस्यभुवं मुक्त्वा मेघो भूभृति कर्पति । अनिश्चितविशेषः सन् कुपात्रे द्रविणी यथा ॥ १०० ॥
अतिजवमिह काले सिधवः संग्रवृत्ताः । विषमतमविहारोदारपंका धरित्री ॥

जलपरिमलशीतो वाति चंडश्च वायुः । न तव गमनयुक्तं ते न मन्ये सुभावाः १०१
इति निगदति पद्मे केकयीस्रलुक्चे । प्रवदसि यदधीशस्त्वं तथाहं करोमि ॥

विविधरसकथाभिः सुंदरे स्वाश्रये ते । रविपरिचयमुक्तं कालमस्युः मुखेन ॥ १०२ ॥
इत्यार्षे दविषेणाचार्यमोक्षे पद्मपुराणे दंडकारण्यनिवासाभिधानं नाम द्विचत्वारिंशत्तमं पर्व ।

अथ त्रिचत्वारिंशत्तमं पर्व ।

ततः शरद्वर्जित्वा दशार्ककरपत्रिभिः । घनौघं विशदं चक्रे राज्यमाक्रांतविष्टपः ॥ १ ॥
विकसत्पुष्पसंघातात्पादपान् स्निग्धचेतसः । अलंकारोत्तमांस्तस्य जगृहुः ककुबंधनाः ॥ २ ॥
जीमूतमलनिर्मुक्तं भिन्नांजनसमद्युति । अंबुनेव चिरं धौतं रराज गगनांगणं ॥ ३ ॥
प्रावृट्कालगजो मेघकलशैर्धीरिणीश्रियं । अभिपिच्य गतः क्वापि विद्युत्कधाविराजितः ॥ ४ ॥

चिरात्कमलिनीगेहं प्राप्य पक्षभृतां गणाः । उद्धृतमधुरालापाः कामप्यापुः सुखासिकां ॥ ५ ॥
 सिन्धवः स्वच्छकीलाला उन्मज्जत्पुलिनाः परां । कांतिमीधुः समासाद्य शरत्समयकार्मुकं ॥ ६ ॥
 वर्षावातयिमुक्तानि चिरात्प्राप्य सुखासिकां । काननानि व्यराजंत संगतानीव निद्रया ॥ ७ ॥
 सरांसि पंकजाल्यानि समं रोधसमुत्थितैः । पादपैः पक्षिनादेन समालापमिवाभजन् ॥ ८ ॥
 नानापुष्पकृतामोदा रजनीविमलांबरा । मृगांकतिलकं भेजे सुकाले शमिवोपती ॥ ९ ॥
 केतकीसूतिरजसा पांडुरीकृतविग्रहः । वधौ समीरणो मंदं मदयन्कांभेनीजनं ॥ १० ॥
 इति प्रसन्नतां प्राप्ते काले सोत्साहविष्टपे । मृगेंद्रगतिराश्लिष्टचिक्त्रमैकमहारसः ॥ ११ ॥
 लब्धानुगमनं ज्येष्ठादाशानिहितधीक्षणः । कदाचिल्लक्ष्मणो भ्राम्यन्नेककस्तद्वनंति ॥ १२ ॥
 अजिघ्रदामरं गंधं विनीतपवनाहृतं । अचितयच्च कस्यैप भवेद्गंधो मनोहरः ॥ १३ ॥
 पादपानां किमतेषां स्फुटकुसुमधारिणां । आहोस्विन्मम देहस्य कुसुमोत्करशायिनः ॥ १४ ॥
 वैदेक्षा संगतो रामः किमुतोपरि तिष्ठति । किंवा कश्चित्समायातो भवेदत्र त्रिविष्टपी ॥ १५ ॥
 ततो मगधराजेंद्रः पप्रच्छ श्रमणोत्तमं । भगवन् कस्य गंधोसौ चक्रे विस्मयनं हरेः ॥ १६ ॥
 ततो गणधरोज्ज्वोचज्ज्ञातलोकविचेष्टितः । संदेहतिभिरादित्यः पापधूलीसमीरणः ॥ १७ ॥

द्वितीयस्य जिनैद्रस्य छुतिवाससमागमे । विद्याधराय विन्नाय पाताय शरणं विभुं ॥ १८ ॥
 राक्षसानामघीशेन महाभीमेन धीमता । अंभोदवाहनायासीत्कृपयेत्युदितो वरः ॥ १९ ॥
 यियुले राक्षस्तद्वीपे द्विकूटं नाम पर्वतं । मेघवाहनविश्रब्धो गच्छ दक्षिणसागरे ॥ २० ॥
 जंबूद्वीपस्य जगतीमिमामाश्रित्य दक्षिणं । लंकेति नगरी तत्र रक्षोभिर्विनिवेशिता ॥ २१ ॥
 रहस्यमिदमेकं च विद्याधर परं श्रुणु । जंबूमरतवर्षस्य दक्षिणाशां समाश्रयत् ॥ २२ ॥
 आश्रयित्वोत्तरं तीरं लवणस्य महोदधेः । वसुधरोदरस्थानस्वभावापितमायतं ॥ २३ ॥
 योजनस्याष्टमं भागं दंडकाग्रीं गुहाश्रयं । अधोगत्वा महाद्वारं प्रविश्य मणितोरणं ॥ २४ ॥
 अलंकरोदयं नाम स्थितं पुरमनुत्तमं । स्थानीयशतधर्मस्थं दिव्यदेशं निरीक्ष्यते ॥ २५ ॥
 नानाप्रकाररत्नानुसंतानपरिराजितं । विस्मयोत्पादने शक्तमपि त्रिदिवसधर्मा ॥ २६ ॥
 अप्रतर्क्यं गगनगर्दुर्गं विद्याविधर्जितैः । सर्वकामगुणोपेतं विचित्रालयसंकुलं ॥ २७ ॥
 परचक्रसमाक्रांतो यथापत्सु कदाचन । भवे दुर्गं समासृत्य तिष्ठस्त्वं निर्भयस्ततः ॥ २८ ॥
 इत्पुक्तस्तेन यातोऽसौ यो विद्याधरबालकः । लंकापुरीमभूत्तस्मात्संतानोऽनेकपुंगवः ॥ २९ ॥
 यथायस्थितमावानां श्रद्धानं परमं सुखं । मिथ्याविकल्पितार्थानां ग्रहणं दुःखमुत्तमं ॥ ३० ॥

विश्राभृतां सुराणां च ज्ञेयो भेदो विचक्षणैः । तिलपर्वतयोस्तुल्यः शक्तिक्रांत्यादिभिर्गुणैः ॥३१॥
 पंकचंदनयोर्यद्बद्धवोपलरत्नयोः । तद्वत् खेचरलोकस्य देवलोकस्य चांतरं ॥ ३२ ॥
 गर्भवासंपरिक्षेममनुभूय विधेर्वशात् । ततः समुपजायते विद्यामात्रोपजीविनः ॥ ३३ ॥
 क्षेत्रयंशसमुद्भूताः खे चरंतीति खेचराः । अमराणां स्वभावस्तु मनोज्ञं विबुध्यतां ॥ ३४ ॥
 सुरूपशुचिसर्वांगा गर्भवासविवर्जिता । मांसास्थिवलेदरहिता देवा अनिमिषेक्षणाः ॥ ३५ ॥
 जरारोगविहीनाश्च सत्ततं यौवनान्विताः । उदारतेजसा युक्ताः सुखसौभाग्यसागराः ॥ ३६ ॥
 स्वभावविद्यासंपन्ना अवधिज्ञानलोचनाः । कामरूपधरा धीराः स्वच्छंदगतिधारिणः ॥ ३७ ॥
 अमी लंकाश्रिता राजन् न देवा न च राक्षसाः । स्थंति रक्षसां क्षेत्रमाहूतास्तेन राक्षसाः ॥३८॥
 तदंशानुक्रमो ज्ञेयो युगानामर्तुरैः सह । पारंपर्याद्व्यतिक्रांतः कालो नैकार्णवोपमः ॥ ३९ ॥
 रक्षःप्रभृतिषु श्लाघ्येष्यतीतिषु बहुव्यपि । खंडत्रयाधिपस्तस्य रावणोभवदन्वये ॥ ४० ॥
 भगिनी दुर्नेखा तस्य रूपेण प्रतिमा भुवि । प्राप्तस्तया महावीर्यो रमणः खरदूषणः ॥ ४१ ॥
 चतुर्दशसहस्राणि नृणां तस्य महात्मनां । प्रतीतो दूषणाख्यश्च सेनाधिपतिरुज्जितः ॥ ४२ ॥
 दिक्कुमार इवोदारो धरणीजठरे स्थितं । अलंकारपुरं तस्य स्थानमासीन्महीजसः ॥ ४३ ॥

शंयूको नाम सुंदश्च सुतौ तस्य बभूवतुः । बंधुतश्च दशग्रीवाद्भुवि गौरवमाप सः ॥ ४४ ॥
 गुरुभिर्यार्यमाणोऽपि मृत्युपाशावलोकितः । शंयूकः सूर्यहासार्यं प्राविशद्भ्रीषणं वनं ॥ ४५ ॥
 यथोक्तमाचरन् राजन्माराधयितुमुद्यतः । एकान्नभुग्विशुद्धात्मा ब्रह्मचारी जितेन्द्रियः ॥ ४६ ॥
 असमाप्तोपयोगस्य यो मे दृष्टिपथे स्थितः । वध्योऽसाविति भाषित्वा वंशस्थलमुपाविशत् ॥ ४७ ॥
 दंडकारण्यभागांतं तां च क्रौंचरवां नदीं । सागरस्योत्तरं तीरं संसृत्यासाववस्थितः ॥ ४८ ॥
 नीत्वा द्वादशवर्षाणि ततोसावसिरुह्रतः । ग्राह्यः सप्तदिनं स्थित्वा हन्यात्साधकमन्यथा ॥ ४९ ॥
 कैकतेयी सुतस्नेहाद्दृष्टुमागात्क्षणे क्षणे । अपश्यवाप्तिसुदभूतं काले देवैराधिष्ठितं ॥ ५० ॥
 प्रसन्नवदना भर्तुर्निजगाद यथाविधि । शंयूकस्य महाराज सिद्धं तद्योगकारणं ॥ ५१ ॥
 आगमिष्यति मे पुत्रो मेरुं कृत्वा प्रदक्षिणं । अहोभिस्त्रिभिरद्यापि नियमो न समाप्यते ॥ ५२ ॥
 एवं मनोरथं सिद्धं दध्यौ चंद्रनखा सदा । लक्ष्मणश्च तद्गुदेशं संप्राप्तः पर्वटन्वने ॥ ५३ ॥
 सहस्रामरपूज्यस्य सद्रंधस्य स्वभावतः । अनंतस्यादिहीनस्य खड्गस्तनस्य तस्य सः ॥ ५४ ॥
 दिव्यगंधानुलिप्तस्य दिव्यस्रग्भूषितस्य च । गंधो भास्करहासस्य लक्ष्मीधरमुपेयिवान् ॥ ५५ ॥
 लक्ष्मणो विस्मयं प्राप्तः परित्यज्य क्रियांनरं । अयासीद्गंधमार्गेण केसरीव भयोज्जितः ॥ ५६ ॥

अपश्यच्च तरुच्छन्नं प्रदेशमतिदुर्गमं । लताजालावलीरुद्धं तुंगपापाणवेष्टितं ॥ ५७ ॥
 मध्ये च गहनस्यास्य सुप्तं घणीतलं । विचित्ररत्ननिर्माणमर्चितं कनकायुजैः ॥ ५८ ॥
 मध्ये तस्यापि चिपुलं वंशस्तं वंशमुत्थितं । सौधममिव सद्रुमविज्ञानकुतूहलं ॥ ५९ ॥
 अर्थात्ते तस्य निर्विशं विष्णुरत्नकरमंडलं । सक्तीचक्रनं येन प्रदीप्तमिव लक्ष्यते ॥ ६० ॥
 नष्टशंकस्तमादाय लक्ष्मीवाञ्जातविस्मयः । जिज्ञासंस्तीक्ष्णतामस्य तं वेणुस्तवंमच्छिनत् ॥ ६१ ॥
 गृहीतसायकं दृष्ट्वा तं सर्वास्तत्र देवताः । अस्माकं स्वाम्यसीत्युक्ता सनमस्यमपूजयम् ॥ ६२ ॥
 अथाचोचत सीतेशः किञ्चिदस्त्राकुलेक्षणः । सौमित्रिधिरयत्यय क्वनु यातो भविष्यति ॥ ६३ ॥
 भद्रोन्निष्ठ जटायुः स दूरमुत्पत्य सद्द्रुतं । लक्ष्मीधरकुमारस्य निपुणान्वेषणं कुरु ॥ ६४ ॥
 इत्युक्तः करणं यावत्करोत्युत्पतितुं स्वगः । अंगुली तावदायुस्य (?) जनकस्यांगजावदत् ॥ ६५ ॥
 अयं कुंकुमपंकेन लिप्तांगो नाथ लक्ष्मणः । चित्रमाल्यांवरधरः समायाति स्वलंकृतः ॥ ६६ ॥
 गृहीतव्याधमेतेन मंडलाग्रो महाप्रभः । राजतंत्यंतमेतेन शूलः केसरिणा यथा ॥ ६७ ॥
 दृष्ट्वा तमीदृशं रामो विस्मयव्याप्तमानसः । असहः प्रमदं रोद्धुमुत्थाय परिपस्वजे ॥ ६८ ॥
 पृष्ट्वा लक्ष्मणः कृत्स्नं स्वचृचांतमवेदयत् । स्थिताश्च ते विचित्राभिः मंकगाभिर्गयाः ॥ ६९ ॥

दृष्ट्वा प्रतिदिनं खट्वं सुतं च नियमस्थितं । यायासीत्सा दिने तस्मिन् कैकसेय्यागतकक्रा ॥ ७० ॥
 अपन्यद्य विसाराणां वनं कृतमशेषतः । अचितयच्च यातः क्व पुत्र स्थित्वाटवीमिमां ॥ ७१ ॥
 स्थितश्च यत्र संसिद्धमसिरत्नमिदं वनं । छिदानेन परीक्षार्थं न युक्तं सुनुना कृतं ॥ ७२ ॥
 नाचयास्तस्थितादित्यमंडलग्रतिमं शिरः । सत्कुंडलं च वंधं च ददर्श स्थाणुमध्यगं ॥ ७३ ॥
 उपकारः कृतस्तस्याः परमां मूर्छया क्षणं । पुत्रमृत्युसमुत्थेन दुःखेन परिपीडिता ॥ ७४ ॥
 सतः संज्ञां समासाद्य हाकारमुखरं मुखं । उत्क्षिप्य कृच्छ्रतो दृष्टिं तत्र मूर्धन्यपातयत् ॥ ७५ ॥
 धिललाप च शोकार्तां गलदस्ताकुलेक्षणा । कुररीवैकिंकारण्ये हृदयाघातिकारिणी ॥ ७६ ॥
 स्थितो द्वादशवर्षाणि दिनानां च चतुष्टयं । पुत्रो मे हा परं क्षांतं न विधे दिवसत्रयं ॥ ७७ ॥
 कृशानापकृतं किं ते मया परमनिष्ठुर । येन दृष्टिनिधिः पुत्रः सहसा विनिपातितः ॥ ७८ ॥
 अपुण्यया मया नूनमन्यजन्मनि चालकः । कस्या अपहृतो मृत्युं तत्प्रत्यागतमद्य ते ॥ ७९ ॥
 मयापि पुत्र जातोऽग्निं कथमेतां स्थितिं गतः । ईदृशोऽपि प्रयच्छेत्कां वाचमार्तिविनाशिनीं ॥ ८० ॥
 एहि वत्स निजं रूपं प्रातिपद्य मनोहरं । अमंगलमिदं मायाक्रीडनं न विराजते ॥ ८१ ॥
 स्फुटं यातोसि हा वत्स परलोकं विधेर्नशात् । अन्यथा चित्तिनं कार्यमिदमुद्भूतमन्यथा ॥ ८२ ॥

अनुष्ठितं त्वया मातुः प्रतिहूलं न जातुचित् । अधुना कारणोन्मुक्तं किमिदं विनयोज्झितं ॥ ८३ ॥
 संसिद्धसूर्यहासश्रेदजीविष्यस्त्वमत्र ते । अस्यास्यत्कः पुरो लोकं चंद्रहासतृनो यथा ॥ ८४ ॥
 भजता चंद्रहासेन पदं मम सहोदरे । सूर्यहासस्य न धातं नूनमात्मविरोधिनः ॥ ८५ ॥
 एककं भीषणेऽरण्ये निर्दोषं नियमस्थितं । कुशत्रोः कस्य हंतुं त्वां मृदस्य प्रमृतः करः ॥ ८६ ॥
 अदीर्घोपेक्षिता तेन भवंतं निघ्नतांदिता । क गमिष्यति पापेप्सो सांप्रतं हतचेतनः ॥ ८७ ॥
 विलापमिति कुर्वाणा कृत्वाकं गुतमुत्तमं । चुडुवं विद्रुमच्छायालोचना कासंगतं ॥ ८८ ॥
 ततः क्षणात्परित्यज्य शोकं नष्टास्रसंततिः । गृहीत्वा परमं क्रोधमच्छायास्फुरितानना ॥ ८९ ॥
 संचरंती तमुद्देशं स्वरं मार्गानुलाक्षितं । निरैक्षत युवानौ तौ चित्तबंधनकारिणौ ॥ ९० ॥
 विनाशमगमत्तस्याः क्रोधोप्सो तादृशोऽपि सन् । आदेश इव तस्याभूत्स्थाने रागरसः परः ९१
 ततोऽचिंतयदैताभ्यां नराभ्यामभिलाषिणं । वृणोमि नरभित्युच्चरुर्भिकं दधती मनः ॥ ९२ ॥
 इति संचिंत्य संसाधुरुन्याकल्पं समाश्रिता । हृदयेनातुरात्यंतं भावगह्वरवर्तिना ॥ ९३ ॥
 हंसीव पद्मिनीखंडे मद्विषीव महाद्रुहे । सस्ये सारंगबालं तत्राभूत्साभिलाषिणी ॥ ९४ ॥
 मंजनं करगालानां कुर्वती स्फुटनिस्वनं । उपविश्य किलोद्विग्ना पुष्पागस्य तलेऽरुदत् ॥ ९५ ॥

अतिदीनकृताराचो घूसरो वनरेणुना । दृष्ट्वा तां रामरमणी कृपावष्टब्धमानसा ॥ ९६ ॥
उत्थायांति क्रमागत्य करामर्शनतत्परा । मां भेषीरिति भाषित्वा गृहीत्वा पाणिपङ्कजे ॥ ९७ ॥
किंचित्कल त्रपाभाजं मलिनांशुकधारिणीं । सांत्वयंती शुभैर्वाक्यै रमणांति क्रमानयत् ॥ ९८ ॥
ततः पद्मो जगादैवो का त्वं श्वापदसेविते । एकाकिनी वने कन्ये चरसीहाविदुःखिता ॥ ९९ ॥
ततः संभाषणं प्राप्य स्फुटं तामरसेक्षणा । जगाद ब्रमरीषस्य वाचानुकृतिमेतया ॥ १०० ॥
पुरुषोत्तम मे माता निःसंज्ञायां मृतिं गता । तद्भवेन च शोकैः ततोऽपि विनिपातितः ॥ १०१ ॥
साहं पूर्वकृतात्पापाब्जपुभिः परिवर्जिता । प्रविष्टा दंडकारण्यं वैराग्यं दधती परं ॥ १०२ ॥
पश्य पापस्य माहारग्यं यद्वाञ्छित्यपि पंचतां । अरण्येऽस्मिन् महाभीमे व्यालैरपि विवर्जिता ॥ १०३ ॥
चिरान्मानुषनिर्मुक्ते भ्रमं त्यास्मिन्वने मया । भवंतः साधवो दृष्टाः क्षयात्पापस्य कर्मणः ॥ १०४ ॥
जनो विदितपूर्वो यो जने बध्नाति सौहृदं । अनाहूतश्च सामीप्यं व्रजति त्रपयोद्भूतः ॥ १०५ ॥
अनाहतः प्रभूतं च भाषते शून्यमानसः । उत्पादयति विद्रेपं कस्य नासौ क्रमोद्भूतः ॥ १०६ ॥
एवं भूतापितो यावत्प्राणान्मुंचति सुंदर । तावदैवैव मामिच्छ दुःखितायां दयां कुरु ॥ १०७ ॥
न्यायेन संगतां सार्व्ही सर्वोपप्लववर्जितां । कोवा नेच्छति लोकेऽस्मिन् कल्याणप्रकृतिस्त्रियति ॥ १०८ ॥

ध्रुत्वा तद्वचनं तस्यास्त्रपया परिवर्जितं । परस्परं समालोक्य स्थितौ तूर्णीं नरोत्तमी ॥ १०९ ॥
 सर्वशास्त्रार्थबोधोपक्षालितं हि तयोर्मनः । कृत्याकृत्यविवेकेषु मलमृक्तं प्रकाशते ॥ ११० ॥
 निर्मुक्तदुःखनिश्वासं गच्छामीति तयोर्दिते । पद्मनामादिभिः सोक्ता यथेष्टं क्रियतामिति १११
 तस्यां प्रयातमात्रायां तदाशालीनताह्वयौ । तस्मिन्तौ विस्मिन्तौ वीरौ स्मेरवक्त्रौ बभूवतुः ॥ ११२ ॥
 अंतर्हित्य च संकुट्रा समुत्पत्य त्वरावती । याता चंद्रनखा घाम निजं शोकसमाकुला ॥ ११३ ॥
 शोभयापहृतस्तस्या लक्ष्मणस्तरलेक्षणः । पुनरालोकनाकांक्षो विरहादाकुलोऽभवद् ॥ ११४ ॥
 उत्थायाक्षाय देशेन रामदेवसंक्रान्तः । अटवीं पादपद्माभ्यां वज्रामान्वेषणातुरः ॥ ११५ ॥
 अचित्तयच्च खिन्नात्मा पाप्मव्याकुललोचनः । आत्मन्यनादृतप्रीतिरिति तत्प्रेमनिर्भरः ॥ ११६ ॥
 रूपयौवनलावण्यगुणपूर्णा धनस्तनी । मदनाविष्टनागैर्द्रवनितासमगामिनी ॥ ११७ ॥
 आर्यात्येव सती कस्माद्दृष्टमात्रा न सा मया । स्वनोपपीडनाक्षेपं परिरुद्धां हतात्मना ॥ ११८ ॥
 आधोगं मे हृतं चेतश्च्युतं कर्तव्यवस्तुनः । सांप्रतं शोकशिखिना दहते मे निरंकुशं ॥ ११९ ॥
 जाता सा विषये कस्मिन् कस्य वा दुहिता भवेत् । यूथभ्रष्टा मृगीचिपं कुतः प्राप्ता सुलोचना ॥
 संचित्येति कृतभ्रांतिस्वामपश्यत्समाकुलः । मेने तद्वनमाकाशपुष्पतुल्यं समंततः ॥ १२१ ॥

अथदितपरमार्थैरेवमर्थेन हीनं । न खलु विमलचित्तैः कार्यभारंभणीयं ।

अविपयकृतचित्ता सत्समाशक्तियुक्ता । दधति परमशोकं बालवद्बुद्धिहीनाः ॥१२२॥

किमिदमिह मनो मे किं नियोज्यं तदिष्टं । कथमनुगतकृत्यैः प्राप्यते शं मनुष्यैः ॥

इति कृतमतिरुच्यैर्विवेकस्य कर्ता । रविरिव विमलोऽसौ राजते लोकमार्गे ॥१२३॥

इत्यार्षे रवियेणाचार्यप्रोक्ते पद्मचरिते शंयूकचत्वारिंशत्तमं नाम त्रिचत्वारिंशत्तमं पर्व ।

अथ चतुश्चत्वारिंशत्तमं पर्व ।

अनिच्छयाथ विध्वस्ते खरवध्या मनोभवे । दुःखपूरः पुनः प्राप्तो भ्रमरोधो यथा नदः ॥ १ ॥

चकार व्याकुलीभूता त्रिविधं परिदेवनं । शोकपावकृतसांगा विवत्सा वहूला यया ॥ २ ॥

चहंती चापमानं तं क्रोधैदन्यस्थमानसा । विगलद्भूरिनेत्रांबुद्भूषणेन निरक्षत ॥ ३ ॥

तां चिनष्टधृतिं दृष्ट्वा घरणीधूलिधूसरां । प्रकीर्णकेशभारां शिथिलीभूतमेखलां ॥ ४ ॥

नखविशतकक्षोरुरुचुकषोणी सशोणितां । कर्णाभरणनिष्ठुकां हारलावण्यवजितां ॥ ५ ॥

विच्छिन्नकंचुकां भ्रष्टस्वभावतनुतेजसां । आलोडितां गजेनेव नलिनी मदवाहिनी ॥ ६ ॥
 पप्रच्छ परिसांत्यैष कांते शीघ्रं निवेदय । अवस्यामिकां केन प्रापितासि दुरात्मनः ॥ ७ ॥
 अर्धेद्रुष्टमः कस्य मृत्पुना कोवलोक्तिः । गिरेः स्वपिति कः शृंगे मूढः क्रोडति कोहिना ॥ ८ ॥
 कौधः कूपं समापन्ना देवं कस्याशु भावहं । मत्क्रोधाप्रावयं दीप्ते शलभः कः पतिष्यति ॥ ९ ॥
 धिक् तं पशुसमं पापं विवेकस्यक्तमानसं । अपवित्रसमाचारं लोकद्वितयदूषितं ॥ १० ॥
 अलं रुदित्वा नान्येव काचित्त्वं प्राकृतावला । स्मृष्टा येनामितं संस वाडवाग्निशिखासमा ॥ ११ ॥
 अर्धेव तं दुराचारं कृत्वा हस्ततलाहतं । नेष्ये प्रेतगतिं सिंहो यथा नागं निरंकुशं ॥ १२ ॥
 एवमुक्ता विमृज्यासी रुदितं कृच्छ्रतः परात् । अस्त्रलिन्नालक्वाच्छिन्नगंडाभादीत्सगद्गदं ॥ १३ ॥
 चनांतरस्थितं पुत्रं द्रष्टुं यातास्मि सांप्रतं । अपश्यत्वं च केनापि प्रत्यग्रच्छिन्नमूर्धकं ॥ १४ ॥
 ततः शोणितघाराभिर्निःमृताभिर्निरंतरं । प्रदीप्तमिव तन्मूले लक्ष्यते कीचकस्यलं ॥ १५ ॥
 प्रशतोऽचस्थितं हत्वा मे केनापि सुपुत्रकं । खड्गवर्त्तनं समुत्पन्नं प्राप्तं पूजासमन्वितं ॥ १६ ॥
 साहं दुःखसहस्राणां भाजनं भाग्यवर्जिता । तन्मूर्धनि निघायांके विप्रलपं प्रसेविता ॥ १७ ॥
 तावच्च तेन दुष्टेन शंभूकचक्रारिणा । उपगूढास्मि बाहुभ्यां कर्तुं किमपि चांछिता ॥ १८ ॥

उक्तोऽपि मुंच मुंचेति घनं स्पर्शवशं गतः । न मुंचति हतात्मा मां कोपि नीचकुलोद्गतः ॥ १९ ॥
 नखैर्विलुप्य दंतैश्च तेनाहं विजने वने । एतिकां प्रापितावस्थां ज्ञाचला क्व पुमान् बली ॥ २० ॥
 तथापि पुण्यशेषेण केनापि परिरक्षिता । अविविधतचारित्रा कृच्छ्राद्य निःसृता ततः ॥ २१ ॥
 सर्वविधाधराधीश्विलोकः क्षोभकारणः । भ्राता मे रावणः ख्यातः शक्रेणाप्यपराजितः ॥ २२ ॥
 खरदूषणनामा त्वं मर्ता कोपि विवर्ण्यसे । संग्रस्तास्मि तथाप्येतामवस्थां देवयोगतः ॥ २३ ॥
 ततस्तद्वचनं श्रुत्वा शोकक्रोधसमाहितः । स्वयं महाजगो गत्वा दृष्ट्वा व्यापादितं सुतं ॥ २४ ॥
 संपूर्णदुःसमानोऽपि पूर्वसारंगलोचनः । बभूव भीषणाकारो मरुत्प्रीष्मार्कसन्निभः ॥ २५ ॥
 आगतश्च हुवं भूपः प्रविश्य भवनं निजं । सुहृद्भिः सहितश्चक्रे सत्यकालप्रधारणं ॥ २६ ॥
 तत्र केचिद्वृद्धतं प्रोचुः सविवाः कर्कशाश्रयाः । राजकीयमभिप्रायं बुद्ध्वा सेवापरायणाः ॥ २७ ॥
 शंभूकः साधितो येन खट्वाहनं च हस्तितं । असावुपेक्षितो राजन्वद किं न करिष्यति ॥ २८ ॥
 ऊचुरन्ये विवेकस्या नाथ नेदं लघुक्रियः । सामंतान् दौक्याशेषान् रावणाय च कथ्यतां ॥ २९ ॥
 यस्यासिरत्नमुत्पन्नं सुसाध्यः स कथं भवेत् । तस्मात्संघातकार्येऽस्मिन्स्त्वया कर्तुं न युज्यते ३०
 गुरुवाक्यानुरोधेन राक्षसाधिप संविदे । दूतःसंप्रेषितस्तेन युवा लंकां महाजवः ॥ ३१ ॥

राजर्घ्यार्णकुतोप्येष चिरं यावदवस्थितः । रावणस्यांतिके दूतः कार्यसाधनतत्परः ॥ ३२ ॥
 तीव्रक्रोधपरीतात्मा तावच्च खरदूषणः । अभाषत पुनः पुत्रगुणप्रेषितमानसः ॥ ३३ ॥
 मायाविनिहतैः सुद्रजंतुभिर्भूमिगोचरैः । दिव्यसेनार्णवः क्षुब्धस्तरितुं नैव शक्यते ॥ ३४ ॥
 धिगिदं शौर्यमस्माकं सहायान्यदि वोळति । द्वितीयोऽपि कथं बाहुरिष्यते मम बाहुना ॥ ३५ ॥
 इत्युक्त्या परमं विभ्रदभिमानं त्वरान्वितः । उत्पपात सुहृन्मध्यादाकाशं स्फुरिताननः ॥ ३६ ॥
 तमेकांतपरं दृष्ट्वा सन्नद्धानि क्षणांतरे । चतुर्दशसहस्राणि सुहृदां निर्ययुः पुरात् ॥ ३७ ॥
 तस्य राक्षसेत्यस्य श्रुत्वा यादिन्ननिस्त्वनं । क्षुब्धसागरनिर्घोषं मैथिली आसमागता ॥ ३८ ॥
 किं किमेतदहो नाथ प्राप्तमित्युद्रतस्वनः । आलिङ्गतिस्म जीवेशं वल्ली कल्पतरुं यथा ॥ ३९ ॥
 न मेत्तव्यं न मेत्तव्यं इति तां परिसांतव्य सः । अचितयदयं कस्य भवेच्छब्दः सुदुर्द्धरः ॥ ४० ॥
 रवः किमेव सिंहस्य भवेज्जलधरस्य वा । आहोधिदंयुनाथस्य पूरयत्यखिलं नभः ॥ ४१ ॥
 उवाच च प्रिये नूनममी चतुरगामिनः । नादिनः प्रचलत्पक्षा राजहंसा नभोगणे ॥ ४२ ॥
 किं वा दृष्टिद्विजाः केचिदन्ये त्वद्भयकारिणः । समर्पय प्रिये चापं प्रलयं प्रापयाम्यमृन् ॥ ४३ ॥
 अथासन्नत्वमागच्छाद्विधायाधुषसंकुलं । वातेरिताभ्रदंभं निरीक्ष्य सुमहद्वलं ॥ ४४ ॥

जगाद राघवः किनु नंदीश्वरममी सुराः । जिनेद्रान्वादिनुं भक्त्या प्रस्थिताः स्युर्महौजसः ४५
 आहो यंशस्थलं छित्त्वा हत्वा कमपि मानवं । असिरत्ने गृहितेऽस्मिन् प्राप्ता मायाविधैरिणः ४६
 दुःशूलया तया नूनं स्त्रिया मायापवीणया । निजाः संक्षोभिता एते स्युस्मद्दुःखकृतिं प्रति ४७
 नात्र युक्तमवज्ञातुं सैन्यमभ्यर्णतामेतं । हत्युक्त्वा कवचे दृष्टिं कार्मुके च न्यपातयत् ४८ ॥
 ततस्तमंजलिं कृत्वा सुमित्रातनयोऽगदत् । मयि स्थिते न संरंभस्तव देवो विराजते ॥ ४९ ॥
 संरक्ष राजपुत्रीं त्वं प्रत्यराति व्रजाम्यहं । ज्ञेया च सिंहनादेन मम यद्यापदुर्भवेत् ॥ ५० ॥
 इत्युत्त्वा कंकटच्छन्नसमुपात्तमहायुधः । योद्धुमभ्युद्यतः श्रीमांछुष्मणः प्रत्यरिं स्थितः ॥ ५१ ॥
 दृष्ट्वा तद्वृत्तमाकारं धीरं पुरुषपुंगवं । पर्यस्तृणन्निवहायस्था जलदा इव पर्वतं ॥ ५२ ॥
 शक्तिमुद्रचक्राणि कुन्तवाणांश्च खेचरैः । परिकीर्णान्यसौ सम्पक् शुखैरेव न्ययारयत् ॥ ५३ ॥
 निरुध्य सर्वशस्त्राणि खेचरैः प्रहितानि सः । वज्रदण्डान् शूरान्मोक्तुं प्रवृत्तो व्योमगाहिनः ५४
 एकैकेनैव सा तेन विद्याधरमहाचमूः । रुद्धा वाणैः कदिच्छेव विज्ञानैः संयतात्मना ॥ ५५ ॥
 मानिक्यशकलांकानि राजमानानि कुंडलैः । पंतुः शिरांसि खादुभूमिः खसरः कमलानि वा ५६
 शैलाभा द्विरदाः पंतुरश्वैः सह महामटाः । कुर्वते निनदं भीमं संदष्टरववाससः ॥ ५७ ॥

अयमस्य महान्लाभो निघ्नतस्तस्य तानभूत् । यदर्धगैः शैर्योद्धान् विव्याध सह बाहनान् ५८
 अत्रांतरे परिग्राप्तः पुष्पकस्थो दशाननः । क्रुद्धः कृताशयो हंतुं शंबूकवधकारिणं ॥ ५९ ॥
 अपश्यद्य महामोहसंग्रावेशनकारिणी । रत्नरत्नयोः समुद्रात्रीं साक्षाच्छमीमिव स्थितां ॥ ६० ॥
 चंद्रमःकान्तवदनां पंधूक्ताभयराधरां । तन्दूरीं च लक्ष्मीं च जलदच्छदलोचनां ॥ ६१ ॥
 महैभकुंभशिखरः प्रोत्तुंगविपुलस्तनी । यौवनोदयसंयन्त्रां सर्वस्त्रीगुणसद्गतां ॥ ६२ ॥
 सहितामिव कामेन कांतिन्यां दृष्टिसायकां । निजां चापलतां हंतुं सुखेनैव यथेष्टिसन्त्रं ॥ ६३ ॥
 सर्वस्मृतिमहार्चारीं रूपातिशयवर्तिनीं । सीतां मनोभगोदराज्वरग्रहणकारिणीं ॥ ६४ ॥
 तस्यामीक्षितमात्रायां क्रोधोऽस्य प्रलयं गतः । अत्रायतापरो भावश्चित्रा हि मनसो गतिः ॥ ६५ ॥
 अचित्तयच्च किं नाम जीवितं मेऽनया विना । अयुक्तस्यानया का वा श्रैर्मदीयस्य वेदमनः ६६
 इमामप्रतिमाकारां ललितां नवयौवनां । हराम्यद्यैव यावन्नो कश्चिज्जानात्पुपागतं ॥ ६७ ॥
 आरब्धं प्रसभं कार्यं न मे शक्तिर्न विद्यते । किंत्विदमीदृशं वस्तु यत्कौपीनत्वमर्हति ॥ ६८ ॥
 निवेयन् गुणांस्तावल्लोकैः शलं याति लाघवं । ईदृशन् किं पुनर्दोषान् रूपापयन्त्रा प्रियो भवेत् ६९
 वितत्य सकलं लोकं शशांककरनिर्मला । कीर्तिव्यवस्थिता माभूत्सर्वं सचि मलीमसा ॥ ७० ॥

पद्मपुराणम् ।

तस्मादकीर्तिसंभूतिमकुर्वन् स्वार्थतत्परः । रहः प्रयत्नमारेभे लोको हि परमो गुरुः ॥ ७१ ॥
 इति स्यात्वाबलौकिन्या विद्ययोपायमंजसा । विवेद हरणे तस्यास्तेषां नामकुलादि यत् ॥ ७२ ॥
 अयं स लक्ष्मणः कृपातो बहूभिः कृतरोचनः । अयं स रामः सीतेयं सा गुणैः परिकीर्तिता ७३ ॥
 अयं स लक्ष्मणः कृपातो बहूभिः कृतरोचनः । अयं स रामः सीतेयं सा गुणैः परिकीर्तिता ७४ ॥
 अयं स लक्ष्मणः कृपातो बहूभिः कृतरोचनः । अयं स रामः सीतेयं सा गुणैः परिकीर्तिता ७५ ॥
 अयं स लक्ष्मणः कृपातो बहूभिः कृतरोचनः । अयं स रामः सीतेयं सा गुणैः परिकीर्तिता ७६ ॥
 अयं स लक्ष्मणः कृपातो बहूभिः कृतरोचनः । अयं स रामः सीतेयं सा गुणैः परिकीर्तिता ७७ ॥
 अयं स लक्ष्मणः कृपातो बहूभिः कृतरोचनः । अयं स रामः सीतेयं सा गुणैः परिकीर्तिता ७८ ॥
 अयं स लक्ष्मणः कृपातो बहूभिः कृतरोचनः । अयं स रामः सीतेयं सा गुणैः परिकीर्तिता ७९ ॥
 अयं स लक्ष्मणः कृपातो बहूभिः कृतरोचनः । अयं स रामः सीतेयं सा गुणैः परिकीर्तिता ८० ॥
 अयं स लक्ष्मणः कृपातो बहूभिः कृतरोचनः । अयं स रामः सीतेयं सा गुणैः परिकीर्तिता ८१ ॥
 अयं स लक्ष्मणः कृपातो बहूभिः कृतरोचनः । अयं स रामः सीतेयं सा गुणैः परिकीर्तिता ८२ ॥
 अयं स लक्ष्मणः कृपातो बहूभिः कृतरोचनः । अयं स रामः सीतेयं सा गुणैः परिकीर्तिता ८३ ॥

कामदादगृहीतात्मा विस्मृतशेषघर्मधीः । आरोपयितुमारेभे पुष्पकं गगनस्थितं ॥ ८४ ॥
 द्वियमाणामथ प्रेक्ष्य स्वाभिनो यनितां प्रियां । संरंभयद्दिदीप्तात्मा समुत्पत्य महाजवः ॥ ८५ ॥
 तीक्ष्णकोटिभिरत्यंतं जटायुर्नखलांगुलैः । दशाननमुरःश्रेष्ठं चकृर्पासृक्स्वमाद्रितं ॥ ८६ ॥
 परैर्यच्छन्दनातैश्च यातसंषादितोचुकैः । जघान जवर्नभूर्यः सर्वकायमलं चलः ॥ ८७ ॥
 शृणुस्तुयिष्यतेन रावणः कोपयानथ । इत्या हस्ततलेनैव गृहीतलमजीगमत् ॥ ८८ ॥
 ततोऽसौ परुषापाताद्विकलीभूतमानसः । कुर्वन् केकायितं दुःखी खगो मूर्छामुपागतः ॥ ८९ ॥
 ततो निर्विण्णमारोप्य पुष्पकं जनकात्मजा । जानानः संगतं कामं रावणः स्नेच्छया ययौ ॥ ९० ॥
 श्लात्वापहतमात्मानं रामरागातिशायिनात् । सीता शोकवशीभूता विललापार्तनिस्सनात् ॥ ९१ ॥
 सतः स्वपुरुषासक्तहृदयां कृतरोदनां । दृष्ट्वा सीतामभूत्किञ्चिद्विरागीय दशाननः ॥ ९२ ॥
 आर्क्षितयज्ञ मे कास्था कृतेन्यस्यैव कस्यचित् । यदियं रीति सक्तातुः करुणं विरहाकुला ९३
 कीर्तयंति गुणान् भूयः साधूनामभिसम्भतां । पुरुषांतरसंबंधानतिशोकपरायणा ॥ ९४ ॥
 तत्किमेतेन खट्वेन मूढा व्यादयाम्यमुं । अथवा न स्त्रियं हंतुं मम चेतः प्रवर्तते ॥ ९५ ॥
 न प्रसादयितुं शक्यः क्रुद्धः क्षीघ्रं नरेश्वरः । अभीष्टालुभ्युमथवा द्युतिर्वा कीर्तिरेव वा ॥ ९६ ॥

विद्यां वाभिमता लब्धुं परलोकक्रियापि वा । प्रियां वा मनसो भार्यां यद्वा किञ्चित्समीहितं ९७
 साधूनामग्रतः पूर्वं व्रतमेतन्मयाजितं । अग्रसन्ना न भोक्तव्या परस्य स्त्रीर्मयेति च ॥ ९८ ॥
 रक्षन्निदं व्रतं तस्मात्प्रसादं प्रापयाम्यगुं । भविष्यत्यनुकूलं कालेन मम संपदा ॥ ९९ ॥
 इति संचित्य तामंकाचले स्वस्मिन्नतिष्ठिपत् । प्रतिक्ष्यते हि तत्कालं मृत्युः कर्मप्रचोदितः १००
 अथेयुगारिधाराभिराकुलं रणमंडलं । प्रविष्टं राममालोक्य सुमित्रातनयोऽगदत् ॥ १०१ ॥
 हा कष्टं देव कस्मात्त्वं भूमिमेतामुपागतः । एकार्की मैथिलीं शुक्त्वा विपिनं विमसंकुले ॥ १०२ ॥
 तेनोक्तस्त्वद्रथं श्रुत्वा प्राप्नोऽस्मि त्वरयान्निवतः । सोऽवोचद्रम्यतां शीघ्रं न साधु भवता कृतं १०३
 सर्वथा परमोत्साहो जय त्वं बलिनं रिपुं । इत्युक्त्वा शंकया युक्तो जानकीं प्रति चंचलः १०४
 धृणाग्निव्रतं यावत्तावच्च न दृश्यते । सीतंति हृतवचेतो रामश्च्युतममन्यत ॥ १०५ ॥
 हा सीते इति भापित्वा मूर्छितो धरणीमगात् । भर्तो तेन परिष्वक्ता सा वधूव विभूषिता १०६
 संज्ञां प्राप्य ततो द्रष्टुं निक्षिपन् दृष्टसंकुले । इति प्रेम परीतात्मा जगादालंतमाकुलः ॥ १०७ ॥
 अयि देवि क्व यातासि प्रयच्छ वचनं द्रुतं । चिरं किं प्रतिहासेन दृष्टासि तहमध्यगा ॥ १०८ ॥
 एहागच्छ (प्र) यातोऽस्मि कार्यं कोपेन किं प्रिये । जानास्येव चिरं कोपस्तव देवि न मे सुखं ॥

एवं कृतञ्च निर्भीम्यन् प्रदेयं तं सुगहरं । गृध्रं मुमुक्षुर्मधिष्ट कुतकेकास्वनं शनैः ॥ ११० ॥
 ततोत्पंतविष्यणात्मा म्रियमाणस्य पक्षिणः । कर्गजापं ददौ प्राप्तस्स तेनामरकायतां ॥ १११ ॥
 तस्मिन्काले गते पद्मः शोकार्तः केवले वने । वियोगदहनव्याप्तः पुनर्मूर्छामधिश्चिद्यत् ॥ ११२ ॥
 समाश्वास्य च सर्वत्र न्यस्य दृष्टिं समाकुलः । दीनं ललाप नैप स्याद्बभूवै नैवार्तमानसः ॥ ११३ ॥
 रंघ्रं प्राप्य वने भीमे हा केनास्मि दुरात्मना । हरता जानकौ कष्टं हर्तुं दुःस्तरकारिणा ॥ ११४ ॥
 दर्शयंस्तामयोत्सृष्टौ हरं शोकमशेषतः । को नाम यांघवत्वं मे वनेस्मिन् परमेष्ठ्यति ॥ ११५ ॥
 भो वृक्षाश्वपक्षच्छाया सरोजदललोचना । सुकुमारांगिकी भरिष्यभावा वरगाभिनी ॥ ११६ ॥
 चित्तोत्सवकरी पद्मरजोऽधिगुह्यानिला । अपूर्वा योपिती मृष्टिर्दृष्टा स्यात्काचिदंगना ॥ ११७ ॥
 कथं निरुत्तरा यूयमिस्तपुक्त्वा तदुर्गहृतः । पुनर्मूर्छोपरीतात्मा धरणोत्तलमागमत् ॥ ११८ ॥
 समाश्वास्य च संदुद्रो वच्चावर्तं महाधनुः । आरोप्यास्फालयन्मुक्तं टंकारपुरुनिस्वनं ॥ ११९ ॥
 सिंहानां भीतिजननं नृभिः सह निस्वनं । गुमोच सुहृत्पुत्रग्रमुत्कर्षाद्विरदश्रुतं ॥ १२० ॥
 भूयो विपादमागत्य त्यक्तचापोत्तरीयकं । उपविश्य प्रमादं स्वं शुभोच फलितं क्षणत् ॥ १२१ ॥
 दुःश्रुत्य दुर्विमर्शेण भजता त्वरितां गतिं । धर्मधीरिव मूढेन हारिता हा मया प्रिया ॥ १२२ ॥

मानुषत्वं परिभ्रष्टं गहने भवसंकटे । प्राप्तुमत्यद्भुतं भूयः पाणिना शुभकर्मणा ॥ १२३ ॥
 ध्रुवाक्षयगुणवद्रतनं पतितं निम्नगापती । लभेत् कः पुनर्धन्यः कालेन महताप्यलं ॥ १२४ ॥
 यनितामृतमेतन्मे करोक्कस्यं महागुणं । प्रनष्टसंगतिं भूयः केनोपायेन यास्यति ॥ १२५ ॥
 वनंऽस्मिञ्जननिर्मुक्ते कस्य दोषः प्रदीयते । नूनं मर्यागकोपेन कापि याता तपस्विनी ॥ १२६ ॥
 अरण्यं निर्मनुष्येऽस्मिन्कपुषेय प्रसाद्य च । पृच्छामि दुष्कृताचारो यो मे वार्ता निवेदयेत् ॥ १२७ ॥
 इयं ते प्राणितुल्येति चेतःश्रवणयोः परं । कुर्यात्प्रह्लादनं को मे वचसामृतदायिना ॥ १२८ ॥
 दयायानीदृशः कोऽस्मिन् लोकं पुरुषपुंगवः । यो मे स्मिताननः कांतां दर्शयेदघवर्जिता ॥ १२९ ॥
 हृदयागारमुद्गीप्तं कांताविरहयद्दिना । उदंतजलदानं को मे निर्वोपयिष्यति ॥ १३० ॥
 इत्थुरत्वा परमोद्दिष्टो महीनिहितलोचनः । असकृत्किमपि ध्यायंस्त्वस्थो निश्चलविग्रहः ॥ १३१ ॥
 अथ नात्यंतदूरस्यचक्रवाकी स्रनं कलं । समाकर्ण्य दृशं तस्यां श्रवणं च न्यधापयत् ॥ १३२ ॥
 अचित्तयदमुष्याद्रेस्तत्संगे गंधध्वजितं । किमिदं पंकजवनं भवेद्याता कुतूहलात् ॥ १३३ ॥
 दृष्टिपूर्वं मनोभारि नानाकुसुमसंकुलं । स्थानं हरति चेतोऽस्याः कदाचित्क्षगमात्रकं ॥ १३४ ॥
 जगाम च तमुद्देशं यावच्चक्राहगुंदरी । मया विना क यातीति पुनरुद्देशमागमत् ॥ १३५ ॥

मो भो महीधराधीश ! धातुमिविविधैश्चित ! सनुर्देशरथस्य त्वां पद्मारुह्यः परिपृच्छते ॥१३६॥
 विपुलस्तननम्रांगा विम्बोष्ठी हंसगामिनी । सन्नितम्बं भवेद्दृष्टा सीता मे मनसः प्रिया ॥१३७॥
 हृष्टादृष्टेति किं यश्चि ब्रूहि ब्रूहि क सा क सा । केवलं निमदस्येयं प्रतिशब्दोपमीदृशः ॥१३८॥
 इत्युक्त्वा पुनरप्यासीत्किमदृष्टेन चोदिता । कृतांतशत्रुणा चाला समासन्ना सती सती ॥१३९॥
 चंडोर्मिमालयाऽत्यन्तं वेगयत्या विवेक्या । कांता हता भयेन्नद्या विद्येव दुरितेच्छया ॥१४०॥
 किंवाऽऽयन्तधुधार्तेन, नितान्तकूरचेतसा । इमारिणा भवेच्छुक्ता साधुवर्गस्य चत्सला ॥१४१॥
 पद्मोर्भीमैककार्यस्य सिद्धस्योत्केसरस्य सा । त्रियते द्योष्टमात्रेण नखाद्विस्पर्शनादिना ॥१४२॥
 भ्राता नम मृधे भीमे लक्ष्मणः संशयं श्रितः । सीतया विरहशायं तेन जानामि नो रतिं १४३
 जीपलोकमिमं येन स कलं प्राप्तुर्गच्छेत् । जानामि च पुनः शून्यमहो दुःखस्य चित्रता ॥१४४॥
 दुःखस्य यायदेकस्य नाशसानं ब्रजाम्यहम् । द्वितीयं तावदायातमहो दुःखार्णवो महान् ॥१४५॥
 खंजपादस्य खंडोयं हिमदग्धस्य पायकः । स्खलितस्यावेष्टे पातः प्रायोऽनर्था बहुत्वगाः ॥१४६॥
 ततः पर्येव विपिने पश्यन्मृगगरुत्मतः । विप्रश स्माश्रयं ध्रुवः श्रियाश्चून्यमरण्यकं ॥१४७॥
 अत्यन्वदीनशदनः कृत्वा निष्वां घनुर्लेतां । सितश्लक्ष्णपटञ्छिन्नस्तस्वी पर्यस्य भूतले ॥१४८॥

पद्मपुराणम् ।

भूयो भूयो बहु ध्यायन् क्षणनिश्चलविग्रहः । निराशतां परिप्राप्तः सुत्कारमुखाननः ॥ १४९ ॥

महानरानिति पुरुदुःखलंघितान् । पुरा हृतादमुकृतकर्मजृम्भगान् ॥

अग्रे जना भृशमवलोक्य दीयतां । मतिः सदा जिनवरधर्मकर्मणि ॥ १५० ॥

न ये भवप्रभवविकारसंगतेः । परांमुखा जिनवचनान्युपासते ॥

वशीकृतान् शरणविवर्जितानम्—न्तपत्यलं स्वकृतरविः सुदुस्सहः ॥ १५१ ॥

इत्यार्षे रथियेणाचार्यप्रोक्ते पद्मचरिते सीताहरणरामविलापाभिधानं नामचतुश्चत्वारिंशत्तमं पर्व ।

अथ पञ्चवत्वारिंशत्तमं पर्व ।

एतस्मिन्नगरे प्राप्तः पूर्वशिष्टो विराधितः । समेतः सचिवैश्चरैः सन्नद्धः शस्त्रसंकुलः ॥ १ ॥
एकाकिनममौ ज्ञात्वा युद्धयमानं महानरं । सार्थसम्पदिसंभूतं दीप्यमानं महौजसा ॥ २ ॥
जातुं क्षितितले न्यस्य मूर्द्धन्यस्तकरद्वयः । अवर्षोदिति नम्रांगः परमं विनयं वहन् ॥ ३ ॥
नाथ ! भक्तोस्मि ते किञ्चिद्विज्ञाप्यंश्रूयतां मम । त्वद्विधानां हि संसर्गो निकारक्षयकारणं ॥४॥

कृताद्धभीषणस्यास्य करं विन्यस्य मस्तके । पृष्ठतस्तिष्ठ मामेपीरित्यवोचत लक्ष्मणः ॥ ५ ॥
ततः प्रणम्य भूयोऽसौ महाविस्मयसंगतः । जगाद क्षणसंज्ञातमहातेजाः प्रियं वचः ॥ ६ ॥
महाशक्तिभिर्मे शत्रुं त्वमेकं विनवारय । रणाजिरे भटान् श्रेष्ठान् निधनं प्रापयाम्यहम् ॥ ७ ॥
इत्युपत्वा दौर्षण्यं सैन्यं तेन शीघ्रं विराधितम् । अघावद्धतसंपन्नप्रहलद्धेतिसंहतिः ॥ ८ ॥
उवाच वचः सौत्साहं चन्द्रोदरचूपात्मजः । प्राप्तो विराधितः ख्यातो रणातिथ्यसमुत्सुकः ॥ ९ ॥
केदानीं गम्यते साधु स्वीयतां युद्धशौडिकैः । अथ तद्वः प्रदास्यामि यत्कृतान्तोऽतिदारुणः १०
इत्युक्ते पैरसंपन्नो भटानामतिसंकुलः । नभूव शस्त्रसंपातः सुमहान् जनसंक्षयः ॥ ११ ॥
पत्तयः पत्तिभिर्लगाः सादिनः सादिभिः समम् । गजिनो गजिभिः सत्रा रथिनो रथिभिः सह १२
परस्परकृताङ्गनैरितिसंहर्षिभिर्मदैः । संकुलैर्जनिते युद्धे कृतान्योन्यमहायुधैः ॥ १३ ॥
रणाजिरे परं तेजो भजमानो नवं नवं । दिव्यकार्मुकमुद्यम्य शरच्छन्नदिगम्बरः ॥ १४ ॥
खरेण सह संग्रामं चक्रे परमभैरवम् । लक्ष्मीधरः शुनासीरः स्वामिनेव सुरद्विषाम् ॥ १५ ॥
ततः क्रोधपरीतेन खरेण खरनिस्वनम् । अवाचि लक्ष्मणः संख्ये स्फुरच्छोदितचक्षुषा ॥ १६ ॥
ममात्मजमुदासीनं इत्वा परमचापल । कांताकुचौ च संमृश्य पाषाद्यापि कं गम्यते ॥ १७ ॥

अथ ते निशितैर्वाणैर्जीवितं नाशयाम्यहम् । कृत्वा तथाविधं कर्म फलं तस्यानुभूयताम् ॥ १८ ॥
 अत्यन्तदुष्टं निर्लज्जं परस्त्रीसंगलोलुपं । ममाभिमुखतां गत्वा परलोकं ब्रजाधुना ॥ १९ ॥
 ततस्तैः परुषैर्वाचैः समुद्दीपितमानसः । उवाच लक्ष्मणो वाचं पूरयन् सकलं नमः ॥ २० ॥
 किं हृया गर्जसि क्षुद्र दुःखे वर शुना समः । अहं नयामि तत्र त्वां यत्र ते तनयो गतः ॥ २१ ॥
 इत्युपतवावस्थितं व्योम्नि विरथं खरदूषणम् । चकार लक्ष्मणः छिन्नचापकेतुं च निःप्रभम् ॥ २२ ॥
 ततोऽसौ पतितः क्षोण्यां नमस्तः क्रोधलोहितः । प्रक्षीणेऽप्यिव पुण्येषु ग्रहस्तरलविग्रहः ॥ २३ ॥
 खड्गाशुलीनदेहश्च सौमित्रि प्रत्यधावत । असिरत्नं समाकृष्य सोप्यस्याभिमुखं ययौ ॥ २४ ॥
 इत्थांसन्नं तयोरसीचित्रयुद्धं भयानकम् । मुमुक्षुः स्वस्थिता देवाः सपुष्पान् साधुनिश्चनान् ॥ २५ ॥
 तावच्छिरसि संक्रुद्धो दूषणस्य न्यपातयत् । धैर्यहासं यथार्थार्यं लक्ष्मणोऽक्षतविग्रहः ॥ २६ ॥
 निर्जीवः पतितः क्षोण्यां बभूव खरदूषणः । आलेख्यरविसंकाशो यद्वत्स्वर्गच्युतो महः ॥ २७ ॥
 अधवा दयितो रस्या निश्रेष्ठीभूतविग्रहः । रत्नपर्वतखंडो वा दिग्भजेन निपातितः ॥ २८ ॥
 अथ सेनापतिर्नाम्ना दूषणः खरदूषणः । विरथं कर्तुमारभे चन्द्रोदरनृपात्मजम् ॥ २९ ॥
 लक्ष्मणेनेषुणा तावद्राटं कर्मणि ताडितः । घूर्णमानो गतो भूमिं समाश्वासनमाध्नुतः ॥ ३० ॥

दत्त्वा विराधितायाथ तद्रुलं खरद्वयणम् । प्रययौ लक्ष्मणः प्रीतः प्रदेशं पद्मसंश्रितम् ॥ ३१ ॥
यावत्पश्यति तं सुप्तं भूमौ सीताविवर्जितम् । जगौ चोत्तिष्ठ किं नाथ याता क्व वद जानकी ३२
उत्थाय सहसा दृष्ट्वा लक्ष्मणं नित्रणांगकम् । किञ्चित्प्रमोदमायातः परिव्वजनतत्परः ॥ ३३ ॥
जगाद भद्र नो वेद्यि देवी केनापि किं हृता । उत सिंहेन निर्भुक्ता न दृष्टात्र गवेपिता ॥ ३४ ॥
पातालं किं भवेन्नीता नभः शिखरमेव वा । उद्वेगेन विलीना वा सुकुमारशरीरिका ॥ ३५ ॥
ततः क्रोधपरीतांगो विषादी लक्ष्मणोऽगदत् । देवोद्वेगानुबन्धेन न किञ्चिदपि कारणम् ॥ ३६ ॥
नूनं दैत्येन केनापि हृता केनापि जानकी । धियमाणाभिर्मां लप्स्ये कर्तव्योऽत्र न संशयः ॥ ३७ ॥
परिसात्वोत्तमचर्चक्यैर्विविधैः श्रुतिपेशलैः । विमलेनाभसा तस्य मुखं प्रक्षालयन् सुधीः ॥ ३८ ॥
श्रुत्वा तावदलं तारं शब्दमुत्थानिताननः । अपृच्छत् श्रीधरं रामः संभ्रमं किञ्चिदापयन् ॥ ३९ ॥
किमेषा नर्दति क्षोणी गङ्गनात्किमयं ध्वनिः । किं कृतं भवता पूर्वं शत्रुश्रेयं मयोऽज्झितम् ॥ ४० ॥
सुमित्राजस्ततोऽयोचन्नाथोऽत्र हि महाहवे । उपकारो महान्काले खेचरेण कृतो मम ॥ ४१ ॥
चन्द्रोदरसुतः सोऽयं विराधित इति श्रुतः । प्रसवे दैवतेनैष हितेन परिदौकितः ॥ ४२ ॥
चतुर्विधेन महता बलेनास्य सुचेतसः । आगच्छतो महानेपः शब्दः श्रुतिमुपागतः ॥ ४३ ॥

विश्रन्धचेससोर्यावत् कथयं वर्त्तते तयोः । तावन्महाबलोपेतः परिप्राप्तो विराधितः ॥ ४४ ॥
 ततो जयजयस्वानं कृत्वा विरचिताञ्जलिः । जगाद खेचरस्वामी प्रणतैः सचिवैः समम् ॥ ४५ ॥
 स्वामी त्वं परमोऽस्माभिश्चिरात्प्राप्तो नरोत्तमः । अतः प्रदीयतामाज्ञा नाथ कर्तव्यवस्तुनि ॥ ४६ ॥
 इत्युक्तो लक्ष्मणोऽभाषीत् साधो शृणु सुवर्तेनम् । गुरोः केनापि मे पत्नी हता दुर्नयवर्तिना ॥ ४७ ॥
 तथा विरहितः सोऽयं पद्मः शोकचशीकृतः । यदि नाम त्यजेत्प्राणांस्तावद्वह्निं विशाम्यहम् ॥ ४८ ॥
 एतत्प्राणददासक्ता भद्र प्राणानर्वाहि मे । ततोऽत्र प्रकृते किञ्चित्कर्तव्यं कारणं परम् ॥ ४९ ॥
 ततो नताननः किञ्चित्खलगम्रशुरचितयत् । कृत्वापि श्रममेतं मे कष्टमाशा न पूरिता ॥ ५० ॥
 गुह्यं संवसता स्वेष्टं नानावनविहारिणा । पश्यात्मा योजितः कष्टे कथं संशयगह्वरे ॥ ५१ ॥
 दुःखार्णवतटं प्राप्तो यां यां गृह्णाम्यहं लताम् । देवेनोन्मूल्यते सा सा कृत्स्नं विधिधशं जगत् ५२
 तथाप्सुत्साहमावृत्य कर्तव्यं समुपागतम् । करोमि कुर्वतो भद्रमभद्रं वा स्वकर्मजम् ॥ ५३ ॥
 इति ध्यात्वा वहीरूपं भजमु(न्नु)त्साहसंस्तुतम् । जगाद सविबान् धीरो वचसा स्फुटतेजसा ५४
 पत्नी महानरस्यास्य नीता यदि महीतलम् । अथाकाशं गिरिं वारि स्थलं वा विपिनं पुरं ॥ ५५ ॥
 गवेपयतो यत्नेन सर्वथा सुसमं ततः । यदिच्छितकृतार्थानां तदास्यामि मद्भामटाः ॥ ५६ ॥

इत्थुक्ताः सम्मदोपेताः सन्धद्धाः परमोजसः । नानाकल्पाः खगा जगुर्दिशो दश यशोर्थिनः ५७
 अयार्कजटिनः सुनुर्नोम्ना रत्नजटी खगः । खट्वी द्रागिति सुश्राव दूरतो रुदितध्वनिम् ॥ ५८ ॥
 आशां च भजमानस्तामाकर्णयति निस्वनम् । हा राम हा कुमारेति जलधेरुर्ध्वमम्बरे ॥ ५९ ॥
 यदि देवेन निस्वानं श्रुत्वा तं सपरिस्फुटम् । समुत्पपात तं देशं विमानं यावदीक्षते ॥ ६० ॥
 अस्योपरि परिक्रन्दं कुर्वन्ती मतिविह्वलाम् । वंदेही स समालोक्य वभाण क्रोधपूरितः ॥ ६१ ॥
 तिष्ठ तिष्ठ महापाप दुष्ट पिद्याघराधम । कृत्वापराधमीदृक्षं यव त्वया गम्यतेऽधुना ॥ ६२ ॥
 दयितां रामदेवस्य प्रभामण्डलसोदराम् । मुञ्च शीघ्रमभीष्टं ते जीवितं यदि दुर्मते ॥ ६३ ॥
 ततो दशाननोऽप्येनमाक्रोश्य परुषस्वनम् । युद्धे समुद्यतः क्रुद्धो विह्वलीभूतमानसः ॥ ६४ ॥
 पुनर्थाचिन्तययुद्धे प्रवर्त्ते मतिविह्वला । मया निरूपिता सीता कदाचित्पंचतां भजेत् ॥ ६५ ॥
 आकुलां रक्षितां चैतां परमव्याकुलात्मनाम् । न व्यापादयितुं शक्यः क्षुद्रोऽप्येव नभश्चरः ॥ ६६ ॥
 इति सचित्य संभ्रान्तश्लथमौल्युत्तराम्बरः । स्वस्यस्य रत्नजटिनो बली विद्यामपाहरत् ॥ ६७ ॥
 अथ रत्नजटी त्रस्तः किञ्चिन्मंत्रप्रभावतः । पपात शुनैर्कलकास्फुलिंग इव मेदनीम् ॥ ६८ ॥
 समुद्रजलमध्यस्थं कंसुद्रीपं समाश्रितः । आयुर्वर्त्तनसामर्थ्याद्भ्रमपोतो यथा वणिक् ॥ ६९ ॥

निश्चलश्च क्षणं स्थित्वा समुच्छ्रस्पायतं शृशम् । कंबुपर्वतमारुह्य दिशाचक्रं व्यलोकयत् ॥ ७० ॥
 ततः समुद्रवातेन शिशिरत्वमुपेयुषा । अपरीतश्रमस्वेदसमासश्चासदुःखितः ॥ ७१ ॥
 यथा स्वयंप्रणो कर्तुं गतास्तेऽन्यिष्य शक्तितः । राघवस्यान्तिकं प्राप्ताः प्रणष्टवदनौजसः ॥ ७२ ॥
 तेषां क्षात्वा मनः शून्यं महीविन्यस्तचक्षुषाम् । पद्मो जगाद दीर्घोष्णं निश्चस्य म्लानलोचनः ७३
 निजां शक्तिममुंचद्विभवेद्विः साधुखेचराः । अस्मत्कार्ये कृतो यत्नो दैवं तु प्रतिकूलकम् ॥ ७४ ॥
 तिष्ठतः स्वेच्छयेदानीं यात वा स्यं समाश्रयम् । चाडवास्यां गतं रत्नं करालिक पुनरीक्ष्यते ७५
 नूनं सर्वं कृतं कर्म प्राणीयं फलं मया । तत्कर्तुमन्यथा शक्यं न भवन्निरमेयापि वा ॥ ७६ ॥
 विमुक्तं पन्थुभिः कष्टं विकष्टं वनमाश्रितम् । अनुकंपा न तन्नापि जनिता दैवशत्रुणा ॥ ७७ ॥
 मन्ये ययानुबन्धेन लभ्योऽयं विधिरुद्धतः । तथैतस्मात्परं दुःखं किं नामान्यत्करिष्यति ॥ ७८ ॥
 परिदेवनमारुह्ये कर्तुमेवं नराधिप । धीरं विराधितोऽद्योचत्परिसान्त्वनपण्डितः ॥ ७९ ॥
 विषादमतुलं देव किमेवमनुभवसे । स्वल्पैरेव दिनैः पश्य प्रियामनघविग्रहाम् ॥ ८० ॥
 शोको हि नाम कोऽप्येष विषमेदो महत्तमः । नाशयत्याश्रितं देहं का कथान्येषु वस्तुषु ॥ ८१ ॥
 तस्मादवलम्ब्यतां धैर्यं महापुरुषसेवितम् । भवद्विधा विवेकानां भवनं क्षेत्रमुत्तमम् ॥ ८२ ॥

जीवं पश्यति भद्राणि धीरश्चित्तरादपि । ग्रही ह्रस्वमतिर्भद्रं कृच्छ्रादपि न पश्यति ॥ ८३ ॥
 फालो नैप विपादस्य दीयतां कारणे मनः । उदासीनमिद्वानर्थं कुरुते परमं पुरा ॥ ८४ ॥
 विद्याधरमहाराजे निहते खरदूयणे । अर्थान्तरमनुभासं दुरन्तमवधारयताम् ॥ ८५ ॥
 किङ्किधेन्द्रेन्द्रजिद्दीरौ भानुकर्णस्त्वयैव च । त्रिशिराः क्षोभणो भीमः क्रूरकर्मा महोदरः ॥ ८६ ॥
 एवमाद्या महायोधा नानाविधामहौजसः । यास्यन्ति संग्रतं क्षोभं मित्रस्वजनदुःखतः ॥ ८७ ॥
 नानायुद्धसहस्रेषु सर्वे संप्राप्तकीर्त्तयः । विजयार्धनगावासखगेन्द्रेणाप्यसाधिताः ॥ ८८ ॥
 पद्मनस्यात्मजः ख्यातो यस्य वानरलक्षितम् । कर्तुं दुरातंसमालोक्यं विद्रवति द्विपां गणः ॥ ८९ ॥
 तस्याभिमुखतां ग्राह्यं देवयोगात्सुरा अपि । त्वजसि विषये बुद्धिं त हि कोपि महायशः ॥ ९० ॥
 तस्मादुत्तिष्ठ तत्स्थानमलंकाराख्यमाश्रिताः । भामेडलस्वसुवार्तां स्वस्थीभूता लभामहे ॥ ९१ ॥
 तद्वि नः पुरमायातमन्ययेन रसातले । तत्र दुर्गे स्थिताः कार्ये चिन्तयामो यथोचितम् ॥ ९२ ॥
 इत्युक्ते चतुररक्षैश्चतुर्भिर्युक्तमुत्तमम् । भास्वरं रथमारुह्य प्रीयितौ रघुनन्दनौ ॥ ९३ ॥
 शुशुभाते तदात्यन्तं न तौ पुरुषसत्तमौ । सीतया रहितौ सम्यग्दृष्टिर्वैधिशमाविव ॥ ९४ ॥
 चतुर्विधमहासैन्यसागरेण समावृतः । त्वरावानग्रतस्तस्थौ चन्द्रोदरनृपात्मजः ॥ ९५ ॥

तावयन्द्रनद्यामूनुं नगरद्वारनिःसृतम् । कृतयुद्धं पराजित्य अविष्टः परमं पुरम् ॥ ९६ ॥
 तत्र देवनिवासार्थे पुरं रत्नसमाकुले । यथोचितं स्थितं चक्रुः स्वरदूषणवेद्मनि ॥ ९७ ॥
 तस्मिन्मरसन्नामे भवने रघुनन्दनः । सीतायाः गमनाच्छेभे धृतिं तु न मनागपि ॥ ९८ ॥
 अरण्यमपि रम्यत्वं याति कान्तासमागमे । कान्ताचियोगदग्धस्य सर्वं विन्ध्यवनायते ॥ ९९ ॥
 अर्थकान्ते गृहस्यास्य तरुलंडधिराजिते । प्रासादमंजुलं वीक्ष्य ससीरघुनन्दनः ॥ १०० ॥
 तत्रार्हत्प्रतिमां दृष्ट्वा रत्न पुष्पकृतार्चनाम् । धृणविस्मृतसंतापः पद्मो धृतिमुपागतः ॥ १०१ ॥
 इतस्तत्र तत्रार्चां वीक्ष्यमाणः कृतानतिः । किञ्चित्प्रशान्तदुःखोर्मिरवतस्थे रघूत्तमः ॥ १०२ ॥
 आरुमीयल्लगुस्रश्च गुंडो मात्रा समन्वितः । पितृभ्रातृविनाशेन शोकी लंकासुपाविशत् ॥ १०३ ॥

एवं संगान् सायसानान्विदित्वा नानादुःखैः प्रापणीयानुपायैः ।

विमर्षुक्तान्भूरिभिर्दुर्निवारिच्छां तेषु प्राणिनो मा कुरुष्वम् ॥ १०४ ॥

यद्यप्याशापूर्वकमनुभावात्संगं कर्तुं जायते प्राणभाजाम् ।

प्राप्य ज्ञानं साधुवर्गोपदेशाद्व्री नाशं सा रवेः शर्वरीव ॥ १०५ ॥

इत्यार्षे रविवेगान्चार्येप्रोक्ते पद्मपुराणे सीतावियोगदाहाभिधानं नाम पंचचत्वारिंशत्तमं पर्व ।

अथ पद्मचत्वारिंशत्तमं पर्व ।

तत्रासायुत्तमे तुंगे विमानशिखरे स्थितः । स्वैरं स्वैरं ब्रजन् रजे रावणादिविभानुवत् ॥ १ ॥
सीतायाः शोकतप्ताया म्लानं धीत्यास्य पंकजम् । रतिरागविमूढात्मा दध्यौ किमपि रावणः ॥ २ ॥
अन्तु दुर्दिनवक्रायाः सीतायाः कृपणं परम् । नानाप्रियशतान्यूचे पृष्ठतः पार्श्वतोऽग्रतः ॥ ३ ॥
मारस्यात्यन्तमृदुभिर्हृतोऽहं कुसुमेषुभिः । म्रिये यदि ततः साध्वी नरहत्या भवेत्तव ॥ ४ ॥
वक्त्रारविन्दमेतत्ते सक्रोपमपि सुन्दरि । राजते चारुभावानां सर्वथैव हि चारुता ॥ ५ ॥
प्रसीद देवि भृत्यास्ये सकृच्चक्षुर्विधीयताम् । त्वच्चक्षुःकान्तितोयेन स्नातस्यापैतु मे श्रमः ॥ ६ ॥
यदि हृष्टिप्रसादं मे न करोषि वरानने । एतेन पादपद्मेन सकृच्चाडय मस्तके ॥ ७ ॥
भवत्या रमणोद्याने किं न जातोऽस्म्यशोककः । सुलभा यस्य ते श्लाघ्या पादपद्मल्लाहतिः ॥ ८ ॥
कृशोदरि गवाक्षेण विमानशिखरस्थिता । दिशः पश्य प्रयातोऽसि वियदूर्ध्वं रवेरपि ॥ ९ ॥
कुलपर्वतसंयुक्तं समेरुं सह सागरम् । पश्य क्षोणीभिर्मां देवि शिल्पिनेव विनिर्मितम् ॥ १० ॥
एवमुक्त्वा सती सीता पराचीनव्यवस्थिता । अन्तरे व्रणमाधाय जगादरुचिताक्षरम् ॥ ११ ॥

अपसार्य ममांगानि मा स्पृशः पुरुषाधम । निद्याधरामिमां वाणीमीदृशीं भापसे कथम् ॥ १२ ॥
पापारमकमनापुष्यमस्वर्गमयशस्करम् । असदीहितमेतत्ते विरुद्धं भयकारि च ॥ १३ ॥
परदारान् समाकांक्षन् महादुःखमवाप्स्यसि । पश्चात्तापपरितांगो भस्मच्छन्नलोलोपमाम् ॥ १४ ॥
महता मोक्षपंकेन तवोपचितचतसः । मुधा धर्मोपदेशोऽयमन्धे नृत्यविलासवत् ॥ १५ ॥
इच्छामात्रादपि धुद्र वद्धा पापमनुत्तमम् । नरके वासमासाद्य कष्टं वर्त्तनमाप्स्यसि ॥ १६ ॥
रुधाधराभिधानीभिः परं वाणीभिरित्यपि । मदनाहतचित्तस्य प्रेमास्यं न निवर्त्तते ॥ १७ ॥
तत्र दूषणसंग्रामे निवृत्ते परमप्रियाः । शुक्लहस्ताद्या सोद्वेगाः वञ्चाम स्वाम्यदर्शनात् ॥ १८ ॥
चल्लरेकतुमहाखण्डं कुमारार्कसमप्रभम् । विमानं वीक्ष्य दाशस्यं मुदितास्तं डुडौकिरे ॥ १९ ॥
प्रदानैर्दिव्यवस्तूनां सम्मानैः श्लाघाभिः परैः । तामिदं भृत्यसंपन्निरग्राह्या जनकात्मजा ॥ २० ॥
शुक्तोतिसुगुधीः पानुं कः शिखाभाशुशुक्षणेः । को वा नागवधूमृक्षि स्पृशेद्रत्नशलाकिकम् २१
कृत्वा करपुटं मृक्षि दशांगुलिसमाहितम् । ननाम रावणः सीतां निन्दितो पितृणाप्रवत् ॥ २२ ॥
महेंद्रसदृशैस्तावद्विर्मवैः सचिर्विभृशम् । नानादिग्भ्यः समायार्तैरावृणो रक्षसां पतिः ॥ २३ ॥
जय वर्धस्व नन्देति शब्दैः श्रवणहारिभिः । उपगीतः परिप्राप्तो लंकामाखण्डलोपमः ॥ २४ ॥

अचिन्तयद्य रामस्त्री सोऽयं विद्याधराधिपः । यथाचरत्यमर्यादां तत्र किं शरणं भवेत् ॥ २५ ॥
 यावत्प्रामोमि नो वार्ता भर्तुः कुशलवर्तिनः । तावदाहारकार्यस्य प्रत्याख्यानमिदं मम ॥ २६ ॥
 उदीचीनं प्रतीचीनं तत्रास्ति परमोज्ज्वलम् । गीर्वाणरमणं ख्यातमुद्यानं स्वर्गसन्निभम् ॥ २७ ॥
 तत्र तरुतलच्छाये महापादपसंकुले । स्थापयित्वा रहः सीतां विवेश स्वनिकेतनम् ॥ २८ ॥
 तावद्दूषणपंचत्वादग्रतोऽस्य महाशुचम् । अष्टोदश सहस्राणि विप्रलेपुर्महास्वरम् ॥ २९ ॥
 भ्रातुश्चन्द्रनखा पादौ समृत्योन्मुक्तकंबुकम् । अभाग्या हा हतास्मीति विललापास्तदुर्दिनम् ३०
 रमणात्मजपंचत्वयिनिर्दग्धमानसाम् । विलपंतीमिमां भूरि जगादैवं सहोदरः ॥ ३१ ॥
 अलं वत्से वदित्वा ते प्रसिद्धं किं न विद्यते । जगत्प्राग्निहितं सर्वं प्रामोत्यत्र न संशयः ॥ ३२ ॥
 अन्यथा क महीचारा जनाः क्षुद्रकशक्तयः । कायमेवंविधो भर्ता भवत्याः व्योमगोचरः ॥ ३३ ॥
 मयेदमर्जितं सर्वं व्यक्तं न्यायागतं फलम् । इति ज्ञात्वा शुचं कर्तुं कस्य मर्येस्य युज्यते ॥ ३४ ॥
 नाकाले त्रियते कश्चिद्व्रज्जणापि समाहतः । मृत्युकालेऽमृतं जन्तोर्विपतां प्रतिपद्यते ॥ ३५ ॥
 येन व्यापादितो वत्से समरे खरदूषणः । अन्येषां बाहितेच्छानां मृत्युरेष भवाम्यहम् ॥ ३६ ॥
 स्वसारमेवमाश्वास्य दत्तादेशो जिनाचीने । दक्षमानमना वासभवनं रावणोऽविशेत् ॥ ३७ ॥

तत्रादरनिराकाशं तल्पविक्षिप्तविग्रहम् । सोन्मादकेशरिच्छायं निस्वसंतमिवोरगम् ॥ ३८ ॥

भर्तारं दुःखयुक्तेषु भूषणादरवर्जिता । महादरमुवाचैवमुपमृत्यु मयात्मजा ॥ ३९ ॥

किं नाथाकुलतां धर्तसे खरवूषणमृत्युना । न विषादोऽस्ति शूराणामापत्सु महतीष्वपि ॥ ४० ॥

पुरानेकत्र संग्रामे सुहृदास्ते क्षयं गताः । न च ते शोचिता जातु दूषणं किंतु शोचसि ॥ ४१ ॥

आसन्नमेहन्द्रसंग्रामे श्रीमालिप्रमुखाः नृपाः । बांधवास्ते क्षयं याताः शोचितास्ते न जानुचित् ४२

अभूतसर्वशोकस्त्वमासीदपि महापदि । शोकं किं वहसीदानीं जिज्ञासामिति भो चद ॥ ४३ ॥

ततः सहोदरः स्वीरं निश्चस्योवाच रावणः । तल्पं किंचित्परित्यज्य धारितो दारितोक्षरम् ॥ ४४ ॥

धृषु सुन्दरि सद्भायमेकं ते कथयाम्यहम् । स्वामिन्यसि ममाद्यनां सर्वदा कृतवांछिता ॥ ४५ ॥

यदि वांछसि जीवंतं मां ततो देवि नार्हसि । कोपं कर्तुं ननु प्राणा मूलं सर्वस्य वस्तुनः ॥ ४६ ॥

ततस्तयैवमित्युक्ते शपथं विनियम्यताम् । विलक्ष इव किंचित्स रावणः सममापत ॥ ४७ ॥

यदि सा वेधसः मृष्टिरसर्वादुःखवर्णना । सीता पतिं न मां वष्टि ततो मे नास्ति जीवितम् ४८

लावण्यं यौवनं रूपं माधुर्यं चारुचेष्टितम् । प्राप्यतां सुन्दरीमेकां कृतार्थत्वमुपागताम् ॥ ४९ ॥

ततो मन्दोदरी कष्टां ज्ञात्वा तस्य दशामिमाम् । विहसन्ती जगादैवं विस्फुरद्वन्तचन्द्रिका ॥ ५० ॥

इदं नाय महाश्रगे वरो यत्कुरुतेऽर्धनम् । अपुण्या साचला नूनं या त्वानार्थयते स्वयम् ॥ ५१ ॥
 अथवा निखिले लोके सर्वेका परमोदया । या त्वया मानकूटेन याच्यते परमापदा ॥ ५२ ॥
 केयूररत्नजटिलैर्ममः करिक्रोपमः । आलिंग्य बाहुभिः कस्माद्वलात्कामयेते न ताम् ॥ ५३ ॥
 सोऽयोचंदेवि विज्ञाप्यमस्यत्र शृणु कारणम् । प्रसभं येन गृह्णामि न तां सर्वोगसुन्दरीम् ॥ ५४ ॥
 आसीदनन्तवीर्यस्य मूले भगवतो मया । आत्तमेकं व्रतं साक्षादेवि निग्रंथसंसदि ॥ ५५ ॥
 तेन देयेन्द्रवंधेन व्याख्यातमिदमीदृशम् । यथा निवृत्तिरेकापि ददाति परमं फलम् ॥ ५६ ॥
 जंतूनां दुःखभूयिष्ठभयसंततिसारिणाम् । पायात्रिवृत्तिरल्पापि संसारोत्तारकारणम् ॥ ५७ ॥
 येषां विरतिरेकापि कुतश्चिन्नुपजायते । नरास्ते जर्जरीभूतकलशा इव निर्गुणाः ॥ ५८ ॥
 मनुष्याणां पशूनां च तेषां यत्किंचिदन्तरम् । येषां न विद्यते कश्चिद्विरागो मोक्षकारणम् ॥ ५९ ॥
 शक्त्यामुंचत पापानि गृहीतं सुकृतं धनम् । जात्यन्धा इव संसारे न भ्राम्यथ यतश्चिरम् ॥ ६० ॥
 एवं भगवतो यत्रक्रमलाग्निर्गतं वचः । मधु पीत्वा नराः केचिद्भगनाभ्यरतां गताः ॥ ६१ ॥
 सागारधर्मगपरे श्रिता विकलशक्तयः । कर्मानुभावतः सर्वे न भवन्ति समक्रियाः ॥ ६२ ॥
 एकेन साधुना तत्र प्रोक्तोऽहं सौम्यचेतसा । दशानन गृहार्णैकां निवृत्तिमिति शक्तितः ॥ ६३ ॥

धर्मरत्नोपमं द्वीपं प्राप्तः शून्यमनस्करः । कथं ब्रजसि विज्ञानी गुणसंग्रहकोविदः ॥ ६४ ॥
 इत्युक्तेन मया देवि प्रणम्य मुनिपुंगवम् । देवासुरमहर्षिणां प्रत्यक्षमिति भाषितम् ॥ ६५ ॥
 यावन्नेच्छति मां नारी परकीया मनस्वनी । प्रसभं सा मया तावन्नाभिगम्यपि दुःखिना ॥ ६६ ॥
 पृथगप्यभिमानेन गृहीतं दयिते व्रतम् । का मां किल समालोक्य साध्वी मानं करिष्यति ॥ ६७ ॥
 अतो न तां स्वयं देवि गृह्णामि सुमनोहराम् । सकृज्जल्पन्ति राजानः प्रत्यवायोऽन्यथा महान् ६८
 यावन्मुञ्चामि नो प्राणान् नावत्सीता प्रसाधयताम् । भस्मभावं गते गेहे कूपखानश्रमो वृथा ॥ ६९ ॥
 तवस्तं तादृशं ज्ञात्वा संजातकरुणोदया । यभाण रमणी नाथ स्वल्पमेतत्समीहितम् ॥ ७० ॥
 ततः किञ्चिन्मयुस्त्वादविलासव्यवर्तिनी । सा देवरमणोद्यानं जगाम कमलैक्षणा ॥ ७१ ॥
 तदाक्षां प्राप्य संपद्भिरष्टदशमहीजसाम् । दशाननवर्खीणां सहस्राण्यनुवब्रजुः ॥ ७२ ॥
 मन्दोदरी क्रमात्प्राप्य सीतामेव प्रमापत । समस्तनयविज्ञानकृतमण्डनमानसा ॥ ७३ ॥
 अपि सुन्दरि हर्षस्य स्याने कस्माद्विपीदसि । त्रैलोक्येऽपि हि सा धन्या पतिर्यस्या दशाननः ॥ ७४ ॥
 तर्षविधाधराधीशं पराजितपुराधिपम् । त्रैलोक्यसुन्दरं कस्मात्पतिं नेच्छसि रावणम् ॥ ७५ ॥

निःस्वःस्मागोचरः कोऽपि तस्यार्थे दुःखितासि किम् ।

सर्वलोकवरिष्ठस्य स्वस्य सौख्यं विधीयताम् ॥ ७६ ॥

आत्मार्थं कुर्वतः कर्म सुमहांसुखसाधनम् । दोषो न विद्यते कथित्सर्वं हि सुलकारणम् ॥ ७७ ॥
मयेति गर्दितं वाक्यं यदि नं प्रतिपद्यते । ततो यद्भवति तत्ते शत्रुभिः प्रतिपद्यताम् ॥ ७८ ॥
बलीयान् रावणः स्वामी प्रतिपक्षविवर्जितः । कामेन पीडितः कोऽयं गच्छेत्प्रार्थनमंजनात् ७९
यौ रामलक्ष्मणौ नाम तव कावपि सम्मतौ । तयोरपि हि संदेहः कुद्वे सति दशानने ॥ ८० ॥
प्रतिपद्यस्व तत् क्षिप्रं विद्याधरमहेश्वरम् । ऐश्वर्यं परमं प्राप्ता सौरीलीलां समाश्रय ॥ ८१ ॥
इत्युक्ता वाष्पसंभारगद्गदोद्गीर्णवणिंका । जगाद जानकी जातजललोचनधारिणी ॥ ८२ ॥
यनिते सर्वमेतत्ते विरुद्धं वचनं परम् । सती नामीदृशं धक्कात्कथं निर्गतुमर्हति ॥ ८३ ॥
इदमेव शरीरं मे छिन्द भिन्दाथवा हत । भर्तुः पुरुषमन्यं तु न करोमि मनस्यापि ॥ ८४ ॥
सनत्कुमाररूपोऽपि यदि वाखंडलोपमः । नरस्तथापि तं भर्तुरन्यं न रञ्जामि सत्यः ॥ ८५ ॥
युष्मान्ब्रवीमि संक्षेपादारान् सर्वा निहागतान् । यथा ब्रूत तथा नैतत्करोमि कुरुतेऽसितम् ॥ ८६ ॥
एतस्मिन्मन्त्रे प्राप्ताः स्वयमेव दशाननः । सीतां मदन्ततापार्तो गंगावेगीमिव द्विजः ॥ ८७ ॥
समीपीभूय चोवाच परं करुणया गिरा । किञ्चिद्विदुर्मितं कुचन्मृत्युचन्द्रं महादेव ॥ ८८ ॥

व्याचाननैः कृतोत्पातपतनैः क्रूरवानरैः । भीषिताप्यगमत्सीता शरणं न दशाननम् ॥ १०२ ॥
 तमः पिडासितस्तुगैर्वेतालैः कृतदुःकृतैः । भीषिताप्यगमत्सीता शरणं न दशाननम् ॥ १०३ ॥
 एवं नानाविधैरुग्रैरुपसर्गैः क्षणोभ्रतैः । भीषिताप्यगमत्सीता शरणं न दशाननम् ॥ १०४ ॥
 तावच्च समतीतायां विभवायां भयादिव । जिनैन्द्रवैश्वसूतस्तस्यौ शस्त्रभेदादिनिःस्वनः ॥ १०५ ॥
 उद्धादितकपाटानि द्वाराणि वरयेश्मनाम् । प्रभाते गतनिद्राणि लोचनानीव रेजिरे ॥ १०६ ॥
 संध्यायां रंजिता प्राची दिगत्यन्तमराजत । कुंकुमस्येव पङ्केन भानोरागच्छतः कृता ॥ १०७ ॥
 नैशं ध्वान्तं समुत्सार्य कृत्वेन्दुं विगतप्रभम् । उदयाय सहस्रांशुः पङ्कजानि न्यबोधयत् ॥ १०८ ॥
 ततो विमलतां प्राप्ते प्रभाते चलपक्षिणि । विभीषणादयः प्रापुर्दशास्यं म्रियमान्धवाः ॥ १०९ ॥
 खरदूषणशोकेन ते निर्वाक्यनताननाः । सवाप्यलोचनां भूमीं समासीना यथोचितम् ॥ ११० ॥
 तावत्पटान्तरस्थायां हृत्वाः शोकनिर्भरम् । सुधाव गोपितः शब्दं मनोभेदं विभीषणः ॥ १११ ॥
 जगाद व्याकुलः किञ्चिदपूर्वेयमिहांगना । का नाम करुणं रीतिं स्वामिनेव वियोजिता ॥ ११२ ॥
 शब्दोऽयं शोकसंभूतमंस्याः कथं समुल्वणम् । निवेदयति देहस्य दुःखसंभारवाहिनः ॥ ११३ ॥
 एवमुक्तं समाकर्ण्य सीता तारतरस्वनम् । खरोद सज्जनस्याग्रे नूनं शोकः प्रवर्द्धते ॥ ११४ ॥

जगौ च वाष्पपूर्णस्यात्सबलं निर्गताक्षरम् । इह को देव मे वन्द्यस्त्वं यत्पृच्छसि चत्सलः ॥ ११५ ॥
सुता जनकराजस्य स्वसा भामंडलस्य च । काकुस्थस्याहं पत्नी सीता दशरथस्तुषा ॥ ११६ ॥
यार्तान्वेयी गतो यावद्भर्ता मे भ्रातुराहवे । रंघ्रेऽहं तावदेतेन हृता कुत्सितचेतसा ॥ ११७ ॥
यावन्न मुंचति प्राणान् रामो विरहितो मया । आतरस्मै द्रुतं तावन्नीत्वा मामर्पयेदितः ॥ ११८ ॥
एवमुक्तं समाकर्ण्य नुद्धचेता विभीषणः । जगाद विनयं विभ्रद्भ्रातरं गुरुवत्सलः ॥ ११९ ॥
आशीधिपात्रिभूतेयं मोहाद्भूतः कुतस्तथा । परनारी समानीता सर्वथाभयदायिनी ॥ १२० ॥
बालमुद्धिरपि स्वामिन् विद्याप्यं श्रूयतां मम । दत्तो हि मम देवेन प्रसादो वचनं प्रति ॥ १२१ ॥
भवत्कीर्तिलताजालैर्जटिलं वलयं दिशाम् । मा घाक्षीदयशोदावं प्रसीद स्थितिकोविद ॥ १२२ ॥
परदाराभिलाषोऽयमयुक्तोऽतिभयंकरः । लज्जनीयो जुगुप्सश्च लोकद्वयविनाशकः ॥ १२३ ॥
धिकशब्दाः प्राप्यते योऽयं सज्जनेभ्यः समं ततः । सोऽयं विदारणे शक्तो हृदयस्य सुचेतसाम् ॥
जानन् सकलमर्यादां विद्याधरमहेधरः । ज्वलन्तमुल्बुकं कस्मात्करोति हृदये निजम् ॥ १२५ ॥
यो ना परकलत्राणि पापपुद्भिर्निषेवते । नरकं सविशत्येव लोहपिंडो यथाजलम् ॥ १२६ ॥
तच्छ्रुत्वा रावणोऽवोचत् किं तवूद्रव्यं महीतले । आतर्यस्यास्मि न स्वामी परकीयं कुतो मम ॥ १२७ ॥

इत्युक्तो विक्रयाः कर्तुं शरंभे भिन्नमानसः । लब्धान्तरथ मारीचो महानीतिरवोचत ॥ १२८ ॥
 जानन्नपि कथं सर्वं लोकवृत्तं दशानन । अकरोदीदृशं कर्म मोहस्येदं विचेष्टितम् ॥ १२९ ॥
 सर्वथा प्रातरुत्थाय पुरुषेण सुचेतसा । कुशलाकुशलं स्वस्य चिंतनीयं विवेकतः ॥ १३० ॥
 निरपेक्षं प्रवृत्तेऽस्मिन्वस्तुभवं महामतौ । सभायाः क्षोभनं कुर्वन्नुत्तस्थौ रक्षसां प्रभुः ॥ १३१ ॥
 त्रिजगन्मंडनाभिख्यमारुरोह च रावणः । महर्द्धिभिश्च सामंतैर्वाहारूढैः समावृतः ॥ १३२ ॥
 पुष्पकाशं समारोप्य सीतां शोकसमाकुलाम् । पुरः कृत्वा महाभूत्या प्रययौ नगरीदिशा ॥ १३३ ॥
 कुंतासितोमरच्छत्रज्वजादपिंपितपाणयः । अग्रतः पुरुषाः सश्रुः कृतसंभ्रमनिस्वनाः ॥ १३४ ॥
 चलितार्थचलग्रीवाः स्थूरीपृष्ठाः सहस्रशः । चंचत्बुराननधुणक्षितयश्चारुसादिनः ॥ १३५ ॥
 प्रचंडनिस्वनदंढाः कृतजीमूतगर्जिताः । प्रचेतुर्वेनृभिर्नुचा गंडशैलसमा गजाः ॥ १३६ ॥
 अट्टहासान्विभुसुंचंतः कृतनानाविचेष्टिताः । स्फोटयंत इवाकाशं प्रजग्मुर्मोनवाः पुरः ॥ १३७ ॥
 सहस्रसंख्यतूर्याणां ध्वनिना पूरयन् दिशः । लंकां दशाननो विक्षन् मणिकांचनतोरणाम् ॥ १३८ ॥
 संपन्दिरेवमाद्याभिर्द्वुतोऽप्यत्यन्तचारुभिः । सीता दशाननं मेने तृणादपि जघन्यकम् ॥ १३९ ॥
 अकस्मापं स्वभावेन वैदेहीमानसं नृपः । न शक्यं लोभमाने तु लेपमप्सु यथांबुजम् ॥ १४० ॥

समंतकुसुमं तावन्नानातरुलताकुलम् । प्रमदाख्यं वनं सीता नीता नन्दनसुन्दरम् ॥ १४१ ॥
 स्थितं फुल्लनगस्योर्ध्वं दृष्ट्वा यद् दृष्टिवन्धनम् । उन्मादो मनसस्तुगो देवानामपि जायते ॥ १४२ ॥
 गिरिः सप्तभिरुद्यानैर्विष्टितः स्वायत्तैः स च । रराज भद्रशालाद्यैः सूर्यावर्त इवोज्ज्वलः ॥ १४३ ॥
 एकदेशानहं तस्य विविधास्तुतसंकुलान् । नामतः संप्रवक्ष्यामि तव राजन् निबोध्यताम् ॥ १४४ ॥
 प्रकीर्णकं जनानन्दं सुखसेव्यं समुच्चयं । चारणप्रियसंज्ञं च निबोध प्रमदं तथा ॥ १४५ ॥
 प्रकीर्णकं महीपृष्ठे जनानन्दं ततः परम् । यत्रानियिद्धसंचारो जनः क्रीडति नागरः ॥ १४६ ॥
 तृतीयेऽले वने रम्ये मृदुपादपसंकुले । घनवृन्दप्रतीकांशे सरिद्धापीमनोहरे ॥ १४७ ॥
 दशव्यामायता वृक्षा रविमार्गोपगोधिनिः । केतकीयुथिकोपेतास्तां वृलीकृतसंगमाः ॥ १४८ ॥
 निरुपद्रवसंचारे तत्रोद्यानसमुच्चये । विलसन्ति विलासिन्यः कचिदेशे च सन्नराः ॥ १४९ ॥
 चारणप्रियमुद्यानं मनोज्ञं पापनाशनम् । स्वाध्यायनिरता यत्र श्रमणा व्योमचारिणः ॥ १५० ॥
 तस्योपरि समारुह्य ययुः पृष्ठमर्निदितम् । सुखारोहणंसोपानं दृश्यते प्रमदाभिधम् ॥ १५१ ॥
 स्नानक्रोडोचिता रम्या वाप्योऽस्मिन् पद्मशोभिता । प्रपाः सभाश्च विद्यन्ते रचितानेकभूमयः ॥
 नारांगमातुलिगाद्यैः फलैर्यत्र निरंतराः । तर्जूरैर्नालिकैश्च तालैरन्यैश्च वेष्टिताः ॥ १५३ ॥

तत्र च प्रमदोद्यने सर्वा एवागजातयः । कुसुमस्त्वक्कैश्लवा गीयन्ते मत्तपदपदैः ॥ १५४ ॥
 कुर्वन्तीव लतालीलां कोमलैः पल्लवैः करैः । घूर्णिता मन्दं चातेन फलपुष्पमनोहरा ॥ १५५ ॥
 सारंगदयिताभिश्च प्रलंबांबुदशोभिनः । समस्तर्तुकृतच्छायाः सेवन्ते घनपादपाः ॥ १५६ ॥
 विभूतिं तस्य तां वाप्यः सहस्रच्छदनाननाः । अलोकन्त इवानुसा असितोत्पललोचनैः ॥ १५७ ॥
 गहनान् कोकिलालापान् नृत्यन्तो मन्दवायुना । दीर्घिका विहसंतीव राजहंसकदम्बकैः ॥ १५८ ॥
 प्रमदोभिष्यमुद्यानं सर्वभोगोत्सवावहम् । अत्र किं बहुनोक्तं स्याद्भरं नन्दनादपि ॥ १५९ ॥
 अशोकमालिनी नाम पत्रपत्रचिराजिता । बापी कनकसोपाना विचित्राकारगोपुरा ॥ १६० ॥
 मनोहरैर्गृहैर्भाति गवाक्षद्युपशोभितैः । सल्लतालिंगितप्रान्तैर्निर्झरैश्च ससीकरैः ॥ १६१ ॥
 तत्राशोकतरुच्छत्रे स्थापिता शोकधारिणी । देशे शकालयाद्भ्रष्टा स्वयं श्रीरिव जानकी ॥ १६२ ॥
 तस्मिन् दशाननोक्ताभिः स्त्रीभिरंतरवर्जितम् । सीता प्रसाद्यते वस्त्रगंधालंकारपाणिभिः ॥ १६३ ॥
 दिव्यैः सनर्चनैर्गौतर्वाक्यैश्चामृतहारिभिः । अनुनेतुं न सा शक्या संपदा चासराभया ॥ १६४ ॥
 उपर्युपरि संरक्तो दूर्वा विधाधराधिपः । प्राहिणोद्विस्मरादारदावज्वालाकुलीकृतः ॥ १६५ ॥
 दूती सीतां व्रज ब्रूहि दशास्यमनुरक्तकम् । न सांप्रतमवज्ञातुं प्रसीदेत्यादिभाषते ॥ १६६ ॥

गताऽऽगता च ॥ तस्मै वदतीति वितेजसे । देव साहारमुत्सृज्य स्थिता त्वां वृणुते कथम् ॥ १६७ ॥
न जल्पति निषिष्णांसा नालं कायेन चेष्यते । न ददाति महाशोका दृष्टिमस्मासु ज्ञानकी ॥ १६८ ॥
अमृतादपि मुखादः पयःप्रभृतिभिः श्रितम् । सुगंधि वृणुते नान्नम् विचित्रं बहुवर्णकम् ॥ १६९ ॥
ततो मदनदीप्ताभिज्वालीढः समंततः । आर्त्तो विचिंतयत् भूरि भग्नोऽसौ व्यसनार्णवे ॥ १७० ॥
शोचत्यनुक्तदीर्घोष्णनिश्वासानिलसंततिः । शुष्यन्मुखः पुनः किञ्चिद्वायत्यविदिताक्षरम् ॥ १७१ ॥
स्मरप्रालेपनिर्देग्यं धुनाति मुखर्पकजम् । मुहुः किमपि संचित्य स्मरते क्षणनिश्चलः ॥ १७२ ॥
अनुबंधमहादाहात्स्मरतावपवानलम् । क्षिपत्यविरतं भूमौ कुट्टिमायां विवर्त्तकः ॥ १७३ ॥
उत्तिष्ठति पुनः शून्यः सेवते निजमासनम् । निःकायति पुनर्दृष्ट्वा जनं प्रतिनिवर्त्तते ॥ १७४ ॥
नागेन्द्र इव हस्तेन सर्वदिक्क्षुल्लगाग्निना । आस्तालयति निःशंकः कुट्टिमं कंयमानयन् ॥ १७५ ॥
स्मरन् सीतां मनोयातामात्मानं शीरुषं विधिम् । निरेष्यमुपालब्धं सास्त्रनेत्रः प्रवर्त्तते ॥ १७६ ॥
किञ्चिदाहयते दत्तदुंकारधार्तिकर्जनः । तूष्णीमास्ते पुनः किं किमपि शून्यं ग्रभापते ॥ १७७ ॥
सीता सीतेति कृत्वास्थमुत्तानं भापते मुहुः । तिष्ठत्यवाहृष्टुखं भूयो नखेन बिलिखन्महीम् ॥ १७८ ॥
करेण हृदयं मार्ष्टि बाहुमूर्दानमीस्यते । पुनर्मुंचति हुंकारं तल्पं मुंचति सेवते ॥ १७९ ॥

दधाति हृदये पद्मं पुनर्दूरं निरस्यति । युहुः यतति शृंगारं गगनाङ्गणमीक्ष्यते ॥ १८० ॥
 हस्तं हस्तेन संस्पृश्य हंति पादेन भेदनीम् । निश्वासदहनश्याममाकृष्णाधरमीक्ष्यते ॥ १८१ ॥
 धत्ते कहकहस्वानं केशाद्वर्त्तयति क्षणम् । कोपेन दुस्सहं दृष्टिं कश्चिदेव विमुञ्चति ॥ १८२ ॥
 जूंभोत्तानीकृतोरस्को बाष्पाच्छादितलोचनः । बाहुतोरणमुद्यम्य भिनत्ति स्फुटदंशुलिः ॥ १८३ ॥
 अंशकान्तेन हृदयं बीजयत्याहितक्षणम् । कुसुमैः कुल्ले रूपं पुनर्नाशयति ह्रुतम् ॥ १८४ ॥
 चित्रयत्यादरी सीतां द्रवयत्यश्रुभिः पुनः । दीनः क्षिपति हाकारान् न न मामेति जल्पति ॥ १८५ ॥
 एवमाद्याः क्रियाः क्षिप्त्वा मदनग्रहपीडितः । करोति करुणालापं चित्रं हि स्मरचेष्टितम् ॥ १८६ ॥
 तस्य स्मरारिपिना दीप्तं हृदयेन समं वपुः । अनुबंधमहाधूमं ज्वलत्याशाकृतैर्धनम् ॥ १८७ ॥
 अचिन्तयच्च हा फटं कामवस्थामहं गतः । येनेदमपि शक्नोमि न वोढुं स्वशरीरकम् ॥ १८८ ॥
 दुर्गसागरमध्यस्था घृहद्विधाधरा मया । जिताः सहस्रशो युद्धे किमिदं वर्ततेऽधुना ॥ १८९ ॥
 सर्वत्र जगति ख्यातलोकपालपरिच्छदः । वंदिग्रहमुपानीतो महेन्द्रोऽपि पुरा मया ॥ १९० ॥
 अनेकयुद्धनिर्भयनराधिपकदम्बकम् । सोऽहं संप्रति मोहेन भस्मीकुलुं प्रवर्तितः ॥ १९१ ॥
 चिंतयन्निदमन्यच्च कामाचार्यवशंगतः । आस्तां तावदसौ राजभिदमन्यद्विवुष्यताम् ॥ १९२ ॥

आकुलो मंत्रिभिः साकं महामंत्रविशारदः । विभीषणः समारेवे निरूपयितुमीदृशम् ॥ १९३ ॥
 स हि रावणराष्ट्रस्य धुरं धत्ते गतश्रमः । समस्तशास्त्रबोधोद्यौतनिर्मलमानसः ॥ १९४ ॥
 रावणस्य हि तमुद्यो न हितो विद्यते परः । तस्य सर्वोपयोगेन चिन्तनीये स वर्तते ॥ १९५ ॥
 उवाचासावहो बृद्धा राज्ञनीत्ये व्यस्थिते । उपाक्षपत कर्तव्यमस्माकमधुनोचितम् ॥ १९६ ॥
 विभीषणोदितं श्रुत्वा संभिक्षमतिरभ्यधात् । अतः परं वदामः किं गतं कार्यमकार्यताम् ॥ १९७ ॥
 स्वामिनो दशवक्त्रस्य सहसा देवयोगतः । दक्षिणः पतितो बाहुः खरदूषणसंहकः ॥ १९८ ॥
 विराधितोऽपरः कोऽपि कारणं यो न कस्यचित् । सोऽयं गोमायुतो भुक्त्वा केसरित्वं समाश्रितः ॥
 भव्यतां पश्यतामुप्य साधुकर्मोदयादिमाम् । लक्ष्मणस्याहवे यातो बन्धुतां यत्सुचेष्टितः ॥ २०० ॥
 एतेऽपि बलिनः सर्वे मानिनः कपिकेतवः । भवन्त्याक्रान्तितो यश्या निर्भृत्यास्तु न जातुचित् ॥
 अभीषामन्य आकारो मानसं त्वन्यथा स्थितम् । भुजंगानामिवात्यन्तमन्तरे दाहणं विषम् २०२
 नेता वानरमालीनामनंगसुमापतिः । न्यक्षेण भजते पदं सुग्रीवस्य मरुत्सुतः ॥ २०३ ॥
 ततः पंचमुखोऽञ्जोच्चिद्यायानादरस्मितम् । खरदूषणवृत्तेन गणितेनेह को गुणः ॥ २०४ ॥
 घृतान्तेनामुना कस्य संश्राप्तोऽकीर्तिरेव च । भवत्येव हि शूराणामीदृशी समरे गतिः ॥ २०५ ॥

वातेनापहनुते सिन्धोः कणिकान्यूनता भवेत् । रावणस्य बलं स्फीतं किं द्रुणसमीहया ॥ २०६ ॥
 व्रीडां व्रजति मे चेत्तः कुर्वतः संग्रधारणम् । क्वायं दशाननः स्वामी क्वान्ये केऽपि वनौकसः २०७
 सूर्येहासधरेणापि क्रियते लक्ष्मणेन क्रिम् । विराधितः क नामैव यस्येच्छामनुवर्तते ॥ २०८ ॥
 मृगेन्द्राधिष्ठितात्मानमपि काननसंग्रतम् । दन्दहते न किं दावो गिरि परमदुःसहम् ॥ २०९ ॥
 सहस्रमतिनामाथ सचिबोऽनंतरं जगौ । सूचयन् विरसं वाक्यं पूर्वं मस्तककंपनात् ॥ २१० ॥
 मानोद्धतैरिर्मर्वाक्यैरर्थहीनैः किमिरतैः । मंत्रणीयं हि संबद्धं स्वामिने हितमिच्छता ॥ २११ ॥
 स्वल्प इत्यनया पुद्गला कार्यावज्ञा न वैरिणि । कालं प्राप्य कर्णोवह्नेर्देहेत् सकलविष्टपम् ॥ २१२ ॥
 अमघ्नीवो महासैन्यः ख्यातः सर्वत्र विष्टपे । स्वल्पेनापि तृष्टेन निहतो रणमूर्धनि ॥ २१३ ॥
 तस्मात्क्षेपधिनिर्मुक्तमियं परमदुर्गमा । नगरी क्रियतां लंका मतिसंदोहशालिभिः ॥ २१४ ॥
 सुधोराणि प्रसार्यतां संग्राण्येतानि सर्वतः । तुंगग्राकारकूटेषु दृश्यतां च कृताकृतम् ॥ २१५ ॥
 सन्मानैर्वहुभिः शश्वत्सेव्यो जनपदोऽखिलः । स्वजनाच्यतिरेकेण दृश्यतां प्रियवादिभिः ॥ २१६ ॥
 सर्वोपायविधानेन रक्षतां प्रियकारिभिः । राजा दशाननो येन सुखतां प्रतिपद्यते ॥ २१७ ॥
 प्रसाद्यतां सुविज्ञानैर्मैथिली परमैः प्रियैः । मधुरैर्वचनैर्दानैः क्षौराद्विवधूरिव ॥ २१८ ॥

मुग्रीवं कैङ्कुनगरमन्यांश्च भटपुंगवान् । चहिस्थापयतोद्युक्तान्नगर्या रक्षकारिणः ॥ २१९ ॥
 एवंकृते न ते भेदं जानन्ति बहिराहिताः । कार्ये नियोगदानाच्च जानन्ति स्वामिनं प्रियम् ॥ २२० ॥
 एवं दुर्गतेरे जाते कार्ये सर्वत्र सर्वतः । को जानाति हतां सीतां स्थितामत्रापरश्र वा ॥ २२१ ॥
 राहितधानया रामो ध्रुवं प्राणान् विमोक्षयति । यस्येयमीदृशी कान्ता वर्तते विरहे प्रिया ॥ २२२ ॥
 रामे च पंचतां प्राप्ते शोकविरुक्त्वमानसः । एकाकी क्षुद्रयुक्तो वा सौमित्रिः किं करिष्यति ॥ २२३ ॥
 अथवा रामशोकेन मरणं तस्य निश्चितम् । दीपप्रकाशयोर्येद्वदनयोः संगतं परम् ॥ २२४ ॥
 अपराधाब्धिमग्नः सन् यास्यति क विराधितः । सुग्रीवस्यापि वाश्वंतं श्रयते लोकतः परम् ॥ २२५ ॥
 मायां मुग्रीवसंदेहकारिणीं यथ नाशयेत् । दशवक्रेश्वरादस्य कोसौ लोके भविष्यति ॥ २२६ ॥
 तस्माच्चद्रुर्गसंसिद्धौ सनाथं भजतेतराम् । योगश्चायं विभोर्वाहं परिणामे शुभावहः ॥ २२७ ॥
 प्रकारेणामुना शत्रून्नेतानन्यांश्च ज्ञेयति । दशाननस्ततो यत्र क्रियतामत्र वस्तुनि ॥ २२८ ॥
 एवं विमृश्य विद्वांसः प्रमोदान्वितमानसाः । यथास्वं निलयं जग्मुः कर्तव्यकृतनिश्चयाः ॥ २२९ ॥
 विभीषणेन यंत्राद्यैः शालो दुर्गतेरीकृतः । विद्याभिश्च विचित्राभिलंका गह्वरतारका ॥ २३० ॥
 कृत्यं किंचिद्विशदमनसामाप्तवाक्यानेपक्षम् । नासैरुक्तं फलति पुरुषस्योपितं पौरुषेण ॥

दैवोपेतं पुरुषकरणं कारणं नेष्टसंगे । तस्मान्ब्रह्मव्याः कुरुत यत्नं सर्वहेतुप्रसादे ॥२३१॥
राजन्कर्मण्युदयसमयं सेव्यमाने जनानाम् । नानाकारे कुशलवचनं नो विद्यत्येव चेत्तः ॥

युक्तां तस्मात्स्थितिमनुनयन् कर्म कुर्यात्प्रद्यस्तम् ।

भूयो येन प्रतपति रविः शोकरूपो न फटः ॥ २३२ ॥

इत्यार्षे रविरेणाचार्यप्रोक्ते पद्मपुराणे मायामकराभिधानं नाम पद्मचत्वारिंशत्तमं पर्व ।

अथ सप्तचत्वारिंशत्तमं पर्व ।

किंकिधेशस्ततो भ्राम्यन् कान्ताविरहदुःखतः । तं प्रदेशमनुप्राप्तो निवृत्तं यत्र संयुगम् ॥ १ ॥
तत्राद्राक्षीद्रयान् भग्यान् गजांश्च गतजीवितान् । सामंतानश्चसंयुक्ताञ्चिभिक्षच्छिवविग्रहान् ॥२॥
दक्षमानानृपान्कांश्चित्कांश्चिन्धिसितांस्तथा । क्रियमाणानुमरणाक्रान्ताभिपरान् भटान् ॥ ३ ॥
विच्छिन्नार्थभुजान्कांश्चित्कांश्चिदधोर्खर्जितान् । निमृतांश्चयान्कांश्चित्कांश्चिदलितमस्तकान् ४
गोमायुमायुतान्कांश्चित् खगैः कांश्चिन्धियेचितान् । रुदितान् परिवर्गेण कांश्चिच्छादितविग्रहान् ॥५॥

किमेतदितिप्रष्टश्च तस्मै कश्चिदवेदयत् । सीताया हरणं ध्वस्तौ जटाधुखरदूषणौ ॥ ६ ॥
 ततोऽभयद्रुशं दुःखी खरदूषणमृत्युतः । किञ्चिदधिपतिश्चित्तामेतामगमदाकुलः ॥ ७ ॥
 कष्टं चितितमेतन्मे किलास्मै बलशालिने । निवेद्य दायिताशोकं मोक्षामीति महाशया ॥ ८ ॥
 विधानदंतिना सोऽपि कथमाशामहादुमः । भग्नो मम विपुण्यस्य कथं शान्तिर्भविष्यति ॥ ९ ॥
 किमंजनासुतं गत्वा सादरं संश्रयाम्यहम् । मन्त्रपधारिणो येन मरणं स करिष्यति ॥ १० ॥
 उद्योगेन विमुक्तानां जनानां सुखिता कुतः । तस्माद्दुःखविनाशाय श्रयाम्युद्योगमुत्तमम् ॥ ११ ॥
 अथयानेकशो दृष्टोऽनादरो स करिष्यति । नवोऽनुरागबंधो हि चन्द्रो लोकस्य नान्यदा ॥ १२ ॥
 तस्मान्महाबलं दीप्तं महाविद्याविशारदम् । रावणं शरणं यामि स मे शान्तिं करिष्यति ॥ १३ ॥
 अज्ञानानो विशेषं वा क्रोधबोधितमानसः । दशाननः कदाचिन्नौ हंतुं वाञ्छेदुभावपि ॥ १४ ॥
 मंत्रद्रोपमसत्कारं दानं पुण्यं स्वप्नरताम् । दुःशीलत्वं मनोदाहं दुर्मित्रेभ्यो न चेदयेत् ॥ १५ ॥
 तस्माद्येनैव संग्रामे निहितः खरदूषणः । तमेव शरणं यामि स मे शान्तिं करिष्यति ॥ १६ ॥
 तुल्यव्यसनताहेतोः कालो यमुपसर्पति । सद्भावं हि प्रपद्यन्ते तुल्यावांछा जना भुवि ॥ १७ ॥
 एवं विमृश्य संजातचारुबुद्धिः समं ततः । प्रजिघायादराद्दूतं ग्रियं कर्तुं विराधितम् ॥ १८ ॥

सुग्रीवागमने तेन क्षापितेऽभूद्विराधितः । सविस्मयः सतोपथः चकार च मनस्यदः ॥ १९ ॥
 चित्रं सुग्रीवराजो मां संसेव्यः सन्निवेवते । अथवाश्रयसामर्थ्यत्पुंसां किं नोपजायते ॥ २० ॥
 ततो दुन्दुभिनिर्घोषं समाकर्ण्य घनोपमम् । पातालनगरं जातं भयाकुलमहाजनम् ॥ २१ ॥
 ततो लक्ष्मीधरोऽपृच्छदं नुराधां गसेभयम् । चद तूर्यनिनादोऽयं श्रूयते कस्य संहृतः ॥ २२ ॥
 सोऽञ्जोचच्छ्रुयतां देव महाबलसमन्वितः । नाथोऽयं कपिकेतूनां प्राप्तस्त्वां प्रेमतत्परः ॥ २३ ॥
 भ्रातारौ बालिसुग्रीवौ किष्किंधानगराधिपौ । विग्मांशुरजसः पुत्रौ प्रख्यातावयनाविर्मौ ॥ २४ ॥
 बालीति योऽत्र विख्यातः क्षीलशौर्यादिभिर्गुणैः । अभिमानमहाशैलोनानंसीदृशवक्रकम् ॥ २५ ॥
 परं प्राप्य प्रबोधं न कृत्वा सुग्रीवसाञ्छ्रियम् । तपोवनमुपाविक्षत्सर्वग्रन्थविवर्जितम् ॥ २६ ॥
 सुग्रीवोऽप्यभिसक्तत्मा सुतारायां श्रियाम्बितः । राज्ये निःकण्टके रेमे शर्चयुक्तो यथाहरिः ॥ २७ ॥
 सुतोऽयस्यांगदाभिरूप्यः गुणरत्नविभूषितः । किष्किंधाविषये यस्य संकथान्यविवर्जिताः ॥ २८ ॥
 तयोरिर्यं कथा यावद्वर्त्ततेऽनन्यचेतसोः । तावत्संप्राप्तः सुग्रीवः श्रीमत्पार्थिवकेतनम् ॥ २९ ॥
 ज्ञातधानुमतिं प्राप्य विवेशे कृतमंगलः । राजाधिकृतलोकेन परमं दक्षितादरः ॥ ३० ॥
 लक्ष्मीधरकुमाराद्यास्तं राजन् प्राप्तविस्मयाः । परिपस्वजिरे कान्त्या विकसद्वदंनान्भुजाः ॥ ३१ ॥

उपविष्टाश्च विधिना जांचूनदमहीतले । योग्यं संभाषणं चकुरमृतोपमया गिरा ॥ ३२ ॥
 निवेदितं ततो वृद्धिरिति पद्ममहीक्षिते । देव किंक्वधनगरे सुग्रीवारुयोऽयमीश्वरः ॥ ३३ ॥
 प्रभुर्महाचलो भोगी गुणवानतिसत्प्रियः । केनापि दुष्टमायेन खगेनानर्थमाहतः ॥ ३४ ॥
 एतस्याकृतिमाश्रित्य राज्यभोगं पुरं चलम् । सुतारां च गृहीतुं तां कोऽपि बांछति दुर्मतिः ॥ ३५ ॥
 एतस्य वचनस्यान्ते रामस्वत्संमुखोऽभवत् । अचितयच्च मत्तोऽपि दुःखितो नाम विद्यते ॥ ३६ ॥
 मयायं सदृशो मन्ये यदि वाधरतां भजेत् । येनास्य दृश्यमानैकप्रतिपक्षेण बांधवम् ॥ ३७ ॥
 अर्थोऽयं दुस्त्रोऽत्यन्तं कथमेतद्भविष्यति । हानिरेवंविधस्यैषा मद्विधः किं करिष्यति ॥ ३८ ॥
 मुमित्रातनयोऽपृच्छत्कृत्स्नं दुःखस्य कारणम् । सुग्रीवस्य मनस्तुल्यं धीरं जांचूनदश्रुतिम् ॥ ३९ ॥
 ततोऽसौ मंत्रिणां मुख्यो जगाद विनयान्वितः । असत्सुग्रीवरूपस्य सत्सुग्रीवस्य चांतरम् ॥ ४० ॥
 राजन् सुदारुणानंगलतापाशवशीकृतः । रूपं रूपवशः कोऽपि समं कृत्वास्व मायया ॥ ४१ ॥
 अज्ञातो मंत्रिर्वर्गस्य सर्वस्थात्मजनस्य च । सुग्रीवान्तः पुरं तुष्टः प्राविशत्पापचेतनः ॥ ४२ ॥
 प्रविशंतं च तं दृष्ट्वा सुताराहा परा सती । महादेवी जगादास्यसमुद्दिग्ना निजं जनम् ॥ ४३ ॥
 दुष्टविधाघरः कोऽपि सुग्रीवाकृतिरेपकः । आयाति पापापूर्णात्मा चारुलक्ष्मणवर्जितः ॥ ४४ ॥

अभ्युत्थानादिकामस्य क्रियां माकार्ष्ट पूर्ववत् । केनापि वरणीयोऽयमभ्युपायेन दुर्णयः ॥ ४५ ॥
 अथांशकविमुक्तात्मा गंभीरो लीलायान्वितः । गत्वा सुग्रीवचञ्च्रेजं सौमित्रं स वरासनम् ॥ ४६ ॥
 एतस्मिन्नन्तरे प्राप चालिराजासुजः क्रमात् । अद्राक्षीच्च जनं दीनमप्राक्षीच्च समाकुलः ॥ ४७ ॥
 कस्मादयं जनोऽस्माकं म्लानवयत्रक्षणे भृशम् । विपादं वहते स्थाने स्थाने कृतसमागमः ॥ ४८ ॥
 किमंगदो गतो मेहं वन्दनार्थी चिरायति । किं वा प्रमादते देवी कस्याप्युपगता रूपम् ॥ ४९ ॥
 जन्ममृत्युजरात्युग्रनानासंसारदुःखतः । विभ्यद्विषणः किं स्यात्तपोवनमुपागतः ॥ ५० ॥
 चित्तयश्नित्यतिक्रम्य द्वाराणि गणितेजसा । भासमानानि सर्वोणि संयुक्तानि सुतेरणैः ॥ ५१ ॥
 गीतजल्पितमुक्तानि सुप्तानीव समं ततः । शंकितद्वारपालानि प्रयातनन्यतामिव ॥ ५२ ॥
 प्रासादप्रवरोत्संगे विक्षिपन् दृष्टिमायताम् । अपश्यत्स्त्रीजनांतस्थमात्माभं दुष्टखेवरम् ॥ ५३ ॥
 दिव्यहारांवरं दृष्ट्वा तं शोभां दधतं पुरः । चित्रावतंसकं कान्तया विकसद्ददनाम्बुजम् ॥ ५४ ॥
 क्रुद्धोजर्जस्तुग्रीवः प्राट्पेण्यवनोपमम् । दिङ्मुखेषु क्षिपन् भासमक्ष्णोः संध्याधनारुणम् ॥ ५५ ॥
 ततः सुग्रीवतुल्योऽपि कुर्वन् परुषगर्जितम् । उत्तस्यौ कोपरक्तास्यः करीव मदविह्वलः ॥ ५६ ॥
 संदष्टौ महासत्त्वौ दृष्ट्वा तौ योद्धुमुद्यतौ । सास्त्रा निरुधुः क्षिप्रं श्रीचंद्राद्याः सुमंत्रिणः ॥ ५७ ॥

सुतारैरिति ततोऽथोचत् दुष्टोऽयं कोऽपि खेचरः । तुल्यः सर्वेण देहेन बलेन वचसा रुचा ॥ ५८ ॥
 पर्युर्मम न तुल्यस्तु लक्षणैर्मनकादपि । प्रासादशंखकुम्भाद्यश्चिरसंस्थितलक्षितैः ॥ ५९ ॥
 भर्तुर्मे भूषितांगस्य महापुरुषलक्षणैः । कस्यापि चाद्यमस्यास्य वाजिबालयतुल्यता ॥ ६० ॥
 श्रुत्वापीदं सुतारोक्तं सादृश्यदृढवित्तकैः । मंत्रिभिस्तदवज्ञातं निस्त्वांक्तं घनिभिर्यथा ॥ ६१ ॥
 एकीभूय च तैः सर्वैर्मंत्रिर्मर्मतिशालिभिः । गीदतं संप्रधार्यदं संदेहहृत्मानसैः ॥ ६२ ॥
 मधयस्यातिवृद्धस्य वेदयाव्यसनस्य शिशोः । प्रमदानां च वाक्यानि जातु कार्याणि नो बुधैः ६३
 अत्यन्तदुर्लभा लोके गोत्रशुद्धिस्तथा विना । निन्तातपरमेणापि न राज्येन प्रयोजनम् ॥ ६४ ॥
 संप्राप्य निर्मलं गोत्रं भव्यं शीलादिभूषितैः । तस्मादन्तःपुरं यत्नादिदं रक्ष्यं सुनिर्मलम् ॥ ६५ ॥
 अकीर्तिरिति निंदयमस्य नोत्पद्यते यथा । कुरुध्वमतिघटनेन विभिद्याखिलमेतयोः ॥ ६६ ॥
 अंगः कृत्रिमसुग्रीवं पितृभ्रान्त्या समाश्रितः । अंगदः सत्यसुग्रीवं मातृवाक्यानुरोधतः ॥ ६७ ॥
 संदिहान्ता निजे नाथे वयमप्यतिसाम्भृतः । सुतारावचनादेनं पुरस्कृत्य व्यवस्थिताः ॥ ६८ ॥
 अक्षोहिण्यन्ततः सप्त प्रभुमेकमुपाश्रिताः । इतरं चापि तावंत्यः संशयस्य वशंगताः ॥ ६९ ॥
 पुरस्य दक्षिणे भागे सुग्रीवः कृत्रिमः कृतः । उत्तरे तस्य सुग्रीवः स्थापितथं यथाविधिं ॥ ७० ॥

अकरोधन्द्ररश्मिभ्य प्रतिज्ञामिति संशये । बालिपुत्रो ज्ञतः कुर्वन् सर्वतः प्रतिपालनम् ॥ ७१ ॥
 सुतारामधनद्वारं यो ब्रजेत्काश्चिदस्य सः । प्रौढेन्दीवरशोभस्य वध्यः खड्गस्य मे ध्रुवम् ॥ ७२ ॥
 ततः कपिध्वजावेवं स्थापितो तावुभावपि । अपश्यंतौ सुतारास्यं निमग्नौ व्यसनार्णवे ॥ ७३ ॥
 ततोऽयं सत्यसुग्रीवो दधिताविरहाकुलः । बहुशः शोकहानार्थमगच्छत् खरदूषणम् ॥ ७४ ॥
 पुनश्च मारुतेः पार्श्वमव्रवीच्च पुनः पुनः । परित्रायस्व दुःखात् प्रसादं कुरु वाधिव ॥ ७५ ॥
 मदीयं रूपमासाद्य मायया कोऽपि पापधीः । कुरुते मे परां वार्धां स गत्वा मार्यतां हृतं ॥ ७६ ॥
 सुग्रीवस्य वचः श्रुत्वा तदवस्थस्य शोकितः । अजनातनयः क्रोधाद्बालवामिसमोऽभवत् ॥ ७७ ॥
 विमानं परमच्छायमप्रतीयातसंज्ञितम् । नानालंकारभूषिष्ठं त्रिदशावाससंन्निभम् ॥ ७८ ॥
 उत्साहं परमं विभ्रदारुह्य सचिर्वैवृतः । किष्किधनगरं प्राप स्वर्गं सुकृतमागिव ॥ ७९ ॥
 श्रुत्वा प्राप्तं हनूमंतमसक्तो विगतज्वरः । आरुह्य द्विरदं प्रीतः सुग्रीव इव निर्ययौ ॥ ८० ॥
 तं कपिध्वजमालोक्य परं सादृश्यमागतम् । विस्मितो वायुपुत्रोऽपि पतितः संशयार्णवे ॥ ८१ ॥
 अचिन्तयच्च सुव्यक्तं सुग्रीवौ द्वाविमौ कथम् । एतयोः कतरं हन्मि यदिदेशो न लभ्यते ॥ ८२ ॥
 अविदित्वानयोर्भेदमुभययोर्वानरेन्द्रयोः कदाचिद्विद्विपमहं सुग्रीवं सुहृदांवरम् ॥ ८३ ॥

द्रुहर्तुं मंत्रिभिः सार्धं विमृश्य च यथाविधि । उदासीनतयां देव मारुतिः स्वपुरं गतः ॥ ८४ ॥
 निवृत्ते मरुतः पुत्रे सुग्रीवोऽभवदाकुलः । असौ च सदृशोऽमुष्य तथैवातिष्ठदाशया ॥ ८५ ॥
 मायासहस्रसंपन्नो महावीर्यो महोदयः । उल्कायुधोऽपि संदेहं प्राप कष्टमिदं परम् ॥ ८६ ॥
 निमग्नं संशयोऽमोघौ व्यसनग्राहसंकटे । न जानाम्यधुना देव क इमं तारयिष्यति ॥ ८७ ॥
 कान्तावियोगदानेन प्रदीप्तं कपिकेतनम् । कृतज्ञं भज सुग्रीवं प्रसीद रघुनन्दन ॥ ८८ ॥
 अयं शरणमायातो भवन्तं शृणु वरसलम् । भवद्विधशरीरं हि परदुःखस्य नाशनम् ॥ ८९ ॥
 तवस्तद्वचनं श्रुत्वा विस्मयन्याप्तमानसाः । ज्ञाताः पद्यादयः सर्वे धिगहोदीतिभाषिणः ॥ ९० ॥
 अचिन्तयन् पद्मोत्तः सखायं मम दूःखतः । जातोऽपरः समानेषु प्रायः प्रेमोपजायते ॥ ९१ ॥
 एष प्रत्युपकारं मे यदि कर्तुं न शक्यति । निर्ग्रथश्रमणो भूत्वा साधयिष्यामि निर्हेतिम् ॥ ९२ ॥
 एवं ध्यात्वानुरोधैः समं नारीविलक्षकम् । कपिमूर्तीर्द्रमाहूय पद्मनाभोऽभ्यभाषतं ॥ ९३ ॥
 सत्सुग्रीवो भवान्यो वा सर्वथा त्वं मयेप्सितः । विजित्य भवतस्तुल्यं पदं यच्छामि ते निजम् ॥
 तथाविधं पुरा राज्यं योगं सुतारया । सेवस्व द्युदितोऽत्यन्तभग्ननिःशेषकंटकम् ॥ ९५ ॥
 यदि मे निश्चयोपेतः प्राणेभ्योऽपि गरीयसीम् । सीतां तां गुणसंपूर्णां भद्रोपलभसे प्रियाम् ॥ ९६ ॥

कपिकेतुरुवाचेदं यदि तां तव न प्रियाम् । सप्ताहोऽध्यन्तरे वेद्वि विशामि ज्वलनं तदा ॥ ९७ ॥
 अग्नीभिरधरैः पद्मः परं प्रह्लादमाश्रितः । अशोकशिमसदृशदधानः कुमुदोपमम् ॥ ९८ ॥
 प्रवाहेणामृतस्येव प्लावितो विकचाननः । रोमांचनिर्भरं देहं बभार च समंततः ॥ ९९ ॥
 अन्योन्यस्य वयं द्रोहराहेतावेति चादरात् । समयं चक्रतुर्जनं तस्मिंश्च जिनालये ॥ १०० ॥
 ततो रथवरारूढौ महामासामन्तसेवितौ । किर्दिकधनगरं तेन प्रयातौ रामलक्ष्मणौ ॥ १०१ ॥
 समीपीभूय दूतश्च प्रहितः कपिमौलिना । निर्भत्सितश्च कूटेन सुग्रीवेणागतः पुनः ॥ १०२ ॥
 ततश्चालीकसुग्रीवः संनह्य स्यन्दनस्थितः । युद्धाय निर्ययौ क्रुद्धः पृथुसैन्यसमावृतः ॥ १०३ ॥
 अथ कूटभटाटोपः संकटध्ण्डनिश्चिनः । संप्रहारो महानासीदग्रसंलग्नसेनयोः ॥ १०४ ॥
 सुग्रीवमेव सुग्रीवो जगामोद्ग्रीवमुग्रदः । विद्यायाः करणासक्तो ददं योद्धुं समुद्यतः ॥ १०५ ॥
 संप्रहारो महान् जातस्तयोश्चक्रेपुसायकैः । अंधकारीकृताकाशधिरमप्राप्तयोः श्रमम् ॥ १०६ ॥
 अथ सुग्रीवमाहत्य गदयालीकवानरी । विज्ञाय मृत इत्येवं त्रुष्टः पुरमुपाविशत् ॥ १०७ ॥
 निश्चेष्टचिप्रहृथायं सत्यशाखामुगध्वजः । निजं शिविरमानीतः परिवारं सुहृज्जनैः ॥ १०८ ॥
 अत्रवीछन्धसंज्ञश्च नाथ हस्तमुपागतः । जीवन्नेव कथं चौरः पुरं मम पुनर्गतः ॥ १०९ ॥

नूनं न भवितव्यं मे दुःखस्यान्ते न राघव । भवन्तमपि संप्राप्य किंतु कष्टमतः परम् ॥ ११० ॥
ततः पद्मग्रमोऽधोऽध्वतोऽयुध्यमानयोः । विशेषो न मया ज्ञातो न हतस्तेन ते समः ॥ १११ ॥
अज्ञानदोषतो नाशं मानैपीत्स्वैव जालुचित् । सुहृदं जैनवाक्येन जनितं प्रियसंगमम् ॥ ११२ ॥
अथाहूतः पुनः प्राप्तः सुग्रीवप्रतिपौ बली । संरंभवहिता दीप्तः पद्मेनाभिमुखीकृतः ॥ ११३ ॥
अद्रिणेव स रामेण क्षोभितः सागरोपमः । निस्त्रंशग्राहसंघातसंचारात्पन्तसंकुलः ॥ ११४ ॥
लक्ष्मणेनैव सुग्रीवः परिष्वज्य दृढं धृतः । स्त्रीवैरतः समीपं मा शत्रोः कोपेनागादिति ॥ ११५ ॥
ततः ससारपद्मामः सुग्रीवामं समाह्वयन् । ज्वलत्संग्रामसंप्राप्तिजनितेनोरुतेजसः ॥ ११६ ॥
अथ पद्मं समालोक्य समापृच्छ च साधकम् । वैताली निःसृता विद्या नारीवोद्धतचेष्टिता ॥ ११७ ॥
सुग्रीवाकृतिनिर्मुक्तं वानरांकविवर्जितम् । सहसा साहसगतिभिन्द्रनीलनगोपमम् ॥ ११८ ॥
स्वभावमागतं दृष्ट्वा निःक्रान्तमिव कंचुकान् । शाखापृग्ध्वजाः सर्वे संसुभ्यैकत्वमाश्रिताः ॥ ११९ ॥
नानामुधाश्च संकुद्धा बलिनस्तमयूधुधन् । सोयं सोयमतिस्वानं कुर्वाणा पश्यतेति च ॥ १२० ॥
तेन तेजस्विना सैन्यं तद्द्विषामुरुशक्तिना । पुरस्कृतं दिशो भेजे यथा नूनं नमस्वता ॥ १२१ ॥
तावत्ससायकं कृत्वा भनुरुद्धतविक्रमः । अघावत्पद्मयुद्धिष्य घनाघनचर्योपमः ॥ १२२ ॥

शरंधारां क्षिपत्यस्मिन् भृशत्वाद्रहितांतरम् । विधांय मंडपं वाणरस्थात् ककुस्थनन्दनः ॥ १२३ ॥
समं साहसयानेन पद्मस्याभूत्परं मृधम् । आनन्दो हि स पद्मस्य चिरं यः कुरुते रणम् ॥ १२४ ॥
ततः कृत्वा रणक्रीडां चिरमूर्जितविक्रमः । क्षुरप्रैरस्य कवचं चिच्छेद रघुनन्दनः ॥ १२५ ॥
वितवाकारदेहोऽथ कृतस्तीक्ष्णैः शिलीमुखैः । गतः सुसाहसो भूमिमालिलिङ्ग गतप्रभः ॥ १२६ ॥
समासाद्य च तैः सर्वैः कुतूहलिभिरीक्षितः । दुष्टः साहसयानोऽसायिति ज्ञातश्च निश्चितम् ॥ १२७ ॥
ततः सन्नातृकं परमं सुग्रीवः पर्यपूजयत् । स्तुतिभिर्वाभिरम्यंभिस्तुष्टावोदाचितमदः ॥ १२८ ॥
पुनरुदाचार्यितुं शोभां परमां हतकण्ठके । यातः कान्तासंमायोगं समुत्कंठां वहत्पराम् ॥ १२९ ॥
भोगसंगरंमयोऽसौ नैवाज्ञासीदहर्निशम् । चिरं दष्टः सुतारायां न्यस्तनिःशेषचेतनः ॥ १३० ॥
रात्रिमेकां वहिर्निर्त्वा पद्माभप्रमुखा नृपाः । ऋद्ध्या प्रविश्य किष्किधं महोदयलसमन्विताः ॥ १३१ ॥
आनन्दोद्यानमाश्रित्य नन्दनश्रीविडम्बकम् । स्वेच्छयावस्थितिं चकुर्लोकपालसुराश्रितयः ॥ १३२ ॥
तस्य वर्णनमेवातिवर्णनरम्यतापितुः । उद्यानस्यान्यथा कोमां शक्तस्तदुपवर्णने ॥ १३३ ॥
रम्यं चैत्यगृहं तत्र न्यस्तचन्द्रप्रभार्चनम् । तद्विघ्नघ्नं प्रणम्यैतावासीनां रामलक्ष्मणौ ॥ १३४ ॥
बहिर्धैत्यालयस्यास्य चन्द्रोदरसुतादयः । स्वसैन्यावसानं कृत्वा बभूवुर्विगतश्रमाः ॥ १३५ ॥

गुणश्रुत्यनुरागेण स्वयंवरणबुद्धयः । त्रयोदश सुताः पञ्च सुग्रीवस्य ययुर्मुदा ॥ १३६ ॥
 चन्द्रामा नाम चन्द्रास्या द्वितीया हृदयावली । अन्या हृदयधर्मेति चेतसः कंकटोपमा ॥ १३७ ॥
 तुरीयानुधरी नाम्ना श्रीकान्ता श्रीरियापरा । सुन्दरी सर्वतश्चित्तसुन्दरीत्यपरोदिता ॥ १३८ ॥
 अन्या सुरवती नाम सुरस्त्रीसमविभ्रमा । मनोवाहिन्यमिख्याता मनोवाहनकोविदा ॥ १३९ ॥
 चारुश्रीरिति विख्याता चारुश्रीः परमार्थतः । मदनोत्सवभूतान्या प्रसिद्धा मदनोत्सवा ॥ १४० ॥
 अन्या गुणवती नाम गुणमालाविभूषिता । एका पद्मावती ख्याता बुद्धपद्मा तमानसा ॥ १४१ ॥
 तथा जिनमतिर्नित्यं जिनपूजनतत्परा । एताः कन्याः समादाय यया तासां परिच्छदः ॥ १४२ ॥
 प्रणम्य च जगौ रामं नार्थतासां स्वयवृतं । शरणं भव लोकेश कन्यानां बन्धुरुत्तमः ॥ १४३ ॥
 दुर्विदग्धः खर्गर्माभूत् विद्याहोऽस्माकमित्यलम् । जातमासां मनः श्रुत्वा गोत्रस्यत्वानुपालकम् ॥
 ततो ह्रीभारनन्नास्या यशिताः शोभया विभुम् । पद्माभमुपसंग्रस्ताः पद्माभा नवयाचनाः ॥ १४५ ॥
 विपुद्गन्निवुवर्णाञ्जगर्भमासां मदीयमाम् । देहमासां विकाशेन तासां रजे नभस्तलम् ॥ १४६ ॥
 उपविश्य विनीतास्ता लावण्यान्वितविग्रहाः । समीपे पद्मनाभस्य तस्थुः पूजितचेष्टिताः ॥ १४७ ॥
 रमते कश्चिदपि चित्तं पुरुषरवेः पूर्वजन्मसंवन्धात् । एषा भवपरिवर्त्ते सर्वपां श्रेणिकावस्था ॥ १४८ ॥
 इत्यार्षे रवियेणाचार्येप्रोक्ते पञ्चपुराणे विटसुग्रीववधाख्यानं नाम सप्तचत्वारिंशत्तमं पर्व ।

अथाष्टचत्वारिंशत्तमं पर्व ।

अथोपलालनं तस्य बाछंत्यो चरकन्यकाः । बहुभेदाः क्रियाश्चक्रुर्देवलोकादिवागताः ॥ १ ॥
 चीणादिवादनैस्तासां गीतैश्चातिमनोहरैः । ललिताभिश्च लीलाभिर्हृतं तस्य न मानसम् ॥ २ ॥
 सर्वकारसमानीतो विभवस्तस्य पुष्कलः । न भोगेषु मनश्चक्रे वैदर्ही प्रति संहृतम् ॥ ३ ॥
 अनन्यमानसोऽसौ हि सुक्तनिःशेषचेष्टितः । सीतां मुनिरिव ध्यायन् सिद्धिं मास्थान्महादरः ४
 न शृणोति ध्वनिं किंचिद्रूपं पश्यति नापरम् । जानकीमयमेवास्य सर्वं प्रत्यवभासते ॥ ५ ॥
 न करोति कथामन्यां कुरुते जानकीकथाम् । अन्यामपि च पार्थस्थां जानकीत्यभिभाषते ॥ ६ ॥
 वायसं पृच्छति प्रीत्या गिरेव कलनादया । भ्राम्यता विपुलं देशं दृष्ट्वा स्यान्मैथिली क्वचित् ॥ ७ ॥
 सरस्युन्निद्रपद्मादिकिञ्चलकालंक्रुतांमसि । चक्राहभियुनं दृष्ट्वा किञ्चित्संचिन्त्य कुप्यति ॥ ८ ॥
 सीताशरीरसंपर्कशंकया बहुमानवत् । निमील्यलोचने किञ्चित्समालिङ्गत् मारुतम् ॥ ९ ॥
 एतस्यां सा निपण्णोति चमुधां बहु मन्यते । जुगुप्सितस्तथा नूनमिति चन्द्रमुदीक्ष्यते ॥ १० ॥
 अचिन्तयच्च किं सीता मद्वियोगाभिदीपिता । तामवस्थां भवेत्प्राप्ता स्यादस्या यापदैयिणाम् ॥

किमियं जानकी नैया लता मंदानिलेरिता । किमंशुकमिदं नैतच्चैलत्पत्रकदम्बकम् ॥ १२ ॥
एते किं लोचने तस्या नैते पुष्पेषु पटपदाः । करोज्यं किं चलस्तस्या नाद्यं प्रत्यग्रपल्लवः ॥ १३ ॥
केशभारं मयूरीषु तस्याः पश्यामि सुन्दरम् । अययीमशशोकं लक्ष्मीमलिकं भवाम् ॥ १४ ॥
त्रिवर्णमोज्ज्वलण्डेषु श्रियं लोचनगोचराम् । शोणपल्लवमध्यस्थसितपुष्पेस्मिन्तत्त्वियाम् ॥ १५ ॥
स्तवकेषु सुजातेषु कान्तिमत्सु नवश्रियम् । जिनस्नयनवेदीनां शोभां मध्येषु मध्यमाम् ॥ १६ ॥
तासामेवाद्वभागेषु नितम्बमरतौकटिम् । उरुशोभांशुजातासु कदलीस्तम्भिका सुताम् ॥ १७ ॥
पद्मेषु चरणामिख्यां स्थलसंप्रायनजनमंसु । शोभां तु समुदायस्य तस्याः पश्यामि न क्वचित् १८
चिरायति कथं सोऽपि मुग्रीबः कारणं नु किम् । दृष्ट्वा नाम भवेत्सीता किं तेन शुभदंशिनो १९
मद्भिद्योगेन तप्तां वा विलीनां तां मुग्धलिकाम् । ज्ञात्वा निवेदने शक्तः किमसी नैति दर्शनम् २०
किं वा कृतार्थतां प्राप्तां प्राप्ये राज्यं पुनर्निजम् । स्वस्थिभूतो भवेद्दुःखं मम विस्मृत्य खेचरः २१
एवं चितयतस्तस्य वाष्पविप्लुतचक्षुषः । स्रस्तालसशरीरस्य विवेदावरजो मनः ॥ २२ ॥

ततः ससंभ्रमः स्वान्तः कोषारुणितलोचनः । ययौ मुग्रीवमुद्दिश्य नग्रासिचिलसत्करः ॥ २३ ॥
गच्छतस्तस्य यातेन जेषास्वभासजन्मना । दोलायितमभूत् सर्वं महोत्पाताकुलं पुरम् ॥ २४ ॥

वेगानिक्षिप्तनिःशेषराजाधिष्णतमाननः । प्रविश्य तद्गृहं दृष्ट्वा सुग्रीचमिदमभ्यधात् ॥ २५ ॥
 आः पापं दयितादुःखनिमग्रे परमेश्वरे । भार्यया सहितः सांख्यं कथं भजसि दुर्मते ॥ २६ ॥
 अहं द्वां खेचरश्चाक्ष भोगे दुर्लभितं खलं । नयामि तत्र नार्येन यत्र नीतस्त्वदाकृतिः ॥ २७ ॥
 एवमुग्रान्विमुञ्चतं वर्णान् कोपकणानि च । लक्ष्मीधरं प्रणामेन सुग्रीवः शममानयत् ॥ २८ ॥
 उवाच चेदमेकं मे क्षम्यतां देवं विस्मृतम् । क्षुद्राणां हि भवत्येवं मादृशां दुर्विचेष्टितम् ॥ २९ ॥
 तस्यार्थपाणयो दाराः संप्रान्ताः कंपयन्ते यः । संप्रणामेन निःशेषं जहृर्लक्ष्मणसंभ्रमम् ॥ ३० ॥
 सज्जनभोदवाक्तोयधरानिकरसंगतः । प्रयाति विलयं कापि जन्तारणिभयोऽनलः ॥ ३१ ॥
 प्रणाममाग्रसाध्यो हि महतां चेतसः समः । महद्भिरपि नो दानैरुपशम्यन्ति दुर्जनाः ॥ ३२ ॥
 प्रतिज्ञां स्मारयन्तस्य चक्रे लक्ष्मीधरः परम् । उपकारं यथा योगी यक्षदत्तस्य मातरम् ॥ ३३ ॥
 प्रमच्छं मेगंधाधीशो गणेश्वरमिहान्तरे । यक्षदत्तस्य वृत्तान्तं नाथेच्छामि विवेदितुम् ॥ ३४ ॥
 ततो गणधरोऽथोच्चिच्छ्रुणु श्रणिकभूरते । चकार यक्षदत्तस्य यथा मातुः स्मृतिं मुनिः ॥ ३५ ॥
 अस्ति कौचिपुरं नामं नगरं तत्र पार्थिवः । यक्षसंतः भिया तस्य राजिलेति प्रकीर्तिता ॥ ३६ ॥
 तद्गुप्तो यक्षदत्ताल्पः स बाह्यां विरहत्सुखम् । अपश्यत्परमां नारीं स्थितां दुर्विधपाटके ॥ ३७ ॥

स्मरेणु हवन्निचोऽसौ तामुद्दिश्य व्रजान्निशि । मुनिनावधियुक्तेन भैवमित्यभ्यभाषत ॥ ३८ ॥
तवत्सं चिद्युद्योतघोतितं वृक्षमूलगम् । ऐश्वतायननामानं मुनिं सायकपाणिकः ॥ ३९ ॥
तमुपेत्य नतिं कृत्वा पद्मच्छ विनयान्वितः । भगवन् किं त्वया मेति निपिद्धं कौतुकं मम ॥ ४० ॥

सोऽवोचर्थां समुद्दिश्य अस्थितः कामुको भवान् ।

सा ते माता ततस्तां यायासीः कामीति वारितः ॥ ४१ ॥

सोऽवोचरकथमित्याख्यं ततोऽस्मिन् प्रस्तुतं मुनिः ।

मानसानि मुनीनां हि सुदिग्धान्यनुकंपया ॥ ४२ ॥

शृण्वस्ति मृत्तिकावर्त्यां कनको नाम वाणिजः ।

धूर्तनीम्री तस्य भार्या यां वन्धुदत्तः सुतोऽभवत् ॥ ४३ ॥

भार्या मित्रवती तस्य लनादत्तसमुद्भवा । कृत्वास्या गर्भमज्ञातं पोतेन अस्थितः पतिः ॥ ४४ ॥
स्वसुराभ्यां तनो ज्ञात्वा गर्भं दुश्चरितेति सा । निराकृता पुरा क्षिप्रं दास्योत्पलिकया सह ॥ ४५ ॥
प्रस्थिता च पितुर्गेहं सार्वेन महता समम् । सर्वेणोत्पलिकादष्टा मृता च विपिनान्तरे ॥ ४६ ॥
ततः सख्या विमुक्तासौ शीलमात्रसहायिका । इमं कौचपुरं प्राप्ता महाशोकसमाकुला ॥ ४७ ॥

स्फीतदेवार्चकारेण्ये प्रमृता यावदंबरम् । आरात्क्षालयितुं याता शिशुस्तावद्भृतः शुना ॥ ४८ ॥
 सुतं स्वैरं समादाय रत्नकम्बलवेष्टितम् । ददौ यक्षमहीपाय नीत्वा स ह्यस्य बल्लभः ॥ ४९ ॥
 ततोऽनेन विपुत्राया राजिलायाः समर्पितः । सार्थां च यक्षदत्ताख्यां प्रापितस्त्वं स वर्तसे ५०
 प्रत्यावृत्य च संभ्रान्तमपश्यन्ती प्रभृतकम् । विप्रलापं चिरं चक्रे दुःखान्मित्रवती परम् ॥ ५१ ॥
 देवार्चकेन सा दृष्टा कृपया कृतसांत्वना । त्वं मे स्वसेति भाषित्वा स्वक्रेऽवस्थापितोदजे ॥ ५२ ॥
 सहायरहितत्वेन व्रपया कीर्तिभीतिः । न सा गता पितुर्गेहं तत्रैव निरता ततः ॥ ५३ ॥
 सेयमत्यन्तशीलाढ्या जिनधर्मपरायणा । कुटीरे दुर्विधस्यास्ते भ्रमता या त्वयेक्षिता ॥ ५४ ॥
 व्रजता वन्द्युत्तेन यक्षेण रत्नकम्बलम् । अस्यास्तघक्षमवने तिष्ठत्यद्यापि रक्षितम् ॥ ५५ ॥
 इत्युत्तेन संयतं नत्वा स्तुत्वा च हितकारिणम् । इयाय खड्गवानेव संभ्रमी यक्षसन्निधिम् ॥ ५६ ॥
 ऊचै च तेऽसिनानेन छिनन्नि नियतं शिरः । सत्पथो यदि मे जन्म नास्ति त्वं स्फुटकारुणं ५७
 यथावद्वेदितं तेन रत्नकम्बललक्षितम् । अयं जरायुलेपेन तिष्ठत्यद्यापि दिग्धकः ॥ ५८ ॥
 प्रथमाभ्यां ततस्तस्य पितृभ्यां सह संगमः । जातो महोत्सवोपेतः महाविभवविस्मितः ॥ ५९ ॥
 कथितं ते महाराज वृत्तांचादिदमागतम् । अधुना प्राकृतं वक्ष्ये भवान्हितमानसः ॥ ६० ॥

लक्ष्मीधरं पुरस्कृत्य सुग्रीवस्त्वरितं ययौ । समीपं रामदेवस्य स तस्यौ विहितानतिः ॥ ६१ ॥
 ततो विक्रमगर्वेण सदा प्रकटचोष्टितान् । आहूय किरान्सर्वान्महाकुलसमुद्भवान् ॥ ६२ ॥
 काञ्चिदधुतवृत्तान्महामोहहतात्मिकान् । वेदयान्वस्यग्राप्तानपन्ननिर्मितमद्भुतम् ॥ ६३ ॥
 काञ्चिद्विप्रातवृत्तान् प्रभुकार्यपरायणान् । जगौ प्रत्युपकाराय वाचा सन्मानयन्निदम् ॥ ६४ ॥
 भो भो सुविभ्रमाः सर्वे शृणुत श्रीमन्दुत्सवाः । सीतामुपलभध्वं द्राक् क वर्तत इति स्फुटम् ६५
 महीतले समस्तेऽस्मिन् पाताले खे जले स्थले । जम्बूद्वीपे पयोनाथे द्वीपे वा धातकीमति ॥ ६६ ॥
 बृलपर्वतकुंजेषु काननान्तेषु मेरुषु । नगरेषु त्रिचित्रेषु रम्येषु व्योमचारिणाम् ॥ ६७ ॥
 गहनेषु समस्तेषु नानाविद्यापराक्रमाः । जानीत दिक्षु सर्वासु सती भूविधरेषु च ॥ ६८ ॥
 शेषामिय ततो मूढि ते कृत्वाज्ञां प्रमोदिनः । उत्पत्य दिक्षु सर्वासु द्रुतं जम्बूरुहंयवः ॥ ६९ ॥
 युवविद्याभृता लेखं नाथयित्वा यथाविधि । ज्ञातनिःशेषवृत्तान्तो वेदेहोप्युपपादितः ॥ ७० ॥
 ततोऽसौ स्वमृदुःखं नितान्तोद्विगमानंसः । सुग्रीव इव रामस्य नितरां निभृतोऽभवत् ॥ ७१ ॥
 स्वयमेव च सुग्रीवः पर्यटन् भाववर्त्मना । तारानिकरचक्रेण संप्रवृत्तो गन्धर्वाणां ॥ ७२ ॥
 द्रुष्टविद्याधरानेकपुरान्वेषणतत्परः । ध्वजं दूरतस्मालोक्य समीरणविकंपितम् ॥ ७३ ॥

जंबूद्वीपमहीन्द्रस्य शिखरेणोपलक्षितम् । नभस्तलं परं प्राप बलदंशुकपल्लवम् ॥ ७४ ॥
 वियतोऽथतरद्वीक्ष्य विमानं भानुभासुरम् । उत्पाताशंकितो जातो रत्नकेशी समाकुलः ॥ ७५ ॥
 आसीदनुसमालोक्य तदसावतिविह्वलः । वैनतेयात्परित्रस्तः संचुकोच यथोरुगः ॥ ७६ ॥
 आसन्नं च परिक्षाप्तं व्यजेन कपिलक्ष्मणम् । रत्नकेशी गतश्चितामिति मृत्युभयाकुलः ॥ ७७ ॥
 लंकाधिपतिना नूनं क्रुद्धेन जनितागसा । प्रेक्षितो मद्विनाशाय सुग्रीवोऽयमुपागतः ॥ ७८ ॥
 किं न प्रतिभये शीघ्रं मृतो रत्नाकराभसि । हा धिगग्रान्तरे द्वीपे मरणं समुपागतः ॥ ७९ ॥
 मनोरथं पुरस्कृत्य विद्यावीर्यविवर्जितः । जीवितः स्मृद्वयाधिष्टः प्रापयिष्यामि किंनरहम् ॥ ८० ॥
 इति चिन्तयत्यस्तस्य संप्राप्तो वानरध्वजः । द्योतयन् सहसा द्वीपं द्वितीय इव भास्करः ॥ ८१ ॥
 तर्क धूसरसर्वांगमालोक्य वनपांशुभिः । वानरां कध्वजोऽपृच्छदनुकंपं समुद्वहन् ॥ ८२ ॥
 स त्वं रत्नजटी पूर्वमासीद्विद्यासमुन्नतः । अवस्थामीदृशीं कस्मादधुना भद्र संगतः ॥ ८३ ॥
 इत्युक्तोऽप्यनुकंपेन सुग्रीवेण सुखाकरम् । सर्वांगं कंपयन् भीत्या दीनो रत्नजटी भृशम् ॥ ८४ ॥
 मा भैषीर्भद्र मा भैषीरित्युक्तं पुनः पुनः । जगो कृतानतिर्धिरमतिः प्रकटिताक्षरम् ॥ ८५ ॥
 प्रतिपक्षी भवन् साधो रावणेन दुरात्मना । सीताहरणसक्तेन छिन्नविद्योऽहमीदृशः ॥ ८६ ॥

जीविताग्नां समालम्ब्य कपंचिद्वियोगतः । ध्वजमेतं समुत्सृत्य स्थितोऽस्मि कपिपुंगव ॥ ८७ ॥
उपलब्धप्रवृत्तिश्च तोषोद्वेगं वहन् हुतम् । शुद्धीत्वा रत्नजटिनं सुग्रीवः स्वपुरं ययौ ॥ ८८ ॥
समधं लक्ष्मणस्याथ महतां च खगामिनाम् । जगौ रत्नजटी पद्मं विनयी विहितजलिः ॥ ८९ ॥
देव देवी नृशंसेन सती सीता दुरात्मना । हुता लंकापुरीन्द्रेण विद्या च मम कोपिनः ॥ ९० ॥
कुर्वन्ती सा महाक्रन्दं ध्वनिना चित्तहारिणा । भृगीव व्याकूलीभूता नीता तेन वलीयसा ॥ ९१ ॥
येनासीत्समरे मीमे निजित्य सुमहाचलः । इन्द्रो विद्याभृतामीशो चन्द्रिग्रहमुपाहतः ॥ ९२ ॥
स्वामी भरतखण्डानां यत्नयाणां निरंकुशः । कैलाशोद्वरेण येन विशालं संगतं यशः ॥ ९३ ॥
मागरान्ता मही यस्य दामीवाशां प्रतीच्छति । सुरासुरैर्न यो जेतुं संहतैरपि शक्यते ॥ ९४ ॥
श्रेष्ठेन विदुषां तेन धर्माधर्मविवेकिना । कर्मेदं निर्मितं क्रूरं माहो जयति पापिनाम् ॥ ९५ ॥
तच्छ्रुत्वा विधियं विभ्रद्रसं काकुत्स्थनन्दनः । अंगस्पृशं ददौ सर्वं सादरं रत्नकेशिने ॥ ९६ ॥
देवोपगीतसंज्ञे च पुरे गोत्रक्रमागतम् । अन्वजानादधीशत्वं विच्छिन्नमरिभिश्चिरम् ॥ ९७ ॥
पुनः पुनरपृच्छन्न वार्त्तामालिङ्ग्य तं नृपः । पुनः पुनर्जगादासौ प्रमोदव्याकुलाक्षरः ॥ ९८ ॥
ततः समुत्सुकः पद्मः पर्यपृच्छदतिदुतम् । लंकापुरी कियद्दूरे विवेदयत खेचराः ॥ ९९ ॥

इत्युक्तास्ते गता मोहं निश्चलीभूतविग्रहाः । अवाङ्मुखा गतच्छाया बभूवुर्वाग्विवर्जिताः ॥१००॥
 अभिप्रायं ततो ज्ञात्वा विशीर्णहृदयास्तके । अवज्ञामंदया दृष्ट्या राघवेन विलोकिताः ॥१०१॥
 अथ भीतिपरित्रस्ताः ज्ञाता स्म इति लज्जिताः । ऊर्ध्वीरं मनःकृत्वा कारकुद्मलमस्तकाः ॥१०२॥
 यदीयं देव नामापि कथंचित्समुदीरितम् । ज्वरमानयति त्रासाद्ददामस्त्वत्पुरः कथम् ॥ १०३ ॥
 क्व वयं क्षुद्रसामर्थ्याः क्व च लंकामहेधरः । त्यजानुबन्धमेतस्मिन् ज्ञाते संप्रति वस्तुनि ॥१०४॥
 अथावश्यमिदं वस्तु श्रोतव्यं श्रूयतां प्रभो । कोऽत्र दोषः समंशं ते किंचिद्वक्तुं हि शक्यते १०५
 अस्यत्र लयणीमोघौ क्रूरग्राहसमाकुले । प्रख्यातो राक्षसद्वीपः प्रभूताद्भुतसंकुलः ॥ १०६ ॥
 शतानि सप्त विस्तीर्णो योजनानां समंततः । परिक्षेपेण तान्येव साधिकान्येकविंशतिः ॥ १०७ ॥
 मध्ये मन्दरतुल्योऽस्य त्रिकूटो नाम पर्यतः । योजनानि नवोत्तुंगपंचाशद्विपुलतरतः ॥ १०८ ॥
 देमनानामणिस्फीतः शिलाजालावलीचितः । आसीत्तोयदवाहस्य दत्तो नाथेन रक्षसाम् ॥१०९॥
 तस्य कूल्यदुर्मथित्रैः शिखरे कृतभूषणे । लंकेति नगरी भाति मणिरत्नमरीचिभिः ॥ ११० ॥
 विमानसदृशः रम्यः प्रासादैः स्वर्गसन्निभैः । मनोहरैः प्रदक्षैश्च क्रीदनादिक्रियोचितैः ॥१११॥
 त्रिशद्योजनमानेन परिच्छिन्ना समंततः । महाप्राकारपरिखा द्वितीयेन वसुंधरा ॥ ११२ ॥

लंकायाः परिपार्श्वेषु संत्यन्येऽपि मनोहराः । स्वभावास्थिता रत्नमणिक्वाचनमूर्तयः ॥ ११३ ॥
 प्रदेशा नगरोपेता रक्षसां क्रीडभूमयः । अधिष्ठिता महामोर्गस्ते च सर्वे नभश्चरैः ॥ ११४ ॥
 संस्थाकारः सुबेलश्च क्वाचनो ह्लादनस्तथा । योधनो हंसनाभा च हरिसागरनिश्चनः ॥ ११५ ॥
 अर्द्धस्वर्गोदयश्चान्ये द्वीपाः सर्वद्विभोगदाः । प्रदेशा इव नाकस्य काननादिविभूषिताः ॥ ११६ ॥
 सुहृन्निभ्रातृभिः पुत्रैः कलत्रैर्वोन्धैर्वैः सह । रमते येषु लंकेषु भृत्यवर्गसमावृतः ॥ ११७ ॥
 तं क्रीडन्तं जनो दृष्ट्वा महाविद्याधराधिपम् । देवाधिपोऽपि मन्येऽहं समाशंकां प्रपद्यते ॥ ११८ ॥
 भ्राता विभीषणो यस्य बली लोकसमुत्कटः । परैरपि परैः राजावजय्यो राजपुंगवः ॥ ११९ ॥
 त्रिदशस्तारसमो बृद्धया नास्ति नास्त्येव मानुषः । तेनैकैव पर्याप्तं रावणस्य जगत्प्रभोः ॥ १२० ॥
 अपरोऽप्यनुजस्तस्य विद्यते गुणभूषणः । भानुकर्ण इति ख्यातिस्त्रिशूलपरमायुधः ॥ १२१ ॥
 भ्रुकृटिं कुटिलां यस्य भीष्मां कालकुटीपिव । न शक्नुवन्ति संग्रामं गुरा अप्यवलोकितुम् ॥ १२२ ॥
 मेहेन्द्रजितमंशत्र सितौ ख्यातिमुपागतः । तस्यैव तनयो यस्य जगदाभासते करे ॥ १२३ ॥
 एवमाद्याः सुबहवः प्रणतास्तस्य किंकराः । नानाविद्याद्भुतोपेताः प्रतापप्रणतारयः ॥ १२४ ॥
 यस्यातपःमालोक्य पूर्णचन्द्रसमप्रभम् । त्यजन्ति रिपवो दर्पं समरे चिरपेषितम् ॥ १२५ ॥

अमुष्य पुस्तकर्मणि चित्रं वा सहस्रोक्षितम् । नाम चोच्चारितं शुक्तमरीणां त्रासकर्मणि ॥ १२६ ॥
 एवंविधममुं युद्धं कः शक्तो जेतुमुद्धतः । कथा चैषा न कर्तव्या चिन्त्यतामपरा गतिः ॥ १२७ ॥
 ततोऽनादरतस्तेषामेकैकं वीक्ष्य लक्ष्मणः । अभाषोर्दूर्जितं वाक्यं घनाघनघनस्वनः ॥ १२८ ॥
 सत्यं यदीदृशः ख्यातः शक्तिमान् दशवक्त्रकः । तस्मिन्मश्राव्यं नाम स्व-स्व-सौ खीतस्क्रो मन्वेत् ॥
 दाभिकस्यातिभीतस्य मोहिनः पापकर्मणः । रक्षोधमस्य तस्यास्ति कुतः स्वल्पापि शूरता ॥ १३० ॥
 अग्रीतपन्ननाभश्च किमुक्तेनेह भूरिणा । वार्तागमोऽपि दुःप्रापो दिष्टया लब्धो मया स च ॥ १३१ ॥
 चिन्त्यमस्त्यपरं नातः क्षोभ्यतां राक्षसाधमः । जायतापुचितं भावि फलं कर्मानिलेरितम् ॥ १३२ ॥
 अथैनमूचिरे वृद्धाः क्षणं सित्वेव सादराः । शोकं जहीहि पद्माभः भवासाकमधीश्वरः ॥ १३३ ॥
 विद्याधरकुमारीणां गुणैरप्सरसामिव । भव भर्ता भ्रमन्-लोकं विपुक्ताशेषदुःखधीः ॥ १३४ ॥
 पद्मोऽवदन्न मेऽन्याभिः प्रमदाभिः प्रयोजनम् । विजयन्ते महालोको यदि शन्या अपि स्त्रियः ॥ १३५ ॥
 प्रीतिश्चेन्मयि युष्माकमस्ति कापि नमश्चराः । अनुकंपापि वा सीतां ततो दर्शयत-द्रुतम् ॥ १३६ ॥
 जाम्बूनदस्ततोऽवोचत्प्रभो मूढग्रहस्त्वया । त्यज्यतां सुद्रवन्मा भूर्मयूर इव दुःखितः ॥ १३७ ॥
 अस्ति वेणातटे गेही नाम्ना सर्वरुचिः किल । सुतो विनयदत्तोऽस्य गुणपूर्णसमुद्भवः ॥ १३८ ॥

विशालभूतिसंघश्च वयस्योऽस्यातिबल्लभः । तद्भार्यायां समासक्तो गृहलक्ष्म्या दुरात्मकः ॥१३९॥
 तस्या एव च वाक्येन विद्वुतिच्छद्यना वनम् । नीत्वा विनयदत्तं सः बबन्धोऽपरि शाखिनः १४०
 वप्या च तं ततो गेहं क्रूरकर्म्मो हताशयः । विधाय चोत्तरं किञ्चिदवतस्थे कृतार्थवत् ॥ १४१ ॥
 अत्रान्तरे तमुदये दिग्मूढः प्रच्युतः पथः । आजगाम भ्रमन् खिन्नः क्षुद्रोऽपश्यच्च तं तरुम् ॥१४२॥
 पनच्छायाकृतश्रद्धस्तस्याधश्च जगाम सः । कणितं चाश्रुणोन्मदमुन्मुखश्च व्यलोकयत् ॥ १४३ ॥
 यावत्पश्यति तं यद्वं निविडं दृढरञ्जुभिः । अत्यन्ततुंगशाखाग्रं निधंटीकृतविग्रहम् ॥ १४४ ॥
 आरुह्य तेन मुक्तोऽसौ नु कंपासक्तचेतसा । गतो विनयदत्तस्तु स्वं तेनैव समाश्रयम् ॥ १४५ ॥
 स्वजनस्योरत्सवे जातो महानन्दसमुत्कटः । विशालभूतिरालोक्य तं च दूरात्पलायितः ॥१४६॥
 क्षुद्रस्याध शिङ्गी जातु शिखीपत्रमथान्यथा । रमणो वात्स्या नीतः संप्राप्तो राजसूनुना ॥१४७॥
 तन्निमित्तं महाशोकः क्षुद्रो भिन्नभाषत । मां चेदिच्छसि जीवितं यच्छ तन्मे मयूरकम् ॥१४८॥
 चदस्तथाविधो वृक्षे मया त्वं परिमोचितः । अस्योपकारमुख्यस्य प्रतिदानं प्रयच्छ मे ॥ १४९ ॥
 ततो विनयदत्तस्तमुवाचान्यमयूरकम् । गृहाण मणिरत्नं वा कुतस्तं ते ददाम्यहम् ॥ १५० ॥
 सोऽञ्जीवहीयतां ममं स एवेति पुनः पुनः । मूढस्तथाविधो जातो भवानपि नरोत्तमः ॥१५१॥

राजपुत्रकरं प्राप्ता कृत्रिमासी मयुरिका । कथं लभ्या वधो यस्माल्लभ्यते यत्र तत्परैः ॥ १५२ ॥
 शिवर्णामोजनेत्राणां कन्यानां कनकत्विषाप् । पीवरस्तनकुमानां विशालजघनश्रियाम् ॥ १५३ ॥
 वयग्रकान्तिजितेन्दूनां पूर्णानां चारुभिर्गुणैः । पतिर्मय महाभोग प्रसीद रघुनन्दन ॥ १५४ ॥
 अनुबन्धमिदं हास्यं त्यज दुःखविवर्धनम् । मयूरशल्पशोकातर्तो माभूः क्षुद्रकचवृन्दुच ॥ १५५ ॥
 सर्वदा सुलभाः पुंसः शिखिशिष्योपमाः श्रियः । द्रवीति राघवं त्वाहं प्राक्षिः शोको न धार्यते ॥
 ततो लक्ष्मीधरोऽवोचत्परमो वाचयवत्सर्मेनि । जांबूनदंढशं नेदमिदमेतादृशं शृणु ॥ १५७ ॥
 आसीवृहस्पतिः ख्यातः पुरं कुसुमनामनि । प्रमवाख्या प्रिया तस्य यमुनेति प्रकीर्तिता ॥ १५८ ॥
 धनं वन्दुगृहक्षेत्रपशुप्रभृतयः सुताः । पालांतास्तस्य सेवन्ते शब्दानामन्तमागतः ॥ १५९ ॥
 अन्वर्थसंज्ञकास्तौ च कुटुम्बार्थं सदोद्यताः । कुर्वन्ति कर्म विश्रान्ति लक्ष्म्यपनुपागताः ॥ १६० ॥
 आत्मश्रयोभिधानश्च सुतोऽस्यैवाखिला धरा । पुण्योदयादसौ भोगान् भुङ्क्ते देवकुमारवत् १६१
 मानृभिः स पितृभ्यां च चिरं कटुकैरक्षरैः । निर्भर्तितोऽन्यदा यातो यानी चाहं परिभ्रमन् १६२
 सुकुमारशरीरोऽसौ निर्वेदं परमं गतः । कर्म कर्तुमशक्तात्मा मरणं स्वस्य वाञ्छति ॥ १६३ ॥
 पूर्वकर्मनुभावेन प्रेरितः पथिकश्च तम् । समागत्याभणीदेवं श्रूयतामयि मानव ॥ १६४ ॥

पृथुस्थानाधिपस्याहं सुभानुरिति नन्दनः । गोत्रिकाक्रांतदेशः सन् कुर्वन्नैमित्तभाषितम् ॥ १६५ ॥
 पयट्न् वसुधाभेतां देवात् कूर्मर्षपुरं गतः । आचार्येणाभियोग्येन संगं प्राप्तोऽस्मि तत्र च ॥ १६६ ॥
 अयोमयमिदं तेन दत्तं मे बलयं शुभम् । मार्गदुःखाभिभूताय कारुण्याकारचेतसां ॥ १६७ ॥
 एतच्च सर्वरोगाणां क्षमनं बुद्धिवर्धनम् । ग्रहोरगपिशाचादिवशीकरणापुत्तमम् ॥ १६८ ॥
 नैमित्तादिष्टकालस्य संप्राप्तश्च ममावधिः । आत्मीयमधुना राज्यं कर्तुं यामि निजं पुरम् ॥ १६९ ॥
 राज्यस्थस्य प्रमादाश्च जायन्ते गणनोज्झिताः । एतच्च छिद्रमासाद्य नियतं नाशकारणम् ॥ १७० ॥
 गृहार्णैतत्तत्स्तुभ्यं यच्छामि बलयं पुरम् । उपसर्गविनिर्मुक्तं यदि वांछसि जीवितम् ॥ १७१ ॥
 लब्धस्य च पुनर्दानं शंसन्ति सुमहाफलम् । यद्यश्च प्राप्यते लोके पूजयन्ति च तं जनाः ॥ १७२ ॥
 ततस्तेमेवमित्युक्त्वा गृहीतांगदमायसम् । आत्मश्रेयो गतो धाम सुभानुश्च निजं निजम् ॥ १७३ ॥
 यावत्पत्नी नरेन्द्रस्य दष्टा श्वसनभोगिना । निश्चेष्टा दग्धुमानीता चित्तोद्देशे स पश्यति ॥ १७४ ॥
 कटकस्य प्रसादेन तस्य लोहमयस्य ताम् । जीवयित्वा परं प्रापदत्तौ पूजां नरेन्द्रतः ॥ १७५ ॥
 महान्तस्तस्य संजाता भोगाः परमसौख्यदाः । सर्ववन्धुसमेतस्य पुण्यकर्मानुभावतः ॥ १७६ ॥
 उत्तरीयांशुकस्योर्ध्वं निधाय बलयं सरः । प्रविष्टो यावदादाय गोधेरो नश्यद्भूतः ॥ १७७ ॥

महातरोरधस्तावत् प्रविश विलं महत् । शिलानिकरसंछन्नं निर्हारं घोरनिश्चनम् ॥ १७८ ॥
 तेन गोधेरशब्देन किल नित्यप्रवृत्तिना । बभूव स्थानमप्येतल्लघाश्चिकि मानसम् ॥ १७९ ॥
 आरमथ्रेयस्ततो वृक्षमुन्मूल्य स शिलाघनम् । गोधेरं नाशयित्वा तं निधानं प्राप्य सांगदम् १८०
 आरमथ्रेयः समः पद्मः सीता बलयभूतिवत् । प्रमादवच्च कोसीधं शब्दस्तच्छब्दवद्वियोः (१) १८१
 महानिधानबह्वंका गोधेरो दशवक्रकः । जनास्त इव निर्भीता यूयं भवत सांगतम् ॥ १८२ ॥
 तच्छ्रुत्वा समुपाख्यानं जितजाम्बूनदोदितम् । बहवो विस्मयापन्ना बभूवुः स्मितकारिणः ॥ १८३ ॥
 जाम्बूनदादयः सर्वे ततः कृत्वा प्रधारणम् । इदमूचुः पुनः पद्मं शृणु राजन् समाहितः ॥ १८४ ॥
 अनन्तवीर्ययोगीन्द्रं संग्राम्य पुरा सुदा । रावणेनात्मनो मृत्युं परिपृष्टः समादिशत् ॥ १८५ ॥
 यो निर्घाणशिलां पुण्यामतुलामर्चितां सुरैः । समुद्यतां स ते मृत्योः कारणत्वं गमिष्यति ॥ १८६ ॥
 सर्वज्ञोक्तं निशम्यैतदचिन्तयदसांविदम् । भविता पुरुषः कोसौ तौ यश्चालयितुं क्षमः ॥ १८७ ॥
 नास्त्येव मरणे हेतुर्मेत्युक्तं भवत्यदः । वचोयुक्तिर्विचित्रा हि विदुषामर्थदेशने ॥ १८८ ॥
 ततो लक्ष्मीधरोज्वाचद्गच्छामो न चिरं हितम् । ईक्षामहे शिलां सद्धीं भञ्ज्यानां रामहर्षणीम् १८९
 रहस्यमेतत्सन्मन्य सुनिश्चित्य समं ततः । सर्वे ते गन्तुमुद्युक्ताः प्रमादपरिवर्जिताः ॥ १९० ॥

जायूनदो महाबुद्धिः किष्किन्धाधिपतिस्तथा । विराधितोऽर्कमाली च नलनीलौ विचक्षणौ १९१
सपुरस्कारमारोप्य विमाने रामलक्ष्मणौ । संप्रयाता दुतं व्याप्ति रात्रौ तमासि गह्वरे ॥ १९२ ॥
अर्बतेहः समीपे च यत्र सा सुमनोहरा । शिला परमगंभीरा सुरासुरनमस्कृता ॥ १९३ ॥
उपसस्तुश्च ते सर्वे मस्तकन्यस्तपाणयः । आशारक्षानवस्थाप्य प्रयातान् सुसमाहितान् ॥ १९४ ॥
सुगंधिभिर्महांभोजैः पूर्णेन्दुपरिमंडलैः । ग्रन्थैश्च कुसुमैश्चित्रैरचिता तैरसौ शिला ॥ १९५ ॥
सितचन्दनदिग्धांगा कुङ्कुमांशुकधारिणी । धृतालंकरणा भाति सा शचीव मनोरमा ॥ १९६ ॥
तस्यां सिद्धाश्रमस्कृत्य शिरसि करकुहमलाः । भक्त्या प्रदक्षिणं चक्रुः क्रमेण विधिपण्डिताः १९७
ततः परिकरं बद्ध्वा सौमित्रिविनयं बहन् । नमस्कारपरो भक्तस्तुतिं कर्तुं समुद्यतः ॥ १९८ ॥
जयशब्दं समुद्योप्य ग्रह्ण्वा वानरध्वजा । स्तोत्रं परिपठन्तीदमुचमं सिद्धमंगलम् ॥ १९९ ॥
स्थितास्त्रैलोक्यशिखरे स्वयं परमभास्वरे । स्वरूपभूतया स्थित्या पुनर्जन्मविधर्जितान् ॥ २०० ॥
भवार्णवसमुत्तीर्णाग्निःश्रेयसः समुद्रवान् । आधारान्मुक्तिसौख्यस्य केवलज्ञानदर्शनान् ॥ २०१ ॥
अनन्तवीर्यसंपन्नान् स्वभावसमवस्थितान् । सुसमीचीनतायुक्ताग्निःशेषक्षीणकर्मणः ॥ २०२ ॥
अवगाहनधर्मोक्तानमूर्तान् मूक्ष्यतायुजः । गुरुत्वलघुतासुक्तानसंख्यातप्रदेशिनः ॥ २०३ ॥

अप्रमेयगुणाधारान् क्रमादिपरिवर्जितान् । साधारणान् स्वरूपेण स्वार्थकाष्ठाभुपागतान् ॥२०४॥
 सर्वथा शुद्धभावांश्च ज्ञातस्त्रेयान्निर्जनान् । दग्धकर्ममहाकक्षान् विशुद्धधानतेजसा ॥ २०५ ॥
 तेजःपटपरीतेन भक्तितो वन्नपाणिना । संस्तुतान् भवभीतेन चक्रवर्त्यादिभिस्तथा ॥ २०६ ॥
 संसारघर्मनिर्मुक्तान् सिद्धधर्मसमाश्रितान् । सर्वान् वंदामहे सिद्धान् सर्वसिद्धिसमायहान् २०७
 अस्यां च ये गताः सिद्धिं शिलायां शीलधारिणः । उपगीताः पुराणेषु सर्वकर्मविवर्जिताः २०८
 जिनेन्द्रसमतां याताः कृतकृत्या महोजसः । मंगलस्मरणेनैतान् भक्त्या वंदामहे मुहुः ॥२०९॥
 एवं च सुचिरं श्रुत्या पुनरेवं वरमापिरे । लक्ष्मीघरं समुद्दिश्य स्थापितैकाग्रमानसाः ॥ २१० ॥
 शिलायामिह ये सिद्धा ये चान्ये हतकिल्बिषाः । ते विमलशूदनाः सर्वे भवन्तु तव मंगलम् २११
 अर्हन्तो मंगलं सन्तु तव सिद्धाश्च मंगलम् । मंगलं साधयः सर्वे मंगलं जिनशासनम् ॥ २१२ ॥
 इति मंगलनिस्थानैर्विहाय तलंचारिणाम् । शिलामचालयत् क्षिप्रं लक्ष्मणो विमलद्युतिः ॥२१३॥
 सा लक्ष्मणकुमारेण नानालंकारभूषणा । कैयूरकान्तवाहुभ्यां धृता कुलवधूरिव ॥ २१४ ॥
 अर्थातरिक्षे देवानां महाशब्दो महानभूत् । सुग्रीवाद्याश्च राजेन्द्रा विस्मयं परमं ययुः ॥ २१५ ॥
 वतः सिद्धान् प्रमोदाढ्याः प्रणम्य भयवर्जितान् । सम्मेदशिखरस्थं च जिनेन्द्रं मुनिसुव्रतम् २१६

निपद्य ऋषभादीनामभ्यर्च्य च यथाविधि । सकलं भरतक्षेत्रं वप्रमुस्ते प्रदक्षिणम् ॥ २१७ ॥
 सायाह्ने सौम्यचपुषो दिव्यैर्यनिर्मनोजैः । कृताभिवंदनाशब्दैर्जयनन्दादिभिर्भृशम् ॥ २१८ ॥
 परिवार्य महावीर्यं रामं लक्ष्मणसंगतम् । किष्किन्धनगरं प्रापुर्विविश्रुञ्च महर्द्धयः ॥ २१९ ॥
 शयिताश्च यथास्थानं विस्मितेनांतरात्मना । एकीभूय पुनः ग्रीता इत्यन्योन्यं वमपिरे ॥ २२० ॥
 वीक्ष्य ध्वं वासरैः स्वल्पैः पृथिव्यां राज्यमेतयोः । निःशेषैः कंटकैर्मुक्तं शक्तिं धारयतोः पराम् ॥
 सा निर्वाणशिला येन चालयित्वा समुद्रता । उत्सादयत्ययं क्षिप्रं रावणं नात्र संशयः ॥ २२१ ॥
 तथापरे वचः प्राहुः कैलाशो येन भूधरः । तदा समुद्रतः सोयं शिलोद्धारस्य किं समः ॥ २२२ ॥
 आहुरन्ये समुद्धारः कैलाशस्य कृतो यदि । विद्याबले यतस्तत्र विस्मयः कस्य जायते ॥ २२३ ॥
 एके च वचनं प्रोचुः किं विवादैरिर्मुग्धा । जगद्धिताय संध्यर्थं किं नोपायो निरूप्यते ॥ २२४ ॥
 तस्मादानीयतां सीतां समभ्यर्च्य दशाननम् । राघवायार्पयिष्यामि चित्रहं किं प्रयोजनम् ॥ २२५ ॥
 संग्रामे तारको नष्टो मेरुकश्च महाबलः । कृतवीर्यसुताद्याश्च महासैन्यसमन्विताः ॥ २२६ ॥
 एते खण्डत्रयाधीना महाभागा महाजसः । अन्येहि बहवो नष्टा रणे सामंततः परम् ॥ २२७ ॥
 अन्योन्यमभिमंज्यैवं विधाविधिविशारदाः । राघवं विनयोपेताः संभूय ययुरादरात् ॥ २२८ ॥

सुग्रीवाद्याः समासीना नयनानन्दकारिणम् । विरेजुः परितो राममरेन्द्रमिवाभराः ॥ २३० ॥
 पद्मनाभस्ततोऽद्योचित्कमद्याप्यवलंब्यते । मया विनान्तरे द्वीपे दुःखं तिष्ठति मैथिली ॥ २३१ ॥
 दीर्घस्तत्र त्वष्टुत्तमृज्य क्षिप्रमर्षेय सर्वथा । त्रिकूटगमने सद्भिः क्रियते न किमुद्यमः ॥ २३२ ॥
 तमूचुर्मन्त्रिणो वृद्धा नयविस्तरकोविदाः । संशयेनात्र किं देव कथ्यतामेकनिश्चयः ॥ २३३ ॥
 किं त्वमिच्छसि वंदहीं विरोधमथ रक्षसाम् । विजयः प्राप्यते दुःखं नायं सदृशविग्रहः ॥ २३४ ॥
 भरतस्य त्रिखंडस्य प्रतिपक्षोज्झितप्रभुः । सामरद्वीपविरूपात एक एव दधाननः ॥ २३५ ॥
 शंक्तिः धातकी द्वीपे द्योतिषामपि भीतिदः । जंबूद्वीपे परं प्राप्तो महिमानं खगाधिपः ॥ २३६ ॥
 शिखीभूतोऽस्य विश्वस्य कृतानेकानुतोक्रियः । ईदृशो राक्षसो राम कथं संसाध्यते त्वया ॥ २३७ ॥
 तस्माद्वयुद्धि रणे त्यक्त्वा यद्वयं संवदामहे । प्रसीद क्रियतां देव तदेवोद्यच्छ शान्तये ॥ २३८ ॥
 मा भूत्तस्मिन् कृतक्रोधे जगदेतन्महाभयम् । विध्वस्तप्राणिसंघातं नष्टनिःशेषसक्रियम् ॥ २३९ ॥
 योऽसौ विभीषणः ख्यातः स्वयं ब्रह्मा स कीर्तितः । क्रूरकर्मनिवृत्तात्मा माधितोऽणुव्रतैर्दृढम् ॥ २४० ॥
 अलंध्यवचनं तस्य कुरुते खेचराधिपः । तयोर्हि परमा ग्रीतिरंतरायविवर्जिता ॥ २४१ ॥
 बोधितस्तेन दाक्षिण्याद्यशः पालनतोऽपि वा । लज्जया वा विदेहस्य तनया प्रपयिष्यति ॥ २४२ ॥

विज्ञापनचोपुक्तिकुशलो नयपेशलः । अन्विष्यतामरं कश्चित्प्रसादी रावणस्य यः ॥ २४३ ॥
 ततो महोदधिनान्ना ख्यातो विद्याधराधिपः । अत्रवीदेप वृत्तान्तो भवतां नागतः श्रुतिम् २४४
 यत्रैर्बहुजनक्षौर्दलकागम्या निरंतरम् । कृतातिशयदुःप्रेक्षा सुभीमात्यंतगह्वरा ॥ २४५ ॥
 एषां मध्ये न पश्यामि महाविद्यं नमश्चरम् । लंकां गत्वा द्रुतं भूयो यः समर्थो निवर्तितुम् २४६
 पवनंजयराजस्य श्रीशैलः प्रथिनः सुतः । विद्यासत्त्वप्रतपाढ्यो बालोत्तुंगः स याच्यताम् ॥ २४७ ॥
 समं दशाननेनास्य विद्यते जयमुत्तमम् । युक्तः करोत्यसौ साम्यं निर्विघ्नं पुरुषोत्तमः ॥ २४८ ॥
 प्रतिपन्नैस्ततः सर्वैरेवमस्त्विति सार्द्धैः । मारुतेरंतिकं द्रुतः श्रीभूतिः प्रहितो द्रुतम् ॥ २४९ ॥
 शक्तिं दधतापि परां प्राप्यापि परं बोधमारभ्यः ।

भवितव्यं नयरतिना रविरिव काले स यात्युदयम् ॥ २५० ॥

इत्यार्षे रविपेणाचार्यप्रेक्ते पद्मपुराणे कोटिशिलाक्षेपणाभिधानं नाम अष्टचत्वारिंशत्तमं पर्व ।

अथ एकोनपंचाशत्तमं पर्व ।

ततो नमः समुत्पत्य जगामासौ मरुज्जवः । अत्युत्तुंगैर्गृहैः पूर्णं श्रीपुरं श्रीनिकेतनम् ॥ १ ॥
 तत्र हेमद्रवन्यस्तलेष्वेतजः समुज्ज्वलम् । कुंदाभवलभीशोभि रत्ननिर्मितशेखरम् ॥ २ ॥
 मुक्तादामसमाकीर्णं दातायनविराजितम् । उद्यानाकीर्णपर्यन्तं प्राविशन्मारुतेर्गृहम् ॥ ३ ॥
 अपूर्वलोकासंघातं पश्यतस्तस्य साद्भुतम् । मनोगतागतं भूयो गतं कृच्छ्रेण धीरताम् ॥ ४ ॥
 प्रविष्टे मारुतेर्गेहं तस्मिन् दूते ससंभ्रमे । अनंगकुमुतोत्पातं जगामेन्दुनखात्मजा ॥ ५ ॥
 सस्पर्दं दलिणं चतुरथधार्यं व्यचिन्तयत् । प्राप्तव्यं विधियोगेन कर्म कर्तुं न शक्यते ॥ ६ ॥
 धुद्रशक्तिसमासक्ता मानुषास्तावदासताम् । न सुरैरपि कर्मोणि शक्यन्ते कर्तुमन्यथा ॥ ७ ॥
 वैदितागमनस्तावद्दूतो नर्मदया सभाम् । प्रस्वेदकणसंपूर्णः प्रतीहार्यो प्रवेशितः ॥ ८ ॥
 जगादाथ यथावृत्तं निःशेषं प्रणताननः । दंडकाद्रिं समायाताः पद्मनाभादयः पुरा ॥ ९ ॥
 शंभूकस्य वधं युद्धं विपमं खरदूषणम् । पंचतागमनं तस्य मानवैरुच्यैः सह ॥ १० ॥
 ततो निशम्य तां वार्तां शोकविह्वलविग्रहा । अनंगकुसुमा मूर्छासुपेता म्रुकुलेक्षणा ॥ ११ ॥

चान्दनेन व्रवेर्णतां सिच्यमानां क्रियोद्धिताम् । विलोक्यांतःपुरांमोधिः परमं क्षोभमागतः ॥ १२ ॥
 वीणातंत्रीसहस्राणां प्राप्तानां कोणताडनम् । क्रदन्तीनां समं रम्यो ध्वनिः स्त्रीणां समुद्रतः ॥ १३ ॥
 अनंगकुसुमा कृच्छ्राह्निभिता प्राणसंगमम् । अश्रुसिक्तस्वनी तारं विललापातिदुःखिता ॥ १४ ॥
 हां तात क प्रयातोसि प्रयच्छ वचनं मम । हा आतः किमिदं जातं दीयतां दर्शनं सकृत् ॥ १५ ॥
 यनैऽतिभीषणे कष्टं रणाभिमुखतां गतः । भूगोचरैः कथं तात मरणत्वमुपाहृतः ॥ १६ ॥
 शोकाकुलजनाकीर्णे जाते श्रीशैलेयमनि । नीतो नर्मदया दूतः प्रदेशं वचनोदितम् ॥ १७ ॥
 पितृभ्रातृश्च दुःखेन तप्ता चन्द्रनखात्मजा । कुच्छ्रेण शमनं नीता सद्भिः प्रशमकोविदैः ॥ १८ ॥
 जिनमार्गप्रवीणासौ बुध्ना संसारसंस्थितिम् । लोकाचारानुकूलत्वाच्चे प्रेतक्रियाविधिम् ॥ १९ ॥
 अन्येद्युर्दूतमाहूय पयनंजयनन्दनः । अपृच्छच्छोकसंस्पृष्टः मौल्लोकसमावृतः ॥ २० ॥
 निःशेषं दूत यद्वृत्तं तन्निवेदय सांप्रतम् । इत्युक्त्वा कारणं मृत्योः खरदूषणमस्मरत् ॥ २१ ॥
 ततोऽस्य क्रोधसरुद्धसर्वांगस्य महाद्युतेः । भ्रूस्तरंगवती रेजे तडिद्रेखेव चंचला ॥ २२ ॥
 ततस्त्रासपरीतांगो मुहुर्दूतः प्रतापवान् । जगाद मधुरं प्राज्ञः कोपविध्वंसकारणम् ॥ २३ ॥
 ज्ञानमेव हि देवस्य किष्किन्धाधिपतेः परम् । दयितादुःखमुत्पन्नं तत्समाकारेहतुकम् ॥ २४ ॥

आर्नस्तेन स दुःखेन पद्मं शरणमागमत् । प्रतीक्ष्य सोमर्तिविध्वंसं किङ्कषधनगरं गतः ॥ २५ ॥
 मुग्धीवाकृतिचारेण समं तत्र महानभूत् । चिरं श्रान्तमहायोधः संग्रामः शसुरस्य ते ॥ २६ ॥
 उर्याय पद्मनाभेन ततो भूयो महाजसा । तस्याहूतस्य नष्टासौ वेताली स्तेयकारणम् ॥ २७ ॥
 ततः साहसगत्याख्यः स्वस्थभायं समाश्रितः । विज्ञातो रामनिर्मुक्तैर्नृपुं नीतः शिलीमुखैः ॥ २८ ॥
 तच्छ्रुत्वा विगतक्रोधो जातः पवननन्दनः । पुनरुक्तं जगौ तुष्टः विकसन्मुखपंकजः ॥ २९ ॥
 कृतं कृतमहो सायु प्रियं पद्मेन नः परम् । यत्सुग्रीवकुलं मज्जदकीर्तौ क्षिप्रमुद्धृतम् ॥ ३० ॥
 हेमकुम्भोपमं गोत्रं अयशःकूपगह्वरे । निमज्जदुष्पणहस्तेन तेनसन्मतिनोद्धृतम् ॥ ३१ ॥
 एवमादिपरं भूरि प्रशंसन् रामलक्ष्मणी । कस्मिन्वापि ममज्जसाँ सारसौलशमहार्णवे ॥ ३२ ॥
 भुत्वा पंकजरागायाः पितुः श्लोकपरिधयम् । उत्सवः सुमहान्जातो दानपूजादिसंस्तुतः ॥ ३३ ॥
 उद्वेगानन्दसंपन्नं हतछायासमुज्जलम् । श्रीशैलप्रवनं जातं रसद्वयसमुत्कटम् ॥ ३४ ॥
 एवं विपमतां प्राप्ते स्वजने पावनंजयिः । किञ्चित्समत्वमाधाय किङ्किन्धाभिमुखं ययौ ॥ ३५ ॥
 मध्याभिगच्छतस्तस्य चलेनात्यर्थभूरिणा । जगादन्यदिवोद्धृतमाकाशपरिचर्जितम् ॥ ३६ ॥
 धिमानं सुमहं तस्य मणिरत्नसमुज्ज्वलम् । प्रभां दिवसरत्नस्य जहारा स्वमरीचिभिः ॥ ३७ ॥

गच्छतं तं महाभाग्यं श्रुतशो बन्धुपार्थिवाः । अनुजग्मुः सुनासीरं यथा त्रिदशगुंवाः ॥ ३८ ॥
 अग्रतः पृष्ठतश्चास्य पार्श्वतश्च जयस्वनैः । गच्छतां खेचरैर्द्राणामासीच्छब्दमयं नभः ॥ ३९ ॥
 चित्रमासीद्यदश्नानां विहायस्तलगामिनाम् । मनोहारी गजानां च विलासः स्वतन्त्रचितः ॥ ४० ॥
 महानुरंगसंयुक्तः रथैरुच्छ्रुतकेतुभिः । विहायसस्तलं जातं मन्ये कल्पनगाङ्गुलम् ॥ ४१ ॥
 सितानामातपत्राणां मण्डलेन महीयसा । जातं च कुन्दखण्डानामिव पूर्णं वियत्तलम् ॥ ४२ ॥
 गंभीरो दौर्दुभो धीरो ज्वानो ध्वस्तापरध्वनिः । चक्रबालं दिशां व्याप्य प्रतिध्वनिघनः स्थितः ॥
 संकुलं चलता तेन सैन्येन गगनांगणम् । खण्डखण्डैरिवच्छन्नमन्तरेषु व्यलोचयते ॥ ४४ ॥
 भासां भूयणजातानां बहुवर्णयुजां वयैः । विशिष्टशिल्पिना रक्तं नभो बल्लमिवामवत् ॥ ४५ ॥
 ध्वनिं मारुतितूर्यस्य श्रुत्वा सन्नह्य गहरम् । तोषं कपिध्वजाः प्रापुः शिखिनोद्भवनिं यथा ॥ ४६ ॥
 कृतापणमहाशोभं ध्वजमालासमाकुलम् । रत्नतोरणसंयुक्तं किंकिधनगरं कृतम् ॥ ४७ ॥
 बहुभिः पूज्यमानोऽसौ विभ्रवैस्त्रिदशोपमैः । विवेश नगरं सन्न सुग्रीवस्य च पुष्कलम् ॥ ४८ ॥
 सुग्रीवेण प्रतीष्टश्च यथाहं रवितादरः । कथितं चाखिलं तस्य पवननामादिचेष्टितम् ॥ ४९ ॥
 अनेनैव ततो युक्ताः सुग्रीवाद्या नरेश्वराः । धारयन्तः परं हर्षं पवननाभमुपाययुः ॥ ५० ॥

अपश्यच्च नरश्रेष्ठं तं लक्ष्मीधरपूर्वजम् । नीलकुंचितस्रग्धमातिस्निग्धकेशं मरुत्सुतः ॥ ५१ ॥
 लक्ष्मीलताविपक्तांगं कुमारमिव भास्करम् । शशांकमिव लिपितं कान्तिपद्मेन पुष्करम् ॥ ५२ ॥
 नयनानां समानन्दं मनोहरणकोविदम् । अपूर्वकर्मणां सर्गं स्वर्गोदिव समागतम् ॥ ५३ ॥
 ज्वलद्भिः शुद्धरुक्माद्यु-रुहगर्भसमप्रभम् । मनोज्ञां गतनासाग्रं पूर्णशारदेन्दुनिभाननम् ॥ ५४ ॥
 मूर्तिमन्तमिवानंगं पुंडरीकनिभेक्षणम् । चापानतद्भुवं पूर्णशारदेन्दुनिभाननम् ॥ ५५ ॥
 विभ्यप्रवालरक्तोष्ठं कुंदध्वेतद्विजावलिम् । कंयुकंठमृगेन्द्राभवधोमाजं महाशुभम् ॥ ५६ ॥
 श्रीवत्सकान्तिसंपूर्णमहाशोभस्तनान्तरम् । गंभीरनाभिवत्क्षाममध्यदेशविराजितम् ॥ ५७ ॥
 प्रशान्तगुणसंपूर्णं नानालक्षणभूषितम् । सुकुमारकरं वृत्तपोवरोरुद्वयस्तुतम् ॥ ५८ ॥
 कूर्मपृष्ठमहातेजः सुकुमारक्रमद्वयम् । चन्द्राङ्कुरारुणञ्छायानखपंक्तिसमुज्ज्वलम् ॥ ५९ ॥
 अधोभ्यसत्त्वंगंभीरं वज्रसंघातविग्रहम् । सर्वसुन्दरसंदोहमिव कृत्वा चिनिर्मितम् ॥ ६० ॥
 महाप्रभावसंपन्नं न्यग्रोधपरिमंडलम् । त्रियांगनावियोगेन बालसिंहमिवाकुलम् ॥ ६१ ॥
 शच्येव रहितं शक्रं रोहिण्येव विना विभुम् । रूपसौभाग्यसंपन्नं सर्वशास्त्रविशारदम् ॥ ६२ ॥
 शौर्यमाहात्म्यसंयुक्तं मेधादिगुणसंयुतम् । एवंविधं समालोक्य मारुतिः क्षोभमागतः ॥ ६३ ॥

अचितयच्च संप्रान्तस्तत्प्रभाववदीकृतः । तच्छरीरप्रभाजालसमालिङ्गितविग्रहः ॥ ६४ ॥
 श्रीमानयमसौ राजा रामो दशरथात्मजः । यस्येह लक्ष्मणो आता लोकश्रेष्ठः स्थितो वशे ॥ ६५ ॥
 यस्यालोक्य तदा संख्ये छत्रं शीतांशुसन्निभम् । सा साहसगन्तर्माया वैताली परिनिःसृता ॥ ६६ ॥
 दृष्ट्वा वज्रधरं सर्वं हृदयं यन्न कंपितम् । तदद्य मम दृष्टुं संशोभं परमं गतम् ॥ ६७ ॥
 इति विस्मयमापन्नः समनुसृत्य तान् गुणान् । ससार पावनिः पद्मं श्रीमदंभोजलोचनम् ॥ ६८ ॥
 दूरादुत्थाय दृष्टुं पद्मलक्ष्मीधरादिभिः । अतो ग्रहटचेतोभिः परिषक्तो यथाक्रमम् ॥ ६९ ॥
 परस्परं समालोक्य संभाष्य विनयोचितम् । उपधानविचित्रेषु स्वासंभोजवत्स्थिते ॥ ७० ॥
 तत्र भद्रासने रम्ये स्थितः काकुस्थनन्दनः । केयूरभूषितभुजो ज्वलंल्लक्ष्म्या समंततः ॥ ७१ ॥
 स्वस्थनीलांगधरश्चूडामणिरिन्द्रज्वलः । रराज वरहारेण सोडुचन्द्र इवोद्भूतः ॥ ७२ ॥
 दिव्यपीताम्बरधरो हारकेयूरकुण्डली । सुमित्रातनयो रजे सतडिज्जलदो यथा ॥ ७३ ॥
 बानराभोगमुकुटसुरवारणविक्रमः । अभात्सुग्रीवराजोऽपि लोकपाल इवाञ्जितः ॥ ७४ ॥
 विराधितः कुमारोऽपि सौमित्रैः पृष्ठतः स्थितः । अलक्ष्यत नृसिंहस्य चक्ररत्नमिवाजसः ॥ ७५ ॥
 हनुमानप्यलं रजे पद्मनाभस्य धीमतः । समीपे पूर्णचन्द्रस्य स्फीतो बुध इवोदितः ॥ ७६ ॥

सुगन्धमालयवस्त्राद्यैरलंकारैश्च भूयिता । अंगांगदवभासन्ती यमवैश्रवणावित्र ॥ ७७ ॥
 नलनीलप्रभृतयः श्रुतशोऽन्ये च पार्थिवाः । आसीना रेजुरत्यन्तमायृत्य रघुनन्दनम् ॥ ७८ ॥
 पञ्चस्रन्धताम्यूलगंधसंगतमारुता । विभूषणकृतोद्योता सा सभेन्द्रसभोपमा ॥ ७९ ॥
 विस्मित्य सुचिरं रामं प्रीतः पावनिरधयीत् । समधं न गुणा ग्राह्या भवतो रघुनन्दन ॥ ८० ॥
 इहापि निखिले लोके दृश्यते स्थितिरिदृशी । किमपि प्रियव्रतकृणां प्रत्यक्षगुणकीर्तनम् ॥ ८१ ॥
 आसीद्यस्याधिमाहात्म्यं श्रुतमस्माभिरुज्जितम् । दृष्टः सत्त्वहितः स त्वं सत्ववान् चक्षुषा स्वयम् ॥
 सर्वसौन्दर्ययुक्तस्य गुणरत्नाकरस्य ते । शुभ्रेण यशसा राजन् जगदेतदलंकृतम् ॥ ८३ ॥
 धनुर्लीमादूद्वये लब्धे सहस्रामररक्षिते । सीतास्वयंवरेऽस्माभिः श्रुतस्तत्र पराक्रमः ॥ ८४ ॥
 पिता दशरथो यस्य यस्य भामंडलः सुहृत् । भ्राता यस्य च सौमित्रिः स त्वं राम जगत्पतिः ॥
 अहो शक्तिरहोरूपमेव नारायणः स्वयम् । समुद्रावर्तचापेशो यस्याज्ञाकरणे रतः ॥ ८६ ॥
 अहो धैर्यमहो त्यागो यत्पितुः पालयन् वचः । महाप्रतिमयाकारं प्रविष्टो दण्डकं वनम् ॥ ८७ ॥
 एतन्न कुरुते वन्धुस्तुष्टश्च विदशाधिपः । अहो त्वया नाथ कृतं यदस्माकमतिप्रियम् ॥ ८८ ॥
 सुग्रीवरूपसंपन्नं हत्वा संयति साहसम् । यत्कापिष्वजवंशस्य कलंको दूरमुज्जितः ॥ ८९ ॥

अन्तितयच संभ्रान्तस्तत्प्रभायवशीकृतः । तच्छरीरप्रभाजालसमालिंगितविग्रहः ॥ ६४ ॥
 श्रीमानयमसौ राजा रामो दशरथात्मजः । यस्येह लक्ष्मणो भ्राता लोकश्रेष्ठः स्थितो वशे ॥ ६५ ॥
 यस्यालोक्य तदा संख्ये छत्रं शीतांशुसन्निभम् । सा साहसगर्भाया वैताली परिनिःसृता ॥ ६६ ॥
 दृष्ट्वा वज्रधरं सर्वं हृदयं यच्च कंपितम् । तदद्य मम दृष्टुनं संक्षोभं परमं गतम् ॥ ६७ ॥
 इति त्रिस्मयमापन्नः समनुसृत्य तान् गुणान् । तसार पावनिः पद्मं श्रीमदंभोजलोचनम् ॥ ६८ ॥
 दूरादुत्थाय दृष्टुं पद्मलक्ष्मीधरादिभिः । असौ ग्रहृष्टचेतोमिः परिष्कृतो यथाक्रमम् ॥ ६९ ॥
 परस्परं समालोक्य संभाष्य विनयोचितम् । उपधानविचित्रेषु स्वासन्नेष्ववतस्थिते ॥ ७० ॥
 तत्र मद्रासने रम्ये स्थितः काकुस्थनन्दनः । केयूरधूपितभुजो ज्वलंछक्ष्म्या समंततः ॥ ७१ ॥
 स्वस्थनीलांबरधरश्चूडामणिरिवाञ्जलः । रराज वरहारेण सोडुचन्द्र इवोद्भूतः ॥ ७२ ॥
 दिव्यपीताम्बरधरो हारकेंयूरकुण्डली । सुमित्रातनयो रेजे सतडिजज्वलदो यथा ॥ ७३ ॥
 बानरामोगमुकुटसुरवारणविक्रमः । अभात्सुग्रीवराजोऽपि लोकपाल इवाजितः ॥ ७४ ॥
 विराधितः कुमारोऽपि सौमित्रैः पृष्ठतः स्थितः । अलक्ष्यत नृसिंहस्य चक्ररत्नमिर्वाजसः ॥ ७५ ॥
 हनूमानप्यलं रेजे पद्मनाभस्य धीमतः । समीपे पूर्णचन्द्रस्य स्फीतो बुध इवोदितः ॥ ७६ ॥

गुणं धर्मात्पुत्रवत्त्वाद्यैरलंकारैश्च भूषिता । अंगांगदावभासन्तौ यमवैश्रवणाविव ॥ ७७ ॥
 नलनीलप्रभृतयः श्रुतशोऽन्ये च पार्थिवाः । आसीना रेखुरत्यन्तमावृत्य रघुनन्दनम् ॥ ७८ ॥
 पञ्चसद्वन्धताम्यूलगंधसंगतमारुता । विभूषणकृतोद्योता साः समेन्द्रसमोपमा ॥ ७९ ॥
 विशिष्यन्त्य सुचिरं रामं प्रीतः पावनिरब्रवीत् । समर्थं न गुणा ग्राह्या भवतो रघुनन्दन ॥ ८० ॥
 इहापि निखिले लोके दृश्यते स्थितिरीदृशी । किमपि प्रियंवक्तृणां प्रत्यक्षगुणकीर्तनम् ॥ ८१ ॥
 आसीद्यस्याधिमाहात्म्यं श्रुतमस्माभिरुज्जितम् । दृष्टः सत्त्वहितः स त्वं सत्त्ववान् चक्षुषा स्वयम् ॥
 सर्वसौन्दर्ययुक्तस्य गुणरत्नाकरस्य ते । शुभ्रेण यशसा राजन् जगदेतदलंकृतम् ॥ ८३ ॥
 धनुर्लोभाबुद्धये लग्ने सहस्राभररक्षिते । सीतास्वयंवरेऽस्माभिः श्रुतस्तव पराक्रमः ॥ ८४ ॥
 पिता दशरथो यस्य यस्य भामंडलः सुहृत् । भ्राता यस्य च सौमित्रिः स त्वं राम जगत्पतिः ॥
 अहो शक्तिरहोरूपमेव नारायणः स्वयम् । तमुद्रावर्तचापेशो यस्याज्ञाकरणे स्तः ॥ ८६ ॥
 अहो धैर्यमहो त्यागो यत्पितुः पालयन् वचः । महाप्रतिमयाकारं प्रविष्टो दण्डकं वनम् ॥ ८७ ॥
 एतन्न कुरुते बन्धुस्तुष्टश्च त्रिदशाधिपः । अहो त्वया नाथ कृतं यदस्माकमतिप्रियम् ॥ ८८ ॥
 सुग्रीवरूपसंपन्नं हत्वा संयति साहसम् । यत्कपिष्वजवंशस्य कलंको दूरमुज्झितः ॥ ८९ ॥

धियाचलविधिर्ज्ञेयस्य मायामयं वपुः । अस्माभिरपि नो सखं दुर्जयं च विशेषतः ॥ ९० ॥
 तेन सुग्रीवरूपेण गृहीतुं प्लावगं बलम् । दर्शनादेव युष्माकं तद्रूपं तस्य निसृतम् ॥ ९१ ॥
 कर्तुं प्रत्युपकारं यो न शक्तोऽन्युपकारिणः । सुलभां भावशुद्धिं स तस्मै न कुरुते कुतः ॥ ९२ ॥
 का तस्य बुद्धिन्यायेषु भवेदेकमपि क्षणम् । यः कृतस्योपकारस्य विशेषं नावबुध्यते ॥ ९३ ॥
 स्वपाकादपि पापीयान् लुब्धकादपि निर्युणः । असंभाष्यः सतां नित्यं योऽकृतज्ञो नराधमः ९४
 स्वशरीरमपि त्यक्त्वा सत्यं वयमनन्यगाः । सर्वे समुद्युताः कर्तुमुपकारं तव प्रभो ॥ ९५ ॥
 गत्वा प्रबोधयिष्यामि त्रिकूटाधिपतिं बुधम् । तव पत्नीं महाबाहो त्वरावानानयाम्यहम् ॥ ९६ ॥
 सीताया वदनांभोजं प्रसन्नेन्दुमिवोदितम् । संदेहेन विनिर्मुक्तं शीघ्रं पश्यसि राघव ॥ ९७ ॥
 मंत्री जाम्बूनदोज्ज्वोचत्ततो वाक्यं परं हितम् । वत्स वत्स मरुत्पुत्र त्वमेकोऽस्माकमाश्रयः ॥ ९८ ॥
 अप्रमत्तेन गंतव्यं लंकां रावणपालिताम् । न विरोधः कचित्कार्यः कदाचित्केनचित्तदह ॥ ९९ ॥
 एवमस्त्विति संभाष्य तं संग्रस्थितपुत्रतम् । विलोक्य परमां प्रीतिं पद्मनाभः समागमत् ॥ १०० ॥
 पुनः पुनः समाहूय मारुतिं चारुलक्षणम् । सर्वादरं जगादेदं स्फीत्या राजीवलोचनः ॥ १०१ ॥
 मद्वाक्यादुच्यतां सीता त्वद्वियोगात् स राघवः । अधुना विदते साध्वि न मनोनिर्वृतिं कश्चित् १०२

अत्यन्तं तदहं मन्ये हतं पौरुषमात्मनः । प्रतिरोधं प्रपञ्चासि वर्तमानेऽपि यन्मयि ॥ १०३ ॥
 वेदो निर्मलशीलाढ्या यथा त्वं मदनुवृता । जीवितुं वाञ्छसि त्यक्तुं मोक्षयोगेन दुःखिता ॥ १०४ ॥
 अलं तथापि सद्बन्धे दुःसमाधानमृत्युना । धार्यतां मेधिली प्राणा न जीवं त्यक्तुमर्हसि ॥ १०५ ॥
 दुर्लभः संगमो भूयः पूजितः सर्ववस्तुषु । ततोऽपि दुर्लभो धर्मो जिनेन्द्रवदनोद्गतः ॥ १०६ ॥
 दुर्लभादप्यलं तस्मान्मरणं सुसमाहितम् । तस्मिन्नसति जन्मेदं तुषनिःसारमीक्षितम् ॥ १०७ ॥
 इदं च प्रत्ययोत्पादि विचार्य मम जीवतः । सततं संस्तुतं देयमंगुलीयकमुत्तमम् ॥ १०८ ॥
 वायुपुत्र हुतं गत्वा सीतायास्तं महाप्रभम् । ममापि प्रत्ययकरं चूडामणिमिहानय ॥ १०९ ॥
 यथाक्षापयसीत्युक्त्वा रत्नवानरमौलिभृत् । कृताञ्जलिपुटो नत्वा सौमित्रि च कृताञ्जलिः ॥ ११० ॥
 बहिर्विनिर्ययी हृष्टः पूर्यमाणो विभूतिभिः । क्षोभयन्तेजसा सर्वं सुग्रीवभवनाजिरम् ॥ १११ ॥
 संदिदेश च सुग्रीवं यावदागमनं मम । स्थातव्यं तावदत्रैव प्रमादपरिवर्जितैः ॥ ११२ ॥
 विमानं चारुशिखरमारूढो मारुतिस्ततः । विभाति मस्तके मेरोर्भस्पालय इवोज्ज्वलः ॥ ११३ ॥
 प्रययौ परया घृत्या सितछत्रोपशोभितः । विलसद्वंशसंकाशैश्चामरैरुपजीवितः ॥ ११४ ॥
 बाधुवेगसमैरश्वैर्जगामाद्रिसमैर्गजैः । सैन्यैस्त्रिदशसंकाशैर्जगाम परितो वृतः ॥ ११५ ॥

एवं युक्तो महाभूत्या रामादिभिरुदीक्षितः । समाक्रम्य स्वर्मागमयासीत्सुनिरंतरम् ॥ ११६ ॥

पूर्णं जगत्तिष्ठति जंतुवर्गैर्नानाविधैरुत्तमभोगयुक्तैः ।

कश्चित्तु तेषां परमार्थकृत्ये नियुज्यते यत्परमं यशस्तत् ॥ ११७ ॥

कृतं परेणाप्युपकारयोगं स्मरन्ति नित्यं कृतिनो मनुष्याः ।

तेषां न तुल्यो भुवने शशांको नवा कुबेरो न रविर्न शुक्रः ॥ ११८ ॥

इत्यार्षे रविरेणाचार्येप्रोक्ते पञ्चपुराणे हनूमत्प्रस्थानं नाम एकोनपञ्चाशत्तमं पर्व ।

अथपंचाशत्तमं पर्व ।

अयासार्वालनो गच्छन्नंचरे परमोदयः । स्वसारमिव वैदेहीमामिनीपुः राज्ञ सः ॥ १ ॥

शुहृदाज्ञाप्रवृत्तस्य विनीतस्य महात्मनः । शुद्धभावस्य तस्यासीदुत्सवः कोऽपि चेतसः ॥ २ ॥

पश्यतः प्रौढया दृष्ट्या स्थितस्य रविगोचरे । दिशां मङलमस्यासीच्छरीरावयवोपमम् ॥ ३ ॥

लंका जिगमिपोरस्य महेन्द्रनगरोपमम् । महेन्द्रनगरं दृष्टेराभिमुख्यमुपागतम् ॥ ४ ॥

वेदिकापुण्डरीकामैः प्रासादैः शशिपाण्डुरैः । पर्वतस्य स्थितं मूर्ध्नि तद्विदूरे प्रकाशते ॥ ५ ॥
 चक्षपाणेरियामुख्यस्तस्मिन्यालिपुरोपमे । न बभूवतरां प्रीतिः तस्मादेवमचितयत् ॥ ६ ॥
 इदं शिखरिणो मूर्ध्नि तन्महेन्द्रपुरं स्थितम् । महेन्द्रको नृपो यत्र दुर्मतिः सोऽवतिष्ठते ॥ ७ ॥
 दुःखतापितसर्वाणां माता येनागता मम । निर्वासिता मयि प्राप्ते कुक्षिवासं दुरात्मना ॥ ८ ॥
 एषाऽसौ विजनेज्जण्ये गुहा यत्र स सन्नुनिः । पर्यकयोगयुक्तात्मा नाम्नामितगतिः स्थिताः ९
 अस्यां भगवता तेन साधुवाक्यैः कृपा कृता । माता मां जनिताश्वासा प्रसूता वंधुवर्जिता १०
 श्रुतं कैसरिजं कृच्छ्रं श्रुत्वा मातुरुपप्लवम् । साधोश्च संगमं सैषा रम्या रम्या च मे गुहा ॥ ११ ॥
 मातरं शरणं प्राप्तां मम निर्वासि यः कृती । व्यसनप्रतिदानेन महेन्द्रं किन्तु तं भजेत् ॥ १२ ॥
 अहंशुरयमत्यन्तं मां किल द्वेष्टि संततम् । महेन्द्रगर्वमेतस्य तस्मादपनयाम्यहम् ॥ १३ ॥
 प्रलम्बांबुदवृन्दोरुनादा दुंदुभयस्ततः । महालंपाकभेर्यश्च षट्हाश्च समाहताः ॥ १४ ॥
 ध्माताः शंखा जगत्यंका भट्टरुक्कटवेष्टितैः । युद्धशौढैः समुत्कृष्टं समुल्लासितहेतिभिः ॥ १५ ॥
 श्रत्वा परंबलं प्राप्तं महेन्द्रः सर्वसेनया । प्रत्यैक्षत विनिःक्रम्य मेवंवृन्दमिवाचलः ॥ १६ ॥
 संप्रहारैस्तोलैर्ग्रेह्वासीद्विजं बलम् । चापमुद्यम्य माहेन्द्रिः प्राप्तश्छत्री रथस्थितः ॥ १७ ॥

हन्मानिपुमिस्तस्य धनुस्तिमृभिरायतम् । चिच्छेद गुप्तिभिर्योगी यथामानं समुत्थितम् ॥ १८ ॥
 चापं यावद्वृत्तीयं स गृह्णात्याकुलमानसः । शरैस्तावद्रथान्मुक्ताः प्रचंडास्तस्य वाजिनः ॥ १९ ॥
 रथात्ते विगतः शीघ्राश्चपला चत्रमृभृशम् । हपीकाणीच मनसो मुक्ता निर्विपयैपिणः ॥ २० ॥
 माहेन्द्रिरथ संत्रान्तो विमानं वरमाश्रितः । तदव्यस्य शरैर्लुप्तं मलं दुष्टमतैरिव ॥ २१ ॥
 माहेन्द्रिमुदितो भूयो विद्याचलविकरगः । पतत्रिचक्रकनकैर्युग्धेऽलातभासुरैः ॥ २२ ॥
 विद्ययाऽनिलपुत्रोऽपि तं शस्त्रौघमवारयत् । यथात्मचिन्तया योगी परीपहकदंष्टकम् ॥ २३ ॥
 निर्देयोन्मुक्तशस्त्रोऽमावास्तृणानो महाप्रियत् । गृहीतो वायुपुत्रेण गरुडेनेव पन्नगः ॥ २४ ॥
 प्राप्सरोधं सुतं दृष्ट्वा महेन्द्रः क्रोधलोहितः । रथी मारुतिमभ्यार रामं सुग्रीवरूपवत् ॥ २५ ॥
 अक्रभिः स्यंदनः तौऽपि हारिहारो धनुर्धरः । शूराणामग्रणी दीप्तो मातुः पितरमभ्यगात् ॥ २६ ॥
 तयोरभून्महत्संलयं क्रकचासिशिलांमुखः । परस्परकृताघातं वायुवस्थान्दयेरिव ॥ २७ ॥
 सिंहाविव महारोषौ तावुद्रुतवलान्वितौ । ज्वलत्स्फुलिगरक्ताक्षौ स्वसंतौ युज्रगाविव ॥ २८ ॥
 परस्परकृताक्षौ गर्वहासस्फुटस्वनौ । चित्ते शौर्यमहोयुद्धमित्यपिदवचनोद्यतौ ॥ २९ ॥
 चक्रतुः परमं युद्धं मायावलसमन्वितौ । हाकारजयकारादि कारयन्तौ मुहुर्निजैः ॥ ३० ॥

महेन्द्रोऽथ महावीर्यो चिक्रियाशक्तिसंगतः । क्रोधस्फुरितदेहश्रीर्मुमोचायुधसंहतिम् ॥ ३१ ॥
 भुपुंद्रीः परशून्याणान् श्रुतग्रीर्मुद्ररां गदाः । शिखरिणि च शैलानां शालन्यग्रोधपादपाम् ॥ ३२ ॥
 एतैरन्यैश्च धिविधैरायुधैर्मरुत्सुतः । न विव्यथे यथा शैलो महामेषकदम्बकैः ॥ ३३ ॥
 तद्विव्यमायया स्पृष्टं शस्त्रवर्षं महेन्द्रजम् । उल्काविद्याप्रभावेन वायुसुनुरचूर्णयत् ॥ ३४ ॥
 उत्पत्य च रथे तस्य निपत्य सुमहाजवः । कङ्कुकरिकराकारकराभ्यां कृतरोधनम् ॥ ३५ ॥
 मातामहं समादाय बलं विभ्रदनुत्तमम् । दत्तसाधुःस्रनः शूरः समारोहान्निग्रं रथम् ॥ ३६ ॥
 उल्कालांगूलपाणिं ते दीहित्रं परमोदयम् । प्रशंसितुं समारब्धो महेन्द्रः सौम्यया गिरा ॥ ३७ ॥
 अहो ते वरस माहात्म्यं परमेतन्मया श्रुतम् । पूर्वमार्सादिदानां तु नियतं प्रत्यक्षगोचरम् ॥ ३८ ॥
 आसीद्वेयेन्द्रदुद्वेऽपि निर्जितो यो न केनचित् । विजयाधेनगस्योद्धमहाविद्यायुधाकुले ॥ ३९ ॥
 अस्मी प्रसन्नकीर्तिर्मे पुत्रो माहात्म्यसंगतः । त्वया पराजितः प्राप्तो रोषु चित्रमिदं परम् ॥ ४० ॥
 अहो पराक्रमो भद्र तव धैर्यमहो परम् । अहो रूपमनोपम्यमहो संग्रामशोडता ॥ ४१ ॥
 प्रजातेन त्वया वरस महानिश्चययोगिना । कुलमुद्योतितं सर्वमस्मदीयं सुकर्मणा ॥ ४२ ॥
 विनयाधैर्गुणैर्युक्तो राशिः परमतेजसः । कल्याणमूर्तिरत्यर्थं कल्पवृक्षस्त्वमुद्रतः ॥ ४३ ॥

जगद्वो गुरुभूतस्त्वं योधवानां समाश्रयः । दुःखादित्यप्रतप्तानां समस्तानां घनाघनः ॥ ४४ ॥
 इति प्रशस्य तं स्नेहाद्बुद्धसाक्षश्चलत्करः । अजिघ्रन्मस्तके नम्रं पुलकी परिपस्वजे ॥ ४५ ॥
 प्रणम्य चायुषुञ्जोऽपि तमार्यं विहितांजलिः । अतिविश्वट्विनीतात्मा क्षणाघातोऽन्यतामिव ॥ ४६ ॥
 मया शिशुतया किञ्चिदार्यं दत्ते विचेष्टितम् । दोषमेवं समस्तं मे प्रतीक्ष्य खांतुमर्हसि ॥ ४७ ॥
 समस्तं च समाख्यातं तेनागमनकारणम् । पदारामादिकं यावदात्मागमनमादृतम् ॥ ४८ ॥
 अहमार्यं ममिष्यामि शिक्कटमतिकारणम् । त्वं किष्किन्धपुरुं गच्छ कार्यं दाशरथेः कुरु ॥ ४९ ॥
 इत्युक्त्वा वायुसंभूतः खमुत्पत्य ययौ सुखम् । शिक्कटाभिमुखः क्षिप्रं सुरलोकमिवापरः ॥ ५० ॥
 गत्वा सहोद्रेकेतुंश्च तनयां नयकोविदः । असन्नकीर्तिना साद्वै वत्सलः समपूजयत् ॥ ५१ ॥
 मातापितृसमायोगं सोदरस्त्वं च दर्शनम् । अंजनानुन्दरी ग्राप्य जगाम परयो धृतिम् ॥ ५२ ॥
 महोन्द्रनिभृतं श्रुत्वा किष्किन्धाभिपुञ्जोऽगमम् । विराधितप्रभृतयस्तोषमाययुःस्तमम् ॥ ५३ ॥

पुरा विशिष्टं चरितं कृतात्मनां सुचेतसायुत्तमचारुतेजसाम् ।

महात्मनायुजतगर्वशालिनो भवन्ति वक्ष्याः पुरुषा बलान्विताः ॥ ५४ ॥

ततः समन्तादनुपाल्य मानसं जना यतध्वं सततं सुकर्मणि ।

फलं यदीयं समवाप्य पुष्कलं रवेःसमानामुपयाथ दीप्तताम् ॥ ५५ ॥

इत्थयं रविपणाचार्यमोक्षे पद्मपुराणे महेन्द्रदुहितासमागमाभिधानं नाम पंचाशत्तमं पर्व ।

अथैकपंचाशत्तमं पर्व ।

श्रीशैलस्य वियत्यूर्ध्वविमानस्यस्य गच्छतः । बभूव सुगुणैर्युक्तो द्वीपो दधिमुखोऽन्तरे ॥ १ ॥
यस्मिन् दधिगुलं नाम प्रासाददधिपांडुरः । पुरं परममायानि चारुकांचनतोरणम् ॥ २ ॥
मधमेवप्रतीकाशैरुधनिः कुसुमोज्ज्वलैः । प्रदेया यस्य शोभन्ते सनक्षत्राभ्यरोपमाः ॥ ३ ॥
स्फटिकस्वच्छसलिला वाप्यः सोपानशोभिताः । पद्मोत्पलादिभिश्छन्ना यत्र भान्ति कचिद् कचिद् ॥
तस्मिन् विप्रक्लृप्तं देशे नगरगोचरात् । बृहन्नृणलतावल्लीद्रुमकंदकंसंकटे ॥ ५ ॥
शुक्लाग्नतसरोधे रौद्रश्चापदनादिते । घोरे पतिरुपाकारे ग्रचंडानिलचंचले ॥ ६ ॥
पतितोदारश्रुद्धाधे महाभयसमाबहे । विशुद्धक्षारसरसि कंकगृद्धादिसेविते ॥ ७ ॥

दुर्जने चित्रे राजत्साधुयुग्मं नभश्चरम् । अष्टाहं लंघितभुजं योगमुग्रमुपाश्रितम् ॥ ८ ॥
 तस्य क्रोशचतुर्भागाग्रदेशे व्यवस्थिताः । मनोह्रनयनाः कन्याः सितवस्त्रा जटाधराः ॥ ९ ॥
 तप्यन्ते विधिवद्योरं तपस्विताः सुचेतसः । शोभालोकत्रयस्यैव नवभूषणतां गतः ॥ १० ॥
 अथासौ साधुयुगलं ग्रस्यमानं महाग्निना । अजनातनयोऽपश्यत्पादपद्मयनिश्चलम् ॥ ११ ॥
 अतमासन्नताः ताश्च कन्याः लावण्यपूरिताः । उद्गमद्रुमजालेन स्पृष्टा बहलवर्तिना ॥ १२ ॥
 अधातस्यौ दुर्निर्गन्गौ युक्तयोगौ शिवस्पृहौ । त्यक्तारागादिसंगेच्छौ निरस्तांशुकभूषणौ ॥ १३ ॥
 प्रलंघितमहागाहू प्रशान्तवदनाकृती । युगान्तापितसदृशी प्रतिमास्थानमाश्रितौ ॥ १४ ॥
 मृत्युजीवननिःकांक्षावनवी शान्तमानसौ । समग्रियाप्रियासंगौ समपाषाणकांचनौ ॥ १५ ॥
 दानेन महता राजन् तेनात्प्यासन्नवर्तिना । अभिभूतौ समालोक्य वात्सल्यं कर्तुमुद्यतः ॥ १६ ॥
 आकृष्य सागरजलं मेघहस्तः संसन्नमः । अवर्षदुन्नतो व्योम्नि परमं भक्तिसंगतः ॥ १७ ॥
 सुभृशं तेन बद्धिः संचारिपूरेण नाशितः । महाक्रोध इवोद्धतः क्षांतिभावेन साधुना ॥ १८ ॥
 यावच्च कुरुते पूजां भक्त्या यवननन्दनः । तयोर्भेदतयोर्नानापुष्पादिद्रव्यसंपदा ॥ १९ ॥
 तावचाः सिद्धसंसाध्या मेरुं कृत्वा ग्रदक्षिणम् । तत्सकाशमनुप्राप्ताः कुमार्यः सुमनोहराः ॥ २० ॥

प्रणेमुश्च समंतेन साधुस्थानपरायणौ । विनयान्वितया बुद्ध्या प्रशशंसश्च मारुतिम् ॥ २१ ॥
 अहो जिनेश्वरे भक्तिर्नृजता कापि यद्बुद्धतम् । त्वया तात परित्राता वयं साधुसमाश्रयात् ॥ २२ ॥
 अस्मद्द्वारसमायातो महानयमुपप्लवः । स्तोकेनाप्तो न योगिभ्यामहो नो भवितव्यता ॥ २३ ॥
 अर्धाजनात्मजोऽष्टच्छदेयं संशुद्धमानसः । भवन्त्य इह निःशून्ये काननेऽत्यन्तभीषणे ॥ २४ ॥
 अवोचज्ज्यायसी तासां पुरे दधिमुत्वाहये । अत्र गंधर्वराजस्य वयं तिस्रोऽमरासुताः ॥ २५ ॥
 प्रथमा चन्द्रलेखारूपा श्लेया विद्युत्प्रभा ततः । अन्या तरंगमालेति सर्वगोत्रस्य वल्लभाः ॥ २६ ॥
 यावन्तो भुवने केचिद्विजयाद्दीदिसंभवाः । विद्याधरकुमारेन्द्राः कुलपुष्करभास्कराः ॥ २७ ॥
 तेऽस्मदर्थे शिवं कापि न विदन्तेऽर्थिनो भृशम् । दुष्टस्त्वंगारको नाम तापं धत्ते विशेषतः ॥ २८ ॥
 अन्यदापरिपृष्टश्च तातेनाष्टांगविन्मुनिः । स्थानेषु भगवन्केषु भर्तो दुहितरो मम ॥ २९ ॥
 सोऽजोचत्साहसगतिं यो हनिष्यति संयुगे । आशां कतिपयाहोमी रमणोऽसौ भविष्यति ॥ ३० ॥
 निशम्यामोघवाच्यस्य मुनेस्तद्वचनं ततः । अचिन्तयत्पिताऽस्माकं विधाय स्मैरमाननम् ॥ ३१ ॥
 कस्त्वसौ भविता लोके नरो वज्रायुधोपमः । विजयाघोर्त्तरथ्रेणीश्रेष्ठं यो हन्ति साहसम् ॥ ३२ ॥
 अथवा न मुनेर्वाक्यं कदाचिज्जायतेऽनृतम् । इति विस्मयमाविष्टः पिता माता जनस्तथा ॥ ३३ ॥

निरं प्रार्थयमानोऽपि यदासौ लब्धवान्न सः । तदास्मद्दुःखचिन्तास्थः संजातो गारकेतुकः ॥ ३४ ॥
 ततः प्रभृति चास्माकमयमेव मनोरथः । द्रक्षामस्तं कदा वीरमिति साहसवृद्धनम् ॥ ३५ ॥
 एतच्च वनमायाता दारुणद्रुमसंकटम् । मनोज्ञगामिनीं नाम विद्यां साधयितुं परम् ॥ ३६ ॥
 दिवसो द्वादशोऽस्माकं वसन्तीनामिहान्तरे । प्राप्तस्य साधुगुप्तस्य वर्तते दिवसोऽष्टमः ॥ ३७ ॥
 अंगारकेतुना तेन वीक्षिताश्च दुरात्मना । ततस्तेनानुबन्धेन क्रोधेन पूरितोऽभवत् ॥ ३८ ॥
 ततोऽस्माकं वधं कर्तुमेता दश दिशः क्षणात् । भूमांगारकर्षणेण वह्निना पिञ्जरीकृताः ॥ ३९ ॥
 पद्भिः संपत्सरैः सार्षपवृद्धसाध्यं प्रसाध्यते । दत्वांगमुपसर्गस्य तदर्थैव हि साधितम् ॥ ४० ॥
 द्वापदि महाभाग नामधिष्यद्भवान् यदि । अधिष्याम हि योगिभ्यां सद्धारण्ये ततो ध्रुवम् ४१
 साधु साध्विति संस्मृत्य ततो मारुतिरब्रवीत् । भवतीनां श्रमः श्लाघ्यः फलयुक्तश्च निश्चयः ४२
 अहो यो विमला बुद्धिरहो स्याने मनोरथः । अहो भाग्यस्त्वमुत्तमं येन विद्या प्रसाधिता ॥ ४३ ॥
 आरूपातं च क्रमात्सर्वं यथावृत्तं सविस्तरम् । पद्मागमादिकं यावदात्मागमनकारणम् ॥ ४४ ॥
 तच्चथ शुतवृत्तान्तो गंधर्वोऽपरया सह । समागतो महातेजास्तमुद्देशं सहानुगः ॥ ४५ ॥
 नभश्चरसमायोगे देवागमनसन्निभे । क्षणेन तद्वनं जातं सर्वं नन्दनसुन्दरम् ॥ ४६ ॥

किष्किन्धं च पुरं गत्वा भूत्या दुहितृभिः समम् । शशने पद्मनाभस्य गंधर्वो रतिमाश्रयत् ॥४७॥
ताश्च निस्सीमसर्गाग्या विभूत्या परयान्त्रिताः । उभिन्ये पराः कन्या समायाक्षिष्टकर्मणे ॥४८॥
एतामिपरराभिश्च सेव्यमानो विभूतिभिः । अपश्यन् जानकीं पद्मो मेने शून्या दिशो दश ॥४९॥

गुणान्तिर्भवति जनैरलंकृता समस्तभूः शुमललितैः सुसुन्दरैः ।

विना जनैर्मनसि कृतास्पदं सदा व्रजत्यसौ गहनवनेन तुल्यपताम् ॥ ५० ॥ :

पुराकृतादतिनिचितस्तमुत्कटाज्जनः परां रतिमनुयाति कर्मणः ।

ततो जगत्सकलमिदं स्वगोचरे प्रवर्तते विधिरविणा प्रकाशये ॥ ५१ ॥

इत्यार्ये रविरेणाचार्यमोक्षे पद्मपुराणे पद्मस्य गंधर्वकन्यालाभाभिधानं नाम एकपंचाशत्तमं पर्व ।

अथ द्विपंचाशत्तमं पर्व ।

असौ पद्मपुत्रोऽपि प्रतापाढ्यो महाबलः । त्रिकूटाभिमुखोऽव्यासीत्सोमवन्मन्दरं प्रति ॥ १ ॥
अथास्य व्रजतो व्योमि सुमहाकर्मुकाकृतिम् । चक्रे मेढयाप्रतीकाशं जावं सैन्यं तिरोभवत् ॥२॥

उवाच एगतिः केन मम सैन्यस्य चिन्ता । अहो विज्ञायतां क्षिप्रं कस्येदमनुचेष्टितम् ॥ ३ ॥
 किं स्यादमुरनाधोऽयं चमरो गर्वपर्वतः । आखण्डलः शिखंडी वा नैपामेकोऽपि युज्यते ॥ ४ ॥
 प्रतिमा किन्तु जनेन्द्री शिखरेऽस्य महीधृतः । भवेद्वा भगवान् कश्चिन्मुनीश्वरमविग्रहः ॥ ५ ॥
 तस्य तद्वचनं ध्रुत्वा वितर्ककृतवर्चनम् । मंत्री पृथुमतिर्नाम वाक्यमेतदुदाहरत् ॥ ६ ॥
 निवर्चस्य महाबुद्धे श्रीशैल ननु किं तत्र । क्रूरयंत्रयुतेनायं मायाशालो मतिं गतः ॥ ७ ॥
 चभुस्तवो नियुज्यासावपश्यत्पद्मलोचनः । दुःप्रवेशं महाशालं विरक्तहीमनःसमम् ॥ ८ ॥
 अनेकाकारवक्त्राढ्यं भीममाशालिकात्मकम् । त्रिदशेरपि दुर्दोषं सर्वमक्षयं प्रभासुरम् ॥ ९ ॥
 संकटोत्कटतीक्ष्णाग्रं क्रकचावलिवेष्टितम् । रुधिराद्भारजिह्वाग्रं सहस्रविलसत्तटम् ॥ १० ॥
 स्फुरद्भुजंगयिस्कारि फणात्सूतकारशब्दितम् । विषधूमान्धकारान्तज्वलद्गारदुःसहम् ॥ ११ ॥
 यस्त्वं संपति मूढात्मा शौर्यमानसमुद्धतः । निःक्रामति न भूयोऽसौ मंहकोहिमुखादिव ॥ १२ ॥
 लंकाशालपरिक्षेपं सूर्यमार्गसमुन्नतम् । दुर्लभ्यं दुर्निरोक्ष्यं च सर्वदिक्षु सुयोजितम् ॥ १३ ॥
 युगान्तकालमेयैधनिर्योपसममीषणम् । हिसाग्रंथमिवात्यन्तपापकर्मविनिर्मितम् ॥ १४ ॥
 नं हृष्टा मारुतिर्दध्यावहो नायेन रक्षमाम् । दाक्षिण्यमूर्जितं पूर्वं मायाप्राकारकारिणां ॥ १५ ॥

उन्मूलयन्निदं यत्र विद्यावलसमूर्जितम् । मानमुन्मूलयाम्यस्य ध्यानी मोहबलं यथा ॥ १६ ॥
युद्धे च मानसं कृत्वा तत्सैन्यं सुमहास्वनम् । गगने सागराकारं समयेऽतिष्ठत्सुधीः ॥ १७ ॥
विद्याकवचयुक्तं च कृत्या मानं गदाकरः । विवेश सालिकावकत्रं राहुवक्त्रं रविर्यथा ॥ १८ ॥
ततः कुक्षिगुहां तस्याः परीतकैरुसावृताम् । विद्यानखैरलं तीक्ष्णैः केसरीव व्यपाटयत् ॥ १९ ॥
निर्दयैश्च गदापातघोरैरपैरर्णयत् । घातिकर्मस्थितिं यद्वद्व्यानी भावैः सुनिर्मलैः ॥ २० ॥
अथाशालिकाविद्याया यात्या भेदं भयाग्रहः । समो नीलाम्बुवाहानामभूच्चटचटाध्वनिः ॥ २१ ॥
तेन संभाव्यमानोऽसौ शालो नष्टोऽतिचंचलः । स्तोत्रेणैव जिनेन्द्राणां कलुषः कर्मसंचयः ॥ २२ ॥
ततस्तन्निनदं श्रुत्वा युगान्तजलदोन्नतम् । दृष्ट्वा विशीर्यमाणं च यंत्रप्राकारमंडलम् ॥ २३ ॥
राजा वज्रमुखः क्रुद्धः शालरक्षाधिकारवान् । त्वरितं रथमारुह्य सिंहो दाचमिवाभ्यगात् ॥ २४ ॥
ततोऽभिमुखमेतस्य वीक्ष्य मारुतनन्दनम् । नानायाना युधायोद्धाः प्रचण्डा योद्धुमुद्यताः ॥ २५ ॥
बलं वज्रमुखं दृष्ट्वा प्रचलं योद्धुमुद्यतम् । परमं क्षोभमायातं हनूमत्सैन्यमुत्थितम् ॥ २६ ॥
किमत्र बहुनोक्तं प्रवृत्तं तच्चथा रणम् । यथा स्वामि कृते पूर्वं सस्माननविमानने ॥ २७ ॥
स्वामिनो दृष्टिमार्गस्थाः सुभटाः कृतगर्जिताः । जीवितेष्वपि विस्त्रेहा नभूवुः किमिहोच्यताम् ॥

ननः कपिध्वजैर्योद्राभिरंकृतमहाहयाः । वज्रायुधस्य निर्भयाः क्षणात्रैपुरितस्ततः ॥ २९ ॥
 चक्रेणानिलमनुध तेजोऽहरत् चिद्विपास् । अक्षविम्बमिवाकाशादपातयदरेः शिरः ॥ ३० ॥
 मेख्ये पितुर्यं दृष्ट्वा तं लंकासुन्दरी तदा । नियम्य कञ्जतः शोकममर्थवियदूयिता ॥ ३१ ॥
 जयनाश्रयान्ढा कुंडलोद्योतितानना । शरासनायतोरस्का कुञ्चिता भूलनायुगा ॥ ३२ ॥
 उदकैश्च संगतादित्यतेजोमंडलधारिणी । धूमोद्गारसमायुक्ता घनप्राग्भारवर्त्तिनी ॥ ३३ ॥
 संरंभवशंसकुललोहितामोजलोचना । क्रूरसंदष्टविंशोष्टी कुन्देव श्रीः शचीपतेः ॥ ३४ ॥
 अघायदिपुमुहस्य कच्छमाना मनोहरा । मया श्रीशैल दृष्टोऽसि तिष्ठ ते शक्तिरस्ति चेत् ॥ ३५ ॥
 अद्य ते रावणः शुद्धो नभश्चरमहेम्बरः । करिष्यति यदेतत्ते करोमि हतचेष्टतः ॥ ३६ ॥
 दम् यमालयं पापं भवन्तं प्रेपयाम्यहम् । दिग्भूट इव जातस्त्वमनिष्टस्थानगोचरः ॥ ३७ ॥
 तस्यास्त्वस्वरितमायान्त्या यावच्छत्रमपातयत् । बाणेन तावेदतस्य तथा चापं द्विभाकृतम् ॥ ३८ ॥
 सा यावदगृहीच्छर्त्तं तावन्मारुतिना शिरैः । नभश्छत्रं समायान्ती भिन्ना शक्तिश्च सान्तरे ३९
 सा विद्यावलंगंभीरा वज्रदंडसमान् शरान् । परशुकुंतचक्राणि शतश्रीमुशलान् शिलान् ॥ ४० ॥
 यवर्षं वायुपुत्रस्य स्ये हि भवदुन्नते । विकाले वारिणो भेदान्मेघसंध्या यथोन्नता ॥ ४१ ॥

तथा नानापुधाटोपैः सर्ववेगसमीरितैः । आच्छाद्यत महतेजाः शुचिस्वर्य इवांबुदैः ॥ ४२ ॥
 विक्रान्तः स च शस्त्रीधमनिर्वाणोन्तरास्थिरम् । व्यपोहत निजैः शस्त्रैः मायाविधिविगारदः ॥ ४३ ॥
 शराः शरैरलुप्यन्त तामराद्याः स्वजातिभिः । शक्तयः शक्तिभिर्बुधैश्च तमोहका दूरमुद्ययुः ॥ ४४ ॥
 चक्रकवचसंवर्तककाटोपपिजरम् । बभूव भीषणं व्योम विद्युद्भिरिव संकुलम् ॥ ४५ ॥
 तं लंकासुन्दरी भूयः रूपेणालब्धसन्निभा । घोरा स्वभावतो राजलक्ष्मीः कमललोचना ॥ ४६ ॥
 ज्ञानध्यानहरैः कान्तैर्दुर्द्धरैर्गुणसन्नतैः । लावण्याहतसौन्दर्यमेनोन्तर्भेदकोटिदैः ॥ ४७ ॥
 नेत्रचापनिर्मुक्तैर्विव्यधे स्मरसायकैः । तथैतरघनुमुक्तैः शरैराकर्णसंहतैः ॥ ४८ ॥
 विस्मये जगतः शक्ता सौभाग्या गुणगन्निता । तस्यालसक्रिप्रस्वेवं प्रविष्टा हृदयोदरम् ॥ ४९ ॥
 शरशक्तिशतव्रीभिर्न तथा समपीड्यत । यथा मदनवार्णौघैर्मर्मदारुणकारिभिः ॥ ५० ॥
 इयं मनोहराकारा ललितैर्विशद्वैरपि । स बाह्याभ्यन्तरं हन्ति मामित्येवमचिन्तयत् ॥ ५१ ॥
 धरमस्मिन्मृधे मृत्युः पूर्यमाणस्य सायकैः । अनया विप्रयुक्तस्य जीवितं न सुरालये ॥ ५२ ॥
 चिन्तयत्येवमेतस्मिन् साप्यमंगेन चोदिता । त्रिकूटमुन्दरी कन्या करुणाशक्तमानसा ॥ ५३ ॥
 विकश्चरमनोदेहं पद्मच्छदलोचनम् । अवालन्दुमुखं बालं किरीटन्यस्तवानरम् ॥ ५४ ॥

मूर्तिपुक्तमिवानंगं सुन्दरं वायुनन्दनम् । इन्तुं समुद्यतां शक्तिं संजहार त्वरावता ॥ ५५ ॥
दृश्यौ च मारयाभ्येतं कथं दोषमपि श्रितम् । रूपेणानुपमानेन छित्ते मर्माणि यो मम ॥ ५६ ॥
यद्यनेन समं सक्ता काममोगोदयद्युतिम् । न निषेवे च लोकेऽस्मिन् ततो मे जन्म निष्फलम् ॥ ५७ ॥
अतः सत्पथमुद्दिश्य स्वनामाकं हनूयते । प्रजिघास्य शरं मुग्धा विह्वलेनान्तरात्मना ॥ ५८ ॥
पराजिता त्वया नाथ साहं मन्मथशायकैः । सुरैरपि न या शक्या जेतुं संपातिवर्तिभिः ॥ ५९ ॥
प्रोवाच मारुतिर्वाणिमकं स्वैरमुपागतम् । धृतिं परां परिप्राप्तो रथादरंभवातरत् ॥ ६० ॥
उपमृत्य च तां कन्यां मृगेन्द्रसमविक्रमः । कृत्वाकं गाढमालिगत् कामो रतिमिवापराम् ॥ ६१ ॥
अथ प्रशान्तवराशा वस्तुदुर्दिनलोचना । तातप्रयाणशोकार्तो जगदे वायुमनुना ॥ ६२ ॥
मा रोदीः सौम्यदत्तै त्वमलं शोकेन भाभिनि । विहिता गतिरैवैव शत्रधर्मे सनातने ॥ ६३ ॥
ननु ते ज्ञातमैवतद्यथा राज्यविधौ स्थिताः । पित्रादीनपि निघ्नन्ति नराः कर्मचलेरिताः ॥ ६४ ॥
यथा रोदिपि कित्वेतद्वयानमार्तं विवर्जय । अस्मिन् हि सकले लोके विहितं भुज्यते प्रिये ॥ ६५ ॥
निहितोऽयमनेनेति द्विद्वय व्याजमात्रकम् । आयुःकर्मानुभावेन प्राप्तकालो विपद्यते ॥ ६६ ॥
वचोभिरभिरन्यैश्च मुक्तशोका व्यराजत । सहिता वातिना यद्वदिद्वनुना निर्धना निशा ॥ ६७ ॥

प्रेमनिर्झरपूर्णेन तयोरालिङ्गनेन सः । संग्रामजः श्रमो दूरमथायातः सुचेतसोः ॥ ६८ ॥
 ततो यत्र नभोदेशे स्तम्भिन्या विधया खगाः । स्तम्भिता बलमत्रैव रचिता वासमाश्रितम् ॥ ६९ ॥
 संध्यारक्ताभ्रसंकाशं गीर्वाणनगरोपमम् । श्रीशैलस्य तदत्यन्तं शिविरं परराजत ॥ ७० ॥
 गजबाज्रिविमानस्था रथस्थाश्च महानृपाः । तत्पुरं ध्वजमालाढयं विविधुः पृष्टवातयः ॥ ७१ ॥
 स्थितास्तत्र यथान्यायं लब्धोऽस्माहसमुत्सवाः । कथाभिरतिचित्राभिः मूर्तसंग्रामजन्मभिः ॥ ७२ ॥
 अथ तं त्वस्तात्मानं वातिं गन्तुं समुद्यतम् । बाला विश्रब्धमग्राक्षीदिति प्रेमपरायणा ॥ ७३ ॥
 विचित्रागोभिरापूर्णाः श्रुतदुसहविक्रमः । कान्तं लंकां किमर्थं स्वं वद गन्तुं समुद्यतः ॥ ७४ ॥
 तस्यै जगाद वृत्तान्तमशेषं वायुनन्दनः । कृत्यं प्रत्युपकारस्य बान्धवैरनुमोदितम् ॥ ७५ ॥
 सीतया सह रामस्य भद्रे भद्रसमागमः । हृतया राक्षसेन्द्रेण कर्तव्यः सर्वथा मया ॥ ७६ ॥
 साऽब्रवीत्समतिक्रान्तं सौदार्हं तं पुरातनम् । श्रद्धा स्नेहक्षये नष्टा प्रदीपस्य यथा शिखा ॥ ७७ ॥
 आसीद्रभ्योपशोभाढ्यां ध्वजमालाकुलीकृताम् । प्राविक्षदाद्यतो लंकां भवान्दिवभिवामरः ॥ ७८ ॥
 अधुना त्वयि दोषाद्दूथे रावणशृङ्गशासनः । प्रकाशं व्रजति क्रोधं गृहीष्यति न संशयः ॥ ७९ ॥
 मदोपलभ्यते चार्वी विशुद्धिः कालदेशयोः । विशुद्धात्मानमव्यग्रं तदा तं ददुर्महसि ॥ ८० ॥

एवंमेवेति सोऽयंचद्वयीपि विचक्षणो । आकूतं तस्य विज्ञातुं गत्वा वाञ्छामि सुन्दरि ॥ ८१ ॥
 क्रीदन्ती वा सती सीता रूपेण प्रथिता भवेत् । चालितं मेरुवद्दीरं रावणस्य मनो यया ॥ ८२ ॥
 एवमुक्तो मरुतुश्चस्तद्विन्यस्तमहायलः । तया मुक्तो विवेकन्या त्रिकूटाभिमुखं ययौ ॥ ८३ ॥
 चित्राभिदं परमत्र नृलोके, यत्परिहाय भृशं रसमेकम् ।

तत्तक्षणमेव विशुद्धशरीरं जन्तुरुपैति रसान्तरसंगम् ॥ ८४ ॥

कर्मविचेष्टिमेतदमुस्मिन् कित्ययवाद्भुतमस्ति निसर्गे ।

सर्वभिदं स्वशरीरनिचयं दक्षिणमुचरतश्चरती हो ॥ ८५ ॥

इत्यप्ये रक्षिणेणाचार्यमोके पद्मपुराणे हनुमच्छंकासुन्दरीकन्यालाभाभिधानं नाम त्रिपञ्चाशत्तमं पर्व ।

अथ त्रिपञ्चाशत्तमं पर्व ।

मगन्धेन्द्र ततो वातिः प्रभायोदयसंगतः । लंकां विवेश निःशंकः स्वल्पानुगसमन्वितः ॥ १ ॥
 द्रारे च रचिताभ्यर्च्ये विभीषणनिकेतनम् । विवेश योग्यमेतेन सम्मानं च समाहृतः ॥ २ ॥

ततः स्थित्वा क्षणं किञ्चित्संस्पृष्टाभिः परस्परम् । वार्ताभिरिति सद्वाक्यं व्याजहार मरुत्सुतः ३
उचितं किमिदं कर्तुं यद्वास्याद्वैपतिः स्वयम् । कुरुते क्षुद्रवत्कश्चिचोरणं परयोपितः ॥ ४ ॥
मर्योदानां नृपो मूलमापगानो यथा नमः । अनाचारे स्थिते तस्मिन् लोकस्तत्र प्रवर्तते ॥ ५ ॥
ईदृशं चरितं कृत्ये सर्वलोकविनिन्दिते । सहनीयं समस्तानां दुःखमेप्यति नो ध्रुवम् ॥ ६ ॥
तत्क्षेमंकरमस्माकं हिताय जगतां तथा । उच्यतां रावणः शीघ्रं वचो न्यायानुपालकम् ॥ ७ ॥
यथा किल द्वये लोके निन्दनीयं विचेष्टितम् । मा कार्षीः जगतो नाथ कीर्तिविध्वंसकारणम् ८
विमलं चरितं लोके न केवलमिदं व्यते । किन्तु गीर्वाणलोकैर्द्वयं रचिताञ्जलिभिः सुरैः ॥ ९ ॥
कङ्कसीनन्दनोऽञ्जचद्वहुशोऽभिहितो मया । ततः प्रभृति नैवासौ मया संभाषते समम् ॥ १० ॥
तथापि भवतो वाक्यान् श्वः समेत्य नरेश्वरम् । वक्तास्मि किन्तु दुःखेन त्यज्यते न खसौ ग्रहम् ११
अदोऽद्यैकादशं जातं सीताया वल्लभोज्ज्वले । तथापि विरतिः काचिच्छंकेद्रस्य न जायते ॥ १२ ॥
तच्छ्रुत्वा वचनं सद्यः महाकारुण्यसंगतः । प्रमदाह्वयमुद्यानं मारुतिर्गन्तुमुद्यतः ॥ १३ ॥
अपश्यच्च लताजालैस्तत्र वैराकुलीकृतम् । अरुणैः पल्लवैः व्याप्तं वरस्त्रीकरचारुभिः ॥ १४ ॥
भ्रमरप्रावृत्तैर्गुच्छैः सुजातैर्वद्मशेखरम् । फलैराननतशाखाग्रं किञ्चित्पवनकंपितम् ॥ १५ ॥

पद्मादिछादितैः स्वच्छैः सरोभिः सदलंकृतम् । भासुरं कल्पवल्लीभिः संगताभिर्महातरुम् ॥ १६ ॥
 गीर्वाणकुरुदेशमं प्रधनरजसा हृतं । नन्दनस्य दधत्साम्यमनेकाद्भुतसंकुलम् ॥ १७ ॥
 ततो लीलां बहन् रम्यां वायू राजीवलोचनः । विवेश परमोद्यानं सीतादर्शनकाक्षया ॥ १८ ॥
 प्रजिघास च सर्वान् दिशु चक्षुरतित्वरम् । विविधद्रुमदेशेषु गहनेषु दलादिभिः ॥ १९ ॥
 दृष्ट्वा च दूरतः सीतामन्यदर्शनवर्जितः । अचिन्तयदसौ सैषा रामदेवस्य सुन्दरी ॥ २० ॥
 त्रिगन्धज्यलनसंकाशा वाष्पपूरितलोचना । करयिन्यस्तवक्येन्दुमुक्तकेशी कृशोदरी ॥ २१ ॥
 अहो रूपमिदं लोके जिवाशेषमनेह्वरम् । परमां ख्यातिमायातं सत्यवस्तुनिबन्धनम् ॥ २२ ॥
 रहिता शतपत्रेण नास्या लक्ष्मीः समा भवेत् । दुःखार्णवं गताप्येषा सदृशी नान्ययोपिता ॥ २३ ॥
 निपरय शिखरादंद्रस्य मृत्युमुपम्यदम् । विरेहं पत्रनाभस्य धारयामि न जीवितम् ॥ २४ ॥
 कृतप्रचिन्तनाभेयं वैदेहीं पवनान्मज्जः । निःशब्दपातसंपातः प्राप्तो रूपान्तरं दधत् ॥ २५ ॥
 ततोऽगुलीपकं तस्या विससर्जकवाससि । सहसा सा तमालोक्य स्मेराऽभ्रपुलकाचिता ॥ २६ ॥
 तस्याभवावस्थार्यां गत्वा नार्यस्त्वरान्विताः । तोषादवर्धयन् दिष्टया रावणं तत्परायणम् ॥ २७ ॥
 संतुष्टोऽगगतं ताभ्यो वस्त्ररत्नादिकं ददौ । श्रुत्वा स्मेराननां सीतां सिद्धं कार्यं विचिन्तयत् ॥ २८ ॥

विधातुं महिमानं च किञ्चिदादिशदुत्सुकः । सुधापूरमिव प्राप्तः समुच्छासधरे हृदि ॥ २९ ॥
 स्वनाथवचनात्साध्वी सर्वान्तःपुरसंयुता । गता मन्दोदरो शीघ्रं यत्रासौ जनकात्मजा ॥ ३० ॥
 विक्रवास्पद्युतिं सीतां दृष्ट्वा मन्दोदरो चिरात् । जगौ बाले त्वयाऽस्माकं परमोऽनुगृहःकृतः ३१
 अधुना भज लोकेऽं रावणं शोकचञ्जिता । सुराणां श्रीरिवाधीशं लब्धनिःशेषसंपदम् ॥ ३२ ॥
 इत्युक्त्वा कुपितावोचद्यदीदं भवतीरतम् । पद्मः खेचरि जानाति म्रियते ते पतिर्ध्रुवम् ॥ ३३ ॥
 धार्ता समागता भर्तुरिति तोपमुपागता । अकार्षं वदनं स्मरं भजन्ती परमां धृतिम् ॥ ३४ ॥
 इति ता वचनं श्रुत्वा राक्षसेशस्य योषितः । ऊडुः क्षुब्धवर्षातेन लपत्येपेति सस्मिता ॥ ३५ ॥
 ततः श्रेणिक वंदेहो नितान्तं तुंगया गिरा । परमं-विस्मयं प्राप्ता जगद्देवं समुत्सुका ॥ ३६ ॥
 गताया व्यसनं घोरमब्धिद्वीपे महाभये । कोऽयं सन्निहितः सार्धुर्बन्धुभूतोऽतिवत्सलः ॥ ३७ ॥
 ततो नभस्वनः स्रुतरेवमर्थितदर्शनः । अभिप्रायमिमं चक्रे साधुतायुक्तमानसः ॥ ३८ ॥
 परार्थं यः पुरस्कृत्य पुनः स्वं विनिगूहति । सोऽतिभीरुतयात्यन्तं जायते निकृतो नरः ॥ ३९ ॥
 परमापदि सोदन्तं जनं साधारयन्ति ये । अनुकंपनशीलानां तेषां जन्म सुनिर्मलम् ॥ ४० ॥
 हानिः पुरुषकारस्य न चात्मनि निदर्शिते । प्रकाश्ये गुरुतां याति जगति श्री यशस्विनी ॥ ४१ ॥

उत्तमरीसहस्राणां ततो मध्यगताभिमाम् । प्रभामंडलकल्पोऽसौ पद्मपद्मीमुपागमत् ॥ ४२ ॥
 निःशङ्कद्विपचक्रान्तः संपूर्णेन्दुसमाननः । सहस्रांशुसमो दीप्त्या माल्याम्वरविभूषितः ॥ ४३ ॥
 रूपेणाप्रतिमो युक्तः कांत्या निर्भृगचन्द्रमाः । किरीटे चानरं विभ्रदामोदाहुतपदपदः ॥ ४४ ॥
 चंदनाचिंतसर्वांगः पीतचर्चाविराजितः । तांचूलारक्तविम्यागुः प्रलम्बांशुकशोभितः ॥ ४५ ॥
 चलत्कुंडलविद्योतविहसद्गंडमण्डलः । परं संहननं विभ्रद्वीरेणान्तविवर्जितः ॥ ४६ ॥
 सर्पत्सीतां तमुद्दिश्य हनुमान् गुणभूषणः । महाप्रतापसंयुक्तः शोभाभुषययौ पराम् ॥ ४७ ॥
 कान्तिभासि मुखं दृष्ट्वा तं युतं परया श्रिया । पद्मायतेक्षणा नार्यस्ता बभूवुः समाकुलाः ॥ ४८ ॥
 दधती हृदये कपं मन्दोरर्यासविसया । समालोकत सीतायाः समीपे बायुनन्दनम् ॥ ४९ ॥
 उपगम्य ततः सीतां विनीतः पवनात्मजः । करकुड्मलमाधाय मस्तके नम्रतायुषि ॥ ५० ॥
 कुलं गोत्रं च संश्राव्य पितरं जननीं तथा । अवेदयच्च विश्रब्धं पद्मनाथेन चोदितम् ॥ ५१ ॥
 त्रिविष्टपसमे साध्वि विमाने विभवान्विते । रतिं न लभते रामो मग्नस्त्वद्विरहार्णवे ॥ ५२ ॥
 त्यक्तनिःशेषकर्तव्यो मानं प्रायेण धारयन् । स त्वां मुनिरिव ध्यायन्नेकतानो ज्यतिष्ठते ॥ ५३ ॥
 वेषुतंत्रीसमायुक्तं गीतं प्रवरयोपिताम् । न कर्णेज्जाहमेतस्य कदाचिद्याति पावने ॥ ५४ ॥

सदा करोति सर्वस्मै कथां स्वाभिनि ते मुदा । त्वदीक्षणाश्रया प्राणान्वध्या धत्ते स केवलम् ॥ ५५ ॥
 इति तद्वचनं श्रुत्वा पतिजीवनवेदनम् । प्रमोदं परमं प्राप्ता सीता विकसितेक्षणा ॥ ५६ ॥
 विपादं संगता भूयो जलपूरितलोचना । ऊचे शान्ता हनुमन्तं चिनीतं स्थितमग्रतः ॥ ५७ ॥
 साहसस्यामघस्थायां निमग्ना कपिलक्षणा । तुरा किं ते प्रयच्छामि हतेन विधिनान्विता ॥ ५८ ॥
 ऊचे च वायुपुत्रेण दर्शनेनैव ते शुभे । अद्य मे सुलभं सर्वं जातं जगति पूजिते ॥ ५९ ॥
 ततो मुक्ताफलस्फूलवाष्पविन्दुचिताधरा । सीता श्रीरिव दुःखार्ता पप्रच्छ कपिलक्षणम् ॥ ६० ॥
 मकरग्राहनादिशोभितं भीममर्णवम् । भद्रं दुस्तरमुल्लस्य विस्तीर्णं कथमागतः ॥ ६१ ॥
 अवस्थां वा गतामेतां कार्यसंसिद्धिमागताम् । किमर्थं मामिहागत्य नयस्यास्वाससुप्तमाम् ॥ ६२ ॥
 लाघव्यद्युतिकृपाढ्यः कान्तितसागरसंवृतः । श्रियां कीर्त्यो च संपुत्ततः प्रियो मे भद्रं बान्धवः ६३ ॥
 प्रदेक्षे स त्वया कस्मिन् प्राणनाथे ममोक्षितः । सत्यं जीवति सत्तोत्र कचिच्छुद्धमणसंगतः ॥ ६४ ॥
 किं नु दुःखेचरैः संसृजे भीमैः व्यापादितोऽनुजः । लक्ष्मण्येनैव तुल्यः स्यात्पथः पद्माभलोचनः ॥
 किं वा मद्विरहादुग्रदुःखं नाथः समाश्रितः । संदिश्यं भवतः किञ्चिदने लोकान्तरं गतः ॥ ६६ ॥
 जिनेन्द्रविहिते मार्गे निःश्रेयग्रन्थवर्जितः । ते पश्यन् किमसावास्ते भवन्निर्वदपण्डितः ॥ ६७ ॥

शिथिलीभूतनिःशेषशरीरस्य वियोगतः । अंगुलीतश्च्युतं प्राप्तं त्वया स्यादंगुलीयकम् ॥ ६८ ॥
 त्वया सह परिज्ञातिर्नासीदेव मम प्रभोः । कार्येण रहितः प्राप्तः कथं त्वं तस्य मित्रताम् ॥ ६९ ॥
 न च प्रत्युपकाराय शक्ता तुष्टाप्यहं तव । अंगुलीयकमेतच्च समानीतं कृपावता ॥ ७० ॥
 एतत्सर्वं मम भ्रातः समाचक्ष्व विशेषतः । सत्येन श्रावितः पित्रोर्देवस्य च मनोजुषः ॥ ७१ ॥
 इति पट्टः समाधानी शाखामृगकिरीटभृत् । शिरस्थकराजीवो जगाद विकचेक्षणः ॥ ७२ ॥
 सायकं रविहासारूप्ये लक्ष्मणेन निजीकृते । गत्वा चन्द्रनखानिष्टा रमणं समरोपयत् ॥ ७३ ॥
 यावदाहूयते स्वामी रक्षसां सुमहाबलः । दूषणस्तावदायातो योद्धुं दाशरथिं हुतम् ॥ ७४ ॥
 लक्ष्मणो दूषणेनामा युध्यते यावदुद्धतम् । तावदशमुखः प्राप्तस्तमुद्देशं बलाघितः ॥ ७५ ॥
 घर्माघर्मविवेकज्ञः सर्वशास्त्रविशारदः । भवतीं वीक्ष्य स क्षुद्रो बभूव मनसो वशः ॥ ७६ ॥
 अष्टनिःशेषनोनिश्च निस्सारीभूतचेतनः । माया सिंहस्वनं चक्रे भवतींस्तेनकारणम् ॥ ७७ ॥
 श्रुत्वा सिंहस्वनं पद्मो ययौ यावद्रणस्थितम् । लक्ष्मणं तावदेतेन पापेन त्वमिहाहता ॥ ७८ ॥
 प्रेषितः पद्मनाभश्च लक्ष्मणेन त्वरावता । गत्वा भूयस्तमुद्देशं न त्वामैक्षत सत्तमे ॥ ७९ ॥
 ततश्चिरं वनं भ्रान्त्वा त्वद्देवपणकारणम् । ईक्षांचक्रे श्लथप्राणं मृत्त्वासन्नं जटायुपम् ॥ ८० ॥

तस्मै दत्त्वा स जैनेन्द्रो म्रियमाणाय देशनाम् । अवतस्थे वने दुःखी भवतीगतमानसः ॥ ८१ ॥
 गतश्च लक्ष्मणः पद्मं निहत्य खरदूषणम् । आनीता रत्नजटिना त्वत्प्रवृत्तिः प्रियस्य ते ॥ ८२ ॥
 सुग्रीवरूपसंयुक्तः पद्मनाभेन साहसः । बलं हन्तुं समुद्युक्तो विद्यया वर्जितो हतः ॥ ८३ ॥
 कृतस्यास्योपकारस्य कुलपावनकारिणः । अहं प्रत्युपकाराय प्रेषितो गुरुवानध्वैः ॥ ८४ ॥
 प्रीत्या विमोचयामि त्वां विग्रहो निःप्रयोजनः । कार्यसिद्धिरिहाभीष्टा सर्वथा नयशालिभिः ८५
 सोऽयं लंकापुरीनाथो घृणावान् विनयान्वितः । धर्मार्थिकामवान्धीरो हृदयेन मृदुः परम् ॥ ८६ ॥
 सौम्यः क्रौर्यविनिर्मुक्तः सत्यव्रतकृतस्थितिः । करिष्यति वचो नूनं मम त्वामपेयिष्यति ॥ ८७ ॥
 कीर्तिरस्य निजा पात्या धवला लोकविश्रुता । लोकापवादतश्चैष विभेति नितरां कृती ॥ ८८ ॥
 ततः परं परिग्राप्ता प्रमोदं जनकात्मजा । हनूमन्तमिदं वाक्यं जगाद विपुलेक्षणा ॥ ८९ ॥
 पराक्रमेण धैर्येण रूपेण विनयेन च । कपिष्वजास्त्वया तुल्याः कियन्तो मत्प्रियाश्रिताः ॥ ९० ॥
 मंदोदरी ततोऽधोवच्छूराः सत्त्वयशोऽन्विताः । गुणोत्कटा न संशंति धीराः स्वं स्वयमुत्तमाः ९१
 वैदेहिं तव न ज्ञातः किमयं येन पृच्छसि । कपिष्वजः समानोऽस्य वास्येष्यस्मिन्न विद्यते ॥ ९२ ॥
 विमानवारणघटासंधटपरिमंडले । रणे दशमुखस्यायं प्राप्तः साहाय्यकं परम् ॥ ९३ ॥

दशाननसहायत्वं कृतं येन महारणे । स हनुमानितिख्यातश्चाजनातनयः परः ॥ ९४ ॥
 महापतिं निमग्नस्य दशवक्त्रस्य चिद्विषः । खेटामनोव्यधाभिल्या एकेनानेन निर्जिताः ॥ ९५ ॥
 अनंगकुसुमा लब्धा येन चन्द्रनखात्मजा । गंभीरस्य जनो यस्य सदा वाञ्छति दर्शनम् ॥ ९६ ॥
 अस्य पौरसमुद्रस्य यः कांतः शिशिरांशुवत् । सहोदरसमं वेत्ति यं लंकापरमेश्वरः ॥ ९७ ॥
 हनुमानिति ख्यातः सोऽयं सकलविष्टये । गुणैः समुन्नतो नीतो दूतत्वं क्षितिगोचरैः ॥ ९८ ॥
 अहो परमिदं चित्रं निन्दनीयं विशेषतः । नीतः प्राकृतवत्कश्चिद्भूगैर्यदृत्यतामयम् ॥ ९९ ॥
 इत्युक्तं वचनं वातिर्जगाद स्थिरमानसः । अहो परममूढत्वं भवत्येदमनुष्ठितम् ॥ १०० ॥
 सुखं प्रसादतो यस्य जीव्यते विभवान्वितः । अकार्यं वाञ्छतस्तस्य दीयते न मतिः कथम् १०१
 आहारं भोक्तुकामस्य विज्ञातं विषमिश्रितम् । मित्रस्य कृतकामस्य कथं न प्रतिपिष्यते ॥ १०२ ॥
 भवितव्यं कृतज्ञेन जनेन सुखमीयुषा । वेत्ति स्वार्थं न यस्तस्य जीवितं पशुना समम् ॥ १०३ ॥
 मंदोदरी परं गर्व निःसारं वहसे मुधा । यदग्रमहिषी भूत्वा वृतीत्वमसि संश्रिता ॥ १०४ ॥
 क्व यातमधुना तत्ते सौभाग्यं रूपमुन्नतम् । अन्यस्त्रीगतचिचस्य वृतीत्वं संश्रितासि यत् ॥ १०५ ॥
 प्राकृता परमा सा त्वं वर्त्तसे रतिवस्तुनि । महिषीत्वं न मन्येऽहं जाता गौरसि दुर्भगे ॥ १०६ ॥

मंदोदरी ततोऽवोचत्कोपालिगितमानसा । अहो तव सदोपस्य अगलमत्वं निरर्थकम् ॥ १०७ ॥
 दूतत्वेनागतं सीता यदि त्वां वेत्ति रावणः । भवेत्प्रकरणं तत्ते जातं यत्नैव कस्यचित् ॥ १०८ ॥
 येनैवेन्दुनखानाथो दैवयोगेन मारितः । पुरस्कृत्य तमेवास्य कथं सुग्रीवकादयः ॥ १०९ ॥
 भृत्यत्वं दशवक्त्रस्य विस्पृश्य स्वल्पचेतसः । स्थिताः किमथवा कुर्युर्वराकाः कालचोदिताः ॥
 अतिमूढहतात्मानो निर्लज्जाः क्षुद्रदृच्यः । अकृतज्ञा वृथोसिक्ताः स्थितास्ते मृत्युसन्निधौ ॥ १११ ॥
 इत्युक्ते वचनं सीता जगौ कोपसमाश्रिता । मन्दोदरि सुमंदा त्वमेवं या कथ्यसे वृथा ॥ ११२ ॥
 शूरकोविदगोष्ठीषु कीर्त्यमानो न किं त्वया । प्रियो मे पद्मनाभोऽसौ श्रुतोऽस्यद्भुतचिह्नमः ॥ ११३ ॥
 वज्रावर्तं धनुर्घोषं श्रुत्वा यस्य रणागमे । भयञ्जरितकंपांगाः सीदन्ति रणशालिनः ॥ ११४ ॥
 लक्ष्मीधरोऽनुजो यस्य लक्ष्मीनिलयविग्रहः । द्युतुषस्रक्षयं कर्तुं समर्थो वीक्षणादपि ॥ ११५ ॥
 किमत्र बहुनोक्तेन समुत्तीर्य महार्णवम् । पतिरेव समायाति लक्ष्मणेन समन्वितः ॥ ११६ ॥
 पश्यात्मीयं पतिं युद्धे स्वल्पकैरेव जारैः । निहतं मम नाथेन जगदुत्कटतेजसा ॥ ११७ ॥
 एषा गतासि वैधव्यं केन्दस्येषा चिरोज्ज्वला । त्वं पापस्तेर्मतुरनुकूलत्वमागता ॥ ११८ ॥
 मयदैत्यात्मजा तीव्रमेवमुक्तातिकोपणा । परमं क्षोभमायाता कंपमानाऽधराधरा ॥ ११९ ॥

एका नानासपत्नीनां सहस्रैः संभ्रमस्पृशम् । अष्टादशभिरत्युग्रैः कोपकंपितमूर्तिभिः ॥ १२० ॥
 समं कर्तुर्लङ्घन्तुमुद्यता वंगधारिभिः । निर्भर्त्सनमतिचूरीराक्रोशैः कुर्वती भृशम् ॥ १२१ ॥
 श्रीमोस्तावन्मरुत्युग्रः समुत्थाय जवान्वितः । अवस्थितोऽन्तरे तासां सरितामिव भूधरः ॥ १२२ ॥
 ता दुःखेक्षयः सर्वो वदेही हन्तुमुद्यताः । वेदना इव वैद्येन श्रौण्डेलेन निवारिताः ॥ १२३ ॥
 पादताडितभूभागा विभूषादरवर्जिताः । ययुः क्रूराशयाः सर्वा वनितास्ता दशाननम् ॥ १२४ ॥
 अञ्जनेन तनः सीता प्रणिपत्य महादरम् । विघ्नापिता सुबाक्येन भोजनं प्रति सा धुना १२५
 समधिगतप्रतिप्रासां सुनिर्मलमनोरथा । अभ्युपागच्छदाहारं कालदेयज्ञमानसा ॥ १२६ ॥
 ससागरा मही देयि रामदेवस्य दासने । वर्त्तते तेन नैवेदमद्यं संत्यक्नुमर्हसि ॥ १२७ ॥
 एवं हि बोधिता तेन वदेही कल्याणनिः । ऐच्छदन्नं यतः साध्वी सर्वचारविचक्षण ॥ १२८ ॥
 इरा नाम तवस्तेन चोदिता कुलपालिता । यथान्नं प्रवरं श्लाघ्यं द्रुतमानीयतामिति ॥ १२९ ॥
 मुक्ता कन्या स्वशिशिरं श्रौण्डेलेन धृषाक्षये । भानावभ्युदिते जातो विभीषणसमागमः ॥ १३० ॥
 आहारो वायुपुत्रेण तत्र भुक्तो मनोहरः । एवं कर्तव्ययोगेन मुहूर्तोस्ते त्रयो गताः ॥ १३१ ॥
 मुहूर्तस्थ चतुर्थे नु ममानीतभिरास्त्रिया । आहारं मेधिलीभुक्तमिति जानन्ति कोविदाः ॥ १३२ ॥

चन्दनादिभिरालिप्ते भूतले दर्पणप्रभे । पुष्पोपकारसंपन्ने नलनीपत्रशोभिनि ॥ १३३ ॥
सद्गन्धंविपुलं स्वच्छं पथ्यं पेयादिपूर्वकम् । स्थाल्यादिभिर्महापात्रैः सौवर्णादिभिराहृतम् ॥ १३४ ॥
नृतपूपादिभिः काश्चित्पात्र्यो राजन्ति पूरिताः । कुन्दपुष्पसमच्छायैः शालीनैः काश्चिदोदनैः ॥ १३५ ॥
पद्मरूपदंशैश्च काश्चिद्रोचनकारिभिः । व्यञ्जनैस्तरुणैः काश्चित्पिण्डावन्योचितैस्तथा ॥ १३६ ॥
पयसा संस्कृतैः काश्चिदन्याः परमदाधिकैः । लेह्यैः काश्चिन्महास्वादैरन्यैः पक्वात्रिपचितैः ॥ १३७ ॥
एवं परममाहारमिरा परिजनान्विता । हनूमंतं पुरस्कृत्य भ्रानृभावेन वत्सला ॥ १३८ ॥
महाश्रद्धान्वितस्त्वान्ता प्रणिपत्य जिनेश्वरान् । समाप्य नियमं धीरा व्यातातिथिसमागमा ॥ १३९ ॥
निधाय हृदये राममभिरामं पतिव्रता । पवित्रांगा दिने भुङ्क्ते साधुलोकप्रपूजितम् ॥ १४० ॥
रविराग्मकृतोद्योतं सुपावित्रं मनोहरम् । पुण्यवर्धनमारोग्यं दिवाभुङ्क्ते प्रशस्यते ॥ १४१ ॥
निवृत्तभोजनविधिः किञ्चिद्विश्रब्धतां गता । विज्ञापितेति भूयोऽपि सीता पवनमनुना ॥ १४२ ॥
आरोह देवि मे स्कन्धे पवित्रे गुणभूषणे । समुल्लंघ्य नदीनाथं नेष्यामि भवतीं क्षणात् ॥ १४३ ॥
पश्यतं विभवेयुक्तं राघवं त्वत्परायणम् । भवद्योगसमानन्दं जनोऽनुभवतु प्रियः ॥ १४४ ॥
ततोऽजलिपुटं बद्धा रुदती जनकालम्बा । जगादादरसंयुक्ता विचित्रितयथास्थितिः ॥ १४५ ॥

अन्तरेण प्रभोराशो गमनं मे न युज्यते । इत्यवस्थां गता दास्ये तस्मै किमहमुत्तरम् ॥ १४६ ॥
 प्रत्येति नायुना लोकः शुद्धि मे मृत्युना विना । नाथ एव ततः कृत्यं मम ज्ञास्यति सांप्रतम् ॥
 यावन्नोपद्रवः रुधिज्जायते दशवक्त्रकात् । तावद्ब्रज द्रुतं धातर्नोलम्बनमिह क्षणम् ॥ १४८ ॥
 त्वया मद्वचनाद्वाक्यः सम्यक् प्राणमहेश्वरः । अभिधानैरिर्मूर्ध्नि निधाय करकुहमलम् ॥ १४९ ॥
 तस्मिन् देव मया सार्द्धं मुनयो व्योमचारिणः । वंदिताः परमं भक्त्या त्वया स्तवनकारिणा १५०
 विमलामसि पद्मिन्या नितराग्रपयोभिरे । सरसि क्रीडतां स्वेच्छमस्माकमतिमुन्दरम् ॥ १५१ ॥
 आरण्यकस्तदा हस्ती समायातो भयंकरः । ततो मया समाहृतस्त्वमुन्मद्यो जलान्तरात् ॥ १५२ ॥
 उदामोऽग्नौ महानागश्चाक्रीडनकारिणा । समस्तं त्याजितो द्रुपं भवता निश्चलीकृतः ॥ १५३ ॥
 आग्नीषि नन्दनच्छाये वने पुष्पभरानते । द्वाखां पल्लवलोभेन नमयन्ती प्रयांसिनी ॥ १५४ ॥
 भ्रमद्भिर्धनैर्लभृगैरतिभूता संस्रमा । युजाभ्यां भवताश्लिष्य जनिताकुलतोज्झिता ॥ १५५ ॥
 उदन्तमन्यदा भानुं माहन्द्नीदिग्विभूषणम् । अहमंभोजखण्डस्य त्वया सह तटे स्थिता ॥ १५६ ॥
 अग्रेसरं ततः किञ्चिदीपरिसमुपेयुषा । घालेनोत्पलनालेन मधुरं ताडिता त्वया ॥ १५७ ॥
 अन्यदा रतिशैलस्य प्राग्भारस्य मया प्रियः । पृष्टस्त्वमिति विभ्रत्या कौतुकं परशोभया ॥ १५८ ॥

एतस्मिन्कुसुमैः पूर्णा विपुला स्निग्धताजुषः । किन्नामानो दुःसा नाथ मनोहरणकोविदाः ॥ १५९ ॥
 ततस्त्ययेति पृष्टेन प्रसन्नमुखशोभिना । आख्यातमिति देव्येते यथा नन्दिद्रुमा इति ॥ १६० ॥
 कर्णकुण्डलनद्याश्च स्थितास्तीरे वयं यदा । तदा सन्निहितौ जातौ मध्याह्ने व्योमगौ मुनी ॥ १६१ ॥
 त्वया मया च भिक्षार्थं तयोरगतयोस्ततः । अभ्युच्छायमहाश्राद्धं रचितं पूजनं महत् ॥ १६२ ॥
 अन्नं च परमं ताभ्यां दत्तं विधिसमन्वितम् । पंच चातिशया जातास्त्वत्प्रभावेन सुन्दराः १६३
 पात्रदानमहोदानं महादानमिति ध्वनिः । अंतरिक्षेऽमरैश्चक्रैः साधु सम्यगध्वनिश्रितः ॥ १६४ ॥
 अदृष्टतनुभिर्देवैर्विन्दुभिः सञ्चनिः कृतः । पपात गगनाद्भृष्टिः कौसुमी भृंगतादिता ॥ १६५ ॥
 मुखसीतो वयौ वायुः सुगंधी नीरजो मृदुः । मणिरत्नसुवर्णांगा धाराश्रममपूरयत् ॥ १६६ ॥
 चूडामणिमिमं चोद्यं दृढप्रत्यकारणम् । दर्शयिष्यसि नाथाय तस्यात्यन्तमयं प्रियः ॥ १६७ ॥
 जानामि नाथ ते भावं प्रसादिनमलं मयि । तथापि यत्नतः प्राणाः पालयाः संगमनाशया १६८
 प्रमादान्द्रवतो जातो वियोगोऽयं मया सह । सांप्रतं त्वयि यत्नस्ये संगमो नौ चिसंशयः १६९
 इत्युक्ते रुदतीं सीतां समाश्वास्य प्रयत्नतः । यथाज्ञापयसीत्युक्त्वा निरैत्सीत्तत्प्रदेशतः ॥ १७० ॥
 पाण्यंगुलीयकं सीता तदाशक्तशरीरिका । मानसस्य कृताश्वासं मेने पत्युः समांगमम् ॥ १७१ ॥

अयोधानगता नार्यस्त्रस्तसारंगलोचनाः । चायुनंदनमालोक्य स्मितविस्मितसंगताः ॥ १७२ ॥
 परस्परं नमालापमिति कर्तुं समुद्यताः । अस्य पुष्पनगस्योद्धे कोऽप्यहो नरपुंगवः ॥ १७३ ॥
 अबतीर्णः किमेवः स्याद्विग्रही कुन्नुमायुधः । देवः कोऽपि तु शैलस्य शोभां दृष्टुं समागतः १७४
 तासामाकुलिका काचिन्निधाय शिरसि सज्जम् । उपवीणनभारेभे कर्तुं किंनरनिस्वना ॥ १७५ ॥
 काचिदिन्दुमुखी वामे हस्तेऽवस्थाप्य दर्पणम् । दिदृक्षन्ती समालोक्य तं वभूवान्यथामनाः १७६
 ईषत्कान्चिदभिधाय वधूरिदमचिन्तयत् । अलब्धद्वारसन्मानः कुतो मारुतिरागतः ॥ १७७ ॥
 वरस्त्रीजनमुधाने कृत्वा संभ्रान्तमानसम् । हारमालयांवरधरो भास्वान् वह्निकुमारवत् ॥ १७८ ॥
 निसर्गकान्तया गत्या प्रदेष्टुं किंचिदभ्यगात् । तथाविधां च तां वार्त्तामशृणोद्राक्षसाधिपः ॥ १७९ ॥
 क्रोधसंस्पृष्टचित्तेन निरपेक्षत्वमीयुषा । तावदाज्ञापिताः शूरा रावणेनोऽग्रकिंकराः ॥ १८० ॥
 विचारेण न वः कृत्यं पुष्पोधानान्निरेति यः । मद्रोही कोऽप्ययं श्विप्रं नीयतामन्तमायुषः १८१
 अमी ततः समागत्य दध्युर्विस्मयमागताः । किमिन्द्राजिन्नरेशः स्याद्भ्रास्करः श्रवणोऽथवा १८२
 पश्यामस्तावदित्युक्त्वा तीरित्युक्तं समंततः । मां मो शृणुत निःशेषा उद्यानस्याभिरक्षकाः ॥ १८३ ॥
 किं तिष्ठत सुविश्रब्धाः किंकराः कृतितां धिताः । किमिति श्रुतमस्माभिः कथ्यमानमिदं वहिः ॥

कोऽप्युदामतयोद्यानं प्रविष्टो दुष्टखेचरः । स थिप्रं भार्यतामेव गृह्यतां दुर्विनीतकः ॥ १८५ ॥
 धावध्वमसकौ कोऽसौ सोयमेव इतः कुतः । कस्य कस्तादृशः क्वेति किंकरध्वनिरुद्रतः ॥ १८६ ॥
 सतः कार्मुकिकान् दृष्ट्वा शक्तिकान् गदिकांश्च सान् । खड्गिकान् कैतिकान्, वद्धसंघातानायेतो बहून्
 किञ्चित्सञ्चान्तधीर्वातिर्मुग्धाधिपपराक्रमः । रत्नशाखामृगच्छायासमुद्दीपितपुष्करः ॥ १८८ ॥
 अवरोहंस्ततो देशे चैरदृश्यत किंकरैः । आकुलस्यविनिर्मुक्तः प्रलंबं विभ्रदंबरम् ॥ १८९ ॥
 ततस्तमुद्यदादित्यमंडलं प्रतिमत्स्यपम् । प्रदष्टाधरमालोक्य विशीर्णाः किंकरा गणाः ॥ १९० ॥
 सतः किलापरैः क्रूरैः प्रश्नातैः किंकराधिपैः । तर्तिककरचलं गच्छदितथेतश्च धारितम् ॥ १९१ ॥
 शक्तितोमरचक्रासिगदाकार्मुकपाणयः । सर्वतो वायुणभेतं मुखराः किंकरास्ततः ॥ १९२ ॥
 समुच्चुश्च घनं शस्त्रं ज्येष्ठवाता यथायुशम् । अदृष्टमास्करोद्योताः परं संघातवर्त्तिनः ॥ १९३ ॥
 उत्प्राप्य वायुपुत्रोऽपि निःशस्त्रो धीरपुंगवः । संघातं तुंगधृष्टाणां शिलानां धारमक्षिपत् ॥ १९४ ॥
 भीमभोगिमहद्भोगमास्वदुज्ज्वेरतैः । पादपादिभिराइनत्कालमेव इवोच्चितः ॥ १९५ ॥
 अश्वस्थान् शालन्यग्रोधात्रन्दिचंपककेसरान् । नीपाशोककंदबांश्च पुत्रागानर्जुनान्धवान् ॥ १९६ ॥
 आभ्रानाम्रातर्काष्ठोघ्रान् मृणु राजन् (तृणराजान्) स्वधीयसः ।

विशालान् पनसार्धांश्च चिक्षेप क्षेपवर्जितः ॥ १९७ ॥

यभञ्ज त्वरितं कंशिदपरानुदमूलयत् । मुष्टिपादप्रहारेण विशेषान्यान्यमहाबलः ॥ १९८ ॥
 आकृपारसमन्तेन सैन्यमेकेन तत्कृतम् । समाकुलं गतं क्वापि क्षणेन त्रियजीवितम् ॥ १९९ ॥
 सदायुर्मृगराजस्य कुर्वतो मृगशासनम् । कियद्भिरपरैः कृत्यं त्यक्त्वा सत्त्वं सहोद्वमयम् ॥ २०० ॥
 पुष्पाद्ररवतीर्णस्य चकुर्येलयरोधनम् । भूयो युद्धमभूद्रुद्रं प्रान्तविष्वस्तकिंकरम् ॥ २०१ ॥
 सभावापीविमानानामुद्यानोत्तमसघनाम् । चूर्णितानां तदाघातैर्भूमयः केवलाः स्थिताः ॥ २०२ ॥
 पादमार्गप्रदेशेषु ध्वस्नेषु यनयेधसु । महारथ्या यथा जाताः शुष्कसागरसन्निभाः ॥ २०३ ॥
 भ्रमोन्मुगापणाश्रेणिः पातितान्नेककिंकराः । वभूव राजमार्गोपि महासंग्रामभूसमः ॥ २०४ ॥
 पतद्भिस्तोरणस्तुंगैः कंपितघ्नजपंक्तिभिः । वभूवोविरमुत्पातादिव अक्षयत्सुरायुधम् ॥ २०५ ॥
 जंघावेगात्समुद्यद्भी रजोभिर्बहुवर्णकैः । इन्द्रायुधसहस्राणि रचितानोव पुष्करे ॥ २०६ ॥
 पादाचटंभभिन्नेषु भूभागेषु निमज्जताम् । वभूव गृहशैलानां पातलेष्विव निश्चनः ॥ २०७ ॥
 टप्प्या कंचित्करोणान्यं कंचित्पादेन किंकरम् । उरसा कंचिदंसेन वातेनान्यं जघान सः ॥ २०८ ॥
 आक्षीयमानमात्राणां किंकराणां सहस्रशः । पतवामुत्करै रथ्या जाता पुरसमागता ॥ २०९ ॥

शोहाहीकारगंभीरः पौराणायुद्रतो ध्वनिः । क्वचिच्च रत्नकूटानां भंगात्कणकणस्वनः ॥ २१० ॥
 वेगेनोत्पततस्तस्य समारुष्टमहाध्वजाः । कोपादिवोद्युः पथात्कृतघंटादिनिःश्वनाः ॥ २११ ॥
 उन्मूलितमहालाना वज्रमुः परमा गजाः । वायुमंडलपर्णानामश्वास्तुल्यत्वमागताः ॥ २१२ ॥
 अधस्तात्स्फुटिता चाप्यः प्राप्ताः पंकावशेषताम् । चक्रारूढेव निःशेषा जाता लंका समाकुला ॥
 लंकाक्रमलिनीखंडं ध्वस्तराक्षसमीनकम् । श्रीशैलवारणो यावद्विक्षोभ्य वहिराश्रितः ॥ २१४ ॥
 तावचोपदयोद्देन समं संनल वेगतः । पश्चादिन्द्रजितो लग्नो द्विपस्यन्दनमध्यगः ॥ २१५ ॥
 हनूमान्यावदेतेन समं योद्धुं समुद्यतः । प्राप्तं तावदितं तस्य बलं युन्मेषपृष्टगम् ॥ २१६ ॥
 पादायां भुवि लंकायां महाप्रतिभयं रणम् । जातं हनूमतः खेटैः लक्ष्मणस्येव दौषणम् ॥ २१७ ॥
 युक्तं सुचतुररक्षै रथमारुह्य पायनिः । समुद्रतुल्य शरं सैन्यं राक्षसानामधावत ॥ २१८ ॥
 अधेन्द्रजितवीरेण पाशैर्महोरगैस्सितः । चिरमायोधितो नीतः पुरं किञ्चिद्विचिंतयन् ॥ २१९ ॥
 ततो नगरलोकेन विश्रब्धं सं निरीक्षितः । कुर्वन्मंजनमासीद्यो विद्युद्वद्वदीक्षितः ॥ २२० ॥
 प्रवेक्षितस्य चास्थान्यां तस्य दोषान् दशाननः । कथ्यमानान् शृणोति स्म तद्विद्भिः पुरुषैर्मित्रैः ॥
 दृष्ट्वाहृतः समायातः किष्किन्धं स्वपुरादयम् । महेन्द्रनगरध्वंसं चक्रे तं च वशं रिपोः ॥ २२२ ॥

माधूपसर्गमयने द्वीपे दधिमुखाहये । गंधर्वकन्यकास्तिष्ठः पद्मस्याभ्यनुमोदिताः ॥ २२३ ॥
 विर्धसं वज्रशालस्य चक्रे वज्रमुखस्य च । कन्यामभिलपत्तस्य बहिरस्थापयद्रत्नम् ॥ २२४ ॥
 मयं पुष्पनगोद्यानं तत्पात्यः विहलीकृताः । बहवः किंकरा व्यस्ताः प्रपादि च विनाशितम् ॥
 षट्स्तनविमुक्तेन पुत्रस्नेहान्निर्तरम् । पयसा पोषिताः स्त्रीभिर्वृक्षका ध्वंसमाहताः ॥ २२६ ॥
 वृध्विष्योचिता चलयस्तरलायितपछ्याः । धरण्यां पतिता भान्ति विधवा इव योषिताः ॥ २२७ ॥
 कलपुष्पभरा नम्रा विचिधास्तरुजातयः । स्मशानपादपच्छाया एतेन ध्वंसिताः स्थिताः ॥ २२८ ॥
 अपराधानिमान् श्रुत्वा रावणः कोपमागतः । अवन्ययत्तमाहूय विनागं लोहशृङ्खलैः ॥ २२९ ॥
 उपविष्टोऽयमसौ दद्यास्यः सिंहविष्टरे । पूजायोग्यं पुरा वातिमाक्रोशदिति निर्देयम् ॥ २३० ॥
 उद्भृष्टोऽयमसौ पापः निरपेक्षस्त्रयोऽज्जितः । अधुनैतस्य का छाया धिगेतेनेक्षितेन किम् ॥ २३१ ॥
 व्यापादितेन किं दुष्टः कर्ता नानागत्तामयम् । कथं न गणितं पूर्वं मम दाक्षिण्यमुन्नतम् ॥ २३२ ॥
 ततस्तन्मंडलप्रान्तस्थिताः प्रवरविभ्रमाः । महाभाग्या विलासिन्यो नवयौवनपूजिताः ॥ २३३ ॥
 कोपस्मितसमायुक्ता निमीलितविलोचनाः । विधाय शिरसः कंपमेवमच्युरनादरात् ॥ २३४ ॥
 प्रज्ञादायस्य यातोऽसि प्रभुतां धितिमण्डले । पृथिव्यां विचरन्त्येच्छं समस्तबलवर्जितः ॥ २३५ ॥

एतत्तत्स्वामिनः प्रीतेर्भवता दर्शितं फलम् । भूमिगोचरदूतत्वं यत्प्राप्तोऽस्यतिनिन्दितम् ॥ २३६ ॥
सुकृतं दशवक्रस्य कथमाधाय पृष्ठतः । वसुधाहिडनक्लिष्टौ भवता तौ पुरस्कृतौ ॥ २३७ ॥
पवनस्य सुतो न त्वं जातोऽस्यन्येन केनचित् । अहष्टमकुलीनस्य निवेदयति चेष्टितम् ॥ २३८ ॥
चिह्नानि पितृजातस्य संति नांगेषु कानिचित् । अनार्यमाचरन् किञ्चिज्जायते नीचगोचरः ॥ २३९ ॥
मत्ताः केसरिणोऽरण्ये शृगालानाश्रयन्ति किम् । नहि नीचं समामृत्य जीवन्ति कुलजा नराः २४० ॥
सर्वस्वेनापि यः पूज्यो यद्यप्यसकृदागतः । सुचिरादागतो द्रोही त्वं निग्राह्यस्तु वर्तसे ॥ २४१ ॥
इमैर्निगादितैः क्रोधात्प्रहस्योवाच मारुतिः । को जानाति विना पुण्यैर्निग्राह्यः को विधेरिति २४२ ॥
स्वयं दुर्मतिना सार्द्धमेनानासन्नमृत्युना । इतो दिनैः कतिपयैर्द्रक्ष्यामः क प्रयास्यथ ॥ २४३ ॥
सौमित्रिः सह यत्नेन बलोलुंगः समापतत् । न मेव इव संरोद्धुं नगैः शक्यो भवेन्नृपैः ॥ २४४ ॥
अनृतः परमाहारैः कामिकैरभृतोपमैः । याति कश्चिद्यथा नाशमेकेन विषविंदुना ॥ २४५ ॥
अनृतः स्त्रीसहस्रोर्धरैर्धनैरिव पावकः । परस्त्रीतृष्णया सोऽयं विनाशं क्षिप्रमेव्यति ॥ २४६ ॥
या येन भाविता बुद्धिः शुभाशुभगता दृढम् । न सा शक्याऽन्यथाकर्तुं पुरंदरसमैरपि ॥ २४७ ॥
निरर्थकं त्रियशर्तुर्दुर्मतौ दीयते मतिः । नूनं विहितमसौवाद्दिहितेन हतो हतः ॥ २४८ ॥

प्राप्ते विनाशकालेऽपि बुद्धिर्जतोर्विनश्यति । विधिना प्रेरितस्तेन कर्मणाकं विचेष्टते ॥ २४९ ॥
 मर्त्यधर्मो यथा कश्चित्सुगान्धि मधुरं पयः । ग्रामादौ विपसन्मिश्रं पीत्वा ध्वंसं प्रपद्यते ॥ २५० ॥
 तथाविधो दशास्य त्वं परस्त्रीसुखलोलुपः । वमनेन विना क्षिप्रं चिनाशं प्रतिपद्यते ॥ २५१ ॥
 गुरून्परिजनं वृद्धान्निमन्त्राणि प्रियवांधवान् । मात्रादीनपकर्मत्वं प्रवृत्तः पापवस्तुनि ॥ २५२ ॥
 कदाचारसमुद्रे त्वं मदनावर्तमध्यगः । प्राप्तो नरकपातालं कष्टं दुःखमवाप्स्यसि ॥ २५३ ॥
 त्वया दशास्य जातेन महारत्नश्रवोन्नृपात् । अन्ययोऽधमपुत्रेण रक्षसां क्षयमाहृतः ॥ २५४ ॥
 अनुपासितमर्यादाः क्षितौ पूजितचेष्टिताः । पुंगवा भवतो वंश्यास्त्वं नु तेषां पुलाकवत् ॥ २५५ ॥
 इत्युक्तः क्रोधसंरक्तः खड्गमालोक्य रावणः । जगाद दुर्विनीतोऽयं सुदुर्वचननिर्भरः ॥ २५६ ॥
 त्यक्तमृत्युमयो विभ्रत्प्रगल्भत्वं ममाग्रतः । द्राक् खलीक्रियतां मध्ये नगरस्य दुरीहितः ॥ २५७ ॥
 सशब्दरापयैः स्थूलैर्वद्भो रञ्जुभिरायतैः । ग्रीवायां हस्तपादे च रेणुरुक्षितविग्रहः ॥ २५८ ॥
 चेष्टितः किंकरैः क्रूरैर्भ्रांम्यतां च गृहे गृहे । हास्यमानः खरैर्वाक्यैः कृतमंडलपूत्कृतः ॥ २५९ ॥
 इमकं यनिता दृष्ट्वा नराश्च पुरवासिनः । शोचन्ति कृताधिकारा विह्वलाः कंपिताननाः ॥ २६० ॥
 क्षितिगोचरद्वोऽयं सोऽयं द्रवः प्रपूजितः । पश्यतैनमिति स्वानं पुरे सर्वत्र घोष्यताम् ॥ २६१ ॥

ततस्तैर्विविधाक्रोशैः संप्राप्तः कोपमुत्तमम् । अयासी द्रन्धनं छित्त्वा मोहपाशं यथा यतिः ॥२६२॥
 पादविन्यासमात्रेण भंक्त्वा गोपुरमुन्नतम् । द्वाराणि च तथान्यानि खमुत्पत्य ययौ मुदा २६३
 शक्रप्रासादसंकाशं भवनं रत्नसां विभोः । हनूमत्पादघातेन विस्तीर्णं स्तंभसंकुलम् ॥ २६४ ॥
 पतता वेदमना तेन यंत्रितापि महानगैः । धरणी कंपमानीता पादवेगानुधाततः ॥ २६५ ॥
 भूमिसंप्राप्तसीवर्णप्राकारं रंभ्रगहरम् । वज्रचूर्णितशैलभं जातं दाशमुखं गृहम् ॥ २६६ ॥
 कपिमौलिभृताभीशं श्रुत्वेवंविधविक्रमम् । प्रमोदं जानकी प्राप्ता विषादं च मुहुर्मुहुः ॥ २६७ ॥
 वज्रोदरी ततोऽधोचर्त्तिक वृथा देवि रोदिपि । संत्रोट्य शृङ्खलं पश्य यातं मारुतिमंवरम् ॥ २६८ ॥
 निशम्य वचनं तस्या विकसन्नेत्रपंकजा । गच्छन्तं मारुतिं दृष्ट्वा निजसैन्यसमागतम् ॥ २६९ ॥
 अचिन्तयदयं वार्ता मह्यं नाथस्य मे ध्रुवम् । कथयिष्यति यस्यैष गच्छतः प्रवरो जवः ॥ २७० ॥
 पृष्ठथास्य सानन्दा पुष्पांजलिममुंचत । समाधानपरा भूत्वा श्रीरिवेशस्य तेजसा ॥ २७१ ॥
 उवाच च ग्रहाः सर्वे भवन्तु सुखदास्तव । हतविघ्नधिरंजीव भोगवान् वायुनन्दन ॥ २७२ ॥

इति सुविहितवृत्ताः पूर्वजन्मन्युदाराः सकलभुवनबोधिक्षाध्यकीर्तिप्रधानाः ।

अभिसरपरिमुक्ताः कर्म तत्कर्तुमीशाः जनयति परमं तद्विस्मयं दुर्विचिन्त्यम् ॥ २७३ ॥

भजत सुकृतसंगं तेन निर्मुच्य सर्वं विरसफलविधायि ह्युद्रकर्म प्रयत्नात् ।

भवत परमसौख्यास्वादलोभप्रसक्ताः परिलितरविभासो जंतवः कान्तलीलाः ॥२७४॥

इत्यार्षे रघियेणाचार्येणोक्ते पद्मपुराणे हनूमत्प्राभिगमनं नाम त्रिपञ्चाशत्तमं पर्व ।

अथ चतुःपञ्चाशत्तमं पर्व ।

अथाससाद् कैष्किन्धं हनूमान् चलमग्रतः । विधाय पुरविध्वंसध्वजछत्रादिचारुताम् ॥ १ ॥
 वह्निर्निष्क्रान्तकैष्किन्धिनजनसागरवीक्षितः । विवेश नगरं धीरो निसर्गोदारविभ्रमः ॥ २ ॥
 वीक्षितांगान्महायोधान् हृष्टुं नगरयोपिताम् । गवाक्षार्पितवक्त्राणां संभ्रमः परमोऽभवत् ॥ ३ ॥
 प्राप्य च वासमात्मीयं हितो भूत्वा पिता यथा । वातिराश्वासयन् सैन्यं यथायोग्यं समंततः ॥४॥
 तत सुग्रीवराजेन संगत्य ज्ञापितक्रियः । जगाम पद्मनाभस्य पादमूलं निवेदितुम् ॥ ५ ॥
 प्रिया जीवति ते मद्रेत्येवमागत्य मारुतिः । वेदयिष्यति मे साधुरिति चिन्तामुपागतम् ॥ ६ ॥
 क्षीणमत्यभिरामांगं क्षीयमाणं निरकुंशम् । वियोगवह्निना नागं दावेनैवाकुलीकृतम् ॥ ७ ॥

वर्तमानं महाशोकपाताले द्विष्टविष्टम् । पद्मं वातिरुपासर्पत् पृथ्व्यस्तकराम्बुरुद्र ॥ ८ ॥
 प्रथमं वातिना हर्षध्रियमाणोरुचक्षुषा । चक्रेण जानकीवार्तो शिष्टवाचा ततोऽखिला ॥ ९ ॥
 अभिज्ञानादिकं सर्वं निवेद्योक्तं स सीतया । चूणामणिं नरेन्द्राय समर्प्यगात्कृतार्थिताम् ॥ १० ॥
 चिन्तयेव हतच्छायः निषण्णः श्रान्तवक्त्रकः । शोकक्लान्त इवासीत्स येणीयन्धमलीमसः ॥ ११ ॥
 पद्मस्याजलिजातोऽसौ पतद्वाप्यो हतप्रभः । दृशा दृष्टो नु पीतो नु धार्ता नु धाता पृष्टानुसंभ्रमात् ॥ १२ ॥
 आसीनमंजुलावेन दीर्घलघुविरलांगुलौ । गलत्किरणदारौघः सुशोच धरणीपतिः ॥ १३ ॥
 पूरितांजलिमंजुलामालोकेन तमानने । चक्रे सोऽपि रुदित्वा च नरेशः सलिलांजलिम् ॥ १४ ॥
 प्रियायास्तदभिज्ञानं यत्राप्यंगे नियोजितम् । तेन तस्यापि वैदेही परिष्वंग इयामवत् ॥ १५ ॥
 सर्वव्यापी समुद्भिन्नो रोमांचः कर्कशो घनः । अंगेष्वसंभवस्तस्य प्रमोद इव निर्झरः ॥ १६ ॥
 अपृच्छच्च परिष्वज्य मारुतिं कृतसंभ्रमः । अपि सत्यं प्रिया प्राणान् धारयत्यतिक्रोमला ॥ १७ ॥
 जगाद प्रणतो वातिः नाथ जीवति नान्यथा । मया वार्त्ता समानीता सुखी भव इलापते ॥ १८ ॥
 किन्तु त्वद्विरहोदारदायमध्यविवर्चिनी । गुणैधनिम्नगा चाला नेत्रांबुक्रुतदुर्दिना ॥ १९ ॥
 वेणीवंधन्युतिच्छायमूर्द्धजात्यन्तदुःखिता । मुहुर्निश्चसती दीनं चिन्तासागरवर्तिनी ॥ २० ॥

मन्दूरी स्वभासेन विद्योपेन विद्योगतः । आराध्यमानिका स्त्रीभिः क्रुद्धाभी रक्षतां विभोः ॥२१॥
 गजने चिन्त्यन्ती त्वा त्पुनर्गन्तुमितिः । दुःखं जीवति ते कान्ता कुत देव यथोचितम् ॥२२॥
 गायोतिनिषणः भूरा म्यानपेधणधिरम् । चिन्तयाकूलिनः पद्मो वभूवात्यन्तदुःखितः ॥२३॥
 दीर्घमुष्णं च निमग्नस्य धन्नालगरीरभृत् । निनिद जीवितं स्वस्य जन्म चानेकधा भृशम् ॥२४॥
 गजन्मदिगिगं ज्ञाना गौमिधिरिदमग्रवीत् । किं शोचसि महाबुद्धे कर्तव्ये दीयतां मनः ॥२५॥
 नक्षत्रे दीर्घयुवतं किष्किन्धनगरप्रभोः । कृताहानश्च भूयोऽपि सीताश्रिता चिरायति ॥२६॥
 दन्ताम्यनगर्गे भो (दि) गंतास्मेति विमंगयम् । नोभिरण्वगृत्तीर्य बाहुभ्यामेव वा द्रुतम् ॥२७॥
 जयोपे गिहनादाप्यो मयुरो गुंनरो महान् । अगिमानसमं मैवं भाषिष्ट कोविदो भवात् ॥२८॥
 भरगो वा गतिः गेव ज्ञातास्माकमिहाधुना । अतो निरूप्य कर्तव्यं सर्वेभ्यो हितमादरात् ॥२९॥
 गरग परनष्टयेन मन्त्राकारसद्रिगोपुरा । लंका विध्वंसिता तेन सोद्यानोपयनान्विता ॥३०॥
 अधुना रायणे पुंन्द महाविद्याधराधिपे । संयात्रमृत्युरस्माकं सम्प्राप्तोऽयं विधेर्वशात् ॥३१॥
 ऊचं चन्द्रमणीचिद परं वचनमूर्जितम् । किं त्वं हरेरिव प्राप्तः संप्राप्तं मृगवत्परम् ॥३२॥
 विमनेति दग्धवस्त्राहः को वागो किं प्रयोजनम् । अन्यायकारिणस्तस्य चर्वते मृत्युरप्रतः ॥३३॥

अस्माकं यद्वयः सन्ति खेचरेन्द्रा महारथाः । विद्याविभवसंपन्नाः कृताश्चर्याः सहस्रशः ॥ ३४ ॥
 स्यातो घनगतिस्तीव्रो भूतनादो गजस्वनः । क्रूरः केली किलो भीमः कुण्डो गोरतिरंगदः ॥ ३५ ॥
 नलो नीलो तडिद्वक्त्रो मन्दरोऽशनिरण्यवः । चुन्द्रज्योतिर्मृगेन्द्राहो वज्रदंष्ट्रो दिवाकरः ॥ ३६ ॥
 उत्कलांगूलदिव्यास्त्रप्रत्यूहोज्झितपर्यारुपः । हनमान् सुमहाविद्यः प्रभामंडलसुन्दरः ॥ ३७ ॥
 महेन्द्रकेतुरत्युग्रसमीरणपराक्रमः । प्रसन्नकीर्तिरुद्धवृत्तः सुतास्तस्य महाबलाः ॥ ३८ ॥
 किष्किधस्यामिनोज्ञेयपि सामन्ताः परमौजसः । विद्यन्तेऽशुतकर्म्मणो निर्भृत्याः शासनैयिणः ३९
 ततस्तद्वचनं श्रुत्वा खेचराभधुरानतम् । लक्ष्मीधराग्रजं तेन निदधुर्विनयान्वितम् ॥ ४० ॥
 अथेधाचक्रिरे तस्य वदनेऽव्यक्तसौम्यके । अक्रुटीजालकं भीमं मृत्योरिव लतागृहम् ॥ ४१ ॥
 लंकायां तेन विन्यस्तां दृष्टिं शोणस्फुरत्विषम् । केतुरेखामिवोघाताम् राक्षसशयशंशिनीम् ॥ ४२ ॥
 तामेव च पुनर्न्यस्त्रां चिरमस्यस्थतां गते । दृष्ट्वा स्थान्नि निजे चापे कृतान्तचूलतोपमे ॥ ४३ ॥
 क्रोपकंपक्ष्मथं चास्य केसगारं स्फुरद्युतिम् । निषानमिव कालस्य निरोद्धुं तमसा जगत् ॥ ४४ ॥
 तथाविधं च तद्वक्त्रं ज्योतिर्वलयमध्यगम् । जठरीभवदुत्पातप्रभाभास्करसन्निभम् ॥ ४५ ॥
 गृहीतगमनं श्वेदं रक्षसां नाशनायतं । दृष्ट्वा ते गमने सज्जा जाता संभ्रान्तमानसाः ॥ ४६ ॥

राघवाकृतनुव्रास्ते संपूज्यन्दुद्युतेगिरां । चालिताः व्योमगाश्चित्रहेतवः संपदान्विताः ॥ ४७ ॥
 प्रयाणतूर्यसंघातं नादपूरितगहरम् । सोत्साहं च दापयित्वा प्रस्थितौ रघुनन्दनौ ॥ ४८ ॥
 षड्गुले मार्गशीर्षस्य पंचम्यामुदिते रवौ । सोत्साहः शकुनरेभिस्तेषां ज्ञेयं प्रयाणकम् ॥ ४९ ॥
 दक्षिणावर्त्तनिर्धूमज्वाला रम्यस्वनः शिखी । परमलंकृता नारी सुरभिप्रेरकोऽनिलः ॥ ५० ॥
 निर्ग्रन्थसंयतश्छत्रं गंभीरं वाजिहेपितम् । घंटानिश्चनितं कान्तं कलशो दधिपूरितः ॥ ५१ ॥
 उत्तिकरभितरां दृष्टो वामतो गोमयं नवं । वायसो विस्फुरत्पक्षो निर्मुक्तमधुरस्वरः ॥ ५२ ॥
 मेरीशंखरवः सिद्धिर्जय नन्द ब्रज द्रुतम् । निर्विघ्नमिति शब्दाश्च तेषां मंगलमुद्ययुः ॥ ५३ ॥
 चतुर्दिग्भ्यः समायतैः पूर्यमाणो नभश्चरैः । सुग्रीवो गंतुमुद्युक्तः सितपक्षविधूपमः ॥ ५४ ॥
 नानाया नविमानास्ते नानावाहनकेतनाः । व्रजंतो व्योम्नि वेगेन वभुः खेचरपुंगवाः ॥ ५५ ॥
 किर्त्तिकाधाधिपतिर्वीतिः शल्यो दुर्मर्षणो नलः । नीलः कालः सुयेणश्च कुमुदाद्यास्तथाः नृपाः ५६
 एते ध्वजोपरिन्यस्तमहाभासुरवानराः । असमाना इवाकाशं प्रवृत्ताः सुमहाबलाः ॥ ५७ ॥
 रेजे विराधितस्यापि हारो निर्झरभासुरः । जांबवस्य महावृक्षो व्याघ्रो सिंहवस्य च ॥ ५८ ॥
 वारणो मेयकान्तस्य श्रेयाणामन्ययागताः । ध्वजेषु चिह्नां याता भावाश्छत्रेषु चोज्ज्वलाः ॥ ५९ ॥

तेषां चभूव तेजस्वी भूतनादः पुरस्सरः । लोकपालोपमस्तस्य स्थितः पश्चान्मरुत्सुतः ॥ ६० ॥
 वृताः सामंतचक्रेण यथास्वं परमौजसः । लंकां प्रति व्रजन्तस्ते रेजुः संजातसम्पदाः ॥ ६१ ॥
 सुर्केशतनयाः पूर्वं लंकां मात्यादयो यथा । विमानशिखारूढाश्चेजुः पद्मादयो नृपाः ॥ ६२ ॥
 पार्श्वस्थः पद्मनाभस्य विराधितनभश्चरः । शृष्टो जांबवस्तस्यौ सचिवैरन्वितो निजैः ॥ ६३ ॥
 वामे भुजे सुपेणश्च सुग्रीवो दक्षिणे स्थितः । निमेषेण च संप्राप्ता वेलंघरमर्हीधरस् ॥ ६४ ॥
 वेलंघरपुरस्वामी समुद्रो नाम तत्र च । नलस्य परमं युद्धमातिथ्यं समुपानयन् ॥ ६५ ॥
 ततो नलेन तस्पर्द्धं जित्वा निहतसैनिकः । वदो बाहुबलाढ्येन समुद्रः खेचरः परः ॥ ६६ ॥
 संपूज्य च पुनर्मुक्तः पद्मनाभस्य शासने । स्थापितोऽवस्थितार्धेते पुरे तत्र यथोचितं ॥ ६७ ॥
 सत्यधीः कमला चैव गुणमाला तथापराः । रत्नचूला तथा कन्या समुद्रेण प्रमोदिना ॥ ६८ ॥
 कल्पिताः पुरशोभाढ्याः योषिदुगुणचिभूयिताः । लक्ष्मीधरकुमाराय सुरस्त्रीसमविभ्रमाः ॥ ६९ ॥
 तत्रैकां रजनीं स्थित्वा सुबेलमचलं गताः । सुबेलनगरे तत्र सुबेलो नाम खेचरः ॥ ७० ॥
 जित्वा तमपि संग्रामे हेलामात्रेण खेचराः । चिकीडुर्मुदितास्तत्र त्रिदशा इव नन्दने ॥ ७१ ॥
 तत्राक्षयवतेरभ्ये सुधेपाक्षेपितक्षपाः । अन्येद्युरुद्यता गन्तुं लंकां तेन सुविभ्रमाः ॥ ७२ ॥

तुंगप्राकारयुक्तां तां हेमसद्वयसमाकुलाम् । कैलाशशिखिराकारैः पुंडरीकैर्विराजिताम् ॥ ७३ ॥
 विचित्रैः कुट्टिमत्तरालोकेनावभासतीम् । पद्मोद्यानसमायुक्तां प्रपादिकृतिभूषणाम् ॥ ७४ ॥
 चेत्यालयेरलंतुर्गनार्णवार्णसमुज्ज्वलैः । विभूषितां पवित्रां च महेन्द्रनगरीसमाम् ॥ ७५ ॥
 लंकां दृष्ट्वा समासन्नां सर्वे खेचरपुंगवाः । हंसद्वीपकृतावासा बभूवुः परमोदयाः ॥ ७६ ॥
 पुद्गे हंसरथं तत्र विजित्य सुमहाबलम् । रम्ये हंसपुरे क्रीडां चक्रुरिच्छानुगामिनीम् ॥ ७७ ॥
 मुहुः प्रेषितवृत्तोयमद्य श्वो वा विशंसयम् । भामंडलः समायातीत्येवमाकांक्षयास्थिताः ॥ ७८ ॥
 यं यं देशं विहितमुकृताः प्राणभाजः श्रयन्ते । तस्मिस्तस्मिन्विजितरिषवो भोगसंगं भजन्ते ॥
 नखेतेषां परमजगतं किञ्चिदापद्युतानां । सर्वे तेषां भवति मनसि स्थापितं हस्तसक्तम् ॥ ७९ ॥
 तस्माद्भोगं भुवनविकटं भोक्तुकामेन कृत्यः । श्लाघ्यो धर्मो जिनवरमुखादुद्गतः सर्वसारः ॥
 अस्तां तावत्कथपरिचितो भोगसंगोऽपि मोक्षम् । धर्मोदस्माद्व्रजति रचितोऽप्युज्ज्वलं भव्यलोकः ८०

इत्यार्षे रविपेणाचार्यश्रोक्ते पद्मपुराणे लंकाप्रस्थानं नाम चतुःपञ्चाशत्तमं पर्व ॥ ५४ ॥

अथ पञ्चपञ्चाशत्तमं पर्व ।

अथाभ्यर्णस्थितं ज्ञात्वा प्रतिसैन्यचलं पुरु । युगान्ताभोधिवेलेच लंका क्षोभमुपागमत् ॥ १ ॥
 संभ्रान्तमानसः किञ्चित्कोपमाप दशाननः । चक्रे रणकथां लोको वृन्दबन्धव्यवस्थितः ॥ २ ॥
 महागर्जवा भेर्यस्ताडिताः सुभयावहाः । तूर्यश्लस्वनस्तुंगो बभ्राम गगनांगणे ॥ ३ ॥
 रणभेरीनिनादेन परं प्रमुदिता भटाः । सन्नद्धा रावणं तेन प्राप्ता स्वामिहिंसैपिणः ॥ ४ ॥
 मारीचोऽमलचन्द्रश्च भास्करः स्यन्दनो विभुः । तथा हस्तप्रहस्ताद्याः सन्नद्धाः स्वामिने श्रिताः ५
 अथ लंकेश्वरं धीरं संग्रामाय समुद्यतम् । विभीषणोऽभ्युपागम्य प्रणम्य रचितज्जलिः ॥ ६ ॥
 शास्त्रानुगतमत्यन्तम् शिष्टानामतिसम्मतम् । आयत्यां च तदात्वे च हितं स्वस्य जनस्य च ॥ ७ ॥
 शिष्यं सीम्याननो वाक्यं पदवाक्यविशारदः । प्रमाणकैविदो धीरः प्रशान्तमिदमब्रवीत् ॥ ८ ॥
 विस्तीर्णा प्रवरा संपन्नमेन्द्रस्येव ते प्रभोः । स्थिता च रोदसी व्याप्य कीर्तिः कुन्ददलामला ॥ ९ ॥
 स्त्रीहेतोः क्षणमात्रेण सेयं मायाः परिधयम् । स्वामिन् संभ्याभरेखेव प्रसीद परमेश्वर ॥ १० ॥
 क्षिप्रं समर्प्यतां सीता तव हि कार्यमेतया । हस्यते न च दोषोऽत्र प्रस्पष्टः केवलो गुणः ॥ ११ ॥

सुखोदयो निमग्नस्त्वं स्वस्थस्तिष्ठ विचक्षण । अनवद्यो महाभोगस्तवात्मीयं समंततः ॥ १२ ॥
 समाने जानकी तस्मिन् पद्मनाभे नियुज्यताम् । निजः प्रकृतिसम्बन्धः सर्वथैव प्रशस्यते ॥ १३ ॥
 भ्रुत्वा तदिन्द्रजिह्वायं जगाद पितृचित्तवित् । स्वभावात्यन्तमानाढ्यमागमप्रतिकूलनम् ॥ १४ ॥
 साधो केनासि पृष्टस्त्वं कोऽधिकारोऽपि वा तव । येनैवं भापसे वाक्यमुन्मत्तगदितोपमम् ॥ १५ ॥
 अत्यन्तं यद्यधीरस्त्वं भीरुश्च क्लीबमानसः । स्ववेशमविवरे स्वस्थस्तिष्ठ किं तव भाषितैः ॥ १६ ॥
 यदर्थं मत्तमातंगमहावृन्दाघकारिणि । पतद्विविधशस्त्रौघे संग्रामेऽस्यंतभीषणे ॥ १७ ॥
 हत्वा शत्रून् समुद्रवृत्तास्तीक्ष्णया खड्गधारया । भुञ्जेनोपाग्रते लक्ष्मीः सुकृताद्वीरसुन्दरीः ॥ १८ ॥
 सुदर्लभमिदं प्राप्य तत्स्त्रीरत्नमनुत्तमम् । मूढधनुंचते कस्मात्त्वया व्यर्थमुदाहृतम् ॥ १९ ॥
 ततो विभीषणोऽत्रोचदितिनिर्भर्त्सनोद्यतः । पुत्रनामासि शत्रुस्त्वमस्य दुस्थितचेतसः ॥ २० ॥
 महाशीतपरीतस्त्वमजानन् हितमात्मनः । अन्यचिन्तानुरोधेन हिमवारिणि मज्जसि ॥ २१ ॥
 उग्रतं भवने वह्निं शुष्कैः पूरयसीन्धनैः । अहो मोहग्रहार्त्तस्य विपरीतं तवेहितम् ॥ २२ ॥
 जीवन्मदमयी यावत्सप्राकारविमानिका । लक्ष्मणेन शरैस्तीक्ष्णैर्लंका न परिचूर्ण्यते ॥ २३ ॥
 तावन्मृपसुतां सार्धं पद्माय स्थिरचेतसे । क्षेमाय सर्वलोकस्य युक्तमर्पयितुं द्रुतम् ॥ २४ ॥

नैवा सीता समानीता विद्या तव कुमुदिना । रक्षोभोगिविलं लंकाभेपानीता विपौषधिः ॥ २५ ॥
 सुमित्रानन्दनं कुद्वं तं लक्ष्मीधरपुंगवम् । सिद्धं रणमुखे शक्ता न यूयं व्यूहितुं गताः ॥ २६ ॥
 अर्णवाहं धनुर्यस्य यस्यादित्यमुखाः शराः । पक्षे मामंडलो यस्य स कथं जीयते जनैः ॥ २७ ॥
 ये तस्य प्रणतास्तुंगाः खेचरार्णा महाधिपाः । महेन्द्रा मलयास्तीराः श्रीपर्वततनूल्हाः ॥ २८ ॥
 किष्किन्धासिपूरा रत्नद्वीपयेलंधरालकाः । कैलीकिला खतिलका संख्याहाः हेहयास्तथा ॥ २९ ॥
 प्राग्भारदधियक्त्राश्च तथान्ये सुमहायलाः । विद्याविभवसंपन्नास्ते तु विद्याधरा न किम् ॥ ३० ॥
 एदं प्रवदमानं तं क्रोधभेरितमानसः । उत्थाय रावणः खड्गशूद्रतो हन्तुमुद्यतः ॥ ३१ ॥
 तेनापि कोपयश्येन दृष्टान्तेनोपदेशने । उन्मूलितः प्रचण्डेन स्तंभो वज्रमयो महान् ॥ ३२ ॥
 युद्धार्थमुद्गतायेतौ भ्रातरावुग्रतेजसौ । सचिदैर्वारितौ कुच्छाद्रतौ स्वं स्वं निवेदनम् ॥ ३३ ॥
 कुंगकर्णेन्द्रजिन्मुखैरेतैः प्रत्यायायितस्ततः । जगद् रावणो विभ्रन्प्राप्तसं पौरुषाग्रयम् ॥ ३४ ॥
 आश्रयस्य इव स्वस्य स्थानस्याहिततत्परः । दुरात्मा मत्पूरीतोऽयं परिनिःक्रामतु द्रुतम् ॥ ३५ ॥
 अनर्गोघतचित्तेन स्थितेन किमिहायुना । स्वागेनापि न मे कृत्यं प्रतिकूलप्रवृत्तिना ॥ ३६ ॥
 तिष्ठन्तमिह मृत्युं चेदेतकं न नयाम्यहम् । ततो रावण एवाहम् न भवामि विसंशयम् ॥ ३७ ॥

भीरतनश्चक्षुः पुत्रः सोऽप्यहं न भवामि किम् । इत्युक्त्वा निर्ययौ मानी लंकातोऽथ विभीषणः ॥
 सायाभिधाराशुखाभिः त्रिशङ्खिः परिचारितः । अक्षीहिणीभिरुद्युक्तो गंतुं पद्मस्य संश्रयम् ॥ ३९ ॥
 विद्युद्वपनेभवमेन्द्रप्रचण्डचण्डलाभिधाः । उद्रताग्रनिसंघाताः कालाद्याश्च महाबलाः ॥ ४० ॥
 शूराः परमसामन्ता विभीषणसमाश्रयाः । सान्तःपुरा ससर्वस्वा नानाशस्त्रविराजिताः ॥ ४१ ॥
 प्रजन्तो बाह्वर्नाश्चित्रैश्छादयित्वा नमस्थलम् । परिच्छदसमायुक्ताः हंसद्वीपं समागताः ॥ ४२ ॥
 द्वीपस्य तस्मा पर्यन्ते सुमनोज्ञे ततस्तटे । ते सरिच्छुं विंते तस्युः सुरा नन्दीश्वरे यथा ॥ ४३ ॥
 विभीषणागमे जाते जातो यानरिणां महान् । हिमागमे दरिद्राणामिवाकंपः समंततः ॥ ४४ ॥
 समुद्रावर्तभृत्सूर्य-हासं लक्ष्मीर्भुदधत । वज्रावर्तं धनुः पद्मः परामृपमुदादारः ॥ ४५ ॥
 अमंत्रयन् मंभूय मंत्रिणः स्वरमाकुलाः । सिंहादिममिव त्रस्तं हृन्दन्धमगाढलम् ॥ ४६ ॥
 युवा विभीषणेनाथ दंडपाणिर्धिचक्षुषः । प्रेषितः पद्मनाथस्य सकाशं मधुराक्षरः ॥ ४७ ॥
 समायामुचिदोक्ता कृतघ्नगतिराहृतः । निजगादानुपूर्वेण विरोधं भ्रातृसंभवम् ॥ ४८ ॥
 इति चावेदयन्नाथ तत्र पद्म विभीषणः । पादौ विज्ञापयत्येवं धर्मकार्यसमुद्यतः ॥ ४९ ॥
 भवन्तं शरणं भक्तः ग्राहोऽहं श्रितवत्सल । आज्ञादानेन मे तस्मात्प्रसादं कर्तुमर्हसि ॥ ५० ॥

प्रदेशान्तरमेतस्मिन् प्रतीहारेण भाषिते । सन्मंत्रो मंत्रिभिः सार्द्धं पदस्यैवमजायत ॥ ५१ ॥
 मतिकान्तोऽब्रवीत्पद्मं कदाचिच्छन्नैपकः । प्रेषितः स्यादशास्येन विचित्रं हि नृपेहितम् ॥ ५२ ॥
 परस्परभिघाताद्वा कलुषत्वमुपागतम् । प्रसादं पुनरप्येति कुलं जलमिव ध्रुवम् ॥ ५३ ॥
 ततो मतिसमुद्रेण जगदे मनिशालिना । विरोधो हि तयोर्जातः श्रूयते जनवक्त्रतः ॥ ५४ ॥
 धर्मकक्षो महानीतिः शास्त्रांशुक्षालिताशयः । अनुग्रहपरो नित्यं श्रूयते हि विभीषणः ॥ ५५ ॥
 सोदर्यं कारणं नात्र कर्महेतुः पृथक् पृथक् । सततं तत्प्रभावेन स्थिता जगति चित्रता ॥ ५६ ॥
 प्रकृतेऽस्मिन् त्वमाख्यानं धृतौ कुरुत नैमिषे । गिरिगोभूतिनामानावभूतां वडुकौ किल ॥ ५७ ॥
 तर्हिमथ सूर्यदेवस्य राक्षी नाम्ना मतिप्रिया । अददाद् व्रतकं ताभ्यामिदं सुकृतयान्छया ॥ ५८ ॥
 ओदनच्छादिते हेमपूर्णे पृथुकपालिके । गिरिः सुवर्णमालोक्य लोभादितरमक्षणोत् ॥ ५९ ॥
 अन्यथा खलु कौशाम्यां वणिग्राम्ना बृहद्घनः । तद्भार्या कुरुविदारुया तस्य पुत्री बभूवतुः ६० ॥
 अहिदेवमहीदेवौ तौ मृते जनके गतौ । समुद्रे (सुधनौ) यानपात्रेण विभवच्छेदभीरुकौ ॥ ६१ ॥
 सर्वमाण्डेन तौ रत्नमेकमानयतां परम् । यस्य तज्जायते हस्ते स जिघांसति हीतरम् ॥ ६२ ॥
 परस्परं च दुश्चिन्तां तौ विवेध समं गतौ । मात्रे चानीय तद्रत्नं चिरागाभ्यां समर्पितम् ॥ ६३ ॥

माता वियेण तौ हन्तुमैच्छदो धमिता पुनः । कालिदां तैर्विरक्तैस्तदन्तं श्रितं क्षपोऽगिलत् ॥ ६४ ॥
 आनायिकगृहीतोऽसौ विक्रीतस्तद्वृहे पुनः । ततस्तयोः स्वसा मत्स्यं छिदाना रत्नमैक्षत ॥ ६५ ॥
 मातरं भ्रातरौ चैषा विध्यान्कर्तुं ततोऽलपत् । लोभमोहप्रभावेन श्रेहाद्य दाममागतः ॥ ६६ ॥
 प्राचा (प्राच्या) मित्रचूर्णं तद्वत्नं ज्ञाताहृताः परस्परम् । संसारभावनिर्विण्णाः समस्तास्ते प्रचक्रुः ॥
 तस्माद्रूद्रव्यादिलोभेन भ्रात्रादीनमपि स्फुटम् । संसारे जायते वैरं यौनबंधो न कारणम् ॥ ६८ ॥
 दृश्यते वैरमेतस्मिन् देवयोगात्पुनः समः । गोभूतिः सोदरो लोभाद्विरिणा हत एव सः ॥ ६९ ॥
 तस्मात्प्रेषितदूतोऽयं महाबुद्धिविभीषणः । आनीयतां न योनीयदृष्टान्तोऽत्र परिस्फुटः ॥ ७० ॥
 ततो दंडिनमाहूय जगुरेत्त्वति तेन च । गत्वा निवेदिते प्राप्नो पद्मं रत्नश्रवःसुतः ॥ ७१ ॥
 ऊचे विभीषणो नत्वा श्रुतुः त्वमिह जन्मनि । परत्र जिननाथश्च ममायं निश्चयः प्रभो ॥ ७२ ॥
 समये हि कृते तेन प्रोचे रामो विसंशयम् । योजयामि त्वकं लंकां भव संदेहवर्जितः ॥ ७३ ॥
 विभीषणसमायोगे वर्त्तते यावदुत्सवः । तावत्सिद्धमहाविद्यः प्राप्तः पुष्पवतीसुतः ॥ ७४ ॥
 प्रभामंडलमायातं विजयार्द्रखगाधिपम् । पद्मादयः परं दृष्ट्वा समानर्तुः अभ्राविणम् ॥ ७५ ॥
 निर्वासा दिवसानष्टौ नगरे हंसनाभनि । सम्यग्निश्चितकर्तव्या लंकाभिमुखमवजन् ॥ ७६ ॥

स्पन्दनैर्विविधैर्यानिः स्थूरीपृष्टैर्मरुज्ज्वैः । श्रावृषेण्यधनच्छायैरनेकपकदम्बकैः ॥ ७७ ॥
 अनुरागोत्कर्ष्टभृत्यैः वीरैः सन्नाहभूषणैः । ययुः खेचरसामंताः समंताच्छन्नपुष्कराः ॥ ७८ ॥
 अग्रप्रयाणरुन्धस्ताः प्रवीराः कपिकेतवः । संग्रामधरणीं प्रापुस्तद्योग्यत्वमुदाहृतम् ॥ ७९ ॥
 विद्यतिर्योजनान्यस्या विस्तारः(रुन्द्रता)परिकीर्तितः । आयामस्य तु नैवास्ति परिच्छेदो रणक्षितेः ॥
 नानापुधविचिद्धानां सहसैरुपलक्षिता । मृत्युचक्रमणिश्मेव समवर्त्तत युद्धभूः ॥ ८१ ॥
 ततो नागान्नसिद्धानां दुन्दुभीनां च निःस्वनम् । श्रुत्वा हर्षं दशास्योगाद्विरागतरणोत्सवः ॥ ८२ ॥
 आग्रादानेन चाशेषान्सामंतान्समयाभवन् । नहि ते वंचितास्तेन युद्धानंदेन जातुचित् ॥ ८३ ॥
 भास्कराभाः पयोदाशाः कांचना व्योमवल्लभाः । गंधर्वगीतनगराः कंगनाः शिवमंदिराः ॥ ८४ ॥
 दूर्योदयामृताभिर्याः शोभासिंहपुराभिधाः । नृत्यगीतपुरालक्ष्मीकिन्नरस्वनसंज्ञकाः ॥ ८५ ॥
 बहुनादा महार्जलाश्रकाहा सुरनूपुराः । श्रीमन्तो मलयानन्दाः श्रीगुहा श्रीमनोहराः ॥ ८६ ॥
 रिपुंजयाः शशिस्थानाः मातंडाभविशालकाः । ज्योतिर्दंडाः परिक्षोदा अश्वरत्नपराजयाः ॥ ८७ ॥
 एवमाद्याः पुराभिर्याः महादेचरपार्थिवाः । सचिवैरन्विताः श्रीता दशाननमुपागताः ॥ ८८ ॥
 अस्त्रवाहनसन्नाहप्रभृतिप्रतिपत्तिभिः । रावणोऽपूलयवृधूयः सुत्राभा त्रिदशान्वितः ॥ ८९ ॥

अक्षोहिणीसहस्राणि चत्वारि त्रिककुप्रभोः । स्वशक्तिजनितं प्रोक्तं बलस्य प्रमितं बुधैः ॥९०॥
 एकमक्षोहिणीनां तु किष्किन्धनगरप्रभोः । सहस्रं साग्रमेकं तु भामण्डलविभोरपि ॥ ९१ ॥
 सुग्रीवः सचिवैः साकं तथा पुष्पवतीसुतः । आहृत्य परमोद्युक्तैस्तस्थतुः पञ्चलक्ष्मणौ ॥ ९२ ॥
 अनेकगोत्रचरणा नानाजात्युपलक्षणाः । नानागुणक्रियाख्याता नानाशब्दा नमश्चराः ॥ ९३ ॥

पुण्यानुभावेन महानराणां भवन्ति शत्रोरपि पार्थिवाः स्वाः ।

क्षुपुण्यभाजां तु चिरं स्थशक्ता विनाशकाले परतां भजन्ते ॥ ९४ ॥

भ्राता ममायं सुहृदेष वश्यो ममैव बंधुः सुखदः सदेति ।

संसारवैचित्र्यविदा नरेण नैतन्मनीषारविणा विचिन्त्या ॥ ९५ ॥

इत्यार्ये रविपेणाचार्यमोक्तं पद्मपुराणे विभीषणसमागमाभिधानं नाम पंचपञ्चाशत्तमं पर्व ॥ ५५ ॥

अथ पद्म पञ्चाशत्तमं पर्व ।

मगधेन्द्रस्तनोऽपृच्छत्पुनरेवं गणेश्वरम् । अक्षोहिण्याः प्रमाणं मे वक्तुमर्हसि सन्मुने ॥ १ ॥
 शक्रभूतिरयागादीच्छृणु श्रेणिक पार्थिव । अक्षोहिण्याः प्रमाणं ते संक्षेपेण वदाम्यहम् ॥ २ ॥

अष्टाचिमे गताः ख्यातिं प्रकारा गणनाकृताः । चतुर्णां भेदमंगानां कीर्त्यमानं विबोधयताम् ३
 पत्तिः प्रथमभेदोऽत्र तथा सेना प्रकीर्तिता । सेनामुखं ततो गुल्म वाहिनी पृतना चमूः ॥ ४ ॥
 अष्टमोऽनीकनीसंज्ञस्तत्र भेदो बुधैः स्मृतः । यथा भवन्त्यमी भेदास्तथेदानीं वदामि ते ॥ ५ ॥
 एको रथो गजर्धकस्तथा पञ्च पदातयः । त्रयस्तुरंगमाः सप्ता पत्तिरित्यभिधीयते ॥ ६ ॥
 पत्तिस्त्रिगुणिता सेना तिस्रः सेनामुखं च ताः । सेनामुखानि च त्रीणि गुल्ममित्यनुकीर्त्यते ॥ ७ ॥
 वाहिनी त्रीणि गुल्मानि पृतना वाहिनीत्रयं । चतुस्त्रिपृतना ज्ञेया चतुत्रयमनीकिनी ॥ ८ ॥
 अनीकिन्यो दश प्रोक्ता प्राज्ञरक्षोहिणीति सा । तत्रांगानां पृथक् संख्यां चतुर्णां कथयामि ते ९
 अधोहिण्यां प्रकीर्च्योनि रथानां सूर्यवर्चसाम् । एकविंशतिसंख्यानि सहस्राणि विचक्षणैः १०
 अष्टौ शतानि सप्तत्या सहितान्यपराणि च । गजानां कथितं ज्ञेयं संख्यानं रथसंख्यया ॥ ११ ॥
 एकलक्षं सहस्राणि नव, पञ्चाशदन्वितम् । शतत्रयं च विज्ञेयमक्षोहिण्याः पदातयः ॥ १२ ॥
 पञ्चपट्टसहस्राणि पट्टशती च दशोत्तरा । अधोहिण्यामियं संख्या वाजिनां परिकीर्तिता ॥ १३ ॥
 एवं संख्यचलोपेतं विज्ञायापि दशाननम् । बलं कैर्लक्षमभ्यार तं भयेन विवर्जितम् ॥ १४ ॥
 तस्मिन्नासन्नतां प्राप्ते पद्मनाभप्रभोर्वले । जनानामित्यभूद्वाणी नानापञ्चागतात्मनाम् ॥ १५ ॥

पश्यतां वरयानोदुग्गणेशः । दशास्यचन्द्रमाशुन्नः परस्त्रीच्छांबलाहकैः ॥ १६ ॥
 अष्टादश सहस्राणि पत्नीनां यस्य सुत्विषाम् । सीतायाः पश्यतैकस्याः कृते तं शोकसंचितम् ॥
 रक्षसां वानराणां च कस्य नाम क्षयो भवेत् । एवं बभूव संदेहः सैन्यद्वितयवर्तिनां ॥ १८ ॥
 बलेस्मिन्मारदेशीयो मारुतिर्नाम भीषणः । विस्फुरच्छौर्यतिग्मांशुः सूर्यतुल्योत्र शक्रजित् ॥ १९ ॥
 सागरोदारमत्युग्रं साक्षादितिवलोपमम् । साधनं रावणस्येति नराः केचिद्वभाषिरे ॥ २० ॥
 अंतरं विच्छशूरस्माशूरस्य च न जातुचित् । न तज्ज्ञातमतिक्रान्तं किन्नबोधीरबोधनम् (?) ॥ २१ ॥
 यद्वृत्तं दण्डकाख्यस्य वनस्य महतान्तरं । अत्यन्तदारुणं युद्धं लक्ष्मणस्य महारत्मनः ॥ २२ ॥
 चन्द्रोदरसुतं प्राप्य तुल्यं स्वांगेन केवलम् । मृत्योरातिथ्यमानीतो येनासौ खरदूषणः ॥ २३ ॥
 अतिप्रकाटवीर्यस्य लक्ष्मीनिलयवक्षसः । भवतां तस्य न ज्ञातं किं वा बलमनुत्तमम् ॥ २४ ॥
 एकेन बाधुपुत्रेण निर्भर्त्स्य मयसंभवाम् । रामपत्नीं समान्धस्य परार्थशक्तवृत्तिना ॥ २५ ॥
 रावणस्य महासैन्यं विजित्यात्यन्तदारुणम् । लंकापुरी परिध्वस्ता भग्नप्राकारतोरणा ॥ २६ ॥
 एवं विदिततत्त्वानां स्फुटं वचसि निर्गतेः । जगाद प्रहसन् वाक्यं सुवक्त्रो गर्वनिर्भरः ॥ २७ ॥
 गोष्पदप्रमितं ववैतद्गलं वानरलक्ष्मणम् । क्व चैतत्सागरोदारं सैन्यं त्रैकूटमुद्धतम् ॥ २८ ॥

इंद्रेण साधितो यो न पतिर्विद्याभृतामयम् । एकस्य चापिनः साध्यो रावणः संजायते ॥ २९ ॥
 सर्वतेजस्विमूर्धानं विभोरस्याधितिष्ठतः । श्रोतुं नामापि कः शक्तश्चेतनश्चक्रवर्तिनः ॥ ३० ॥
 सुपीयरभुजो वीरो दुर्द्धरस्त्रिदशैरपि । भुवने कस्य न ज्ञातः कुंभकर्णो महाबलः ॥ ३१ ॥
 यस्त्रिशूलधरः संख्ये कालाग्निरिव दीप्यते । सोऽयं विजीयते केन जगदुत्कटविक्रमः ॥ ३२ ॥
 यस्यातपत्रमालोक्य शरदिन्दुमिवोद्भूतम् । शत्रुसैन्यतमोर्ध्वंसमुपयाति संततः ॥ ३३ ॥
 उदात्तेजसस्तस्य स्थातुं यस्याग्नतोऽपि कः । समर्थपुरुषो लोके निजजीवितनिस्पृहः ॥ ३४ ॥
 इति बहुविधवाचां द्वेपरागाश्रितानाम् । प्रकटितनिजचित्तप्रार्थनासंकटानाम् ॥
 द्वितयवलजनानां दृष्टनानाक्रियाणाम् । अजनि जनितशंको भावमार्गो विचित्रः ॥ ३५ ॥
 चरितजननकालाऽभ्यस्तरागेतराणाम् । भवमपरिमितानामप्ययं चित्तमार्गः ॥
 भवति खलु तथैव व्यक्तमेतं हि लोकम् । स्वचरितरविरेव ग्रेरयत्यात्मकार्ये ॥ ३६ ॥

इत्यार्षे रविपेणाचार्यप्रोक्ते पद्मपुराणे-उभयबलप्रमाणविधानं नाम पदपञ्चाशत्तमं पर्व ॥ ५६ ॥

काचिज्जगद ते नाथ हतसंग्रणभूषणम् । पुराणं रूढकं जातं ततो नैवाति शोभते ॥ १२ ॥
 अतो नवग्रण्यस्तस्तनमंडलसीरुयदम् । द्रक्ष्येऽहं वीरपत्नीभिर्विकाशिमुखपंकजैः ॥ १३ ॥
 काचिदूचे यथैतत्ते यदनं चुंचितं मया । यथा वक्षसि संजातं चुंबिष्यामि व्रणाननम् ॥ १४ ॥
 अनतिप्रौढिका काचिद्वयूरभिनयोढिका । संग्रामे प्रोचते नाथे प्रौढत्वं समुपागता ॥ १५ ॥
 चिराय रक्षितं मानं काचिन्नाथे रणोन्मुखे । तत्याजैकपदे कान्ता कांतसंश्लेषतत्परा ॥ १६ ॥
 अधिनृत्तभटी काचिद्भर्तृवक्त्रासवं पपौ । तथापि मंदनं प्राप्ता रणयोग्यमासिष्यत् ॥ १७ ॥
 काचिदुत्तानितुं भर्तुधदनं वनजेक्षणा । नैमिषोज्झितमद्राधीत्सुचिरं कृतचुंचना ॥ १८ ॥
 काचिद्वक्षस्तटे भर्तुः करजग्रणमुज्ज्वलम् । भविष्यच्छ्लेषपातस्य सत्यंकारमिवार्षयत् ॥ १९ ॥
 इति संजातचेष्टासु दपितासु यथायथम् । भटानामित्यभूद्ग्राणी महासंग्रामशालिनाम् ॥ २० ॥
 नरास्ते दयिते श्लाघ्या ये गता रणमस्तकम् । त्यजन्त्यभियुक्ता जीवं शत्रूणां लब्धकीर्तयः ॥ २१ ॥
 उद्भिन्नदन्तिदन्ताग्रदोलादुर्लडितं भटाः । कुर्वन्ति न विना पुण्यैः शत्रुभिर्घोषितस्तवाः ॥ २२ ॥
 गजदंताग्रभिन्नस्य कुंभदस्त्रणकारिणः । यत्सुखं नरसिंहस्य तत्कः कथयितुं क्षमः ॥ २३ ॥
 त्रस्तं शरणमायातं दत्तपृष्ठं व्युतायुधम् । परित्यज्य पतिष्यामो दयिते शत्रुमस्तके ॥ २४ ॥

भवत्या वांछितं कृत्वा प्रत्यागत्य रणाजिरात् । प्रापयिष्ये समाश्लेषं भवन्तीं तोपधारिणीम् ॥ २५ ॥
 एवमादिभिरालापैः परिसान्त्व्य निजप्रियाः । वीरा निर्गन्तुमुद्युक्ताः संख्यसौख्यसमुत्सुकाः ॥ २६ ॥
 यियासोः शत्रुहस्तस्य फंठार्पितभुजद्वया । काचिद्वोलायनं चक्रे गजेन्द्रस्येव पद्मिनी ॥ २७ ॥
 काचित्सन्नाहुरुद्धस्य पत्युर्देहस्य संगमम् । अप्राप्य परमं प्राप्ता पीडामंक्रमपि श्रिता ॥ २८ ॥
 अर्द्धबाहुलिकां दृष्ट्वा काचित्कांतस्य वक्षसि । ईर्षारसेन संस्पृष्टा किंचित्कुंचितलोचना ॥ २९ ॥
 अर्द्धसन्नाहनामायं मया परिहितः प्रिये । इति पुंशब्दयोगेन पुनस्तोपमुपागता ॥ ३० ॥
 ताम्मूलप्रार्थनव्यंगगात्क्वचित्प्राप्यप्रियाधरम् । अमुंचत्सुखिनी कृत्वा ब्रणविभूयितम् ॥ ३१ ॥
 काचिन्निवर्त्यमानापि प्रियेण रणकांक्षिणा । सन्नाहंकंठश्रृंगस्य बन्धव्याजेन गच्छति ॥ ३२ ॥
 एकतो दयितादृष्टिरन्यतः तूर्यनिस्वनः । इति हेतुद्वयादोलामारूढं भटमानसम् ॥ ३३ ॥
 स्त्रीणां परिहरन्तीनां वाष्पपातमंगलम् । सत्यामपि दिदृक्षायां निमेषो नाभवत् दृशाम् ॥ ३४ ॥
 अट्टदीप्तैव सन्नाहं केचिच्चरितमानसाः । यथालब्धायुधं योधा निर्ययुर्दर्पशालिनः ॥ ३५ ॥
 रणमंजाततोषेण शरीरे पुष्टिमागते । कस्यचिद्रणसौडस्य वर्म मातिस्म नो निजम् ॥ ३६ ॥
 श्रुत्वा परचमूतूर्यस्वनं कश्चिद्भद्रोत्तमः । चिररुद्वैर्नैः रक्तं सुमोचोच्छ्वासविग्रहः ॥ ३७ ॥

पिनद्वं कस्यचिद्वर्मं सुदृढं तोषहारिणः । वर्द्धमानं ततः शीघ्रं पुराणं कंटकायितम् ॥ ३८ ॥
 विश्रब्धं कस्यचिज्जाया समाधानपरायणा । सारयन्ती मुहुस्तस्थौ शिरस्त्राणं सुभाषिता ॥ ३९ ॥
 म्रियापरिमलं कश्चिदीयमानः स्ववक्षसः । कंटकं प्रति नो चक्रे मनः संग्रामलालसः ॥ ४० ॥
 एवं विनिर्गता योधाः कृच्छ्रतः सांत्वितप्रियाः । आकुलीभूताचित्ताश्च शयनीयेषु ताः स्थिताः ॥ ४१ ॥
 अथाग्रकीर्तिमाध्वीकरसास्वादनलालसौ । द्विरदस्यंदनारूढावसोढौ विरलस्वनौ ॥ ४२ ॥
 प्रथमं निर्गतोदात्तप्रयागे शौर्यशालिनौ । हस्तग्रहस्तनामानौ लंकातो निर्गतौ नृपौ ॥ ४३ ॥
 अनापृच्छाऽपि तत्काले स्वामिनो राजते तयोः । दोषोऽपि हि गुणीभावं प्रस्तावे प्रतिपद्यते ॥ ४४ ॥
 मारीचः सिंहजग्राणः स्वयंभूः शंभुरुत्तमः । पृथुः पृथुबलोपेतश्चन्द्रार्कौ शुक्रसारणौ ॥ ४५ ॥
 गजबीभत्सनामानौ बज्राक्ष्यो वज्रभृद्व्युतिः । गंभीरो निनदो नक्रो मकरः कुलिशस्वनः ॥ ४६ ॥
 उग्रनादस्तथा सुंदः निकुंभकुंभशब्दितः । संध्याक्षो विभ्रमः क्रूरो मात्स्यवान्धरनिस्वनः ॥ ४७ ॥
 जंबूमाली शिखावीरो दुर्द्धर्षश्च महाबलः । एते केसरिभिर्युक्तैः सामन्ता निर्ययू रथैः ॥ ४८ ॥
 वज्रोदरोऽथ शक्राभः क्रतान्तो विघटोदरः । महाशनिरवश्चन्द्रनखो मृत्युः सुभीषणः ॥ ४९ ॥
 कुलिशोदरनामाच धूम्राक्षो मुदितस्तथा । विद्युज्जिह्वो महामाली कनकः क्रोधनध्वनिः ॥ ५० ॥

क्षोभणो धुंगुरुद्वामा डिडिडिडिमडंबराः । प्रचंडो डमरथंडकुंडहालाहलादयः ॥ ५१ ॥
 व्याघ्रयुक्तैरिमैस्तुंगै रथैरुद्रासिताम्बरैः । अहंगवो विनिर्याताः शत्रुविध्वंसयुद्धयः ॥ ५२ ॥
 विद्याकौशिकविरूपातिः सर्पबाहुर्महाद्युतिः । शंखप्रशंखनामानौ रागो भिन्नाजनप्रभौ ॥ ५३ ॥
 पुष्पचूडो महारक्तो घटान्नः पुष्पखेचरः । अनंगकुसुमः कामः कामावर्चस्मरायणौ ॥ ५४ ॥
 कामाग्निः कामराशिश्च कनकाभः शिलीमुखः । सौम्यवक्त्रो महाकामो हेमगौरादयस्तथा ॥ ५५ ॥
 एतेऽपि घातारंहीभी रथैर्युक्ततुरंगमैः । यथायथं विनिर्जगुरालयेभ्योरसद्वलाः ॥ ५६ ॥
 कदंबविटपौ भीमो भीमनादो भयानकः । शार्दूलक्रीडितः सिंहधलांगो विद्युदंबुकः ॥ ५७ ॥
 हृदनधपलथोलथलथंचलकादयः । गजादिभिरिमैर्युक्तैर्निर्ययुर्भास्वरै रथैः ॥ ५८ ॥
 कियन्तः कथयिष्यन्ते नाम्ना प्राग्रहराः नराः । अध्यर्द्धपंचमीकोट्यः कुमारानां स्मृता बुधैः ५९
 विजुद्राक्षसानूकाः कुमारस्तुत्यविक्रमाः । प्रख्यातयशसः सर्वे विज्ञेया गुणमंडनाः ॥ ६० ॥
 आवृतास्ते सम्युक्तैः कुमारैर्भारविभ्रमाः । वलिनो मेघवाहाद्याः कुमारैन्द्रः विनिर्ययुः ॥ ६१ ॥
 अर्ककीर्तिसमो भूत्या दशाननमहाप्रियः । इंद्रजिन्निर्ययौ कान्तो जयंत इव धीरधीः ॥ ६२ ॥
 विमानमर्कसंकाशं नाम्ना ज्योतिःप्रभं महत् । कुम्भकर्णः समारूढस्त्रिशूलाद्यो विनिर्गतः ॥ ६३ ॥

मेरुशृंगप्रतीकांशं लोकत्रितयशब्दितम् । विमानं पुष्पकाभिरुयमारूढः शक्रचिह्नकमः ॥ ६४ ॥
 संछाद्य रोदसी सैन्यैर्भास्वरायुधपाणिभिः । निष्क्रान्तो रावणस्तिग्मकिरणप्रतिमद्युतिः ॥ ६५ ॥
 स्पन्दनैर्घोरैः सिंहैर्वैराहैः रुरुभिर्मृगैः । सृमरैर्विहगैश्चित्रैः सौरभैः क्रमेलकैः ॥ ६६ ॥
 ययुभिर्महिदैरन्यैर्जलस्थलसमुद्भवैः । सामंता निर्ययुः शीघ्रं बाहनैर्वैहृत्सूक्तैः ॥ ६७ ॥
 भामंडलं प्रतिशुद्धाः किष्किन्धाधिपतिं तथा । हिता राक्षसनाशाय निर्ययुः खेचराधिपाः ॥ ६८ ॥
 अथ दक्षिणतो दृष्ट्वा भयानकमहास्वनाः । प्रयाणवारणोद्युक्ता भल्लक्ष्यद्वमंडलाः ॥ ६९ ॥
 बद्धांधतमसा पक्षैर्गृद्धा विकृतनिश्चनाः । भ्राम्यन्ति गगने भीमाः कथयन्तो महांक्षयम् ॥ ७० ॥
 अन्येऽपि शङ्कुनाः क्रूरं क्रन्दन्तो भयशंसिनः । यभ्रूराकुलीभूता भौमा वैहायसास्तथा ॥ ७१ ॥
 शौर्यातिगर्वसमूढा विदन्तोऽप्यशुभानिमान् । महासैन्योद्धता योद्धु रक्षोवर्गा विनिर्ययुः ॥ ७२ ॥

प्राप्ते काले कर्मणामानुरूप्यादातुं योग्यं तत्फलं निश्चयाप्यम् ।

शक्तो रोद्धुं नैव शक्नोऽपि लोके वार्तान्येषां केव बाहुमात्रभाजास् ॥ ७३ ॥

वीरा योद्धुं दत्तचिन्ता महान्तो वाहारूढाः शस्त्रभाराजिहस्ताः ।

कृत्वावशां वारकाणां समेषां यान्त्यप्युद्ग्राही रविं प्रत्यभीताः ॥ ७४ ॥

इत्यार्षे रविप्रेषाचार्यप्रोक्ते पञ्चपुराणे रावणबलनिर्गमने नाम सप्तपञ्चाशत्तमं पर्वम् ॥ ५७ ॥

अथाष्टपञ्चाशत्तमं पर्व ।

आस्तृणद्दीक्ष्य तत्सैन्यमुद्वेलमिव सागरम् । नलनीलमरुध्रघ्नजाववाद्याः सुखेचराः ॥ १ ॥
 रामकार्यसमुत्तुक्ताः परमोदारचेष्टिताः । महाद्विपयुतैर्दीप्तिः स्यन्दनैर्निर्ययुर्वरैः ॥ २ ॥
 सम्मानो जयमित्रश्च चन्द्रामो रतिवर्द्धनः । कुमुदावर्तसंज्ञश्च मेहेन्द्रो भानुमण्डलः ॥ ३ ॥
 अनुद्धरो हृदरथः प्रीतिकंठो महावलः । समुन्नतवलः सूर्यः ज्योतिः सर्वप्रियो बलः ॥ ४ ॥
 मर्षमारश्च दुर्वुद्धिः सर्वदः सरभो भरः । अभृष्टो निर्विनष्टश्च संत्रासो विम्वसूदनः ॥ ५ ॥
 नादो वर्यरकः पापो लोलपाटनमंडली । संग्रामचपलाद्याश्च परमा खेचराधिपाः ॥ ६ ॥
 शार्दूलसंगतैस्तुंगै रथैः परमसुन्दरैः । नानायुधघृताटोपा निर्जग्मुः पृथुतेजसः ॥ ७ ॥
 प्रस्तरौ रिमवान् मंगः प्रियरूपादयस्तथा । एते द्विपयुतैर्दुर्द्धु निर्र्ययुः सुमहारथाः ॥ ८ ॥
 दुःप्रोधः पूर्णचन्द्रश्च विधिः सागरनिःस्वनः । प्रियविग्रहनामा च स्कन्दचन्दनपादपाः ॥ ९ ॥
 चन्द्रांगुरप्रवीणातो महाभैरवकीर्तनः । दुष्टसिंहकटिः कुष्टः समाधिबद्धलो हलः ॥ १० ॥
 इन्द्रायुधो गतत्रासः संकटप्राहरादयः । एते हरियुतेस्तूर्णे सामन्ता निर्ययू रथैः ॥ ११ ॥

विद्युत्कर्णो बलः सीलः स्वपथरचनो घनः । सम्मेदो विचलः सालः कालः क्षितिर्वरोऽद्दः ॥ १२ ॥
 विकालो लोलकः कालिर्भगथंडोर्मिरुजितः । तरंगस्तिलकः कीलः सुषेणस्तरलो बलिः ॥ १३ ॥
 भीमो भीमस्थो धर्मो मनोहरमुखः सुखः । प्रमथो मर्दको भक्तः सारो रत्नजटी शिवः ॥ १४ ॥
 दूषणो भीषणः कोणः विघटारुणो विराधितः । मेरु रणखनिःक्षेमः बेलाक्षेपी महाधरः ॥ १५ ॥
 नक्षत्रलब्धसंज्ञश्च संग्रामो विजयो जयः । नक्षत्रमालकः क्षौद्रः तथातिविजयादयः ॥ १६ ॥
 एते चाजियुतैः कान्तैर्मनोरथजैर्वै रथैः । महासैनिकमव्यस्यैरभ्यासत रणाजिरम् ॥ १७ ॥
 विष्णुद्वाहो मरुद्वाहुः सानुर्जलदवाहनः । रवियानः प्रचंडालिरिमेऽपि घनसन्निभैः ॥ १८ ॥
 महारथवर्तनीनावाहनोद्भासितांबरैः । युद्धश्रद्धासमायुक्ता दधामुर्मरुतैः समाः ॥ १९ ॥
 विमानमुत्तमाकारं नाम्ना रत्नप्रभं महत् । आरुढो यत्नवानस्थात्पदपथो विभीषणः ॥ २० ॥
 युद्धावर्णो वसन्तश्च कांतः कौमुदनन्दनः । भूरिः कोलाहलो हेडो भावितः साधुवत्सलः ॥ २१ ॥
 अर्द्धचन्द्रो जिनप्रेमा सागरः सागरोपमः । मनोज्ञो जिनसंज्ञश्च तथा जिनमत्तादयः ॥ २२ ॥
 नानावर्णविमानाग्रभूमिकास्थितमूर्चयः । दुर्दरा निर्ययुर्गोदुं बद्धसत्त्वाहविग्रहाः ॥ २३ ॥
 पद्मनाभः सुमित्राजः सुग्रीवो जनकात्मजः । एते हंसविमानस्था विरेजुर्भगनान्तरे ॥ २४ ॥

महाम्बुदप्रतीकाशा नानायानसमाश्रिताः । लंकाभिमुखमुद्युक्ता गंतुं खेचरपार्थिवाः ॥ २५ ॥
 प्रलयलंचिताभोदधुंदनिर्घोषभैरवाः । शंखकोटिस्वनोन्मिश्रास्तूर्याणांमुद्युः स्वनाः ॥ २६ ॥
 भंभाभयोर् मृदंगाश्च लंपाका धुंयुमंडुकाः । शम्लाम्लातकहक्काश्च हुंकारा दुंदुकाणकाः ॥ २७ ॥
 क्षक्षरा हेकगुंजाश्च काहला ददुरादयः । समाहता महानादं मुमुचुः कर्णघूर्णकम् ॥ २८ ॥
 वेणुनादादृहासाश्च ताराहलहलारवाः । ययुः सिंहद्विपस्वाना महिपस्यन्दनस्वनाः ॥ २९ ॥
 क्रमेलकमहारावा निनादा मृगपक्षिणाम् । उच्चस्थुः पिहिताशेषाः शेषविष्टपनिःस्वनाः ॥ ३० ॥
 तयोरन्योन्यमासंगे जाते परमसैन्ययोः । लोकः संशयमारूढः समस्तो जीवितं प्रति ॥ ३१ ॥
 क्षोणी क्षोभं परं प्राप्ता विकंपितमहीधरा । मश्रोपं गंतुमारब्धः प्रक्षुब्धः क्षारसागरः ॥ ३२ ॥
 सदर्पनिर्गतैर्यौधैरसहैर्निजवर्गतः । दंतुरीभूतमत्युग्रं बलद्वयमलक्ष्यत ॥ ३३ ॥
 चक्रकचकुंतासिगदाशक्तिशिलीमुखैः । मिडिमालादिभिश्चाग्रं प्रवृत्ते युद्धमेतयोः ॥ ३४ ॥
 आह्वयन्तः सुसन्नद्धाः शस्त्रज्वलितबाहवः । समुत्पेतुर्भटाः शूराः परसैन्यं विवक्षवः ॥ ३५ ॥
 अतिवेगसमुत्पाताः प्रविष्टाः शस्त्रं बलम् । शस्त्रसंचारमार्गार्थमपशुः पुनर्मनाक् ॥ ३६ ॥
 लंकानिवासिभिर्यौधैरुद्धतैरतिभूतिभिः । सिंहरिव गजा भंगं नीता वानरपक्षिणः ॥ ३७ ॥

पुनरन्यैर्भटैः शीघ्रमसीदन्तः समुज्ज्वलाः । रक्षोयोधान्विनिर्जघ्नुर्मासुरा वानरज्वलाः ॥ ३८ ॥
 भेद्यमानं बलं दृष्ट्वा राक्षसेन्द्रस्य सर्वतः । स्वामिरागसमाकृष्टौ महाबलसमावृतौ ॥ ३९ ॥
 गजध्वजसमालक्ष्यौ गजस्यन्दनवर्तिनौ । माभेष्टेति कृतस्वानौ परमोत्कटविग्रहौ ॥ ४० ॥
 हस्तग्रहस्तसामंतावुत्थाय सुमहाजवौ । निन्यतुः परमं भंगं बलं वानरलक्ष्मणम् ॥ ४१ ॥
 शाखामृगध्वजौ तावत्प्रतापं विभ्रतौ परम् । क्रोडवारणसंतुचवाहव्यूढमहारथौ ॥ ४२ ॥
 शौर्यगर्वविवायुक्तशरीरौ परमद्युती । नलनीलो परिकुट्टौ भीषणौ योद्धुमुद्यतौ ॥ ४३ ॥
 ततो बभ्रुविधैः शस्त्रैश्चिरं जाते महाहवे । क्रमाप्तसाधुनिस्वाने निपतद्भटसंकटे ॥ ४४ ॥
 नलेनोत्पत्य हस्तौ वा विहलो विरथीकृतः । प्रहस्त इव नीलेन कृतश्च गतजीवितः ॥ ४५ ॥
 तावालोक्त्य ततो राजन् विपर्यस्तौ महीतले । विनायका बभूवैतद्वाहिनीयं परान्मुखा ॥ ४६ ॥

विमर्ति तावद्दृढनिश्चयं जनः प्रभोर्मुखं पश्यति यावदुन्नतम् ।

गतैर्विनाशं स्वपतौ विशीर्यते यथारचक्रं परिशीर्णेतुम्बकम् ॥ ४७ ॥

सुनिश्चतानामपि सन्नराणां विना प्रधानेन न कार्ययोगः ।

शिरस्यपेते हि शरीरबन्धः प्रपद्यते सर्वत एव नाशम् ॥ ४८ ॥

प्रधानसंवन्धमिदं हि सर्वं जगद्यथेष्टं फलमभ्युपैति ।

राहूपसृष्टस्य रवेर्विनाशं प्रयाति मन्दो निकरः करणाम् ॥ ४९ ॥

इत्यार्षे श्री रविपेणाचार्यप्रोक्ते पद्मपुराणे हस्तप्रहस्तयथाभिधानं नामाष्टपंचाशत्तमं पर्व ॥ ५८ ॥

अथैकोनषष्टितमं पर्व ।

उवाच श्रेणिकोऽथैवं विद्याविधिविशारदौ । हस्तप्रहस्तसामन्तौ जितपूर्वौ न केनचित् ॥ १ ॥
महदाथर्यमेतन्मे ताभ्यां तौ निहतौ कथम् । अत्र मे कारणं नाथ गणधृग्वक्तुमर्हसि ॥ २ ॥
ततो गणधरोऽवोचच्छृणु तत्त्वविशारदः । राजन् कर्माभिनुन्नानां जन्तूनां गतिरीदृशी ॥ ३ ॥
पूर्वकर्मानुभावेन स्थितिर्दुःकृत्तिनामियम् । असौ मारयिता तस्य यो येन निहितः पुरा ॥ ४ ॥
असौ मोचयिता तस्य वंघनव्यसनादिषु । यो येन मोचिता पूर्वमनर्थे पतितो नरः ॥ ५ ॥
आसँष्टौकिकमर्यादाः प्रातिवेत्तिकवासिनः । निस्वाः कुंडुविनः स्थाने कुशस्थलकनामनि ॥ ६ ॥

इंधकः पृष्ठवधैव तत्रैकोदरसंभवौ । पुत्रादरपरिविप्लवौ विद्वौ लोङ्गलकर्मकौ ॥ ७ ॥
 सानुकंपौ स्वभावेन साधुनिन्दापरालुप्तौ । जैनमित्रपरिव्वाङ्निश्वादानादिसेविनौ ॥ ८ ॥
 द्वितीयं निस्वयुगलं प्रतिवेशमोपितं तयोः । स्वभावनिर्दयं क्रूरं लौकिकोन्मार्गमोहितम् ॥ ९ ॥
 बंधने राजदानस्य संजाते फलहे सति । ताभ्यामत्यन्तराद्राभ्यां हताविधकपृच्छवौ ॥ १० ॥
 साधुदानादरिक्षेत्रे जातौ सद्भोगभोजिनौ । पत्यव्ययक्षये जातौ देवलोकनिवेशिनौ ॥ ११ ॥
 अधर्मपरिणामेण क्रूरौ तु ग्राप्तपंचतौ । शयौ काले जरारण्ये जातौ दुःखातिसंकटे ॥ १२ ॥
 मिथ्यादर्शनयुक्तानां साधुनिन्दनकारिणाम् । प्राणिनां पापकूटानां भवत्येवेदशी गतिः ॥ १३ ॥
 ततस्तिर्यहु सुचिरं भ्रात्वा विविधयोनिषु । कृच्छ्रान्मनुष्यतां प्राप्तौ तापसत्त्वमुपागतौ ॥ १४ ॥
 दृढज्जटौ दृढहृत्कायौ फलपर्णादिभोजिनौ । तपोभिः कश्चितौ तीव्रैः कुशने द्वौ मृतौ च तौ ॥ १५ ॥
 क्रमादरिजये जातावश्विन्याः कुक्षिसंभवौ । पुत्री बह्विकुमारस्य विजयार्द्रस्य दक्षिणे ॥ १६ ॥
 आशुकारासुराकाराविमौ जगति विश्रुतौ । हस्तग्रहस्तनामानौ सचिवौ रक्षसां विभोः ॥ १७ ॥
 पूर्वौ तु प्रच्युतौ नाकात्सुमनुष्यत्वमागतौ । गृहाश्रमे तपः कृत्वा पुनर्जातौ सुरोत्तमौ ॥ १८ ॥
 पुण्यक्षयात्परिभ्रष्टौ स्वर्गादिधकपृच्छवौ । किष्कुसंज्ञे पुरे जातौ नलनीलो महाबली ॥ १९ ॥

यत्तद्भस्तग्रहस्ताभ्यां नलनीलीं भवतिरे । निहतौ फलमेतस्य परावृत्य तदागतम् ॥ २० ॥
 हतवान् हन्यते पूर्वं पालकः पाल्यतेऽधुना । उदासीनमुदासीने जायते प्राणधारिणाम् ॥ २१ ॥
 यं वीक्ष्य जायते कोपो दृष्टकारणवर्जितः । निःसंदिग्धं परिश्रेयः स रिपुः पारलौकिकः ॥ २२ ॥
 यं वीक्ष्य जायते चित्तं प्रह्लादि सह चक्षुषाम् । असंदिग्धं सुविश्रेयो मित्रमन्यत्र जन्मनि ॥ २३ ॥
 सुन्धोर्मणि जले सिन्धोः शीर्णे पोतं ज्ञपादयः । स्थले म्लेच्छाश्च वाधन्ते यत्तद्बुदुःकृतजं फलम् २४
 मत्तैर्मिरिनिभैर्नगैर्यौधैर्बहुविधायुधैः । सुवेगैर्वाजिभिर्देतैर्भृत्यैश्च कवचावृतैः ॥ २५ ॥

विग्रहेऽविग्रहे वापि निःप्रमादस्य संततम् । जन्तोः स्वपुण्यहीनस्य रक्षा नैवोपजायते ॥ २६ ॥
 निरस्तमपि नियतं यत्र यत्र स्थिरं परम् । तपोदानानि रक्ष्यन्ति न देवा न च बान्धवाः ॥ २७ ॥
 दृश्यते बन्धुमध्यस्थः पित्राध्यालिंगितो धनी । त्रियमाणोऽतिशूरश्च कोऽन्यः दृक्तोऽभिरक्षितुम् ॥
 पात्रदानैः व्रतैः शीलैः सम्यक्स्वपरितोषितैः । विग्रहेऽविग्रहे वापि रक्ष्यते रक्षितैर्नरः ॥ २९ ॥
 दयादानादिना येन धर्मो नोपाजितः पुरः । जीवितं चेष्यते दीर्घं वाञ्छा तस्यातिनिःफला ३०

न विनश्यन्ति कर्मणि जनानां तपसा विना ।

इति ज्ञात्वा क्षमा कार्यो विपश्चिद्विरिष्वपि ॥ ३१ ॥

एष ममोपकरोति सुचेताः दुष्टतरोऽपकरोति ममायं ।

बुद्धिरियं निपुणा न जनानां कारणमत्र निजार्जितकर्म ॥ ३२ ॥

इत्यधिगम्य विचक्षणमुख्यैर्वाह्यसुखासुखगौणनिमित्तैः ।

रागतरं कलुषं च निमित्तं कृत्यमपोज्झितकुत्सितचेष्टैः ॥ ३३ ॥

भूविचरेषु निपसत्सुपैति ग्रावणि सज्जति गच्छति सर्पम् ।

संतमसा पिहिते पथि नेत्री नो रविणा अनितप्रकटत्वे ॥ ३४ ॥

इत्यपि रविपेणाचार्यप्राक्ते पद्मपुराणे हस्तप्रहस्तनलनीलपूर्वभवानुकीर्त्तनं नाभैकोनषष्ठितमं पर्व ॥ ५९ ॥

षष्ठितमं पर्व ।

हस्तं प्रहस्तसद्गरीं विज्ञाय निहतां ततः । अन्येद्युर्बुद्धरक्रोधा बहवो योद्धुमुद्यताः ॥ १ ॥

मारीचः सिंहजघनः स्वयंशुः शंभुरुज्जितः । शुक्रसारणचन्द्रार्कजगवीभत्सनिःस्वनाः ॥ २ ॥

ज्वरोग्रनक्रमकरा वज्राक्षा घातिनिष्ठुराः । गंभीरनिनदाघाथ सन्नद्धरभसान्विताः ॥ ३ ॥

सिंहसंघद्वचाहोदस्यंदनार्पितगूर्तयः । क्षोभयन्तः परिप्राप्ताः कापिकेतुवरूथिनीम् ॥ ४ ॥
 तान्समापतवो दृष्ट्वा राक्षसान्यार्थिवान्परान् । इमे वानरवंशग्राः पार्थिवा योद्धुमुद्यताः ॥ ५ ॥
 मदनांकुरसंतापप्रस्थिताक्रोशनंदनाः । दुरितानयपृष्पास्त्रविघ्नप्रीतिकरादयः ॥ ६ ॥
 अन्योन्याहृतमेतेषाममयत्परमं रणम् । कुर्वन्निर्जटिलं व्योम शस्त्रैर्बहुविधैर्धनम् ॥ ७ ॥
 अभिलष्यति संतापो मारीचं समरे तदा । प्रथितः सिंहजघनमुधानं विघ्नसंज्ञकः ॥ ८ ॥
 आक्रोशः सारणं पापः शुकाशं नन्दनो ज्वरम् । तेषां स्पन्दवतामैवं युद्धं जातं नियंत्रितम् ॥ ९ ॥
 ततः क्लिष्टेन संतापो मारीचिन निपातितः । नन्दनेन हतः कृच्छ्राज्ज्वरः कुन्तेन वक्षसि ॥ १० ॥
 प्रथितः सिंहकटिना विघ्नश्चोद्दामकीर्चिना । हतोऽथ युद्धसंहारः सवितास्तं समागमत् ॥ ११ ॥
 भुत्वा स्यं स्यं हतं नाथं निमग्रा शोकसागरे । स्त्रियो विभावरीमेतामनन्तामिव मेनिरे ॥ १२ ॥
 अन्येषुः संततक्रोधाः सामन्ता योद्धुमुद्यताः । वज्राधः क्षपितारिश्च मृगेन्द्रदमनो विधिः ॥ १३ ॥
 शंभुः स्वयंमुधन्द्रार्कस्तथा बज्रोदरादयः । राक्षसाधिपवर्गगियास्तेभ्योऽन्ये चानरध्वजाः ॥ १४ ॥
 जन्मान्तराजितक्रोधकर्मचन्योदयेन ते । योद्धुं परममासक्ता निजजीवितनिस्पृहाः ॥ १५ ॥
 क्षपितारिः समाहूतः संक्रोधेन महारुया । मृगारिदमनो बलिना संहृतो बाहुशालिना ॥ १६ ॥

विधिविंशतिनाऽन्योन्यमेवं ज्ञाते महाहवे । भटेब्बज्ञातसंज्ञेषु निपतत्सूपलोब्धिव ॥ १७ ॥
 शार्दूलस्ताडितः पूर्वं वज्रोदरमताडयत् । सक्रोधं सुचिरं युद्धं क्षपितारिरमारयत् ॥ १८ ॥
 विशालद्युतिनामा च शंभुना विनिपातितः । मृत्युं स्वयंभुवा नीतो विजयो यष्टिताडितः ॥ १९ ॥
 विततिर्पिर्धिधिना ध्वस्तो गदाघातेन कुञ्जतः । सामन्तैरिति हन्यन्ते सामन्ताः शतशस्तदा ॥ २० ॥
 अयसीदत्तवो हृष्टा स्वं किष्किन्धपतिर्बलम् । परमक्रोधसंभारो यावत्संनद्धमुग्रतः ॥ २१ ॥
 अंजनातनयस्तावत्तत्स्वसैन्येन युग्महीम् । वारणोऽं रयं हेममारूढो योद्धुमुद्ययौ ॥ २२ ॥
 रक्षःसामंतसंघातो हृष्टैव पवनात्मजम् । गवामिव गणो भ्रान्तस्त्रस्तः केशरिदर्शनात् ॥ २३ ॥
 ऊचुश्च राक्षसाः सोयं हनूमान् वानरब्जजः । अद्यैव विधवा योपाः परं बह्वीः करिष्यति ॥ २४ ॥
 माली तस्याग्रतो भूतो युद्धार्थी राक्षसोत्तमः । समुद्रतत्य शरं तस्य पुरो वातिरजायत ॥ २५ ॥
 तयोरभूग्महद्युद्धं शरैराकर्णसंहितैः । उपात्तसाधुनिस्वानं क्रमेण परमोद्धतम् ॥ २६ ॥
 सचिवाः सचिवैः साकं रयिनो रथिभिस्तथा । सादिनो सादिभिः सत्रा लया युक्तरणोद्धताः ॥ २७ ॥
 मालिनं नष्टमालोक्य शक्तया पवनजन्मनः । वज्रोदरोऽभवत्तस्य पुरः परमविक्रमः ॥ २८ ॥
 चिरं कृतरणोऽथायं वातिना विरयीकृतः । रयमन्यं समारूढ्य मारुतिं समघावत् ॥ २९ ॥

कृत्वा तं विरथं भूयो मारुतिः परमोदयः । उपर्यवाहयत्तस्य रथं मारुतरंहसम् ॥ ३० ॥
 स्यन्दनोद्वाहिनागांश्चिचूणिंतः स रणाजिरे । अमुंचत् द्रुतं प्राणान् हुंकारेणापि वज्रितः ॥ ३१ ॥
 ततोऽस्याभिमुखं तस्यौ स्वपक्षवधकोपितः । जंबूमालीति विख्यातो रावणस्य सुतो बली ॥ ३२ ॥
 असावुत्थितमात्रश्च ध्वजं वानरलंछनम् । चिच्छेद वायुपुत्रस्य चन्द्रार्द्रसदृशेषुणा ॥ ३३ ॥
 केतुकल्पनदृष्टेन तस्य मारुतिना धनुः । कवचं च ततो नीतं पुराणतृणशीर्णताम् ॥ ३४ ॥
 ततस्तनूदरीमूनुर्बध्वान्यं कवचं दृढम् । अताडयन्मरुसूनुं तीक्ष्णं वक्षसि सायकैः ॥ ३५ ॥
 बालनीलोत्पलम्लाननालस्पर्शसमुद्भवैः । असेवत शतैः सौख्यं धरणीधरधीरधीः ॥ ३६ ॥
 अथास्य वायुपुत्रेण रययुक्तं महोद्धतम् । मुक्तं सिंहशतं पटीचन्द्रवक्त्रेण पत्रिणा ॥ ३७ ॥
 दंष्ट्राकरालवदनैः स्फुरच्छोदितलोचनैः । तैरुत्पत्य निजं सैन्यं सकलं विहलीकृतम् ॥ ३८ ॥
 महाकक्षोलसंक्राशास्तस्य सैन्यार्णवस्य ते । क्रूरनक्रसमाना वा जाताः प्रबलमूर्तेयः ॥ ३९ ॥
 चण्डसौदामिनीदंडमण्डलाकारहारिणः । सैन्यमेघसमूहं ते परमं क्षोभमानयन् ॥ ४० ॥
 रणसंसारचक्रैः सौ सैन्यलोकः समंततः । सिंहकर्मभिरत्यर्थमहादुखवशीकृतः ॥ ४१ ॥
 बाजिनो वारणा मत्ता रथारोहाश्च विह्वलाः । रणव्यापारनिर्मुक्तान्नेशुर्दश दिशस्ततः ॥ ४२ ॥

ततो नष्टेषु सर्वेषु सामन्तेषु यथायथम् । अपश्यद्रावणं वातिर्देव स्थितमग्रतः ॥ ४३ ॥
 आरुह्य च रथं सिद्ध्युक्तं परमभासुरैः । अघावद्वाणमुद्धृत्य त्रिशत्यर्द्धमुखं प्रति ॥ ४४ ॥
 दशासुखासितं वीक्ष्य निजं केसरिभिर्बलम् । समीपं चांजनामूर्तं कृतान्तमिव दुर्द्धरम् ॥ ४५ ॥
 चक्रे योद्धुमभिप्रायं यावत्सन्नाहतत्परः । तावन्महोदरोऽस्यान्ते सक्रोधेन समुद्ययौ ॥ ४६ ॥
 महोदरस्य च वातेध वर्चते यावदाहवः । तावत्ते हरयः प्राज्ञैर्गृहीताः स्वामिभिः शनैः ॥ ४७ ॥
 यक्षीभूतेषु सिंहेषु जाता सन्तो महारूपः । वायुपुत्रं समुत्पेतुः समस्ता राक्षसभ्रजाः ॥ ४८ ॥
 तथाप्यनिलमूनोश्च मुंचतः शरसंहतीः । दधार मंडलीभूतान् पतत्रिसन्निवैः कृती ॥ ४९ ॥
 ते शिलीमुखसंघाताः प्रहितास्तस्य राक्षसः । संयतस्य यथाऽऽक्रोशा नाभवन्कंपकारिणः ॥ ५० ॥
 रक्षोभिर्बेष्टितं दृष्ट्वा तैस्तमतिभूरिभिः । इमे वानरवर्गिणाः समराय समुद्युयुः ॥ ५१ ॥
 सुपेणो नलनीला च ग्रीतिकरो विराधितः । संत्राहको हरिकोटिः सूर्यज्योतिर्महाबलः ॥ ५२ ॥
 जांबूनदसुताद्याश्च सिंहेभाथयुतैः रथैः । कृच्छ्राद्रावणसैन्यस्य निवारयितुमुद्यताः ॥ ५३ ॥
 तैः समापतितैः सैन्यं दशग्रीवस्य सर्वतः । परीपहैरिव घ्यस्तं महानुच्छृृतं व्रतम् ॥ ५४ ॥
 आत्मीयानाकुलान् दृष्ट्वा युयुत्सुं च दशाननम् । आदित्यश्रवणो योद्धुमुद्रतो सुमहाबलः ॥ ५५ ॥

दृष्ट्वा तमुद्रतं वीरं ज्वलंतं रणतेजसा । सुपेणादीनिमे प्रापुः साधारयितुमाकुलाः ॥ ५६ ॥
 इंद्ररश्मिर्जयस्कन्दधन्द्राभो रतिवर्द्धनः । अंगोऽगदोऽथ संभेदः कुमुदःशशिमण्डलः ॥ ५७ ॥
 बलिभृङ्गतरंगश्च सारो रत्नजटी जयः । वेलाक्षेपी वसन्तश्च तथा कोलाहलादयः ॥ ५८ ॥
 ततस्ते बहुबलत्वेन प्रवीराः पद्मपक्षिणः । लम्बा महाहवंच कर्तुं क्षत्रणामतिदुःसहम् ॥ ५९ ॥
 शुद्धेन कुंभकर्णेन ततस्ते रणकारिणः । विद्यया स्वायिताः सर्वे दर्शनाचरणी यथा ॥ ६० ॥
 निद्राघूर्णितनेत्राणां तेषां शस्त्रावसंगिनाम् । करेभ्यः सायकाः पेतुः शिथिलेभ्यः समंततः ॥ ६१ ॥
 निद्राविद्राणसंग्रामानेतानव्यक्तचेतनान् । दृष्ट्वाऽमुंचत सुग्रीवो विद्यां द्राक्प्रतिवोधिनीम् ॥ ६२ ॥
 प्रतिपुद्गास्तथा तेषु सुतरां जाततेजसा । हनूमदादयो योद्धुं प्रवृत्ताः संकुलं परम् ॥ ६३ ॥
 शाखाकेसरिचिह्नानां बलमत्यर्थपुष्कलं । छत्रासिपत्रसंकीर्णमच्छिन्नरणलालसं ॥ ६४ ॥
 स्पर्द्धमानं समालोक्य क्षुब्धसागरसन्निभम् । अवस्थां च स बाहिण्याः परिमासामसुन्दरीम् ६५
 उत्सहं रात्रणो योद्धुं प्रणम्य च वभिन्द्रजित् । कृताञ्जलिरिदं चावयमभायत महाद्युतिः ॥ ६६ ॥
 तात तात न ते युक्तं संग्राप्तं मयि तिष्ठति । निष्फलत्वं हि मे जन्म सत्येवं प्रतिपद्यते ॥ ६७ ॥
 नखच्छेद्यं वृणे किं वा परशो रूचिता गतिः । ततो भव सुविश्रब्धः करोम्येव तवेप्सितम् ॥ ६८ ॥

इत्युत्त्वा मुदितोऽत्यन्तमारुह्य गिरिसन्निभम् । त्रैलोक्यकण्टकाभिर्यं गजेन्द्रं परमं प्रियः ॥६९॥
 गृहीतादरसर्वस्यो महासचिवसंगतः । ऋद्धद्याखंडलसंकाशः प्रवीरो योद्धुमुद्यतः ॥ ७० ॥
 कपिवज्रघलं तेन विविधायुधसंकटम् । अस्तमस्थितमात्रेण महावीर्येण मानिना ॥ ७१ ॥
 किष्किन्धाधिपतेः सैन्ये न सोऽस्ति कपिकेतनः । यो न शक्रजिता विद्धः शैरराकर्णसंहितैः ७२
 किमयं शक्रजिन्नायं शक्रो वह्निरियं नु किम् । उतागमपरो भानुरिति वाचः समुद्युः ॥ ७३ ॥
 प्रस्यमानं निजं सैन्यं वीक्ष्य शक्रजिता ततः । मुग्रीवः स्वयमुद्यातः प्रभासगङ्गल एव च ॥७४॥
 तद्भटानामभूद्युद्धमन्योन्याहानसंकुलम् । शखांधकारिताकाशमनपेक्षितजीवितम् ॥ ७५ ॥
 अभैरश्चैः समं लम्बाः नागा नागै रथा रथैः । निजनाथानुरागेण महोत्साहभटा भटैः ॥ ७६ ॥
 जगादेन्द्रजितः क्रुद्धः किष्किंधेशं पुरः स्थितं । अर्धवशस्त्रभूतेन स्वरेण गगनस्पृशा ॥ ७७ ॥
 दशस्यशासनं त्यक्त्वा शाखामृगपशो त्वया । काधुना गम्यते पाप मयि कोपमुपागते ॥ ७८ ॥
 इंदीवरनिमेनाद्य सायकेन तवामुना । शिरश्छिनत्ति संरक्षां कुरुतां क्षितिगोचरौ ॥ ७९ ॥
 किष्किंधेशस्ततोऽवोचत्किमेभिर्गर्जितैर्मुधा । मानशृङ्गमिदम्भयं तनु पश्य मयाधुना ॥ ८० ॥
 इत्युक्ते कोपसंभारं वहन्निद्रजितोद्भुतं । चापमास्त्रायन्नस्य समीपत्वमुपागतः ॥ ८१ ॥

धनवाहनवीरोऽपि प्रभामंडलभृशतः । आग्नेयास्त्रनियोगेन चकार धनुर्घिनम् ॥ ९५ ॥
 तस्य स्फुल्लिगसंसर्गादन्येषामपि चापिनाम् । धूमोद्गारानमुंचत धनूंषि भयवीक्षितं ॥ ९६ ॥
 नितान्तचहुयोद्धानां जीवितग्रसनादिव । प्राप्तानां परमाजीर्णं धनुषां ते तदाभवन् ॥ ९७ ॥
 वारुणेन ततोऽस्त्रेण त्वरितं जनकात्मजः । आग्नेयास्त्रं निराचक्रे स्वचक्रे कृतपालनः ॥ ९८ ॥
 सतो मन्दोदरीसूनुधक्रे तं रथवर्जितम् । तथापि धमहासत्त्वमाकुलत्वं विचर्जितम् ॥ ९९ ॥
 प्रयोगकुशलशरुमरं तापसमधिपत् । तेनान्धकारितं सैन्यं सर्वं जनकजन्मनः ॥ १०० ॥
 स नो जनो द्विपो न ह्यमा नात्मीयं न च द्वात्र्यं । अंध्वान्तपरिच्छन्नो मूच्छामिव समागतः १०१
 अन्धीभूतो दशास्यस्य सुतेन जनकात्मजः । विमुक्तविपधूमौवैः वेष्टितो नागसार्यकैः ॥ १०२ ॥
 सर्वांगे विस्फुरन्नोगभासुरैश्चन्दुमः । यथा तथायं तैर्युक्तः पपात वसुधातले ॥ १०३ ॥
 एवमिन्द्रजितेनापि कृता किङ्किन्धभृशतः । अवस्थाब्धांतनागास्त्रद्वयव्यापारकारिणा ॥ १०४ ॥
 ततो विगीपणो विद्वान् विद्याखरणवस्तुनि । कृत्वा करपुटं मूर्ध्नि चभापे पद्मलक्ष्मणौ ॥ १०५ ॥
 पद्म पद्म महाबाहो वीर लक्ष्मण लक्ष्मण । एताः पद्म दिशश्छात्राः शरैरिन्द्रजितैरितैः ॥ १०६ ॥
 पियत्तलं धरित्री च तस्य वाणीर्निरन्तरैः । उत्पातभूतनागाभैरातेनेऽत्यन्तदुःखदैः ॥ १०७ ॥

शशिमंडलसंकाशछत्रछायायानुसेवितः । मुमोच शरसंधातं किष्किषाधिपतिं प्रति ॥ ८२ ॥
 सोऽध्याकर्णसमाकुप्यन्वाणाभ्रादोपलक्षितान् । निजरक्षमहारक्षीश्चक्षेपेन्द्रजितं प्रति ॥ ८३ ॥
 तेन वाणसमूहेन संततेन निरंतरम् । जातं नमस्तलं सर्वं मूर्तिपुक्तामिवापरम् ॥ ८४ ॥
 मेयवाहनवीरेण प्रभामंडलमुन्दरः । आहूतो वज्रनक्रश्च विराधितमहीभृता ॥ ८५ ॥
 विराधितनरेन्द्रेण वज्रनक्रनरोत्तमः । राजवक्षसि चक्रेण भासुरेणाभिपतितः ॥ ८६ ॥
 ताडितो वज्रनक्रेण सोऽपि चक्रेण वक्षसि । विना हि प्रतिदानेन महती जायते श्रपा ॥ ८७ ॥
 चक्रसन्नाहं निष्पेय्य जन्मबह्विकणोत्करैः । चंचदुल्कास्फुलिगौघपिंगतां गगनं गतं ॥ ८८ ॥
 लंकानाथस्य पुत्रेण निरस्त्रः सूर्यनन्दनः । कृतः संग्रामसौडेन संग्रामादनिवर्तकः ॥ ८९ ॥
 तेनापि तस्य वज्रेण सर्वशस्त्रं निराकृतम् । पुण्यानुकूलितानां हि नैरंतर्यं न जायते ॥ ९० ॥
 अवतीर्य ततः क्रुद्धो नागादिन्द्रजितोऽकृतम् । सिंहस्यन्दनमारुह्य पिंजरीकृतपुष्करम् ॥ ९१ ॥
 समाहितमतिर्नानाविद्यास्त्रगतिपंडितः । योद्धुमभ्युद्यतो विभ्रद्रसन्नवभिवाहवे ॥ ९२ ॥
 अस्त्रं घनौघनिर्घोषं संग्रयुज्य सवारुणम् । दिव्या किष्किधराजस्य चकारालोकवार्जिता ॥ ९३ ॥
 तेनापि पवनस्त्रेण कृतछत्रध्वजादिना । तदस्त्रं वारुणं कापि नीतं तूलोत्करोपमम् ॥ ९४ ॥

घनवाहनवीरोऽपि प्रभामंडलभूभृतः । आशेषास्त्रनियोगेन चकार धनुरिषिनम् ॥ ९५ ॥
 तस्य स्फुलिगसंसर्गादन्येषामपि चापिनाम् । धूमोद्गारानमुंचत घनूणि भयवीक्षितं ॥ ९६ ॥
 नितान्तबहुयोद्धानां जीवितशसनादिव । प्राप्तानां परमाजीर्णं घनुषां ते तदामवन् ॥ ९७ ॥
 धारुणेन ततोऽस्त्रेण त्वरितं जनकात्मजः । आघेयास्त्रं निराचक्रे स्वचक्रे कृतपालनः ॥ ९८ ॥
 ततो मन्दोदरीमुद्युक्ते तं रथयजितम् । तथाविधमहासत्वमाकुलत्वविवर्जितम् ॥ ९९ ॥
 प्रयोगकुशलधारुमयं तामसमक्षिपत् । तेनान्धंकारितं सैन्यं सर्वं जनकजन्मनः ॥ १०० ॥
 स नो जनो द्विपो न क्ष्मा नात्मीयं न च शात्रवं । अंधध्वान्तपरिच्छन्नो मृच्छामिव समागतः १०१ ॥
 अन्धीभूतो दशास्यस्य सुतेन जनकात्मजः । विमुक्तविपथूमौघैः वेष्टितो नागसार्यकैः ॥ १०२ ॥
 सर्वांगे विस्फुरज्जोगभासुरैरधन्दहुमः । यथा तथायं तैर्युक्तः पपात वसुधातले ॥ १०३ ॥
 एयमिन्द्रजितेनापि कृता किष्किन्धभूभृतः । अवस्थाध्वातनागास्त्रयव्यापारकरिणा ॥ १०४ ॥
 ततो विभीषणो विद्वान् विद्यास्त्रणवस्तुनि । कृत्वा करपुटं मूर्ध्नि चभापे पद्मलक्ष्मणौ ॥ १०५ ॥
 पद्म पद्म महाबाहो वीर लक्ष्मण लक्ष्मण । एताः पश्य दिशश्छायाः शरैरिन्द्रजितैरितैः ॥ १०६ ॥
 वियत्तलं धरित्री च तस्य वाणैर्निरन्तरैः । उत्पातभूतनागाभैरातेनेऽत्यन्तदुःखदैः ॥ १०७ ॥

कृतौ युग्रीवचंदेहौ निरस्तौ नागसायकैः । बद्धौ निपातितौ भूमौ मयगासुतनिःसृतैः ॥ १०८ ॥
 उदारे विजिते देवे श्रीमामंडलपण्डिते । वीरे सुग्रीवराजे च बहुविद्याधराधिपे ॥ १०९ ॥
 संपातमृत्युमस्माकमासन्नं विद्धि राघव । एतौ हि नायकाबुग्रावस्मत्पक्षस्य केवली ॥ ११० ॥
 एवामनायकीभूतां विद्याधरयत्नयिनीम् । पलायनोधतां पश्य समाश्रित्य दिशो दश ॥ १११ ॥
 आदित्यश्रवणेनासौ पश्य मारुतनन्दनः । विजित्य समुहायुद्धे कराभ्यां बद्धविग्रहः ॥ ११२ ॥
 शरजर्जरितच्छत्रकेतुर्कार्मुककंकटः । गृहीतः प्रसमं वीरः पुर्वगध्वजपुंगवः ॥ ११३ ॥
 यावत्सुग्रीवभाचक्रौ पतितौ धरणीतले । न संभावयते क्षिप्रं रावणी रणकोविदः ॥ ११४ ॥
 तार्वदेवौ स्वयं गत्वा निधेयावानयाम्यहम् । त्वं साधारय निर्नाथमिमां खेचरवाहिनीम् ॥ ११५ ॥
 यावदेवमर्सा पद्मं लक्ष्मणं चाभिभाषते । सुतारातनयस्तावद्वत्त्वा स्वैरमलक्षितः ॥ ११६ ॥
 अंबरं भानुकर्णस्य परिधानममुंचत । द्वीभाराकुलितो जातः क्षरद्वरणविह्वलः ॥ ११७ ॥
 यावद्दाम्नःसमाधानपरोऽसौ राक्षसोऽभवत् । ह्यजपाशोदरादस्य निःसृतस्तावदानिलिः ॥ ११८ ॥
 नवो बद्धो यया पक्षी निर्गतः पंजरोदरात् । आसीत्सुचकितो वातिः प्रत्युग्रद्युतिसंगतः ॥ ११९ ॥
 ततो मुदितसंग्रीतौ विमानशिखरस्थितौ । हनूमदंगदौ वीरौ रेजतुः सुरसन्निभौ ॥ १२० ॥

ताभ्यामंगकुमारेण चन्द्रोदरसुतेन च । समं लक्ष्मीधरः सेनां समाञ्वासयितुं स्थितः ॥ १२१ ॥
 मन्दोदरीसुतं तावदभियाय विभीषणः । स पितृव्यं समालोक्य चितोभेतामुपागतः ॥ १२२ ॥
 तातस्यास्य च को भेदो न्यायो यदि निरीक्ष्यते । ततोऽभिमुखमेतस्य नावस्थातुं प्रशस्यते १२३
 नागपाशैरिमौ वद्धौ मृत्युं जातौ विशंसयम् । एतावच्चैह कर्तव्यं युक्तं तदवसर्पणम् ॥ १२४ ॥
 इति संचित्य निर्याताविन्द्रजिन्मेघवाहनौ । गहनाह्वमेदिन्याः कृतार्थत्वाभिमानिनौ ॥ १२५ ॥
 अन्तर्द्वौ सेविते ताभ्यां संभ्रान्तात्मा विभीषणः । त्रिशूलहेतिरामुक्तकंकटस्तरलेक्षणः ॥ १२६ ॥
 उत्तीर्य स्वार्थाद्वीरस्तयोर्निकंपदेहयोः । अवस्थान्तरमद्राधीभागसायकनिर्मितम् ॥ १२७ ॥
 ततो लक्ष्मीधरोऽवोचत्पद्मनाभं विचक्षणः । श्रूयतां नाथ यत्रेमौ महाविद्याधराधिपौ ॥ १२८ ॥
 अत्यूर्जितौ महासैन्यौ महाशक्तिसमन्वितौ । श्रीभामंडलसुग्रीवौ नीतावस्त्रविमुक्तात्मा ॥ १२९ ॥
 रावणस्य कुमारभ्यां स्फूर्ताबुद्धमार्गैः । तत्र त्वया मया वापि साध्यते किं दशाननः ॥ १३० ॥
 ततः पुण्योदयात्पद्मः स्मृत्वा लक्ष्मणमब्रवीत् । तदा स्मर वरं लब्धं योग्यपुद्रवनाशने ॥ १३१ ॥
 महालोचनेदेवस्य तदभिध्यानमात्रतः । सुखावस्थस्य सहसा सिंहासनमकंपत ॥ १३२ ॥
 आलोकयावधिनेत्रेण ततो विज्ञाय संभ्रमी । विद्याभ्यां ग्राहिणोद्युक्तं चिन्तावेगं निजं सुरम् १३३

गत्वा कथितःक्षेमः संदेशः सादरं सुरः । ताभ्यामुद्धे ददौ विधे परिवारसमन्विते ॥ १३४ ॥
 तयोः पद्मावदातस्य यानमर्पयदद्भुतम् । समुद्योतितादिक्चक्रं सौमित्राय च गारुडम् ॥ १३५ ॥
 विद्येशं प्राप्य संमान्य धीरौ चित्तगतिं मुदा । पृष्ट्वातौ जिनेन्द्राणां पूजां तौ चक्रतुः परम् ॥ १३६ ॥
 परं साधुप्रसादं च प्रस्तावे संगतोदयम् । सशंसतुर्मुदोदारगुणग्रहणतत्परौ ॥ १३७ ॥
 आदत्तौ च सुरास्त्राणि भासुराणि सहस्रशः । वारुणाग्निमरुत्सृष्टिप्रभृतीनि सुविभ्रमौ ॥ १३८ ॥
 चंद्रादित्यसमे छेत्रे चारुचामरमंडिते । रत्नानि च प्रदत्तानि पिहितानि निजौजसा ॥ १३९ ॥
 गदाप्रहरणं विद्युद्वक्त्रा लक्ष्मीधरं श्रिता । हलं समुसलं पद्मं दैत्यानां भयकारणम् ॥ १४० ॥
 महिमानं परं प्राप्य ताभ्यां संमदसंगतः । आशीःशतानि दत्त्वासौ गतो देवस्त्रिविष्टपम् ॥ १४१ ॥
 धर्मस्यैताद्विधिपुतकृतस्यानवद्यस्य धीरै—र्ज्ञेयं स्तुत्यं फलमनुपमं युक्तकालोपजातम् ॥
 यत्सप्राप्य प्रमदकलिताः दूरमुक्तोपसर्गाः । संजायन्ते स्वपरकुशलं कर्तुमुद्भूतवीर्याः ॥ १४२ ॥
 आस्तां तावन्मनुजजनितं संपदः कांक्षितानां । यच्छन्तीष्टादधिकमतुलं वस्तु नाकश्चितोऽपि ॥
 तस्मात्पुण्यं कुरुत सततं हे जनाः सौख्यकांक्षाः । येनानेकं रविसमरुचः प्राप्नुताश्चर्ययोगम् ॥ १४३ ॥
 इत्यार्षे रविपेणाचार्यश्रोक्ते पद्मपुराणे विद्यालभो नाम पठितमं पर्वः ॥ ६० ॥

अथैकपष्टितमं पर्व ।

एतस्मिन्नन्तरे दिव्यकचच्छत्रविग्रहौ । लक्ष्मीश्रीवत्सलक्ष्माणौ तेजोमंडलमध्यगौ ॥ १ ॥

नागारियाह्नारूढौ सुकेतौ पद्मलक्ष्णौ । सैन्यसागरमध्यस्थौ सहमारुढकेतनौ ॥ २ ॥

परपक्षक्षयं कर्तुमुद्यतौ परमेश्वरौ । संग्रामघरणीमध्यं तेन संत्रतुरुत्कटौ ॥ ३ ॥

अग्रतस्त्वरितौ जातः सौमित्रिभिर्व्रवत्सलः । दिव्यातपत्रविधिमद्रुभास्करदीधितिः ॥ ४ ॥

श्रीशैलप्रमुखैर्धैरैर्वृतः प्लवगकेतनैः । दधानस्त्रैर्दशं रूपमशक्यपरिवर्णनं ॥ ५ ॥

अग्रतः प्रस्थिते तस्मिन् द्वादशादित्यभास्वरं । दृष्टे विभीषणेनदं जगद्विस्मिततेजसा ॥ ६ ॥

गरुत्मकेतने तस्मिन्संग्रासे तत्तथार्धनम् । अस्त्रं सांतमसं कापि गतं गरुडतेजसा ॥ ७ ॥

गरुत्मपक्षवातेन क्षोभितक्षारसिंघुना । नीता विषधरा नाशं कुभाव इव साधुना ॥ ८ ॥

तार्क्ष्यपक्षविनिर्मुक्तमयूखालोकसंगतम् । जांबूनदरसेनेव जगदासीद्विनिर्मितम् ॥ ९ ॥

ततो नभश्चराधीशो गतपन्नगबन्धनौ । प्रभामण्डलमुग्रीवौ समाश्वासनमापतुः ॥ १० ॥

मुखेन प्राप्य निद्रां च रत्नांशुकसमावृतौ । अलगर्दलतारेखासमलंकृतविग्रहौ ॥ ११ ॥

अधिकं भासमानांगौ व्यक्तोच्छ्वासविनिर्गमौ । निद्राधये परं कान्तौ स्वच्छसुप्तविवोत्थितौ ॥ १२
ततो विस्मयमापन्नाः श्रीवृक्षप्रथितादयः । विद्याधरगणाधीशाः पप्रच्छुः कृतवृजनाः ॥ १३ ॥
नाथावापत्सु वामेपा दृष्टपूर्वा न जातुचित् । विभूतिरसुता जाता कुतश्चिदिति कथ्यताम् ॥ १४ ॥
चाहनावत्संपत्तिरातथत्रे परा ह्युतिः । ध्वजौ रत्नानि चित्राणि श्रूयते दिव्यमीदृशम् ॥ १५ ॥
पद्मनाभस्ततोऽगादीत्तेभ्यो हिंङ्गमात्मनः । उपसर्गे च शैलाग्रे देशगोत्रविभूषयोः ॥ १६ ॥
चतुराननयोगेन स्थितयोर्देवनिर्मितम् । प्रातिहार्यं समुद्भूतं केवलं च सुरागमम् ॥ १७ ॥
गरुडेन्द्रस्य तोपं च परिप्राप्तिं वरस्य च । अनुद्धानप्रयोगेन महाविद्यासमागमम् ॥ १८ ॥
ततस्तेऽबहिताः श्रुत्वा परमां योगिसंकथाम् । इदमृचुः परिप्राप्ताः प्रमोदं विकचाननाः ॥ १९ ॥
इहैव लोके विकटं परं यशो मतिप्रगल्भत्वमुदारचेष्टितम् ।

अवाप्यते पुण्यविधिश्च निर्मलो नरेण भक्त्यार्पितसाधुसेवया ॥ २० ॥

तथा न माता न पिता न वा मुहूर्त्सहोदरो वा कुरुते नृणां प्रियम् ।

प्रदाय धर्मे मतिमुचमां यथा हितं परं साधुजनः शुभोदयाम् ॥ २१ ॥

इतिप्रशंसार्पितभाविताश्विरं जिनेन्द्रभागोन्नतिविस्मिताः परम् ।

चलं सनारायणमाश्रिता बभुर्महाविभूत्या समुपाश्रिता नृपाः ॥ २२ ॥

भव्याभोजमहान्तमुत्सवकरीं श्रुत्वा पवित्रां कथाम् ।

सर्वे हर्षमहारसोदधिगताः प्रीतिं दधानाः पराम् ॥

तौ निद्रोजिह्वतपुंडरीकनयनौ संप्राप्तदेवार्चनौ ।

ते विद्याधरपुंगवाः सुरसमाः सर्वात्मनापूजयन् ॥ २३ ॥

उपात्तपुण्यो जननान्तरे जनः करोति योगं परमैरिहोत्सवैः ।

न केवलं स्वस्य परेण भूयसा रविर्यथा सर्वपदार्थदर्शनात् ॥ २४ ॥

इत्यार्ये रविपेणाचार्यप्रोक्ते पद्मपुराणे सुग्रीवभामंडलसमाश्रासनं नामैकपष्टितमं पर्व ॥ ६१ ॥

अथ द्वापष्टितमं पर्व ।

अपरद्युर्महोद्भूतविक्रमक्रमकोविदाः । युद्धार्थोपाचसंमारा रणशौडाः समुद्युः ॥ १ ॥

वानरीर्यैः समस्तं ह्यं सैन्यैर्व्याप्तं निरन्तरम् । शंखदुदुभिसन्मिश्रं श्रुत्वेमाद्वचन्नि तथा ॥ २ ॥

अभ्यूर्जितमतिर्माणी सादरोऽमरविभ्रमः । सत्त्वप्रतापसंयुक्तः सैन्यार्णवसमावृतः ॥ ३ ॥
 तेजसा शस्त्रजातेन ज्वलयन्निव विष्टपम् । कैलासोद्धारवीरोऽपि निरैद्वात्रादिभिः समम् ॥ ४ ॥
 उद्धताः वद्धकवचाः संग्रामाल्पलालसाः । नानायानसमारूढा नानाविधमहायुधाः ॥ ५ ॥
 पूर्वानुबंधसंक्रोधमहारौरवसन्निभाः । परस्परं भटा धीराः लघ्वास्ताडनकर्मणि ॥ ६ ॥
 चक्रक्रकचपाशासिष्टयादिघनमुद्गरैः । कनकैः परिघाद्यैश्च गगनं गहनीकृतम् ॥ ७ ॥
 लग्नमधीयमर्धैर्गजता गजतामगात् । रथिनश्च महाधारा उद्यता रथिभिः समम् ॥ ८ ॥
 संहं संहन सोद्योगं पादातेन च चंचलम् । समं महाहवं कर्तुमुद्यतं समविक्रमम् ॥ ९ ॥
 ततः कपिध्वजसैन्यं रक्षोयोधैः पराजितम् । नीलादिभिः पुनर्नीतं शस्त्रसंपातयोग्यताम् ॥ १० ॥
 भूयोजलधिकल्लोललोकैकन्द्रपार्थिवाः । इमे समुद्युद्देष्टा निजसैन्यपराभवं ॥ ११ ॥
 विद्युद्भयनमारीचचन्द्राकशुकसारणाः । क्रतान्तमृत्युजीमूतनादसंक्रोधानादयः ॥ १२ ॥
 मज्ज्यमानं निजं सैन्यं वीक्ष्य तैः राक्षसोत्तमैः । कपिध्वजमहायोधाः परिप्रापुः सहस्रशः ॥ १३ ॥
 ग्रस्ता राक्षससैन्यास्तैरुच्छ्रितैर्विविधायुधैः । महाप्रतिभयैर्धौरैरत्युदात्तविचेष्टितैः ॥ १४ ॥
 निजसैन्यार्णवं दृष्ट्वा पीयमानं समं ततः । शस्त्रज्वालाविलासेन कपिप्रलयवह्निना ॥ १५ ॥
 लंकेऽग्नः कोपनो योद्धुं बलवान् स्वयमुत्थितः । शुष्कपत्रोपमं दूरं विक्षिपन् शत्रुसैनिकम् ॥ १६ ॥

ततः पलायनोद्युक्तान् परिपाल्य तदा द्रुतम् । स्थितो विभीषणो गेन्दुं महायोधविभीषणः ॥ १७
 आहवेऽभिमुखीभूतं भ्रातारं वीक्ष्य रावणः । चभाण प्रथुक्क्रोधो वाक्यमादरवर्जितः ॥ १८ ॥
 कनीयानसि स त्वं मे भ्राता हंतुं न युज्यते । अपसर्पाग्रतो मास्थाः न त्वां शक्तोऽस्मि वीक्षितुम् ॥
 विभीषणकुमारेण जगदे पूर्वजस्ततः । कालेन गोचरत्वं मे नीतः किमवसर्पते ॥ २० ॥
 ततः कुमारकोपस्तं पुनरप्याह रावणः । वलीव विलष्ट धिगस्तु त्वां नरकात् कुचेष्टितं ॥ २१ ॥
 त्वया व्यापादितेनापि नैव मे जन्यते धृतिः । भवद्विधा हि नो योग्याः कर्तुं हर्षं न दीनतां २२
 यद्विधाधरसंतानं त्यक्त्वा मूढोऽन्यमाश्रितः । कर्मणामतिदीरात्स्याज्जनं त्यक्तं व शसनम् २३
 ततो विभीषणोऽशोचत्तिकमत्र बहुभाषितैः । शृणु रावण कल्याणं मण्यमानमनुत्तमम् ॥ २४ ॥
 एवं गतोऽपि चेत्कर्तुं स्वस्य श्रेयः समेच्छसि । राघवेण सभं प्रीतिं कुरु सीतां समर्पय ॥ २५ ॥
 अभिमानोन्नतिं त्यक्त्वा प्रसादय रघूत्तमम् । मा कलंकं स्वबंधस्य कार्षीर्थोपिन्निमित्तकम् ॥ २६ ॥
 अथवा मर्तुमिष्टं ते कुरूपे यन्न मद्वचः । मोहस्य दुस्तरं किं वा बलिनो बलिनामपि ॥ २७ ॥
 विनिश्चम्य वचस्तस्य तरुणक्रोधसंगतः । निश्रान्तं वाणुमुद्रृत्य समधावत रावणः ॥ २८ ॥
 रथाश्चचारणारूढाः स्वामितोये हि नत्पराः । अन्येऽपि पार्थिवा लग्ना रणे सुभटदारुणे ॥ २९ ॥

आयातोऽभिमुखं तस्य राक्षसेन्द्रस्य रहसा । अष्टमीचन्द्रवक्त्रेण ध्वजं आन्तेषुणाऽच्छिनत् ॥३०॥
 तेनापि तस्य संरंभं संभाराक्रान्तसाधनम् । धनुर्दिघाकृतं क्षिप्त्वा सायकं निशिताननम् ॥३१॥
 ततो परमुपादाय चापमाशु विभीषणः । द्विधाकरोद्धनुस्तस्य प्रतिकारविचक्षणः ॥३२॥
 एवं तयोर्महायुद्धे प्रवृत्ते वीरसंक्षये । जनकस्य परं भक्तः शक्रजिद्योद्धुमुद्ययौ ॥३३॥
 लक्ष्मीधरेण रुद्धोऽसौ पर्वतेनैव सागरः । पद्मनेत्रेण पद्मेन भानुकर्णोऽग्रतः कृतः ॥३४॥
 ययौ सिंहकटिं नीलो युद्धशंभुं तथा नलः । स्वयंभुं दुर्मतिः क्रुद्धो दुर्मर्षोऽपि घटोदरम् ॥३५॥
 दुष्टः शक्राशनिं कालिस्तथा चन्द्रनखं नृपम् । स्कन्दो भिन्नांजनं विघ्नं विराधितनराधिपः ॥३६॥
 ख्यातं मयमहादैत्यमंगदो भासुरांगदः । कुम्भकर्णसुतं कुम्भं समीरणसमुद्भवः ॥३७॥
 किष्किंघेशश्च समाल्याख्यं केतुं जनकनन्दनः । कामं हृदयः क्षुब्धः क्षोभणाभिर्यमूर्जितम् ३८
 अन्येऽप्येवं महायोधा यथायोग्यं परस्परम् । आरेभिरे रणं कर्तुमाह्वानमुखराननाः ॥३९॥
 गृहाण प्रहरामच्छ जहि व्यापादयोद्गिरः । छिधि भिन्धि क्षिपोत्तिष्ठ तिष्ठ दारय धारय ॥४०॥
 यधान स्फोटयार्कं भुञ्च चूर्णय नाशय । सहस्व दत्स्व निःसर्प संघत्स्वोच्छ्रय कल्पय ॥४१॥
 किं भीतोऽसि न हन्मि त्वां धिक्त्वां कातरको भवान् । कस्त्वं विमोसि नष्टोऽसि मा कं पिष्टा क गम्यते

अयं स वर्तते कालः शूराशूरविचारकः । भुञ्जतेऽन्नं यथा मृष्टं न तथा युध्यते रणे ॥ ४३ ॥
 गर्जितैरिति धीराणां तूर्यनादैस्तदुन्नतैः । नर्दन्तीव दिशो मत्ताः क्षतजातान्धकरिताः ॥ ४४ ॥
 चक्रशक्तिगदायष्टिकनकाष्टिघनादिभिः । दंष्ट्रालंसिव संजातं गगनं भीषणं परम् ॥ ४५ ॥
 रक्ताशोकवनं किं तत् किं वा किंशुकफाननम् । परिभद्रकुमाराणामुत जातं क्षतम् बलम् ॥ ४६ ॥
 कश्चिद्विघटितं दृष्ट्वा कंकटं छिन्नबन्धनम् । संधत्ते त्वरितं भूयः स्नेहं साधुजनो यथा ॥ ४७ ॥
 कश्चित्संधार्य दंताग्रैः खड्गं परिकरं दृढम् । बध्वा दीप्रः पुनर्योद्धुं श्रममुक्तः प्रवर्तते ॥ ४८ ॥
 मत्सवारणदंताग्रक्षतवधस्थलोऽपरः । चलत्कर्णसमुद्भूतैर्वीजितः कर्णचामरैः ॥ ४९ ॥
 उत्तीर्णस्वामिकर्तव्यो निराकुलमतिः परम् । दंतोत्संगे ततः शिश्ये संप्रसार्य भुजद्वयम् ॥ ५० ॥
 धातुपर्यतसंकाशाः केचित् क्षतजनिर्द्धरा । म्रुचः शीकरासारसेकबोधितमूर्च्छितास् ॥ ५१ ॥
 पर्योस्ता भूतले केचिदष्टौष्ठाः शास्त्रपाणयः । कुंचितभुदुरीक्षास्या वीरा मुंचन्ति जीवितम् ॥ ५२ ॥
 उपसंहृत्य संरंभं त्यक्तशस्त्रास्तथापरे । मुंचन्ति जीवितं धीरा व्यायन्तः परमाक्षरम् ॥ ५३ ॥
 विपाणकोटिसंस्तुपाणयः केचिदुत्कटाः । आंदोलनं गजेन्द्राणामग्रतः समुपासिरं ॥ ५४ ॥
 रक्तच्छर्वा विमुंचन्ति चंचलाः शस्त्रपाणयः । कवन्धा नर्चनं चक्षुः शतशोऽतिभयानकम् ॥ ५५ ॥

केचिदस्त्रविनिर्मुक्ता जर्जरीभूतकंकटाः । प्रविष्टाः सलिलं क्लिष्टा जीविताशायराह्मुखाः ॥५६॥
 ईदृशे समरे जाते लोकसंत्रासकारिणि । परस्परसमुद्भूतमहामटपरिक्षये ॥ ५७ ॥
 मेहेन्द्रजिदसौ याणैर्लक्ष्मीमन्तं सिताननैः । लग्नश्छादयितुं वीरस्तथा तमपि लक्ष्मणः ॥ ५८ ॥
 महातामसशस्त्रं च भीमं शक्रजिदक्षिपत् । विनाशं भानवीयेन तदस्त्रेणानयद्रिपुम् ॥ ५९ ॥
 तमुग्रैः शक्रजिद्वभूयः शरैराग्नीविपात्मकैः । आरब्धो वेष्टितुं क्रुद्धः सरथं शस्त्रबाहनम् ॥ ६० ॥
 वीरतेयास्त्रयोगेन नागास्त्रं स निराकरोत् । पूर्वोपात्तं यथा पापजालं योगी महातपाः ॥ ६१ ॥
 ततोऽभात्यगणान्तस्थं हस्तिवृन्दस्थलावृतम् । विरथं लक्ष्मणश्चक्रे दशवक्त्रसमुद्भवम् ॥ ६२ ॥
 पालयन् स निजं सैन्यं वचसा कर्मणा तथा । प्रायुक्तास्त्रं महाध्वान्तपिहितारिदशस्यकम् ॥ ६३ ॥
 विधया तपनास्त्रं च हृत्वा तस्य विचिन्तितम् । चिक्षेपेच्छाधृताकारानाशीमुखशिलीमुखान् ॥ ६४ ॥
 संग्रामाभिमुखो नागैः कुटिलं व्याप्तविग्रहः । इन्द्रजित्पतितो भूमौ पुरा भामंडलो यथा ॥ ६५ ॥
 पद्मेनाऽऽदित्यकर्णोऽपि सुमुद्धो विरथीकृतः । आदित्यास्त्रं धनैर्हृत्वा नागास्त्रं संप्रयुज्य च ॥ ६६ ॥
 संवेष्ट्य सर्वतो नागैः पतितो घर्णीतले । पुरेव बाहुवलिना श्रीकण्ठो नमिनन्दनः ॥ ६७ ॥
 चित्रं श्रेणिक ते वाणाः भवन्ति घनुराश्रिताः । उल्कामुखास्तु गच्छन्तः शरीरे नागमूर्त्तयः ६८

निर्जसिन्यार्णवं दृष्ट्वा पीयमानं समंततः । शस्त्रज्वालाविलासेन कपिप्रलयवर्हिना ॥ १५ ॥

क्षणे याणाः क्षणं दंडाः क्षणं पाशस्त्वमागताः । आमरा ह्यस्त्रभेदास्ते यथा चितितरूपाः ॥ १६ ॥

कर्मपाशैर्यथा जीवो नागपाशैः स चेष्टितः । भामंडलेन पद्माङ्गां प्राप्याऽऽस्मीये रथे कृतः ॥ १७ ॥

मंदोदरीसुतोऽप्येव वद्धो नारायणाज्ञया । विराधिषेन याने स्वे स्थापितः क्लान्तविग्रहः ॥ १८ ॥

तावद्रणमुखेऽभाषीद्दशवक्त्रो विभीषणम् । संक्रुद्रोऽभिमुखीभूतं चिरं सोढा रणक्रियम् ॥ १९ ॥

प्रहारमिममेकं मे प्रतीच्छ यदि मन्यसे । सत्यं पुरुषभात्मानं रणकंडूप्रचंडकम् ॥ २० ॥

इत्युपस्था विस्फुरतिपगस्फुल्लिगालिगिताम्बरम् । शूलं चिक्षेप लुप्तोऽसौ लक्ष्मणेनान्तरं शरैः ॥ २१ ॥

तं भस्मीकृतमालोक्य शूलमत्युग्रमायुधम् । अधिकं रावणः क्रुद्धः शक्तिं जग्राह दारुणाम् ॥ २२ ॥

यावत्पश्यति संजातमग्रतो गरुडध्वजम् । ग्रीढेन्दीवरसंकाशं भासुरं पुरुषोत्तमम् ॥ २३ ॥

प्रलंपाभोदसंभारंगंभीरोदारनिस्वनः । विशत्यद्भुमुखोऽवोचत्तमेवं ताडयन्निव ॥ २४ ॥

अन्यस्यैव मया शस्त्रमुद्यतं वंधकारणम् । यदि तत्कोऽधिकारस्ते स्थातुमासन्नतो मम ॥ २५ ॥

अभिवांछसि मनुं वा यदि दुर्मत लक्ष्मण । प्रतीच्छेमं प्रहारं मे तिष्ठ प्रणुणविग्रहः ॥ २६ ॥

विभीषणं समुत्सार्य सोऽपि कृच्छ्रेण मानवान् । दशास्यमभिदुद्राव चिरं संग्रामखोदितम् ॥ २७ ॥

केचिदस्त्रविनिर्मुक्ता जर्जरीभूतकंकटाः । प्रविष्टाः सलिलं किलष्टा जीविताशापराङ्मुखाः ॥५६॥
 ईदृशे समरे जाते लोकसंत्रासकारिणि । परस्परसमुद्भूतमहाभटपरिक्षये ॥ ५७ ॥
 मेहेन्द्रजिदसौ बाणैर्लक्ष्मीमन्तं सिताननैः । लग्नच्छादयितुं वीरस्तथा तमपि लक्ष्मणः ॥ ५८ ॥
 महातामसशस्त्रं च भीमं शक्रजिदक्षिपत् । विनाशं भानवीयेन तदस्त्रेणानयद्विप्रम् ॥ ५९ ॥
 तमुग्रैः शक्रजिदूभूयः शरैराशीविपात्मकैः । आरब्धो वेष्टितुं क्रुद्धः सरथं शस्त्रवाहनम् ॥ ६० ॥
 धीनतेयास्त्रयोगेन नागास्त्रं स निराकरोत् । पूर्वोपात्तं यथा पापजालं योगी महातपाः ॥ ६१ ॥
 ततोऽस्मात्पगणान्तस्थं हस्तिवृन्दस्थलावृतम् । विरथं लक्ष्मणश्चक्रे दशवक्त्रसमुद्भवम् ॥ ६२ ॥
 पालयन् स निर्जं सैन्यं वचसा कर्मणा तथा । प्रायुक्तास्त्रं महाध्वान्तपिहितारिदशास्यकम् ॥ ६३ ॥
 विधया तपनास्त्रं च हृत्वा तस्य विचिंतिताम् । चिक्षेपेच्छाधृताकारानाशीमुखशिलीमुखान् ॥ ६४ ॥
 संग्रामाभिमुखो नागैः कुटिलं व्याप्तविग्रहः । इन्द्रजित्पतितो भूमौ पुरा भामंडलो यथा ॥ ६५ ॥
 पथेनाऽऽदित्यकर्णोऽपि सुमुद्धो विरथीकृतः । आदित्यास्त्रं शनैर्हृत्वा नागास्त्रं संग्रयुज्य च ॥ ६६ ॥
 संवेष्ट्य सर्वतो नागैः पतितो घर्णीतले । पुरेव बाहुवलिना श्रीकण्ठो नमिनन्दनः ॥ ६७ ॥
 चित्रं श्रेणिक ते बाणाः भवन्ति घनुराश्रिताः । उल्कामुखास्तु गच्छन्तः शरीरे नागमूर्त्तयः ६८

निजसैन्यार्णवं दृष्ट्वा पीयमानं समंततः । शस्त्रज्वालाविलासेन कपिप्रलयवर्हिना ॥ १५ ॥
 क्षुणं घाणाः क्षणं दंडाः क्षणं पाशत्वमागताः । आमरा ह्यस्त्रभेदास्ते यथा चितितरूपगाः ॥ ६९ ॥
 कर्मपाशैर्यथा जीवो नागपाशैः स चेष्टितः । भामंडलेन पद्माज्ञां प्राप्याऽऽत्मीये रथे कृतः ॥ ७० ॥
 मंदोदरीसुतोऽप्येव बद्धो नारायणाज्ञया । चिराधिदेन याने स्वे स्थापितः कलान्तविग्रहः ॥ ७१ ॥
 तावद्रणमुखेऽभाणीद्विशक्त्रो विभीषणम् । संक्रुद्धोऽभिमुखीभूतं चिरं सोढा रणक्रियम् ॥ ७२ ॥
 प्रहारमिममेकं मे प्रतीच्छेद्यदि मन्यसे । सत्यं पुरूपमात्मानं रणकंडूप्रचंडकम् ॥ ७३ ॥
 इत्युत्त्वा विस्फुरतिपगस्फुल्लिगालिगिताम्बरम् । शूलं चिक्षेप लुप्तोऽसौ लक्ष्मणेनांतरे शरैः ॥ ७४ ॥
 तं मस्मीकृतमालोक्य शूलमत्युग्रमायुधम् । अधिकं रावणः क्रुद्धः शक्तिं जग्राह दारुणाम् ॥ ७५ ॥
 यावत्पश्यति संजातमग्रतो गरुडध्वजम् । प्रौढेन्दीवरसंकाशं भासुरं पुरुषोत्तमम् ॥ ७६ ॥
 प्रलंपाभोदसंभारंगंभीरोदारनिस्वनः । विशृत्यद्भुमुखोऽयोचचमेवं ताडयन्निव ॥ ७७ ॥
 अन्यस्यैव मया शस्त्रमुद्यतं वंघकारणम् । यदि तत्कोऽधिकारस्ते स्यातुमासन्नतो मम ॥ ७८ ॥
 अभिवांछसि मर्तुं वा यदि दुर्मत लक्ष्मण । प्रतीच्छेमं प्रहारं मे तिष्ठ प्रगुणविग्रहः ॥ ७९ ॥
 विभीषणं समुत्सार्य सोऽपि कृच्छ्रेण मानवान् । दशास्यमभिदुद्राव चिरं संग्रामखेदितम् ॥ ८० ॥

निःसर्पत्तारकाकारस्कूलिङ्गनिकरां ततः । चिक्षेप रावणाः शक्तिं कोपसंभारसंगतः ॥ ८१ ॥
 बधस्तस्य तथा भिन्नं महाशैलतटोपमम् । अमोघक्षेपया शक्त्या दिव्ययात्यन्तदीप्रया ॥ ८२ ॥
 लक्ष्मणोरसि सा सक्ता भासुराङ्गमनोहरा । परमप्रेमसंबद्धा शोभते स्म बधूरिव ॥ ८३ ॥
 गाढं प्रहारदुःखार्त्तः स परायत्तविग्रहः । महीतलं परिप्राप्तो गिरिर्वज्रोहतो यथा ॥ ८४ ॥
 दृष्ट्वा तं पतितं भूमौ पद्मः पद्माभलोचनः । विनियम्य परं शोकं शत्रुघातार्थमुद्यतः ॥ ८५ ॥
 सिद्ध्युक्तं समारूढं स्यन्दनं क्रोधधरितः । शत्रुमायातमात्रेण चकार विरथं बली ॥ ८६ ॥
 रथान्तरसमारूढश्छिन्नपूर्वशरासनः । यावद्वापुं समादत्ते भूयोऽथ विरथीकृतः ॥ ८७ ॥
 पद्माभस्य शरैर्ग्रस्तो दक्षास्यो विहलीकृतः । न समर्थो बभूवेपुं ग्रहीतुं न च कार्युकम् ॥ ८८ ॥
 लोष्ठितोऽपि शरैस्तीव्रैस्तथापि घरणीतले । रथे विलोक्यते भूयो रावणः खेदसंगतः ॥ ८९ ॥
 विच्छिन्नचापकवचः पट्टारं विरथीकृतः । तथापि शक्यते नैव स साधयितुमद्भुतः ॥ ९० ॥
 प्रोक्तञ्च पद्मनाभेन परं प्राप्तेन विस्मयम् । नाल्पायुष्को भवानेव यो न प्राप्तोऽसि पञ्चताम् ॥ ९१ ॥
 मद्बाहुर्ग्रैरतिवार्णवैर्गवान्निः सिताननैः । महीभृतोऽपि शीर्यन्ते मन्येऽन्यत्र किमुच्यताम् ॥ ९२ ॥
 तथापि रक्षितः पुण्यैर्जेन्मान्तरसमर्जितैः । शृणु जल्पामि किञ्चित्ते वचनं खेचराधिप ॥ ९३ ॥

संग्रामेऽभिमुखो भ्राता यो मे शक्त्या त्वया यतः । प्रेतस्याभिमुखं तस्य वीक्ष्ये यद्यनुगम्यते ९४
 एवमस्त्विति संभाष्य प्रार्थनाभंगदुर्विधः । ययौ दशाननो लंकापृथ्वाऽऽखंडलसन्निभः ॥ ९५ ॥
 एकस्तावदयं ध्यस्तो मया शत्रुर्महोरुहः । इति किंचिद्भृतिं प्राप्तो विवेश मवनं निभम् ॥ ९६ ॥
 अन्विष्य विक्षतास्तत्र योधान्पिक्त्रांतवत्सलः । विवेशांतःपुरं धीरो दर्शनश्रमनोदनः ॥ ९७ ॥
 निरुद्धं भ्रातरं श्रुत्वा पुत्री चरणकारिणी । शोचन् प्रियजनं पश्यन्नाथां चक्रे दशाननः ॥ ९८ ॥
 इति निजचरितस्यानेकरूपस्य हेतोर्व्यतिगतभवजस्यावउलभ्योदयस्य ।

इह जनुपि विचित्रं कर्मणो भावयन्ते फलमविरतयोगाज्जंतवो भूतिभावाः ॥ ९९ ॥
 व्रजति विधिनियोगात्कथिदेवह नाशं हतरिपुरपरध स्वं पदं याति धीरः ।

विकलितपृथुशक्तिर्वधनं सेवतेऽन्यो रविरुचितपदार्योद्भासने हि प्रवीणः ॥ १०० ॥

इत्यार्षे श्री रविपेणाचार्यश्रेष्ठे पद्मपुराणे शक्तिसंतापाभिधानं नाम द्वापष्टितमं पर्व ॥ ६२ ॥

त्रिषष्टितमं पर्व ।

ततः समाकुलस्यान्तः पद्मः शोकेन ताडितः । परिम्रासस्तमुद्देशं यत्र तिष्ठति लक्ष्मणः ॥ १ ॥
 निर्विचेष्टं तमालोक्य क्षितिमंडलमंडनम् । शुकस्याऽऽलिगितवदस्कं पद्मो मूच्छीमुपागतः ॥ २ ॥
 संप्राप्य च चिरात्संज्ञां महाशोकसमन्वितः । दुःखाग्निदीपितोऽत्यन्तं विप्रलापमसेवत ॥ ३ ॥
 हा वत्स विधियोगेन महादुर्लभ्ययमर्णवम् । उत्तीर्य संगतोऽस्येतामवस्थामतिदारुणाम् ॥ ४ ॥
 अपि मद्भक्तिसचेष्टो मदर्थं सततोद्यत । क्षिप्रं प्रयच्छ मे वाचं किं मौनैनावतिष्ठसे ॥ ५ ॥
 जानास्येव वियोगं ते मुहूर्त्तमपि नो सहे । कुर्वालिगनमुत्तिष्ठ क्व गतोऽसौ तवादरः ॥ ६ ॥
 अद्य केयूरदशै मे भुजवेतां महायता । भावमात्रकरो जातौ निष्क्रयौ निष्प्रयोजनौ ॥ ७ ॥
 निक्षेपो गुरुभिस्त्वं मे प्रयत्नेन समर्पितः । गत्वा किमुत्तरं तेभ्यो दास्यामि त्रपयोज्झितः ॥ ८ ॥
 क्व सौमित्रिः क्व सौमित्रिरिति गाढं समुत्सुकः । लोकोऽपि सहि समस्तो मे प्रेक्ष्यति प्रेमनिर्भरः ॥
 रत्नं पुरुषवीराणां हारयित्वा त्वकामहम् । मन्ये जीवितमात्मीयं हतं निहतपौरुषः ॥ १० ॥
 दुष्कृतस्योदयस्थस्य रचितस्य भवान्तरे । फलमेतन्मया प्राप्तं सीतया मे किमन्यथा ॥ ११ ॥

मस्याः कृते धितौ रक्तं शुक्त्या निर्दयनुग्रहा । भवंतं भूतले सुप्तं पश्यामि दृढमानसः ॥ १२ ॥
 कामार्थीः सुलभाः सर्वे पुरुषस्यागमास्तथा । द्विविधार्थैव संवधा विष्टेयस्मिन् यथा तथा १३
 पर्यया पृथिवीं सर्वो स्यान्नं पश्यामि तन्ननु । यस्मिन्नत्राप्यते भ्राता जननी जनकोऽपि वा १४
 हे सुग्रीव मुहुरं ते दर्शितं मेचराधिप । ब्रजाऽधुना निजं देशं मामंडल भवानपि ॥ १५ ॥
 जीयिताशां परित्यज्य दयितां ज्ञानक्रीमिव । ज्वलनं श्वः प्रवेष्टास्मि सप्तं भ्रात्रा विसंशयम् १६
 विभीषण न मे शोकस्तथा मीताऽनुजोन्नवः । यथा निरुपकारित्वं मम संवाधते त्वयि ॥ १७ ॥
 उचता उपकृष्यन्ति पूर्वं पश्यानु मध्यमाः । पश्चादपि न ये तेषामधमरं हतात्मनाम् ॥ १८ ॥
 कृतपूर्वोपकारस्य सार्धोर्वन्धुरियरोधिनः । यत्ते नोपकृतं किञ्चित्तेन दत्तेतरामहम् ॥ १९ ॥
 भो मामंडलगुर्वीचां चितां रचयतां द्रुतम् । परलोकं गमिष्यामि कुरुतं युक्तमात्मनः ॥ २० ॥
 ततो लक्ष्मीधरे स्प्रष्टुमिच्छन्तं रघुनंदनम् । अथारयन्महाबुद्धिर्जोचुनदमहन्तरः ॥ २१ ॥
 मा स्त्राधीर्लक्ष्मणं देव दिव्यास्वपरिमृच्छितम् । प्रमादो जायते ह्यं प्रायो हि स्थितिरीदृशी २२
 प्रपद्यस्व च धीरत्वं कातरत्वं परित्यज । भवन्तीह प्रतीकाराः प्रायो विपदमीयुषाम् ॥ २३ ॥
 प्रतीकारो विलापोऽत्र नानुदात्तजनोचितः । परमार्थानुसारेण क्रियतां धीरमानसम् ॥ २४ ॥

उपायः सर्वथा कश्चिदिह देव भविष्यति । जीविष्यति तव आता ननु नारायणो ह्ययम् ॥ २५ ॥
 ततो विपादिनः सर्वे परं विद्याधराधिपाः । उपायचित्तनासक्ताश्चकुरित्यंतरास्मानि ॥ २६ ॥
 दिव्या शक्तिरियं शक्या न निराकर्तुमौषधैः । उद्गते ज्योतिषामीशे दुःखं जीवति लक्ष्मणः ॥ २७ ॥
 अधोत्सार्य कर्णधादीन्निमिषार्द्धेन सा मही । किंकरैर्विहितोत्तुंगद्व्यप्राकारमडया ॥ २८ ॥
 सप्तकक्ष्माद्रिसंपन्ना कृतदिक्रकयनिर्गमा । बहिः कवचिर्तैर्यौधैर्गुप्ता कार्मुकधारिभिः ॥ २९ ॥
 प्रथमे गौपुरे नीलधापपाणिः प्रतिष्ठितः । द्वितीये तु नलस्तस्थो गदाहस्तो घनोपमः ॥ ३० ॥
 विर्भाषणस्तृतीये तु शूलपाणिर्महामनाः । स्रङ्गमात्यचित्ररत्नांशुरीशानवदशोभत ॥ ३१ ॥
 संभद्रबद्धूणीरस्तुरीये कुमुदः स्थितः । सुपेणः पंचमे ज्ञेयः कुंतहस्तः प्रतापवान् ॥ ३२ ॥
 सुपीथरभुजो वीरः सुग्रीवः स्वयमेव च । राजा भिडिमालेन पष्ठे वज्रधरोपमः ॥ ३३ ॥
 प्रदेशे सप्तमे राजमहारिपुबलांतकः । मंडलाग्रं समाकृष्य स्वयं भामंडलः स्थितः ॥ ३४ ॥
 पूर्वद्वारेण संचोर शरभः शरभध्वजः । राजा पथिमे द्वारे कुमारो जांबवो यथा ॥ ३५ ॥
 प्रदेशमौत्तरद्वारं व्याप्यामात्यौघसंकुलम् । स्थितश्चन्द्रभरीचित्र बालिपुत्रो महाबलः ॥ ३६ ॥
 एवं विरचिता धोणी खेचरेजैः प्रयत्निभिः । राजा द्यौरिवात्यर्थं निर्मैरुद्धमंडलैः ॥ ३७ ॥

याचन्तः केचिदन्ये तु समरादनिवर्त्तिनः । ते स्थिता दक्षिणामाशां व्याप्य वानरकेतवः ॥ ३८ ॥
पर्वं प्रयत्नाः कृतयोगपरक्षाः संदेहिनो लक्ष्मणजीवयोगे ।

सविस्मयाः सौरुशुचः समानाः स्थिताः समस्ता गमनायनेशाः ॥ ३९ ॥
न तक्षरा नो यययो न नागा न चोप देवा विनिवारयन्ति ।

यदारमना संजनितस्य लभ्य—फलं नृणां कर्मरवेः प्रकाशम् ॥ ४० ॥

इत्यार्षे श्रीरीक्षेणाचार्यप्रोक्ते पद्मपुराणे शक्तिभेदरामविलापाभिधानं नाम त्रिषष्टितमं पर्व ॥ ६३ ॥

अथ चतुःषष्टितमं पर्व ।

नियतं मरणं ज्ञात्वा लक्ष्मणस्य दशाननः । पुत्रभ्रातृवधं बुद्धौ चकारात्यन्तदुःखितः ॥ १ ॥
हा भ्रातः परमोदार ममात्यन्तोहितोद्यतः । कथमेतामवाप्नोसि बंधावस्थामसंगताम् ॥ २ ॥
हा पुत्रौ सुमहावीर्यौ भुजाविव दृढौ मम । विधेर्नियोगतः प्राप्तौ भवतौ बंधनं न चम् ॥ ३ ॥
किं करिष्यति वः शत्रुरित्याकुलितमानसः । न वेद्मि दुरितात्माहं विरसं वा करिष्यति ॥ ४ ॥

भवद्भिरुत्तमैः प्रीतैर्बन्धदुःखं समागतैः । बाध्येऽहं नितरां कष्टं यदिदं मम वर्त्तते ॥ ५ ॥
 एवं गजेन्द्रवद्वनिलयूथमहागजः । अप्रकाशं परं शोकमसेवत न संततम् ॥ ६ ॥
 शक्त्या हतं गतं भूमिं ध्रुत्वा लक्ष्मीधरं परम् । संप्राप्ता जानकी शोकमकरोत्परिदेवनम् ॥ ७ ॥
 हा भद्र लक्ष्मण प्राप्तस्त्वयमवस्थामिमां हताम् । कृते मे मंदभाग्याया विनीत गुणभूषण ॥ ८ ॥
 ईदृशमपि बांछामि भवन्तमहमीधितुम् । विमुक्ता हतदैवेन न लेभे पापकारिणी ॥ ९ ॥
 भवन्तं तादृशं वीरं धनता पापेन द्युष्टुणा । क मे कृतो न संदेहः प्रवीरे मरणं प्रति ॥ १० ॥
 विप्लुक्तो वंशुभिः भ्रातुरिष्टे संसक्तमानसः । अवस्थामागतोऽस्येतां कृच्छ्रादुत्तीर्य सागरम् ॥ ११ ॥
 अपि नाम पुनः क्रीडाकोविदं विनयान्वितम् । पश्येयं चारुवाक्यं त्वां परमाद्भुतकारिणम् ॥ १२ ॥
 कुर्वन्तु सर्वथा देवास्तव जीवितपालनम् । विशल्यतां द्रुतं गच्छ सर्वलोकमनोहरः ॥ १३ ॥
 एवं विलापिनी कृच्छ्राच्छोकिनी जनकात्मजा । भावप्रीतिभिरानीता खेचरीभिः प्रसोत्वनम् १४
 ज्ञायते देवि नाद्यापि निश्चयो देवरस्य ते । अतो न वर्त्तते कर्तुमेतस्मिन्परिदेवनम् ॥ १५ ॥
 भव धीरा प्रवीराणां भवत्येवेदृशी गतिः । भवंति च प्रतीकाराश्चिरं हि जगतीहितम् ॥ १६ ॥
 इति विद्याधरीवाक्यादिकचित्साऽभृदनाकुला । शृण्विदानीं यदेतस्मिज्जातं लक्ष्मणपर्वणि ॥ १७ ॥

प्राप्तो नृःपग्रहद्वारं पुरुषधारुदर्शनः । प्रभामंडलवीरेण प्रविशन्निति नोदिता ॥ १८ ॥
 कस्त्यं कस्य कुतो वाऽगि किमर्थं या पिवशसि । निष्ठ तिष्ठ समन्वक्ष्व नात्राविदितसंगमः ॥ १९ ॥
 गोऽयोचदद्य मे मागः माग्रः प्राप्तस्य वर्त्तते । पत्रं समाश्रयामीति प्रस्तायो ननु लभ्यते ॥ २० ॥
 अधुना दर्शये शीघ्रं जीवंतं यदि लक्ष्मणम् । द्रष्टुं भवति वांछा वस्तत्रोपायं वदाम्यहम् ॥ २१ ॥
 द्रष्टुक्तं परितुष्टेन भामंडलगृहीभृता । दत्त्वा प्रतिविधिं द्वारे नीतोऽसौ पद्मगोचरम् ॥ २२ ॥
 संप्रयुज्य प्रणामं च म जगद् महादरः । मा शित्स्यास्त्वं महाराज कुमारो जीवति ध्रुवम् ॥ २३ ॥
 गुप्रभा नाम मे माता जनकः शशिमंडलः । देवगीते पुरेऽहं न चंद्रप्रतिमसंज्ञकः ॥ २४ ॥
 जातुचिद्विचरन् व्योम्नि वेलाम्बधस्यमनुना । सहस्रविजयाख्येन वैरिणाऽहं निरीक्षितः ॥ २५ ॥
 ततो गंधुनको वैरं स्मृत्वा क्रोधं समीयुषा । तस्य जातं मया माद्वं रणे सुभटदारुणम् ॥ २६ ॥
 ततोऽहं चंडरवया शसया तेन समाहतः । खान्महेन्द्रोदगोधाने नक्तं निपतितो घने ॥ २७ ॥
 पतनं मां समालोक्य तारकाचिपसन्निभम् । सांकेताधिपतिस्तार्की भरतः समदौकत ॥ २८ ॥
 शक्तिशाल्यितवधश्च सितशंदनवारिणा । तेनाहं करुणार्त्तेन साधुना जीवदायिना ॥ २९ ॥
 शक्तिः पलायिता काऽपि जातं रूपं च पूर्वकम् । अधिकं च मुखं जातं तेन मे गंधवारिणा ३०

तेन मं पुरुषेन्द्रेण भरतेन महात्मना । जन्मान्तरमिदं दत्तं फलं यस्य त्वदीक्षणे ॥ ३१ ॥
 अग्रान्तरे स संभ्रान्तः सुरूपो रघुनन्दनः । प्रयच्छ भद्र जानासि तद्गोधोदकसंभवम् ॥ ३२ ॥
 सोऽवोचदेव जानामि श्रूयतां वेदयामि ते । पृष्टो हि स मया राजा तेन चेति निवेदितम् ॥ ३३ ॥
 यथा किल तमस्तोऽयं देशः पुरसमन्वितः । अभिभूतो महारोगरासीदप्रतिकारकैः ॥ ३४ ॥
 उरोघातमहादाहज्वरलालापारिसवाः । सर्वशूलरुचिच्छदिंश्चयुस्फोटकादयः ॥ ३५ ॥
 क्रुद्धा इव परं तीव्राः सर्वे रोगास्तदाऽभवन् । यैरत्र विपये प्राणी नैकोऽप्यस्ति न पातितः ३६
 केवलो द्रोणमेघाहः सामात्यपशुपांघवः । नृपो देव इवारोगः श्रुतो निजपुरे मया ॥ ३७ ॥
 आहाय स मयाऽवाचि माम त्वं नीरुजो यथा । कालक्षेपविनिर्मुक्तं तथा मां कर्तुमर्हसि ॥ ३८ ॥
 ततः सौरभसंरुद्धदूरदिग्बलयं जलम् । तेन सिक्तोऽहमानाद्य प्राप्तथोह्लाष्यतां पराम् ॥ ३९ ॥
 न केवलमहं तेन वारिणांस्तःपुरं मम । पुरं देशश्च संजातं सर्वरोगविचर्जितम् ॥ ४० ॥
 कर्तो रोगसहस्राणां वायुरत्यन्तदुःसहः । प्रणष्टो वारिणा तेन मर्मसंभेदकोविदः ॥ ४१ ॥
 मयैवं सततं पृष्टो मामेतदुदकं कुतः । येनाऽऽश्चर्यमिदं शीघ्रं कृतं रोगविनाशनम् ॥ ४२ ॥
 सोऽवोचच्छ्रूयतां राजन्नस्ति मे गुणशालिनी । विशल्या नाम दुहिता सर्वविज्ञानकोविदा ॥ ४३ ॥

यस्यां गर्भप्रपञ्चायामनेकव्याधिपीडिता । देवो ममोपकाराऽभूत्सर्वरोगविवर्जिता ॥ ४४ ॥
 त्रिनेन्द्रशासनासक्ता नित्यं पूजासमुद्यता । शेषेव सर्वबंधूनां पूजनीया मनोहरा ॥ ४५ ॥
 स्नानोदकमिदं तस्या महासौरम्यसंगतम् । कुर्वते सर्वरोगाणां यत्क्षणेन चिनाशनम् ॥ ४६ ॥
 ततस्तदहमाकर्ण्य द्रोणेमेवस्य भाषितम् । परं विस्मयमापन्नाः संपदा तामयूजयम् ॥ ४७ ॥
 नगरीतद्य निष्क्रम्य नाम्ना सत्त्वहितं ह्युनिम् । गणेश्वरं समप्राप्तं प्रणम्य विनयान्वितः ॥ ४८ ॥
 ततः खंचरपृष्टोऽसौ समाख्यामीन्महायातिः । वैशद्यं चरितं दिव्यं चतुर्ज्ञानी सुवत्सलः ॥ ४९ ॥
 विदेहे पीडितोऽकारुण्यं विजये स्वर्गसन्निभे । चक्री त्रिसुवनानंदः पुरं चक्रधरोऽभयत् ॥ ५० ॥
 नाम्नाऽजंगशरा तस्य तनया गुणमंडला । अपूर्वा कर्मणां सृष्टिलोचयप्लवकारिणी ॥ ५१ ॥
 तां प्रतिष्ठपुराधीशः सामंतोऽस्य पुनर्वसुः । दुर्धाराहरदारोप्य विमानं स्मरचोदितः ॥ ५२ ॥
 क्रुद्धाचक्रधरादाशं संप्राप्यामुष्य किंकरैः । चिरं कृतवतो युद्धं विमानं चूर्णितं भृशम् ॥ ५३ ॥
 चूर्ण्यमानविमानेन मुक्ता तंनोकुलात्मना । पपात नमसः कान्तिरिव चन्द्रस्य शारदी ॥ ५४ ॥
 विद्यया पर्णलब्ध्याऽसौ पुनर्वसुनिष्कृता । अटवीमागता स्वैरं नाम्ना श्वापदरोत्स्वाम् ॥ ५५ ॥
 महाप्रतिभयाकारां महाविद्याभृतामपि । दुःप्रवेशां कृतध्वान्तां महाविटपसंकटैः ॥ ५६ ॥

नानावर्लासमाश्लिष्टविविधोत्तुंगपादयाम् । पृष्ठयोद्वासितैर्द्युक्तां भीतैरिव रवेः करैः ॥ ५७ ॥
 तरुशशरभर्द्वापिव्याघ्रसिंहादिसेविताम् । उचाग्रचखरक्षोर्णी महाविवरसंगताम् ॥ ५८ ॥
 अरण्यानीं गता सेयं महाभयसमागता । कान्ता शिखेव दीपस्य सीदति स्म वराकिका ॥ ५९ ॥
 नदीतीरं समागम्य कृत्या दिग्बलोकनम् । महाखेदसमायुक्ता स्मृतबंधुः स्म रोदिति ॥ ६० ॥
 तेनाहं लोकपालेन देवेन्द्रप्रतिभासिता । सुचक्रवर्त्तिना जाता महादुर्ललितात्मिका ॥ ६१ ॥
 विधिना चारयेनेमामवस्थामनुसरिता । किं करोमि परिप्राप्ता वनं दुःखनिरीक्षणम् ॥ ६२ ॥
 हा तात सकलं लोकं त्वं मालयसि विक्रमी । कथं मामपरित्राणां विपिने नानुकंपसे ॥ ६३ ॥
 हा मातस्तादृशं दुःखं कुक्षिधारणपूर्वकम् । विपह्य सांप्रतं कस्मात्कुर्ये नानुकंपनम् ॥ ६४ ॥
 हा मातः करणच्छायापरिवर्गगुणोत्तमा । अमुक्तां क्षणमप्येकं कथं त्यजसि सांप्रतम् ॥ ६५ ॥
 जातमात्रा मृता नाऽहं कस्माद्दुःखस्य भूमिका । अथवा न विना पुण्यैरभिचांछितमाप्स्यते ॥ ६६ ॥
 किं करोमि क्व गच्छामि दुःखिनी संश्रयामि क्वम् । कं पश्यामि महाज्ज्वाले कथं तिष्ठाभि पापिनी ॥
 स्वप्नः किमेव संप्राप्तं जन्मदं नरके मया । सैव किं स्यादहं कोऽयं प्रकारः सहस्रोदृतः ॥ ६८ ॥
 एवमादि चिरं कृत्वा विप्रलापं सुविह्वला । पशूनामपि तीव्राणां मनोद्वेगवर्णकारणम् ॥ ६९ ॥

क्षुत्तृष्णापरिदग्धांगा शोकसागरचर्चिनी । फलपर्णादिभिर्वृत्तिमकरोदीनमानसा ॥ ७० ॥
 अरण्यांबुजखंडानां शोभासर्वस्वमर्दनः । हिमकालस्तया निन्ये ध्रुवं कर्मानुभावतः ॥ ७१ ॥
 क्षयसन्धशुगणस्त्रीत्रः शोषितानेकपादपः । सोढस्तथैव रूक्षांगो ग्रीष्मसूर्यातपस्तया ॥ ७२ ॥
 स्फुरच्चंडाचिरंज्योतिः क्षीतधारांधकारितः । घनकालोऽपि निस्तीर्णः प्रवृत्तौघो यथा तथा ॥ ७३ ॥
 निःश्छायं स्फुटितं क्षामं क्षीणैकं मलाद्भुतम् । वर्षोपहतचित्रांभं स्थितं तस्याः शरीरकम् ॥ ७४ ॥
 सूर्यालोकहृतच्छाया क्षीणेव दाशिनः कला । जाता तन्वी तनुस्तस्या लावण्यपरिवर्जिता ॥ ७५ ॥
 कपित्थवनमानम्रं फलैः पाकाभिधूसरैः । श्रित्वा ततमनुध्याय करुणं सा स्म रोदिति ॥ ७६ ॥
 जाता चक्रधरेणाऽहं प्राप्तावस्थामिमां वने । ध्रुवं कर्मानुभावेन सुपापेनान्यजन्मना ॥ ७७ ॥
 इत्यधुर्दुर्दिनीभूतवदना वीक्षितक्षितिः । फलान्यादाय सा श्रान्ता पतितानि स्वपाकतः ॥ ७८ ॥
 शयनीयगतैः पुष्पैर्या स्वकेशच्युतैरपि । अग्रहीत्स्वेदमेवासौ स्थंडिलं श्वेतकेवले ॥ ८० ॥
 पितुः संगीतकं श्रुत्वा या प्रबोधमसेवत । सेयं शिवादिनिर्मुक्तैर्युना भीषणैः स्वनैः ॥ ८१ ॥
 एवं वर्षसहस्राणि त्रीणि दुःखमहासहा । अकरोत्सा तपो बाह्यं प्रासुकाहारपारणा ॥ ८२ ॥
 ततो निर्वेदमापन्ना त्यक्ताहारं चतुर्विधम् । निराश्रतां गता धीरा श्रिता सल्लेखनामसौ ॥ ८३ ॥

चायं हस्तगताद्भूमिं न गंतव्यं मयेति च । जग्राह नियमं पूर्वं श्रुतं जैनेन्द्रशासने ॥ ८४ ॥
 नियमावधिघतोऽतीते पङ्कजोऽथ नमश्चरः । लब्धिदास इति ख्यातो वंदित्वा मेरुमात्रजत् ॥ ८५ ॥
 तामपश्यत्ततो नेतुमारेभे तां समुद्यतः । पितुः स्थानं निषिद्धञ्च तथा सङ्खेयनोक्तिः ॥ ८६ ॥
 लब्धिदासो लघु ग्रासः सकाशं चक्रवर्त्तिनः । समं तेन समायातस्तमुद्देशमसौ गतः ॥ ८७ ॥
 अथ तामतिरौद्रेण शयुनाऽतिस्थवीयसा । भक्ष्यमाणामसौ दृष्ट्वा समाधानप्रदोऽभवत् ॥ ८८ ॥
 प्राप्तसङ्खेयनां क्षीणां संवृत्तामपरामिव । तादृशीं तां सुतां दृष्ट्वा चक्री निर्वेदमागतः ॥ ८९ ॥
 समं पुत्रसहस्राणां द्वाविंशत्या गतस्पृहः । महाविराग्यसंपन्नः श्रमणत्वमुपागतः ॥ ९० ॥
 कन्या चाऽथ धुधात्तेन प्राप्तनातिस्थवीयसा । भक्षिताऽजगरेणागात्सती सानत्कुमारताम् ॥ ९१ ॥
 जानत्याऽपि तया मृत्युं न समुत्सारितः शयुः । माभूत्स्वल्पापि पीडाऽऽकाचिदितित्यनुकंपया ॥
 उत्सार्य खेचरान् संलये समस्तांश्च पुनर्वसुः । तदानंगशराभिष्टामपश्यद्विरहावनौ ॥ ९३ ॥
 द्रुमसेनमुनेः पार्श्वे गृहीतं श्रमणव्रतम् । अत्यंतदुःखितस्तप्त्वा तपः परमदुश्चरम् ॥ ९४ ॥
 कृत्वा निदानमेतस्याः कृत्यं प्राप्तपंचताम् (तः) । सुरो जातश्च्युतथायं जातो लक्ष्मणसुंदरः ९५
 मभ्रष्टा सुरलोकाच्च जाताऽनंगशरा चरी । सुतेयं द्रोणेमेघस्य विशल्येति प्रकीर्त्तिता ॥ ९६ ॥

र्सेतस्मिन्नगरे देशे भरते वा महागुणा । पूर्वकर्मानुभावेन संजाताऽत्यन्तमुत्तमा ॥ ९७ ॥
 परमं ज्ञानवादीदं तेन तस्या महाशुणम् । सोपसर्गे कृतं पूर्वं तथा येन महातपः ॥ ९८ ॥
 अनेन वारिणाऽमुस्मिन्देष्टयं विषमोऽनिलः । महारोगकरो जातः क्षयं शसितविष्टपः ॥ ९९ ॥
 कुतोऽयमीदृशो वायुरिति पृष्टेन भाषितम् । मुनिना भरतायैवं तदा कौतुकयोगिने ॥ १०० ॥
 गजाढाब्जगरादस्य विध्यो नामा महाधनः । अयोध्यां सार्धबाहेशः खरोष्ट्रमहिषादिभिः ॥ १०१ ॥
 मासानेकादशामुष्यां सन्नगर्यामसौ स्थितः । तस्यैकमहिषस्त्रीव्ररोगभारेण पीडितः ॥ १०२ ॥
 पुरमध्यं महादुःखं कृत्वा कालं व्रणान्वितः । अक्लामनिर्जरायोगाद्देवभूयमशिश्रियत् ॥ १०३ ॥
 जातो वायुकुमारोऽसायश्चकेतुर्महाचलः । बाह्यावत्तं इति खयातो वायुदेवमहेश्वरः ॥ १०४ ॥
 श्रेयस्करपुरः स्वामी रसातलगतो महान् । असुरो भासुरः क्रूरो मनोयातक्रियासहः ॥ १०५ ॥
 अक्षसीत्सावधिज्ञानः प्राप्तपूर्वपराभवम् । सोऽहं महिषकोऽभूवं प्राप्तोऽयोध्यां तदा व्रणी ॥ १०६ ॥
 क्षुत्तृष्णापरिदिग्धांगो महारोगनिपीडितः । रथ्याकर्दमनिर्मग्नस्ताडितो जनसंयदा ॥ १०७ ॥
 कृत्वा मे मस्तके पादं तदाऽयासीज्जनोऽखिलः । पतितस्य विचेष्टस्य निर्दयो विड्मलांचितम् ॥
 अचिरात्त्रिग्रहं घोरं तस्य चेन्न करोम्यहम् । अनर्थकं सुरत्वं मे तदेवं जायते महत् ॥ १०९ ॥

इति द्यात्या पुरेऽमुस्मिन् सदेशे क्रोधपूरितः । प्रावर्त्तयदसौ वायुं नानारोगसमावहम् ॥ ११० ॥
सोऽयं भीतो विशल्याया वारिणा प्रलयं क्षणात् । भवति हि बलीयांसो बलिनामपि विष्टेपे १११
यथा सत्त्वहितेनदं भरताय निवेदितम् । भरतेनापि मे तद्वन्मया ते वद्म वेदितम् ॥ ११२ ॥
अभियेकजलं तस्या तदा नेतुमतिस्वरम् । यत्नं कुरुत नास्त्यन्या गतिलक्ष्मणजीविते ॥ ११३ ॥

इति स्थितानामपि मृत्युमार्गे जनैरशेषैरपि निश्चितानाम् ।

महात्मनां पुण्यफलोदयेन भवन्त्युपायो विहितोऽसुदायी ॥ ११४ ॥

अहो महान्तः परमा जनास्ते येषां महापत्तिसमागतानाम् ।

जनो यदत्युद्भवनाभ्युपायं रवेः समस्तत्वनिवेदनेन ॥ ११५ ॥

इत्यार्षे श्रीरविपेणाचार्यप्रोक्ते पद्मपुराणे विशल्यापूर्वमवाभिधानं नाम चतुःषष्टितमं पर्व ॥ ६४ ॥

अथ पञ्चपष्टितमं पर्व ।

प्रतीन्दोर्वचनं श्रुत्वा राघवोऽत्यन्तसंमदः । समं विद्याधराधीशैर्विस्मितस्तमपूजयत् ॥ १ ॥
अंजनाजविदेहाजसुताराजास्ततः कृताः । अयोध्यां गमिनः कृत्वा सन्मंत्रं निश्चितं द्रुतम् ॥ २ ॥

नतश्चित्तमात्रेण ते ययुर्यत्र पार्थिवः । भरतः प्रवरः कीर्त्या प्रतापी गुणसंगतः ॥ ३ ॥
 गुप्तस्योत्थाप्यमानस्य सहसास्यासुखासिका । मा भूदिति सुखं गीतं वैदेहादिभिराश्रितम् ॥ ४ ॥
 ततः संगीतमाकर्ण्य दिव्यं भुतिमनोहरम् । शनैर्भावसमारूढमुचस्थौ कोशलेश्वरः ॥ ५ ॥
 ज्ञापिताः सेवितद्वारास्ततस्तस्मै समागताः । वैदेहा हरणं प्रोचुर्निपातं लक्ष्मणस्य च ॥ ६ ॥
 अथ शोकरसादुग्रात्क्षुण्णमात्रभुवः परम् । राजा क्रोधरसं भेजे परमं भरतभुतिः ॥ ७ ॥
 महाभेरीध्वनिं चाशु रणप्रीतिमकारयत् । सकला येन साकेता संग्रास्ताऽऽकुलतां परम् ॥ ८ ॥
 लोको जगाद् किं त्वेतद्वर्तते राजसन्ननि । महान् कलकलः शब्दः श्रूयतेऽत्यन्तमीषणः ॥ ९ ॥
 किन्तु रात्री निशीथेऽस्मिन् काले दुष्टमतिः परः । अतिवीर्यसुतः प्राप्तो भवेदापातपंडितः ॥ १० ॥
 कथिदं कर्गतां कान्तां त्यक्त्वा सन्नदुमुद्यतः । सन्नाहनिरेपथोऽन्यः सायके करमर्पयत् ॥ ११ ॥
 मुग्धचालकमादाय काचिदंके मृगेक्षणा । हस्तं स्तनवटे न्यस्य चक्रे दिगवंलोकनम् ॥ १२ ॥
 काचिदीर्घ्याकृतं त्यक्त्वा निद्रारहितलोचना । सुप्तमाश्रयते कान्तं शयनीयैकपाश्वर्गम् ॥ १३ ॥
 पार्थिवं प्रथमः कथिद्वनी कान्तामुदाहरन् । कान्ते बुद्धयस्व किं श्रेये किमपीदमशोभनम् ॥ १४ ॥
 राजालये समुद्योतो लक्ष्यते जात्वलक्षितः । सबद्धा रथिनो मत्ता करिणोऽमी च संहिताः ॥ १५ ॥

नीतिद्वैः सततं भाव्यमप्रमत्तैः सुपंडितैः । उचिष्ठोत्तिष्ठ गोपाय स्वापतेयं प्रयत्नतः ॥ १६ ॥
 शातर्कैर्भानिमान्कुंभान् कलधौतमयांस्तथा । मणिरत्नकरंडांश्च कुरु भूमिगृहान्तरे ॥ १७ ॥
 पट्टवस्त्रादिसंपूर्णनिमान् गर्भालयान् द्रुतम् । तालयान्यदपि द्रव्यं द्रुःस्थितं सुस्थितं कुरु ॥ १८ ॥
 शुश्रूषोपि सुसंभ्रान्तो निद्रारुणितलोचनः । आरुह्य द्विरदं शीघ्रं घंटाटंकारनादिनम् ॥ १९ ॥
 सचिवैः परमैर्युक्तः शस्त्राधिष्ठितपाणिभिः । विमुंचन् वकुलामोदं चलदम्बरपल्लवः ॥ २० ॥
 भरतस्यालयं प्राप्तस्त्वधाज्ये नरपुंगवाः । शस्त्रहस्ताः सुसंनद्धा नरेन्द्रहिततत्पराः ॥ २१ ॥
 यच्छस्त्राज्ञां नरदानां युद्धाय स्वयमुद्यतः । विनीताधिपतिः प्रोक्तो नस्त्वा भामंडलादिभिः २२
 दूरे लंकापुरी देव गन्तुं नार्हति तां विभुः । शुब्धोर्मिजलजो घोरो वर्चते सागरोत्तरे ॥ २३ ॥
 मया किं तर्हि कर्तव्यमिति राज्ञि कृतस्वने । उच्चारितं विशल्यायाश्चरितं तैर्मनोहरम् ॥ २४ ॥
 अद्यप्रमथनं नाथ पुण्यं जीवितपालनम् । द्रोणमेघसुतास्नानवारिदानं द्रुतं भज ॥ २५ ॥
 प्रसादं कुरु यास्यामो यावन्नोदेति भास्करः । हतोऽरिमथनः शक्त्या दुःखं तिष्ठति लक्ष्मणः २६
 भरतेन ततोऽवाचि किं वा ग्रहणमंभसा । स्वयं सा सुभगा तत्र यातु द्रोणघनात्मजा ॥ २७ ॥
 शुनीशेन समादिष्टा तस्यैवासी सुभामिनी । स्त्रीरत्नमुचमं सा हि कस्य वाज्यस्य युज्यते २८

ततो द्रोणघनाहस्य सकाशं प्रेषितो निजः । स चाऽपि कुपितो योद्धुं मानस्तंभसमुद्यतः ॥ २९ ॥
 संधुब्धास्तनयास्तस्य सन्ध्याः सचिवैः सह । परमाकुलतां प्राप्ता महादुर्लभितक्रियाः ॥ ३० ॥
 भरतस्य ततो मात्रा स्वरयं गत्वा महादरम् । प्रतिबोधमुपानीतः सा तेन तनयामदात् ॥ ३१ ॥
 सा भामंडलचन्द्रेण विमानशिखरं निजम् । आरोपिता महारथ्यं कान्तिवपूरितदिङ्मुखा ॥ ३२ ॥
 सहस्रमधिकं चान्यत्कन्यानां सुमनोहरम् । राजगोत्रप्रसूतानां कृतं गाभि समं तथा ॥ ३३ ॥
 ततो निमेषमात्रेण प्राप्ता संग्राममेदिनीम् । अर्घ्यादिभिः कृताभ्यर्चाः सर्वैः खेचरपुंगवैः ॥ ३४ ॥
 अवतीर्णा विमानाग्रात्ततः कन्याभिरावृता । चारुचामरसंघातैः वीज्यमाना स्नैः सुखम् ॥ ३५ ॥
 पश्यन्ती तुरगान् द्वारे मत्तांश्च चरवारणान् । महत्तरैः कृतानुज्ञा पुंडरीकनिभानना ॥ ३६ ॥
 यथा यथा महाभाग्या विशल्या सोपसर्पति । तथा तथाऽभजत्सौम्यं सुमित्रातनयोऽद्भुतम् ३७
 प्रभाकरकरा शक्तिस्ततो लक्ष्मणवधसः । चाकिता दुष्टयोपेव कामुकात्परिनिःसृता ॥ ३८ ॥
 स्फुरत्स्फुल्लिगज्वाला च लंघयन्ती द्रुतं नभः । उत्पत्य वायुपुत्रेण गृहीता वेगशालिना ॥ ३९ ॥
 दिव्यस्त्रीरूपसंपन्नाः ततः संगतपाणिका । सा जगाद हनूमंतं संप्रान्ता चङ्गवेपथुः ॥ ४० ॥
 मसीद नाथ सुंचस्व न मे दोषोऽस्ति कथन । कुत्सितास्मद्विधानां हि प्रेष्याणां स्थितिरीदृशी ॥

अगोपविजया नाम प्रब्रह्मरहकं स्वसा । विद्या लोकत्रये ख्याता रावणेन प्रसाधिता ॥ ४२ ॥
 कैलासपर्वते पूर्वं बालौ प्रतिमया स्थिते । सन्निधौ जिनविद्वानां गायता भावितात्मना ॥ ४३ ॥
 निजे भुजे ममृतकृत्य शिरातंत्रीं मनोहराम् । उपवीणायिता दिव्यं जिनन्द्रचरितं शुभम् ॥ ४४ ॥
 लङ्घ्याहं दशधक्त्रेण धरणाब्जाराजतः । कंषितासनकं प्रासात्प्रमोदं विभ्रता परम् ॥ ४५ ॥
 अनिच्छन्नप्यसौ तेन रक्षसां परमेश्वरः । मां परिग्राहितः कृच्छ्रात्स हि ग्रहणदुर्विधः ॥ ४६ ॥
 साऽहं न कस्यचिच्छक्या भुवनेऽथ व्यपोहितुम् । विशल्यासुंदरीमेकां मुक्त्वा दुःसहतेजसाम् ४७
 मन्ये पराजये देवान् बलिनो नितरामपि । अनया तु विकीर्णाहं महत्या दूरगोचरा ॥ ४८ ॥
 अतुण्यं भास्करं कुर्यादशीतं क्षलक्ष्मणम् । अनया हि तपोऽप्युग्रं चरितं पूर्वजन्मनि ॥ ४९ ॥
 शिरीषकुसुमासारं क्षीरमनया पुरा । निर्युक्तं तपसि प्रायो मुनीनामपि दुःसहे ॥ ५० ॥
 एतावतैव संसारः सुसारः प्रतिभाति मे । ईदृशानि प्रसाध्यन्ते यत्तपसीह जंतुभिः ॥ ५१ ॥
 वर्गाशीतातपैर्घोरैर्महावातमुदुःसहैः । एषा न कंषिता तन्वी मंदरस्येव चूलिका ॥ ५२ ॥
 अदो रूपगहो सत्त्वमहो धर्मदृढं मनः । अशुभं ध्यातुमप्यस्याः सुतपोऽन्यांगनाजनैः ॥ ५३ ॥
 सर्वथा जिनचन्द्राणां मतेनोद्वृहते तपः । लोकत्रये जयत्येकं यस्येदं फलमीदृशम् ॥ ५४ ॥

अथवा नैव विज्ञेयमाथर्वपिदमीदृशम् । प्राप्यते येन निर्वाणं किमन्यत्तस्य दुष्करम् ॥ ५५ ॥
 पराधीनक्रिया साऽहं तपसा निर्जिताऽनया । त्रजामि स्वं पदं साध्ये क्षम्यतां दुर्विचेष्टितम् ॥ ५६ ॥
 एवं कृतसमालापां तत्त्वज्ञः शक्तिदेवताम् । वियुज्याधस्थितो वातिः स्वसैन्येऽद्भुतचेष्टितः ॥ ५७ ॥
 सुता तु द्रोणमेघस्य द्वियालंकृतदेहिका । पादपद्मद्वयं पद्मं प्रणम्य विहितांजलिः ॥ ५८ ॥
 विद्याधरमहामंत्रिवचोभिः कृतशंसना । वंदिता खेचरैरन्यैराशीभिरभिनंदिता ॥ ५९ ॥
 शक्रस्येव शची पार्श्वे लक्ष्मणस्य सुलक्ष्मणा । अवस्थिता महामाग्या सखीविचनकारिणी ॥ ६० ॥
 मुग्धा मुग्धमृगीनेत्रा पूर्णचन्द्रनिमानना । महानुरागसंभारप्रेरितोदारमानसा ॥ ६१ ॥
 परिष्वज्य रहो नाथं सुखसुप्तं महीतले । सुकुमारकरांभोजसंवाहनसुचारुणा ॥ ६२ ॥
 गोशीर्षिचन्दनैर्नैवमन्वलिपत सर्वतः । तथा पद्ममपि व्रीडां किंचित्कंपितपाणिका ॥ ६३ ॥
 शेषाः कन्या यथायोग्यं शेषाणां खेचरेशिनाम् । चंदनेनास्पृशद्वात्रं विशल्याहस्तसंगिना ॥ ६४ ॥
 विशल्याहस्तसंसृष्टं चन्दनं पद्मवाक्यतः । कान्तमिन्द्रजितादीनामुपनीतं यथाक्रमम् ॥ ६५ ॥
 शीतलं तं समाग्राय कृत्वांगेषु च सादरम् । निर्वृतिं परमां प्राप्ताः शुद्धात्मानो गतज्वराः ॥ ६६ ॥
 अन्ये च योधाः क्षतविश्वतांगा द्विपास्तुरंगाः पदकारिणश्च ।

अभ्युक्षितास्त्वत्सलिलेन जाता प्रणष्टशल्या नवभास्करांगाः ॥ ६७ ॥

जन्मान्तरं प्राप्त इवाथ कान्तः स्वभावनिद्रामिव सेवमानः ।

उत्थाप्यते स्म प्रवरैर्नितान्तं संगीतैर्कवेषुनिनादगीतैः ॥ ६८ ॥

ततः शनैरुच्छसितोरुवक्षो नेत्रे समुन्मील्य तिगिच्छताम्रे ।

विक्षिप्तबाहुः शनकैर्निकुञ्च्य लक्ष्मीधरोऽमुञ्चत मोहशय्याम् ॥ ६९ ॥

त्वत्कोपपादांगशिलामिवासौ रणक्षितिं देव इवोद्यकायः ।

उत्थाय रुष्टः ककुभो निरीक्ष्य कासौ गतो रावण इत्युवाच ॥ ७० ॥

ततः प्रफुल्लबुजलोचनेन महाभिनन्दं भजताऽग्रजेन ।

उदाररोमांचसुकर्कशेन प्रोक्तः परिश्वस्य लसद्भुजेन ॥ ७१ ॥

कृतार्थयत्नात् दशननोऽसौ हृत्वा भवन्तं विजहार शक्त्या ।

त्वमप्यमुष्याश्चरितेन जीवं भूयो भुजः संस्तुतकन्यकायाः ॥ ७२ ॥

निःशेषतयास्य निवेदितं तच्छक्त्या हतिग्रणवस्तुवृत्तम् ।

अपूर्वमाश्चर्यमुदारभावं सुविस्मिर्तैर्जावसुधराद्यैः ॥ ७३ ॥

तावत्त्रिवर्णाब्जविलासिनेत्रां शरत्समृद्धेन्दुसमानवक्त्राश् ।

शतोदरीं दिग्गजकुंभशोभिस्वनद्यां नूतनयौवनस्थाश् ॥ ७४ ॥

शरीरयद्भागिव मन्मथस्य क्रीडां विशालालससन्नितंवाश् ।

संगृह्य शोभायिव सार्वलोकां विनिर्मितां कर्मभिरकृतानैः ॥ ७५ ॥

तां वीक्ष्य लक्ष्मीनिलयोऽतिकस्यामचिन्तयद्विस्मयरुद्धचित्तः ।

लक्ष्मीरियं किन्तु सुरेश्वरस्य कान्तिर्नु चन्द्रस्य नु मानुदीप्तिः ॥ ७६ ॥

ध्यायन्तमेवं परिगम्य योपा-स्तमेवमूनुः कुशलप्रधानाः ।

स्वामिन्निवाहोत्सवमेतया ते द्रष्टुं जनो वाञ्छति संगतोऽयम् ॥ ७७ ॥

कृतस्मितोऽसावगदत्समीपे ससंशये युक्तमिदं कथं नु ।

ऊचुः पुनस्ते ननुवृत्त एव स्पर्शो न याते प्रकटस्तु नासीत् ॥ ७८ ॥

भवत्प्रभावक्षतसर्वविघ्नं पाणिग्रहं नाथ भज त्वमस्याः ।

इत्यर्थनाद्गौरवतश्च वाक्या-दिरेष लक्ष्मीनिलयो विवाहम् ॥ ७९ ॥

धृणविरचितसर्वश्वाध्यकर्त्तव्ययोगः पवनपथविहारिस्फीतभूतिप्रपंचः ।

अमवदभरसंपत्कल्पितानंदतुल्यः प्रधनभुवि विशल्यालक्ष्मणोद्वाहकल्पः ॥८०॥

इति विहितमुचेष्टाः पूर्वजन्मन्युदाराः परमपि परिलित्य प्राप्तमायुर्विनाशम् ।

द्रुतमुपगतचारुद्रव्यसंबंधभाजो विधुरविगुणतुल्यां स्वामवस्थां भजन्ते ॥८१॥

इत्यार्षे श्रीरविपेणाचार्यमोक्षे श्रीपद्मचरिते विशल्यासमागमाभिधानं नाम पंचषष्टितमं पर्व ॥ ६५ ॥

